

VIATA ROMÎNEASCĂ

REVISTĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN R.P.

Din cuprins:

TOMA GEORGE MAIORESCU
Intoarcerea în Patrie (*poem, fragmente*),

★

AUREL MIHĂLE
Floarea vieții (*roman, II*)

★

A. TOMA

Secerișuri sfinte; Avantgarden; Partidului

★

G. NEDOȘIVIN
Problemele artei realismului socialist

★

AL. PHILIPPIDE
Despre traduceri din poezia rusă și sovietică

★

MIHU DRAGOMIR
Date noi asupra vieții și operei lui D. Th. Neculuță

★

EUGEN CAMPUS
N. D. Cocea, - un maestru al pamfletului literar

★

NESTOR IGNAT
Cu privire la valorificarea moștenirii culturale

★

MIHAI NOVICOV
Scenariul cinematografic ca gen literar

★

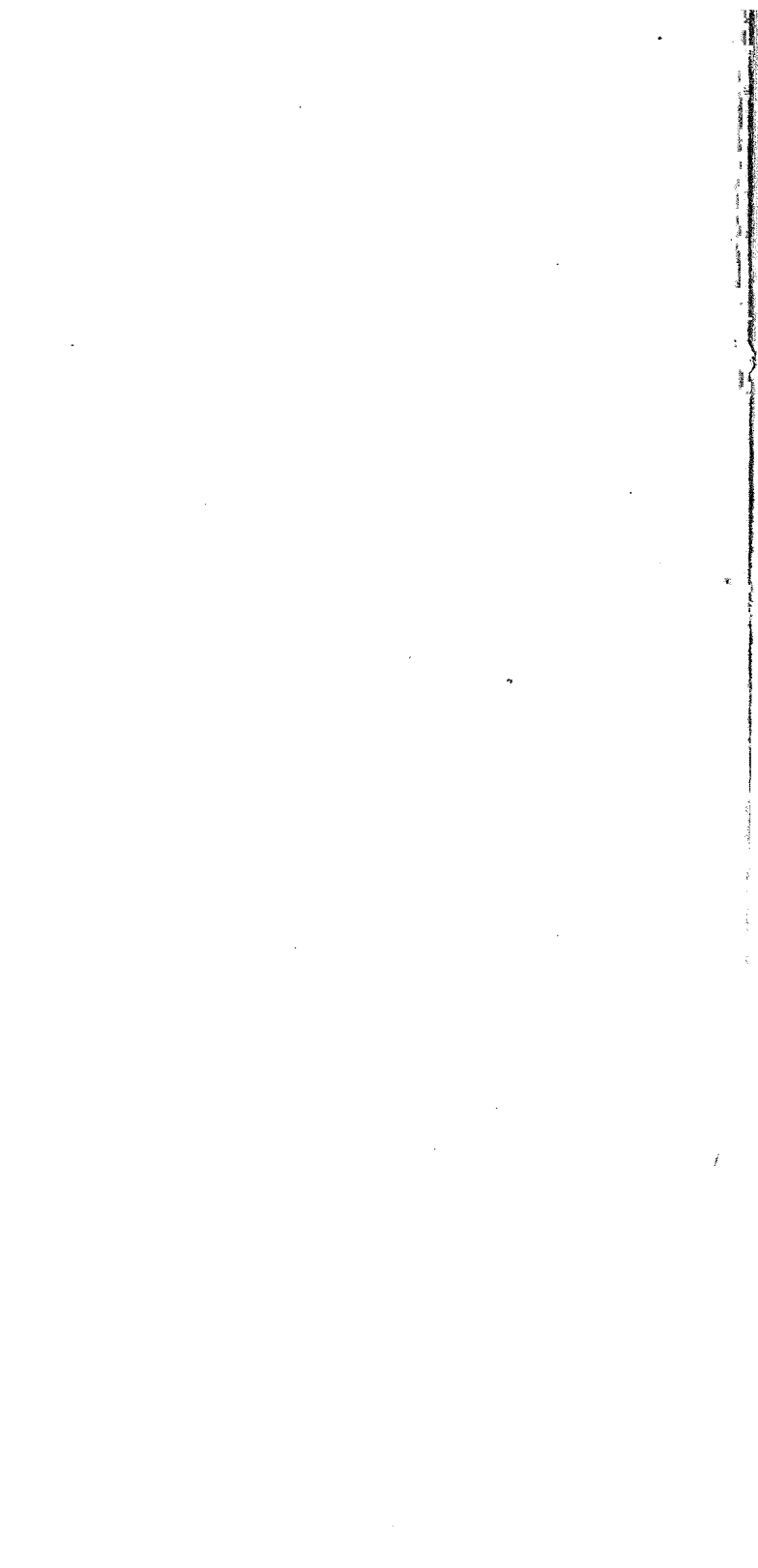
REVISTA REVISTELOR

8

AUGUST, 1954 - ANUL VII

CUPRINSUL

	<u>Pag.</u>
TOMA GEORGE MAIORESCU: Intoarcerea în Patrie (poem)	5
★	
AUREL MIHALE: Floarea vieții (roman, II)	20
★	
IOAN HOREA: Achim; Furtuni	149
IOAN MEIȚOIU: Infruntarea	156
MIHNEA GHEORGHIU: Pe unde fuse Ion-ăl-mare	160
EMILIA CĂLDĂRARU: In ajun de seceriș	162
LEONID PERVOMAISKI: Pe malul Niprului (în românește de Const. Argeșeanu)	164
OAMENII ȘI FAPTELE ZILELOR NOASTRE	
N. VĂLMARU: File de jurnal	171
★	
A. TOMA	181
A. TOMA: Secerișuri sfinte; Avantgardei; Partidului	183
ȘT. CAZIMIR: Primăvară fără moarte	186
ORIENTĂRI	
G. NEDOȘIVIN: Problemele artei realismului socialist	188
DISCUȚII	
AL. PHILIPPIDE: Despre traducerea din poezia rusă și sovietică	212
*** In legătură cu problema traducerilor: J. W. Goethe: „Noaptea“ (fragment din „Faust“ (în românește de I. U. Soricu, Lucian Blaga, Ion Iordan)	218
TEXTE ȘI DOCUMENTE	
MIHU DRAGOMIR: Date noi asupra vieții și operei lui D. Th. Neculuță	231
LITERATURA REALISTĂ ÎNTRE 1920 și 1944	
EUGEN CAMPUS: N. D. Cocea, — un maestru al pamfletului literar.	242
TEORIE ȘI CRITICĂ	
NESTOR IGNAT: Cu privire la valorificarea moștenirii culturale	264
MIHAI NOVICOV: Scenariul cinematografic ca gen literar	274
LUCIAN RAICU: Despre unitatea caracterelor în satira realistă	288
EUGENIA TUDOR: Pe drumul unui poet tânăr	294
TAMARA GANE: De la preistorie la istorie	300
RECENZII	
DAN SOREANU: „Cine-i de vină?“	308
REVISTA REVISTELOR	312

ÎNTOARCEREA ÎN PATRIE

— fragmente —

REVENIRE

*Din drumurile-mi lungi,
din depărtare,
la tine eu revin,
o scump meleag.*

Mi-e dragă-aici:

*și-o piatră,
și-o cărare
și fumul alb al caselor mi-e drag.
Pământ natal!*

*O, cum te-am mai dorit,
nici cînd nu îți pot spune în cuvinte;
s-ascult Bîrzava-n șopot repezit,
tăcerea înălbitelor morminte.
Să hoinăresc pe ulițele strîmbe
cum rătăceam în anii de demult,
Pe Dealul Crucii pașii să mă plimbe,
furnalul, vechi prieten, să-l ascult.
Și să privesc de sus, pe înserate,
— așa cum deseori priveam cu gîndul —
orașul meu,*

*cu zgomote ciudate
și bolta sa de flăcări,*

*cuprinzîndu-l.
Mi-e drag aici și colbul de pe uliți
și fiecare colț e-o amintire:
aici cîndva noi ne-am bătut cu suliiți,
acolo-i locul vechi de întîlnire.
Pe zidul galben cu afiș de teatru,
am așternut eu primul manifest,
era în mai,*

*în patru zeci și patru —
parc-ar fi ieri*

*asa îmi amintesc.
Iar într-o noapte, primul sabotaj
— țîșneau înalte flăcări la furnale.
— Fiți calmi, tovarăși!*

Și ascultîndu-i cîntecul vrăjit
am îndrăgit
pe veci
această țară.

Și Samarcanda
m-a primit de oaspe
și sfîntul mausoleu Șah i Zinda.
Inalte bolți și minarete-albastre
pe care-un soare tînăr se-oglindea.
Treceam pe bulevarde largi și noi,
Tașchentul m-a uimit,
m-a fermecat!

Nu trec pe străzi, ca-n versuri de Navoi,
nici măgăruși cu pasul măsurasat,
nici cerșetori cu traiste în spinare,
nici șarlatani derviși,
nici împărați,
nici faetoane princiare,
ci oameni noi,
adevărați.

O tînără cu servieta-n mîină,
spre Institut grăbește-mbujorată.
La umbră, pe o bancă, o bătrînă,
de-o ceată de copii e-conjurată.
Și-un acsacal¹⁾ cu anii peste-o sută
tot stă lingă panoul de onoare:
sînt chipuri de uzbeci necunoscute,
dar fața lui
e totuși

zîmbitoare.

Și mîngîindu-și barba cumpătat
cu pașii rari pornește mai departe.
Ce-o fi gîndind bătrînul —
n-am aflat
dar sigur sînt
că nu gîndea la moarte.

Am poposit și-n satele uzbece
și învățînd dudarul²⁾ să-l înstrun,
cu joc le-am zis o doină romînească
ce-o cîntă pe la praznice și-acum.
Am hoinărit și unde de demult
căutase Iason lina cea de aur.
Prin viile Massandrei am trecut
păzite altă dată de centauri.
Pe țărături crimeiene vezi urcînd
palate largi de marmură crăiască.

¹⁾ Acsacal: Barbă albă, bătrîn

²⁾ Dudarul: instrument muzical uzbec, cu coarde

Și-o vrajă mi te leagă de pământ
și pasul
e silit

să se oprească.

Apoi Ucraina,
holdele albastre,
— o mare nesfîrșită fără mal, —
și cerul strălucind cu mii de astre
măreț

cum e doar cerul meu natal.

Creșciaticul reînălțat și falnic
mi-a reținut privirile un timp,
pământul ucrainean atît de darnic
ogorul meu pe mîni făcu să-l simt.

Pe Volga,
mama apelor Rusiei,
pluteam încet cu-n cîntec de burlaci.

Pe Volga-Don
prin poarta măreției,
noi am ajuns în noul port Calaci:
o fată încerca să nu mai plîngă,
iubitul petrecîndu-l de pe mal:
plecau vapoare albe-n rută lungă
și poate

spre pământul meu natal.

Și atunci,
cînd Stalingradul

m-a primit,
deschis și sobru ca un bun părinte,
clipind din ochii verzi a „bun venit“,
istorii vechi mi-au fulgerat prin minte.

Aveam un prieten bun; ce-i drept mai mare,
dar anii nu-i socoți cînd te-nțelegi.

Iubea și chiar voia să se însoare.

Dar cum să știi în zori cu ce te-alegi.

C-a doua zi, la colțuri, toboșarul
vestea cu voce groasă și cîntată
un ordin ce-aducea în curți amarul
și-n gări vagoane negre, sigilate.

Și Radu Soare fu luat din zori
și dus deparțe

în „războiul sfînt“.

De cîte ori
cu arma la picior

nu se-ntreba: ce-i oare pe pământ?

De ce să-mpuște oameni, să ucidă?

... Cù mîndra-i semăna copila moartă.

... Și într-o seară, lîngă un gorgan,
trecu infanteristul Radu Soare
prin foc spre „Horia, Cloșca și Crișan“.

Dar eu nu-i voi uita nici pe acei

INTOARCEREA IN PATRIE

*ce tricolorul patriei mînjindu-l,
prădau, blagosloviți de arhieriei,
„în numele lui dumnezeu prea blîndul.“*

*Siăteam tăcut pe țărîmul mării ape,
privind cum vase noi pornesc în drum,
legende vechi mai stăruiau prin noapte
cum Phoenix s-a-ntrupat cîndva din scrum.
Priveam orașul, mîndru, renăscut.
Vorbea cu mine fiecare piatră
de eroismul celor ce-au căzut,
ca focul meu să pîlpîie în vatră.
Priveam orașul inundat în focuri.
Un steag.*

*Și păcii dîrză cheazășie.
Și n-am simțit în alte dăți sau locuri
atît de mult că am o datorie.
Căci dacă azi pe glia părintească
E-n floare trandafirul purpurii
și mătrăgunii nu-i dăm loc să crească
și jocu-n vatră arde tot mai viu,
e că atunci în anii de omor,
oprind cu pieptul plumbu-nfierbîntat,
ei n-au salvat doar propriul ogor
dar și pămîntul meu l-au apărat.
Voi, prieteni, ce-ați căzut, —
sogn liniștit!
In inimi pilda voastră este vie:
Clădim.*

Iubim.

Luptăm neostenit.

Noi nu uităm de marea datorie.

IN AJUNUL PLECĂRII

*O zi de toamnă.
Zi obișnuită.
Cu cer de plumb și cu pavajul ud.
Orașu-i plin de frunze ruginite
gonite fără rost de-un vînt zălud.
— Vezi? Se rotește șumul?
Nu-i semn bun!
Mi-a spus vecina dis de dimineață.
— Da, da, nenorocire, chiar de drum!
Ce grabă? Stai!
— Rămii de ții la viață.
— Te duce în Sibiria. — Precis
Mi-a șușotit în taină o bătrînă.
— Vezi, spune-aicea în Apocalips,
versetul unșpe, că-ntr-a șaptea lună...
— Vine războiul! Ce te faci atunci?
M-a întrebat un „fost“ marcant și mare.
Cămașa îmbrăcată n-o arunci,
mai bine nu ții-o pune în spinare.*

— *La Moscova? E bine, minunat.*
Eu nici nu sînt în stare să-ți descriu.
Dar timpul nostru e cam... tulburat;
ai mamă,
tu ești singurul ei fiu...

— *Prietene, se supără prea sfîntul!*
Mi-a spus mîeros un cuvios părinte.
Te știu necredincios, dar vezi, pămîntul
nu-și lasă nici păgînul. Ține minte!

.....
Ei! M-am găsit eu cui să-i lămuresc
principiile noastre despre viață.
Sînt necioplit

și-n loc de „mulțumesc“
Le-am rîs în față.

Căci lor,
degeaba le-aș fi explicat:
Ei nu-nțeleg

și nu pot să-nțeleagă
că dacă eu la Moscova-am plecat
e pentru că

pămîntul meu
mă leagă!

DESPĂRȚIREA

Ei prieteni, prieteni, ați venit cu toții:
— Cum, Neagule, tu ai ieșit din schimb?
— O dregem noi! Ne știi în urma roții?
— Și Iancu? Nu știam că te și plimbi.
— Mi te-ai găsit și tu să-mi faci morală
și chiar acuma de plecare... buuun...
Ei uite, mîine plec și eu la școală,
dar unde — mori de ciudă — n-am să-ți spun.

— Maria, Ioșca, turturele scumpe
v-ați cam udat în ploaie amîndoi...

— Se uscă ei, cuptorul lor irumpe
tot șarje repezi.

Reșițeni de soi!

— Dar unde-i Nicu „marele fruntaș“?

— Știi ce înseamnă astăzi o pisică?

— Nu. Ce?

— Să-ți spun? Un tigru.

— Aș!

— ... după-autocritică, nenică!

— Să nu ne faci acolo de rușine!

— Să nu te fure vreo rusoaică dulce.

— E reșițean beget sau vorba vine?

O fură el de-i cazul și-o aduce.

— Numai să vezi să fie metalurgă
și-atunci îți spunem îndoit mulțam,
„ca șarjele mai repezi să ne curgă“,
așa cum spui tu:

„peste plan
și ani“.

— Ba nu! Să fie inginer constructor,
mai mult avem nevoie, la adică...

— Dar fie ce o fi. Numai să vină.

— Și chiar poet să fie,
tot nu strică.

— Tovarășul Vasile! Ați venit?

Bătrînu-mi strînge mîna.

Mă privește.

Mulți ani de închisori l-au girbovit.

Dar ochii-i strălucesc tot tinerește.

— Muncește bine...

Se-mplinește-un vis,

pe care noi și-n carceri l-am văzut...

Și dacă astăzi drumul e deschis

e pentru că atîția au căzut...

Muncește-așa ca să-i cinstești mereu,

cu pilda lor ei calea ne-o deschid:

Și de-i simți că-i greu,

că-i foarte greu
gîndește-te la prieteni,

la partid...

Tăcerile ades pot să te miște.

— Tăcerea uneori e-o lume-ntreagă.

Ne leagă zile grele de restriște

dar viitorul

și mai mult ne leagă

— Cu bine prieteni!

Vara voi veni!

Te așteptăm.

— Drum bun.

— Să scrii... Să scrii...

— Cu bine, mamă.

— Dragul meu, cu bine.

— Ți-s ochii plini de lacrimi și zîmbești.

— De fericire, scumpule, sînt plină.

Incheie-te... și vezi să nu răcești.

Iși mișcă trenul roțile din loc.

Noroc! Noroc!

Să scrii!

Noroc! Noroc!

... De mult nici fumul alb nu se mai vede.

Și trenuri noi se-anunță pe cadran.

În ploaie, nemișcată, o femeie,

mai stă în mica gară cu castani.

căci nu plăceri alese-nalță firea,
nici calea ce de alții-i netezită,
nicio izbîndă nu-ți dă mulțumirea
de nu-i în luptă aspră deobîndită.
... Așa-i de altfel, însăși fericirea:
ea nu e dată,

ci
e cucerită.

Să-nveți la Moscova?

Da! E minunat!

E visul cel mai scump îndeplinit.
Și dacă înțelegi cu-adevărat
de ce

și pentru cine

ai venit,

atuncea n-o să-ți pară niciodată
că ceru-i doar azurul fără nor,
urcușul, o cărare asfaltată
și n-o să-ți vină totul

prea ușor.

De cîte ori nu te-o-neca amarul
cînd stai în bancă ore,

zile-ntregi.

Trec albe nopți...

Doar cartea, dicționarul...

Și nu-nțelegi!

Nimica nu-nțelegi!

De cîte ori noi n-am fi disperat,
înveți și parcă nu mergi înainte...

Da! Nu mai e nimica de-așteptat.

Sînt prost!

Nimic mai mult nu-mi intră-n minte.

De cîte ori noi n-am fi disperat,
dacă în ceasuri mute cu alean
un prieten bun nu ne-ar fi-mbărbătat
și-n cameră n-ar fi intrat Stepan.

Stepan Garà!

Noi vom uita cîndva
acele nopți și zile-nfrigate
cînd ne șopteam: așa —

uite așa.

Colocvii

sau răspunsuri încurcate,
plimbările prin Moscova și-n jur
cu ceata noastră veselă, nebună.
Proiectele: excursia pe Amur,
cu anu-n întreg, cu toții, împreună.

Sau visele,

atîtea vise mari

legate de întoarcerea în țară:

INTOARCEREA ÎN PATRIE

Și glasurile-ncet se prind în cor
și cîntecul zbucnește-acum din plin
semeț și tînăr
cum e șoimu-n zbor:
„Moscvă-Pekin“

„Moscvă-Pekin“...
O, cîtă bucurie, cît elan!
Colegi nedespărțiți stau la o masă:
Ural,

Hoang-Ho,

Pamir

sau Bărăgan.

Ni-e Moscova

azi

cea de-a doua casă.

Te uită bine, Timpule, și spune
și altora în drumu-ți netihnit,
că-n Moscova,

în Marea Uniune,

mulți prieteni buni

pe veci

s-au regăsit.

Și, Timpule, mai am o rugăminte:
de treci grăbit în goana-ți pămîntească,
e vremea — tuturor adu-le-aminte —
ca prietenii

cu toți

să se-ntîlnească.

.....

PĂMÎNT NATAL

Din drumurile-mi lungi,
din depărtare,
la tine eu revin,

o scump meleag.

Mi-e drag-aici

și-o piatră,

și-o cărare

și fumul alb al caselor mi-e drag.

Pămînt natal!

O cum te-am mai dorit!

Tu leagăn scump al visurilor mele:

sub cer de plumb,

sub cerul însorit

în urbe mari de piatră,

sau sub stele,

pe munți pleșuvi,

pe ape zbuciumate,

ciocnind pahare,

sau în clipe grele,

privirile
spre tine-s îndreptate.

*Meleag iubit, acum te regăsesc,
mi-s ochii larg deschiși pe-ntreaga rută,
privesc pe geam,
respir adînc,
privesc,*

*mi-e ruta asta azi necunoscută:
Vibrează stîlpi de-naltă tensiune.
Mașini gonesc pe drumuri asfaltate.
Sub pași de-oțel ogoarele răsună.
Trec armăsari cu boturi înspumate.*

*Am fost pe-aici și-n verile trecute;
voiam ca să cuprind acest tumult.
Și din ziare multe-mi sînt știute,
dar totul*

*s-a schimbat atît de mult.
Stau și privesc
și zău c-aș întreba:
„tovarășe conductor nu-i o altă rută?”
Dar șed doi muncitori în fața mea
și vorba lor*

*mi-e-atît de cunoscută.
— Să-nsoară Ion, găsi muiere bună.
— Le-o da, zîc, casă nouă împreună.*

*In mîna aspră dumaticat de slană,
In cealaltă ceapă și cuțit.
El pînea-o ține strînsă bine-n palmă
și taie-ncet și-atît de mulțumit.
Iar celălalt în fața-și ține-o coală,
în mînă un creion și o broșură;
i-ascult cu drag eu vorba cea domcală:
— O ji întîia dată pă la noi.
— O ji, că stă ca pomu nemișcat.
— Nu, nu-s străin, străin eu nu-s de voi,
dar poate sînt puțin întîrziat...
— Intîrziat? De rău, de bine?
— Ba cu folos. Cinci ani am fost departe.
— Și ți-e desaga plină?
— Plină: vin cu carte.
— Cu noi rămîi atuncea,
la uzină.*

*Da, reșițeni sînt!
Fără îndoială!
Orașul meu, o, plaiul meu visat!
Imi crește pieptul
cînd privesc afară:*

*Alîtea
și alîtea s-au schimbat:*

— Un nou oraş mă-ntîmpină din dreapta,
 Grădini şi-alei ce-s trase ca de riglă,
 Iar mai încolo rostul şi-l aşteaptă
 Grămezi imense de ciment şi ţiglă.
 Pe-aici ştiam doar baltă şi țințari
 şi-n locul lor oraşul nou se-nalță,
 beton şi schele, ziduri şi mortar,
 o nouă hală bolțile își saltă,
 Iar de departe cîntece răsună:
 — Te uită, e Palatul Cultural.
 Un cor încet repetă — „noapte bună“,
 Iar altul „Pe al Volgăi molcom val“.
 „Acolo-i stadionul nou — privește“.
 O față se avîntă chiar să sară.
 E-oraşu-n față.

Goana tot slăbește
 Și trenul se oprește-n vechea gară.
 Ei, prieteni, prieteni,
 iarăși împreună.
 Cu toții, iarăși, ca și-acum cinci ani.
 De bucurie stația răsună.

Doar mama
 nu mai vine
 sub castani.

EXAMENUL

Curg întrebări și nu le pui zăgaz.
 Răspunzi la una

alta vine-n loc...

Nici să respir în voie n-am răgaz
 și de căldură parcă mă sufoc.

Dar folosind o clipă de rumoare —
 cîştigă numai cel ce îndrăznește —
 eu repede le pun o întrebare
 și după-aceea, frate-meu, firește.

— Ei, Iancule, tot meșter bun la fier?
 Zîmbesc băieții. Cum să nu zîmbească!

— Păi Iancu de un an e inginer.

— ???!...

— ...cu politehnica muncitorească.

— Și taci clitic... ei, bată-te norocu'!

— ...Și a intrat la schiuri în finală
 și cine știe, cînd i-o fi sorocu' —
 să pice și-n echipa națională...

Iar Nicu, zgomotos și-mbujorat
 cu șapca trasă bine pe o parte,
 mă ia de braț puțin cam încurcat
 și-ncet el mi-o întoarce de departe:

— De ce n-am fost la gară ... ai aflat.

— Nu, nu mi-ai scris... Și n-ai uitat de carte.

— Cum nu ți-or spus băieții... ai uitat?

— Mi-or spus ceva de-un tigru și-o pisică,
dar drept vorbind, n-am înțeles curat...

— A fost atunci ședință la adică,
pe scurt: mi-au spus pe șleau... că-s îngîmfat...
Și știi, atunci nu mi-a fost ușor...

— Era c-o zi-nainte de-ai plecat —
dar pîn-la urmă... ce... sînt muncitor,
și-ncet, dar sigur, iar m-am dezumflat...

— Cu Moș Martin te-mpaci însă la fel?

— La fel ca ieri? Da' ce, eu bat în loc?
Cînd țara cere tot mai mult oțel
și-oțelul cere-al inimilor foc?

— Clădim acum cuptoare în Mociur.

— In luncă blocuri noi de locuit,
dar știi, ce greu e, ciți bandiți în jur
și încă mai sint rîni de lecuit...

Năcazuri sînt în fiecare zi.

Te mîinii uneori ca de ocară
și pe deasupra muierescul bocet:
că lemne nu-s, că pînea e de-aseară...
Odată n-ai curent la laminoare,
sau din senin se strică un cuptor,
e sabotaj

de-i zici chiar

nepăsare

și luptă-i

între ieri

și viitor.

— Te-ai cam pripit, mă Nicule, pe semne...

— Incepe Ioșca parcă vinovat —

Nu-i bocet muieresc cînd nu sunt lemne
și nu-s lumini și drumu-i defundat,
și crezi greșit că-s fleacuri mici, nedemne
de-un oțelar fruntaș, chiar „dezumflat“...
De-i nepăsare, mergi și dă din coate
și chiar de se întîmplă sus, la sfat;
căci e-nsemnat și mai presus de toate:
poporul să trăiască-ndestulat.

— E drept, dar nu-ntr-o zi, și nici cu-o rimă.

— Dar zi cu zi, pe șleau, nu pe ferite,
căci eu socot că e mai mult de-o crimă
să nu păzești victorii cucerite!

— E bine c-ai venit, te-am așteptat
și mîne te-așteptăm de dimineată,

ca să luptăm uniți ca și-altădat',
cum ne-a-nvățat Partidul
și ne-nvață.

Mai mult oțel să fie —
și lumină
și teii să adie-n boarea serii.

Da!

Inflori-va
ca și o grădină
Orașul tinereții
și-al puterii!
Chezaș e gândul nostru îndrăzneț
și brațul oțelit și încercat
și oameni mulți cu șapte tinereți
cu mersul hotărît și apăsător

★

Voi, cunoștințe strînse cu migală,
mă luminați și fiți-mi ca un scut:
Pământului

acestui
în fală:
...căci marele examen a-nceput...

★

Stau iar pe Dealul Crucii pe-nserate
— privesc cum deseori priveam cu gândul —
orașul meu

cu zgomote ciudate
și bolta sa de flăcări cuprinzîndu-l.

Furnalul și-a aprins în vîrf o stea
și raza ei pătrunde-adînc în noapte
privesc această rază

și prin ea
Simt Moscova iubită

mai aproape.
Și iar te văd, o, neuitat Kremlin,
cu steaua peste vremuri viu aprinsă.
Departeești,

scump astru de rubin
dar raza ta în inimă-i nestinsă.

FLOAREA VIETII

Roman (II*)

CAPITOLUL X

Rădăcini adânci

A doua zi, Vlad se și întoarse la Zăvoiu. Se înnegurau orizonturile când, două automobile „Pobeda“, ușoare și puternice, sprintene, urcau în goană aleea plopilor. Mașinile frânară brusc în fața birourilor gospodăriei, săltînd pe arcuri, legănîndu-se. Din prima, coborî mai întîi Vlad. Tînărul inginer era îngîndurat și trist, copleșit de o amărăciune care nu-i îngăduia nici să-și ridice privirile. El se plecă, deschise ușa din spate și ajută unui om mai în vîrstă să coboare. Acesta era bine înfășurat într-un pardesiu gros, pufos și fumuriu, purta o pălărie neagră, mare, cu marginile late și tari, de sub care abia se zăreau pletele albite și fața micuță, uscată. Se sprijinea în baston. După el, coborî grăbit și profesorul Vîlsan, care se repezi să-i prindă brațul. Vlad se trase într-o parte și le făcu loc să treacă.

— Pe-aicea, tovarășe profesor! vorbi Vîlsan bătrînelului, conducîndu-l spre ușa.

Din cealaltă mașină, coborîră Silvia și doi asistenți. Porniră în urma celor doi profesori încetinindu-și pașii. Ultimul, intră Vlad.

Înăuntru era lumină. Pînă atunci, stătuseră la masă, față-n față, socotindu-se, mecanicul și Ciurea. Fostul argat povestea cum făcuse rost de sămînță de orez de la raion. Cînd îi văzură pe oaspeți în prag, se ridicară să-i întîmpine. Vlad ieși în față și făcu prezentările.

— Academicianul Pamfil, murmură el, arătînd spre bătrînel.

Pe ceilalți, atît mecanicul, cît și Ciurea, îi cunoșteau încă din toamnă.

Pentru că încăperea era destul de strîmtă, se mutară în laborator. Aici, oaspeții rămaseră surprinși și se bucurară nespuse de mult. Pamfil, mai ales, nu mai contenea cu laudele și susținea că un asemenea laborator modest, aicea — în mijlocul bălții — prețuiește tot atît de mult ca acela în care lucra el la București. O feliță pe Silvia pentru ideea pe care o avusesese și-i promise lui Vlad că-i va trimite și el cîteva aparate și materiale de

*) Vezi „Viața Romînească“ Nr. 7/1954

la București. Se așezară, apoi, pe băncile și scaunele aduse de Ciurea și mecanic, și începură, de-a dreptul, să se sfătuiască asupra felului cum vor lucra.

— Oricum ați face, tovarășilor învățați, se ridică Ciurea de-acolo de unde sta, frământându-și căciula în mâini... oricum ați face, da' să nu ne lăsați! Noi vrem să punem orez în baltă... vrem ca acolo să fie mai frumos ca niciodată, așa cum n-a fost la boier... Vrem să dăm cu mâinile noastre mai multă piine... Și dumneavoastră știți cum trebuie să facem... Ajuțați-ne!

Era în gâșul lui și rugăciune, și deznădejde, și speranță. Fostului argat îi părea rău că acum nu l-ar mai fi putut chema pe Frangopol, să-i arate balta tălăzuind de orez. Cuvintele lui, neașteptate și atât de simplu și de sincer spuse, îl înduioșară pe Pamfil. Bătrînul academician porni sprijinindu-se în baston, și se așeză între Ciurea și mecanic. Iși lăsă mâna uscățivă și tremurătoare pe genunchiul ciolănos al fostului argat și-și săltă privirile spre ceilalți.

Se făcu tăcere.

— Lucrez de peste cincizeci de ani în institute și laboratoare, șopti el... dar n-am simțit niciodată pînă în anii din urmă, prietenii mei, că este atîta nevoie de munca și priceperea mea... de ajutorul științei. Trebuie să mărturisesc că nici nu mi-am putut închipui, în trecut, că voi avea prilejul să trăiesc clipa aceasta!... Mîna lui bătut ușor genunchiul lui Ciurea, încurajator: — Liniștește-te... fii pe pace... veți avea orez!... Apoi se întoarse din nou spre însoțitorii lui și adăugă: — Este adevărat, dragii mei... știința poate și trebuie să înfrumusețeze viața... aceasta este menirea ei, a noastră!

Se făcu din nou tăcere. Pamfil și Ciurea se priveau acum ochi în ochi. Era într-adevăr o întîlnire rară; ceea ce au simțit ei în clipa aceea, ceilalți puteau numai să bănuiască. Vorbele lui Pamfil aruncaseră totuși o rază de lumină peste îngrijorarea lor. Vlad tresărise cînd el îi asigurase că va fi orez. Insemna că bătrînul academician se gîndise deja la ceva, că în mîntea lui încolțise de acum ideea salvatoare.

Pamfil reveni la masa pe care tînărul inginer înșiruisese zeci de hîrtii, schițele bălții, hîrțile regiunii brăzdate de liniile izotermelor și graficele întocmite în primăvara aceasta, cu situația temperaturii, a vînturilor și a apelor. Pe unul din grafice, o stelută roșie marca ziua însămîntării orezului. Academicianul le cercetă multă vreme sub privirile întrebătoare ale celorlalți. Vlad aștepta îngîndurat, încercat de nerăbdare. Intr-un timp, Pamfil săltă ochelarii pe frunte și-i făcu semn să se apropie.

— Ai lucrat bine, Oprișa, îl liniști el ... Înghețul a fost, într-adevăr, un accident. Se întoarse și spre ceilalți și continuă: — Un lucru e sigur, pe deplin cîștigat... în regiune se poate cultiva cu succes și orez. Trebuie să ne gîndim și să cercetăm dacă el nu se poate semăna după perioada acestor salturi de temperatură, dacă timpul nu ne permite să-i împingem perioada de vegetație cu cîteva săptămîni mai înspre toamnă... dar asta vom vedea mîine, după ce vom merge și la fața locului.

În clipa aceea, ușa se deschise și intră Codin, jovial, îmbrăcat într-un costum nou, dichisit și spilcuit de parcă venea într-o vizită. Știrea că Vilsan și ceilalți veniseră însoțiți de un academician, îl și măgulise, dar îl și înfiorase. Ciocnirea pe care o avusese în ajun cu Ciurea și tractoriștii îi strecurase în suflet o teamă pe care din lașitate o nesocotea. Acum, îl îngrijora faptul că atîtea capete se vor zbate și vor găsi, totuși, pînă la urmă, o soluție. Aici venise împins mai mult de Nistor. „Du-te și vezi, îi poruncise contabilul... vezi ce fac și arată-le că nu se poate. Să nu se

mai ia după un ținc de inginerăș. Balta trebuie să rămână așa cum a fost. Statul va câștiga mai mult... și noi!" De aceea, după ce trecu prin fața tuturor, și le strînse mîinile cu sporită plecăciune — chiar lui Ciurea, care privea într-o parte —, se opri în mijloc și începu dintr-o dată:

— Eu am spus că nu se poate... că orezul nu merge în regiunea asta. Indiciile pe care le-am avut, au fost aparente. E clima la mijloc, care nu permite... Vorbea afectat, sigur de sine, mai mult către Pamfil... Dar ce, continuă el, tînguindu-se, parcă mai ascultă cineva sfatul inginerilor?

Pamfil își duse mîna la ureche, pîlnie, și se aplecă spre Vîlsan, încludat că nu aude tot, că nu înțelege. Întrebă:

— Ce spune?

— ... că nu merge orezul, îl lămuri Vîlsan.

— Hea! izbucni bătrînul academician încruntîndu-se... Prostii! Apoi își întoarse capul înălbit către Codin și-l cercetă cu privirile-i slăbite, îndelung, bănuitor... Dumneata ești inginer? îl iscodi.

— Da, răspunse apăsător Codin, cu mîna pe piept.

— Păcat! murmură întristat academicianul și se răsuci din nou spre Vîlsan și Vlad...

A doua zi de dimineață, plecară cu toții în baltă, la orezărie. Timpul se îmbunătățise; soarele dogorea puternic, vîntul stătuse, iar către jepci pămînturile fumegau ușor, încinse de căldură. Orezăria, însă, avea o înfățișare jalnică. Plăntuțele firave și gălbui pâliseră; cloceau în noroi.

— Ar fi fost o cultură frumoasă! constată Pamfil cu părere de rău.

Pînă la prînz au cercetat parcelă cu parcelă, smulgînd firișoarele lipsite de viață, privind-le prin lupe. S-au întors plini de mîhnire, gînditori. Nici nu mai putea fi vorba de a salva o asemenea cultură. După amiază s-au așezat la sfat, tot acolo, în laboratorul lui Vlad. Academicianul l-a chemat și pe Codin. „Niciodată nu e tîrziu să mai înveți!" își motivase el această dorință, către ceilalți.

Discuțiile au durat pînă seara tîrziu, mergînd cînd pe un drum, cînd pe altul, dînd loc la împotriviri îndrîjite, pasionate, sau la argumentări înflăcărâte și drepte. Conducea Vîlsan, pentru a-i stăpîni mai bine pe tineri. Pamfil găsisese puterea să reziste pînă la sfîrșit. De multe ori, intervenea direct, înterupîndu-l pe cel care vorbea, sau îndrumînd discuția pe o altă cale. Mecanicul și Ciurea ascultau numai. Intr-un rînd, fostul argat se aplecă la urechea mecanicului și șopti dezamăgit:

— Noi zicem că știm să plugărim... nu știm nimic!

La sfîrșit, Vîlsan trase concluziile, cu ochii la Pamfil, care clătina mereu din cap. Profesorul spuse din nou că în regiune se poate cultiva orez... că înghețul nu fusese decît un accident, că nu era cu neputință ca lanul să fie parțial salvat dacă avea deasupra un strat mai gros de apă... că în viitor va trebui să se semene cu două săptămîni mai tîrziu....

— Problema care se pune acum, termină el, este aceea de a câștiga în bună parte timpul pierdut — așa ca noua cultură să nu întîrzie prea mult în toamnă. Academicianul Pamfil și cu mine avem o propunere... Vîlsan tăcu cîteva clipe, cu ochii la Pamfil care-și plecă capul alb. Ceilalți așteptau cu răsuflările înterupte... Trebuie să însămîntăm din nou cu orez iarovizat... Este o cucerire a agrotehnicii sovietice pe care trebuie s-o folosim.

Ieșiră, apoi, în frunte cu Pamfil. În fața ușii, însă, se opriră. Bătătura din fața laboratorului era plină de tractoriști și oameni de la orezărie

și grădinărie, care stăteau fie pe lângă perete, ghemuiți, fumînd — fie în grupuri, sporovăind.

— Ce s-a întîmplat? întrebă Pamfil, nedumerit.

— Sînt muncitorii gospodăriei, tovarășe academician, îl lămuri mecanicul. Au așteptat rezultatul consfătuirii.

— Așa?! reflectă Pamfil uimit. Apoi se întoarse către Codin și-l întrebă, cu ironie în glas: — Ei, ce spui de asta, colega?

Codin, însă, nu răspunse.

În aceeași seară, Vlad și mecanicul începură pregătirile pentru noua însămînțare a orezului. Jumătate dintre muncitori îl urmă pe tînărul inginer la magazie. Bădea cu mecanicii alergară în baltă și atunci, noaptea, singurătățile bălții tresăriră de zgomotele motoarelor. Puseseră pompele în mișcare. Pe canale porniră să alerge din nou șuvoaie mari de apă. Întinderea celor o sută de hectare trebuia iarăși înecată. În magazie, Vlad conducea lucrările de pregătire a noii sămînțe de orez. După ce o umezise cu apă, o strîngea acum în grămezi mari să se încălzească. Va fi, apoi, întinsă în straturi și lopătată. Va încolți și așa va fi semănată, zvirlită iarăși în apă de pe parcele.

Cînd totul se termină, în magazie nu mai rămăseseră decît Vlad și Silvia. Stăteau amîndoi în fața unei grămezi de orez, îngîndurați. Simțeau deopotrivă că se gîndeau la altceva. Tînărul inginer cerceta întristat niște semînțe pe care le avea în palmă. Le zvîrli apoi în grămadă și șopti:

— Și voi sînteți vinovați... De ce-ați lăsat-o să se rostogolească pînă aici?

Silvia pricepu că vorbea de Lia. La București, Vlad îi povestise în puține cuvinte despre dezmațul și prăbușirea în care o găsisse. Silvia tăcea; scurma cu vîrfurile pantofului, încet, în grămada de semînțe.

— Se poate, răspunse ea mai apoi... dar în orice caz mai puțin ca tine.

— Ce ați făcut voi, colegele ei, organizația de *uteme*?... de ce ați părăsit-o?

— Dar tu ce ai făcut? îi reproșă cu încăpățînire Silvia.

Vlad rămase încurcat, socotind că nu este cu nimic vinovat.

— Să-ți spun eu ce... Ai lăsat-o să se bălăcească în visurile ei meschine... Ba încă i-ai și întărit, i-ai și înfrumusețat aceste visuri. Ea dorea o viață ușoară și zvăpăiată, lipsită de griji și muncă... și tu ai lăsat-o să creadă așa ... de aceea, cînd i s-a oferit o asemenea viață, n-a avut între ce alege.

Vlad se uită o singură dată la Silvia, surprins de asprimea dar și de justețea cu care-l judeca. Iși umplu din nou pumnul cu semînțe și începu să le zvîrle pe rînd, una cîte una, înapoi în grămadă. Parcă le număra.

— Am greșit, poate, că nu ți-am spus de la început, îngăimă Silvia după un timp. Acum avea glasul moale și tremurat, înfiorat de frămîntarea ce-o ascundea. Pantoful ei se înfundă din nou în semînțe... — De două ori a fost chemată în fața biroului de organizație... a fost criticată în adunarea organizației... i s-a dat avertisment. Acum este exclusă și din organizație, și din facultate. A rămas cu *gîdea* al ei... să se spele pe cap cu el!

— Silvia! strigă Vlad printre dinți... ești răutăcioasă.

— Nu, stăruie ea... sînt dreptă.

— Atunci de ce n-ai căutat s-o ajuți mai din timp, insistă tînărul inginer... de ce nu i-ai arătat c-o așteaptă prăbușirea... Stela Marinache îți oferea cel mai bun argument!

— Cum îți închipui asta?! îl înfruntă Silvia, jignită.. poate că ea îl și iubește, în felul ei!

Vlad o privi rece, înfiorat de gîndul ăsta. Zvîrli pumnul de semînțe

în grămadă și se îndreptă spre fereastră. În geamul căptușit de întuneric, își zări chipul îngălbenit și supt, privirile pierdute, ca de om bolnav. O șuviță de păr îi căzuse pe fruntea largă și înaltă, umbrindu-i-o. Își prinse bărbia în pumn și încrămeni așa, oftînd: nu se mai recunoștea. Auzi pașii Silviei, mărunți și șovăitori, îi simți mîna care tremura pe umărul lui. Răsufllarea ei îi încălzi obrazul.

— Iartă-mă, Vlad, șopti ea întretăiat... dar trebuie să știi că-ți meriți soarta... Nici tu n-ai știut să lupți pentru dragostea ta... ai uitat că dragostea este cel puțin tot atît de însemnată ca și munca științifică spre care năzuiești, ca și visul acesta îndrăzneț de transformare a bălții... că merită să lupți pentru ea cel puțin tot atît de mult... pentru că ea e însăși viața și inima noastră!... Și tu și Lia v-ați gîndit prea puțin la asta!... Eh! oftă ea îndurerată, dar și c-o licărire de speranță, vagă și îndepărtată în ochii-i înduioșați... cine știe, însă, dacă nu este mai bine că s-a întîmplat așa!

— Ce vrei să spui? o întrebă Vlad.

— Mă gîndesc la tine, șopti Silvia încet, fără putere...

Tăcu, apoi, pe neașteptate. Rămase însă cu ochii ațintiți în ochii lui, oglindiți în geamul ferestrei...

A doua zi, o dată cu toți ceilalți, plecă și Silvia la București.

2

În timpul acestor zile furtunoase, Toma, subinginerul, lipsise din gospodărie. El răspundea de secția zootehnică a gospodăriei și plecase la București, la minister, să rezolve problema dezvoltării șeptelului de vite, căci în afară de cîteva mii de oi și cîteva perechi de cai și boi, nu mai aveau nimic altceva. De la București rătăcise apoi o săptămînă întregă prin țară, pe la un șir de gospodării de stat, în căutare de vite, de cai, de porci și de păsări de rasă. Cînd se întoarse la gospodărie, îl întristară și pe el cele ce-i povestiseră ceilalți, dar nu atît de mult, pentru că orezul ieșise din nou deasupra apei.

— O să rămii în urmă, Toma, îi spuse mecanicul zîbind. Vlad a semănat de două ori pînă acum.

— N-o să rămîn, își scutură el capul și umerii puternici, de parcă întreaga lui făptură se împotrivea.

— Noi credeam că n-o să mai avem loc în baltă de herghelii și turme, de cîrduri de păsăret...

— Așteaptă numai o lună, nu te grăbi! căută el să-l liniștească.

Se vedea că Toma nutrea un gînd ascuns. Pentru a grăbi construirea cotețelor de păsări, a adăposturilor și țarcurilor pentru vite și cai ceru ajutorul lui Vlad. Tînărul inginer îi dădu jumătate din oamenii săi, căci acum — după semănat — avea mai puțin de lucru. Toma se concentrează asupra construirii cotețelor pentru păsări. Le ridică din împletituri de salcie, căptușite cu trestie, pe care apoi le bulgări cu pămînt și le lipi cu lut. După ce se uscară, le dădu cu var și mută oamenii tocmai la privalul Ochiul Boului, unde se începuseră adăposturile pentru vite și cai. Aduse apoi tractoarele și sparse în fața cotețelor douăzeci de hectare de țelină pe care le-a însămințat cu lucernă. A mai lăsat un grup de oameni să țarcuiască curțile cotețelor cu garduri înalte din plase de sîrmă, iar el a plecat.

După cîteva zile, deasupra bălții, în văzduhul liniștit și aprins de soare, apăru silueta unui avion. Oamenii și-au dus mîinile la ochi, să-și apere vederile de strălucirea lui, și-au rămas cu gurile căscate cînd au văzut că după cîteva rotocoale largi, ca de uliu, avionul începu să se lase spre ei.

Le vîji pe deasupra, tăie balta de-a latul, zburînd la o palmă numai de stufărișul care se frămînta ca de furtună, și ateriză pe coama grindului Mîntuleasa, aproape de cotețele care sclipeau de albeață.

S-au îndreptat într-acolo toți oamenii care se aflau la lucru pe întinderea bălții. Ba, au alergat și din sat, copiii și tineretul, bătrîni, cei care nu erau plecați în țarină. S-au oprit cu toții cam la cincizeci de pași de avion, stăpîniți de uimire și de teamă, deopotrivă. În burta avionului se deschisese o ușă, în a cărei cadră rotundă apăruse pe neașteptate Toma. Subinginerul rîdea și-și învîrtea înveselit șapca deasupra capului, de parcă se întorcea dintr-o mare și izbutită misiune diplomatică. Vlad, mecanicul și Ciurea, alergară la avion și se cățărară pe scara ce li se lăsă de sus.

Încăperea strîmtă a avionului via de un piuit asurzitor. Toma și unul dintre mecanicii avionului cercetau cutiile așezate în stive pe lîngă pereți, pline cu pușori galbeni, mici, scoși de numai cîteva zile. Mecanicul avionului se întoarse spre cei ce abia intraseră și salută cu mîna la șapcă:

— Tovarăși, vă raportează că zborul a decurs normal și că am ajuns în bune condiții cu toți *pasagerii* la destinație...

Toma, Vlad și Badea, izbucniră în rîs. Ciurea, însă, rămăsese în ușă avionului cu căciula în mînă, bănuitor. Abia cînd subinginerul îi puse o cutie cu pui în brațe, ca s-o dea afară în mîinile celorlalți, începu și el să rîdă. Clătină capul, îngăduitor:

— Toma, tu ești dracu' gol!

— Tocmai de la Oradea venim, se mîndri Toma.

Cînd cutiile ajunseră afară, mulțimea muncitorilor și țaranilor, copiii, scăpară un strigăt de uimire. Se îngrămădiră în jurul lor, de parcă nu-și credeau ochilor. Dintre ei, de-acolo de unde fusese împins și înghesuit, moș Duică nu putu să iasă decît făcîndu-și loc cu bățul. Se trase mai într-o parte, își șterse fruntea nădușită și se închină:

— Doamne, ce mi-ai mai dat să văd!

Cutiile fură descărcate repede, în piuitul speriat al puilor care însuflețiseră parcă toată balta. Vlad, Badea și Ciurea, coborîră din avion, și se traseră în rîndul celorlalți. Toma își roti din nou șapca, la fel de înveselit, iar mecanicul de lîngă el, după ce salută, trase ușa. Avionul se scutură pe loc, duduind, și o zbughi vîjiînd de pe grind, înălțîndu-se. După ce se roti iar deasupra bălții, se îndreptă spre nord, urmărit de privirile încă pline de îndoială ale oamenilor.

După aceea, trei zile la rînd avionul se lăsă mereu în același loc. Toma aduse astfel peste zece mii de pui de găină, de găște și de rațe, din cele mai alese rase. Problema fermei de păsări era, astfel, rezolvată.

În ultima zi, Vlad ceru aviatorilor să-l plimbe puțin pe deasupra bălții. În avion mai urcară, pe lîngă el și Toma, și Badea, și Ciurea și apoi un număr de muncitori în frunte cu Zamfir, Paulina și Ifrim. Aproape un ceas se roti avionul pe deasupra bălții, tăind văzduhul de-a lungul și de-a latul ei, înconjurînd-o, zburînd pe deasupra privalurilor și a lacurilor, pe mijlocul jecilor, mai sus și mai jos, după cum cerea Vlad. Tînărul inginer avea în față o schiță a bălții și o busolă; o asemenea schiță îi dăduse și mecanicului de bord. El făcuse tot timpul însemnări grăbite pe hîrtie, cu privirile ațintite mai mult în jos, deasupra pămîntului. Reușise astfel să stabilească și mai precis drumul canalului principal de desecare a jecilor, canalele de legătură între privaluri și lacuri și locul digului dinspre Dunăre.

Cînd coborîră pe pămînt erau amețiți și urechile le vîjiiau de zgomot. Ciurea își împletici pașii pînă în fața celor care nu mai încăpuseră în avion,

unde se opri. Abia acum răsuflă ușurat și-și împinse căciula pe creștet, zîmbind copilărește, fericit:

— Eh, steaua ei de viață... iacă, fusei și cu avionul!

La o săptămînă după asta, Toma plecă din nou după vite și cai, cu încă vreo douăzeci de oameni. Mecanicul îl simți că iar mocnește ceva și nu-l lăsă să plece pînă ce nu-l zgîndări:

— Doar n-oi aduce și vacile cu avionul.

Intr-adevăr, nu le-a mai adus prin aer, cu avionul, ci pe apă, pe Dunăre, cu vaporul.

La o săptămînă după plecarea lui, într-o zi, deasupra bălții se abătu un șuier prelung și cutremurător de sirenă. Venea dinspre Dunăre, de dincolo de pădurea Albina. Oamenii au crezut că vaporul e în pericol și se scufundă. Curînd însă, îl zăriră alergînd spre ei pe Peicea, ciobanul care păștea oile într-acolo.

— Fraților, strigă el, gîfîind... a venit Toma la Dunăre, cu un șlep de vite.

Ii ieșiră și acum înainte. Au adus întîi herghelia de mînji negri și murgi, tot unul și unul, numai de un an, care trecură peste baltă, către țarcurile lor, zburdînd. Urmară, apoi, aproape cinci sute de vitei albi-roșcați, cu coarnele numai de-un deget, dar trupeși și pe jumătate sălbatici. O sută de vaci de lapte cu ugerile pline și turma porcilor, veniră mai agale, stîrnind nouri de praf albicios peste baltă. Toate aceste vietăți au intrat în adăposturile lor, unde au găsit mîncare și apă, așternut moale și cald.

Seara, Toma a venit să vadă orezul care îmbrăcase ca o minune pămîntul dinspre Bogata. Mecanicul și Vlad l-au lăudat și l-au bătut prietenește pe umăr, mulțumiți. Toma zîmbi, stingherit, ferindu-se.

— Puteam să fac asta și mai înainte, mărturisii el cu modestie... dar n-am avut cu cine.

3

În liniștea timpului de la sfîrșitul primăverii și din pragul verii, lanurile încep să salte. Părțile nedestelenite ale bălții intră din nou în sălbăcie. Intinderile de dincolo de ogoarele de la Bogata, către jepci și privaluri, se acoperiră iar de hățîșurile stuțărișului și ale buruienilor. Din mana pămîntului plin de apă, viața renaște și mai bogată. Verdele întunecat al vegetației, zborurile liniștite ale păsăretului și albastrul azuriu al cerului, tremură și mai viu în oglinda lacurilor și a ochiurilor de apă. Adîncurile tănuite ale bălții își păstrează încă liniștea și pustietatea lor. Iarba grindurilor, însă, subțire și deasă, înaltă, pășunea de sub streășina pădurilor de sălcii și lăstărișul rogozului tînăr, sînt culcate acum nu numai de valurile vîntului, ci și de copitele hergheliilor de cai, ale cirezilor de vite și ale turmelor de oi și porci. Cîrdurile de rațe și gîște au albit fața apelor din privalul Mîntuleasa. Pe ogoare, lanurile de floarea soarelui, de porumb, de sfeclă și de bumbac, sînt de acum în putere. Au învins pîlcurile mărunte de trestie și pălămidă, tocate mereu de sape și prășitori. Sub gîlgîitul apei, grădinăria s-a umplut de straturile de legume și zarzavat, iar orezul s-a ridicat la o palmă deasupra apei.

— ... Și totuși, merge prost! murmură mecanicul, scrutînd toată această privești de pe coama grindului Bogata.

Vlad, care sta alături de el și privea cum se lasă inserarea peste întinderile bălții, nu-i răspunse. De la un timp, devenise mai tăcut ca niciodată. Era închis și ursuz și căuta din nou singurătatea. Treceau zile întregi fără să scoată măcar o vorbă. Părea că nu-l mai interesează nici soarta gos-

podăriei, nici orezăria. De obicei, trecea dimineața pe baltă, când oamenii începeau să lucreze, le spunea câte ceva și apoi dispărea. Rătăcea tot timpul prin hățiturile bălții, gonind calul fără de rost.

Odată, l-au descoperit cîinii ciobanilor culcat în iarba de la lacul Lebăda. S-au năpustit spre el, lătrînd; apoi s-au strîns roată în juru-i, recunoscîndu-l. S-au apropiat și ciobanii, uimiți. Au bîguit cîteva vorbe și-au tăcut. Vlad sta cu fața în sus, privind îngîndurat golul îndepărtat al cerului peste care treceau, subțiri și ușori, nourii alburii. A auzit și apropierea cîinilor și a ciobanilor. Dar nu s-a clintit; a rămas nemișcat, urmărind mai departe, șters, trecerea nourilor. Ciobanii s-au privit unii pe alții, întrebători, și-apoi au plecat, chemîndu-și cîinii. Pricepuseră că tînărul inginer nu cerceta înălțimile azurii ale cerului, ci adîncurile fără de fund, tulburate, încinse și răscolite, ale sufletului său. De aceea nu s-au depărtat prea mult. Au purtat turmele tot prin preajmă-i, cu ochii la calul înșeuat care păștea liniștit la capătîiul lui. Către prînz, Peicea s-a apropiat din nou de el, împins de ciobani. Ingăimă, muștrător:

— Tovarășe inginer, boliți aicea, ori ce?!...

Vlad a clătinat din cap, într-o parte și alta, fără să-l privească.

— Haideți la colibă, l-a rugat ciobanul.

Nu i-a răspuns în nici un fel. Peicea a îngenunchiat lîngă el și i-a întins o legăturică de pînză, umezită de prospețimea cașului.

— V-am adus să îmbucați ceva, îl îndemnă.

Mîna lui Vlad, însă, îndepărtă legăturica cu o mișcare molatică.

Peicea s-a întors amărît între ciobani. Tînărul inginer a rămas acolo ziua întreagă, cu privirile ațintite spre cer, bătut neîndurător de soare, ascultînd șoaptele cugetului și ale ierburilor care se legănau deasupra lui. Spre seară, s-a ridicat, a luat calul de căpăstru și s-a îndreptat spre ciobani.

— Mi-e sete, a murmurat el... poate aveți niște apă rece, rece.

Ciobanii nu i-au dat apă, i-au dat lapte, păstrat de ei în reveneala adîncă a pămîntului, în ulcele de lut. A bătut o ulcică întreagă pe nerăsuflăte, le-a mulțumit cu glasul stins; a luat din nou calul de căpăstru și-a plecat spre gospodărie.

— Dac-o mai ține așa, se prăpădește... a început în urma lui unul dintre ciobani.

Ceilalți tăceau, urmărindu-l întristați cum se îndepărtează. Cînd umbra lui Vlad dispăru după stufărișul jecilor, ciobanul reîncepu:

— Așa s-a prăpădit unul la noi, cînd ciobăneam în munți, la Dorna. Era la fel de tînăr. O vară întreagă a rătăcit atuncea prin brădet. Și toamna s-a stins. Am coborît la vale fără el... dar, ăla de dor s-a stins... de dor și de inimă grea... îi necinstise boierul fata și ea s-a spînzurat... Numai că tovarășul inginer nu de asta... Adică, cine știe?!

Ciobanii au ascultat întreaga poveste, înfiorați de presimțiri tulburătoare. Și au tăcut.

... La fel arăta Vlad și acum, în clipa cînd privea cu Badea desfășurarea bălții. Intr-un timp, mecanicul pricepu că vorbise degeaba. Gîndurile tînărului inginer erau departe de înțelesul cuvintelor lui. Vlad se frămînta, singur, măcinat de propria-i mîhnire. Parcă era un stîlp de piatră; nu auzise și nu înțelese nimic. Se uita deasupra bălții, dar vederile îi băteau dincolo de ea.

— Tovarășe inginer... zise mecanicul, atingîndu-i brațul.

Vlad își întoarse fața spre el, tresărînd.

— Vă spuneam de oameni, reîncepu Badea, răbdător... astăzi au

lipsit și mai mulți... de la Codin, aproape jumătate... și-au lipsit și de-aici, de la orezărie, douăzeci...

— Nu știam, grăi nevinovat tînărul inginer.

— Da, au lipsit, repetă mecanicul. Se pare că Nistor i-a nemulțumit cu salariile... de două luni nu le mai plătește...

Vlad tăcea.

— Spuneam că, uite, orezul a început să se îngălbenească... De ce? Bat motoarele și ziua și noaptea, o clipă nu stau... aruncăm peste el valuri întregi de apă și tot degeaba...

— Da, e galben, șopti Vlad surprins, de parcă acum îl vedea prima dată... De ce? se întrebă și el.

Tăcură. În șanțul de lîngă ei, apa gîlgîia, alergînd la vale. Oglinda ei tremurătoare strălucea pînă departe, printre firele de orez. Lanul încă verde al orezului se legăna în boarea răcoroasă ce venea dinspre Dunăre. Din depăr-tările de dincolo de orizont, se apropia pe nesimțite înserarea.

— Nici șanțurile dintre lacuri nu le-am făcut, și apa din Bogata, de unde tot tragem mereu, a scăzut... Nici lucrările de desecare nu le-am început. De dig am uitat acum, că e vară, dar la primăvară se poate ca apa să pustiască tot ce-am întocmit în vremea asta...

— Dar ce sînt eu, banca, statul? izbucni pe neașteptate Vlad. Am arătat cum trebuie să fie și m-am luptat să dovedesc că așa e bine... Dar fără investiții și fără sprijin, hotărît nu facem nimic... Ne zbatem și visăm degeaba... Am primit o parte din fonduri pînă ce-am întemeiat fermele și-am pornit aici orezăria... Acuma, toate celelalte s-au blocat... de ce?

— Săriți fără rost, tovarășe inginer, încercă mecanicul să-l liniștească. Și dumneata, și eu, toți sîntem și banca, și statul... Undeva lucrurile nu merg bine și trebuie să vedem unde anume...

Mecanicul a vorbit și după asta, căutînd parcă să-l trezească, să-l scuture puțin. Tînărul inginer, însă, n-a mai scos nici un cuvînt. S-a închis în sine și a rămas așa, cuprins de o muțenie încăpățînată, pînă ce Badea a plecat. Tîrziu, cînd a simțit umblet pe-alătura, s-a întors și-a deslușit umbra orezarului.

— De ce îngălbenește orezul? întrebă Vlad încet, dar aspru.

Ascuns de întuneric, orezarul își strînse ochii albaștri-spălăciți, mici și rotunzi, și ridică umerii. Tropoti apoi cu cizmele de iuft și bîigui, cu mîinile în lături:

— Dracu' știe, tovarășe inginer!

— Doar bat motoarele ziua și noaptea, adăugă Vlad... Fără întrerupere.

— Ziua și noaptea... repetă servil, orezarul.

Vlad se răsuci și plecă. Il lăsă pe orezar mormăind ceva de neînțeles, plecîndu-se slugarnic, arătînd cu grijă spre orezul ce-și legăna vîrfurile înne-gurate de noapte.

Orezarul nu-și îndreptă spatele decît după ce Vlad dispăru în întuneric. Se întoarse la colibă, luă o sapă și așteptă un timp, ascultînd liniștea nopții. În prival, dincolo de coama grindului, motoarele băteau neîncetat, cu toată claritatea. Reveni în orezărie, cu pași ușori și mari, ca un fur. Astupă brațele canalului principal ce dădea în parcelele cu orez și îndreptă apa de-a dreptul spre canalul de scurgere.

În curînd, orezăria își pierdu strălucirea de oglindă a apelor. Pămîntul mănos și untos, acoperit de orez, rămăsese dezgolit. Apa împinsă de pompe nu-și mai făcea drumul ei obișnuit; alerga între malurile șanțului, vuind, și se risipea în neștire către jepci. Pămînturile nu mai erau înecate de revăr-sarea ei. Și abia acum se apropiau valurile de căldură dinspre Bărăganul

pîrjolit de soare... Orezarul zîmbi mulțumit, sieși și nopții care-l apăra. În ochi-i spălăciți, licări o lumină stranie. Era un amestec nedeslușit de bucurie și ură.

După o vreme, trecu grindul și coborî către apă, unde băteau motoarele. Malul privalului se zguduia sub scuturătura lor puternică și întunericul le scînteia deasupra, în suflarea aprinsă a detunăturilor. Orezarul se opri aproape de ele, sprijinit în sapă. O umbră de om se apropie de el, bănuitoare.

— Eu sînt gata, o întîmpină orezarul... udăm acum hățiturile jecilor... Scoate sorburile! îi porunci el.

Mecanicul, care pînă în primăvara asta fusese șofer la Centrocoop, se întoarse tăcut către motoare. Le domoli mersul și apoi urcă pe postamentul pompelor. Încet, trase sorburile din apă. Cînd capetele găurite ale țevilor rămaseră atîrnînd în gol, începură să sugă aerul, fluierînd. Fostul șofer se trezi cu orezarul lîngă el, acolo, pe postamentul de scînduri.

— Știi ce, îl îndemnă el... lasă-le înapoi, în apă, că nu ne doare nici că se uzează, nici că prăpădim apa... paștele lor!

Pompele începură să tragă iarăși apa care dincolo de grind ocolea orezul. Cei doi se așezară alături, pe marginea podului de scînduri, cu picioarele spînzurînd. Orezarul scoase un ghemotoc de bancnote și le întinse celuilalt. Fostul șofer își șterse o mîină de șold, pe pînza salopetei, și le numără. După ce le vîrî în buzunar, oftă:

— Hei, nea Iancule... cîte afaceri n-am învîrtit eu cu domn' Georgică!

Orezarul tăcea. Poate și el se gîndea la viața pe care o dusesese mai înainte de a trăi ascuns pe aicea. Pe lîngă pămînt și orezărie, învîrtea și primăria, pe degete, cu Nistor. După ce demisionase din jandarmerie, contabilul fusese notar, în sat la Poiana, pînă încoace, prin 1947, cînd l-au dat afară.

— ... plecam noaptea, continuă fostul șofer, la o sută de kilometri. Încărcam mașina și pînă-n zori eram la București. Cîștiga bine domn' Georgică, dar îmi dădea și mie destul!

— Ți-am spus să vorbești mai puțin, îl repezi orezarul, trezit din gînduri.

Apoi se ridică, tropăi cu cizmele pe scînduri și coborî. Fostul șofer îl pretrecu ceva mai încolo de motoare, supus. Orezarul se opri și-i prinse un nasture de la salopetă între degete. Il răsuci, de parcă vroia să-l rupă.

— Dacă se întîmplă ceva sau dacă vine Nistor, grăi el, vii și mă scoli din colibă... Și lasă motoarele să bată, că orezul nici de paie n-o să mai fie bun.

4

Înainte de asta, în timp ce mecanicul urca abătut aleea plopilor, în fața birourilor începea chilomanul. Mai mult de jumătate din muncitorii care lucrau la orezărie se buluciseră în ușa lui Nistor, strigînd și amenințînd, cuprinși de furie. Cei mai gălăgioși erau zilierii din sat de la Zăvoiu și din satele din jur, care de la o vreme se lipsiseră de lucru, dar care acum cereau banii ce li se cuveneau pe două luni în urmă.

— Se cheamă c-am lucrat la stat, vorbea un țăran mai în vîrstă, arătîndu-și și celorlalți nedumerirea... Și eu știu că statul plătește, că nu se bucură la noi.

— Ce stat?! strigă un tinerel aprins la față, cu pieptul desfăcut. De unde să-l iau eu pe stat ca să-mi plătească? ... Prinde orbul, scoate-i ochii! Dumnealui trebuie să plătească! și-l arătă pe Nistor.

Contabilul fusese prins în mijlocul lor, ca un șoricel într-o cursă. Mic

și prizărit, își răsuca pe loc trupu-i scheletic, privind neputincios — dar cu ură, de jos în sus, piepturile arămii ale țărănilor zilieri. Fața-i negricioasă, uscată, i se învinetise de ciudă. Intindea mereu în lături mâinile osoase, subțiri, căutînd să înlătore cercul oamenilor ce se îngrămădeau pe el. În sinea lui, însă, se bucura de zarva asta și numai șiretenia din ochi îi ascundea aceste gînduri. „A lucrat bine și Culică, își zicea, privindu-i încrunțat... toți sînt cu capsă pusă!”

— Voi trebuie să fiți nebuni, mă! țipă el, întăritat, dînd în neștire din mîini. Glasul îi era gros și puternic, ca de clopot... De unde să vă dau, dacă nici mie nu mi-a dat? Acuma am venit de la raion... banca n-are bani pentru noi.

— Să ne plătească gospodăria, strigă o fetișoară ițită printre bărbați.

— Noi aicea am lucrat, nu la *bangă*!

— Dumneata ești cu banii, dumneata să ne dai.

— N-am, mă! se înfurie Nistor... Ce, sînteți turci?

— Lasă, că ai... știm noi.

— Se-nțelege dracu cu voi! izbueni contabilul și dădu să plece... Lăsați-mă-n pace!

În aceeași clipă, însă, o mîină grea și mare ca o lopată îi apucă umărul și-l răsuci iar spre oameni. Contabilul dădu ochii cu un muncitor sezonier, lat în umeri, puternic, pe care mai adineauri îl văzuse stînd tăcut deoparte, cu brațele încrucișate pe piept.

— Dom'le Nistore! scrișni muncitorul amenințător, abia stăpînindu-se... așa nu mai merge!... Dumneata poate ai din ce trăi, eu nu! Uite ce e... te duci frumuseț înăuntru, scoți banii și ne chemi pe rînd la fereastră... ni-i dai, iscălim și gata!... Îi făcu apoi loc printre oameni, îl împinse înăuntru, și-l amenință cu degetul ridicat: — Să n-așteptăm mult!

Contabilul, însă, se smuci din mîna lui și dădu să fugă. Dar muncitorul îi apucă iar umărul, îl răsuci și, deodată, rămase cu ochii ațintiți la el, cercetător. Ridică mîna de pe umărul lui și și-o viri încet în păr, minunîndu-se:

— Mă, tu nu ai fost la jandari?!

Nistor albi la față, îngrozit. Ochi-i sclipiră și pe neașteptate începu să strige, speriat, parcă scos din minți:

— Să nu dai... ia mîna după mine, n-auzi?!

Auzindu-i strigătul, tractoriștii — care tocmai ieșeau din atelier — porniră în goană spre birouri. Atunci apăru și Nuța.

— Aaa! începuse ea să țipe pițigăiat, năvălind din casă... pușlamalelor!

Se opri între muncitori, îngrozită. Nistor amuțise; atîrna în mîna muncitorului ca un copil. Îi astupase gura cu palma și-l ținea așa, nemîșcat, să se liniștească. Nuța își înfipse mîinile în păr și se lăsă pe vine, țipînd:

— Aaaa... săriți, că-l omoară!

Atunci sosiră și tractoriștii. Dintre ei, Zamfir se repezi la zilier, iar Paulina, la Nuța. Tras de tractorist, muncitorul intră în rîndurile celorlalți, murmurînd:

— Ce să-ți pui mîntea cu asta?!... o stîrpitură! ... zob îl fac dintr-un pumn! ... Se opri apoi o clipă, pe gînduri: — Da' al dracului mai seamănă cu unul de la jandari, pe care l-am avut eu ofițer, la Odesa, în '41.

Paulina, isteată și iute cum era, o smuci pe Nuța de mîină și-i făcu vînt după Nistor, înăuntru. Femeia se opri însă în prag, cu mîinile în șolduri, astupînd intrarea cu trupu-i uriaș.

— Mucoaso! strigă ea... Te-ai stricat și tu... acuma ai uitat, dar când îmi băteai pragul era bine, nu?

Contabilul se tot muncea pe la spatele Nuței să-și facă și el loc, să iasă la vedere, dar nu era chip. Intr-un timp, reuși să-și vîre capul pe lîngă șoldul ei, și strigă muștrător:

— Paulino, se poate să nu ai tu nici un pic de respect față de *conița*?!

— Ha-ha-ha! izbucniră zilierii, de-a valma cu tractoriștii.

— Duceți-vă dracului! le trînti Paulina ușa în nas.

— Ha-ha-ha!

În toiul acestei larme, sosi și Badea. Muncitorii îl înconjurară gălăgioși, vorbind toți deodată, amenințînd cu pumnii geamurile luminate ale birourilor. Când zarva se mai liniști, mecanicul îi trase după el în fața ferestrelor, unde bătea lumina. Îi domoli cu mare greutate, asigurîndu-i că într-o zi, două, vor primi banii și de acum, și din urmă....

A doua zi, însă, jumătate din zilieri nu mai veniră la lucru. Ingălbenit și firav, lipsit de apa pe care orezarul o pompa în neștire spre jepci, orezul era amenințat acum să fie și înăbușit de mohor și trestie. Porumbul, bumbacul, sfecla și floarea-soarelui, trebuiau prășite pentru a treia oară. La grădină, brazde întregi dispăruseră sub buruieni sau se uscaseră, neatinse de mîină de om, deși, conform contractului, *Centrocoopul* trebuia să ridice de aici șapte sute de vagoane de legume și zarzavat.

Mecanicul încălecă și luă drumul raionului.

La comitetul raional, lăsă calul în poartă și dădu buzna înăuntru. Dar dintre toți nu găsi decît pe secretarul cu chestiunile agrare, ale cărui păreri nu le mai respecta de mult. Îi povesti, totuși, pe scurt, cele întîmplate. Îi desfășură pe masă hîrțiile pe care le luase de la contabil, și care fuseseră respinse de agenția raională a băncii. Îi arătă situația grea în care se găsea gospodăria...

— Cunosc problema, căută să-l liniștească secretarul cu chestiunile agrare, un om posac, preocupat mai mult de dosarul ce-l avea în față... Nu sînteți numai voi. Asta e situația. Ministerul de Finanțe a blocat fondurile pe toată linia. N-avem bani pentru toate. Statul îi pompează acum în industrie, în construcții, în mașini... așa e!

— E vorba de salariile muncitorilor, în primul rînd, murmură încrunțat mecanicul.

— Trebuie să înțeleagă și ei că deocamdată avem greutate, lămurește-i... De ce ești secretar?!

Mecanicul își strînsese hîrțiile și ieși. Tot restul zilei îl așteptă afară pe primul secretar care era plecat în raion. Acesta se întoarse abia spre seară, prăfuit, tras la față, cu buzele uscate de căldură, supărat. Sărise din mersul mașinuței cu botul lat, descoperită, îi strînsese mîna și-i făcu semn să-l urmeze. Înăuntru, îi arătă o canapea și se repezi la telefon.

— Cu șeful secției financiare... ceru el.

Badea tresări. Secretarul scoase niște hîrtii din buzunarul de la piept și le puse alături de aparat. În timp ce aștepta cu receptorul la ureche, se mișca nerăbdător pe lîngă birou și răsfoia încrunțat hîrțiile. Le părăsi și-și încheștă o mîină pe marginea mesei. Vorbi încet, stăpînindu-se:

— Dumneata ai primit salariul pe luna trecută?... da, desigur, l-ai și mîncat! Dar pe luna asta?... de-o săptămînă?... Eu am în față statele de salarii pe două luni, de la trei gospodării de stat... Mecanicul se ridică și puse deasupra și hîrțiile aduse de el... De la patru! reveni secretarul, strîgînd... A, știi la ce mă refer?... Exact! De ce?... cum?... fonduri blocate de minister?! Dar asta este fond-salarii, tovarășe, și muncitorii sezonier

și zilierii sînt asimilați salariaților ... Trece, te rog, peste vreun ceas, pe la mine. Adu și ordinul ministerului. . .

Secretarul puse receptorul în furcă și se așează pe canapea, alături de Badea. Își întoarse spre el fața trasă și negricioasă, ochii liniștiți și zise:

— Mîine să vină contabilul să ridice banii...

Mecanicul clătină din cap, gînditor. Se vedea că se zbate în fața unor întrebări fără răspuns. Își lăsă capul în mîini, oftînd prelung, pironindu-și ochii în podea. Secretarul îl luă pe după gît și-i strînse umărul:

— Ce e, Mihai ... ai obosit?

Badea zîmbi stingherit și iar oftă. Apoi se ridică și se plimbă un timp prin fața canapelei. Se așează din nou și se întoarse către secretar.

— Andrei, începu el, cu vocea gravă, tremurată ... îți mai amintești de Banska-Bistritza?

— Imi amintesc, șopti secretarul... mă gîndesc de multe ori la bătălia asta.

— Eram o mîină de oameni... Am trecut Gronul, noaptea, și tot atunci am intrat în inima dispozitivului inamic... Ne-am bătut o zi și o noapte, strînși în cleștele nemților ... poate că a fost cea mai îndrăzneată acțiune a noastră!... Dar, uite că bătălia de acum mi se pare și mai grea... Acolo știam precis că ne băteam cu nemții!

— Ce vrei să spui? îl întrerupse secretarul, nerăbdător.

— Să spun de-a dreptul, grăi mecanicul ... Chestiunea asta cu salariile eu n-o mai înțeleg ... nu înțeleg nici de ce unuia dintre secretarii comitetului raional i se pare firească... astăzi, în țara noastră!... Mai departe; luptăm pentru transformarea agriculturii, pentru dezvoltarea agriculturii socialiste... de ce atunci n-am primit decît o mică parte din fondurile de investiții aprobate, planificate?... Noi trebuie să îndiguim și să construim, să desecăm și să irigăm... pentru că vrem să producem mai mult... Fără investiții însă, nu se poate!... Și cine răspunde dacă la primăvară năvălesc apele și miile de hectare pe care le-am destelenit vor fi înecate?... Mai departe... spun că am îndoieli asupra lui Codin și a contabilului... de ce ni se astupă gura cu lozinca grijei față de specialiști?

— Cine ți-a astupat-o? sări secretarul aproape supărat.

— Stai, Andrei, caută mecanicul să-l liniștească ... Același secretar al comitetului din cauza căruia a trebuit să te aștept pînă acum!... Mai departe...

Secretarul se ridică. Il cuprinsese o neliniște pe care nu voia să și-o arate în clipa aceea. Se părea că nu mai asculta vorbele mecanicului. Se apropie de birou și începu să răsfoiască încet hîrțile cu statele de salarii ale muncitorilor. După un timp, mecanicul tăcu. Secretarul îi auzi pașii ce veneau spre el și se întoarse.

— Mai sînt și altele, șopti. Apoi adăugă: — Trebuie să plec iarăși la București, la Comitetul Central... Așa am obținut și aprobarea planului vostru... Tu, însă, faci o mare greșală, Mihai! Îți închipui că, dacă avem de-acum totul în mîinile noastre, e destul de ușor... Ei, uite că nu e chiar așa! Viața veche nu poate fi înlăturată cît ai bate din palme ... Și-apoi, ea are și apărători ascunși care ne dușmănesc, pe noi și ceea ce facem noi... E vorba de a răsturna o lume, Mihai!... și de a construi în același timp alta, mai bună! ... E o bătălie mai grea decît orice ... dar cu atît mai frumoasă... mai frumoasă decît orice!

Tăcură vreme îndelungată. Gîndurile le rămăseseră răvășite de această răscolire. Secretarul se frămînta pe loc, netezindu-și fruntea osoasă, puțin încutată. Tîrziu, reveni:

— Și la voi s-a făcut zarvă cu salariile!

— Și la noi, ... mărturisi mecanicul.

Tăcură iar.

— Totuși, Andrei, insistă Badea, mai apoi, gândind încă la vorbele lui ... Noi trebuie să îndiguim, să descăcăm, să irigăm, să deștelenim mai departe... Cefacem? ... Dacă nu ridicăm digul acuma, când e timpul bun.. atunci, când?

Secretarul rămase îngîndurat. Dar nu lăsă întrebarea mecanicului fără răspuns. Se-așeză la birou și scoase dintr-un sertar o hîrtie scrisă mărunt, de mîină. Era scrisul lui. Reveniră pe canapea, întorși spre lumina înserării din fereastră. Secretarul netezi hîrtia, pe genunchi, cu palma.

— Iată... iată proiectul planului de dezvoltare a raionului în anul viitor, începu el cu vocea schimbată, înceată și caldă... Raionul nostru poate și trebuie să dea mai multă pîine, mai multe cereale-marfă, mai multe legume și zarzavaturi. De aceea, dezvoltarea gospodăriei voastre va deveni problema *numărul unu* a întregului raion. Planul inginerului Oprișa va trebui să prindă viață în totalitatea lui. Trebuie să scoatem din baltă pîine, orez, bumbac pentru țesături, ulei și zahăr. Trebuie să dați mai multă lînă și carne, ouă și lapte ... Trebuie să luptăm pentru a îmbunătăți viața oamenilor ... Iată pentru ce trebuie să ne batem!

Mecanicul asculta surprins, mulțumit de faptul că gospodăria va deveni copilul întregului raion.

— O să căpătăm noi și fondurile, continuă secretarul... Și sînt sigur de asta; va trebui să începem neapărat lucrările ... Se întreruse. Gîndurile-i băteau acum în altă parte. Murmură: Să știi, însă, Mihai... mai importantă decît orice rămîne tot munca cu oamenii ... mai ales în momentul acesta! ... Am fost răstăzi la trei gospodării și peste tot s-a petrecut același lucru: zarvă și chiloman ... după cum spui, și la voi a fost la fel. Trebuie să ne întîlnim o dată cu toții și să vedem de ce a fost așa ... Se pare că am uitat că munca de partid este o muncă cu oamenii, o muncă de conducere *politică* a maselor. Noi avem în față un obiectiv măreț: fericirea oamenilor!... Mihai, nu există om cinstit care să nu dorească asta... principalul este, însă, să-i conducem cu siguranță spre acest țel... și să nu uităm niciodată că oamenii sînt *oameni*... fiecare cu problemele lui, cu năzuințele lui, cu durerile și bucuriile lui ... Mă gîndesc că cea mai însemnată dintre sarcinile noastre este să-i înțelegem așa pe oameni ... și să-i ajutăm să vadă pe deasupra tuturor acestora, ceva mai departe... ceva mai sus... să vadă viața pe care vrem s-o construim!

5

Vlad ocolea din nou oamenii. Acum nu-i mai ajungea nici balta, cu toată nemărginirea și sălbăticia ei. Rătăcea prin locuri și hățişuri încă neumblate, pe unde, poate numai o dată la o lună trecea picior de om. Iși căuta în singurătate liniștea sufletului rănit și zdruncinat. N-o găsea în sine, și atunci alerga, ferindu-se de oameni, s-o afle într-aiurea. Se înfunda în pădurea de sălcii și ieșea la Dunăre. Descăleca și lăsa calul să pască slobod vetrele de pir ce înverzeau malul umed și nisipos. Iși găsisse aicea un loc mai ridicat de unde privea ceasuri întregi curgerea apelor. Nu făcea nimic, sta și se uita, pînă ce oglinda jucăușă a undelor, aprinse de lumină, îi lua vederea. Pierdea atuncea orice legătură cu viața, cu împrejurimile scăldate în lumină și înviorate de răcorea apelor, și se lăsa purtat de frămîntarea gîndurilor ...

...La început, în primele zile după ce se întorsese de la București,

își ascunsese cu încăpăținare durerea, crezându-se destul de tare ca s-o înfrîngă. Incercase să-și smulgă din inimă, o dată pentru totdeauna, chipul și amintirea Liei. Ii plăcuse să creadă c-a reușit să îngroape totul dintr-o dată, c-a terminat cu dragostea ce-l amăgise atîta de frumos. I se părea că visurile i-au fost zăvorîte într-un mormînt căruia i-a risipit țărîna și l-a lăsat fără de urmă... Să împrăstie vîntul și țărîna spre cele patru orizonturi... să crească deasupra lui, din nou, ierburile pămîntului... să fie liniște, căci totul s-a sfîrșit și nici o licărire de speranță nu se mai arată... Nu mai voia să știe de nimic. Noaptea aceea în care găsisse explicația purtării scandaloase a Liei, precum și a zădărniceii zbuciumului său, îi despicasse viața în două: înainte — și după ea. Viața ce urma s-o înceapă nu va fi străbătută de nici un fior. Inima i se va împietri, sufletul i se va închide, gîndurile îi vor deveni uscate și reci, înnegurate, lipsite de simțire și visări.

Curînd, însă, se dovedi că nu era așa. Vlad își simți sufletul întreg ca o rană abia acum deschisă. Inima i se înmuie și, cu toată durerea ce-o săgetase, îi tresări înfiorată. Se gîndea din nou la Lia. Pînă acum parcă fusese năucit; parcă căzuse pe neașteptate într-un vârtej ce-l ameteșe și abia acum se dezmeticea. Se trezise cuprins de duioșie și de dor. Un dor nebun care-i frigea inima și-i adîncea suferința abia acum simțită. Bîjbîlise neputincios într-un gol întunecat, în care acum strălucea chipul ei. Iși aminti din nou de ochii ei, albaștri și mari, cuprinși de aceeași uimire nevinovată, șagalnică, copilărească. Ii zdrențuise cele cîteva scrisori pe care le mai avea, înfundîndu-le prin buzunare, purtîndu-le zile întregi în căldura umezită a mîinilor. Cu gîndul la ea, începuse să rătăcească, să caute înfrigurat singurătățile bălții, să fugă de oameni. I se pierdea urma zile de-a rîndul. Ardea încins, închis în sine, ca o luminare care se topea fără flacără și fum. Se lupta singur cu dorul care-l mistuia. Uneori, i se făcea milă de Lia, se înfricoșea de prăpastia ce-o vedea deschisă înaintea ei, și atunci se gîndea să plece la București. Dar îi apărea în minte așa cum o văzuse în noaptea aceea, legănîndu-se zîmbitor și distrată în brațele lui Jorj. Scîrba se amesteca cu duioșia și, pînă la urmă, tot dorul birui.

Frămîntarea aceasta îl împingea mereu la drum; nu stătea nici o clipă locului. Rătăcea, purtîndu-și calul de căpăstru, trezindu-se speriat în fundături de stufăriș sau de pădure, uitînd de toți și toate. Slăbise ca un ogar, îi îngălbenise fața și i se adînciseră ochii în orbite. Privirile lui își pierduseră strălucirea; i se încețoșaseră ratăcind fără speranță. Doar fruntea își mai păstra aceeași lumină a limpezimii ei înalte și largi...

În aceste zile, îl găsiră ciobanii lungit în ierburile de la Lebăda și tot atunci începuse orezarul să schimbe drumul apelor. Mecanicul și Ciurea trebuiau să alerge peste tot, să vegheze și la grădinărie, și la orezărie, și la fermă. Vlad putuse astfel să se bălăcească singur, timp îndelungat, în mlaștina deznădejdei și să se zbată fără scăpare în chinul și dulceața dorului sfîșietor și al dragostei pierdute.

Trecu, însă, și asta. Vlad se năpusti în muncă. Tăcea și muncea ne-bunește, ca un ocaș. Incerea să uite. Intra în orezărie odată cu muncitorii, dimineața, și toată ziua înota în noroi și apă, cot la cot cu ei. Devenise ursuz; nu mai rîdea; nu mai vorbea cu nimeni; mocnea. Căuta să-și frîngă zbuciumul prin istovire. Dar încrîncenarea de care era cuprins îi dădea puteri nebănuite, mereu sporite. Cînd munca de la crezărie nu-i mai ajungea să-și înece puterile în ea, pleca la grădinărie sau la Toma, la ferme, unde găsea oricînd ceva de făcut. Începuse să-l îngrijoreze starea orezului și se mutase și el în baltă, cum făcuseră de la un timp, mecanicul și Ciurea.

Aceștia încercaseră de multe ori să pătrundă taina schimbării lui, dar nu reușiseră. Tînărul inginer se ascundea sub carapacea unei muțenii îndirjite, încăpăținate.

— Ai început să te ofilești, tovarășe inginer, îl muștra bătrînește Ciurea.

— Nu e nici un păcat! își mormăise el răspunsul.

Și a tăcut. L-a luat Ciurea în fel și chip, dar nu i-a mai răspuns. „Parcă i-a încleștat dumnezeu gura, îi spusese Ciurea, mecanicului, după încercarea sa... Să știi că se prăpădește, mă! își arătase el îngrijorarea... Nu trebuie să-l lăsăm... Aghiasma ei de drăcoaică, îl zăpăcește la cap! ... Ia te uită, dom'le ... ce pacoste s-a abătut pe capul meu. Și-a pierdut bietul băiat și voia bună, și dorul de viață, tot... Hm!“

În vremea din urmă însă, zbciumul tînărului inginer ajunsese la capăt. Vlad se liniștise. Era însă o liniște primejdioasă, lipsită de simțire și de gîndire, lipsită de dorinți. Pentru el, totul părea pierdut. Era asemenea unei frunze căzute în puhoiul apelor, luată de ele, purtată. Trăia în silă. Viața nu mai avea nici un înțeles, totul îi părea șters, lipsit de interes, zadarnic. Ajunsese la o pustuire sufletească care-l destrăma. Nu-l mai îndupleca nici frumusețea sălbatecă a bălții, nici viitoarea ei înfățișare, nici farmecul muncii de laborator după care tinjise cu atîta pasiune. Acum nu se mai gîndea nici la Lia. Dragostea lor i se părea ceva îndepărtat și stins, trecut odată pentru totdeauna. Visurile făurite împreună cu ea i se spulberaseră. Totul era asemenea unei bucăți de sticlă sfărîmată cu ciudă sub călcîi. Oriunde și oricum, din noaptea aceea, viața era aceeași pentru el.

Acum se uita cum curge Dunărea: tulbure și liniștită, puternică, răscolită uneori de valuri sau de vîltori, dar totdeauna înainte, fără oprire, fără întoarcere... La fel erau și timpul, și viața: într-o necontenită curgere... și el nu era decît un fior din pulberea ce-o poartă Dunărea... pentru fluviul acesta uriaș care este viața, povestea lui era la fel de neînsemnată și trecătoare ca a unui fir de pulbere... I se părea că dragostea pentru Lia îi fusese miezul vieții, al fericirii. Și acum ea îi era furată, distrusă, pîngărită...

Tresări. Lăstun necheza cu capul întors spre pădure. Dincolo de plopii din preajmă-i, crengile sălciiilor se legănau. Apăruse mecanicul, care-și lăsă calul lângă celălalt. Apoi se apropie și se așeză stingherit lângă Vlad. Tăcea. Alături de ei, plopii murmurau tremurîndu-și frunzele, sclipind. Pe ape, soarele după amiezii dădea viață cioburilor de ogliuzi. Un pescăruș filfi nebunatic pe deasupra, coborî fulgerător și bătu undele cu pieptul.

— E liniște aici, grăi Badea.

Vlad tăcea, privind mai departe apele. Un val ușor, cu spinarea alburie, se ridică dintre unde, alergă pe deasupra lor, și dispăru. Jos, la țarm, apa clipea, umezind nisipul care strălucea ca o pulbere de argint.

— Tovarășe inginer...

Mecanicul se întrerupse. Luă niște nisip albicios și începu să-l vînture în mîini, gînditor. Tînărul inginer își întoarse privirile șterse spre el și așteptă.

— Tovarășe inginer, repetă Badea... eu zic c-ajunge atîta chin. Insingurarea asta nu e bună. Cînd ești departe de oameni și nesocotești viața, ești mai slab... Te-ai molesit, așa, dintr-o dată... Și nu pricep... ai venit și-ai răsturnat aici totul... te-ai războit cu Codin, ai dezlănțuit o luptă uriașă cu balta, cu smircurile și stufulușul... ne-ai răscolit sufletele și ne-ai aprins inimile... ne-ai întărit visurile noastre și ne-ai arătat cum să luptăm pentru ele... și-acum te-ai pierdut! ... Pentru ce?

Vlad ostă, întors din nou spre Dunăre.

— ... de cînd ai venit te macină frămîntarea asta... Oricine ar fi, dar nu merită ... Iertați-mă, tovarășe inginer... dar nu e bine așa! ... Ca să mergi în pas cu viața trebuie să lupți! ... Pe cei slabi sau pe cei ce-și bat joc de ea, viața îi azvîrle la margine ca pe niște gunoaie plutitoare și uscate, ca pe niște mîrtăciuni de care nu mai are nevoie... și-i îngroapă... trece peste ei... le-acoperă urma, pentru totdeauna... Vrei asta?!

Vlad rămăsese cu ochii la apele ce goneau mereu la vale. Neostenita curgere a Dunării îi lua vederile.

— Mi-ar fi fost mult mai ușor, murmură el apoi, dacă nu s-ar fi bălăcit atîta... dacă ar fi părăsit visurile noastre pentru alte visuri mai înalte ... Atunci mă închinam, îmi scoteam pălăria și mă plecam ... pînă la pămînt, mă plecam ... „O să-mi fii de-acum și mai dragă, i-aș fi spus ... mă doare, grozav de mult mă doare, mi se sfîșie sufletul de chin ... sînt însă mulțumit că ți-ai găsit fericirea ... pentru că ea e rostul vieții“ ... Dar așa?!

Mecanicul se întunecă la chip și vîntură mai departe, în mîini, nisipul. Înțelese că tînărul inginer trecuse peste greul acestei încercări fără ca ei să-l poată ajuta prea mult. Acum frămîntările și gîndurile lui își găsiseră vad.

— Nu mi-am închipuit — urmă Vlad cu glasul și mai stins — că s-ar fi putut înjosi într-atîta ... și nu pot să uit, n-am să uit asta niciodată ... Pentru ce a ajuns aici?! ... lată ceea ce mă tulbură mai mult ... Pentru ce să-ți terfelești tinerețea în așa hal? .. pentru ce să-ți bați joc de viață? ... pentru ce să-ți pîngărești visurile cele mai mari și mai scumpe, dragostea? ... *Dragostea e floarea vieții* ... Dar dacă o calci cu atîta nesocotință în picioare, dac-o strivești și-o terfelești în cel mai scîrbos noroi — devine un spin pe care-l vei purta toată viața în inimă ... Tinerețea nu se întoarce niciodată ... tinerețea și dragostea trebuie trăite ca cele mai se seamă daruri ale vieții... Ea însă, și le-a risipit în zadar... asta, asta mă arde și mă roade mai mult!

— Ai partea dumitale de vină, vorbi Badea, înțelegător... E un lucru știut: pentru orice visuri trebuie să te bați la fel ca pentru viață ... Ea n-a cunoscut acest adevăr ... Poate a îndrăgit și ea visurile noastre, dar n-ai ajutat-o să priceapă că și visurile, ca orice pe lumea asta, trebuie să le cucerești. ... Și desigur, lucrul ăsta e mult mai greu decît să aluneci în mocirlă!

Vlad îl privi bănuitor, cu ochii micșorați.

— De unde știi? îl întrebă dintr-o dată, scurt.

— De la tovarășa Silvia, mărturisii mecanicul ... mi-a scris zilele acestea cîteva rînduri.

Vlad se ridică și rămase în picioare, întors spre apă, gînditor. Adierea în care fierbeau frunzele plopilor îi înfiora c-o răcoare umedă părul tîmplelor.

— Ne-a cerut s-avem grijă de dumneata, urmă mecanicul ... și încă ceva...

— Ce? întrebă Vlad, aproape răstit.

— Să faci practica la noi ... I-am scris să vie.

Vlad se uită nehotărît la mecanic și porni apoi spre cai. Badea, însă, îl ajunsese din urmă și-i vorbi cu pătrundere, grav:

— Îmi place de ea, pentru că știe ce vrea ... și știe să lupte pentru asta!

Încălecară. Trecură prin pădure în pasul liniștit al cailor. Amîndoi se gîndeau la Silvia, dar tăceau. În urmă-le, jos, pe pămînt, se legănau ierburile atinse de copitele cailor lor. La marginea pădurii îi întîmpinară lumina și căldura soarelui ce strălucea deasupra bălții. O vreme meraseră pe-alături de privarul Dracului, ocolind pilcurile destufăriș bogat și des, întunecat. Apoi se abătură pe la tîrlă. Cîinii mirfîră leneș din umbra colibei, unde erau lungiți. Pe sub sălciile pletoase, stăteau înghesuite oile, speriate de năduf. Le ieșiră înainte cîteva ciobani. Descălecară la umbră și slăbiră chingile cailor.

— Fraților, mi-e foame, mărturisi Vlad ...Și sete.

Băură mai întâi lapte rece din ulcele de lut ars. Apoi intrară pe brînci în coliba de stuf și se așezară pe blănille de pe jos. La focul aprins în grabă de ciobani, sfîrîia pastrama de berbec. Se iscase un miros de carne friptă de te amețea. Pînă să vină pastrama, mîncară brînză cu roșii tari și proaspete, aduse în zori de la grădină. Erau zile și săptămîni întregi de cînd Vlad nu mai mîncase cu atîta poftă.

— Credeam că v-ați supărat pe noi, mormăi un cioban ...ne-ați cam ocolit de la un timp, tovarășe inginer!

— Aduceți pastrama, zîmbi Vlad ... Acuma, cît e caldă.

Coliba se umplu de aburii și mirosul cărnii încinse, ațîțindu-i pofta. Intinsă pe talerele de lut, pastrama mustea în zeama ei, fragedă și moale. Mecanicul o tăie în bucăți potrivite și începură să mănînce.

Tînărul inginer s-a întins apoi și a adormit. L-a cuprins repede un somn greu, străjuit de liniștea și răcoarea din colibă. Ciobanii l-au sculat abia spre seară, cînd se lăsa întunericul. Vlad încăleacă și porni în galop pe baltă, spre bucuria calului. Mecanicul îi lăsase vorbă că-l așteaptă la orezările. În noaptea aceea, avea să-i destăinuiască gîndurile pe care secretarul raionului le avea pentru gospodăria lor.

Peste o săptămînă, într-o după amiază, Vlad ieșea din cînd în cînd în poarta gospodăriei și se uita pe drumul dinspre gară. Docarul gospodăriei plecase de la prînz s-o aștepte pe Silvia la tren. Către seară, ceru calul și porni la trap în întîmpinarea ei. Călărea domol, îngîndurat, lăsîndu-se în voia calului ce-l purta parcă fără știrea lui. Cînd ieși pe drumul cîmpului, dincolo de sat, îi apărură în față, departe, la o cotitură, un nour de pulbere. Desluși apoi caii ce alergau în galop, docarul și frămîntările prafului de sub copite și roți. În față, îmbrăcată în alb, ținînd hățurile întinse ca pe niște strune, mîna Silvia. Uneori se ridica de pe perna docarului și aplecîndu-se puțin plesnea curelele de crupele cailor. Caii săltau în hamuri, întărîndu-și goana, stîrnind și mai puternic praful.

Vlad se opri în marginea porumburilor și așteptă. Zărîndu-l de departe, Silvia îi făcu semn cu mîna și strigă la cai. Peste o clipă docarul se opri lîngă el, învăluit în valul de pulbere ce venea din urmă-i. Cînd praful se așeză, în fața lui Vlad stătea Silvia, descumpănită ... Își aminti de clipa cînd ea ațipise pe patul lui! Părul ei negru și ondulat, i se răsliira și acum pe umeri, fața îi era luminată de zîmbet, iar ochii, pe care atunci nu-i văzuse, străluceau. Vlad îi zări și pumnii încleștați pe hățuri, dar nu le bănuia tremurul nestăpînit, încordarea. Silvia era tulburată de această întîlnire neașteptată. Își simțea inima zvicnind, obrații arzînd și nu putea să-și mai adune gîndurile. Dacă s-ar fi uitat mai adînc în ochii ei, negri și umezi, Vlad ar fi întrezărit și flacăra focului ce-o mistuia.

— Hai sus, îl îndemnă ea, arătîndu-i perna trăsorii.

Tînărul inginer descăleacă, agăță frîul calului de docar și urcă. În același timp, Silvia dădu hățurile vizitiului și trecu lîngă el. Radia de fericire. Tremura ca o coardă în bucuria cîntecului. Ii era însă teamă să se gîndească la mai mult.

— Ai slăbit, Vlad, șopti ea deodată,...

Vlad înălță umerii, încet, fără de cuvînt.

Un timp, pînă ce caii intrară în trap, gîndurile lor zburară la Lia. Silvia tăcea stîljenită.

— Ce mai e nou pe la București? o întrebă Vlad.

— Multe, își reveni Silvia și începu să-i numere pe degete, grăbită,

noutățile ...Mai întâi află că Pamfil și-a ținut promisiunea: îi-a trimis o serie de lucruri pentru laborator, un gemantan întreg. Doi: sînt autorizată să nu ți le dau decît în schimbul unui articol urgent pentru revistă ...

— Ce articol? o întrerupse Vlad.

— Cu tot ce-ai făcut pînă acum aici ... Îți scrie Vîlsan despre asta ...

E vorba de folosirea acestor pămînturi noi, renăscute, smulse apelor și redade agriculturii ...Trei, continuă Silvia, apăsîndu-și un alt deget: află că Vîlsan a fost ales în comitetul de partid al Institutului ...

— E-e! făcu Vlad și zîmbi.

— ... că eu răspund acum din partea comitetului de U.T.M. de cercurile științifice studentești ...că trebuie să-mi continui aici experiențele cu acclimatizarea soiurilor nordice de orez ...Îți scrie Vislan și despre asta, poftim scrisoarea!

Vlad primi cu nerăbdare plicul pe care Silvia îl scoase din mica ei servietă de studentă. Îl răsuci și se opri cu mîna pe un colț, gata să-l rupă.

— Încă una, șopti încurcată Silvia ...Este de la Lia.

Tînărul inginer tresări; vîrî scrisoarea profesorului în buzunar și o primi pe cealaltă cu mîna moale. Citi adresa recunoscînd scrisul lăbărtat al Liei. Rămase însă cu plicul în mînă, îngîndurat, privind pe deasupra porumburilor peste care cobora înserarea. Tăcea. Își simțea din nou inima grea, cuprinsă de zbucium. Tăcea și Silvia. Parcă răsărise dintr-o dată, între ei, chipul îndepărtat al Liei. Pînă la gospodărie nu mai putură, nici el, nici Silvia, să treacă peste bariera acestei tăceri.

Vlad se înșelase. Sufletul nu i se vindecase încă. Dedesubtul unei scoarțe subțiri și reci rana era încă vie, caldă și dureroasă ...Și un pom dacă-l smulgi din pămînt, își lasă acolo rădăcini uitate și îndepărtate, adînci, care pot cîndva să dea noi lăstari. D-apoi o dragoste, pe care, oricum, n-o poți smulge asemenea pomului, din suflet?!

CAPITOLUL XI

Un cîntec nou

1

Spre ziuă, Silvia nu mai putu dormi. Rămase cu ochii deschiși, frămîntată de gînduri, nerăbdătoare. Intunericul spălăcit din fereastră, se destrăma și noaptea devenea, treptat, vineție-albă. Nu dormise mult, dar se simțea odihnită și plină de voie bună. Așteptase dimineața asta luni întregi, încercată de îndoieli și teamă, de nădejde și visări. Dorea să muncească aici, alături de Vlad, să-l ajute la înfăptuirea planului său, să fie lîngă el. Zîmbi. Și-l aminti cum se fisticise aseară cînd îi întinsese scrisoarea Liei, cum rămăsese tăcut și incurcat tot restul drumului... „Parcă era un copil!”, gîndi ea. Și deodată zvîcni din pat și alergă la fereastră. Se luminase. Se întoarse grăbită, ridică geamantanul pe pat, peste așternut, și-l desfăcu. Cu ce să se îmbrace? Zîmbi iar, ștregărește, și se apucă să scotocească printre lucruri. Scoase o bluză albă, niște pantaloni cafenii de călărie și cizmulitele. Intinse pantalonii pe pat și-i privi mulțumită, plecîndu-și capul. Plătise pentru ei bursa de pe o lună întregă, dar nu-i părea rău. Voia să-i facă o surpriză lui Vlad. Se închipuise de multe ori, călărind alături

de el prin hățișurile bălții. Cu cizmele a fost mai ușor; a găsit acasă carîmbii unor cizme mai vechi, de cînd flăcăia frate-său, i-a luat și și-a făcut din ei niște cizmulițe, micuțe și moi, pe măsura piciorului ei. Își trase pantalonii și cizmele cu îndemînare, se spală și îmbracă bluza. Intîrzie un timp în fața unei oglinjoare, potrivindu-și părul, netezindu-și piepții bluzei. Părul lung și negru i se revărsa pe umeri, ochii întunecați și mari, adînci, îi străluceau. Se pomeni admirîndu-și mijlocul subțire, prins în centură, zveltețea liniilor lungi și armonioase ale trupului. Ieși, rîzînd ca de o poznă ce i-o pregătea lui Vlad, și se îndreptă spre grajd.

Pîna acolo nu mai întîlni pe nimeni; era prea de dimineață. Coborî alea plopilor și trecu podul de pămînt de peste Lișteava. O boare plăcută, umedă și răcoroasă, venea dinspre baltă și-i mîngîia fața și gîtul dezgolit, mîinile. În dreptul tîmplelor, părul îi tremura ușor, ca o părere numai. Privi un timp largă desfășurare a bălții. Niciodată n-o văzuse ca acum, în plină vegetație. Sălbăticia încă neînfrîntă a stufărișului o înfioră. Din depărtare, fața ușor învălurată a hățișurilor părea mai mult o mare verzuie și întunecată, nemărginită. Numai într-o parte, spre privarul Bogat, întînderea aceasta era știrbită, luminată parcă. Acolo începuseră să prindă viață planurile lui Vlad. Intrezări și lucirea argintie, risipită, a apelor de la orezării și grădinării, și galbenul aprins al lanurilor de floarea soarelui. Auzi, în tresărirea firii, duduitul plin al motoarelor de la bateria de pompe. Iar pe sus, zări fluturarea avîntată, vioaie și săltăreață a celor dintîi pescăruși. Grăbi pasul.

La grajd, îngrijitorul cailor o întîmpină cu nedumerire. La insistențele ei însă, dezlegă cu teamă cel de al doilea cal de călărie, perechea lui Lăstun, și-i puse șaua. Calul începu să bată pe loc, nerăbdător, mulțumit că iese să înfrunte zările. Silvia se repezi să-i apuce frîul, dar îngrijitorul se împotrivi.

— Mi-e frică să vi-l dau, *domnișoară*, murmură el încurcat. Țsta n-a prea fost călărit. Il mai lua cîteodată tovarășul Badea... atît.

— Cum îl cheamă? întrebă Silvia, sigură de sine, cu mîna înfiptă în dîrlogi.

— Corbu, îngăimă îngrijitorul, înfrigorat.

Calul se mișca neliniștit între ei, mușcîndu-și zăbala. Era asemenea lui Lăstun, negru, subțire și vînjos, iute. Doar nu avea steluță albă în frunte, cum avea celălalt; în colo, nici o deosebire. Silvia se apropie de el și, pricepută, îi bătui gîtul cu palma, îi încercă chinga și-l mîngîie.

— Corbu! îi strigă ea cu căldură și autoritate, ca să-l stăpînească... mă, Corbule, mă!

Calul necheză, tremurîndu-și burta.

— *Domnișoară*, nu vi-l dau! se sperie îngrijitorul.

Silvia încercă să-i desfacă mîna de pe dîrlogi, dar nu reuși. Îngrijitorul se agățase de ei cu o încăpățîinare mută, înfricoșată.

— Auzi unchiule, încercă fata să-l înduplece. Acasă, eu am văzut de cai trei - patru ani, pîna am plecat la școală. Frate-meu a fost mai mult concentrat și în război. Tata pe mine mă trimetea cu ei la iarbă, printre porumburi. Schimbam caii pe rînd, pîna la cîmp... așa-i gonceam... și încă și fără șa... Ia, să vezi!

— Nu, scutură din cap îngrijitorul.

Dar Silvia sărise deja în șa și rîdea ștregărește, potrivindu-și vîrfurile cizmulițelor în scărițe. Îngrijitorul tremura.

— *Domnișoară*... murmură el, încurcat. Apoi, adăugă, rugîndu-se: — Lăsați-mă să-l mai port prin curte de dîrlogi, pîna se mai învață!

Silvia încuviință, dar nu descălecă. Porniră. La ușă, Silvia se plecă

în șa, îmbrățișînd gîtul calului, șoptindu-i la ureche. Afară, însoțitorul apucă dîrlogii și mai strîns și începu să plimbe calul, parcă spre a-i liniști răsufletul aprins de fugă. Calul merse un timp liniștit, mai mult nedumerit. Curînd însă începu să sesmucească, să sară, să ceară frîu liber. Se opri, se ridică în două picioare și începu să-l tîrască după el pe îngrijitorul care nu mai atîngea pămîntul.

— Dă-te jos, *domnișoară!* strigă acesta înfuriat.

— Dă-i drumul, unchiule! spuse Silvia.

Calul zvîcni capul într-o parte și în alta și-l zvîrli pe îngrijitor la cîțiva pași, doborîndu-l în praf. Silvia își înfiptese picioarele în scărițe și strînse cu putere frîul. Cînd calul încercă să se ridice din nou, strigă la el și-l plezni cu pana frîului.

— Hei, Corbule! îl amenință ea.

Calul se opri, stăpînit, tremurînd ca o coardă. Ingriditorul încremeni în praf, cu pumnii strînși în dreptul timpelor, îngrozit. Cînd Silvia slobozi frîul, închise ochii. Calul țîșni ca o nălucă, zburînd. Tropotul se îndesi, și apoi, deodată, se întrerupse. Ingriditorul deschise ochii speriat. Calul și Silvia zburau pe deasupra gardului, învăluți în pulbere. Intr-o singură clipită, văzu silueta arcuită, puțin plecată, a fetei, picioarele înțepenite în scărițe, mîinile încleștate pe frîu și păru-i fluturînd. Cînd calul atinse pămîntul dincolo de gard, se sculă și scuipă în pămînt, înciudat, dar și bucuros:

— Ptiu! ...drăcoica! ...ca un zmeu călărește! Și eu...

Un timp, urmări umbra care zbura pe deasupra drumului ce ducea în Baltă. Se întoarse în grajd, rîzînd, muștrîndu-se în gînd de frica ce-l încercase.

Silvia străbătu balta într-o necurmată fugă. Calul înnebunise de bucurie. Timpul cît stătuse în grajd, tînjind, îl era acum cu prisosință răsplătit. Cînd primea îndemnul liniștit al fetei, zvîcnea din nou — lungindu-se deasupra pămîntului, parcă neatingîndu-l. Silvia își simțea pieptul înfiorat de aerul rece al dimineții, urechile vîjiind, părul răscolit. Un sentiment de neașteptată bucurie, de siguranță și de adîncă tărie a vieții, o stăpînea. Domoli calul cu greutate, tocmai sus pe coama grindului Bogata. Soarele nu răsărise. Baltă era cuprinsă încă de liniștea zorilor. Se auzeau numai pocnetele motoarelor întăritate. Pe alătura de ea, apa gîlgîia în șanțuri, iar în față, lanul de orez, străbătut în fel și chip de liniile canalelor, era cuprins de neclintirea nopții. Atunci se arătă și geana soarelui, aprinsă. Lumina străluci atît în apa ce licărea printre firele de orez cît și în roua ce le îmbrobna vîrfurile. Ca în fiecare dimineață, partea aceea de baltă smulsă sălbăticeii, primea prima încununare a luminii.

Silvia descălecă, lăsînd frîul în șa. Bătu gîtul calului care răsufli încă întretăiat și repede, și-i întinse o bucățică de zahăr. Buzele cărnose și umede ale calului îi mîngîiară palma, apucînd lacome bucata de zahăr. Fata îi mai vorbi apoi ceva, amenințîndu-l cu degetul și calul necheză încet, mulțumit. După aceea îl părăsi și intră în lanul de orez, mergînd sprintenă pe marginea canalelor. Nu se putu stăpîni și-si trecu mîna peste vîrfurile pline de rouă, aspre. Pe aceste parcele, orezul era de un verde întunecat, buiac de frunze, des. „Pămîntul e prea bogat“, constată Silvia și trecu mai departe. Se opri în fața unei alte parcele, surprinsă. Orezul avea vîrfurile frunzelor îngălbenite. Rupse cîteva frunze și le cercetă; aveau pete lungi, cu marginile cafenii, prăfuite parcă de-un cărbune brun. Rămase gînditoare, cu fruntea încutată, îngrijorată. Mai jos, parcele întregi arătau așa, pîrlite parcă. Auzi în spate tropăituri ușoare, înfundate de umezeala pămîntului, iar mai apoi vorbe mieroase, cîntate:

— Bine ați venit, tovarășă inginer ...

Se întoarse; în omul care aștepta descoperit și plecat răspunsul ei, recunoscu pe maistrul orezar. Li privi cu insistență ochii mici și rotunzi, spălăciți, ca de pește. Il întrebă, arătându-i frunzele pătate:

— Ce e cu orezul? ...Ce s-a întâmplat?

Orezarul se îndreptă și încremeni cu umerii ridicați.

— Ce, n-ați văzut pînă acum asta? și Silvia îi lăsă în palmă frunzele îngălbenite.

Orezarul privi frunzele nedumerit, întorcîndu-le cînd pe o parte, cînd pe alta, cu grijă, de parcă erau de foc. Iși ridică privirile speriate spre Silvia, măsurînd-o, așteptînd.

— Nici aia n-ați văzut? îl întrebă Silvia, arătîndu-i parcelele brun-roșcate.

— Ba am văzut, murmură temător orezarul. Așa se face orezul pus de-a-dreptul în țelină ...pîrlește.

Silvia trecu pe lîngă alte parcele, cercetîndu-le pe rînd. Orezarul venea după ea cu pași mărunți, îngropîndu-și cizmele greoaie de iult în moliciunea pămîntului. O privea cu ochii mici, urmărindu-i încruntat mișcările. Cînd ea se opri, tresări.

— Tovarășul inginer n-a văzut asta? îl întrebă ea.

— N-a văzut, murmură orezarul ...de la o vreme a dat mai rar pe aicea.

Silvia se întristă pe neașteptate. Cultura de orez era din nou amenințată. Trebuiau luate măsuri urgente, salvatoare. Observă de asemenea că stratul de apă de pe parcele era mult prea mare.

— Și de ce-i dați atîta apă? întrebă ea... Vreți să-l înecați?

Orezarul nu răspunse. Nu putea să spună că tocmai asta urmărește. Cînd orezul îngălbenise (din lipsa apei pe care el o îndrepta prin canale de-a dreptul spre jepci), fusese certat și de mecanic, și de Vlad. „Lasă, c-am să vă satur eu de apă! și-a spus atuncea. Pămîntul e gras, orezul e pus direct în țelină și dacă-i dăm prea multă apă, se îmbolnăvește“. Și parcelele dispărură deodată sub apă, de parcă erau înecate ...Silvia rupse alte cîteva fire bolnave și ieși la cărăruia ce ducea spre grind. După un timp, orezarul mormăi în urma ei, scuzîndu-se:

— Tovarășu' inginer a spus... și tovarășu' Badea ...ziceau că suferă orezul de apă.

— Cînd? îl întrebă Silvia, întorcîndu-se spre el

— Mai de mult...

Silvia îl așteptă pînă se apropie de ea și-i scutură firele de orez în față.

— Știi ce-i asta? ...*brusone!*

— Mană! îngăimă speriat, orezarul.

Silvia porni pe cărăruie în sus, neliniștită. În urma ei, orezarul trînti în apă firele de orez cu care rămăsese în mînă, scuipînd. Un fior rece îi îngheță spinarea. Il prinsese dintr-o dată frica. Privi iar, cu spaimă, fața pîrlită a parcelelor de orez. Acum gîndea că, totuși, lăsase boala să înainteze prea mult.

După ce Silvia trecu grindul dincolo, la pompe, orezarul se îndreptă spre parcela din dreapta, unde începuseră să se adune muncitorii. Treștia și mohorul năpădiseră din nou partea aceea și trebuiau smulse.

La pompe, Silvia dădu peste Badea.

— Bine că ai venit, o întîmpină el. Mecanicul era supărat și trist. Intunecimea feții îi făcea trăsăturile și mai aspre, și mai neprietenoase. Privirile-i blinde, visătoare, îi erau înnegurate, pierdute ...--Am vrut să-ți vorbesc aseară, continuă el stingherit, dar era prea tîrziu.

Silvia rămase cu firele de orez în mână, așteptînd.

— Deocamdată, continuă mecanicul, trebuie să te ocupi de crezările și de baltă...

Silvia îl privi nedumerită, întrebătoare.

— Tovarășul Oprișa a plecat azi-noapte, o lămuri Badea.

— Unde? izbueni Silvia.

— N-a spus unde... cred că la București.

Silvia tresări și-și lăsă mîhnită, privirile în jos. Iși aminti dintr-o dată de scrisoarea Liei. Intoarse capul în altă parte, încercînd să-și ascundă privirile și gîndurile. Mecanicul tăcea; îi simți mîhnirea și-i bănuî și frămîntarea inimii. Porniră apoi, spre grînd, îngîndurați. Cînd le apără în față balta scaldată de soare, se opriră.

— Acum, nu-l mai înțeleg, vorbi Badea. L-a zăpăcit de tot femeiușca aia... Se lasă terfelit ca un... ca un... și negăsind cuvîntul lovi cu pumnul, scurt, aerul... N-are nici un pic de mîndrie!

Silvia făcu un gest de împotrăvire dar nu-i răspunse. Gîndea că acesta e momentul cel mai primejdios pentru Vlad. Dacă nu este ajutat acum, se prăbușește. De acum în colo Lia îl va țîrî și pe el în prăpastie. Cu siguranță că ea îi scrisese o scrisoare disperată prin care îl chema la București... Iși aminti de dorința ei de-a petrece vacanța cu Jorj, la mare... Strînse pumnii... Nu, Lia nu mai are nici un drept asupra lui... l-a pierdut de multă vreme... și-a bătut joc de iubirea lui, de visurile și de năzuințele lui, de lupta și de fericirea lui... Vlad nu poate fi decît al ei, al Silviei, pentru că numai ea îi va asigura fericirea. De aceea va trebui să lupte pînă la capăt, să-i apere această fericire... e datoria ei!... Simți că o îneacă plînsul; că ochii i se umezesc, că firele de orez se frîngeau de încleștarea pumnului.

— Am început să mă îndoiesc de tăria lui, mărturisii cu durere mecanicul. Nu știu ce să mai cred... oamenii mai țin seamă și de cuget... El judecă parcă — numai cu inima...

— N-ai dreptate, îl înfruntă Silvia. Nu l-ai înțeles îndeajuns. Adăugă, ferindu-se parcă: O să vorbim noi altă dată, despre asta...

— De ce altă dată? se împotrivi Badea. Spune-mi acum.

— Nu l-ai înțeles îndeajuns, repetă Silvia încet, cu ochii în pămînt, stînjinită... Vlad este, în primul rînd, un om stăpînit de-o pasiune... de-o pasiune aproape carbă, nemaîntîlnită, pentru muncă, pentru cercetările științifice, pentru viitorul fericit al oamenilor... Și nici în dragoste nu putea fi altfel! Iubește la fel cum trăiește, cu aceeași pasiune care-i mistuie ființa ca o flacără și-l poartă peste tot și oriunde, ca într-un zbor... Așa e Vlad! Așa trebuie să-l înțelegem. Trebuie să-l ajutăm să-și îndrepte această pasiune spre înălțarea — și nu spre prăbușirea lui!

Silvia se răsuci supărată și făcu cîțiva pași într-o parte. Rămase așa, nemișcată, cu pumnii strînși, cu privirile pierdute în zărea bălții. Mecanicul tăcea; tăcea și se gîndea. Ceea ce îi spusese Silvia despre Vlad cerea o nouă înțelegere, mai adîncă, a lucrurilor. Dar și mai surprins rămăsese de purtarea ei. Descoperise, astfel, un caracter care nu se deosebea prea mult de al tînarului inginer. Poate că era mai puțin visătoare, dar avea o și mai mare voință de acțiune... Era mai dîrză.

— Și nici nu l-ați ajutat destul, se întoarse Silvia.

— Nu, nu l-am ajutat, recunosc mecanicul. Am încercat, dar nu am știut cum... Se vede că înțelegerea noastră nu i-a fost de ajuns... A fiert singur în zeama lui.

Tăcură. Silvia apucă frîul calului care venea întins spre ea și se apropie

de mecanic. Acesta se îngrozi când îi văzu privirile atât de tulburate. Fata se uită în ochii lui, rugătoare, cuprinsă de mîhnire, sfîșiată de îndoieli.

— Tovarășe Badea, murmură ea ...trebuie să plec la București.

— Pleacă, încuvîntă mecanicul, ușurat ...dar să nu te întorci fără el.

Silvia își potrivea piciorul în scăriță și sări în șa. Picioarele calului, subțiri și negre, frămîntau moliciunea ierbii, tremurînd. Silvia strînse frîul, stăpînindu-l. Se aplecă spre mecanic și-i întinse palma în care avea frunzele de orez pătate.

— Ia te uită, îl îndemnă ea...e nenorocire cu orezul...a intrat mana în el.

Mecanicul luă frunzele, le pipăi, le întoarse și încrămeni cu ochii la ele. Oftă, fără de cuvînt. Se mutase în baltă când orezul se îngălbenise din lipsă de apă. Urmărise munca mecanicilor, așa ca pompele să nu stea niciodată ...și tot degeaba. Își împinse șapca pe creștet și-și netezi îndelung fruntea încutată.

— Opriți pompele, hotări Silvia. Evacuați apa de pe toate parcelele și lăsați pămîntul să se usuce... Trebuie să stea așa o săptămînă ...apoi, om vedea.

Peste cîteva clipe Silvia gonia pe coama grindului, pe deasupra ierburilor. Ii strigase din fugă, mecanicului, să trimită la gară după cal. Se aplecă apoi peste dîmbul șeii, cu mîinile întinse pe curelele frîului. Curînd, dispăru în norul de pulbere ce-l ridicau copitele calului pe drum. Trecu pe la gospodărie de-și luă într-o legăturică pantofii și o fustă și ieși în cîmp la drumul de pămînt. Trebuia să prindă trenul dinainte de prînz. Impintenă calul și-i lovi gîtul cu palma. Se avîntară din nou în zbor. Dar nici această fugă înfrigurată nu-i liniști bătăile nerăbdătoare ale inimii. I se părea că fiecare minut poate hotări soarta lui Vlad, fericirea lui, nemărturisita și adîncă ei dragoste pentru el. Și nu vroia, cu nici un preț, să piardă și acest prilej-ca atîtea altele pînă acum ...

2

Peste două zile, Silvia se întoarse de la București fără Vlad. Arăta și mai supărată. Dar nu era greu să vezi că supărarea asta n-o apăsa; părea mai multo mîhnire ce-o întuneca. După ce sosi de la gară, alergă de-a dreptul în baltă, la orezăria năpădită de mană. Calul o purtă și acum în același zbor.

Descălecă pe grind și intră în lanul de orez, nerăbdătoare. Pe parcelele de sus nu mai era nici un strop de apă. Pămîntul se rumenise de soare, iar printre firele de orez trecea boarea bălții, răscolindu-le. Pe parcelele de jos, însă, către jepci, tocmai acolo unde mana se încuibărise mai bine, apa tot mai licărea. Se înfurie și porni spre ele într-un suflet. Când orezarul îi răsări în față, izbučni:

— De ce nu s-a respectat dispoziția mea?

— Să vedeți, tovarășă inginer ...mormăi orezarul, ocolindu-i privirile întunecate, aprinse.

Silvia înaintă spre el, întrebîndu-l poruncitor:

— De ce?

— Nu s-a scurs încă, îngăimă Iancu ...e locul prea jos.

— Să se facă șanțuri, gropi ...imediat!

Orezarul se aplecă supus și dispăru. Se întoarse repede cu un grup de muncitori luați de la plivit, și-i răspîndi pe marginile parcelelor ce trebuiau uscate. Pînă la prînz, Silvia cercetă cu atenție întregul lan de orez, făcîndu-și însemnări despre apariția, răspîndirea și evoluția bolii. După socoteala ei, partea dinspre jepci a orezării, pe-o întindere de vreo zece hectare, era

complet compromisă. Reveni prin grind, cu un mănunchi de frunze pătate adunate cu grijă din diverse părți. Când să încalece, se pomeni cu mecanicul și Ciurea.

— Ce e cu tovarășul inginer? îi ceru socoteală fostul argat.

— O să vină, răspuse Silvia, potrivitându-și piciorul în scărița șei. Nelămurit, Ciurea se uită la mecanic, încruntându-se. Silvia sări în șa, își îndreptă pieptul, scuturându-și pletele negre și apucă frîul. În același timp, însă, fostul argat își înfipse mâna în dirlogi.

— Stai ...cum, o să vină? o iscodi el.

Silvia își întoarse privirile în altă parte. Tăcea.

— Atunci de ce mai ești supărată? întrebă Badea, cu pătrundere.

— Ne-am certat ...murmură Silvia și-și plecă privirile în pământ.

Tăcură. Boarea bălții foșnea în lanurile de orez și flutura ușor părul Silviei. Aducea cu ea umezeala și răcoarea apelor Dunării și a pădurilor de sălcii. Un pescăruș nebunatic le filfii pe deasupra, lăsându-se spre jepci. Silvia apucă frîul și mai strîns. Iși feri privirile, stînjentă; buza de jos îi tremura a plîns, ca la un copil. Dădu să plece.

— Stai, o opri Ciurea ...De ce nu l-ai adus?

— Descalecă, stăruie și mecanicul ...spune-ne mai ales, ce e cu el?... Ce-a fost, de ce-a plecat?

— O să vă spună singur, se încăpățină ea și împintenă calul.

Mecanicul și Ciurea rămaseră pe grind, încurcați, urmărindu-i goana. Vîrfurile ierburilor atinse de copitele calului se legănau în urmă-i, închiuind o potecă vie, învălurată, de vînt. Când se priviră din nou, Silvia plutea de acum peste pulberea drumului, departe ...

După alte două zile, sosi și Vlad. Tînărul inginer avea înfățișarea unui om resemnat, peste care a trecut, pustiitoare, o nenorocire. Ii rămăsese în suflet numai amărăciunea unei dureri adînci, durere care i-l brăzdase neîndurătoare și lăsase urme ce nu se vor șterge, poate, niciodată. Și nu numai mintea, dar și inima îi spunea că de-acum, într-adevăr, totul s-a sfîrșit. Dragostea și tinerețea nu mai aveau pentru el nici un înțeles. Era întunecat la chip, supt la față, cu privirile rătăcitoare, tulburi. De la gară mină de-a dreptul în baltă, purtînd docarul în pasul liniștit al cailor. Se minună, cînd la ceasul acela al înserării, nu mai auzi tunetele motoarelor de la pompele de apă. Opri docarul pe grind, coborî și intră în lanul de orez, bănuitor. Apa nu mai licărea pe parcele, pămîntul era uscat, verdele crud al orezului pălise.

— Iancule! izbucni el și se întoarse, înfuriat, spre grind...

Orezarul țîșni din colibă și alergă spre el, speriat. Incremeni în fața lui, cu ochii rotunzi și spălăciți, micșorați, cuprinși de șiretenie.

— Ce e porcăria asta? strigă Vlad, amenințător. De ce nu dați apă?

— Tovarășe inginer ...încercă orezarul să-i vorbescă.

— De ce-ați oprit apa, fără știrea mea? îl întrerupse Vlad.

— Tovarășe inginer, murmură cu frică celălalt ...e boală ...a intrat mana în el ...tovarășa aia nouă ne-a poruncit.

— Ce face? țipă Vlad. De orezărie eu răspund ...să nu se mai amestece nimeni aici!... Ca să opriți boala ați lipsit orezul de apă și iată-l, tot a îngălbenit!

— A îngălbenit, tovarășe inginer, îngăimă orezarul ...dar eu ...și ochii lui licăriră ascuns și repede, ca de-o lumină trecătoare.

— Nimic ...să dați drumul la pompe ...imediat!

Orezarul trecu grindul în fugă, ridicîndu-și greoi, cizmele de iuft.

În curînd, motoarele duduie, clătînd liniştea bălţii, şi apa gîlgîi din nou în şanţuri. Tînărul inginer se întoarce la docar, murmurînd supărat:

— Ia te uită, ce de şefi!

Ajunse la gospodărie cu caii înălbiţi de spumă. Dădu drumul docarului şi năvăli în laborator, unde aflase că era Silvia. O găsi în faţa microscopului. În spatele ei, cuprinşi de mîhnire, stăteau mecanicul şi Ciurea. Cînd îl văzură, toţi trei tresăriră, surprinşi. Silvia se aplecă din nou asupra microscopului, potrivind oglinjoara ce proiecta slab lumina înserării. Ochii celorlalţi doi, luminaţi pentru o singură clipă, se întunecară iar. Vlad intră între ei, gata să izbucnească, dar liniştea dinăuntru îl derută şi-şi pironi privirile asupra microscopului.

— Aşa nu merge, mormăi el ... Cine a pus să se oprească apa?

— Eu, răspuse Silvia, calm, fără să salte capul.

— De ce te amesteci? întrebă el cu tonul ridicat.

Ochii de noapte, mari şi strălucitori ai Silviei, se întoarseră spre el, îndurerăţi.

— Tot lanul a început să se îngălbenească, continuă Vlad şi mai pornit. ... Cine răspunde de asta?

Silvia se îndreptă în scaun şi rămase nemişcată. Mina de pe tamburul zimţat al microscopului i se strînse pumn. Tăcea. Cîteva clipe, Vlad ascultă această linişte încordată, cu respiraţia tăiată. Mai apoi luă de pe sticla mesei nişte fire de orez îngălbenite. Le rupse mărunţ, pînă ce-şi umplu pumnul cu pleva lor. Le trînti în faţa Silviei, lîngă microscop, gemînd:

— Paie ... paie uscate ... o să facem focul cu ele!

Mecanicul încercă să-l oprească. În acelaşi timp, însă, Silvia se ridică de pe scaun, supărată. Murmură rece:

— Poftim la microscop, tovarăşe inginer ...

Tînărul inginer se uită bănuitor la ceilalţi şi se așază pe scaun, cu teamă. Se aplecă asupra microscopului, privi şi, deodată, fruntea-i largă şi înaltă se limpezi. Işi ridică privirile neliniştit, luă cîrpa şi şterse lentila, de parcă ar fi vrut să şteargă şi imaginea de sub obiectiv. Se aplecă iar. Rămase așa multă vreme.

După un timp, Silvia se apropie de el şi începu cu glasul moale, schimbat:

— Cred că nu trebuie să ne speriem ... se întîmplă un proces fiziologic normal ... prin uscare am oprit deslăşurarea bolii ... în acelaşi timp, orezul s-a oprit din creştere ... planta suferă, într-adevăr, frunzele s-au îngălbenit ... În realitate, însă, acum se întăresc, se fortifică membranele celulelor ... Într-un asemenea caz, filamentele sporilor nu mai pot pătrunde în ţesuturi şi boala e oprită.

Mecanicul şi Ciurea ascultară, încruntîndu-se. Tînărul inginer împinse microscopul într-o parte, cu o mişcare înceată, gînditor. Cercetă pe rînd, cîteva din frunzele rupte de el şi încremeni, apoi, cu ochii în fereastră. Silvia simţi, însă, că în el se frînge, se prăbuşeste ceva. Se uită la ceilalţi doi, întrebătoare, şi se apropie şi mai mult de Vlad. Ii puse mîna pe umăr, fără de cuvînt. Tînărul inginer tresări, se ridică şi dădu să plece.

— Bine, bine... dar ce facem? îl întrebă Ciurea.

— Mă duc acolo, răspuse Vlad, Apoi, adăugă, ceva mai încet: — Trebuie să oprească apa...

Între tînărul inginer şi ceilalţi se lăsă o tăcere grea, plină de înţeles. Vlad privea în jos, stingherit, ca sub muştrare. Mecanicul îi făcu semn lui Ciurea şi ieşiră.

— Ne ducem noi, vorbi el din mers... Tot mergem să dormim acolo. Vlad şi Silvia rămaseră singuri, faţă-n faţă. Tăceau. Vlad părea în-

străinat și rece, lipsit de puterea pe care i-o măcinaseră frământările zilelor acestea. Inima Silviei, însă, zvicnea nerăbdătoare, cuprinsă de-o bucurie presimțită numai. Pentru o clipă, privirile lor se întâlneau; ale Silviei, întunecate și adânci, străluceau aprinse; ale lui Vlad păreau șterse, lipsite de orice fior. Tînărul inginer se răsuci și ieși trăgînd ușa încet, fără zgomot. Silvia se repezi după el, dar în fața ușii închise se opri, cuprinsă de îndoială și mîhnire, de neputință.

În noaptea aceea, Vlad n-a putut nici măcar să închidă ochii. Încemise cu privirile pironite în tavanul ascuns de întuneric, cuprins parcă de o liniște netulburată. De fapt un întreg vârtej de gînduri îl răscolea. În sufletul său răbufneau acum cele din urmă valuri ale furtunii prin care trecuse. Dar acestea nu mai aveau puterea de a izbi, asemenea valurilor mării — în fărîm. Parcă erau undele ușoare ale rîurilor, care doar spală și limpezesc nisipul de pe maluri. Treceau ca într-o mîngiere, care, deși dureroasă, totuși alina. Nu se frământau pe loc, adicînd bulboane, ci treceau... treceau asemenea apelor curgătoare... asemenea timpului... Și luau cu ele, neîncetat, părți din povara ce-l apăsa, micșorîndu-i-o... Retrăia, astfel, ultima întîlnire pe care o avusese cu Lia. O prinsese la gară cu un minut înainte de plecarea trenului. Pleca la mare, împreună cu Jorj, pentru tot restul verii. Era îmbrăcată cu o rochie înflorată de plajă, care-i lăsa dezgolit și gîtul, și umerii rotunzi și albi, strălucitori ca marmora. Stătea tolănită pe canapea, sprijinită de Jorj, și rîdea, rîdea de se cutremura vagonul.

Vlad se opri în ușa compartimentului, gîfîind de alergătură, cu fața prăfuită și plină de sudoare, cu părul răvășit, încurcat, neștiind ce să facă. Se îngrozi ca și în noaptea cînd o văzuse la restaurant. Și, la fel ca atunci, se răsuci și plecă fără un cuvînt. Cînd atinse peronul, trenul se puse în mișcare. Lia sărise la fereastra vagonului și-l striga, alintîndu-se: „Vlad! Vlad!“... Rămase năuc, privind șters fluturarea de zăpadă a mîinilor ei. Cînd zarea gării se goli și privirile-i pierdute deslușiră încrucșarea zecilor de linii lucitoare, ridică și el mîna și o mișcă de cîteva ori, moale și trist, ca o aripă de pasăre răpusă. Era cel din urmă salut.

Se trezi apoi, acolo, pe peron, cu scrisoarea ei în mîină. Era scrisoarea pe care i-o trimisese prin Silvia... Parcă o vedea iar în față, împeștrită de scrisul ei lăbărtat. O citise pînă atunci de zeci și zeci de ori, răscolit din nou de patima dragostei, nădăjduind într-o schimbare neașteptată. „*Dragă Vlad, îi scrisese Lia... Sînt vinovată, și față de tine și față de mine, deopotrivă. Bănuiesc că tăcerea mea te-a chinuit îngrozitor. Iartă-mă, nu am fost destul de tare. Acum, însă, mă găsesc la un moment de cumpănă a vieții mele. Nu știi dacă drumul pe care am apucat e cel mai drept... Am început să am remușcări și să mă gîndesc din nou la visurile noastre. Adevărul este că nu sînt în stare să iau nici o hotărîre. Ah, un cuvînt, o privire de a ta, cît mi-ar ajuta în clipa asta! Sînt fără putere, iartă-mă!*“... Dar și strigătul acesta, îndurerat, deznădăjduit — și el fusese tot o minciună. Vlad privise scîrbit scrisoarea și apoi o rupse, în două, în patru, din ce în ce mai mărunt, pînă ce pumnul i se umpluse de pulberea hîrticii. Desfăcuse pumnul și deasupra șinei de fier, roiseră, moarte, nenumărate aripi de fluturi albi.

Atunci se oprise din fugă, alături de el, Silvia. Fata îi apucase brațul și-l trăsese de pe peron, rugîndu-se:

— Hai acasă, Vlad...

Era prea zbuciumat ca să se mai mire de ivirea ei neașteptată. Murmură, lăsîndu-se tîrît:

— La Zăvoiu, la gospodărie, răspunsese Silvia... Tu n-ai ce căuta la

ea. S-a bălăcit destul în numele dragostei. Crede-mă, Vlade! Nu merită, te trage și pe tine la fund!

Silvia avea lacrimi în ochi. Vlad se simțise jignit, se smucise, și astfel începuse cearta. Silvia încercase să-i arate că ar fi putut aluneca și el în prăpastie. Ii dezvăluise bănuielile ei despre viața destrăbălată a Liei. Dar el începuse să strige împotriva-i și să-i spună că „n-are inimă”, că „nu trebuie să-i poarte de grijă”. Apoi plecase. Silvia rămăsese pe peron, îndurerată, tristă, lăcrămînd...

Își aminti de asemenea de întîlnirea lor din laborator. În întuneric, între-zărea acum cîmpul microscopic, alb și luminos, rotund, așa cum îl văzuse prin lentilă. Țesuturile frunzelor de orez erau sănătoase, străvezii, cu membranele celulelor ușor îngroșate. Imaginea aceasta îl sîcîia acum ca o muștrare. În locul ei, îi apărură ochii întunecați și strălucitori ai Silviei, cuprinși de o adîncă și dureroasă mîhnire... Așa îi avusese și cînd o părăsise pe peron, după ce ea alergase pentru el tocmai la București... Și tot așa au fost și aseară! O lăsase singură în laborator, fără să-i spună nici un cuvînt, deși salvase orezul de la pieire, în locul lui...

Gîndurile lui Vlad se opriră la ceea ce îl înfricoșase și-l răscolise cel mai mult... Cine este Jorj? Cum de s-a întîmplat ca tocmai el să fie trimis de *Centrocoop* la gospodărie?!... De unde are banii pe care-i risipește atît de ușor cu Lia?! Oare între împotrivirea pe care o întîmpinase în realizarea planului său de transformare a bălții și batjocorirea visurilor sale, a dragostei sale, exista o legătură? Unde se întîlneau aceste fire?... Ii era clar că pe Lia o pierduse din cauza lui Jorj; fusese lovit în tot ceea ce avusese mai scump în inimă. Acum, acest lucru nu-l mai îndurera într-atîta, dar trezise în el o ură de moarte, la fel de puternică și de aprinsă ca și dragostea în care crezuse cu atîta pasiune... I se păru că lucrurile nu mai puteau aștepta pînă dimineața și se ridică, gîndind să-l caute pe Badaea.

Curînd după asta, Vlad călărea pe grindul Bogata, către orezării și pompe, unde își avea mecanicul coliba. Prin împrejurimi stăruia o liniște care nu era numai a pămînturilor și ierburilor bălții, ci și a firii întregi. Era o liniște desăvîrșită și în văzduhul smălțuit de lumina roșie-albastră a stelclor. Pe cerul adînc și îndepărtat, doar jocul mărunt și tremurat al acestora trăda mișcarea firii. Desfășurarea joasă și întinsă a ierburilor și stufărișului bălții, a lanurilor nesfîrșite de porumb și floarea-scarelui, se întrevedea încremenită, lărgită de umbrirea străvezie a nopții. Se părea că această liniște, în care numai tropăitul înfundat al calului se auzea, îl cuprinsese și pe Vlad. Ea nu făcuse, însă, decît să-i adîncească și mai mult frămîntarea sufletului. Parcă-și auzea, aavea, glasul gîndurilor, ca pe un zbugium apropiat de ape. Și cu cît liniștea aceasta devenea mai adîncă, cu atît îi creștea în minte freamătul lor dezlănțuit.

Opri calul în fața colibeii mecanicului și descălecă. Spre uimirea lui, înăuntru era lumină. Se aplecă și intră. Cei dinăuntru îl priviră tresărînd, întorcîndu-și capetele spre el. Badaea se trase într-o parte și-i făcu loc alătura, pe snopul de rogoz. Erau de față și Ciurea, și Zamfir tractoristul. Vlad înțelese că e ședința biroului organizației de bază și dădu să plece. Mecanicul, însă, îl opri și-l îndemnă să vorbească.

— E bine că sînteți toți aici, începu Vlad, frămîntîndu-se... e vorba de trimisul *Centrocoopului*, care are contract cu noi pentru legume și zarzavat... Trebuie să vedem cine e, ce e cu el? Mi se pare că nu e lucru curat la mijloc!

Ciurea și Zamfir își întoarseră privirile uimite spre mecanic.

— Poate că aveți dreptate, murmură acesta, gînditor.

Vlad îl privi neîncrezător, împotrivindu-se tulburării care-l încerca. Ceilalți continuară discuția fără să se ferească de el.

— Nistor?! se întreba Badea cu voce tare... să fie ceva între ei?... Asta, contabilul, a refuzat să încaseze banii pentru dig... Erau prea puțini! se tînguia el. Ce să facem numai cu atîția bani la o asemenea lucrare? Să lăsăm pe *trimestrul patru*, cînd om lua mai mulți! Dar atunci, timpul o să fie scurt și prost.... o să plouă, o să ningă... cine știe?! Erau puțini, e adevărat că Ministerul de Finanțe abia acum ni i-a planificat... da' începeam digul cu ei, acum, vara... L-am pus să-i ceară din nou... însă ce crezi!? Pînă ajunge hîrtia la București, pînă o rezolvă Ministerul, pînă o trimite la banca de Investiții, pînă ce banca ordonăncează suma... tot aia, tot la toamnă ne vin!

Sedința se încheie curînd. Vlad stătuse tot timpul cu fruntea sprijinită în palme, ascultînd, încruntîndu-se uneori. Ciurea se arătase neînduplecat în privința lui Codin: „De ce-a vrut el să întoarcă orezăria? Și încă, atunci cînd totul ținea de-un fir de păr! Insemnează c-a pîndit clipa asta! Nu, nu e lucru curat, doamne ferește!“ Vlad vru să protesteze, dar nu mai apucă, pentru că Ciurea și tractoristul plecară repede spre adăposturile lor. Mecanicul se uita bănuitor la tînărul inginer. Îi simțea frămîntarea și aștepta.

— Cred că mergeți prea departe, murmură Vlad. Înțeleg, Jorj dă de bănuir; poate că și învîrtește ceva necurat!... Însă, deocamdată, nu putem spune același lucru despre Nistor, care a trăit în umbra lui Codin, s-a mișcat după el... Și de asemenea, Codin... el e un meschin, un învechit, unul care s-a rătăcit printre ingineri, cu educația pe care i-a dat-o o anumită cultură din apus... Nistor s-a oblojit pe lîngă el ca un birocrat... E tipul funcționarului vechi... și amîndoi încurcă lucrurile. Dacă ne-am ocupa — poate — mai mult de ei...

— Ar fi bine să mă fi înșelat! mormăi mecanicul.

Și tot restul nopții acelea, s-au înfruntat, deopotrivă de porniți. După plecarea tînărului inginer, Badea se lungi în ușa colibeii, cu ochii la stele. Îl cuprinsese o mîhnire tulburătoare, grea, care-i înnegură inima. Vlad nu înțelegea încă sensul adînc al luptei, necruțătoare și inevitabile, dintre ei și de-alde Culică și Jorj. El trebuia ajutat să înțeleagă miezul lucrurilor, al vieții. Pînă la capătul acestei înțelegeri, nu mai avea de făcut decît un pas. Era, însă, pasul cel mai important. Si fără sprijinul lor, tînărul inginer nu-l putea face atît de repede. Mecanicul simțea mîhnirea asta ca pe o durere...

3

Balta dinspre privalul Dunării și lacul Lebăda, dincolo de lanurile de porumb și sfeclă, lumega închis, ca o uriașă grămadă de bălegar umed, încins. Dintre trestii și papură se ridicau șuvițe subțiri de flacără, ascunse în valurile negre și înecăcioase de fum greu, puturos. Se auzea iar țipătul vietăților speriate care fugeau spre jepci și iar săgetau văzduhul zborurile joase ale rațelor și cele înalte și zbuciumate ale pescărușilor de Dunăre. La cererea lui Vlad și a Silviei, se hotărîse să se reînceapă destelenirea bălții; să nu se mai aștepte toamna cînd tractoarele vor trebui să întoarcă pămînturile acoperite acum de lanuri. Dar stufărișul era verde ca brotacul și puternic ca o pădure. Tractoarele sparseră întinderile acoperite cu ierburile sfrijite de arșița verii și se opriseră neputincioase în fața zidurilor de papură și trestii. Atunci s-au adunat la sfat tractoriștii și-au socotit să deschidă

drum tractoarelor printr-un foc și mai puternic decât acela din vara trecută. Au răsturnat butoaie întregi de motorină pe o întindere de sute de metri și au pus foc. Flăcările vii au mistuit repede rogozul mărunț și moale, îngălbenit, și s-au prelins și pe frunzele aspre și întunecate, stropite de motorină ale stufărișului. Sub perdeaua groasă a fumului, uneori neagră, alteori alburie, focul înainta. Rămâneau în urmă buturii de papură, groși și scurți, mustind de apă, și țepușele trestiiilor, dezgolate, arse pe jumătate, înnegrite de funingine. În ele ne năpusteau tractoarele duduind, și se înfîgeau adînc, troznind, fiarele plugurilor. Pîrjolirea aceasta a bălții coborîse acum către marginea jecilor.

Munca șirului de tractoriști care rostogoleau butoaiele cu motorină către hățisuri, era condusă de Silvia. Ea le arăta locurile ce trebuiau aprinse. Mergea în urma focului, cuprinzînd în priviri întreaga desfășurare a întinderilor ce fumegau. Intr-un timp ajută Paulinei să împingă un butoi, dar nu putură, nici ea, nici tractorista, să-l desfacă. Paulina alergă după Ifrim, bucuroasă că-l aduce lîngă ea. Silvia trecu mai departe, de-a lungul șirului de tractoriști aplecați deasupra butoaielor ce gîlgiiau. Paulina cu Ifrim se uitaseră călări pe butoi, șoptindu-și, rîzînd pe înfundate, împungîndu-se din priviri. Mîinile lor se întîlniseră pe dopul înțepenit al butoiului și rămăseseră așa. Silvia îi zări de departe și zîmbi înțelegătoare, fericindu-i în gînd. Tractoriștii, însă, tăbăriră cu vorba:

— Ia uite la ei, parc-ar pluti pe Dunăre, așa stau....

— Ifrime, lasă fata-n pace, mă!

Silvia plecă dintre tractoriști, rîzînd. Găsi calul rătăcind printre tractoarele rămase în urmă, fornăind cu capul aplecat pe deasupra stratu lui de scrum. Iși scutură bluza albă de puzderia de funigei ce-o înnegrise și în căleacă. În drum către orezărie, trecu printre lanuri. Porumbul crescuse sălbatic, aproape negru. Te cuprindea frica cînd intrai în el. Silvia se ridică în scărițe pentru ca să-și poarte privirile pe deasupra, să-i pătrundă adîncimea. Era o încîntare pentru ochi, și de asemenea, un succes nebănuit al științei. Socoti recolta în gînd și se sperie. Fiecare cocean legase cîte doi - trei știuleți, lungi de un cot și groși ca mîna.

Calul trăgea spre drum, smucind cu îndărătnicie frîul. Trecură la pas, apoi printr-o margine a culturilor de sfeclă și bumbac. Sfecla ajunsese de pe acum de mărimea unei căpățîni de miel, iar bumbacul se umpluse de capsule verzi și tari, gata să pleznească.

Silvia se gîndea cu teamă la vremea recoltei. Poate că oameni vor găsi îndeajuns, dar căruțele pe care le aveau, cele cinci tractoare rutiere noi, primite decurînd, cu remorci de cîte o jumătate de vagon fiecare, nu puteau face față transportului. Mai trebuiau cel puțin încă pe atîtea. Gîndind astfel, se trezi în marginea lanurilor galbene de floarea-soarelui. Aici începuse culesul primelor pălării uscate. La tropotul calului, un stol de vrăbii gureșe se înalță în zbor, zbîrnîind. Și recolta de floarea-soarelui era neasemuit de bogată. Tractoarele tirau remorcile pline de pălării la arie, unde cinci camioane încărcău sămînța și făceau zilnic cîte două drumuri la gară. Vestea acestor recolte bogate străbătuse satele din jur și raionul întreg.

— Da' unde-ați făcut atîta floarea-soarelui, mă?! îi întrebau țaranii pe șoferi.

— În baltă ... li se răspundea cu mîndrie.

— Tt,ttt! se minunau ei... ia te uită, bre!

În șinea ei, Silvia se mîndrea și se bucura nespuse de mult că Vlad fusese acela care venise cu ideea transformării bălții. Se înfiora, gîndindu-se la recolta ce-o vor aduna de aicea, cînd, pe toată balta, pe întinderea celor zece

mii de hectare, vor geme lanurile de roadă. Anul acesta vor mai desteleni trei mii de hectare. La anul vor deseca jecpile și în cealaltă toamnă, întreaga desfășurare a bălții va fi un uriaș ogor.

Struni frîul. Deși trecuse de amiază, soarele ardea la fel de puternic. Gîtul plin de nădușeală și praf o ustura. I se încălziseră și picioarele în cizmulțe, dar pe o asemenea întindere nu putea merge decît călare. Trapul moleșit al calului stîrnea praful de pe drum în nourași mărunți și leneși. Trecu și pe la orezărie, la fel de repede. Pe parcele apa strălucea din nou; ici și colo, cîte unui fir de orez îi dăduse spicul încă verzui și rar, subțire.

Urcă grindul Bogata și opri la coliba mecanicului. Descălecă, ținîndu-și lipită de șold geanta ce-i atîrna de umăr. Lăsă calul să pască iar ea intră în umbra colibei. Găsi înăuntru apă bună de băut și spălat și, după ce se răcori, se așeză pe rogoz și-și trase geanta pe genunchi. Dinea scoase cu grijă niște schițe și desene, înfășurate în foiță subțire, transparentă. Le cercetă pe rînd, privindu-le din depărtare, și le puse mulțumită alături. Erau înfățișări vechi și noi, și viitoare, de-ale bălții, diagrame diverse colorate, desene rotunde, minuțioase, a mai multor cîmpuri microscopice. Apoi se apucă să scrie pe genunchi, aplecată asupra unei hîrtii.

Un timp, rămase cu capătul creionului în gură, cu ochii mari și negri, strălucitori, ațintiți în gol. Cînd se aplecă, șuvițele părului negre și ondulate, lungi, îi îmbrăcară umerii ca o umbră. Lucra pentru Vlad. Tînărul inginer se apucase de-o săptămînă să pregătească articolul cerut de Pamfil. Se afindase din nou în munca de laborator, în cercetări și studii. O rugase pe ea să-i facă niște desene și să-i dea datele asupra îmbolnăvirii orezului, date pe care el nu le cunoștea. Cu cîtă bucurie și dragoste lucrase Silvia la toate acestea, nopți în șir. Era fericită cînd îl știa că se preocupă din nou de munca științifică. Uneori, fugea din baltă în goana ne-bună a calului, tocmai la sediul gospodăriei... Se apropia tiptil de fereastra laboratorului și-și arunca o clipă privirile înăuntru. Îi plăcea atît de mult să-l vadă aplecat asupra microscopului, sau purtînd o eprubetă în flacăra lămpii de spirt, sau răsfoind o carte! Știa că Vlad trebuie să-și recapete încrederea în puterile lui, în visurile lui, închinată științei și fericirii oamenilor.

În ultimele zile s-a sfătuit cu Badea și i-au făcut un halat nou, alb ca laptele. Cînd s-a dus să i-l dea, l-a împins pe Badea înăuntru, iar ea a rămas pitită în tindă, ascultînd. Auzi foșnetul hîrtiei desfăcută de mecanic și, apoi, vocea înceată, nedumerită, a lui Vlad:

— Ce e, ce-ai acolo?

— Salopeta dumneavoastră, tovarășe inginer, glumise mecanicul...

Atunci nu se mai putuse stăpîni și izbucnise în rîs. Ieșise din ascunzătoare și intrase și ea în laborator. După ce Vlad îmbrăcase halatul, îi încheiase nasturii la spate și-i legase cordonul. Vlad arăta așa cum îl văzuse prima dată în laboratorul de la Institut, cînd ea îi ceruse să intre în cercul științific studentesc, cînd el îi vorbise cu atîta pasiune, despre menirea și viitorul științei. Iși aminti cum aici, la gospodărie, după ce îmbrăcase halatul, Vlad se întorsese spre ea, cu un deget vîrît pe sub bentița de la gît.

— Ce e asta?

-- Model „Vîlsan“! zîmbise ea și el izbucnise în rîs.

Silvia tresări la aceste gînduri, își scoase capătul creionului din gură și se aplecă iar asupra hîrtiei. Scria pe nerăsuflăte despre felul cum apăruse, cum se întinsese și cum fusese oprită mana orezului. Nu se ridică decît după ce termină. Vîrî hîrțile la loc, în geantă, bău iarăși apă, și în-

călecă. Astăzi, Vlad încheia articolul și ea trebuia să-i dea tot ceea ce îi pregătise.

Căldura se mai risipise între timp, calul se odihnise, de aceea goana le era mai ușoară.

Cînd intră în laborator, Vlad abia se ridicase de la masă.

— Ai venit tocmai la timp, o întâmpină el.

După aceea, Vlad se plimbă o vreme prin fața mesei, îngîndurat, parcă uitînd de Silvia. Curînd însă, se opri; o apucă de braț și-o trase nerăbdător la masă.

— Mi se pare că am descoperit ceva, începu el nesigur, ... hai, să facem împreună niște socoteli.

Se așezară la masă, alături. Silvia luă un creion și o hîrtie și se aplecă să scrie. Se uită la Vlad cu ochii cuprinși de uimire și admirație, așteptînd.

— Scriind articolul ăsta, reîncepu Vlad, încet, privind albul hîrtiei din fața Silviei, am făcut o constatare însemnată: deși am semănat orezul cu întârziere, pentru a doua oară, i-a mai rămas, totuși, timp suficient ca să crească. Așa cum arată acum, la sfîrșitul lui august — începutul lui Septembrie, vom secera. Ar mai fi avut în față o lună întreagă, septembrie care aici poate fi socotită aproape o lună de vară... Orezul reușea chiar dacă-l semănam mai tîrziu. Asta înseamnă că din octombrie și pînă în iunie, pămîntul poate fi cultivat cu altceva: borceag, cu orz de toamnă sau poate chiar cu grîu irigat...

— Te gîndești la două recolte pe an de pe același loc?! întrebă Silvia, surprinsă.

— Da, răspunse Vlad, cu chipul luminat.

Silvia lăsă creionul deasupra hîrtiei, murmurînd:

— Ce ideie minunată!... Vlad!

— Deocamdată e numai o *idee*, reveni el. Să ne gîndim la asta, să cercetăm.

Răsfoiră apoi, împreună, articolul, și lipiră desenele pe locurile anume rămase goale. Pe una din pagini, Vlad trecu repede însemnările Silviei despre mana orezului și-l închiseră într-un plic mare, voluminos. Silvia scrisese citet adresa lui Vîlsan și lăsară plicul pe masă.

— Imi pare bine că am terminat, grăi Vlad, mulțumit, dezbrăcîndu-și halatul. Apoi, adăugă ceva mai încet: — Îți mulțumesc, Silvia...

Trecură pe la grajd, de-și luă și Vlad calul, și porniră din nou în baltă. Vlad nu mai văzuse lanurile de cîteva zile și nu mai avea răbdare să aștepte pînă a doua zi. Dar cînd ajunseră ei, se însera.

Muncitorii urcau în cîrduri, cu sapele și secerile pe umeri, cîntînd, către adăposturile de stuf de pe grinduri. Acolo se zăreau focurile de seară și tot de acolo cobora aroma fierturilor. Lanurile se acopereau și de negurile înserării, și de valurile fumului ce venea dinspre stufulișul aprins.

— Hai la Ciurea, la tîrlă, zise Vlad deodată, înveselit... poate mîncăm la el.

Fața Silviei înflori de zîmbet. Bucuria unei plimbări cu Vlad o zăpăcise.

— N-ai mîncat niciodată la tîrlă? o întrebă Vlad, apropiindu-și calul de al ei.

— Nu, murmură Silvia, zîmbind din nou.

— Atunci ai venit degeaba la noi glumi el ... să vezi cum trăiesc cio-banii noștri!

Pînă la tîrlă merseră tăcuți, în pasul liniștit al cailor. Dar Silviei nu-i mai trebuia nimic altceva; îi fremăta sufletul ca o frunză, cînta. Cît de largă își simțea inima, parcă-i umpluse pieptul întreg! Ascunsă de întuneric, se

uita din cînd în cînd la Vlad, fără teamă, cu o îndrăzneală pe care nu o avusesese pînă acum. Tînărul inginer devenise gînditor. Se lăsase legănat de șa, ca într-o călătorie lungă. Doar o singură dată se întoarse spre ea, după ce începuseră să răsară stelele.

— Ce frumoasă se face noaptea! spuse el.

— E plină de stele, șopti Silvia.

La tîrlă, fură întîmpinați de departe de liota cîinilor. Aproape de colibe, ciobanii le săriră înainte și apucară frîiele cailor. Vlad și Silvia descălecară și lăsară caii în grija lor. Se așezară pe scăunelele mici de strungă, lîngă focul aprins între plopi. Ciobanii se îngrămădiră în jurul lor, încercîndu-le dorința. Privirile lor se opriră asupra Silviei, pe care n-o mai văzuseră niciodată pînă atunci. Albul bluzei și al feței, revărsarea bogată a părului negru, strălucirea de agată a ochilor ei, toate — învăluite cînd în lumina focului, cînd în umbrele nopții — îi fermecaseră.

Ciurea lipsea de la tîlă. Peicea era acela care se oprise între ei și aștepta să le intre în voie cu ceva. Vlad îi apucă brațul, zîmbind:

— Peicea, ce-aveți voi mai bun decît orice, la tîrlă?

— Păi, dumneavoastră știți, tovarășe inginer, răspunse ciobanul, încurcat ...lapte rece, caș dulce, pastramă de berbec ...asta!

— ...cu mămăligă, Peicea!

— Cu mămăligă, tovarășe inginer.

Și masa de la care abia se sculaseră ciobanii a fost întinsă iar, între Silvia și Vlad. Pe un ștergar de pînză de in, apărură repede ulcele de lut cu lapte proaspăt și rece, mămăligă și felii de caș, alb ca bluza Silviei. Vîlvătăile focului crescuseră, cuprinzînd nesățioase lemnele aruncate pe el. Alături, pe jar, pastrama sfîrșia, aromînd împrejur cu mirozna ei.

Silvia nici nu mai știa pe ce lume trăiește, atît era de fericită. Dacă focul și-ar fi încetat dintr-o dată pîlpîirea, chipul ei ar fi strălucit ca o stea. Într-un timp uită să mănînce și rămase cu ochii la Vlad. Pe fruntea tînărului inginer se zbătea lumina focului; părea astfel și mai largă, și mai înaltă, boltită. Tresări, sub privirile bănuitoare ale ciobanilor. Mîncă pastrama gustoasă, plină de mustul cărnii, cu ochii plecați. Vlad se mai întorcea, din cînd, spre Peicea, și-l întrebă cîte ceva despre treburile tîrlei. Rămăseră apoi la sfat cu ciobanii, pînă ce jarul se acoperi de scrum și răsări luna. Atunci se ridicară, încălecară și porniră printre plopi către lacul Lebedă.

În urma lor, ciobanii se tolăniră din nou la foc. Tăceau. După un timp, unul dintre ei se ridică într-un genunchi și scormoni în jar, încet, cu gîndurile duse.

— Frumoasă-i! murmură el.

Ceilalți înțelesură că vorbea de Silvia, dar nu scoaseră nici un cuvînt.

— ...ca o zîină! continuă ciobanul care răscolea mai departe jarul ...Așa am văzut eu o zîină, odată, demult!

Ciobanii se foiră, apropiindu-se de foc, așteptînd.

— Și cum e o zîină? întrebă unul, nerăbdător.

— Am început a slugări la treisprezece ani, reîncepu celălalt, cu fața aprinsă de dogoare ...la un popă am slugărit, acolo, în sat la mine. Îi vedeam de oi. Și cum n-aveam nici izlaz, nici pășune, iar ziua nu le puteam scoate pe cîmp de gura oamenilor, popa mă trimitea cu ele, noaptea, printre porumburi. Mi-era frică singur și plecam cu alții. Ei mergeau cu caii ... Într-o noapte, ne-am dus noi departe de sat, în pămînturile din vechi, de la Cuza. Știa unul, acolo, o miriște ascunsă între porumbi, plină de troscot, de mohor și de costrei ...Nici nu trebuie să păzești caii! zicea el. Îi lași în inima ierbii și tot acolo-i găsești pînă dimineața ...Am nimerit miriștea.

Ei au priponit caii, iar eu am îndemnat oile pe-alături de porumb. Am aprins focul și-am copt, și-am mâncat porumb verde. Apoi ne-am culcat în marginea miriștii, toți în rind, cu fețele în sus, la stele. Unul dintre băieții primarului ne-a vorbit atuncea de draci și *iele*, de *albețe*... am adormit cu frică ...M-am trezit târziu, în puterea nopții, lac de nădușeală ...Mă ridic într-un cot și mă uit alături; nu mai era nimeni ...mă uit și pe miriște; nimic, nici caii, nici oile ...Eram singur între porumburi ...Am început să plîng ...mă gîndeam mai mult la biciul popii ...Și deodată, mi s-a părut că aud în spatele meu fișîind porumbul ... mă ridic și-o rup la fugă...Plîngeam și fugeam ... Ies la drum și-o iau spre sat, înnebunit de frică ...și fugi, și fugi, și fugi, pînă cînd, dintr-un porumb îmi iese înainte o *albeță*, și mă oprește ...Era la fel ca *dumneaei*: în alb, cu fața ca spuma laptelui, cu părul ca noaptea ...frumusețe dumnezeiască, mă! ...S-a apropiat de mine ca un abur de lumină și m-a întrebat:

— „Dece plîngi?“ Eu încremenisem. Am murmurat din buze mai mult, fără să-mi aud glasul: „Am pierdut oile și mă bate popa“... „Nu le-ai pierdut, m-a mîngîiat ea ...ia, ascultă! ...ascultă clopoței mielelor!“ Am ascultat și-am auzit; îi cunoșteam după sunet că sînt de la oile popii. M-am prăbușit atuncea în drum și am încercat să-i sărut poala de lumină ...dar dispăruse!

— Și ce-ai făcut cu oile? îl iscodi un cioban.

— Le-am găsit ...în porumbul acela l-am găsit ... m-am dus după sunetul clopoțelilor și le-am găsit.

Tăcu. Focul se stinsese și jur-împrejur stăruia o liniște netulburată. Printre frunzele plopilor, deasupra lor, luna țesea o pînză străvezie de lumină albă.

— A fost o părere numai! vorbi unul, îngîndurat.

— Nu știu, răspunse povestitorul ...nu știu ce-a fost, dar eu mi-am găsit oile ...și-o fată mai frumoasă ca aia, de atuncea și pînă în seara asta, eu n-am mai văzut!

— Da'ăia cu caii, ce-au făcut? întrebă altul.

— Mi-am adus aminte mai pe urmă, că ei trebuia să plece de cu seară, la sat ...

— Ei, asta a fost! izbucni Peicea, triumfător .Cînd au plecat, s-au luat și oile după ei ...tu ai rămas singur și te-ai trezit zăpăcit ...

— Cine știe, poate! cedă povestitorul. Apoi, îngăimă visător: Da' era așa de frumoasă!

... În vremea aceasta, Vlad și Silvia pluteau cu barca pe lacul Lebăda. Tînărul inginer împiedicase caii cu curelele frîicilor și-i lăsase să pască iarba moale, mătăsoasă și necălcată încă, de pe mal. Barca luneca ușor, ca într-un vis. Pe unde se legăna lumina lunii. Vlad trăgea la lopeți, încet și rar, ferindu-se de zgomot. Silvia sta nemișcată pe scîndura de la cîrmă, cu fața în lumină, surîzînd. Din cînd în cînd, se apleca și smulgea cîte un nufăr pe care-l lăsa pe marginea bărcii, să se scurgă de apă. Oglinda de argint a lacului, umbrele stufărișului îngrămădit spre maluri, siluetele înalte ale plopilor ce-și licăreau frunzișoarele albe, totul se desfăta în razele lunii. Imprejurimile erau vrăjite parcă de liniștea acestui cîntec de lumină, ca de un cîntec de leagăn ce adormise întreaga fire. Și în această liniște nu se auzea decît scîrțîitul sec al lopeților purtate de Vlad și clipotical apei:

— ...lip! ...lip! ...lip!

Silvia descoperi cum pe undele de lîngă barcă plutea talgerul lunii, cum pe dîra apelor din urmă tremurau mii de cioburi strălucitoare și cum de la ei, înainte, se deschidea o largă pîrtie de lumină. Vlad tăcea cu fața

ascunsă în umbra ce-o făceau razele lunii care-l băteau în creștet. Liniștea lacului și tăcerea lui măriseră, însă, încordarea Silviei ...Acum, ea se ferea să vorbească, de parcă un singur cuvânt ar fi trezit-o din visul acesta, căci vis i se părea că este. Uneori, între zgomotele rare ale lopeților înfundate în apă, își auzea bătăile inimii. Aștepta. Inima, care-i tresărise de atâtea ori sub fiorul dragostei pentru Vlad, îi era acum ca o vioară peste ale cărei coarde trebuia să treacă arcușul ce-o va umple de sunet ...de sunet, și de cântec... de cântecul dragostei ...Dar acest arcuș întârzie să cadă și să dezlănțuie melodia unui asemenea cântec.

— Cîtă frumusețe! exclamă ea, într-un timp, pierdută.

Vlad nu răspunse; mînuî lopețile mai departe, gînditor.

— ...lip! ...lip! ...lip! se adînci tăcerea.

— E mai frumos ca oriunde pe lumea asta! îndrăzni Silvia din nou ... Și lacul, și noaptea, toate par rupte dintr-o poveste! ...Parcă sîntem într-un ținut îndepărtat și tainic, fermecat!

— Da, e frumos! încuviință Vlad, aproape rece.

În inima Silviei, însă, cuvintele acestea treziră un nou ecou ascuns ca o chemare. Rîdică un nufăr și începu să-i desfacă petalele albe și groase, moi. Rămase cu ochii la floare, îndelung, și șopti:

— Vlad, îți amintești cum ne-am întîlnit prima dată? ...acolo, în laborator, cînd ți-am cerut să intru în cercul științific?!

Tăcere. Tăcere și așteptare grea și adîncă.

— ...lip! ...lip! ...lip! băteau lopețile.

— Îmi amintesc, tresări Vlad. Apoi adăugă: — Eram grozav atunci ... ți-am ținut și-o lecție despre știință!

— Dar cînd am fost în excursie la stațiunea zootehnică și-am furat împreună calul acela... îți amintești?

— O, sigur că da! M-ai speriat atunci ...nu credeam că știi să călărești așa!

Silvia prinse curaj. Zîmbi în lumină, șagalnic, cu ochii strălucind. Lăsă floarea de nufăr peste celelalte și-și încheștă mîna de marginea bărcii. Privirile i se pironiră drept în ochii lui. Vlad însă trăgea mai departe, nestingherit și ritmic, tăcut, la lopeți. „Doamne, la ce se gîndește?! se înfioră Silvia ...Vlad, iubitul, îi spuse în gînd ...uită-te la mine, în ochii mei... nu vezi nimic?!“ Mîna încheștată pe marginea bărcii începu să-i tremure.

— Vlad ...îngăimă ea, dar murmurul i se stinse.

— ...lip! ...lip! ...lip!

Tăcere. Tăcere neîntreruptă. Vlad nu-i răspunse; zîmbise, parcă, la șoapta ei. Curînd, însă, întoarse barca și-o îndreptă spre mal. Acum înfigea mai adînc lopețile, mai cu putere. Barca luneca vioaie, spărgînd în cioburi oglinda lacului.

— E tîrziu, zise el, smulgîndu-se gîndurilor ...să mergem.

Silvia amuți. Cînd intrară în taina stufărișului, își trase mîna de pe marginea bărcii și se ghemui din nou pe scîndură. Acum treceau pe sub săbiile întoarse, negre, ale papurii, ascunși de umbră. Peste cîteva clipe barca se opri din lunecare cu botul în țărmul înierbat, smucindu-i. Vlad ridică lopețile din care picura apă și coborî. Silvia își încarcă brațul cu nufării ce-i acoperiră pieptul și umerii. Tînărul inginer îi întinse mîna. Mîna ei tremura și acum de încordare, străbătută de-un fior. Îi întîlni privirile aprinse, negre, pline de dor: erau priviri care chemau. Tresări și acum, ca și în clipa cînd ațipise pe marginea patului lui, astă iarnă, și descoperise cît era de frumoasă.

Se răsuci, însă, și plecă după cai.

În liniștea luminată a nopții, răsunară mai apoi, departe, tropotele copitelor.

Ajuns acasă, Vlad întârzie un timp la ferestra deschisă, răscolit de simțăminte necunoscute încă. I se părea că plutește, că o mână nevăzută îl purta pe sus. Se întoarce și bîjbîi în întuneric după cutia vioarii. O așează pe ferestră și după ce suflă praful care străluci în lumina lunii, o deschise. Ridică vioara la piept și-i încercă coardele. Sunară dezacordat și spart, scrijilind urechea; își pierduseră și puterea și glasul lor adevărat. Le desfăcu pe rînd și le zvîrli afară, în bătătură. Rupse niște pliculețe pe care le scosese din cutie și întinse peste călușul vioarii, coarde noi. Le struni, ascultîndu-le înfiorat răsunetul limpede și tremurat. Apoi potrivi vioara pe umăr, își lipi urechea de cutie și apăsă cu vioiciune și putere, cu mina tremurîndă, arcușul peste strune. Melodia se înfiripase dintr-o dată, crescînd și umplu liniștea nopții de cîntec. Era un cîntec înaripat, care tresălta într-un zburcîm luminos, asemenea zborului alb al pescărușilor ridicați în furtună...

CAPITOLUL XII

Căile destinelor...

1

Înainte de a intra în Pădurea Albina, Vlad întoarce calul și cercetă drumul rămas în urmă. Șirul tractoarelor rutiere rămăsese departe, pe coama grindului de la privalul Dracului. Intrezărea numai un nour de pulbere care răbufnea în văzduh, deasupra lor, și aluneca apoi spre dreapta, către jepci. Tot dintr-acolo se auzeau tunetele motoarelor care gemeau înăbușit, trăgînd remorcile de cîte-o jumătate de vagon vîrfuite cu sfeclă.

Tînărul inginer liniști calul abia oprit din fugă și privi un timp largă desfășurare a bălții. Roada lanurilor întrecuse pînă și cele mai îndrăznețe dintre socotelile pe care le făcuse. Pămîntul, niciodată pînă acum răscolit de plug, apropierea pînzei de apă, priceperea și munca oamenilor, lucrul mașinilor — toate făcuseră minuni. Altădată, pe aceste locuri, toamna venea pustiind: aducea rugină și scrum peste întinderile sălbăticitice, pline de verdeață. Trestia și stuful, pătrunse de uscăciunea vieții lor trecătoare, rămîneau ca niște spăngi, rărîte și căzute, să înfrunte furia crivățului. Iarba mătăsoasă și înaltă era culcată la pămînt de ploi. Lacurile și jepcile, privalurile, se goleau de păsăretul care pleca în cîrduri nesfîrșite, și se pierdea în zarea vineție și închisă a amurgurilor reci. Venea toamna și peste tot se întindea păragina, și zborul, și foșnetul trist al frunzelor moarte. Ceea ce putuse să dea pămîntul sălbăticit, se usca și pierea repede, fără de urmă.

Acum însă, pe întinderile destelenite peste care hălăduiseră toată vara lanurile, stăruia belșugul unei altfel de toamne. O viață nouă, o forfotă și o mișcare — necunoscute încă, apăruseră ca din pămînt și lungiseră viața bălții. Vlad vedea rețeaua drumurilor statornice peste pămînturile de la Bogata, întinse ca niște panglici alburii. Erau drumuri noi, bătute în sus și în jos de care, de tractoare, de oameni, de hergheliile de cai și de turmele de vite și porci. Ele arătau că aceste locuri intraseră de acum, pe deplin, în stăpînirea omului.

Depart, în fund, către lacul Lișteava, un șir nesfîrșit de căruțe se

tîra agale, întinzîndu-se sau strîngîndu-se neregulat, ca o armonică. „Ciurea a și plocat la gară cu humbacul“, — cugetă tînărul inginer. Mai încoace, către jepci, se auzeau ca din afunduri de pădure, bătăile neîncetate ale tractoarelor ascunse de stufuliș. Acolo se desțeleneau pămînturi noi. Mecanicul adusese în ultimul timp încă douăsprezece tractoare cu șenile, și toate intraseră la desfundat, Parcă-l auzea: — „Dezvoltarea gospodăriei atîrnă în primul rînd de întinderea pămînturilor scoase la lumină“. Ii purta în suflet o mare recunoștință pentru felul cum îmbrățișase planul său și cum luptase pentru aplicarea lui.

Privirile-i trecură pe deasupra lanurilor de porumb, galbene-ruginii, din care ieșeau căruțele încărcate, și se opriră sus, pe grindul Bogata. Un val de publere și pleavă se ridica din pămînt, ca un vîrtej. Acolo se treiera orezul ...acolo era Silvia... Firul gîndurilor se întrerupse ...Ii apărură în minte chipul ei ...Il urmărea de la un timp ca o umbră; începuse să-i simtă lipsa. Il neliniștea frumusețea fetei, abia acum descoperită. O frumusețe al cărei înțeles îl găsisese nu în strălucirea ei, ci în adîncimile netulburate ale sufletului, ale inimii sale...

— Ce facem, Lăstune?! își trădă el nehotărîrea.

Tresări. Șirul tractoarelor se apropiase. Zgomotele lor izbeau în marginea pădurii ca într-un zid și creșteau, detunînd. Făcu un semn cu mîna, întoarșe calul și intră în galop pe sub sălcii. Ieși la Dunăre, ceva mai sus de Vadul Lupilor, la rampa de încărcarea sfeclei. Malul de argilă era în locul acela drept ca un perete și înalt pînă la buza șlepurilor burduhănoase care așteptau lîngă el. Se încărca ultimul dintre șleपुरi. Celelalte, îngreuiate de miile de tone de sfeclă, înfundate adînc în îmbrățișarea lacomă a apei, stăteau nemișcate, de parcă dormitau. Undele Dunării clipeceau ușor în pereții lor de fier, ca într-o mîngîiere.

Cînd sosiră tractoarele cu remorcile lor grele, pe mal începuse mișcarea. Cîteva zeci de cameni răsăriră din umbra sălciiilor și se urcară pe remorci, zgomotoși. Sfecla era aruncată pe niște uluci mari de scîndură, pe care aluneca drept în gura largă și nesățioasă, adîncă, a șlepurii. Vlad se aplecă din șa și pipăi cîteva sfecle, mari. „Treizeci de tone la hectar“, — gîndi Vlad ...sau poate și mai mult!“ Descălecă apoi, lăsă calul să ciupească iarba rară și pîrlită de pe mal și se îndreptă spre vaporeșul care fumea în capătul șlepurilor. Trecu podetul de scînduri ce lega malul de puntea vasului și intră de-a dreptul în cabină. De la o masă micuță, așezată sub o ferăstruică rotundă, săltă capul un tînăr. Avea părul des și blond, ciufulit și încurcat ca niște cîlți. Era îmbrăcat într-o bluză de marinar vîrgată alb cu albastru. întinsă pe piept de parcă sta să pleznească. Vlad intră cu ochii îndreptați spre aparatul de radio din dreapta tînărului.

— Ei, ai vorbit? îi ceru el socoteala, parcă supărat.

— Am vorbit, mormăi tînărul, aplecîndu-se din nou asupra mesei unde meșterea o plută pentru undiță ...N-au de unde ...rămîne să ne întoarcem tot noi.

— Și pînă atuncea, ce facem? își arătă Vlad surprinderea ...aruncăm sfecla în Dunăre?

— De ce-ai făcut prea multă? zîmbi tînărul. Apucă, apoi, căștile de pe masă și le potrivi la urechi, spunînd: — Stai să vorbești și dumneata... poate-i convingi!

Vlad își trase un scaun în fața aparatului și așteptă. Tînărul răsuci niște butoane zimțate și începu:

— Allo, *Dunărea!* Allo, *Dunărea!* ...Aici, *Săgeata!* ...Aici *Săgeata!*

...Răspunde, dacă m-auzi! Răspunde, dacă m-auzi! ...Trec pe recepție! Trec pe recepție! ...Ta-ti-ta!

Ciufulitul se dovedi foarte priceput în mînuirea aparatului. Răsuci alte butoane și rămase ascultînd. După un timp ridică sprîncenele și fața i se luminează. Lămuri, mai apoi, că este vorba tot despre *Găasă Trestiana* — care cere cu insistență alte șleपुरi ...Cînd ascultă din nou, se întunecă la față, dintr-o dată, și-și duse mîna la frunte.

— Dă-mi mie, ceru Vlad.

Ciufulitul îi trecu căștile și-i potrive microfonul în dreptul gurii. El rămase cu mîna pe butoane și privirile la acul care tremura pe un cadran negru. Tînărul inginer își spuse numele și începu apoi repede, supărat:

— Păi, măi tovarășilor, ce vreți, să ne băgați în iarnă? Trimiteți șleपुरile acum, că vin ploile și ne prind cu sfecla în pămînt... Să știți că v-o îngămădim aici pe rampă și-o s-o încărcăți singuri ...asta e!

Vlad puse căștile pe masă și ieși pe punte, supărat. Il lăsase pe radiotelegrafist să se certe cu cei care nu înțelegeau că șleपुरile le trebuie acum. O vreme îi auzi glasul răstit și parcă se mai liniști. Curînd, radiotelegrafistul apăru în ușa cabinei cu o hîrtie în mînă:

— O să ne dea *Fulgerul* trei șleपुरi ...e în drum spre Călărași ...pînă ne-ntoarcem noi, cărați în ele ...

Auzi, apoi, cum ciufulitul se sbătea să prindă celălalt convoi. Trecu podețul de scînduri, înapoi, pe mal. Cuvintele celuilalt, strigate, îl urmăriră pînă ce încălecă:

— ...Allo, *Fulgerul*! ...Aici, *Săgeata*! Aici, *Săgeata*!

Străbătu pădurea în trapul calului. Cînd ieși la lumină, deasupra bălții se îngămădeau nouri de ploaie. Uită de sfeclă; gîndurile îi zburară dintr-o dată la bumbacul care era în drum spre gară și la orezul treierat de Silvia. De cîteva zile nu mai căsuseră la gospodărie nici un bob. Vechile magazii ale lui Frangopol se umpluseră; trebuiau ridicate altele, în pripă. Pînă atunci vor vîri orezul prin poduri sau pe sub șoproane, pe unde s-o putea. Și roada acestuia îi prinsese nepregătiți; o jumătate de vagon dăduse liecare hectar, fapt nemaipomenit în întreaga țară ...Impintenă calul și strînse frîul. Galopa către lanurile de porumb, unde aveau țărani din sat, cu căruțele la cules. Gîndea să-i înșiruie pe toți și să urce către grindul Bogata, să încarce orezul.

Pe drum ajunse din urmă niște căruțe cu trestie. Vîrfurile snopilor lungi măturau drumul ridicînd valuri de praf. Înaintea lor călărea Toma, subinginerul. Vlad își apucă calul de al lui și-l întrebă:

— Mai ai, Toma?

Subinginerul își arătă dinții mari și albi, surîzînd:

— N-ai mai venit de mult pe la noi ...măcar să vezi ce facem, că de ajutor nu mai vorbesc ...lasă, Pasă! și-și clătină capul.

— Zău, Toma, dacă am avut timp, mărturisi Vlad, prietenește ...nici o clipă! N-am crezut că la cules o să fie mai greu decît oricînd ...Gîndește-te și tu ...sfecla de pe sute de hectare de scos și cărat la rampă ...bumbacul de pe alte sute de hectare de adunat și cărat la gară ...porumbul de cules și înmagazinat — nici nu știu unde să mă împart ...orezul de treicrat, ogoarele de întors și țelina de spart... Codin s-a înfundat în grădinăria lui și nici nu-i trece măcar hotarul!

— Știu, știu, îl liniști Toma. Apoi, adăugă gînditor: Sîntem prea puțini.

— Da, și lipsa asta o să se simtă și mai mult de la anul, mai încolo,

cînd suprafața culturilor va crește. De altfel, am cerut ministerului trei ingineri și șase subingineri ...deocamdată.

Toma se răsuci în șa și urmări un timp mersul căruțelor. Se vedeau numai caii și căruța din față; restul convoiului era ascuns de praf; părea ca un nor de pulbere ce se țira spre ei. După aceea, își apropie calul de celălalt, scăriță la scăriță.

— Auzi, Vlade, începu el, rugător ...cînd vor veni și ceilalți, vreau să lucrez cu tine!

— Și ce faci cu fermele ...le părăsești?

— Nu, se împotrivi Toma speriat. Apoi, izbucni în rîs: — Vii și tu acolo!

Tînărul inginer clătină din cap, cu hotărîre:

— Nu știu ...nu cred ...o să avem atunci o mie de hectar de orez.

— O să vedem noi, cedă Toma.

O vreme merseră liniștiți, gîndindu-se la ceea ce va însemna gospodăria în anii următori. Toma își recăpătase de multă vreme dragostea de muncă și de viață, încrederea în puterile sale. „Lui să-i dai să muncească și să știe pentru ce — gîndi Vlad despre el. Lasă, frate, hotărî apoi în gînd ...c-ai să poți tu conduce și singur o secție întregă ...tu n-ai nevoie de inginer!“ Reveni:

— Totuși, nu mi-ai răspuns ...mai ai?

— La fîn, numai săptămîna asta. Am început, însă, să construiesc adăposturile pentru iarnă. Le facem din trestie și pămînt, că fonduri știi că n-avem.

Vlad se întristă dintr-o dată. Amintindu-i de problema fondurilor de investiții, Toma îi zgîndărise o rană de care uitase numai în zarva culesului. „Bine, bine, să faci! își spunea — dar cu ce? Digul trebuie ridicat ...terenul pentru orezărie, canalizat ...jepcile, desecate,... cu ce? Dacă planul rămîne pe hîrtie, n-am făcut nimic ...Fonduri blocate... De ce?“ Frămîntarea asta îi adînci tăcerea grea, descurajată, care îl cuprinsese.

Un timp, Toma cercetă drumul din fața lor, urmărind goana unui călăreț care venea spre ei. Il văzu mai întîi ca un punct negricios ce plutea în răbufnirea prafului, și care crescua mai apoi, repede, neașteptat. Cînd se auzi tropotul înfierbîntat al copitelor își ridică și Vlad privirile. Acum se deslușea și călărețul. Călărea și fără frîu și fără șa, cu mîinile înfipte în coama calului, aplecat, cu coatele ridicate și cămașa umflată de vînt.

— E de la mine, de la fermă, spuse Toma îngrijorat și împintenă calul, trecînd înainte.

Din goana aceea ne bună, călărețul trecu pe lîngă ei și opri cu greutate calul abia înaintea căruțelor cu trestie. Era un îngrijitor de la cai, flăcău din sat de la Zăvoiu, angajat de astă primăvară. Intoarseră caii și Toma, și Vlad.

— Ce e, mă? îl întrebă subinginerul.

Călărețul își trase răsufletul și spuse dintr-o dată, gîfîind:

— Tovarășe Toma, au scăpat caii în baltă...

— Cum, mă?! se minună Toma ...voi unde-ați fost?

— V-am spus că s-au sălbăticit ...că-i lăsăm prea slobozi... că le dăm ...

— Mă! strigă Toma ...cum au scăpat?

— Ei, cum! izbucni celălalt ...parcă intrase dracu-n ei ...s-au tot învîrtit prin ocol pînă ce s-au bulucit cu toții, cu piepturile, și-au rupt lanțurile ...cînd am ajuns noi acolo, s-au dus o parte.

— Cîți?

— ...ca la o sută, tovarășe subinginer! răspunse temător, flăcăul.

— E-e! fluieră prelung Toma. Se uită apoi, în jur, în lungul drumului, pe deasupra pădurilor de stufră care se întindeau în dreapta și înaintea lor. Făcu un semn șirului de căruțe să oprească și să se îndrepte spre el.

— Deshămați! porunci el căruțașilor care erau, de asemenea, flăcăi din sat angajați la fermă.

Căruțașii săriră la cai și începură repede să le ridice hamurile pe după git. Când sosi și Vlad lângă Toma, acesta îl lămuri:

— Trebuie să le tai drumul spre pădurea Albina, să n-apuțe spre Dunăre, că nu-i mai prindem... Pe urmă, îi înghesuim în stufră, îi înconjurăm și-i hăituim înapoi spre țarcuri...

Pînă să-și arate și Vlad părerea, Toma nu mai era lângă el. Se întorsese spre căruțași și le făcu semn cu mîna, strigînd:

— Incălecați... după mine!

Ceata călăreților porni într-o fugă sălbatică. Ocoli șirul căruțelor și-o luă înapoi, pe drumul pe care praful abia se așezase. Vlad îi urmări zîmbind, căutîndu-l cu privirile pe Toma care apărea din cînd în cînd de după perdeaua prafului, în fruntea călăreților.

Își aminti de ultima vizită pe care i-o făcuse acolo, la fermă. Intraseră împreună în țarc. Caii, tineri, plini de sănătate, zvelți și iuți, zburdau de parcă erau înnebuniți. Toma se agățase de gîtul unuia și-l liniștise cu mare greutate, mîngîindu-i spatele... „Ca zmeii îi facem“, se mîndrise el. Vlad își aminti deasemenea și de încurcătura de atunci a subinginerului: — „Auzi, Vlade, cum să facem să le punem pe frunte sau pe crupă, pe gît, undeva o ștampilă sau așa ceva, pe care să ne scriem marca: G.A.S. Trestiana... Vezi, în uzină e mai ușor... pui tăblița pe mașină și gata!... Da' noi cum să facem?!“ Vlad izbucni în rîs și acum, ca și atunci—și uită de ceata călăreților care, gonind nebunește, intrase în stufră de la primul Dracului. Parcă era o sotnie de cazaci în iureșul atacului.

— Hei, Toma... Toma! spuse el cu îngăduință, clătînîndu-și capul.

Intoarse calul și porni în trap, privind cerul speriat de năvala nourilor care se adunau mereu.

2

Toamna era la fel de bogată și la grădinărie. Un convoi de zece camioane se încărcă acum cu zarzavat în fața șoproanelor lungi și joase de trestie. Se așezau cutii cu cele din urmă roșii, se răsturnau sacii cu ardei cît pumnul și se aruncau verzele ca dovlecii de mari. Vara aceasta se stabilise o regulă: Jorj nu mai venea la întîmplare, ci o dată pe săptămînă, sîmbăta, cînd venea cu zece-cincisprezece autocamioane.

— Ca să știi, își motivase el cerința asta... să fie o regulă... peste săptămînă mă duc în celelalte părți; sîmbăta, vin aici, la Zăvoiu.

Așa vorbea și acum, în colibă la Codin:

— Ce, e rău c-am aranjat așa, dom'le inginer? ... Nu e rău! își răspundea singur... De ce să fie rău?!

Desfăcu o altă sticlă și așteptă cu ea în mîna, pînă ce inginerul supse din pahar ultima picătură de licoare dulce și lipicioasă.

— Bun, *mon cher*, spuse Codin lingîndu-și buzele.

— Gustați-l și pe ăsta, îl îmbie Jorj, slugarnic, și-i arată sticla de lichior gălbui... E de portocale.

Codin întinse mîna și ținu paharul. Sticla gîlgîi și lichidul începu să picure pe masa de răchită la care stăteau. Inginerul dădu încă o dată paharul pe gît și izucni:

— Hea! Și mai bun!

Jorj se aplecă și scoase din geantă încă o sticlă. Ii desfăcu învelitoarea de staniol, cu grijă, o destupă și-i turnă cu zgîrcenie. După ce Codin gustă și din ea, îl întrebă:

— Din care bem?

— Din asta, își arată inginerul dorința. Numai Nistor se îmbată cu poșircă și oprește vinul cel mai bun la urmă...cînd nici nu-i mai simți gustul!

Jorj împinse celelalte două sticle spre colțul mesei și turnă în pahare din ultima. Codin își zvîrli pălăria de paie pe patul de-alătura, și se așează mai bine pe scaun. Coliba lui era de fapt o căsuță cu pereți groși de trestie, cu acoperiș de stuf, umbroasă și răcoroasă. Nu venea aici decît la prînz, cînd își făcea somnul după amiezii în liniștea bălții și mîngîierea zefirului ce adia dinspre Dunăre. Iși făcuse și ușă, și fereastră, își adusese și pat, și masă — așa ca să nu ducă lipsă de nimic.

— Rîndul trecut, vorbea Jorj, împingîndu-și șapca pe creștet, am adus berea degeaba...Ai vrut ceva mai tare și mai dulce...poftim, lichiorul e bun?

— Este, încuviință Codin și-i întinse paharul...Mai pune!

Jorj bea cu socoteală; îi turnă însă, inginerului, pahar după pahar. Codin se înmuie repede; nu mai ținea de multă vreme la băutura. La început îl cuprindea o moleșală dulce, ca o mîngîiere a singelui amăgitoare. Mintea i se încetoșă, dar gîndea încă, plin de voie-bună, făurindu-și visuri. Erau clipele în care uita că se găsea în baltă la Zăvoiu, și-și aducea aminte de vremurile de acum cincisprezece ani-douăzeci de ani, cînd nu era nevoit să între *argat* ca acum, și-și *trăia* tinerețea. E adevărat că taică-su se ruinase; pînă la un timp, însă, tot mai avusese săle dea — lui și soră-si—cîte ceva. „Mă, voi m-ați ruinat, se plîngea el...Și nu mi-ar pare rău nici de moșie, nici de avere pe care mi-ați tocat-o, acolo, în Franța, dacă ar fi ieșit ceva din voi...dar așa?”...Acuma, gîndea Codin, ce-ar mai putea face dac-ar avea moșie? Dac-ar fi, adică, alte timpuri? ...Ar pleca din nou în Franța, sau poate chiar în America, să-și *trăiască* viața...Ah, America!

— Încă un rînd, domn' inginer, îl trezi Jorj din visare.

— Pînă la fund, se bîlbîi Codin, legănîndu-și trupul pe scaun... pînă la fund! Răsturnă paharul și-l trînti apoi pe masă, descumpănit, tînguindu-se: — Eh, ce viață am apucat eu, odată, dom'le Ianculescu!

— Parcă eu nu știu cînd treceți cu alaiuri de la moșie spre Craiova? îl măguli celălalt...Pe la noi treceți, prin Poiana...Erau alte timpuri, domn' inginer!

— Altele, bîlbîi Codin...altele, care s-au dus...s-au dus și tare mi-e teamă că nu se mai întorc!

— Bea, domn' inginer, caută celălalt să-l mîngîie și-i turnă iar în pahar...Vă găsesc ele, dacă se se întorc.!

Băură iar, împreună, pînă la fund. Se amețise și Jorj. Mai scoase din geantă și alte sticle; turnă acum din toate, fără rînduială. Codin se propti cu pieptul în masă și ridică în fața lui un deget, vorbindu-i cu întreruperi:

— Voi, hîc!...tineretul de-acuma, hîc!...ați venit degeaba pe lume, mă! Hm, ce știți voi?! Viața voastră trece așa, ca o visare...hîc! Eh, cîte femei! Viață de fluture am dus, așa treceam de la o femeie la alta!... Și deodată, Codin se lăsă pe spătarul scaunului de răchită, se semeți și începu să cînte, hîrînd: — *Femei, femei, ... De ce v-ați mai născut pe lume...*

Se opri pe neașteptate și se lăsă cu coatele pe masă, apropiindu-și fața buhăită și roșie, aprinsă de alcool, de a celuilalt. Rînji: — *A propos, man cher...* hîc! ...dar nu mi-ai mai spus nimic de Liliana, de dulcea ...hîc ...și scumpa Liliana a *amicului* nostru, hîc! ce mai face?

— Crește, se mîndri Jorj ...acum se coace!

— I-ai văzut scrisorile, ai? Așa-i scria ...și Codin își țuguie buzele, gemînd prelung, făcînd semn cu degetul pe masă: — *Dulce și scumpă Liliana* ...Ha! ha! ha! izbucni apoi în rîs. Și iar începu, plimbîndu-și degetul peste petele de lichior vărsat: — *Fată mică și scumpă* ...Ha! ha! ha! Prost ca o hahaleră și aicea face pe grozavul ...Ha! ha! ha! Adică, o lua cu vorbe dulci, înțelege dumneata!... Se lăsă din nou pe spătarul scaunului, clătînîndu-se, și ridică degetul, strigînd: — Prostii! Invață de la mine, hîc! ...Femeilor nu le trebuie vorbe dulci ...hîc! ... Trebuie să le iei repede ...un-doi! ea la armată ...altfel! hîc!

Din momentul acesta, de cînd își începea cîntecul despre femei, Codin nu mai judeca, Căpăta în schimb curaj, un curaj orb, pe care—laș cum era în alte împrejurări — nu-l avea. De acum încolo, totu-i devenea ceșos, ascuns, nedeslușit. Numai fierbințeala sîngelui ațîțat de alcool îl mai ținea pe picioare și-i mai trezea cîte-o licărire de gînd.

— Așa am să fac și cu asta ...cu Silvia! rînji el. Apucă aerul din fața pieptului cu mîinile și șopti, bîlbîindu-se: — O prind odată ...și gata! ... un — doi!

— Hm! făcu Jorj disprețuitor. Așa mi-ai apus și rîndul trecut ...Mi se pare că nu-ți merge!

— Cui? ...Mie? întrebă Codin înfuriat. Și cum celălalt tăcea, își apăsă pieptul cu palma și repetă, strigînd: — Mie? ...Păi, hîc! ...Nu mă cunoști, băiatule! Păi! hîc! ...atuncea cînd a venit cu Badea la mine, să-i fac hîrtie la Institut ca să mai rămînă la noi pînă după culesul orezului, știi cum i-am vorbit?... Scurt: un-doi!... „Vrei să mai rămîi!“... „Vreau, tovarășe inginer!“ a răspuns... „Va să zică, hîc! ...îți place aicea, la noi?“... „Imi place“... Ei, hîc! ...ce-ai de spus?

— Tot degeaba, îl ațîță celălalt. Mîine-poimîine, pleacă, și ce-ai făcut?

— Ptiu! scupă Codin, că prost mai ești! Ți-am spus Mă ...hîc!... că voi, tinerii de-acuma, nimic nu știți ...hîc! ...Păi, ce, îmi trebuie mai mult de-o noapte?!

Jorj scurse toate sticlele în pahare și închină, liniștindu-l:

— Să bem pentru noaptea aceea!

Ochii lui Codin, pe jumătate închiși, străluceau ca de un vis bolnav. Bău îndelung și apoi trînti paharul de pămînt, făcîndu-l țandări. Iși lăsă capul pe umăr și se tolăni greoi în scaunul de răchită.

Pe masa plină de urme de lichior bîzîiau muște bete. Inourarea de afară micșorase lumina din gemulețul colibeii. Jorj auzi uruit de motoare și tresări. Iși luă geanta și ieși, ținîndu-se de masă.

— Să nu pleci! îi strigă Codin, dar nu se mișcă din scaun. Jorj se întoarse și-i întinse mîna. Codin deschise ochii și-l trase alături, șoptindu-i:

— Știi ce, pe mine nu mă privește ce-ai cu Nistor ...treaba voastră! ...Iși duse apoi un deget la obraz și-l privi îndrăzneț, pe sub sprîncene: — Treaba voastră, repet ...Dar la mine de ce nu te gîndești?!

— Vai, dom'le inginer! bolborosi mulțumit Jorj și-și desfăcu geanta. Să știți, însă, că trimit cinci camioane înainte ...să nu le-apuce ploaia! Și-i zîmbi cu subînțeleș ...Pe la Nistor trec numai cu celelalte cinci. Și-apoi, cu contractul ... să nu vă mai speriați dacă n-am să mai dau pe aici un timp

...dacă... Tot s-a făcut atîta zarzavat, să se ducă dracului! Nu ne trebuie, n-avem cu ce-l căra! Înțelegei dumneata!

Codin se trezi după o vreme tot în colibă, bîzîit de muște și cu banii în mîină. Era încă amețit. Ii hăuia capul ca un stîlp de telegraf în ale cărui sîrme fluieră vîntul. Ii ardea gura de sete. Cu mișcări nesigure, bîjbîi pe masă, după pahar și sticle. Cînd văzu că toate-s goale, le mătură înfuriat, cu mîina risipindu-le pe jos. Incercă să scuipe cocleala care-o simțea pe limbă, dau nu mai avea nici salivă.

— Apă, gemu el ...apă!

Nu-l auzi nimeni. Iși aduse aminte de Silvia și uită de sete. Incepu să mîngîie bancnotele, zîmbindu-și încrezător. Se ridică, vîrî banii și merse împleticit pînă la ușă. Strigă vizitiul și urcă în docar, tîrîndu-se mai mult pe coate. Cînd se așeză pe pernă, bilbii:

— Sus la Bogata, la treier ...

Pe armanul de la orezărie se așezase, pentru prima dată de la un timp încoace, o liniște neobișnuită. Motorul nu mai bătea, batoza nu mai duduia; cureaua dintre roțile lor încremenise. Se întrerupsese și șuvoiul boabelor de orez care zornăiseră în găleți și saci. Nourul de praf și pleavă ce plutise zile întregi deasupra armanului, învăluind batoza, dispăruse. Nu se mai vedeau nici oamenii și nici căruțele care roiseră în jur, cărînd snopii și paie, boabele, în grămezi. Totul părea părăsit, sortit deslănțuirii dușmănoase a nourilor de înneguraseră cerul.

De sus, de pe batoză, unde sta scrutînd zarea dinspre gospodărie, Silvia se uita la toate astea îngrijorată. Liniștea și așteptarea, amenințarea ploii, o înfricoșau. Rămăseseră pe arman numai ea și Paulina, care plecase în vale, la prival, după apă. Pe toți ceilalți, Silvia îi trimisese cu căruțele pe care le avusese aici, pline cu orez, la gospodărie. Și iată că tocmai acum, cînd terminaseră de treierat și ploaia se apropia — adusă de vînzoleala nourilor, — nu se vedea de nicăieri nici o căruță. Convoitul trimis de ea ajunsese abia la podul de pămînt de peste Lișteava, tîrîndu-se ca o rîmă. De pe celelalte drumuri nu apăreau nici căruțele lui Ciurea, plecate la gară cu bumbac, nici cele de la porumb, promise de Vlad. Un singur nouraș de colb se apropia de arman dinspre grădinărie. Ei îi trebuia, însă, zeci și zeci de căruțe ca să ridice deodată tot orezul. „Nu se mai gîndește nimeni la orez“, își zicea în gînd. Se simți dintr-o dată părăsită, lipsită de puteri, cuprinsă de deznădejde. Îi venea aproape că plîngă de necaz.

Jos, se auzi sunînd căldarea în care Paulina adusese apă.

— Tovarășă Silvia, strigă tractorista... coboară de te spală, și lasă... nu mai fi amărîtă.

Silvia coborî treptele scării de lemn, în silă, ținîndu-și cu o mîină fusta. Iși descheie bluza albastră, îmbîcsită de praf, și se dezbracă de ea. Privirile Paulinei se opriră asupra umerilor ei, rotunzi și lucitori ca marmora albă, asupra liniilor armonioase ale gîtului, asupra pieptului plin și tare, sănătos. Cînd Silvia întinse pumnii să-i toarne apă în ei ridică găleata și-i spuse, încurajînd-o:

— Te sperii degeaba. Păi, te-ai gîndit cîți sîntem acum în baltă? Mulți! Numai cu pumnii dacă-l cărăm și tot îl ferim de ploaie! Hai!

Silvia își spală, mîinile și brațele, fața și gîtul, pieptul. După ce Paulina îi turnă apă și pe spate, într-un șuvoi subțire, tremurător, alergă cu bluza în mîină la colibă. Aici dormiseră împreună tot timpul treieratului. Se șterse cu un ștergar, îmbracă o bluză curată și-și dezlegă părul strîns pînă acum într-o băsmăluță înflorată. Suvițele negre și ondulate îi

învăluiră gîtul și umerii într-o revărsare întunecată, bogată. Incepu să se pieptene, zîmbindu-și îngăduitoare într-o oglinjoară. Apa rece o mai înviorase puțin, îi mai alungase oboseala și urîtul.

— Vine tovarășul inginer! năvăli Paulina în clipa aceea și, nemaiavînd timp să iasă, se trase într-un colț.

Codin trecu pragul cu o semeție de lup care-și putea îngădui să aleagă oia cea mai frumoasă. Se opri în mijlocul colibeii clătîndu-se, cu pălăria de paie trasă strîmb pe ochi, rînjind. O șuviță de scuipat i se prelingea pe bărbie, alburie și cleioasă. Duhnea a băutură ca un butoi bîhilit. Din colțul ei, Paulina începu să bulnească înfundat în pumni. Silvia îl luă repede, mai mult în derîdere:

— Ce facem cu orezul, tovarășe inginer?... O să putrezească pe arman.

— Dă-l dracului, se bîlbîi Codin și dădu molatic din mîna de parcă îndepărta ceva supărător, nedorit. Făcu un pas spre Silvia, nesigur, împleticit. Cîteva clipe se clătînă pe loc, ca bătut de vînt. Cînd își regăsi cît de cît echilibrul, rînji iar. Acum, ochii încetoșați îi străluceau metalic, aprinși de beție și de dorință. Intinse mîna spre Silvia, încet, temător:

— ...Hîc! icni el... porumbițo, ce-ai tu cu orezul?! Tu, hîc... trebuie să stai numai și să gun... hîc!... gungurești!

Fața Silviei se schimbă dintr-o dată; fruntea i se încruntă, iar ochii i se întunecară. Paulina amuți cu palma pe gură și cu ochii mari, speriată. Erau singure pe tot armanul; se temeau de nebunia lui Codin.

— Bine, bine, vorbi Silvia, stăpînindu-se. Rămîne să vorbim altă dată... Acuma, du-te să te lingă cîinii! și-l împinse ușor spre ușă.

Codin se împotrivi, se răsuci și-i prinse mîna. Incepu să i-o mîngîie, clătîndu-se, duhnindu-i drept în față. Silvia își trase mîna cu aceeași stăpînire și-l împinse din nou, scîrbită. Acum tremura, cuprinsă de mînie, înfiorată.

— Stai, bîlbîi mai departe Codin... hîc! Nu mă goni așa... hîc! Să vezi numai ce... hîc! ce... Și după ce se munci un timp, pînă nimeri buzunarul, scoase de acolo teancul de bancnote. I le ridică sub ochi, întrebător:

— Vezi?! Po...

Mînia Silviei izbucni pe neașteptate. Ii rezezi pumnul cu bani în piept și-i plezni fulgerător două palme pe obrajii buhăiți.

— ... rumbițo! scînci Codin, nesimțitor.

— Bestie! strigă Silvia... Ieși afară! și-i făcu vînt spre ușă.

Codin se opri cu umărul în zidul de trestie, scuturînd coliba. Iși răsuci capul și rînji iar, fluturîndu-și banii, încercînd să se apropie din nou de Silvia.

— Po... rumbițo!

— Bestie!... Ieși!

Atunci, izbucni și Paulina:

— Da' du-te dracului, porc de cîine ce ești!

Il apucă de subsuori și-l rezezi pe ușă ca pe o fleandură.

Cînd își întoarse privirile și-o zări în salopetă, răsîndu-se la el, Codin tresări. Descoperirea neașteptată a Paulinei îl zguduise. Trăi o clipă de trezie și-l năpădi rușinea. Abia acum simți că obrajii îi ardeau. Dacă ar fi fost singur cu Silvia, ar fi putut îndura de la ea orice... dar așa? Bîlbîi ceva neînțeles, spumegînd înfuriat, și se ridică, amenințîndu-le. Ajuns la docar urcă, apucă hățurile și biciui caii. Trecu în fugă, la o palmă numai pe lîngă batoză și-o luă pe-alătura de drum, către Dunăre. Vizitiul, care așteptase între grămezile de orez, începu să fluiere și să fugă după el, îngrozit. Cele două fete ieșiseră la ușă colibeii; se uitau tăcute după docar. Silvia încă tremura.

— Ți-a fost frică? o întrebă Paulina.

— Pe dracu'! o încredință Silvia. Apoi începu să rîdă: — Ah, ce poftă îmi venise să-l bat... parcă-mi pare rău că l-ai dat afară!

— În Dunăre se oprește, vorbi Paulina cu ochii după docar și se porni și ea pe rîs.

În aceeași clipă văzură cum se apropiau în goană dinspre gospodărie, căruțele aduse de Vlad. Silvia răsuflă ușurată și porni cu pași înceți spre grămezile de orez. Șirul căruțelor urcă grindul și pătrunseră în aceeași goană pe arman. Vlad sări din șa, chiar lîngă Silvia. După ce se uită cum oamenii tăbărau gălăgioși asupra orezului, se apropie de ea.

— De ce-ai întârziat atîta? îl primi fata, rece.

Tînărul inginer îi vorbi despre porumb, despre bumbac, despre toate celelalte, dar simți că nimic din ceea ce spunea n-o mulțumea. Tot timpul cît dură încărcatul căruțelor, nu mai scoaseră nici un cuvînt. Plecară cu cea din urmă căruță, în trapul cailor. Ii gonia din spate ploaia care venea dinspre Dunăre, înegurînd și răcorînd și mai mult înserarea.

Silvia uitase și de orez și de întîmplarea cu Codin. O frămîntau acum alte gînduri. Se despărțea pentru totdeauna de aceste locuri. Și nu putea spune că se întorcea din vacanța petrecută aici, altfel de cum sosise. Inima îi era și mai sălbatic răscolită de furtuna dragostei și cuprinsă, ca niciodată pînă acum, de îndoieli și teamă. Iși vedea drumul vieții rătăcind într-o noapte la fel de neagră ca și aceea care se lăsa acum peste nemărginirea bălții. Nu se mai ridica în nici un fel împotriva deznădejzii care-o cuprîndea; dimpotrivă, parcă se simțea mai bine așa, în plutirea nedeslușită spre necunoscut. Auzi din față glasul lui Vlad care, de frica ploii, îndemna căruțașii să mîne mai repede. Îl simți însă atît de îndepărtat și de stîns, că parcă numai unul din miile sale de visuri i-l mai amintea. Și asemenea visuri trec de cele mai multe ori odată cu clipa în care au fulgerat ca o lumină și nu lasă decît urme dureroase în sufletul ce le-a născocit...

3

Ploaia venise și trecuse repede. Valurile ei spălaseră și văzduhul și pămîntul de pulberea verii. Pămîntul răsufla acum în voie, mîngîiat de unde răcoroase, iar cerul se limpezise pînă în adîncimile-i fără de fund din care răsăreau stelele. Și lumina lor părea mai albă, și parcă întreaga boltire a nopții strălucea. Era în clipa cînd și întinderile, și înălțimile, cădeau în stăpînirea deplină a întunericului, cînd balta dormita într-o încremenire ce oprea orice mișcare a vieții, cînd vînturile treceau — poate — numai pe deasupra, către alte meleaguri îndepărtate, și cînd frunzele plopilor de pe alea ce urca la gospodărie amuțiseră. Stăruia pretutindeni o liniște ușoară ca o plutire de fulg, în care auzea și pocnetul primelor frunze ce se desprindeau de pe ramuri. Poate că asta era clipa cînd firea trecea pragul toamnei.

Dar liniștea nu putuse opri munca și frămîntarea oamenilor. În ceasul acela al nopții, în două din ferestrele așezărilor gospodăriei lumina încă mai ardea. Într-o parte, într-o cămăruță a atelierelor mecanice, se ținea ședința biroului organizației de partid, iar în alta, în micul laborator al gospodăriei, lucrau Vlad și Silvia. Mecanicul îi anunțase de cu seară că a doua zi adunarea organizației va discuta planul de dezvoltare a gospodăriei în anul viitor, și le ceruse să se pregătească. După ce terminaseră cu transportul orezului, mîncaseră și se întîlniseră aici. Acum stăteau la aceeași masă, tăcuți, aplecați asupra unei schițe în mijlocul căreia o pată multicoloră arăta viitoarea împărțire a pămîntului destelenit, cu lanurile ce-l vor acoperi în

vara viitoare. Imprejurul acestora se vedea un cerc mare, verde, care însemna pădurea stufărișului ce mai rămânea de întors.

Intr-o vreme, Vlad se ridică și se duse la fereastră. Iși lipi fruntea de geamul întunecat și privi la lumina de dincolo, de la atelier.

— N-au terminat, spuse el, încordându-se.

Silvia tăcea. Făcu sul schiță și o împinse spre peretele de care era lipită masa. Scoase din sertar o altă schiță, mai mică, și se aplecă asupra ei. Părul i se răsfiră pe umeri, dezvăluindu-i albeața catifelată a gâtului, acoperindu-i tâmpla și urechile. Privirile lui Vlad se ațintiră asupra gâtului alb. Dar îi văzu în același timp și ochii obosiți, și obrazul tras și îngălbenit. Intinse mâna și-i ridică părul dintr-o parte, trecându-l ușor prin pieptănul degetelor. Silvia își întoarse spre el ochii de tăciune, surizând mihnită, tresărind.

— De ce ești amărită, Silvia? murmură el.

Pleoapele Silviei se plecară și umerii i se ridicară încet, ca într-o nedumerire. Tăcea. Inima, care altădată i-ar fi bătut nerăbdătoare, plăcut înfiorată, rămăsese nesimțitoare, cuprinsă de o moleșeală rece. Parcă niciodată nu i se păruse mai zadarnice decât acum visurile sale de dragoste! Într-o clipă, în această apropiată clipă a plecării — când retrăia cu sfioșenie zilele petrecute cu Vlad, — îi zguduise încrederea în aceste visuri. „Te zbuțuiesc de prisos!“ îi spunea cugetul... Tresări. Mâna lui Vlad i se îngropase din nou în păr.

— Silvia... șopti el.

Ochii fetei, luminoși, cereau acum mai mult decât îngăduință: milă. Silvia simțea și svîcnetul întârziat al inimei și dogoarea de jar a sîngelui ce-i bătea obrazul. Pentru o clipă, fu încercată iar de fiorul dragostei. Dar Vlad îi alungă repede și această clipă.

— Ești obosită, Silvia, vorbi el... Lasă, am să-l aștept singur... du-te!

Răceala din inimă și întunericul din suflet o cuprinseseră iar. Se aplecă asupra schiței, scuturându-și capul, împotrivindu-se. Se apucară din nou de lucru. Vlad încercă într-un timp să-i asculte răsuflarea, dar parcă și aceasta i se stinsese. Și, totuși, niciodată nu-i simțise dorința de viață mai puternică decât acum. Recunosc în tăcerea Silviei, îndîrjirea-i nestrămutată din totdeauna. O mină i se înclăștase pe un colț al hîrtiei, iar alta pe creionul cu care scria. Vlad privi fără sfială adîncul ochilor ei de noapte.

— O să-ți simt lipsa... spuse el, dintr-o dată.

Silvia își plecă privirile, stingherită, neîndrăznind să creadă încă în înțelesul vorbelor lui. „Doamne! își zicea, Vlad, iubitul, dac-ai ști!“... Aștepta. Ii tremura pînă și inima de încordare. Acum i se opri, într-adevăr răsuflarea...

Iși ridică ochii; privirile i se luminaseră. Străluceau acum și ochii lui Vlad, așa cum numai în visuri și-i închipuise, prea ades. Oare nu se înșela?... Tresăriră. Auziră dădăit de pași în tindă. Ușa fu împinsă cu putere și înăuntru năvăli Toma.

— Să nu credeți c-am să mă las, începu el din prag. Mfine va fi mare bătălie. Să știți, mă bat cu voi pînă la sînge!... i-am cerut lui Badaea să vin și eu la adunare!

Deși vorbea mai mult în glumă, Toma avea în glas puțină supărare, un soi de nedumerire care-l ațîța. Se opri în spatele lor și-și lăsă mîinile grele pe umerii lui Vlad.

— Păi se poate?! începu el aproape rugător. Tocmai voi să nu înțelegeți că fără asta oprim dezvoltarea fermelor? Atunci de ce-le-am mai făcut? ntrebă înfierbîntat... Le punem foc, și gata!

Silvia și Vlad își încrucișaseră privirile, întrebător. Tinărul inginer își întoarse capul spre el:

— Fără ce?

— ... fără baza furajeră! răspunse Toma, supărat, că-l mai întreba așa ceva. Mi-a spus Badea că nici nu v-ați gândit la ea.

— Da, e adevărat că nu ne-am gândit, mărturisi Vlad și clătină din cap către Silvia, a muștrare. Apucă apoi mâna subinginerului și-l trase pe scaunul de-alătura: — Ia stai... stai și spune de cât ai nevoie.

— Nu stau! se împotrivi Toma. Il pîdesc pe Badea, să iasă din ședință. Să vedem, vin sau nu, mâine, la adunare?... Apoi se aplecă, își trase o hîrtie în față și ceru un creion. Făcu o socoteală grăbită, mai mult în mințe, și-și lăsă creionul pe masă, hotărînd: — Cinci sute... cinci sute de hectare!

— Hm! făcu Vlad, amenințător.

— Dar pășunea dela lacul Lebăda, de la pădurea Albina și de pe grîndurile nedestelenite, de la Ochiul Boului și Mîntuleasa, n-o mai socotești? Il certă Silvia.

Toma rămase gînditor. De fapt, el își ascundea prin asta zîmbetul ce-l încerca.

— Voi cât îmi dați? întrebă el surîzînd.

— Trei sute, hotărî Vlad... pentru anul acesta e de ajuns. Să cosești mai multă iarbă.

Între timp, Silvia desfăcuse o schiță și acum însemna pe ea suprafața pentru furaje. Toma se îndreptă spre fereastră, scărpinîndu-se în cap. În sine, era mulțmit; dar nu voia să le arate asta dintr-o dată. cînd văzu că geamurile de la ateliere nu mai erau luminate, ieși val-vîrtej, lămurindu-i din fugă:

— Au terminat...

În urma lui, camera parcă rămăsese goală. Și Silvia, și Vlad priviră îndelung ușa închisă de el.

— Trebuie să-l ajutăm, vorbi Vlad. Și-a pregătit actele; înscrie-l la noi, la Institut, la cursurile prin corespondență. Aici am să mă ocup eu de el.

Tăcerea care se așezase iarăși între ei parcă-i îndepărta. Amintirea cli-pelor ce le înfioraseră inimile, îi făcuse să se simtă pe neașteptate stingheri. De aceea se bucurară deopotrivă cînd Badea deschise ușa.

— Am întîrziat, se scuză el. M-a mai ținut și Toma puțin. Da' să vedem... hai să vedem ce-ați făcut!

Mecanicul se așeză la masă alături de ei, cu ochii la hîrtii. Silvia desfăcu larg, peste toate celelalte, planul culturilor din vara viitoare. În același timp, se întreba cum se face că în ciuda trăsăturilor aspre și neprietenose, aproape reci, Badea răspîndea atîta căldură și încredere în juru-i, atîta blîndețe și liniște visătoare din care, totuși, hotărîrea nu lipsea. Și ca de atîtea alte ori, socoti și acum că numai ochii, privirile lui îi dădeau puterea asta. „Și ochii sînt ferestrele sufletului“ — cugetă ea.

— S-auzim, tovarășă inginer! o îndemnă mecanicul.

— În primul rînd, începu Silvia, planul prevede o suprafață cultivabilă cu trei mii de hectare mai mare... În al doilea rînd chiar structura lui s-a schimbat: au apărut lucruri noi... Recolta neașteptată obținută la orez ne îngăduie să planificăm pentru orezările o mie de hectare...

— Cît ? întreba mecanicul, surprins.

— O mie, repetă Silvia și după ce el își notă cifra, continuă: În toamna asta vom putea pune și grîu, tot o mie de hectare... Vom mări suprafața grădinăriei la cinci sute de hectare... Il vom mulțumi pe Toma cu

trei sute de hectare de furaje, iar restul îl vom cultiva cu bumbac, sfeclă, floarea-soarelui, porumb, ca și pînă acum.

Mecanicul rămase gînditor. Își privi însemnările de pe hîrtie, bătînd cu creionul în masă, îndelung.

— Aveți o explicație, o motivare a planului? întrebă.

— Avem, răspuse Vlad, și-i întinse niște hîrtii acoperite de scrisul său.

— Bine, lăsați-le aci, zise mecanicul și le împinse mulțumit către perete... Mai departe.

Silvia trase mai aproape cel de al doilea rînd de schițe și le acoperi cu mîinile, apărîndu-le parcă. Se uită la Vlad, nehotărîtă, întrebătoare.

— Ce e? o iscodi Badea, nedumerit.

— Surpriza, mărturirsi Silvia fără voie... avem o surpriză pentru ședința de mîine. Apoi dădu hîrțiile lui Vlad, șoptind stingherită: — Să spună el... ideea lui a fost!

Vlad se uită la Silvia cu subînțeles; parcă ar fi întreat-o: Să-i spunem sau nu?!

— Hai, tovarășe inginer, îl zori nerăbdător, mecanicul... Ai mai răsturnat odată lucrurile. Ce, nici acuma nu stăm bine?

— Trebuie să mergem înainte, răspuse pe ocolite tînărul inginer. Problema e simplă... putem scoate două recolte pe an de pe același loc!

Mecanicul tăcea. Ochii Silviei, însă, străluceau.

— Noi am semănat orezul a doua oară, continuă Vlad, și l-am cules încă de acum trei săptămîni. Toamna de aici e cu mult mai caldă. De la seceriș pînă acum a fost la fel de frumos... Înseamnă că putem împinge perioada vegetației orezului cu încă trei săptămîni, mai spre toamnă. Pămîntul rămîne astfel liber din octombrie pînă în iunie... Putem pune orz, borceag și chiar grîu dacă-l irigăm... Vom ajunge să scoatem chiar și un vagon de cereale de pe un singur hectar!... Asta e surpriza, ce zici?

Mecanicul ridică nedumerit privirile și clătină uimit capul. Nu spuse însă nici un cuvînt. Tăcea; tăcea și se gîndea. Deocamdată, cugeta mai puțin la vagoanele de grîne ce le va scoate de două ori pe vară de pe acelaș loc. Lui i se părea cu mult mai însemnată ideea tînărului inginer. „Indrăznește, își spunea el despre Vlad... Iată ce i-a dat în primul rînd școala nouă: curajul să privească mereu înainte, să împingă știința, și prin ea viața mai departe!”

— Hai, duceți-vă la culcare, îi grăbi el, îngrijorat ca de niște copii... Lăsați-mă singur cu planurile. Vreau să le studiez și eu; mîine, vom vedea.

Vlad și Silvia se ridicară. Deși mecanicul le ascundea bucuria sa, simțiseră, totuși, că ideea celor două culturi îl încîntase. Tînărul inginer își lăsă halatul în cuier și porni după Silvia, spre ușă.

— Numai o clipă, tovarășe inginer, îl opri Badea.

Rămăseseră singuri. Mecanicul își întoarse scaunul, și se așeză cu spatele spre masa acoperită de schițe. Mai trase un scaun în fața lui și pe acela se așeză Vlad. Mecanicul își lăsă coatele pe genunchi, ca pentru un sfat de mare taină. Vlad îi vedea numai fruntea înaltă și colțuroasă, arsă de soare. După înfățișarea ei, mecanicul părea destul de liniștit. Cînd îi văzu însă privirile, Vlad înțelese că nu era tocmai așa.

— Tovarășe inginer, începu Badea încet. Tot în ședința de mîine, organizația noastră se va despărți. Acum avem și comuniști, și utemiști pentru a putea încheia organizații separate... Adăugă și mai încet: — E o hotărîre a biroului organizației pe care am avut sarcina să ți-o transmit...

Vlad primi vestea asta înmărmurind. Aștepta ca din clipă în clipă să-i fugă pămîntul de sub picioare și să rămînă suspendat, în gol, fără de

nici un sprijin. Il prinsese frământarea de pînă acum a organizației, viața ei, lupta pe care ea o ducea pentru dezvoltarea gospodăriei. Luase parte la înființarea ei, acolo își dezvăluise prima dată visurile-i cutezătoare; și întotdeauna, aceste visuri începuseră să capete viață tot acolo, prin voința și puterea comuniștilor. Îl stăpînea un sentiment ciudat de părăsire, care-i spulberă pe loc și credința în posibilitatea de a visa, de a sluji cu ideile lui viața, adevărul. Simți mîna mecanicului pe umăr, într-un gest neașteptat de prietenos. Cînd îi întilni privirile, își plecă pleoapele. Il copleșise lumina lor, puterea și blîndețea ce izvorau din ele.

— Mă învățasem cu voi, murmură tînărul inginer, cuprins de mîhnire... o să-mi fie greu.

— Asta nu înseamnă că în organizația de tineret n-ai să poți munci la fel, vorbi mecanicul... sau că nu vei mai găsi la organizația de partid aceeași înțelegere și același sprijin!

— Da, nu înseamnă, spuse rece Vlad.

Apoi se ridică, se plimbă un timp și se opri lîngă cealaltă masă. Luă o carte și o răsfoi îndelung, îngîndurat. În micul laborator nu se auzea decît foșnirea mătăsoasă a filelor. Lăsă cartea și se întoarse iar lîngă Badea.

— Am să cer biroului, începu el de-a dreptul, să ia în discuție adeziunea mea...

— Te-ai gîndit bine? întrebă mecanicul, după o vreme.

— Altfel, cred că n-aș putea... mărturisi Vlad.

Se întoarse și răsfoi din nou cartea aceea, de parcă găsea pe filele ei fața fiecărui gînd al său. Avea nevoie, acum, mai mult ca niciodată, să-și cunoască fiecare gînd. Cînd se oprea mai mult asupra unor pagini pe care ochiul nu deslușea decît încețoșarea negricioasă a literelor, își cerceta de fapt unul din cele mai tainice gînduri... După un timp, se ridică și Badea și se îndreptă spre el. Vlad îi simți din nou mîna pe umăr.

— Să ne gîndim amîndoi la asta, spuse mecanicul... dar să nu uii că numai tu poți apropia clipa aceea.

După plecarea tînărului inginer, mecanicul rămase multă vreme în fața schițelor de pe masă, fără să le privească. Își aminti și de discuția pe care o avusese cu inginerul, noaptea, în coliba de pe grindul Bogata. Abia acum se gîndea cu adevărat la drumul lui Vlad. Și se muștra singur pentru asta...

4

...se făcea că alerga în neștire pe un drum ascuns de întuneric, furată de puhoiul femeilor care, asemenea unui val, treceau înainte. Toate alunecau ca niște umbre mîinate de o dorință ce le mistuia. Un nour negru, plutind într-o noapte neagră, așa părea roirea bezmetică a acestor umbre și, deodată, s-au oprit în fața unei clădiri întunecoase, ca în fața unui zid. Toate celelalte femei aprinseseră făcliile pe care le aveau în mîini. Le ridicară deasupra capetelor, sfîșind cu lumina lor adîncă boltire a nopții. Dintre toate, ea singură nu avea făclie și rămăsese astfel în umbrirea lor. Răsărise atunci din întuneric o casă înaltă, cu ziduri groase de piatră și scări strălucitoare de marmoră albă, asemenea unui palat. Niște femei au urcat scările și au bătut în ușa grea de fer. Cînd s-a deschis, zăngănindu-și zăvoarele, a ieșit un străin înaintea lor, acoperit cu platoșă și coif întunecat.

— Ce vreți? a întrebat el.

— Să-i dăruim lumina făcliilor noastre! a răspuns în cor mulțimea aceea de femei...

Străinul le-a făcut semn de îndepărtare cu mîna. Ușa s-a închis cu zgo-

mot după el. Femeile au coborît scările și s-au amestecat cu celelalte, suspinînd. Atuncea, ea a rîs de naivitatea lor și-a trecut printre rînduri, înainte. A urcat scările de marmoră și a bătut în ușă. S-au auzit din nou zăvoarele și a ieșit iarăși străinul îmbrăcat în zale de fier.

—Ce vrei? a întrebat-o el.

— Lumina inimii mele să-i dăruiesc, a răspuns ea... dragostea mea! Dar atunci au început să rîdă și străinul, și femeile. Și ea s-a prăbușit pe scările de marmoră, plîngînd.

...Silvia se trezi scuturată de plîns. O mîină îi era prinsă dedesubt, sub trup, de parcă îi era legată. Simți în obraz răceala pernei umezite; se ridică suspinînd. Intunericul și tăcerea camerei o înspăimîntară și mai mult. Se repezi la masă și aprinse lampa bîjbîind. Tremura. Se așeză pe scaun, trăgîndu-și picioarele sub cămașa lungă și subțire, albă. Privi cu teamă patul desfăcut, perna frămîntată. Visul acesta o zguduise.

Silvia își aminti cu durere de întunecimea gîndurilor în care adormise și o cuprinse din nou aceeași deznădejde. O parte din noapte și-o petrecu ascultîndu-și mai departe bătăile inimii și șoaptele gîndurilor ce-i destrămau credința și puterea. Mai apoi scoase o hîrtie și se apucă să scrie... *Dragă Vlad, începu ea cu mîna tremurîndă... Zile întregi am trăit în preajma ta, numai prin tine și pentru tine. De aceea îmi este prea grea suferința ce o îndur, părăsindu-te. Viața mea a înflorit odată cu iubirea pentru tine. Ție am vrut să-ți dăruiesc dragostea mea! Acuma, însă, inima îmi singerează, iar sufletul — de atîtea zile, plînge! Simt că n-am să pot rezista pînă la sfîrșit. Mă doare prea mult amintirea zadarnicelor mele căutări. Gîndul plecării de lîngă tine mă înspăimîntă! Singură, în furtuna gîndurilor mele, cum voi putea trăi? Renunțînd la amăgitoarele mele visuri de dragoste, cum mă voi putea minți?!*

Rămase cu tocul în aer și cu ochii pironiți în gol. Privirile îi erau încețoșate de lacrimi. Suspina... Se aplecă iar asupra hîrtiei: *Vai, Vlad, cît de mare poate fi suferința! Departe de tine mă voi simți ca un orb lipsit de lumina vieții. Mă mîngîi, însă, cu gîndul că am în inima mea lumina dragostei ce-ți port, să știi că-i mai vie decît a tuturor luceferilor nopților de-aicea și că nimeni de pe întinsul întregului pămînt nu va putea s-o stingă, pentru că lumina ce-ți dăruiesc e veșnică... ea este a iubirii mele!*

Se opri iar. Își aminti de rînjetul femeilor din vis și începu să plîngă. Lăsă tocul alături de hîrtie și-și plecă fruntea peste brațele încrucișate. Parcă se zbătea inima în ea, așa plîngea... După un timp, săltă capul, înviorată de un gînd. Spălați de lacrimi, ochii săi negri străluceau ca de-o lumină venită din adîncul lor. Puse mina din nou pe toc ... *Mi-a rămas în suflet un gol în care vîntul zădărniciilor vîntuiește după plac. Cred însă, că și întortochiatele căi ale destinelor au un sfîrșit. Oricît de tîrziu, dar golul acesta va trebui să fie împlinit. Sînt sigură că și greul vieții de acum va trece. Și cine știe?!... Poate că odată, totuși, ne vom întîlni plîngînd de fericire. De aceea, tot te mai aștept. O viață întreagă am să te aștept!... A ta, Silvia.*

Acum nu mai plîngea. Cînd își ridică ochii însă, descoperi că afară era de multă vreme ziuă. Invinsă de lumina dimineții, lampa fumea în neștire, innegurînd odaia. Lăsă tocul și suflă cu putere în ea, de parcă ar fi vrut să alunge pentru totdeauna amintirea nopții ce trecuse. Deschise apoi fereastra și rămase cu pieptul desfăcut, înfierbîntat, în năvala aerului rece. Înfiorat, corpul îi tresări căpătînd putere. Șuvițele părului îi fluturară, mîngîindu-i gîtul gol, umerii de zăpadă. Sub cămașă, pieptul îi tresălta în ritmul răsufllării adînci care o înviora. Parcă abia acum se deștepta. Apoi, deodată, se întoarse grăbită la masă și luă scrisoarea. O rupse mai întîi în

două, apoi în patru, în opt, din ce în ce mai mărunț. Iși desfăcu pumnul pe masă și rămăse cu ochii ațintiți asupra a ceea ce mai rămăsese din frământarea ei. O umbră neașteptată, plină de duioșie, îi apără în ochi; parcă-i părea rău că rupsesse scrisoarea. Se apropie de pat, cu pași ușori, molatici, și se prăbuși în el oftând. Incercă zadarnic să mai prindă firul vreunui gând. I se încâlciseră toate într-un ghem care o apăsa pe suflet, pe inimă. Se ridică, se îmbracă și ieși parcă gonită repede din casă.

Afară, încordarea aceasta o părăsi. Porni spre atelierele din care răzbăteau zgomote de fiare, dar se opri, auzindu-se strigată. Era mecanicul.

El abia acum ieșea din laborator. Numai roșeața ochilor îi trăda cboseala, încolo părea nespus de vesel.

— O să vă ridicăm la amândoi câte o statuie în mijlocul bălții! o întimpină el, rîzînd.

Zîmbi și Silvia: fugar, îndepărtat.

— Trebuie să cinstim cum se cuvine știința și pe oamenii ei, continuă Badea. Adăugă: E bine ...chestii de amănunt ... încolo! ...Li întinse schițele: Ia-l și pe tovarășul inginer și hai la adunare! ...Apoi se muștră: — Eu mi-am și pierdut răbdarea!

Silvia rămase cu schițele în mînă, uitîndu-se lung după mecanic.

...Tristă și îngîndurată, Silvia urca grindul Bogata în pasul calului. Părăsise drumul înmuiat de ploaie și o luase de-a dreptul prin iarba rărită, pîrlită de toamnă. Tropotul leneș al copitelor calului se pierdea, înăbușit de moliciunea ierbii. Vîntul adia ușor, prevestind răcoare, aducînd șoapta întinsă a trestiiilor îndepărtate. Asta însă nu tulbura, în nici un fel, tăcerea care stăruia pe baltă; dimpotrivă, o adîncea. Tot astfel și gîndurile ce-o răscoleau acum pe Silvia nu-i alungau, ci îi întăreau sentimentul de singurătate de care era cuprinsă ...Singură! Niciodată nu se simțise mai singură ca acum! Singurătatea dinaintea plecărilor e cea mai grea!

Furtunoasa desfășurare a ședinței nu-i alungase tristețea; nu se putuse bucura de laudele pe care organizația i le adusese lui Vlad. Iși aminti de cuvintele mecanicului care, arătînd comuniștilor și utemiștilor planul pentru obținerea a două recolte pe an de pe același loc, spusese privind-i cu mîndrie pe amîndoi: — „Să îndrăzniți, tovarăși, să îndrăzniți mereu și de acum încolo! Să nu vă fie teamă să visați! De fapt, știința tocmai acest lucru trebuie să facă: să dea viață visurilor spre fericire ale oamenilor. Noi, oamenii simpli, sîntem destul de mulți și avem destulă putere spre a înfăptui aceste visuri!“ ...S-a ridicat atunci și Zamfir care, în numele utemiștilor, a cerut să se dea noii organizații de U. T. M. sarcina îndeplinirii acestui plan ...

Acum toate i se învălmășeau în minte și treceau fără de urmă. Nu se putuse bucura nici de faptul că organizația îi adusese mulțumiri pentru „contribuția deosebită la dezvoltarea gospodăriei“ și că avea să trimită asta în scris la București, la Institut. Mecanicul îi ceruse să nu uite nici de acum încolo gospodăria; cuvintele acestea, însă, îi răscoliră și mai adînc durerea. Nu, nu o va uita, dar viața are legile ei. În primăvară va termina Institutul și va nimeri, poate, tocmai în celălalt colț de țară ...Asta o va îndepărta și mai mult de Vlad...și atunci?!

Se zbătea mereu în ghiarele acestui gînd. Plecarea ei va însemna, de fapt, o plecare pentru totdeauna. De aceea, o înspăimîntă nu atît gîndul acestei plecări și nici timpul ce va trece pînă-l va întîlni din nou pe Vlad — oricît de îndepărtată ar fi să fie clipa aceea. O înspăimînta mai ales gîndul că poate niciodată nu-l va mai vedea, că poate niciodată Vlad nu

va fi al ei! Indoiala asta o rodea mai adînc și mai dureros decît orice, chiar și decît înfrîngerea! Gînduri înșelătoare o făcuseră să creadă că înțelesese cîndva purtarea lui Vlad. Acum, însă, pînă și amintirea acestor gînduri i se spulberase... Va pleca cu un gol în suflet, umilită parcă. Va rămîne, poate, întreaga-i viață, ca o salcie plîngătoare cu crengile plecate în ape arareori străvezii. Va duce cu sine cîntecul nemuritor al dragostei ce-i arde inima... Și poate că și cîntecul acesta va răsuna ascemenea freamătului uscat al trestiiilor ce-i foșneau pe-alătura... și va pieri, așa cum pier trestiiile, în fiecare toamnă... sau poate va renaște de o mie de ori mai puternic, așa cum viața lor renaște primăvara?! Cine să mai știe?!... Iși ridică privirile deasupra bălții pustiite de toamnă, dar nu află răspuns. Răspunsul nu i-l putea da decît timpul și trebuia, deci, să aștepte trecerea lui.

...În vremea asta, Vlad trecea în goana calului podul de pămînt de peste Lișteava. Balta îl primi tăcută, adormită parcă. Tînărul inginer galopă în neștire, lăsînd calul să-și aleagă singur drumurile. Nici el nu se putuse bucura pe deplin de hotărîrile însemnate ale adunării comuniștilor și utemiștilor. Și nici alegerea lui în biroul organizației de U. T. M., împreună cu Zamfir și Paulina, nu-i alungaseră gîndurile de care era stăpînit. Zorile îl prinseseră cu ochii în tavan, nemișcat, așa cum stătuse aproape toată noaptea. Avea de acum chipul Silviei în inimă. Descoperise prea tîrziu farmecul ochilor ei de noapte, zveltețea trupului mlădios ca o trestie, gleznele-i subțiri de căprioară. O vedea aevea, călărînd nebunește, cu cizmulite înfipte în scărițele șei, plecată peste oblînc, cu părul amestecat cu coama calului, fluturînd în vînt. Unghere necunoscute și întunecate pînă acum ale sufletului i se luminară dintr-o dată. Acolo păstrase toate amintirile despre Silvia. Iși aminti cum venise ea în laborator, să-i ceară să lucreze în cercul științific... cum călăriseră, pe ascuns, calul stațiunii experimentale... cum îl ajutase în realizarea visului său de transformare a bălții... cum îl îngrijise, iarna, cînd fusese bolnav... cum îi întocmise micul laborator... și cîte altele!... De la halatul alb pe care i-l făcuse și pînă la seara ce-o petrecuseră împreună la lacul Lebăda! Nu pierduse nici una dintre aceste amintiri. Sufletul i le strînsese și le păstrase ca un avar. Ciudat lucru! Abia acum i-au bătut ele la poarta inimii? Sau inima lui a fost bolnavă și nesimțitoare, închisă și rece?!... Inimă rece! îl înfioră gîndul acesta și deodată simți, ca o tulburare, căldura unui sentiment nedeslușit de dor și duioșie, de dragoste și teamă.

Uneori, în seninul primăverii, caișii înfloresc de timpuriu și se umplu de floare ca de nea... și strălucesc în soare ca o lumină... și se părea că întreaga cîntare a vieții tremură în ei!... Dar se abat, asupra lor, pe neașteptate, și frigul, și înghețul, și vîntul, și ploile. Florile pălesc, se usucă și pier. Un roi de petale moarte plutește atunci în văzduh, și nemilos vîntul le răscolește, purtîndu-le către pămînt... În vara aceea, caișii vor fi lipsiți de rod! Dar în primăvara viitoare, ei vor înflori din nou și vor surîde înălțimilor poate și mai frumos. Și roada bogată s-o legăna în crengi, și cîntec de păsărele va ascunde frunza lor, și lumina — ca mierea se va topi în rod spre plinirea vieții... Este o lege a firii să fie așa!

Iată de ce nici Vlad nu se înșelase cînd descoperise în inimă o înfiorare nouă. Ea îi adusese în suflet, deopotrivă, și cîntec, și tristețe. Silvia fusese pînă acum ca o floare pe lîngă care treci nepăsător, ca o pădure pe care o străbați fără să-i ascuți șoapta frunzelor, ca un izvor întărit și rece la care nu te oprești!

Sus, pe grîndul Bogata, calul își domolise fuga. Mergea la pas, apucînd din loc în loc cîte o gură de iarbă pe care o mesteca lacom, înspumîndu-și

zăbala. Vlad se trezi din gânduri, scuturat de aceste mișcări neregulate ale calului. Privi îndelung pe deasupra bălții, strînse frîul și împintenă calul. În curînd, ajunse la șoproanele de trestie de pe grind sub care erau parcate tractoarele, motoarele și pompele de apă scoase din stație. Il întâmpinără Iancu-orezarul și unul dintre mecanicii de la pompele de apă. Orezarul ieși de sub șopron și rămase cu căciula în mîină, în fața calului.

— Și acum, duminica, stai aici? îl întrebă Vlad. Nu te-am văzut niciodată ieșind din baltă, ca ceilalți.

— Eu sînt bătrîn, spuse cu modestie orezarul. Imi mai odihnesc ciolanele. Ba încă, dac-ar fi după mine, mi-aș săpa un bordei aicea, și-aș sta și la iarnă ...doar n-o să stricăm șoproanele, dormitoarele tractoriștilor, și tot ce s-a ridicat aicea!

— O să te mănînce lupii, glumi Vlad.

— Pe mine? întrebă orezarul ...Hm! În timpul acesta mecanicul își făcea de lucru pe la motoare. Vlad îi prinse o singură dată căutătura întunecată. Ii fusese însă deajuns că să-i bănuiască frămîntarea ce mocnea în sufletul lui. Plecă, gîndindu-se că va trebui să vorbească cît decurînd cu el, sau să-i spună lui Badea că nu-i place căutătura lui.

Orezarul se ținu după cal, rugîndu-se:

— Tovarășe inginer, am auzit c-a fost ședință...

— A fost, murmură Vlad.

— Cu crezăria, cum a rămas?

— O mie de hectare. O să avem de furcă.

— Hea! făcu orezarul. Mîină de lucru și capital, încolo...

Tînărul inginer se întoarse în șa tocmai cînd orezarul își îndesa căciula în cap, zîmbindu-și mulțumit. Il întrebă:

— Tovarășa Silvia n-a trecut pe aici?

— Chiar acum, răspuse orezarul, surprins. A luat-o spre tîrlă.

Vlad întoarse pana frului și lovi calul. Ieși în fugă la drumul care tăia stuferișul de-a dreptul către tîrlă. Dincolo de arături, intră în ulucul strîmt al pădurilor de păpuriș și trestie. Pe aici, prin inima bălții, tractoarele trecuseră în sus și în jos și deschiseseră astfel un drum nou. Numai într-un singur loc, ulucul ăsta părea că se înfundă, ocolind jepcile. Pînă acolo, Vlad goni la fel de îngîndurat. Cît timp ținu ocolul, domoli calul și se ridica din cînd în cînd în scărițe, încercînd să vadă pe deasupra stuferișului. Nu se auzea decît foșnetul uscat, sinistru, al trestiiilor. Tristețea și însingurarea îl cuprinseseră din nou, răscolindu-i gîndurile. Acum nu se mai putea înșela: îi era dor de Silvia. Il mîhnea gîndul plecării ei.

După ce trecu de jepci, drumul i se deschidea iarăși, drept și îngust ca o alee. Ridică privirile și tresări; în față, la cîteva sute de pași, îi apărură Silvia. Chipul i se luminează. Apucă frîul de scurt și smuci. Lăstun intră din nou în galop.

— Silvia, strigă el, făcîndu-i semn cu mîina ...Silvia!

Fusese un strigăt în care bucuria izbucnise pe neașteptate. Silvia se răsuci în șa cuprinsă de neliniște. Iși flutură și ea mîina și zori calul. Gestul ei semăna mai mult cu o chemare deznădăjduită. Vlad își înfipse călcîile în burta calului și se lăsă pe oblic. Lăstun zvicni sub el, întăritat, lungindu-se pămîntului. Foșnetul trestiiilor nu se mai auzea; în urechi le vîjiia acum aerul.

Silvia se mai uită o dată în urmă, înfrigurată. Vlad nu era decît la cînzece de pași. Plezni calul cu nuielușa ce-o avea în mîină și strînse frîul cu putere, stăpînindu-l. Speriat, calul bătu pe loc, ridicîndu-se în două picioare, mușcîndu-și cu furie zăbala ce-l oprea să zboare, Silvia îl mai lovi o dată și aruncă

nuieluşa. Calul se zbătea sub ea, înnebunit de ciudă şi încordare. Vlad ajunsese la câţiva paşi ... dar în aceeaşi clipă, ea ridică mâna şi slobozi frîul calului.

— Prinde-mă, Vlad! îi strigă.

Pînă să se dezmeticească Vlad, calul ei gonea cam la o sută de paşi în faţă. Pe tînărul inginer, fuga Silviei îl aţîţă. Mîinile i se încleştară pe frîu, iar picioarele i se înfipseră în scăriţe; tremura. Mai întrezări o dată fluturarea îndepărtată a mîinilor Silviei şi apoi totul i se înnegură. Işi afundă faţa în coama calului şi slobozi şi el frîul. Lăstun strănută înveselit şi zvîcni ca o săgeată. Alerga cu botul întins, cu picioarele scăpărînd într-o fulgerare neagră, cu coama şi coada răscolite de vînt. Tropotele copitelor se pierdeau în urmă şi pe deasupra întinderilor nesfîrşite de stofăriş, ca un duduie înăbuşit de tobe. Singurătatea bălţii răsuna. Trestiiile lovite se legăneau. Păsări speriate se ridicau din păpuriş. Parcă se apropia furtuna.

Din cînd în cînd, Vlad îşi ridica privirile; bluza Silvei părea o pată albă, zburătoare, care se depărta din ce în ce, micşorîndu-se. Uneori, pe locurile mai uscate, Silvia dispărea într-un nouaş de colb greoi şi proaspăt; apoi, iarăşi apărea. Lăstun fugea ca niciodată; calul Silviei, însă, înnebunise. Parcă era sălbatic. Silvia îi îmbrăţişase gîtul, ascunzîndu-şi faţa în coama lui bogată. Mîinile-i albe apucaseră frîul de scurt, aproape de zăbăluţe. Se lipise de el, ca şi cînd ar fi vrut să-i spună ceva la urechea ce n-o ajungea. Pletele ei şi coama calului, la fel de negre, fluturau nedeosebite în mişcarea aerului. Vlad se temea că n-o va putea ajunge niciodată. Işi împintenă şi mai puternic calul şi începu să-i bată latul gîtului, cu palma, îndemnîndu-l. Gonea cu ochii la pata aceea albă, de care, totuşi, se apropia.

Curînd, ieşiră din stofăriş. În faţa lor apăru lacul Lebăda, înconjurat de sălcii şi păpuriş. Silvia coti odată la stînga, înclinîndu-se cu cal cu tot. Luase drumul pădurii. Trecu şi Vlad cotitura, cu ochii după ea. Lăstun se înclinase uşor, domolindu-şi singur mersul. Apoi, reintră în aceeaşi năpraznică fugă. Silvia galopa acum în rariştea plopilor de la tîrlă. Vlad struni încă o dată frîul şi se aplecă din nou în şa. Lovi calul şi-şi îngropă capul în coama lui. Lăstun cunoştea singur drumul. Se deprinsese şi el cu ţinta ce trebuia ajunsă.

Zburară amîndoi, unul după altul, pe lîngă tîrlă. Ciobanii ieşiseră speriaţi la drum, înconjuraţi de cîini. Dar nici ei, şi nici cîinii, care nu avuseseră timp nici să latre, nu-şi dădură seama ce era cu acest vîrtej. Trecuseră prin faţa lor ca o nălucă. Numai Ciurea îşi ridicase pumnul ciolănos şi bătuse aerul cu el, strigînd înveselit:

— Aşa, tovarăşe inginer!... Apoi se întoarse spre ceilalţi ciobani şi se închină, murmurînd nespuse de fericit: — Slavă ţie, doamne!

Cînd pricepură şi ciobanii, se porniră şi ei pe ris, drumul era de-acuma gol. Numai tropotele copitelor străbăteau pînă la ei, aduse de foşnetul pădurii.

Acolo, în pădure, Vlad îşi zori din nou calul, mîngîindu-i gîtul, şoptindu-i rugător:

— Hai, Lăstune... prietene, hai!

Calul înţelegea şi-şi avîntă, într-o clipită, zborul.

Depărtarea dintre ei se micşora... o sută... optzeci... cincizeci de paşi.

— Acuma, Lăstune! strigă Vlad.

În acelaşi timp, însă, Silvia strîngea frîul şi bătea cu palma gîtul calului, uşor, liniştindu-l:

— Na, Corbu... na, Corbu!... Nu fi prost, Corbule!... Stai... na, na, Corbu!

Peste cîteva clipe, un braţ vînjos o smulse din şa. Pluti şi se trezi apoi cuprinsă în cercul braţelor lui Vlad. Inima-i, înnebunită, îi zguduia

pieptul. Privirile-i ardeau... răsuflarea i se întrerupse... mâinile i se încolăciră pe după gîtul lui Vlad, înfiorate... și deodată îi simți sărutul apăsător, lung și tulburător, dulce ca într-un vis.

— Vlad, iubitule! murmură ea, pierdută.

Caii suflau greu, scuturîndu-se. Lăstun mergea acum la pas, întorcîndu-și capul speriat, nedumerit. Și tot nedumerit îl urma și Corbu, care se uita întrebător la povara pe care o ducea Lăstun, parcă spunîndu-și: — „Atuncea, pentru ce am mai fugit?!”

Pădurea, însă, își întări pe neașteptate foșnetul de aramă și primi în taina ei mărturia primelor șapte de iubire...

CAPITOLUL XIII

O nouă sărbătoare

1

După plecarea Silviei, Vlad petrecu zile întregi cuprins de o tulburare care semăna mai mult cu o beție a visurilor. Abia acum i se împlinea în inimă chipul ei. Ceea ce mai înainte trecuse neobservat pe dinaintea ochilor lui, îi răsărea acum în minte. Uneori, întrezărea umbletu-i de căprioară, sprinten, sfielnic și îndrăzneț în același timp, plin de nesiguranța din mlădierea gleznelor subțiri, dar și de hotărîrea pașilor ușori. Alteori o urmărea aievea, zburînd pe drumurile bălții în goana calului înfierbîntat, plutind ca o nălucă albă pe deasupra nouriilor de praf, către lacul Lebăda. O vedea aplecată în șa, cu părul fluturînd în vînt, cu mâinile întinse pe lîngă gîtul calului și ochii scăpărînd... „Ah, ochii!” gîndea adesea Vlad. Nu va uita niciodată privirile și strălucirea lor din pădure!

Cînd o ridicase din șa, dintr-o singură mișcare — de parcă ea singură ar fi sărit din scărițe, numai ochii ei de noapte îi îngăduiseră și-i iertaseră asta. Tot ceea ce putea fi mai tulburător și mai plin de duioșie, ascundea întunecimea ochilor ei aprinși ca o noapte luminată. Și tot ei îl îndemnaseră să o strîngă zăpăcit la piept, să-i primească sărutul de jar care-i strecurase în inimă și în sînge otrava dulce a iubirii. Iși amintea, de asemenea, cum o purta pe brațe, deasupra șei lui, pînă în mijlocul pădurii. Atunci, Silvia i se agățase de gît ca o salbă vie, îi ridicase cu mîna tremurîndă șuvițele de păr căzute peste ochi și, cuprinsă de patimă și dor, înfiorată, îi sărutase fruntea. Ii simțea și acum căldura și tăria sînilor tineri, zvîcnetul înnebunit al inimii. De aceea îl turbura atît de mult amintirea acelei scurte clipe.

Dar tot atunci în sufletul lui Vlad se strecurase și îndoiala. Silvia nu scosese nici un cuvînt. În ochii ei se zbatuseră, deopotrivă, teama și fericirea. Cînd i se ivise o lacrimă în tremurul genelor, o ștersese repede, pe furiș. Dar nu-și putuse îndepărta aburul acela luminos care-i umezise ochii. Leșiseră din pădure la braț, cu frîiele cailor aruncate pe umeri. Apoi călăriseră alături pînă la gospodărie, la fel de tăcuți. Acasă, Vlad îi cîntase la vioară cum nu mai cîntase niciodată și nimănui. Melodia izbucnise navalnică, zguduitoare, dar luminoasă și puternică, asemenea unui șuvoi de primăvară. Silvia tăcuse din nou. Numai întunecimile ochilor i se aprinseseră, iar zîmbetul o încerca fluturîndu-i pe față o lumină.

Noaptea, Silvia plecase. Și zile de-a rîndul, Vlad plutise pe aripi

de vis. Fusese un vis neașteptat, deși îl găsisese zămislit pe nesimțite, de multă vreme, în inima sa.

Veniră, apoi, zile nespuse de grele. Amintirea celor întâmplate nu-l mai mulțumea, inima îi ardea acum de dragoste și dor. Neliniștea plină de tulburare îl părăsise, îl cuprinsese acum nebulia căutării. O căuta pe Silvia peste tot: în laborator, pe baltă, la orezării, sau la lacul Lebăda. Și întotdeauna, această căutare sfârșea pe drumul din pădure. Trecea în goana calului pe lângă țiră părăsită, amăgit de chipul ei și intra în pădure într-un galop fulgerător, asemenea gândului. În dreptul pîlcului de plopi, seridica în scărițe și întindea mîna... dar chipul Silviei dispărea. Descăleca și se întorcea pe jos, îngîndurat, răscolind frunzișul galben și moale, ascultînd șuieratul ascuțit al vîntului ce rătăcea printre crengile dezgolite de toamnă. Se întorcea acasă și cînta. Cîntecul de-acuma, însă, parcă lumina serile pustii și reci de noiembrie; parcă le încălzea, înmuind strunele aspre ale vînturilor ce aduceau miros de zăpadă. Era un cîntec de dor, nu de deznădejde. Cînta ivirea neasemuită a dragostei, nu apusul ei.

Curînd, însă, sfîrși și căutarea asta. Vlad descoperise cu uimire că purta chipul Silviei în inima lui, în gîndurile și visurile sale. Apele sufletului îi se limpeziră deodată și se liniștiră. Dragostea aceasta îi dădea încredere și forță, putere nebănuită, avînt. Îi smulsese ca un vînt dintr-o pădure în care rătăcise pînă acuma, și-l purta în zbor către țărături însoțite, largi, nemărginite. Era o dragoste nouă, cu rădăcini adînci, plină de prospețime și căldură, asemenea unei flăcări înviorate de vînt, renăscută în furtună. Ea îl făcea să înțeleagă și mai bine rostul muncii și al planurilor sale, pentru că alături de sine simțea cum tresălta inima Silviei. Se întîlniseră aici, pe drumul visurilor sale, în lupta pentru marea lor înfăptuire. Dragostea Silviei nu-l îndepărta de ele; dimpotrivă, îi ajută să se ridice cutezător spre înălțimi nebănuite încă. Faptul că Silvia luptase acolo, la București, pentru sprijinirea planului său, că-i ușurase munca de început a transformării bălții, că îl îndemnase cu atîta stăruință să nu părăsească ideea celor două recolte pe an, îi dăduse încredere și siguranță, putere. Chipul Silviei era nelipsit din visurile sale. Silvia visa, lupta alături de el.

Își dăduse seama de asta într-una din zilele urite și pîcioase, închise, de noiembrie. Lucra în micul său laborator; făcea analizele sumare ale probelor de pămînt, adunate de pe întinderile destelenite în vara și toamna asta. Și deodată, simți aveau foșnetul și apropierea Silviei. Laboratorul se luminase ca de o stea. Pe frunte, simți, înfiorat, mîngîierea degetelor ei tremurînde; parcă-i ridica și acum șuvițele de păr căzute... Tresări. Se înșelase? Nu! Silvia era în inima și în gîndurile lui. Îi simțise și șoapta ca pe o poruncă: — „Indrăznește, Vlad! Tu spuneași că știința poate și trebuie să lupte pentru fericirea oamenilor, pentru înfăptuirea năzuințelor lor spre mai bine, pentru bucuria vieții!... Ai văzut? Acolo unde vara trecută domnea sălbăticia bălții, au foșnit acum, pentru prima dată, lanurile... A fost visul tău Vlad, și sînt mîndră de asta! Și nu va uita nimeni că tu ai fost acela care ai cutezat cel dintîi!... Gîndește-te acum la imaginea bălții transformate, când lanurile o vor îmbrăca de la o margine la alta, cînd va sclipi în soare apa din canaluri, cînd vîntul va legăna spicele grele de rod și ne vom bucura de viață, împreună! Să luptăm, Vlad, pentru clipa aceea!”

Tînrul inginer se ridică de la masă răscolit de gînduri, neliniștit. Descoperi în șoapta Silviei, șoapta gîndurilor sale. Un sentiment de nemulțumire față de sine însuși îl încerca. Poate că, totuși, nu făcuse tot ceea ce s-ar fi putut face pînă atunci?!... Recunosc, cu inima îndurerată, că fusese un timp cînd frămîntările amare ale unei dragoste deșarte îl îndepărtaseră

oarecum de această luptă. Iși dădu însă repede seama că lupta și viața nu se opriseră din cauza lui. Merseseră înainte. Visul său de transformarea bălții căpătase viață pentru sute și sute de oameni și devenise, astfel, o forță de neînfrînt. Poate că de multă vreme nici nu-i mai aparținea! El era și al lui Badea, și al lui Ciurea, și al lui Toma, Zamfir, Paulina, Ifrim — deopotrivă al tuturor acelor care crezuseră în acest vis și luptaseră, zi de zi, pentru el.

Numai așa își explica Vlad succesul neașteptat al planului său. Balta dăduse zeci și zeci de vagoane de sfeclă și de bumbac, de floarea-soarelui, de porumb, de orz și de zarzavat. Numai cînd se gîdea la șirul șlepurilor plecate pe Dunăre, la garniturile de tren încărcate, la magaziile ticsite, înțelegea că visul lui, visul celorlalți, nu mai era de multă vreme un vis... dar el, el făcuse tot ceea ce-ar fi putut?!... Iși aminti că semănatul grîului nu se terminase, că tractoarele băteau încă în stufăriș, că utemiștii lucrau de pe acum la orezăriia lor. Înainte de prînz trecuse pe la toți; dar gîndurile de acum îl mînară din nou într-acolo.

Vlad se opri, însă, din drum, sus pe grindul Bogata. Auzise dinspre grădinarie strigăte infuriate, zarvă de oameni porniți pe harță. Iși aruncă numai privirile spre forfota utemișilor de la orezăriia mică și întoarse calul. Coborî grindul în trap, săltîndu-se în șa. La marginea grădinariei se opri îngrozit: straturile parcă erau pîrlite de foc. Bruma care căzuse în dimineața aceea, arsese grădina de la o margine la alta. Locul jos și apropierea umedă a jecilor ușurase aceasta. Frunzișoarele zarzavatului pâliseră, iar ardeii, pătlăgelele și toate celelalte se zbîrciseră și se înmuiaseră de parcă le erau tăiate rădăcinile. Vlad descălecă și trecu printre straturi, întristat. „Și-a bătut joc de grădină, gîndi el despre Codin. Jumătate de recoltă s-a prăpădit!”

Cînd ajunse la șoproanele de stof, unde erau îngrămădiți muncitorii zilieri, fu cuprins de mînie și ură. Sute și mii de cutii cu roșii fuseseră stivuite pînă în streășina șoproanelor, cu săptămîni în urmă. Acum, cutiile zemuiau și duhneau o putoare de te amețea. Lîngă ele, fumegau grămezi uriașe de ardei gras, de gogoșari, și varză. Stăteau și ele deasemenea — de multă vreme, în ploi și brumă și se încinseră. O fetișcană, cu ochii de neghiniță, îi arătă o grămadă de pătlăgele verzi din care se scurgea o zeamă galbenă care mirosea urît, înțepător.

— Ptiu! făcu ea infuriată... băligar curat!

— Praful s-a ales de munculița noastră! scînci alta.

— Păi, dumnealui e vinovatul! țipă una, parcă apărîndu-se, și-l arătă pe Codin.

Inginerul sta mai într-o parte, singur, privind cu scîrbă la zeama care se scurgea și din cutii pe șențulețele straturilor. Fața îi era, însă, ca de ceară; se vedea c-o sfeclise. Semeția și disprețul ce le avusese altădată în priviri îi dispăruseră. Dar tot în derîdere vorbea cu oamenii, nesocotindu-i. Atunci, ieși dintre zilieri unul mai înfipt și-i vorbi amenințător, parcă bucurîndu-se:

— Ce ți-am spus noi, dom'le Codine?! Ai să ajungi la ocnă, asta e!

Codin se uită la el peste umăr și plecă tăcut, cercetînd grijuliu poteca, ferindu-și pantofii de țărîna umezită. Tăcerea lui, însă, însemna de fapt lașitate, și asta îl înfurie de-a dreptul pe Vlad. Lăsă calul și se repezi după el.

— Stai, tovarășe inginer, scrișni Vlad. Nu merge așa, trebuie să dai socoteală! Cînd ți-am spus eu că zarzavatul nu se *depozitează* ci se *transportă*, rîdeai.

— Lasă-mă-n pace! țipă Codin... Lăsați-mă-n pace! le strigă și celorlalți. Aici, eu conduc.

— Acuma ai să și răspunzi! îl amenință Vlad.

Codin trecu printre arături și ieși la docarul care-l aștepta în drum. Plecă întins spre gospodărie, de parcă era urmărit. „Am să dau vina pe Centrocoop“! își spunea el înfricoșat.

După plecarea lui, muncitorii tăbăriră pe Vlad, tînguindu-se de rușinea și necazul ce dăduseră peste ei.

— N-am fost destul de tari, spunea unul... ne-am încredințat în el.

— Ne-am trezit prea tîrziu, asta e! Și-a făcut de cap!

— Un oraș întreg hrăneam cu astea!

Vlad aflase de la ei că o comisie numită de organizația de partid, formată din Badea, Ciurea și Toma — ca specialist — cercetează grădinăria pas cu pas. Acum, comisia asta discuta cu șefii de brigăzi, în colibă. Tînărul inginer se îndreptă nerăbdător într-acolo...

A doua zi de dimineață, Codin fu chemat telefonic la raion, la procuratură. De cu seară chefuse pînă noaptea tîrziu, împreună cu Nuța, soția contabilului. Băuse, mai mult de frică; era o frică ce-l măcina pe dinăuntru și pe care încerca să și-o ascundă chiar și sie-și. Dimineața se trezise singur în pat, speriat de bătăile din ușă. Avusese un somn greu și tulbure, de parcă toată noaptea înotase în mil. Se sculase amețit, cu gust de cocleală în gură și dureri de cap. Străbătuse distanța pînă la ușă într-un mers împleticit, nesigur. O dădu înlături mormăind supărat, arătîndu-și numai fața buhăită, roșie-vînătă, și părul ciufulit.

Paznicul de noapte îi întinse o hîrtiuță, lămurindu-l că telefonul sunase acum, spre ziuă. Codin îi smulse hîrtia din mână și-i trînti ușa în nas.

Cu ochii încă lipiți de somn, mormăind, încă, se îndreptă spre ferestra albă de lumina zorilor. Cu o mîna își ținea pantalonii pijamalei iar cu alta ridica hîrtiuța la ochi. Curînd însă hîrtiuța începu să tremure o dată cu mîna pe care nu și-o mai putea stăpîni. Fața i se albi, sîngele îi fugea parcă înapoi, în gaoacea inimii care-i bătea înfricoșată. Somnul îi pierise. Se uită temător spre ușă... Apoi reciti din nou scrisul apăsător și muncit al paznicului; fața lui își recăpăta treptat culoarea; nu-i mai tremura nici mîna. Se liniștea. O lumină sfioasă i se înfiripă pentru o clipă în priviri. „Ce prost sînt! își spunea, făcîndu-și singur curaj. M-am speriat degeaba. Aici scrie clar, politicos chiar... „Sînteți invitat să vă prezentați la... mormăi el fără a termina. Cine știe, poate trebuie să dau vreo relație în legătură cu vreo chestiune oarecare?!.. Dar gîndul care-l înfricoșase la început îl fulgeră din nou mintea. Nu, tot din pricina grădinii n-au chemat! Cît spuneau ăia, o sută de vagoane?... Ptiu! izbucni înfuriat... paștele măsii lui Nistor! De unde dracu' l-a adus și p-ăla de la Centrocoop?! Își duse pumnii la tîmple tînguindu-se, învîrtindu-se fără rost prin cameră... Și doar i-am spus că *tipul* nu e om, că ne bagă în bucluc. Da' ce, ascultă de cineva vulpea asta de Nistor?... dracu' să-l ia! El știe doar să scoată castanele din foc cu mîna altuia!“

Se liniști din nou. Indepărtă din gînd pericolul ce-l amenința, ce-l simțea aproape, mîngîindu-se singur cu o idee, în care, de fapt, nici el nu credea: „Nu sînt vinovat... Centrocoopul n-a ridicat recolta. Ce dac-am făcut mai mult decît am contractat? Centrocoopul era obligat să...“ În să și gîndul acesta se stinse repede; altul i se înfiripa acum în minte: „Dar dumneata — așa o să-l întrebe, poate, la procuratură — dumneata, ca inginer conducător al gospodăriei, ce-ai făcut?...“ „Ce-am făcut? se întreba singur. M-am luat după Nistor și Jorj, dumnezeii lor! Păi ce, cred c-or să scape? Li trag și pe ei! Am să dau totul pe față... Domnule procuror, — se închipuia el vorbind la procuratură, — contractul a fost umflat, ăsta-i adevărul! Cînd gospodă-

ria a reușit, totuși, să producă — chiar și mai mult, Centrococoopul n-a mai ridicat cantitățile de zarzavat contractate... Bine, o să-i spună procurorul. dar de ce-ai admis asta? Ce-ai făcut, când contractul n-a fost respectat?..."

Nu-și mai răspuse. Se liniști însă repede, furat de o idee nouă: poate-l cheamă în legătură cu afacerile lui Nistor, cu Jorj și Culică?!... cu grădina, cu peștele, cu balta?!... „Nu știu nimic! Procuratura n-are de unde să știe c-am fost legat de ei... Banii n-au miros! N-au dovezi împotriva mea!”

Dar și de data asta înțelese că se amăgea. Incepu să se bărbierească cuprins de-o neliniște încordată, grea. Se săpuni repede, cercetându-se în oglindă, umflându-și gușa și încruntându-se. Da, așa va vorbi cu cei de la procuratură, de sus. Doar este inginer diplomat și încă, în *Apus*. Trebuie să le spună că și-a sacrificat cariera și viața, acceptând să rămână în împuțita asta de baltă... Când ridică briciul, însă, ca să-și reteze părul la tîmple, mîna îi tremura. Se bărbieri cu mare greutate, creștîndu-se de cîteva ori, însîngerîndu-și fața și gîtul.

Se îmbrăcă și plecă spre birouri. Nistor, care fusese plecat la fabrica de zahăr de la Giurgiu pentru a încheia socotelile cu sfecla, venise peste noapte. Aflase despre toate și acum îl aștepta. Mic și pricăjit cum era, se învîrtea pe lîngă birou ca un șoricuț, cu mîinile la spate, tropăind. Era vînat de ciudă. În mersul ăsta repezit, hainele fluturau și mai caraghios pe el, ca pe un băț. Când intră Codin, izbi cu piciorul scaunul care-l încurca, se răsuci și porni din nou să se plimbe. Nu se vedea din spatele biroului decît de la piept în sus. Codin intrase stăpîn pe sine, învăluit într-un miros abia simțit de parfumuri rare. Ii lăsă hîrtiuța pe masă și vorbi, jignit parcă de conținutul ei:

— Poftim! Uite în ce cloacă m-ați gbăgat... doar n-oi fi prost să tac!

Nistor se opri deodată din mers, cu mîinile la spate. Il fulgeră cu privirile-i șirete, oțeloase, și-l întrebă, stăpînindu-se:

— Adică, ce vrei să spui?! Vocea-i de clopot răsunase grav, amenințător... Spune! șuiera el. Spune pînă la capăt!

— Știi ce! îl înfruntă Codin cu curaj, ca niciodată pînă atunci. Știi mai bine ca mine! Eu sînt o victimă! Voi m-ați...

Nistor făcu un pas scurt și i se înfipse în față. Ochii îi scăpărau, fluturile negru al mustății îi tremura sub nas, mușchii obrazilor îi zvicneau de încordare.

— Mă, scriși el, bagă-ți mințile în cap și ascultă! Să știi că nu ăștia, ci eu te bag la pușcărie!... rămase un timp cu un deget ridicat amenințător, fulgerîndu-l cu privirea. Apoi, se răsuci și-și începu din nou plimbarea. Codin tăcea; îl luase fără veste. Intinse mîna să-și ia hîrtiuța, dar Nistor își lăsase palma pe ea, înaintea lui... Țin să-ți amintesc numai, vorbi mai domol contabilul, că tu ai semnat toate hîrțiile, că de fiecare dată aveai partea ta! Ce, ai uitat cum frunzăreai bancnotele? Uite-așa făceai! și-i arăta cum se strîmba cînd primea banii. Apoi, Nistor își îngroșă vocea și închise ochii: — Pot să-ți mai amintesc și de cele cinci camioane cărora le-i pus cruce împreună cu Jorj!... Cînd deschise ochii, glasul i se înmuie, mîngîietor parcă. — Dar nu e vorba de asta... Codin tresări și așteptă pînă ce Nistor citi hîrtia. De fapt, contabilul se gîndea la altceva: Cîrpa asta de Codin nu trebuie să știe că noi tocmăi distrugerea zarzavatului am urmărit... „Nici pentru porci să nu mai fie bun! îi poruncise Jorj, — să s-aieagă praful de grădina lor!”

... Sabotaj! își spunea Nistor și se gîndea la banii pe care avea să-i primească de la Jorj pentru asta... Cînd își ridică privirile de pe

hîrtie, împlînzit acum, mustăci din buze și șopti politicoase către Codin: — Să nu vă fie frică! N-aveți de ce vă teme, n-au dovezi! Dacă e chestia de-acuma, aruncați totul în spatele Centrococopolului...

— Așa mă gîndeam și eu, îndrăzni Codin. Numai că...

— Pe Georgică îl anunț eu, lasă! Plec mîine la București. Acuma na, îl zori el, dîndu-i hîrtia... du-te! N-ai văzut, n-i auzit, nu știi nimic... Înțeles?

Codin dădu din cap, supus. Privirile îi erau, însă, tulburi și reci, încețoșate. Se vedea că se gîndea la cu totul altceva...

2

Se făcuse tîrziu și Nistor nu se mișcase încă din fața dulapului cu ușile date în lături și sertarele trase, golite. Rămăsese într-un genunchi, așa cum se aplecase cînd cotrobăise înfrigurat prin dulap. Fața trasă, slăbuță, îi încremenise într-o uitătură prostească, îngrozită. Perii mărunți și deși, negri, ai bărbii, o întunecau și mai mult. Ochii parcă-i erau de sticlă neagră, goi de orice lăcărare. Sprîncenele încrunțate, stufoase, îi umbreau. Fluturile negru al mustății îi era mort. Arăta ca o mască, nu i se clinteau nici mușchii feței, nici genele. În clipa asta, îl era goală mîntea, lipsită de orice gînd.

Intr-un timp, întoarse capul și privi parcă pe deasupra lucrurilor. În încăpere totul era vraisește, toate erau răscolite, risipite ca de furtună. Așternutul de pe pat nu mai era; covorașul din perete fusese smuls cu cuie cu tot; lîngă măsuța din colț, lipsită acum de învelitoarea-i brodată, căzuse o sticlută de parfum ieftin care împrăstase toată casa; un geamantan mai mic rămăsese deschis lîngă sobă, cu cîteva bucăți de lenjerie femeiască pe fund. În dulap spînzurau numai hainele lui, mici și strîmte, ca de copil. Doar perdeaua de la fereastră rămăsese neatinsă și bucată de pînză de după ușă, prinsă deasupra ligheanului de spălat, pe care Nuța cususe în primii ani de căsnicie, cuvintele: „*Traiul bun, soață frumoasă, aduc fericire în casă*“... Nistor tresări de parcă-l înghionțise cineva și se aplecă iar asupra sertarelor goale. Bîjbii în ele cu mîinile tremurînde, pînă la fund. Căuta în neștirea ceva, tînguindu-se, scîncînd:

— Păi se poate, Nuța, să-mi faci tu mie una ca asta?! De ce-ai plecat? Nu ți-a lipsit nimic; nici apă rece, măcar! Of, Nuța, Nuța!

Încremeni apoi, iarăși, lîngă dulap.

După un timp, descoperi într-un sertar o hîrtie mototolită. O luă, o desfăcu înfrigurat și-o netezi în palmă. Era o hîrtie albastră, lucioasă, de o mie de lei. Atunci, izbucni:

— Porcu! Numai el te-a învățat să-mi iei și banii... că n-aveai tu inima asta!

Scînci și ochii i se umeziră; lăcrăma. Se gîndea la banii pe care timp de doi ani îi adunase, zi de zi, în sertarele astea: de la Jorj, de la Culică, de unde apucase.

— Ți-ai pierdut răbdarea, vorbea el mai departe, Nuței, din gîndurile lui. Nu mai era decît o iarnă la mijloc, și gata.

Nistor strînsese banii, urmărind ca în primăvară să-și cumpere casă la București și să se mute acolo. De slujbă nu se plîngea el; îi făcea loc Jorj în Cooperație. Și încă cum!... fluerînd!... Acuma, însă, toate aceste visuri se năruiseră.

Scotoci și în celălalt sertar și, deodată, încremeni cu mîna strînsă pe-o bucată de metal rece, găsită într-unul din colțurile lui. După ce cer-

cetă temător ușa și fereastra, o scoase la lumină. Era „Crucea de fier“, decorația hitleristă pe care o căpătase, în 1941, la Odesa. „Hai, ce-a fost și acolo! gîndi cu admirație Nistor... armata trecuse înainte și rămăsesem noi jandarmii, să facem ordine“. Pentru ordinea pe care-o stabilise în sectorul lui cu baioneta și ștreangul, primise decorația. Iată, în toamna asta sînt zece ani de cînd trecea de la o spînzurătoare la alta și legăna cu virful săbiei trupurile bolșevicilor... N-ar fi vrut să ajungă la jandarmi, dar se vede că așa i-a fost scris. Taică-su, care ținea cîrciuma și hanul „La trei roșiori“, nu și-l închipuise decît ofițer. Ii plăcea s-audă scîrțîit de cizme și zăngănit de pîteni și de sabie în cîrciuma lui, să știe mahalaua că feciorul lui s-a ajuns... El, însă, s-a opus. „Numai tîmpiții și neamurile proaste nimeresc în armată!“ îi striga lui taică-său... Și-a intrat la Drept. Doi ani după ce-a terminat însă, tot taică-său cu cîrciuma lui i-a dat să mănînce. Nu se apucase nimeni să-i cerceteze tăblița ce și-o bătuse pe peretele casei și pe care scria mare, cu litere săpate: *Aristide Nistor — Avocat...* În 1940, de gura lui taică-su și de frica războiului, a intrat în jandarmerie; mai ușor ca alții, pentru că absolvise facultatea de Drept. A urmat, apoi, războiul... Odesa... doi ani a rămas acolo ca jandarm... În 1944, însă, cînd armatele sovietice îi împingea pe hitleriști înapoi, către Berlin, și-a adus aminte, cu teamă, de toți schingiuiții, împușcații și spînzurații de la Odesa. Trebuia să i se piardă urma. A ieșit de la jandarmi și-a intrat notar, în sat la Poiana, unde era Iancu-orezarul primar și mai aveau alde Codin un rest de moșie... Se trezi din gînduri cu ochii la decorația care i se încălzise în mîină. Iși aminti din nou de bani, de fuga lui Codin și-a Nuței, și se înfurie. Trînti decorația în sertar și izbi dulapul cu piciorul de se cutremură.

În timpul zilei, alergase pe toată balta să plătească salariile muncitorilor. Se întorsese pe întuneric, înghețat și rebegit, nerăbdător să vadă ce-a făcut Codin la procuratură. Cînd intrase la Codin, însă, găsise camera goală. „Să știi c-a fugit! îl fulgeră gîndul. Era prea fricos și prea laș ca să-i poată înfrunta pe ăștia!... tîrîtura! îl înjură el cu voce tare. Și gîndul ăsta i se adevăra cu totul cînd ajunse acasă.

Nistor se așezase acum pe pat. Sta pe marginea lui, cu capul în mîini, nemișcat. Se liniștise; de la bani și de la Nuța, de la Codin, își luase gîndul. Se gîndea acum la el. Și mintea-i ageră, plină de șiretenie, descoperise repede că lucrurile luaseră o întorsătură mai bună — poate — pentru el... Codin a fugit; deci el e vinovatul! O să arunce totul în spatele lui, e limpede! ...Auzi, însă, duduie de pași și glasuri pe sub fereastră. „Ăștia se strîng la birou acum, gîndi el. I-a lăsat Codin cu buza umflată. Toată noaptea or să forfotească“ ...Dar, gîndind la „ăștia“, îl apucă și pe el frica. Incolțirea lui Codin îi arătase că nu era de glumit. Simțea aveau, în spate, o mîină întinsă ca o ghiară care, oricît, putea să i se înfigă în ceafă ...Să fugă și el! Dar gîndul ăsta dispăru la fel de repede precum venise. ...Abia atunci va da de bănuie! ...Zîmbi pe neașteptate, bucurîndu-se de o idee nouă. Nu, nu va fugi. Era mult mai simplu să-și continue tactica: se va lipi și mai mult de „ăștia“! ...Dar cu banii, cum rămîne? Oricum, dar banii trebuie să-i pună la loc!... Se ridică, răsturnă geamantănașul de lîngă sobă și-l vîrî sub pat. Acolo îi va aduna!

Apoi ieși și o luă la fugă spre birourile cu ferestrele luminate. Înăuntru îi găsi pe Badea, pe Vlad, pe Ciurea pe Toma, și pe Zamfir, împreună cu alți cîțiva muncitori de la gospodărie. Toți aceștia își întoarseră capetele spre el, privindu-l cercetător. Contabilul avea o față ca de mort.

— Tovarăși, bișui el ...a fugit Codin!

Vocea groasă răsunase spart, lipsită de siguranță.

— Bine, bine! mormăi mecanicul sigur de sine...știam asta!

A doua zi, Nistor fu luat de Badea la raion, la sucursala Băncii de Stat. În sfârșit cu ajutorul Comitetului Raional de partid obținură deblocarea fondurilor de investiții planificate pentru digul gospodăriei. Pentru asta, însă, mai trebuia pe deasupra și aprobarea ministerului. De aceea, Nistor luă drumul Bucureștiului.

În aceeași zi, seara târziu, obținu și hîrtia de la minister. O căpătase destul de ușor, pentru că acum, la sfârșitul anului, Ministerul de Finanțe deblocase toate fondurile de investiții. Nistor gîndea, însă, altfel: „Am să le arăt că a fost nespuse de greu; dar că m-am zbatut, am alergat și am obținut toate fondurile... pentru binele gospodăriei!... Numai că o să se bucure degeaba. Ce poți să faci cu banii acum, în pragul iernii? O săptămînă-două, se mai poate lucra; pe urmă vine înghețul, iar Anul Nou, banii nefolosiți se varsă de-a dreptul la buget... mare scofală! rîdea el singur, coborînd scările albe și largi, de marmoră, ale ministerului.

Înapoi, trenul pleca abia după miezul nopții, așa că avea timp să treacă și pe la Jorj. Spre bucuria lui, îl găsi acasă; Jorj se pregătea tocmai de culcare. Nistor se strecură prin crăpătura ușii și numai ce-și lăsă geanta de piele pe-un fotoliu că și începu, speriat:

— Dom' Georgică, e prăpăd! am venit într-un suflet să te...

— Sst! îl întrerupse Jorj, supărat, cu urechea lipită de ușă.

Nistor încremeni cu ochii la el, nedumerit.

— Te-a urmărit cineva? îl întrebă celălalt, printre dinți, răstit.

— Pe mine? se înfricoșă contabilul. Cine să mă urmărească? ...Bîgui:

— Nu, nimeni!

Auziră, însă, tîrșit de pași pe scară. Jorj amuți lîngă ușă, încruntîndu-se. Nistor, care la început făcuse numai pe speriatul, se sperie acum de-a binelca. Pantalonii largi și ușori îi tremurau pe bețele picioarelor. Se liniști, repede. Zgomotul pașilor de pe scară se stinse în sus, către celelalte etaje. Jorj se desprinsese de ușă și-i făcu semn să stea în fotoliu. Nistor se așează stîngaci, păstrîndu-și geanta sub braț. Fotoliul era destul de scund, dar picioarele contabilului, mici și subțiri, tot spînzurau.

— Spune, îi porunci Jorj, oprindu-se în fața lui cu mîinile în buzunar... Repede și scurt.

— Repede și scurt, repetă în șoaptă Nistor, cu un deget ridicat... L-au prins pe Codin cu o sută de vagoane de zarzavat stricat și boul a fugit! Cînd a fost chemat la procuratură, așters-o, și încă și cu Nuța, și cu banii mei!

— Și ce-mi spui mie?! îl întrerupse Jorj, parcă nedumerit. Ce-am eu cu Codin? ...să fie sănătos!

Nistor se întreba în gînd, ce urmărea celălalt. Cînd pricepu că Jorj caută să se lepede de orice, zîmbi triumfător.

— Stai, dom' Georgică... stai că nu-i așa! Se cheamă că zarzavatul era strîns pentru cooperatie... care n-a venit să-l ridice la timp, care a făcut cu noi un contract umflat, astă primăvară, și pe care nu l-a respectat. E destul de clar! Și-n acte, cooperatia însemnează... Nistor închise puțin ochii și coborî glasul, repetînd: — Însemnează, Georges Ianculescu!

Jorj începu să se plimbe tăcut, cu mîinile în buzunar. „Al dracului, gîndea el despre Nistor, tot vulpe a rămas! A simțit că a spune că n-am avut mijloace de transport, nu e de ajuns. Asta e un motiv pentru cei de la gospodărie... dar aici?“... Iși aminti că Jack îi ceruse categoric să termine odată cu bilciul de la Zăvoiu... Se oprise hotărît cu ochii la Nistor: vrea să mă șantajeze, pricepu el, în sfârșit... dar n-am încotro!“

— Statul, reîncepu Nistor cu curaj, nu poate pierde. El de dumneata o

să se agațe mai întii. Codin e bun fugit. Ce să-i facă? ...Prinde orbul, scoate-i ochii!

Jorj își reîncepu plimbarea și după un timp, se opri iar în fața lui, tot cu mâinile în buzunare.

— Poți să faci ceva? îl întrebă de-a dreptul.

Nistor își plecă pleoapele, cuprins de o bucurie pe care în zadar încerca să și-o ascundă. Se gândea la sertarele rămase goale și la geamantanul de sub pat care trebuia umplut pînă în primăvară ...li era clar ce trebuie să facă: trebuia să arunce vina în spatele lui Codin! Ridică mîna și-și frecă degetele într-un fel care nu însemna decît bani. Jorj se îndreptă spre cuier, scotoci în jacheta lui de piele și se întoarse cu un teanc de bancnote în mînă. Incepu să numere repede:

— Zece, douăzeci, treizeci, patruzeci...

În același timp, însă, dincolo de cealaltă ușă, în chicineta unde iarna trecută stătuse ascuns Iancu-orezarul, Nuța se lupta pe mutește cu Codin. Inginerul făcea înfuriat niște semne și se căznea să treacă pe lîngă ea și să iasă din bîrlog. Nuța i se pusese de-a curmezișul, astupînd cu trupu-i mătăhălos întreaga ușă. Din cînd în cînd, ridica mîna groasă, pe care cărnurile dezgolite tremurau ca piftia, și-l amenința cu degetul lipit de buze.

— De ce să mă facă bou? scrișni Codin printre dinți.

— Lasă-l Puișor, se rugă Nuța speriată ...lasă-l, c-a fost bun cu noi.

— Ce? Bun? ...Prost! A fost prost, nu bun!

— Liniștește-te, Puișor, scînci Nuța.

Pînă la urmă, Codin se liniști, că n-avea încotro. Se ghemui din nou după ușă, așezîndu-se pe un geamantan mare cît o ladă. Își puse servieta umflată pe genunchi, își sprijini coatele pe ea și-și lăsă bărbia în palme. Avea privirile pierdute, reci. Nuța se apropie, triumfătoare, și-i sărută lacomă fruntea puțin teșită. Codin întoarse capul într-o parte, scîrbit. Dar în aceeași clipă, străbătu de dincolo glasul lui Jorj care număra tare, semnificativ.

Curînd, ușa scîrții în urma lui Nistor. Nuța răsufli ușurată, prelung.

— Uf, dacă ne-ar fi prins aceea, vorbi ea pițigăiat, fandosindu-se, aș fi murit de rușine, Puișor!

Inginerul nu mai avu timp să-și dea seama de caraghioasa ei alintare, pentru că intrase Jorj. Acesta se opri și în fața lui, Codin tot cu mâinile în buzunare; îl luă repede, negustorește:

— Ai auzit cît i-am numărat, nu?

— Am auzit, murmură Codin.

— Ei, făcu Jorj, arătînd spre servieta ...baniî înapoi!

Inginerul se codi un timp, apoi începu să desfacă servieta, încet, stăpînit de o durere care-i crispa fața. Parcă începuse să-și spintece pieptul, așa arăta. Numără banii în palma lui Jorj, cu vocea stinsă și mîna tremurînd. Inchise servieta la fel de încet și se lăsă din nou cu coatele pe ea ...„A dracului vulpe! gîndea el despre Nistor. A făcut ce-a făcut și banii tot la el s-au întors!”

După plecarea lui Jorj, se răsuci către Nuța care rămăsese zăpăcită și mormăi, cerîndu-i parcă socoteală:

— Ei, acum ce mai poți face cu ăștia? și apăsă servieta cu cotul ...cît o să ne-ajungă?!

Curînd după asta, la Zăvoiu începu construirea digului. În discuțiile cu inginerul și tehnicianul veniți de la Călărași, biruise ideea lui Vlad cuprinsă încă în vechile sale planuri. Problema principală era aceea de a salva de la

încec, în cazul unei revărsări a Dunării, întinderile scoase din sălbăticie. În toamna asta, situația se agravase și mai mult; însămintăseră o mie de hectare cu grâu și începuseră lucrări uriașe de canalizare, pe o altă parte de hectare, pentru orezării. Destelenirea a încă trei mii de hectare mărise întinderea pământurilor ce trebuiau apărate de năvala apelor.

După planul lui Vlad, digul trebuia să înconjoare întreaga suprafață a celor zece mii de hectare cuprinse în perimetrul lacurilor și al privalurilor. În acest fel, toate pământurile destelenite sau cele care se vor desteleni de atunci încolo, vor fi puse la adăpost de furia apelor. Lacurile și privalurile, fiind în afara digului, vor putea primi apă proaspătă în fiecare primăvară. Cum însă timpul era înaintat și iarna era aproape, cu înghețurile-i și zăpezile-i înfricoșătoare—necunoscute în alte părți, digul trebuia ridicat în acest scurt răstimp. Și nu trebuia uitat că fondurile nu puteau fi folosite decât pînă la sfîrșitul anului. Se putea conta, deci, pe douăzeci-treizeci de zile, timp în care construirea întregului dig era ceva cu neputință de înfăptuit.

Grija asta îi cuprinsese și pe muncitorii gospodăriei. Ei se gîndeau și la munca lor de pînă acum, dar și la frumusețea bălții transformate. Zile și nopți întregi, privirile lor au stat ațintite asupra micului laborator. Acolo, lucrau neîntrerupt, cu înfrigurare, Vlad, Toma, inginerul venit aci anume pentru dig și tehnicienii aduși de el. Ziua ieșeau toți pe baltă, călări, măsurau, puneau semne și jaloane, se uitau prin ocheane și-și notau. Noaptea se închideau în laborator, făceau schițe și desene, socotelii.

— Rămîne să hotărîți singuri, le spunea mecanicul. Noi ne ducem să ne pregătim de asalt.

— Cînd oți zice gata — îi asigură Ciurea — să știți că mîncăm pămîntul ...oprim și Dunărea în loc.

Zîmbiră, și el, și inginerii.

Badea plecă în port la Călărași, și peste două zile se întoarse cu un șlep de șine, de traverse și de vagoneti. Apoi se apucă să pregătească tractoarele pe șenile și plugurile grele cu care vor răscoli pămîntul înaintea săpăturilor, ușurîndu-le astfel munca. Ciurea și alți cîțiva muncitori zilieri, se risipiră prin satele din jur după ajutor. Vestea construirii digului căzuse bine, pentru că oamenii care terminaseră cu cîmpul și se pregăteau să se urce pe cuptor, erau doritori să mai cîștige și ei cîte un ban pentru iarnă.

Așa se făcu că în ziua sorocită, lucrările începură deodată pe cîțiva kilometri. În zorii primei dimineți, pe latura dinspre Dunăre a bălții, apăruse ca din pămînt un adevărat șantier. De o parte și de alta a liniei țărurilor, roiau sute și sute de oameni, de cai și de căruțe. Tractoarele băteau cu putere, zguduind pămîntul, răscolindu-l în adînc pe o lățime de aproape o sută de pași. De-a lungul șinelor înguste, întinse pe margini, începuseră să huruie vagonetele. Primele căruțe încărcate urcară într-un șir nesfîrșit pe coama pămîntului aruncat de săpători, și chiotul oamenilor și nechezatul cailor întăritați.

Și de pe toate drumurile bălții veneau mereu alte și alte căruțe, în goana cailor, grupuri de oameni cu uneltele pe umeri, sau șiruri de călăreți pentru tras vagonetele.

În urma unei asemenea înșiruii, venea un bătrîn încotoșmănat în cojoace, cu pasul greoi dar călcătura dîrză, sprijinindu-se obosit în toiag. Vlad îl recunoscuse de departe și-i ieși înainte:

— Ai venit să ne-ajuti, moș Dincă?

— Am venit, se semeți bătrînul. Apoi, dumneata să nu te uiți c-am venit numai cu toiagul! E drept, în mîini nu mai am putere și nu mai pot

ridica lopata; dar o vorbă bună sau de muștrare pentru tineretul ăsta, cred că nu e de prisos!

— Nu e, moș Dincă, zîmbi Vlad și-i strînse mîna.

Bătrînul trecu printre ei mai departe, spre îngrămădirea de oameni și căruțe. Inginerii care marcau traseul digului se opriră cu ochii după el. Hărmălaia șantierului ajungea pînă la ei doar ca un zumzet de albine. Priviră apoi schițele, întorși către linia țarușilor înfipti în pămînt.

În cele din urmă, hotărîseră să ridice numai partea dinspre Dunăre a digului. Digul lua, astfel, forma unui arc de cerc care atîngea cu mijlocul malul lacului Lebăda, iar extremitățile și le sprijinea pe grindurile mărginașe de la privalul Dunării și privalul Ochiul Boului. Numai o inundație neobișnuită — care ar fi înecat și grindurile — ar fi putut ridica apele peste el. Aceasta era tot ceea ce se putea face acum, în pripă, cu ajutorul atîtor oameni și cu maximum de siguranță.

Vlad și inginerul celălalt, străinul, părăsise schițele și se uitau la frămîntarea de pe șantier. Străinul, un om mult mai în vîrstă decît Vlad, cam țigănos și uscat la față, se apropie după o vreme de tînărul inginer:

— Te invidiez, spuse el cu sinceritate. N-am visat niciodată să lucrez într-o asemenea exploatare, cu atîtea posibilități, cu atîtea lucruri noi!

Vlad zîmbi numai, fără să-și ascundă nici mulțumirea, nici mîndria.

— De altfel, continuă celălalt, s-a dus vestea despre dumneata! Toată lumea te cunoaște. Mărturisesc că-mi face plăcere să lucrăm împreună!

Vlad zîmbi din nou; de data asta cam stingherit, fistîcit aproape.

Își întoarscră iarăși privirile spre șantier. În roirea fără de istov a oamenilor, partea aceea de baltă parcă fierbea. Ochiul lui Vlad se umeziră. Îngrămădirea de pămînt de pe linia țarușilor începuse încă de pe acum să ia forma digului.

...Cele din urmă vagonete de pămînt răsturnate pe creasta digului fuseseră acoperite de primii fulgi de nea. Timpul frumos ținuse pînă aproape de crăciun. Se mai burzuluise vremea cîteodată, burnițînd în suflarea rece a crivățului ace de zăpadă. Pămîntul, însă, nu înghețase. Cele mai multe zăzăseseră mîngiate de lumina soarelui care avea, totuși, puterea să risipească și să izgonească pîclele adunate pe baltă. Zăpada căzuse astfel dintr-o dată pe pămîntul cald, acoperindu-l de la o margine la alta.

Se așezase apoi o iarnă cu viscoliri turbate, pustiiitoare, cu troiene înfricoșătoare și nopți geroase. Orice urmă de drum fusese ștearsă de pe toată întinderea bălții. Deasupra zăpezii, se legănau doar vîrfurile mărunte ale trestiiilor uscate. Balta căzuse în stăpînirea haitelor de lupi venite de pe Ostrov pe Dunărea înghețată.

În nopțile mai geroase, sau înfundate de roirea besmetică, alburic, a omătului pulberat, lupii atacau cu furie saivanele de oi și grajdurile cailor și vitelor aduse la iernat. În plină zi, sfîșiaseră un cal scăpat în pustietatea albă a bălții. Numai dîrzenia ciobanilor și a îngrijitorilor organizați în cete îi mai oprise de la pradă. Tot lupii îl speriaseră și pe Iancu-orezarul care fu nevoit să-și părăsească bordeiul de la orezărie și să vină la gospodărie.

Urgia neașteptată a iernii îngreunase viața oamenilor. Munca în gospodărie mergea tot mai încet. Crescuse, însă, nădejdea într-o recoltă uriașă, pregătită de obləduirea omătului. Ciurea era singurul care se intristase și-și arătase într-o zi îngrijorarea:

— La primăvară, o să avem înec, tovarășe inginer. Iernile astea au adus apele pînă la marginea satului. Așa a fost și în nouă sute douăzeci și nouă, și-n timpul războiului d-acuma...

Ciurea întunecase, astfel, bucuria oamenilor. Vlad și Badea se gîndeau din timp la măsurile ce trebuiau luate pentru salvarea de la înec a avutului gospodăriei.

În afară de astea, însă, viața gospodăriei mergea liniștit înainte. Toate forțele erau îndreptate spre repararea tractoarelor, mașinilor și uneltelor, spre pregătirea campaniei de primăvară. Mecanicul se mai ocupase un timp și cu calificarea unei noi serii de tractoriști. Curînd, însă, fusese chemat la un curs de două luni, la regiune, să învețe agrotehnică. În drum spre școală, trecuse și pe la procuratura raională, să vadă ce se mai știe despre Codin. Acolo, aflase cu surprindere că Nistor venise de bună voie și dăduse o declarație împotriva inginerului fugit, vinovat (spusese el), de pierderile suferite de gospodărie prin distrugerea celor o sută de vagoane de zarzavat. Plecase la școală nelămurit: „Ce e cu Nistor? se întrebă. Nu e legat de Codin?!“... Îi părea bine că contabilul se arăta a fi altfel de om de cum îl crezuseră ei.

Rămas la gospodărie, Vlad lucra neobosit în laborator, analizînd probele din pămînturile destelenite, făcînd planuri și socoteli pentru primăvară și vară. Toma avea cel mai mult de lucru. Ingrijirea cailor, a vitelor, a porcilor, a păsărilor, a oilor — toate cădeau în sarcina lui. Era, însă, ajutat îndeaproape și cu multă pricepere de Ciurea. Lui Toma îi rămînea astfel, de la prînz în sus, ziua liberă. De cele mai multe ori îl apuca miezul nopții în laborator. Silvia îl înscrisese la Institut și-i trimitea regulat toate materialele necesare studiului.

...Intr-una din aceste zile, în micuța și îndepărtata gară din singurătățile bîntuite de viscol ale Bărăganului, coborî din trenul de amiază un singur călător. Era un țaran c-o traistă în mîină, care ocolise gara și se oprise la marginea cîmpului de dincolo de ea, scrutînd zările închise de viscol. Nu se vedea nici o urmă de drum. Totul era alb, acoperit cu un țol nesfîrșit de zăpadă. Doar un șir de stîlpi tăia stepa în linie dreaptă, către părțile de jos, spre Dunăre. Deocamdată, nu se încumetă să plece pe lîngă ei, căci asta avea de gînd, și se întoarse iar pe peron. Aici, se suci într-o parte și alta — căutînd pe cineva, privi cu neîncredere clădirea și se lipi apoi de zidul roșatic, ferindu-se din bătaia crivățului.

— Da' vino încoace, mă unchiule, îl strigă un ceferist din ușa sălii de așteptare ... că d-aia am făcut focul.

Țăranul se uită la el cu neîncredere, cercetîndu-i creștătura piczișă din bărbie. Apoi intră, gonit mai mult de viscol. Înăuntru își scoase dolmanul de abă și căciula de oaie, le scutură de zăpadă, și se așeză alături de-o bătrînă, cu traista pe genunchi. Și ceferistul, și bătrîna se uitară la el, așteptînd să-i întrebe ceva; el însă, încremeni pe bancă, tăcut, cu pumnii încleștați pe traistă.

— El e cu tractoarele, vorbi ceferistul către bătrînă, urmîndu-și vorba întreruptă... el învîrte pe degete toată mecanica d-acolo!... el a mîinat tractoarele în baltă, de-a scos balta la lumină!

Țăranul tresări. „Ei, uite că chiar așa o să fie, gîndea el. Cînd îi spuneam eu că toți o să mă iscodească, ce și cum! ... Ea nu, că du-te și du-te, să vezi ce face!... Lasă, că e băiat mare, își amintea el discuția cu nevastă-sa, e cu școală, e inginer! Ce-o să caut eu acolo, să-l fac de rîs?! Eu sînt țaran... Pe cine cauți dumneata, o să mă întrebe cineva, unul d-acolo?... Pe tovarășul inginer Opreșa, am să-i spun!... Da' cine ești?... Tată-său!... Ei, știi ce-or să zică ăia? se certa din nou, în gînd, cu nevastă-sa... Da' uite, bă, ce prăpădit mai este! Va să zică și ăsta, Vlad, e spiță de neam prost!... Da' du-te, mă, creștine, auzea parcă strigătul nevestei. Ce te gîndești tu

la astea? Eu numai cu fruntea ridicată și pieptul scos aș îmbla. Când ar întreba unii cine ești, să se spună: — Ei, ăsta-i tatăl inginerului Oprișa, ce crezi?!“ Mîinile țaranului se opriră din frămîntatul traislei de pe genunchi.

— Tii! vorbea mai departe ceferistul. Păi știi ce belșug au scos ei de acolo din baltă? Au speriat lumea! Ziua și noaptea plecau de-aici trenurile uite-așa, unul după altul: cu bumbac, cu floarea-soarelui, cu porumb, cu orez... da, cu orez!... Nu mai vorbesc de sfeclă, care-am dus-o cu vapoarele pe Dunăre!

Țaranul asculta, uitîndu-se cînd la ceferist, cînd la bătrînică. Uimirea lui crescuse pe neașteptate. Știa și el despre astea din scrisorile lui Vlad, dar nu crezuse niciodată în ele.

— Ei, păi să vezi ce! urmă ceferistul. Este acolo un inginer nou; unul Oprișa! Acum două veri a venit. Parcă-l văd, cu cufărul într-o mîină și vioara în alta, supărat, gata să plece înapoi cu primul tren. L-am așteptat și-a doua zi, și-a treia zi să se întoarcă; dar nu s-a mai întors!... Ei, ăsta a răsturnat acolo totul! Da' știi, pare-a ridicat un om căzut și l-a înfipt cu picioarele în pămînt, așa a fost!... A făcut un plan nou, după care au intrat tractoarele în țelină și s-a acoperit balta de lanuri! ... Ei, ăsta om, deștept om! Ți-nchipui ce cap are el! Halal de mama lui!

Mîinile țaranului începură din nou să frămînte traista. Ochii însă i se luminaseră ca de-o înfiorare neașteptată, plăcută. Se ridică, își tîrșii picioarele pînă lîngă sobă. De aici cercetă din nou, bănuitor, și pe bătrînică și pe ceferist. Bătrînica era cocîrjată și împutînată la trup, dar mișcărilor-i tanțoșe, puțin repezite vedeau o putere neobișnuită încă de ani. Ea aranja mereu, cu mîna, o legăturică făcută dintr-o basma neagră ce-o avea alături.

— Tovarășe, mormăi țaranul stînjenit, adresîndu-se ceferistului... poate știi, inginerul este la gospodărie?

— Da' ce-ai cu el? Îl iscodi ceferistul... tot acolo mergi?

— Acolo... el e băiatul meu!

— Așa! făcu ceferistul cu respect și se rezezi de-i strînse mîna, mișcat... Uite, urmă el arătînd spre bătrînică, și dumneaei merge la *găsă*. E mama lui Badea, a șefului mecanic. A venit azi noapte, cu un tren întîrziat... o să mergeți împreună, c-am telefonat de dimineață după sanie.

După aceea, tatăl lui Vlad s-a așezat din nou lîngă bătrîna, care, bucuropasă că are tovarăș de drum, a început să turuie:

— Mie de la crăciun mi-a scris să viu... da' ce-am putut? Am rămas să fac sărbătorile acasă, că cine știe, m-o prinde vreo vremeire pe-aceia și cum îs bătrîna, gata! Nici acuma nu prea m-am îndurat eu să mă despart de sat, da' m-a împins dorul, ce crezi!... M-am gîndit c-a nimerit pe-aceia, singur printre străini, fără nimenea, nici o ființă de om pe lîngă el... Că dacă i-am spus, însoară-te, mă băietate și uit-o pe Maria. Ce, o viață întregă ai s-o jelești? Dacă așa i-a fost scrisa ei și n-a vrut dumnezeu să fie a ta, alta nu mai găsești?... El, nu și nu! Și-așa a rămas, călugăr. Că și dacă ți-oi spune cum a fost ucisă ea de boier...

Peste un ceas sania gospodăriei, trasă de patru cai, îi purta de-a drep-tul peste cîmp, pe lîngă șirul stîlpilor de telegraf. Pe drum, viscolul se domoli; slăbi și puterea crivățului și nu mai venea nici zăpadă. Ajunseră astfel destul de repede în baltă, la gospodărie. În locul mecanicului, bătrîna fu primită de Ciurea. Fostul argat încălzise și pregătise pentru ea camera lui Badea. Bătrîna, oricît se ținuse ea de bătoasă, tot înghețase și deși spunea că nu-i e frig, era vînată și tremura.

— Vino aicea, mămucă, mai lîngă sobă, o îndemnă Ciurea, după ce-o

dezbracă de șubă. Apoi urmă: — Pe Badea trebuie să-l mai aștepți. Acum e la școală!

— Vai de mine! se sperie bătrîna.

— Lasă, mămucă, o să vină el... și apoi, ce dac-ați face iarna la noi?!

Vlad se trezi de-a dreptul cu taică-su în prag. Tînărul inginer se ridică de la masă, înveselit pe neașteptate, uimit.

— Măi, tată! murmură el... cum ai venit?

— Păi, ce am mai scăpat de gura mă-tii, începu taică-su, după ce-și agățase traista în cuiul de după ușă... Du-te și du-te! Vezi ce e cu el!... Știi cum e ea, moale la inimă ca o cîrpă!

Vorbiră îndelung despre ce era pe-acasă și prin sat. Vlad se încredință că taică-su venise cu gîndurile mai vînturate și cu frămîntarea de inimă mai strînsă. Și pentru a nu-i întuneca bucuria acestei întîlniri, se hotărî să nu-i mai amintească nici de pămînt și nici de colectiv. Către seară, cînd taică-su se mai încălzise, Vlad îl îmbracă cu șuba lui și ieșiră. Se opriră în capătul șirului de plopi, întorși spre balta acoperită de omăt. Vlad îi povesti cum era balta înainte, ce-au făcut și ce mai vor să facă. Apoi îl duse la grajduri, la saivanele de oi, la vite, la cai, la porci, la cotețele de păsări. La urmă trecură și pe la tractoarele și mașinile de sub șoproanele de stuf, și prin atelierile de mecanică. Inserarea îi prinse în magaziiile burdușite cu semințele păstrate pentru campania de primăvară.

— Ei, așa zic și eu să faci plugărie, Vlade! mormăi taică-su, cînd se întoarseră în casă.

— Și cine vă oprește să faceți așa? Nimeni! Dimpotrivă, statul v-ajută, dar...

— Vlade, îl întrerupse taică-su, tu tot într-acolo bați!

Spre uimirea lui, însă, tînărul inginer nu mai zări privirile tatălui său atît de întunecate.

— Ei, îndrăzni el, ce-ai făcut cu pămîntul?

— L-am pierdut, mă! răspuse taică-su cu amărăciune în glas. Gata, pentru totdeauna!... Vlad rămase gînditor, înduișat de amărăciunea lui... Da' nu la judecată l-am pierdut, nu! Acolo nu mă lăsam eu; sculam și pe taica din groapă și tot nu mă lăsam!... Ei, închipuie-ți, Vlade, unchi-lu a intrat în colectiv! Și numai o înfățișare mai aveam... una, mă!... Da' acum, ce să fac? Să chem o sută de oameni la judecată?... că pămîntul e-al lor?... Și ce m-am mai rugat de el, înainte de a intra: — Dă-mi, mă, pogonul ăla și pe urmă intri! Acuma, tot un drac! Ori intri cu opt, ori cu șapte, tot aruncate pe gîrlă se cheamă că sînt!... Nu, s-a împotrivit el, așa nu mă mai primește!... Și tu vrei neapărat să intri?... Neapărat, mi-a răspuns. M-am săturat să tot trag mîța de coadă!... Păi, dacă tu, cu opt, o tragi... dar eu?! Dă-mi pămîntul, mă!... Știi ce mi-a răspuns? Ascultă numai și te minunează... Și dacă ți l-oi da, zice, tot degeaba! Nici tu n-o scoți la un capăt! Hai și tu în colectiv, că numai acolo o să te sature de pămînt!

Vlad tăcea, bucurîndu-se pe ascuns de întorsătura asta a lucrurilor. Il îndurera, însă, frămîntarea fără de istov a lui taică-su și iar îndrăzni:

— Chiar așa, tată... de ce n-ai intra?!

— De, mă băiete! mormăi taică-su fără putere. Așa zice și mă-ta. Mai ales acum, de cînd s-au împărțit veniturile — e-a fost acolo și-a belit ochii — nu mă mai slăbește... Hai, și hai!... De, eu știu?!

Tăcură timp îndelungat, fiecare dintre ei ferindu-se să împingă lucrurile mai departe. Seara, însă, după ce mîncară împreună cu bătrîna și Ciurea, și băură din vinul adus de fostul argat, Vlad și taică-su se culcară alături, în

patul tînărului inginer. Rămaseră cu ochii deschiși în întuneric vreme tîrzie, cuprinși de aceeași îngîndurare.

— Vlade, știi la ce mă gîndesc? Începu taică-su într-un timp... Îți mai amintești de pămînturile de la „răchiți“ și de izlazul de lîngă apă? Și acuma-s părăsite și pline de buruieni! Ce zici, nu-i bine de *bulgărie* acolo? Să-mi dea mie oameni și motor, și să vezi ce scot eu din lunca aia!

Vlad înțelese totul într-o singură clipită și șopti stîns, sugrumat aproape:

— Măi, tată!...

4

Peste cîteva zile, tatăl lui Vlad a plecat singur la gară. Bătrîna, mama lui Badea, nu s-a mai întors; a rămas să-și aștepte feciorul, „să-l mai văd o dată, că nu se știe cînd îmi vine ceasul și intru în pămînt“. Ciurea și tractoriștii i-au rostuit viața în camera lui Badea, îngrijindu-se mereu să aibă de foc și de mîncare. Dar bătrîna sta ziua întreagă în fața geamului zgîlțit de viscol și păzea neobosită cărările mecanicului.

Și astfel, viața gospodăriei a intrat din nou în liniștea din toiu iernii. Toți își vedeau de muncă și așteptau cu nerăbdare primăvara. Numai pe Nistor îl muceau, în ascuns, gînduri potrivnice.

Vremea rea îl țintuise în gospodărie. Nu mai făcuse rost de alți bani pentru geamantănașul de sub pat. Se apropia primăvara și gîndul că nu va putea să se mute la București în casa lui, așa cum plănuiise, îl înfuria. De Nuța își mai aducea aminte doar cînd în socotelile sale aduna și banii cu care fugise ea.

Către sfîrșitul lui ianuarie, cînd iarna se mai domolise, ieși în sat, pe la Culică. Îl găsi lungit în pat, cu fața în sus și palmele sub ceașă, cu tălpile lipite de sobă. Nu părea mai acrit de cum arăta de obicei. Căldura dinăuntru îi muiașe și-i îmbujorase umerii umflați ai obrazilor. Privea pierdut în tavan, visător. Cînd Nistor îi atinse pieptul, linia buzelor subțiri și drepte se lungi, încercată de zîmbet. Se ridică în pat, lăsîndu-și piccioarele înfășurate în obiele să-i spînzure.

— Ce faci? îl întrebă Nistor, privindu-l pe sub sprîncene, cu viclenie.

— Trăiesc... ce să fac?! mormăi Culică... Cît oi mai putea!

— Sigur, îl muștră contabilul... la *alții* nu te mai gîndești!

— Lasă, că nici *alții* nu s-au gîndit la mine, i-o reteză Culică.

Izbucniră în rîs. Nistor își lăsă paltonul la capătul patului, descoperindu-și trupul pipiriu—umflat acum cu haine și cojoace,—și se așeză alături de Culică. Vorbiră de asprimea iernii, de gospodărie, de una, de alta, pînă ce Nistor aduse vorba de cea ce-l durea:

— Ce facem, domn' Marinache, trece iarna și noi stăm așa, cu mîinile în sîn?!
Culică se scărpină în părul mărunt al cefii și privi șters, inexpresiv; tăcea.

— ... nu mai e rost de nimic?... chiar de nimic?

— Hm! pufni Culică... ar fi ceva.

Ochii ageri a lui Nistor străluciră. Întrebă repede, nerăbdător:

— Ce?

— Stai să vezi... Culică ieși în tindă și se întoarse cu o coșerie de papură, lungă, plină de pește. Se chirci în fața lui Nistor, o deschise, și-și săltă capul zîmbind cu subînțeleș: — Negustorie cu *pește blind*.

Nistor se aplecă deasupra coșeriei, vîrî mîna și scoase un crap mare și greu, cu solzi lași și strălucitori, umezi încă. Îl ridică, dar coada crapului tot mătura podeaua. Întoarse capul spre Culică, întrebător.

— Din privalul Bogata, îl lămuri celălalt... spre ziuă m-am întors, d-ai-a stăteam cu picioarele la sobă... Acum e frig și vine la copcă, în stufăriș. Vânturi numai apa cu lopata... și vine singur, plutind.

Contabilul miroși capul peștelui și strîmbă din nas. Ii cercetă și urechile; erau vinete.

— Păi, ăsta-i mort, dom' Marinache, izbucni.

— Și ce-are aface? se împotrivi Culică, parcă supărat.... Ce, pute? Să fii dumneata sănătos cît pește din ăsta *blindul* am vîndut eu în trecut... vagoane întregi!... Ce, urechile? ... un fleac! Cîte-o picătură de sînge de pasăre și gata. Se înroșesc pentru totdeauna.

Nistor lăsă crapul în coșerie și rămase gînditor. Culică văzu, însă, cum îi sticleau privirile — ca întotdeauna cînd era vorba de bani. Se aplecă și scutură coșeria de mai multe ori, de parcă însuși peștele se s bătea în ea.

— Ei, cum facem? îl întrebă Nistor.

...A doua zi, seara tîrziu, Culică urca scările la Jorj, cu coșeria în mînă. În fața ușii se opri și așeză coșeria încet, la picioare. Aprinse un chibrit și căută soneria sub care știa că era scris pe perete, cu creionul, numele lui Jorj. Lîngă sonerie, însă, străluci o bucată de alamă pe care-i află trecut numele întreg: „George Ianculescu“. Se strîmbă și rămase așa, cuprins de uimire, pînă ce flacăra îi fripse degetele. „Al dracului, s-a ajuns!“ gîndi el cu invidie. Dădu să apese pe buton, dar se opri. Dinăuntru răzbăteau pînă la el strigăte înfuriate. Ascultă...

— Liliana, recunosc el vocea lui Jorj, înțelege o dată pentru totdeauna că nu se poate acum.

— De ce amîni mereu, Jorj? scînci o femeie. Mai apoi, glasul ei se auzi rugător și stins, înduioșat: — Jorj, spune-mi o vorbă bună... am nevoie de ea... răspunde într-un fel dragostei mele, dar nu mă chinui că nu mai pot!

— Văd c-ai început să-ți pierzi răbdarea, o mîngîia Jorj.

Urmară cîteva clipe de liniște, după care femeia izbucni deodată:

— ... Lasă că știu eu de ce nu mai vrei să ne căsătorim, acum!

— De ce? se răsti Jorj... Spune!

— Din cauza bașoldinei pe care-o ții ascunsă în casă! îi strigă femeia indignată.

— Da, du-te-n mă-ta, izbucni Jorj... Nu mă mai bate la cap cu prostiile tale. De două zile a plecat.

Un timp, Culică ascultă plînsul deznădăjduit, zguduitor al femeii. Ridică mîna și apăsă prelung. Așteptă. Cînd ușa se deschise, lumina îl izbi drept în față.

Jorj îi făcu supărat semn să intre.

Înăuntru, nu mai era decît Jorj. Acesta îl primi rece, ca niciodată pînă atunci. Stătea în fața oglinzii noi, mare cît jumătate de perete, și-și înnodea cravata. Culică se opri lîngă ușă, cu coșeria în mînă, și privi încurcat poșeta roșie rămasă pe pat. Iși îndreptă apoi privirile spre cealaltă ușă, în dosul căreia bănuia că femeia aceea plîngea mai departe.

— Ce e, domn' Marinache? îl întrebă Jorj cu ochii în oglindă.

Culică se apropie de el privindu-i părul uns, lucind în lumina becului de deasupra ca o sticlă neagră, pantalonii negri, cu dunga turnată parcă pînă jos, cămașa albă. Deschise mutește coșeria și ridică traista care acoperea peștele.

Lumina străluci în fundul coșeriei, argintiu, în toată puzderia solziilor. Jorj se aplecă, ținîndu-și cravata cu o mînă, încruntîndu-se.

— Ia scoate unul, ceru el.

Culică ridică în lumină cel mai mare dintre crapi, răsucindu-l. Jorj luă un cuțitaș și desfăcu puțin urechile peștelui; erau roșii ca sângele.

— Nu e mort, domn' Marinache? întrebă el, deși se vedea că era mulțumit de marfă.

Culică lăsă peștele în coșerie, supărat, și aruncă deasupra traista. Il privi pe Jorj mîhnit, clătînd capul, tînguindu-se:

— Imi pare rău, domn' Georgică! Adică, de-acuma mă cunoașteți, de ieri, de alaltăieri? Nu găsești în tot Bucureștiul marfă ca asta! și-și ridică coșeria, să plece.

— Stai! îl opri Jorj.

După ce-și încheie haina în fața oglinzii, Jorj se îndreptă spre măsuta din colț, pe care apăruse acum un telefon. Făcu un număr și vorbi scurt și neînțeleș, aproape păsărește, cu unul, Jack.

Culică trebuia să mai aștepte ca la un ceas, pînă venea și celălalt să vadă proba de pește. Ieși de la Jorj și urcă pe aceleași scări la mansardă, cu traista în mînă. Devenise îngîndurat. Vechiul său plan cu balta i se clătina. Pe Stela, tocmai de aceea o dăduse la școala asta de „argafi“, ca s-o aducă acolo, inginer. Cînd trecuse astă toamnă pe aici, însă, tot așa în fugă, aflase că Stela n-o ducea prea strălucit cu școala. Ii spusese bătrîna în a cărei chiluță stătea fata. Culică se înfuriase atunci și-și bătuse fata, izbind-o cu pumnii, cu picioarele, pînă ce-o învinețise. După ce-o lăsase întinsă pe podea, scosese niște bani, îi trîntise pe masă și plecase... De aceea urca acum scările supărat. Și cu fiecare treaptă, simțea cum îi crește iarăși furia. „Dacă n-a mai mișcat cu școala, o omor! își spunca Culică. O bat pînă ce-o las lată. De așa copii n-am nevoie. La casa mea n-are ce căuta. Să se ducă dracului, unde-o vedea cu ochii!“

Ii deschise tot bătrîna care sta alături de Stela, într-o bucătărioară și mai mică decît chilia dată fetei. Cînd ea îi văzu fața negricioasă, aproape vînată, și ochii mici, sfredelitori, plini de răutate, se îngrozii. Iși aminti dintr-o dată de cîinoșenia cu care Culică își bătuse copilul astă-toamnă. „Acuma, chiar o omoară!“ își spunea, cuprinsă de spaimă. Se gîndea că, de cîteva nopți, venea la Stela unul care zicea că este inginer.

— Ei, ce se mai aude, madam Frosa? o întrebă de-a dreptul, poruncitor. Bătrîna încremenise lîngă ușă; tremura și inima în ea.

— Fata nu-i acasă, murmură... acum a plecat în oraș.

Nu spuse, însă, că plecase cu inginerul. Culică o privi nemulțumit, de parcă bătrîna era datoare că aibe grija fetei.

— Madam Frosa, mîrîi el... cum, în oraș?!... La școală, vrei să spui!

Bătrîna tăcea, simțînd că pe Culică îl încerca din nou furia. În clipa aceea, însă, se petrecu ceva neașteptat. Nu te puteai gîndi ca pumnul acela de carne să aibă atîta curaj. Mînată poate numai de frică, bătrîna îi spuse dintr-o dată adevărul întreg: Stela nu mai era de mult la școală, hoinărea fără nici un rost și se înhăita cu cine găsea, era o destrăbălată...

— ...așa să știi matală! îi strigă ea, oțărîtă, de parcă-l scuipa.

Culică se făcu și mai vînat la față, strînse pumnii și încremenii cu gura întredeschisă. Furia îl împietrise, îi înghețase și sângele, și mușchii, și gîndurile. Numai ochii îi străluceau, privind undeva în gol, de parcă înnebunise. Încercă să vorbească, dar dădu într-un gîngăvit nervos, întrerupt de tremurul bărbiei. Cînd bătrîna puse mîna pe clanță, gata s-o șteargă, el se clatină și izbucni cu ochii închiși și pumnii strînși, gemînd mai mult:

— Ah, dumnezeii mă-si!

Culică trecu apoi în cămăruța Stelei, izbind ușa cu picioarele, tropăind

Bătrîna răsufflă ușurată. Prin ușa deschisă, se puteau auzi pașii lui apăsați și grei, ca de urs înfuriat.

— O omor, îi deslușea ea vorbele scrișnite. O omor și gata!... Eu am făcut-o, eu o omor... dumnezeii mă-si... de-așa copil n-am nevoie!

„Să știi c-o omoară!“ își spuse bătrîna, înfricoșată iar. Imbrăcă pe furis o haină și se strecură afară, ușurel, gîndind s-o aștepte pe Stela pe scară și s-o vestească. Dar Culică auzi și sări după ea ca un tigrul.

— Madam Frosa, strigă el... întoarce-te!

Bătrîna se supuse fără să vrea. Intră în casă cu pași mărunți, parcă vinovați.

— ... te pomenești că-i ești codoașă?! o muștră Culică, întrebător.

— Eu, maică? izbucni bătrîna, închinîndu-se... să mă bată Dumnezeu dacă știu ceva!

În chiliuță se statornici din nou aceeași tăcere. Culică călca mai departe parcă pe strunele ei, mărindu-i încordarea. Acum nu mai mormăia, dar se mișca parcă mai repede, din ce în ce mai repede, zbătîndu-se în chiliuța strîmtă.

Intr-un timp, pe coridor se auzi risul zvăpăiat al Stelei. Îi recunoscuseră, și Culică, și bătrîna — care se așeză pe pătutul ei din bucătărie cu ochii închiși. Strîngea pleoapele și dinții, îngrozită, așteptînd parcă un pocnet de pușcă de dincolo. Zgomotul cheii în broască, deși repezit, ținu o veșnicie. Ușa scîrții apoi, răbufnind, trasă cu putere. O clipă nu mai auzi nimic. Desluși doar scîncetul sugrumat al fetii, stins:

— A, ta-ta...!

Își închipui mîna lui Culică înfiptă în gîtul ei... Aștepta... Se făcuse dintr-o dată liniște... o liniște de pustiu, goală de orice fior de viață! Bătrîna se ridică, îngrozită, tremurînd. „A omorît-o!“, îi scăpă un gînd. Se îndreptă spre ușă, să fugă. Tocmai atunci auzi vocea lui Culică. Era mieroasă, gravă din cauza încordării prin care trecuse, înfiorată de uimire.

— A, cu dumneavoastră era, dom'le Codine?! ...Iertați-mă!

— Știi, tată, șopti Stela sfielnic și neîncrezător... domnul inginer are post la București, acuma.

— Știu, mormăi supus, chiar încîntat, Culică.

Pe bătrîna, însă, o părăsiseră puterile-i slăbite, risipite de atîta încordare și căzu moale pe pat!...

5

La cîteva seri după asta, un grup de tractoriști și de ciobani, în frunte cu Ciurea, stăteau la pîndă în cel mai adînc stufăriș de la privalul Bogata. Veniseră de cu seară cu cazmale și lopeți și săpaseră în uriașul troian de zăpadă ridicat de viscol în desîș, o groapă rotundă și largă, care să-i ascundă și să-i apere de vînt. Imprăștiară zăpada, înfigînd vîrfuri de trestie în ea, lăsară pe unul să păzească la marginea stufărișului, iar ei coborîră la adăpost. Stăteau pe grămezi de trestiiș, înfășurați în șube și fumînd în pumni. Nu mai nîngea; dar vîntul care suiera în vîrfurile trestiiilor îngropate de omăt, purta praful de zăpadă de la un troian la altul, spulberîndu-l. Așa se făcea că deasupra lor se cernea o pulbere argintie abia simțită.

— Mai zilele trecute, povestea Ciurea, cînd treceam încoace cu tovarășul inginer, călări, ca să vedem ogoarele și digul, deslușesc o urmă de vulpe spre prival... Mergem, și încă una... și-apoi, deodată, zeci de asemenea urme... Tovarășe inginer, zic eu, astea au fost la pește... El tăcea. A zîmbit numai, neîncrezător. Știți cum este el; ascultă, se gîndește și abia pe urmă spune:

Așa! ...Mie mi-era o lecuțică de necaz, pentru că dacă nici eu n-oi cunoaște balta, atunci cine?!

Am dat și peste alte urme, dar tăceam și mă uitam la tovarășul inginer cum le cerceta cu privirile schimbate ...Stai, stai să vezi! Intr-un loc, ocolim noi troianul, să trecem pe la adăpost. Jos în vale găsim un pește înghețat, mâncat pe jumătate ...Ei, tovarășe inginer, sar eu, cum îi? ...Ai dreptate, zîmbește el și parcă se bucura că nu mă înșelasem ...Așa a fost atunci. Mă gîndeam că cine știe, poate s-a spart gheața într-un loc și a ieșit peștele la aer, a înghețat, și vulpea, gata, l-a și mirosit!

Ieri, însă, numai ce văd rotindu-se pe sus vulturi de piatră, de Dobrogea. S-au lăsat încoace, spre Bogata ...E, e! mi-am zis. Țștia trag a hoit, nu se poate altfel! Mi-am adus aminte de calul pe care l-au sfîșiat lupii și nu știu ce mi-a venit, așa, ca o milă ...Mă duc, zic, să-i văd măcar oasele ...și-am venit... Când colo, ce să vezi? Ce-ați văzut și voi: copci făcute în ghiață, proaspete, cu ghiața numai ca hîrtia deasupra și pește mort alătura, scăpat în stufăriș... „Mîna de om! mi-am zis. Cineva ne pradă!”

Ceilalți nu se mai mișcau acum nici în șube, cum făcuseră pînă la un timp. Uitaseră și de țigările cărora le fura fumul, din pumni, suflarea vîntului. Se uitau nerăbdători la Ciurea; fostului argat îi aburea gura de ger cînd vorbea și îi se luminau mustățile sure și vîrfurile nasului cînd trăgea din țigară.

— Și știu și cine este, urmă Ciurea, ațîțindu-le nerăbdarea ...Numai el făcea afaceri d-astea cu *peștele blind*, pe vremea lui Frangopol!

— Culică, bre? întrebă unul, în șoaptă.

— El, încuviință Ciurea ...Eh! făcu apoi, clătînîndu-și capul ...De l-aș prinde, doamnedumnezeule! Fostul argat vorbea cu patimă, cu ură. I se auzi și scrișnetul dinților, în ciuda crivățului care le șuiera pe deasupra... Pînă una-alta, nu-i fac nimic decît îl pun să mănînce pește crud, cum m-a pus el, odată, pe mine. Numai că, eu o să-i dau d-ăsta mortu'!

— Cum, cînd te-a pus, tovarășe Ciurea? se foi între ceilalți, unul, mare și mătăhălos ca un uriaș, muncitorul acela zilier. Era cel care astă-vară, cînd fusese cearta cu salariile, îl apucase pe Nistor de piept. Peste iarnă el rămăsese la gospodărie ca îngrijitor de vite.

— Să vă povestesc, îi liniști fostul argat ...Era pe vremea cînd ciobăneam la Frangopol, flămînd și urgisit, furat, ca vai de lume. Intr-o vară...

Tăcerea nopților de iarnă, geroase și biciuite de vînt, adîncite de nemărginita pustietate a pămînturilor acoperite de omăt, se așezase și în adăpostul lor. Fostul argat le vorbea despre viața petrecută sub boieri. Le șoptea așa de stins de parcă toate fuseseră cîndva, de multă vreme. Glasul îi tremura însă înfiorat de durere și ură, și poate chiar de mînia răzbunării. I se părea că așa trebuie să fie, că este o lege să se întîmple așa. Timpurile astea noi vor avea mai puțină valoare pentru el, dacă nu va ajunge să-l vadă pe Culică îngenunchiat în fața sa și mîncînd pește crud ...Și tocmai atunci cînd, povestind, picura în inimile celorlalți mai multă ură, auziră și semnalul celui care păzea:

— Sst! ...au venit!

Totul se petrecu într-o clipă. Ciobanii și tractoriștii săriră din groapă și se năpustiră cu lopețile ridicate, urlînd. În stufărișul din fața lor se produse învîlmășeală, se auziră strigăte, plezni un bici și, deodată, zvicni o sanie care o luă de-a dreptul peste cîmp, în goana cailor. Oamenii rămași pe jos fugiră după ea, se agătară și fură trași în sus de cei care strigau la cai. Numai unul nu ajunsese sania și alerga, țîpînd înnebunit, făcînd semne desperate din mîini, înjurînd și blestemînd. Cînd întoarse ochii să vadă ceata celor ce veneau după el, se poticni și se prăbuși în zăpadă. Pînă să se ridice, ceilalți

făcuseră roată în jurul lui. Zilierul îi înfipse mâna în ceafă și-l ridică ușor, ca pe un fulg.

— Etete! făcut el, mirat, răsucindu-l.

Cînd sosi și Ciurea, rămase dezamăgit. În mijlocul muncitorilor, tremura îngrozit, cu hainele fluturînd pe el ca pe un băț, contabilul. Frica și pumnii ce-i primise pînă atunci, îl făcuseră parcă și mai mic, și mai pricăjit.

— Aha! scrișni Ciurea ...dumneata erai, va să zică?!

Ciurea se uita la el mîhnit, supărat parcă. Ii era ciudă că nu-l prinseseră pe Culică, așa cum se așteptase el.

Zilierul își mută mâna din ceafă în pieptul lui Nistor și-l smuci, apropiindu-și-l. Ii ridică bărbia și-l privi drept în ochi:

— Tu ești, scrișni el. Mă, tu ai fost ofițer la jandari, la Odesa! Ia uită-te la mine...mă mai cunoști?

— Lasă-mă-n pace! țipă Nistor zbatîndu-se în mâna lui. Nu știu nimic!

— Am să-ți amintesc eu, se auzi atunci vocea aspră a muncitorului. zilier, cum puneai oamenii la zid și cum îi agățai în ștreanguri! Apoi, îl înghionți, înfuriat: — Hai! mină!

Pe drum, Nistor mergea între Ciurea și zilier, înconjurat de ciobani și tractoriști. Ciurea tăcuse un timp, pînă cînd și alte gânduri îi lumina ră mintea.

— Va să zică, dumneata erai, dom'le Nistor? repetă el ...dumneata care făceai pe mironosița! ...Hm! Lasă, poate că știi mai multe dumneata. Sigur că știi mai multe, trebuie să știi!... Apoi îi porunci, aspru: — Mergi mai repede!

— Nu știu nimic, strigă Nistor, smucindu-se. Vocea-i groasă, de clopot, răsunase în cîmpul alb ca într-un pustiu ...Nu știu nimic! țipa mai departe...n-am să spun nimic!

A doua zi, Ciurea plecă la Badea, la școală, la regiune.

Mecanicul era în bibliotecă, aplecat asupra caietului, cu creionul în mîna. Înăuntru, liniște; o liniște adîncă, păstrată de zidurile căptușite cu cărți. Pe măsuta lui, o lampă electrică lumina slab, alb-verzui, cartea deschisă sub ea. Într-o vreme, auzi afară, pe culoar, duduie înăbușit de pași. Cînd se deschise ușa, în cadrul ei apărură Ciurea, înalt și spătos, cu sarica de cioban pe umeri și căciula mițoasă de herbec în cap. O clipă, cît Ciurea îmbrățișă cu privirea minunea aceea de încăpere plină de cărți, deschizătura ușii fu astupată de trupul lui.

Apoi totul se petrecu pe neașteptate. Mecanicul sări de la masă, înveselit, întîmpinîndu-l cu bucuria ce i-ar fi dat-o ivirea tuturor muncitorilor gospodăriei în ușa bibliotecii. Se îmbrățișară, de parcă nu s-ar fi văzut de ani întregi. Tras de mecanic, fostul argat intră în liniștea și taina bibliotecii ca într-o biserică. Se opri lîngă măsuta la care învățase pînă atunci mecanicul și-și rolă privirile, din nou, mîngîind parcă fețele cărților din rafturi.

— Doamne, ce de cărți! șopti el, minunîndu-se. O viață întregă să stai numai să citești, să te luminezi.

Iși întoarse privirile dinspre pereți asupra celor cîteva volume de pe masa mecanicului. Le pipăi legăturile de pînză roșie întunecată și le sloveni, în șoaptă, titlurile. Parcă era un copil, așa se bucura de înfățișarea bibliotecii și a cărților. Badea tăcea, neîndrăznind să-i tulbure adîncea înseninare a privirilor.

— Va să zică, aicea înveți?! murmură fostul argat, cuprins deopotrivă de admirație și mîndrie.

— Aicea, încuviință mecanicul.

— Și-ai să le citești pe toate? îl iscodi Ciurea, neîncrezător.

— ...cît oi putea mai multe! îl lămuri Badea, cu modestie.

Fostul argat privi iar cărțile așezate în rafturile lipite de pereți. Acum însă, ochii i se înegură.

— Eh! oftă el îndurerat. Ce viață dus-am noi în trecut, cum ne-au mai prostit boierii! ...ca rîmele am trăit, în beznă și neștiință, tîrîndu-ne!

— La iarnă, e rîndul tău să vii aicea, grăi mecanicul, mișcat.

— Sînt prea bătrîn, mormăi Ciurea ...dar tare mult aş vrea să învăț!

— O să înveți, ai să vezi.

După aceea, mecanicul îi luă căciula și sarica și le așeză pe un scaun, lîngă ușa. Ciurea rămase cu o traistă în mîină, pe care o pusese pe măsută, lîngă cărți. Se așeză alături. Ciurea dezlegă traista și scoase din ea o legătură în ștergar de tort pe care o desfăcu în fața mecanicului. Li adusese o bucată de brînză, cîteva ouă și niște pastramă fragedă de berbec. Frîse și pîinea pe care o scosese din fundul traistei și i-o întinse.

— Mănîncă, îl îndemnă ...știu că nu duci lipsă, dar astea-s de la noi, de la gospodărie.

Badea simți o înfiorare care venea din moliciunea inimii sale. Apucă pîinea și mușcă, înfundîndu-și dinții adînc, în miezul ei alb și pufoș. Parcă simțea aroma pămînturilor bălții răscolite de fiarele plugurilor și întrezărea, aievea, legănarea lanurilor.

Ciurea îi curăță un ou și i-l puse în mîină ca unui copil.

— Mănîncă, repetă el ...e de la noi.

În noaptea aceea, Ciurea și-a deșertat traista și de veștile aduse de la gospodărie.

— Auzi, Badea, izbucni el ...ți-a venit bătrîna!

— Cine, mama?! se minună mecanicul ...și unde e, a plecat?

— Nu. Cum să plece? Am oprit-o la noi.

— Ei, cum?

— Uite-așa! Zicea că dacă nu te vede acum, nu mai apucă!

— Ei, biata mamă! făcu Badea cu duioșie... poate rămîne pentru totdeauna! Tot zicea ea că mi-e casa lipsită de suflet de femeie și-i pustie!

Izbucniră în rîs. Mecanicul l-a întrebat, apoi, despre munca organizației, despre tînărul inginer, despre Toma, despre viața oamenilor, despre pregătirile care se fac pentru primăvară. Sfatul cel mai adînc și mai tainic, însă, l-au avut despre Nistor.

— Eu mai mult pentru asta am venit, mărturisi Ciurea. Nu mai avem a ne îndoii că e dușman. Uite, azi noapte l-am prins la pește, la Bogata, cu săniile din sat...

Și-i povesti tot. Badea, care se gîndea la declarația pe care contabilul o dăduse la procuratură împotriva lui Codin, rămase uimit. Iși lăsase capul în mîinile sprijinite de măsută și asculta, întunecîndu-se la chip. Într-un tîrziu abia, mormăi încruntat:

— Bine că l-am prins ...poate că el e tartorul...

— El e, îl încredință Ciurea, nici nu se poate altfel. L-a cunoscut unul de la vite, Ile-zilierul. Asta zice că Nistor a fost ofițer la jandari și la Odesa a făcut moarte de om. S-a dus Ile și la miliție și-a spus ...Da'ce crezi, recunoaște?! Nu, nimic! Zice că nu e el, că numai Codin e vinovatul... Da'de unde știm noi că el nu e legat de ăla de la București?!

— Lasă, c-o să spună el, îl liniști mecanicul și se ridicară.

Dimineța, trecură împreună pe la Comitetul Regional de Partid, și de acolo, la miliție...

Peste câteva zile, cele două perechi — Jorj cu Lia și Codin cu Stela — întârziară la restaurantul din pasajul de pe calea Victoriei pînă spre miezul nopții. Masa lor era ascunsă într-un colț, după niște coloane și arcade joase, așa cum găsești întotdeauna la restaurantele de la subsol. Acolo și lumina era mai slabă, albăstruie, întunecată de fum ca de o pîclă, iar hăr-mălaia celorlalți se auzea numai ca un murmur întrerupt, nedeslușit. Jorj umplea paharele și-l răsturna pe cel din fața lui, grăbit, fără să-i mai aștepte pe cei-alți. Și-l umplea din nou și-l răsturna. Așa băuse ceasuri întregi, stînd nemișcat la masă, privind în jurul mesei, în jurul mesei, turbure, paharul totdeauna gol, încruntîndu-se de fiecare dată cînd se uita în gînd. Intr-un rînd, cînd vru să-și toarne în paharul din fața lui, îi astupă paharul cu palma.

— Beți! — zise, privind în jurul mesei, și-o plezni peste mînă. Apoi o privi în jurul mesei și zise: — Cîine ce-ar fi trăit din mila și prisosul lui.

— Beți! — zise, privind în jurul mesei, și-o plezni peste mînă. Apoi o privi în jurul mesei și zise: — Cîine ce-ar fi trăit din mila și prisosul lui. Ajuns să-mi și poruncești! ...Țin să-ți amintesc că nu poți să faci decît o gheată pe care mîine o schimb cu alta mai bună!" — zise, strînse în ea, înfricoșată, umilită. Inima îi atîrna parcă numai de un fir de ață. Parcă nu-i mai trimetea nici sînge în obrajii palizi, puțin răbiți, lipsiți de proștețimea pierdută a tinereții. Situația în care se găsea față de Jorj o obliga să-i îndure toate grosolăniile, disprețul și desfrînarea. În jurul ochilor îi apăruse cearcăne vineții, groase și adînci, care-i înnegurau și privirile albastre, altădată atît de luminoase și șăgalnice. Ochii își pierduseră — parcă — fiorul acela de uimire copilărească, plin de nevinovăție și taină. Rămăseseră la fel de mari dar erau umbriți, asemenea unui cer mohorit de toamnă. Nu puteai citi în ei decît tristețe și teamă, nesiguranță. Nici zulfii de păr ce-i tremurau pe tîmple nu-i mai avea; își tăiasse părul drept pe mijlocul frunții, de parcă purta ciotul unei aripi de curcă, cu penele retezate. Viața pe care o dusesese îi măcinase pe nesimțite tinerețea.

Acum nu-l mai putea opri în nici un fel pe Jorj. Îl privi pe sub sprîncene, temătoare. Îi văzu nasul mare, ascuțit, cu nările subțiri ca de hîrtie, ochii mici, turburi și înroșiți de beție, buzele subțiri, bărbia puțin întoarsă. Niciodată pînă acum nu îl văzuse în halul ăsta și, pentru prima dată, simți cu adevărat că s-a înșelat. Abia acum i se dezvăluise pe deplin caracterul lui murdar; Jorj nu era om, era o brută. Inima îi tresări, cuprinsă de neliniște. Și totuși, el avea să fie tatăl copilului ei ...Of, doamne, se înfricoșă ea. Dacă știam asta de la început! Dacă bănuiam măcar unde vom ajunge, nu mai păstram copilul! Acum trebuie să-i spun, neapărat, în seara asta! ... Dar tocmai astăzi, cînd a fost dat afară! Acum să-i spun?! ... Da, acum, își răspunse singură. Altfel va fi prea tîrziu!" Mîna îi tremură un timp în geantă, după batistă. Cînd încercă să-și șteargă lacrimile, Jorj i-o apucă și i-o împinse în jos cu brutalitate.

— Ețete! duhni el, clătînîndu-se ...Pisicuța plînge?! îngăimă, minunîndu-se parcă. Izbucni însă repede, înfuriat de beție: — Să nu te mai aud, că-ți rup *muzicuța!*

— Jorj! scrișni ea printre dinți, umilită.

Dar el nici n-o auzi măcar; hîjbii cu mîna după sticlă și turnă în paharul ei.

— Bea! îi porunci.

— Jorj! ceru îndurare, Lia.

Îi văzu fulgerările ochilor turburi și înțelese că nu se putea altfel. Apucă

paharul cu groază și-l duse la gură. Gustă puțin, scuturînd cu îndărătnicie capul; parcă era otravă.

— Pînă la fund! țipă el.

Lia închise ochii și goli paharul încet, chinuindu-se. Cînd îl puse pe masă, Jorj îi turnă din nou.

— Încă unul! o înghionti el între coaste, cu sticla.

— Jorj, nu mă tortura! îngăimă ea și izbucni în plîns. Se uită la Codin și Stela după ajutor; aceștia rîdeau satisfăcuți, la fel de beți.

— Am spus, încă unul! repetă Jorj apăsător, străduindu-se în zadar să vorbească mai răspicat... Bea!

Lia începu să tremure, cuprinsă de un plîns nervos. Devenise neputincioasă, moale ca o cîrpă. Suspina înăbușit, cu umerii și pieptul tresărînd. Dar nu avu ce face; bău și al doilea pahar, strîmbîndu-se, icnînd.

— Așa, zise Jorj triumfător... acum, hai să dansăm!

Lia se ridică, supusă. Își lăsă geanta pe scaun și porni înainte, strecurîndu-se printre mesele înșesate de cheflii. Jorj o urmărea mulțumit, privind-o ca un stăpîn, sprijinindu-se de scaunele pe lîngă care trecea. În lumina reflecțiilor, se apropiară și începură să danseze repezit, zvîrlindu-și picioarele în părți, scuturîndu-le ca de glod, zvîrcolindu-se ca niște șerpi loviți. Lia nădăjduia că, dansînd, îl va împiedica pe Jorj să mai bea și-i va putea mărturisi și taina pe care o ascundea de un timp. Dansul devenise însă un chin; Jorj era așa de beat că trebuia să-l poarte mai mult pe sus, ca pe o fleandură. Cei care dansau în jurul lor rîdeau zgomotos, uitîndu-se la ei ca la urs. Lia trebui să îndure și rușinea, și umilînța, și chinul și amărăciunea acestor clipe. Se temea prea mult de scandalul ce l-ar stîrni împotrivirea ei. De fapt, nu mai era în stare nici să vorbească. Avea senzația că aluneca într-o prăpastie adîncă, fără de fund. Și parcă, tocmai această alunecare îi aducea liniște în gîndurile cuprinse de întuneric și spaimă.

Codin și Stela rămăseseră la masă pentru că băuseră atît de mult, încît nici nu se mai puteau mișca. Codin sta tolănit pe scaun, potrivit în umărul Stelei, cu mîna întinsă pe după gîtul ei. Stela se ghemuise mulțumită lîngă el, liniștită. Ii primea mîngîierea cu o plăcere bolnăvicioasă care-i închidea ochii și o înfiora. Dar nici zîmbetul ce i se înfiripa pe față și nici strălucirea murdară a privirilor ațîțate de alcool nu-i îndulceau slujenia chipului. Fruntea îngustă, întunecată, și fața bătrînicioasă, plină de crețuri, o arătau mai mult ca pe o băbuță furată de porniri copilărești. Se lipise de Codin nu numai pentru că nu mai avea de cine se agăța ci și pentru că-i plăcea. Codin nu se schimbaseră; obrazu-i plin, proaspăt bărbierit, parfumat, tîmplele-i ușor încărunțite care-i făceau profilul și mai distins, vorbirea afectată, toate acestea îi deschiseră repede drumul spre banii pe care Stela îi primea acum regulat de acasă.

— Ești adorabilă, *ma chère*! îi șoptea el la ureche. Privirile-i însă, întîrziu cu impertinență pe umerii femeilor de la celelalte mese... Ești adorabilă, murmura.

Lia dansase mai mult în silă. Jorj simțise asta. După ce se întoarse la masă, bău nebunește, unul după altul, cîteva pahare. Mocnea. Lia nu mai îndrăzni să-l oprească, dar cînd îl văzu iarăși cu privirile întunecate, ațîțite asupra paharului gol, îi atinse mîna.

— Jorj, hai acasă, șopti ea, sfioasă. El se uită la ea dezgustat, cu ură parcă. Lia își înduleci glasul și îngăimă: — În situația asta e mai bine să ne gîndim ce facem... Ce-o să faci?!

— Ce? izbucni Jorj, tunător, întorcîndu-se înfuriat spre ea... Care situație?

strigă... Ce, dacă m-au dat afară? Ce, n-am din ce să trăiesc?... Am bani! Pe toți de-aceia vă pot cumpăra.!

— Jorj, suspină Lia, îngrozită de privirile mesenilor din jur... Jorj!

— Lasă-mă! țipă el și, înfuriat, mătură cu o singură mână toate paharele și sticlele de pe masă. Zgomotul de sticlă spartă străbătu restaurantul și hărmălaia se întrerupse dintr-o dată. Unii dintre ceilalți cheflii se ridicară în picioare, strîmbîndu-se; alții rîdeau, încurajîndu-l. Cei mai din fund alergară țipînd, îngărămîndu-se spre ei. Un chelner își făcu cu greutate loc și începu să adune cioburile de pe jos.

— Am bani, striga mai departe Jorj, parcă apărîndu-se... Ce, nu mă credeți? cercetă el privirile celor din jur... Iată! și trînti pe masă un teanc de bancnote albastre, noi, de cîte o mie... Pe toți de-aici vă cumpăr! se mîndri el... Smulse cîteva bancnote și le aruncă chelnerului care aștepta, poruncindu-i altă baterie. Mai smulse cîteva și le vîrî Stelei în ochi, îndemnînd-o: — Na, vrei bani?... Care mai vrea? întrebă el pe cei din jur, purtîndu-și privirile disprețuitoare pe deasupra lor... Care mai vrea? repetă și se întoarse spre Lia, rînjind: — Ție nu-ți mai dau... ți-am dat destul!

Lia se topea de rușine, de umilință. Încercă într-un timp să se ridice, dar Jorj o trase înapoi, se scaun. Acum nu mai avea putere nici să plîngă. Iși lăsase capul în mâini și suspina, sfîrșită. O îngrozeau mai ales privirile pe care și le închipuia ațintite asupra ei. Simțea batjocura și disprețul din ele și asta o apăsa ca o povară de care nu putea scăpa. „Doamne, scîncea, cum m-am înșelat, ce brută! O, ce bine ar fi să se deschidă pămîntul și să mă înghită... ce bine!“

Cu un semn din deget, autoritar, Jorj îi împrăstie pe toți acei care se îmbulziseră spre ei. Cînd chelnerul aduse alte pahare și alte sticle cu vin, el se așeză obosit pe scaun și-și turnă. Bău iar cîteva pahare, la rînd; parcă se răcorea. Ciocni apoi cu Codin și Stela, uitîndu-se în același timp la Lia care tot mai scîncea. Iși lăsă o mîină pe după gîtul ei, protector, așa cum se odihnea mîna lui Codin pe după gîtul Stelei. Dar Lia tresări, îi aruncă mîna și i-o repezi în piept. Nici ea nu știa de unde căpătase atîta putere și îndrăzneală.

— Ce, te pomenești că ți-e rușine cu mine!? rînji Jorj. Apoi mormăi, amenințător: — Hm! Ia te uită!

Ii apucă cu brutalitate umerii și-o trase spre el, smucînd-o. Făcuse gestul ca un stăpîn jignit în drepturile lui. Lia i se smulse însă din brațe, înfuriată ca o pisică ce aștepta să zgîrie.

— Ia te uită! repetă Jorj din nou, cu uimire. Se vedea că se stăpînea cu greu; dar în glasul lui se simțea crescînd furia care mocnea. Adăugă, parcă trezit: — De ce să-ți fie rușine...ce, e pentru prima dată?!

— Jorj! țipă Lia.

—...sau ce, parcă poți schimba ceva?... Nu! Deacuma tot tîrfă o să rămîi!

— Bestie... cîine nerușinat ce ești... brută!

Lia izbucni iarăși într-un plîns nervos. Se ridică, grăbită, își luă geanta și plecă val-vîrtej, urmărită de privirile întepătoare ale mesenilor. „Ah, dac-aș scăpa de rușinea asta!“ gîndea ea... Cînd ajunse la ușă, o trase cu putere și alergă pe scări, zăpăcită.

La început, Jorj încercă să se ridice și să fugă după ea, dar picioarele nu-l mai ajutau. Renunță. Bolborosi, icnînd cîteva înjurături și se liniști. Îngăimă numai:

— Pi...hîc!... sicuța! Lasă că-i arăt eu!

Iși luă paharul și se mută și el lîngă Stela. Ciocni cu ei și bău, însetat,

de parcă abia acum răsturna primul pahar. Apoi o cuprinse și el pe Stela pe după gît, ca și Codin. Iși întoarse privirile tulburi, împîclite, către inginer și spuse:

— Și tu, mă, fluture și pește ce ești... să-mi cînți acuma *Femei, femei!*

Lui Codin îi fu teamă să se împotrivescă. Încercă să-și dreagă glasul stricat de băutură și începu cu ochii închiși, bîlbîindu-se: *Femei, femei... E plină lumea de nebune... De ce v-ați mai născut pe lume... Eterne amăgiri!.. Femei, femei...*

...În aceeași noapte, acasă la Culică, la Zăvoiu, cineva bătea nerăbdător în poartă. Culică ieși prin dos, ocoli colțul casei și se lipi de gard. De cînd îl fugăriseră de la pește muncitorii gospodăriei, trăia tot cu frica în sîn. Ziua deschidea foarte greu, după multă chibzuială și numai celor socotiți de el că merită asta. Noaptea, însă, peste toate așezările lui cobora o tăcere și-un întuneric de mormînt. Nici nu puteai bănui că înăuntru mai trăiește cineva, deși el tocmai noaptea nu dormea. În primele nopți stătuse numai la pîndă, îmbrăcat, cu un cal înșăuat, cu traista în cui după ușă, gatasă fugă. Înțelesese după aceea că Nistor nu scosese nici un cuvînt despre el.

Dar iată că tocmai acum, cînd se aștepta mai puțin, răsunau bătăile în poartă... și încă ce bătăi! Se treziseră toți cîinii vecinilor și undeva, peste cîteva curți, se auzea și gură de om... „Anafura lui! sudui Culică în gînd, cu răutate. Parcă, e smintit, așa bate!“ Pricepu că dacă nu-i deschide, ăla e în stare să scoale tot satul. Ieși din umbra gardului și se îndreptă spre poartă, călcînd în ciudă zăpada care scîrțîia. Întunericul nu-l mai împiedică să vadă că dincolo de gard era o femeie.

— Ce bați așa, fă, nebuno? scrișni el.

— Domn' Marinache, se auzi glasul pițigăiat al femeii... eu sînt, Nuța lui Nistor de la gospodărie.

— Ptiu! scui-pă Culică într-o parte, ascuns de întuneric. Numai la ea nu se gîndise; o sfeclise. „Bărbatu-su îi prins, ea fugită, cine știe în ce bucluc mă bagă și pe mine?!“ cugetă el. Îi deschise și-i făcu semn să intre. Culică o conduse pe mutește pînă sub șopron. Nuța era înghețată; tremura de frig ca un cîine. Lăsă jos geamantănașul cu care venise și începu să tropăie, nerăbdătoare să intre în casă.

— Ce e cu dumneata, *cocoană*? o întrebă acru, Culică.

Nuța își pironi privirile în pămînt, arătîndu-se rușinată ca o fetiță de pension.

— Ce, nu știi? se alintă ea... M-a luat hoțu-ăla de Codin cu el!

— Și-acum ce vrei? o luă repede Culică.

— M-am întors la Nistor, șopti ea. Și-am venit la dumneata să...

— Să fii sănătoasă, i-o reteză Culică. Pe Nistor l-au prins la pește; s-a zis cu el, e la miliție...! Abia acum izbucni: — Ce mai cauți aici, *cocoană*? Aștia zic că dumneata ești vinovată c-a fugit Codin! o sperie el... Să-ți iei lumea în cap și să te duci. Unde-oi ști să te duci!

— Aoleu! făcu Nuța și amuți.

Acum nu mai tremura de frig, ci de frică. Începu să se smiorcăie de parcă se prefăcea că plînge. Culică, însă, nici n-o băgă în seamă. Se repezi în grajd, aruncă hamurile pe cai și-i scoase pe rînd la sanie. După ce-i înhămă, aduse un braț de fîn și-o îngropă pe Nuța în el, lungită în sanie. Ieșiră prin spatele ogrăzii, la drumul ce ducea spre gară. Îndepărtînd-o, lui Culică i se părea că îndepărta și mai mult primejdia de care se simțea amenințat...

...Jorj dormi pînă a doua zi spre seară, cînd se trezi cu gura arsă de sete, plină de un gust puturos de vin și de coceală. Îi frigea sufletul de

sete. Adormise așa cum se prăbușise pe pat, cu fața în jos, îmbrăcat și încălțat, mînjit pe piept și burtă de resturile împutite pe care le vomitase. Se întoarse și deschise ochii. Îi hăuia capul ca o morișcă; parcă se învîrtea casa cu el. Își amintea de toate cele ce se petrecuseră aseară la restaurant. Ceea ce făcuse însă după plecarea Liei, nu-și mai amintea. Nici nu știa cum ajunsese acasă. Sigur, Codin cu Stela l-au adus... Se gîndi din nou la Lia, la concedierea lui. Nu era de loc îngrijorat. În cîteva zile, Jack îl va plasa într-un alt serviciu, poate și mai bun. „Cu pisicuța însă, își concentrează el gîndurile, se schimbă situația... îi retez eu și ghiarele și pretențiile, doar e în mîna mea... Oare mai poate fi folosită ca agentă... Sigur că da! De fapt, ea trebuie să lucreze de acum la Zăvoiu! Îl are în mînă pe zăpăcitul ăla; n-are decît să-l pupe-n bot, darsă facă treabă! Avea dreptate Jack cînd spunea că prea o menajează, c-o ține numai pentru pat... Ei, Pisicuțo, îi spuse în gînd, acum să te văd cum îl joci tu pe inginerășul tău!“

Soneria care țîrîia prelung în vestibul îi întrerupsese gîndurile. Se ridică și porni spre ușă cu pași împleticiți. Deschise, mormăind supărat, clătînîndu-se. Dar numai ce crăpă ușa și Codin năvăli peste el, îngrozit, arătîndu-i foia de ziar ce-o avea în mînă.

— Stabilizare! răcni el... s-a făcut stabilizarea... s-au dus dracului toți banii noștri!

Jorj se încruntă, îl privi neîncrezător și-i smulse foaia de ziar. Codin se prăbuși într-un fotoliu. Se uită la el cu ochii măriți, aprinși de o nădejde iluzorie. Jorj, însă, își ridică privirile și rămase cu ziarul în mînă, fără de cuvînt. Acum se trezise și din beție. Capul îi era greu, ca de plumb, privirile pierdute, reci, bolnave. Cînd începu să-i tremure ziarul în mînă, se răsuci și înaintă cu mers sigur spre dulap. Îl descuie și trase sertarele... Se văzură pachetele de bani, în hîrtii albastre, ușor strălucitoare. Inge-nunchie, cufundîndu-și mîinile în ele, gemînd ca o fiară rănită.

— Ce facem? îl întrebă Codin, mai apoi.

Jorj se ridică, întorcîndu-și cu greu privirile de la bani. Intră în baie, unde se spală repede, așa cum era — îmbrăcat. Reapăru, netezindu-și piep-ții hainei boțite.

— M-aștepți aici! îi porunci el lui Codin... poate am nevoie de tine... mă duc la Jack.

Îeși și trase ușa cu putere. Inserarea îndesise umbrele de pe scări. Începu să coboare treptele, grăbit, sprijinindu-se de zid. Cînd îi apăru, însă, de sus, holul scării, se opri. Un om blocase poarta, iar alți cîțiva șușoteau cu portarul. Auzi apoi și șoapta acestuia: *Etajul trei, garsoniera zece...* Era adresa lui... „Miliția!“ îi zbrînrîră gîndurile... Și încet, încet, începu să urce scara, treaptă cu treaptă, de-a-ndăratelea... Cei de jos porniră și ei pe scări, în liniște. Cînd păseau ei peste treaptă, pășea și el, în aceeași mișcare, temător, dar cu judecata clară și cu sîngele rece. Erau cincisprezece, douăzeci de trepte între ei, nu mai mult. Jorj era însă ascuns, mereu, de curba scării. Pricepuse că nu trebuie să piardă ritmul mișcărilor și, de aceea, toată atenția lui era îndreptată asupra pașilor pe care-i făcea... Urcau ei o treaptă, urca și el una... ei una; el una... ei una; el una...

... După ce fugise din restaurant, Lia alergase pe străzi ca zăpăcită. Vinul care o ametise îi slăbise și puterea minții și ascuțimea simțurilor. Știa numai că trebuie să fugă, să ajungă cît mai departe de locul acela și să stea liniștită cel puțin o clipă pentru a-și limpezi gîndurile... Avea o singură senzație, hîdă și respingătoare, care o stăpînea. I se părea că cineva o lovise cu noroi, necruțător, drept în față. Era un noroi care nu se va curăța nicio-

dată, pe care-l va purta ca o pată tot timpul vieții, care-i va aminti mereu de umilința, de rușinea și de mocirla în care se bălăcise. Ceea ce o îngrozea însă și mai mult, era faptul că cel care o împroșcase cu noroi nu era nimeni altul decât Jorj, omul pe care-l iubiseși al cărui copil îl avea acum în pînțece.

Gîndurile i se învălmășiră din nou. Minteă îi fu cuprinsă de întuneric. Parcă mergea într-o pustietate neagră, lipsită de orice orizont, fără nici o urmă de drum... Încotro s-o apuce? Total îi apărea stăpînit de-o noapte ca păcura, grea, apăsătoare, în care nu licărea nici o stea. Mergea fără de nici o țintă, pentru că nici în gîndurile ei nu o putea găsi. În oricare parte ar fi luat-o, mergea fără nici o nădejde.

Se trezise spre dimineață pe cheiul larg deschis al Dîmboviței. Era purtată mai mult de crivățul care-o mîna din spate. Își simțise mai întii picioarele grele ca de plumb, istovite. Ar fi găsit cea mai mare și mai plăcută ușurare dacă ar fi putut îngenunchia în zăpadă, să se lase odihnei și somnului. Dar pe cît îi frigeau fața și pieptul, scăldate-n nădușeală, tot pe atît îi înțepau spatele înghețat mii și mii de ace... Se opri, se uită în jur, nedumerită și îngăimă neputincioasă, scîncind:

— Of... doamne dumnezeule, ce să mă fac?!

Se sprijini de un arbore. La adăpostul lui își deschise geanta, își scoase batista, își șterse fața și gîtul, fruntea pe care sudoarea începuse să se răcească. .. Își aminti dintr-acolo de maică-sa, de cămăruța lor. Se întoarse și porni într-acolo. Acum, picioarele o dureau și mai mult, dar parcă numai ele cunoșteau drumul. O duceau singure...

Ajunse acasă odată cu ivirea picloasă a dimineții. Intră ca într-o casă străină, deschizînd ușa cu teamă, trecînd cu sfioșenie pragul. Inchise ușa încet, cu ochii la patul pe care așternutul stătea neclintit. Înăuntru era la fel de frig ca și afară. Pe pernă se odihnea capul mic și uscățiv, înălbit, al maică-si. Se apropie de pat în vîrfurile picioarelor, cuprinsă de remușcări.

Pielea de pe fața și fruntea bolnavei era galbenă-vineție, lucioasă, străvezie parcă. Obrajii îi erau supti și scofilciți, ochii fugiți în fundul capului. Dacă nu i-ar fi auzit gemetele stinse, sfîșietoare și nu i-ar fi văzut subțiraticul fir de abur în care-i înfloreă pentru o clipă răsuflarea, ar fi crezut-o moartă. Lia încremenii, privindu-i ochii șterși, lipsiți de viață. În răstimpul de la ultimul ei drum făcut acasă, maică-sa se îmbolnăvise și rămăsese fără de nici un sprijin. Ochii Liei se umplură de lacrimi. Se aplecă deasupra patului și netezi cu mîna tremurînd părul moale și argintiu.

— Mamă, suspină ea.

Bătrîna rămase însă neclintită, cu privirile ațintite în tavan, pierdute, de parcă era în clipa morții. În colțul pleoapelor îi licăriră două lacrimi, mici și tremurătoare, pline de lumină. Nu mai avea putere nici să plîngă. Lia văzu cum buzele subțiri, uscate și crăpate, aproape vinete, îi tremurau a plîns.

— Mamă, izbucni ea în hohote și îngenunchie, sărutîndu-i mîinile reci, cu degetele osoase și zgîrcite, cu pielea îngălbenită și uscată, ca de hirtie... Mamă bună și scumpă, iartă-mă!

Bătrîna se încordă, adunîndu-și puterile sleite, și-o îndepărtă cu mîna care-i tremura... Era aceeași mîna care în trecut o mîngiase de atîtea ori și atît de dulce. Se zvîrcoli apoi sub așternut și cu mare greutate se întoarse cu fața la perete. Șopti stins, cutremurător:

— Tu m-ai băgat în pămînt... numai tu!

Lia rămase prăbușită pe marginea patului, suspinînd adînc, deznădăjduită. Era lipsită acum și de cea din urmă și mai scumpă dintre mîn-

gîieri. Rămăsese cu adevărat singură. Se simți din nou în pustiul acela negru, întunecat, în care nu se deschidea nici un drum. Se trezise la patul ei și se rostogoli în el ca într-o prăpastie în care ar fi dorit să alunece pentru totdeauna. O scutura plînsul cel mai mare și mai plin de deznădejde.

Se zbătu așa pînă după prînz, cînd se simți mai ușurată parcă; de fapt era sleită de puteri și nu mai putea nici ea să plîngă. Se trezi înghețată, tremurînd. Se ridică; soba era rece. Printr-o spărtură a geamului șuiera crivățul, strecurînd zăpada înăuntru. Apa din paharul de pe masă înghețase. Își simți sufletul cuprins de durere și remușcări...

Se așază pe marginea patului, cu capul în mîini. Într-o singură clipă își retrăi aveau, toată viața... Se vedea cum crescuse aici, în sărăcia unui biet funcționar, dar în bunătatea și căldura căminului atît de drag, sub mîngîierile atît de dulci ale mamei... Se văzu apoi elevă, studentă... Și deodată, îi răsări în minte chipul lui Vlad, uitat de atîta vreme... Își aduse aminte de dragostea și de visurile lor, de frămîntarea lor, de frumusețea pe care el o descoperise în viața dăruită științei, luptei pentru fericirea oamenilor... Simți lacrimi pe obraz, dar nici ochii nu-i clipiră și nici obrazul nu-i tresări... Imaginea lui Vlad îi rămînea luminoasă și înaltă, îndepărtată... Gîndurile i se întoarseră apoi pînă la viața ce o dusesse cu Jorj: o petrecuse în lux și bogăție, ușuratic, risipind-o în neștire. Abia acum își dădea seama că totul fusese o minciună. Viața îndestulată îi fusese lipsită de orice licărire de lumină, de orice fior de dragoste adevărată și de dor... Inima i se strînsese, străpunsă parcă de cuțit... Își aminti de copilul plămădit în acest fel de viață. Dacă nu era el, poate totul ar fi fost mai ușor. Poate ar fi găsit tăria tocmai în suferința de acum să-și înceapă viața din nou, sau să moară... Dar așa?! Ce să facă?! Ce poate să facă?!

Nu mai vedea decît o singură scăpare: să se întoarcă la Jorj și să-l înduplece. Poate că el nici nu și-a dat seama; era supărat că fusese concediat, băuse prea mult și nu mai judeca. Acum o să-i spună de copil, o să-i vorbească și despre o altfel de viață, o să-l hotărască să se căsătorească și să înceapă, împreună, o viață nouă... Jorj îi poate asigura o viață mai ușoară și o va scăpa de lipsurile de acasă. O vor lua-o la ei și pe maică-sa și, poate, toate cele de acum vor trece și se vor uita...

Se ridică și se apropie de maică-sa cu pași ușori, dar siguri. Se aplecă deasupra ei și-i mîngîie din nou capul înălbit, șoptind încrezătoare:

— Liniștește-te, mamă! Jorje bun și-o să înțeleagă! O să vii la noi și am să te îngrijesc, măicuță! Uite, mă întorc într-o clipă și te iau!

Ieși, stăpînită de acest gînd. Îi apăruse ca o singură rază de lumină în pustietatea aceea neagră, înfiorătoare, fără de orizont, care-i cuprinsese mintea. Alergă pe străzi, călăuzită de el ca de o stea, temîndu-se parcă să nu-l piardă iar în pustietatea ce-o amenința. Trecea printre oameni zîmbind, ocolindu-le revărsarea gălăgioasă de pe străzi, lăsîndu-i în umbra înserării care se așternea peste oraș. Dar nimeni nu știa că ea zîmbește acelui gînd de a cărui existență se agățase, încrezătoare, ca de singura nădejde ce i-a mai rămas. În lumina lui, viața parcă i se părea din nou frumoasă, posibilă.

Urcă scările la Jorj, într-un suflet. I se zbătea inima de nerăbdare, încălzită, înfiorată. Se opri și sună prelung, cu privirile aprinse de bucuria ce-o presimțea. Așteptă. Sună iar, și mai prelung, dar nu se auzea nimic, nici o mișcare. Primul fior de îndoială îi opri răsufierea, îi îngheță inima. Se îngrozi neașteptat de repede, ca în fața unei prăpăștii ce se deschisese sub ea. Incepu să bată nebunește cu pumnii în ușă, deznădăjduită, strigînd.

— De ce mai bați? o întrebă o vecină care crăpase ușa, supărată.

Ce, nu vezi sigiliul?... L-au arestat! Și pe el, și pe ăla care zicea că este inginer!... Parcă pe amîndoi, că n-am văzut bine!

Lia se înmuie dintr-o dată, încercă să se agațe cu mîinile de ușă, dar se prăbuși. Acuma aluneca cu adevărat în prăpastie ...Pustiul acela negru devenise și mai opac. De jur împrejur se așezase o noapte veșnică în care se simțea mai singură ca niciodată, înspăimîntător de singură!... Acesta îi era sfîrșitul. Da, nici nu se mai îndoia. Așa trebuiau să-i fie cele din urmă clipe ale vieții!

7

Trecuseră mai bine de cinci ceasuri din noapte și Jorj nu se liniștise încă. Se învîrtea în neștire prin cămăruța strîmtă, asemenea unei fiare închisă într-o cușcă. Uneori, se oprea cu urechea lipită de ușă și asculta zgomotul pașilor sau al ușilor trîntite pe coridor. Se făcea tăcere și iar începea să se rotească ...„Ce-o mai fi afară, pe scări? se întreba. Oare a ajuns Stela la timp? De ce întîrzie atît? Au prins-o și pe ea? Și pentru că nu-și putea răspunde în nici un fel, îl apucă frica. Aici l-ar fi prins ca într-o fundătură. N-ar fi putut face nimic altceva decît să sară pe fereastră de la al șaselea etaj ...De ce să sară? Nu, nu va sări. Va lupta. Ii va doborî pe rînd, unul cîte unul ...Și-și aminti cum urcaseră scara în urma lui, treaptă cu treaptă. Totuși nu-și pierduse cumpătul. Se retrăsese încet din calea lor și trecuse pe lîngă garsoniera sa, mai departe, în sus. În clipa cînd îi zărise în holl, își aminti de chiliața Stelei de la mansardă ...ea îi putea fi singura ascunzătoare! Și abia cînd se văzuse aici, răsuflase ușurat. Răsucise cheia în broască și-i făcuse Stelei semn să tacă. Pînă acum trecuse pe la ea destul de rar, ferindu-se de locatari. ...A stat lîngă ușă un ceas întreg, cu urechea ațintită la cele ce se petreceau pe scări. Dar n-a auzit decît niște porunci răstite și țipătul lui Codin, înnebunit de frică. Apoi totul s-a liniștit și viața din bloc și-a reluat cursul normal.

— Tîmpitul, vorbise el, întorcîndu-se spre Stela ...o să spună c-am plecat la Jack.

O lămurise apoi pe fată, cum a nimerit la ea și-i poruncise:

— Trebuie să pleci la Jack, să-l previi. Codin nu știe adresa, dar oricît. Deocamdată, eu nu pot ieși de-aici ...te duci singură.

— Ar trebui să nu mă duc, îi reproșase Stela ...ți-aduci aminte de mine numai în cazuri de-astea!

— Trebuie să te duci, Steluțo, repetase el, rugător. După ce-i ținuse paltonul și-i ridicase gulerul la ceafă, o sărutase mașinal pe frunte și-o condusese spre ușă: — Dacă nu te mai întorci, însemnează că ...Vezi, fii atentă, nu scoți nici o vorbă! Dar, nici n-or să mai apuce *ei* să te țină prea mult...

Stela i se agățase de gît și-i sărutase cu patimă buzele. Faptul că Jorj se întorsese, totuși, la ea, o bucurase și-o împiedicase să se mai gîndească și la altceva.

Jorj rămăsese în chiliața și, de atunci, nu făcuse decît să se plimbe, din ce în ce mai nerăbdător. Fumase toate țigările pe care le avusese la el. De cîteva minute începuse să fumeze mucerile lor, pe care le alegea înfrigurat din scrumieră. Intr-un timp se așezase pe pat, obosit, amețit de fum, răpus de sfîrșeala ce-o simțea în trup de la beția din noaptea trecută. Dar tocmai atunci se auziră pași pe coridor și apoi zgomotul cheii în broască. Se ridică și se lipi de zid, gata pentru orice. Intrase, însă, Stela.

— Am ajuns la timp, îl liniști ea.

— De ce-ai întîrziat atît? o cercetă.

— S-a mutat chiar acum și m-am dus să-l văd la noua adresă.

— Aha! făcu Jorj mulțumit ...Spune!

Stela se dezbracă de palton, îi apucă brațul și se așază pe pat.

— Trebuie să dispari pentru o vreme, mi-a spus. Deocamdată, rămii aici; nu ieși sub nici un motiv, să ți se piardă urma ...Se lipi de el și și apropie gura de urechea lui. Ii șopti, alintată: — Ești prizonierul meu, cum s-ar spune!

— Bani, bani nu ți-a dat? îi nesocoti el șoapta ...d-ăștia noii?!

— De unde? Mîine începe preschimbarea, mîine seară primește el, poimîine mă duc la noua adresă și ne dă. Ne-a cerut, însă, ca la Zăvoiu să forțăm lucrurile ...Trebuie să intrați voi, direct, în acțiune! mi-a spus ... Știi, l-au prins și pe Nistor, ca pe-un prost, la pește!

— Idiotul! scrișni Jorj și se ridică, iarăși neliniștit. Mă miram eu de unde concedierea, miliția pe urma mea și-a lui Codin?! ...Se piimbă încrunțat, pînă cînd ochii începură să-i sticlească de ură. Izbucni: — Lasă, c-am să le-arăt eu lor cum se *lucrează!*

Stela înțelese că e vorba de cei de la Zăvoiu.

— Mai sînt acolo și tata, și nenea Iancu, îl ațîță ea ...Avem cu cine!

— Avem, încuviință Jorj. Și-o să-i pocnim cînd le-o fi lumea mai dragă ...să se sature de baltă!

Tăcură. Și înăuntru, și pe scări, și afară, domnea liniștea nopții. Tîrziu, începură să se dezbrace nestîinjenți. Cînd se văzu din nou în pat, alături de Jorj, Stela se lipi de el și murmură mulțumită, îmbrățișîndu-l:

— Cît te-am așteptat, Jorj! ...vezi, tot la mine ai venit!

Apoi întinse mîna spre lampa de pe măsuță și înăuntru năvăli întunericul.

...In același ceas, însă, la gospodărie, la Zăvoiu, ferestrele de la administrație străluceau de o lumină puternică, neobișnuită. Acolo unde mai înainte fusese biroul inginerului Codin, stătea la sfat noua conducere a gospodăriei. Sus în tavan, bîzîia un petromax care dădea o lumină albă, vie, orbitoare. Imprejurul mesei acoperite de schițe și planuri, de hîrtii, se adunase toți acei care, într-un fel sau altul, răspundeau de acum încolo de mersul gospodăriei.

În capătul mesei, sprijinit în coate, cu pieptul lat și puternic aplecat peste hîrtii, stătea Badea. El conducea ședința. Ingîndurarea de care era cuprins îi făcuse trăsăturile feței mai aspre. Pe fruntea-i înaltă, colțuroasă, se adîncea treptat o cută care-i trăda încordarea, îngrijorarea. Numai ochii își păstrasera aceleași priviri liniștite, poate mai puțin visătoare, dar stăpînite și la fel de blînde. Glasul tînarului inginer nu-i tulbură gîndurile. Vlad, numit acum inginer șef la gospodărie, arăta cum se poate lărgi și mai mult planul dezvoltării culturilor în următorii trei ani.

Mecanicul lucrase împreună cu el la această formă nouă a planului — cerută de comitetul raional — și de aceea nu-l asculta. El se gîndea la o ședință asemănătoare care avusese loc cu două veri în urmă, în coliba sa de pe malul lacului Lișteava. Atunci, la lumina unei lumînări lipite pe un fund de strachină, ei trei — el, Ciurea și Vlad — hotărîseră începutul unei bătălii neasemuit de frumoase și de îndrăznețe. Iși frecă liniștit și îndelung fruntea. Nu-i pierdea de loc din minte imaginea colibeii lui sărăcăcioase, inflăcărea cu care Vlad vorbise de transformarea bălții, uimirea și neîncrederea lui Ciurea, clipa constituirii organizației de partid... Da, abia atunci începuse să bată cu adevărat inima gospodăriei! Și poate că această inimă bătuse uneori mai încet, înăbușită de greutate, de lipsuri neprevăzute, lovită de dușmani, încercată de îndoieli ...dar nu încetase niciodată!

Ea îi apropiase clipă de clipă de înfăptuirea aceluia vis, precum și de această nouă sărghătoare, când conducerea gospodăriei trecea în mâinile lor.

Îl speriasse și atunci răspunderea ce-i revenise; acum însă, de câteva zile, de când fusese anunțat că trebuie să preia conducerea gospodăriei, îngrijorarea îl copleșise parcă. Primise numirea de director acolo, la regiune, unde urma cursul de agrotehnică. În aceeași noapte, plecase la gospodărie, cuprins de neliniște, nerăbdător... Uitându-se la hîrțile de pe masă se muștră în gînd că nu citise mai multe cărți, că învățase poate prea puțin!

Tînărul inginer desfăcuse sub privirile mirate și puțin speriate ale celorlalți și alte schițe. Le vorbea acum despre întinderile mărite pe care se vor desfășura lanurile de orez. Badea își trase o schiță în față și rămase cu ochii la ea. Gîndurile sale zburau în altă parte... Era clar că se găseau acum pe urmele dușmanului. Fuga lui Codin și prinderea lui Nistor arătase că între acțiunile acestora și greutățile întâmpinate de ei în lupta pentru transformarea bălții, era o legătură. Badea nu se mai îndoia de asta. Se întreba însă, în gînd, în mîna cui se găsesc aceste fire? Cine le strunea? Și dacă în gospodărie mai sînt și alții prinși în rețeaua lor?!... Pricepu că lupta se va înăsprî; de aceea, își îndreptă privirile spre Zamfir. Tractoristul stătea la capătul celălalt al mesei. Din momentul acesta, el răspundea de *inima* gospodăriei. Mecanicul repetă în gînd vorbele pe care i le spusese în ședința organizației ținută de cu seară. Îi arătase cum trebuie să bată această inimă a gospodăriei, înflăcărat, neîntrerupt... „Să nu uiți, — așa îi spusese, — că dacă o singură clipă a încetat zvîcnetul ei, a încetat și viața gospodăriei!”

Cînd își încrucișă privirile cu Zamfir, mecanicul îi spuse în gînd: „Ne-așteaptă o luptă grea, Zamfire! Trebuie să arătăm că noi putem conduce mai bine ca ei, că ceea ce am visat, putem să și înfăptuim. Trebuie să vedem dacă Nistor n-a avut pe-aici rădăcini și mai adînci, să ne gîndim și la Culică. Asta a scăpat ca prin minune!”

Glasul lui Vlad răsuna ca niciodată, grav și preocupat. Mecanicul își opri privirea pe fruntea lui luminoasă și largă, înaltă: „Tovarășe inginer, îl îndemna, de asemenea, în gînd, a sosit vremea să visezi! Să știi că mă bizui pe tine. Fără tine, fără știință, n-am să pot să conduc!”... Vlad îi simți privirile și-și întoarse ochii spre el, întrebător. În clipa aceea, însă, privirile mecanicului căpătară înfățișarea lor de totdeauna: încredere și forță, putere, înțelegere și căldură — asta citise Vlad în ele.

Uitându-se la Toma, care era întunecat la chip, Badea pricepu că subinginerul era încă nemulțumit de hotărîrea ce-o luaseră împreună, numai cu un ceas înainte. Toma trebuia să răspundă de grădinarie în locul lui Codin. Dintre toți, el se pricepea cel mai bine. Înțelesese asta, dar se despărțise cu greu de cai și de turme... „Lasă, frate Toma, îl muștră mecanicul, tot în gînd... o să vină și alți ingineri! Pînă atunci, o să răspundă de secția zootehnică Ciurea, care, oricum, a ciobănit treizeci de ani și știe pînă și vorba oilor. Tu să te gîndești numai, mereu, — glumi el, tot în gînd, — cum să ștampilăm caii, pentru ca să se știe că-s crescuți de noi!” ... Toma se uită la el și rămase nedumerit. Nici nu-și putea închipui măcar de ce zîmbește mecanicul, așa, din senin!

Dintre toți, doar Ciurea părea mai liniștit. Dar, îndoiala de care de obicei era cuprins, stăruia și acum în privirile lui ațintite asupra tînărului inginer. Fostul argat îi măsura fiecare cuvînt. Uneori se însenina, ochii îi licăreau și-și ștergea grăbit și mulțumit mustățile-i sure. Alteori se încrunta. Își întorcea privirile spre mecanic, întrebător: — „Tu ce zici, Badea... se poate asta?” Dar îi venea repede în minte imaginea bălții cultivată acum

cu orez, ca în China și Egipt, îmbrăcată nu cu stofăriș, așa cum o știuse o viață întreagă, ci cu o pădure de grîne și de lanuri de fel de fel... Privindu-i fața brăzdată de bătrînțe și timpurie și pumnii ciolănoși și mari, răsturnați pe masă alătura de ai lui, lui Badea îi veni așa, dintr-o dată, să-l îmbrățișeze. Nu se putu stăpîni și-i cuprinse umerii.

Vlad se întrerupse, se uită la el îndelung, zîmbind ca toți ceilalți.

— Ce facem, frate Ciurea? întrebă mecanicul... O să răz bim?

— Răz bim, zîmbi Ciurea, luminîndu-se la față... Dece să nu răz bim?!

Și deodată, în locul îngrijorării ce stăruise în inimile lor și care-i apăsase, apăru o bucurie ce-i lumina ca o torță.

CAPITOLUL XIV

O poveste adevărată... dar tristă

1

Noua conducere a gospodăriei așteptase cu înfrigurare sosirea primăverii. Tractoarele, motoarele, mașinile, plugurile și semințele, totul era pregătit pentru un asalt susținut și greu. Ciurea angajase de două ori mai mulți cameni decît în primăvara trecută și alerga acum după tehnicieni și specialiști prin toată regiunea. Toma uitase de cai și vite; făcuse zeci și sute de răsadnițe calde în care pregătea răsaduri pentru sutele de hectare de grădinărie de care răspundea. El începuse lucrul cel mai de timpuriu. În baltă nu se putea intra atît de ușor. Zăpezile mari din timpul iernii întârziaseră pînă la sfîrșitul lui februarie. Topirea lor aduse revărsarea a noi puhoai de apă peste pămînturile și așa destul de sătule. Vlad rătăcise zile întregi pe marginea ogoarelor desfundate, urmărind fumegarea înceată și alburie, statornică, a întinderilor deștelenite — încercînd adesea, în pumn, moliciunea și frăgezimea țărinei dospite.

În primele zile ale lui martie, însă, cerul se luminează. Orizonturile și înălțimile i se adînciră, devenind albastre, limpezindu-se. Nouri străvezii, subțiri, alunecau și se topeau spre miazăzi. Dinspre Dunăre adia călduț vîntul înnoitor al primăverii, înfiorînd întreaga fire amorțită pînă acum. Razele soarelui cădeau mai departe și mai calde, lumina căpătase o strălucire care orbea. Ogoarele de pe spinările grindurilor de la Bogata și privalul Dracului se rumeniseră, prăjite de soare și vînt. Se simțea în aer iz aromitor de primăvară ridicîndu-se și plutind dinspre pădurile de sălcii și hățipurile de stofăriș, dinspre jecile în care gîlgiau apele, din inima arăturilor nesfîrșite, mărunțite de îngheț. Boarea primăverii purta acum și aromele dulcege, de crud și ierbăric, ale grînelor abia ițite din pămînt. Peste întinderea celor o mie de hectare semănate din toamnă cu grîu tremurau șirurile verzui ale firisoarelor mici și dese. Nici o primăvară din toate cele care trecuse nu trezise la viață pămînturile bălții, nu venise cu atîta dărnicie de lumină și nu întărise mai mult simțămîntul și nădejdea de belșug.

Dar desprimăvărarea, timpurie și grăbită, aduse cu ea și amenințarea de înec. Apa bătea în malul digului de aproape două săptămîni. Cînd ghiața de pe Dunăre a început să pîrîie și s-au pornit sloiurile, zăvorînd din loc în loc rostogolirea apelor, Dunărea s-a umflat și, ieșind dintre maluri, a năvălit furioasă în pădurile de sălcii. Apele au trecut peste pădurea Albina, peste

lacul Lebăda, au umplut privalurile, înprospătându-le, și s-au oprit neîncrezătoare — parcă — în coasta digului. Două săptămîni au stat așa, cu undele bătînd cam la un pas sub buza digului. Pericolul inundației trecuse de fapt. S-au început atunci primele lucrări ale campaniei de primăvară: lucrările de canalizare la orezărie, semănatul în mustul zăpezii a borcagului și mazărei timpurii, discuirea ușoară a arăturilor zvîntate de pe grinduri și pregătirea straturilor la grădinărie. Tractoriștii și motoriștii, nerăbdători, scoaseră tractoarele și motoarele, pompele, mașinile, sub șoproanele de trestie de pe grindul Bogata. În ultimele zile se apucaseră să care și motorina în baltă. Rezervoare uriașe fuseseră îngropate în pămînt, umplute, și alte zeci și zeci de cisterne și butoaie orînduite la adăpostul perdelelor de trestie.

Iată, însă, că aceste mici lucrări care pregăteau de fapt adevărata și înfrigurata dezlănțuire a campaniei au fost în curînd oprite. În ajun, balta fu străbătută de la un om la altul de un strigăt de alarmă. Apele crescuseră pe neașteptate și, o dată cu ele și pericolul ca din clipă în clipă furia și popolul lor să se abată asupra ogoarelor. Primăvara, urcată între timp pe văile înzăpezite ale munților, deschisese acolo, sus, zăgazurile izvoarelor repezi și tulburi, distrugătoare, care năvăliră înspumate, izbînd cu putere în Dunăre.

Vlad sărise atunci în șa și după o goană nebună ajunsese la dig. În cîteva locuri unde pămîntul fusese mai slab și se așezase, limbile valurilor lingeau terasamentul digului. Dacă ar fi crescut cu cîteva degete numai, trecea dincolo. În rest, pe toată lungimea digului, apa mai avea cîteva palme pînă sus. La început, Vlad se speriasse; văzuse aeeva, năboind puhoaiete pe deasupra ogoarelor smulse cu atîta trudă sălbătăciei. Pe aici, de la dig și pînă sus la sediul gospodăriei, s-ar fi întins din nou domnia apelor. Își alungă îngrozit gîndurile ce-i aduceau această sinistrală priveliște și porni în aceeași fugă a calului, înapoi, la orezărie.

Peste un ceas, toți mecanicii, tractoriștii și cele cîteva sute de muncitori de la orezărie și grădinărie goneau către dig cu lopeți în mîini. Un călăreț galopă pînă la grajduri și se întoarce în fruntea unui șir întreg de căruțe pline cu bălegar. Pînă seara toate părțile slabe ale digului erau întărite cu pămînt și bălegar bătut printre țaruși puternici de lemn.

Vlad lăsa pe dig cîteva echipe de pază și se întoarce cu oamenii și căruțele pe grindul Bogata. Aici dădu dispoziții severe pentru pregătirea evacuării bălții. Cerul se înnourase, noaptea era întunecată, rece. Se pornise un vînt umed, prevestitor de ploaie. Încărcară pe întuneric, în căruțe, sacii cu semințe și boarfele oamenilor. Scoaseră tractoarele de sub șoproanele de trestii și agătară de ele mașinile, plugurile și remorcile cu motoarele și pompele de apă. Tînărul inginer împărți apoi grupurile de oameni pe la orezărie, pe la grădinărie și grajduri.

Întreaga gospodărie rămase în noaptea aceea în stare de alarmă. Nu închisese nimeni ochii. Toți așteptau semnalul evacuării care trebuia să se facă în liniște și fără grabă, calm. Cu oamenii ce-i mai rămăsese, Vlad îngropă rezervoarele, cisternele și butoaiele cu combustibil pe locurile cele mai ridicate ale grindului.

Pînă spre ziuă, cît timp făcuse toate astea, parcă uitase de pericol. Cînd rămase, însă, să aștepte ca toți ceilalți, se neliniști. Îl încerca mai ales teama să era singur. Badea era chemat de două zile la raion, la o conferință de partid, convocată pe neașteptate și cu mare urgență. Ciurea era plecat în regiune, după oameni. Toma, la București, după semințe de legume și zarzavaturi. Spre miezul nopții, Zamfir plecase și el la sat, la Sfatul popular, după ajutor; de acolo trebuia să telefoneze și după Badea, la raion.

Zorile alungară întunericul de pe un cer plumburiu și rece, închis.

Vîntul dinspre Dunăre se întărise, umed — de parcă purta cu el valuri de apă. Fața ogoarelor mai joase, dinspre jepci, își începuse fumegarea; țărîna care în cîteva zile înflorise la lumină și soare, își curmase parcă viața. Vlad încăleacă și porni nerăbdător spre dig, de unde nu primise toată noaptea nici o veste.

Apa nu mai crescuse; staționa la aceeași lățime de palmă de buza digului. Vălurele mici, mînate neconținut de vînt, o încrețeau și clipceau în dig, brodîndu-l cu un brîuleț statornic de spumă murdară. Pe undele ei pluteau cîteva sălcii uscate, niște lemne retezate pentru foc, crengi și o puderie de frunze uscate și de trestii. Vlad găsi oamenii rebegiți de frig, aproape înghețați. Îi trimise, îngrijorat, la șoproanele de pe grindul Bogata, să se schimbe cu alții.

Rămase singur. Fel de fel de gînduri îl încercau. Se gîndea și la faptul că comitetul raional le ceruse planul de dezvoltare a gospodăriei pe următorii trei ani încă de acum două săptămîni, și ei nu primiseră nici un răspuns... Și la măsurile noi de întărire și dezvoltare și mai rapidă a gospodăriei pe care trebuia să le ia în urma Hotărîrii partidului și guvernului în legătură cu campania de primăvară... dar mai ales la pericolul inundației, care ar fi zădărnicit munca a sute și mii de oameni, a zeci și zeci de mașini... Se întreba, tocmai, dacă înălțarea digului ar putea înlătura definitiv pericolul, cînd auzi în spatele său tropot de cal. Se răsuci pe șa și se însenină; cel care venea era Ciurea.

Postul argat descăleacă lîngă Vlad și se aplecă pe marginea digului. Măsură tăcut, cu palma, distanța pînă la apă. Apoi își întoarse către tînărul inginer fața obosită de nesomn, galbenă și suptă, năpădită de perii îndesiți ai bărbii. Ochii, însă, parcă îi rîdeau. Avea ceva în priviri care-i trăda o bucurie ascunsă, mare.

— N-o să treacă, spuse el cu hotărîre. Lunca Dunării e plină de hățîșuri și dacă la prima răbufnire apele n-au izbutit să rupă digul, de azi încolo e mai greu. Se vor risipi și prin alte bălți.

Tînărul inginer descăleacă și se chirci și el alături de Ciurea.

— De ieri n-au mai crescut, spuse el... Staționează.

Glasul îi trădă îngrijorarea de care fusese cuprins mai înainte. Ciurea se uită la el, bănuitor, învinuindu-se în gînd că încercarea asta îl prinsese singur pe Vlad.

— Vin de-a dreptul de la raion, vorbi el, parcă apărîndu-se. M-au chemat de pe drum la conferință. Cînd am primit telefonul de la tine, am plecat încoace. Vin după mine și Badea, cu primul secretar. O să fie bine!... dacă n-o să fie înec! adăugă mai apoi.

— Dar dacă o să fie!? întrebă Vlad, întunecat.

— N-o să fie, se încăpățîină Ciurea.

Se ridicară de pe marginea digului și se întoarseră spre baltă. La cîteva sute de metri de lîngă zidul de pămînt, se întindeau arăturile cuprinse între jepci și grinduri. Dincolo de jepci, în stînga, domneau hățîșurile și stufărișul bălții încă nedestelenite. În vara asta, tractoarele vor intra și acolo, întorcînd ogoare noi. Privirile lor se opriră asupra întinderii verzui de lîngă orezărie, către grindul Bogata, unde erau lanurile de grîu.

— Dacă apele trec, o să pierdem peste trei mii de tone de pîine, șopti Vlad și mai întristat. Și asta, fără a socoti celălalte mii și mii de tone de orez, de sfeclă, de porumb și de bumbac!

— Tovarășe inginer...îl mustră Ciurea.

— ...va fi în pericol îndeplinirea planului nostru de transformare

a bălții, murmură Vlad cu durere. Însemnează cu nu se poate; pentru că, totuși, digurile nu se pot înălța pînă la cer!

Ciurea îi prinse brațul, nedumerit.

— Nu ne-am zbatut zadarnic, tovarășe inginer, grăi el cu blîndețe, dar și cu hotărîre. De-acum o să ne fie mai ușor. S-a lămurit situația celor care ne-au făcut greutăți cu planul, care n-au plătit salariile muncitorilor, care-au blocat fondurile de investiții pe anul întreg...

Tînărul inginer tresări și-l privi întrebător.

— ... Îți amintești de secretarul cu chestiunile agrare?!... și cu el s-a lămurit ... Cu tot firul lor, pînă acolo, sus, la conducere... cu atitudinea lor față de specialiști de-alde Codin și Nistor .. toate s-au lămurit!

Hotărîrea cu care Ciurea vorbea se transformase în ură. Acum nu-i mai vorbea lui Vlad, ci sie-și. Se întreba, scrișnind:

— Cum, adică să se întoarcă iar timpurile boierilor și fabricanților? Să-l văd din nou pe Frangopol aici și balta rămasă în sălbăticie? ... Cum credeau ei asta? ...Hm!...

Vlad pricepu repede că Ciurea vorbea despre ședința de la raion.

— Cu planul... cu planul nostru, cum a rămas? îl iscodi el.

— Da' cine s-a mai gîndit la plan? mărturisi Ciurea. E bine... Păi, dacă primul secretar ne-a dat ca exemplu în conferință? Acum, după ce s-a întors la București, azi-noapte... Știi cum a zis?

— Cum? întrebă nerăbdător, Vlad.

— Așa... După ce se gîndi o clipă, Ciurea continuă: „Cea mai justă aplicare a liniei partidului în lupta pentru dezvoltarea agriculturii socialiste“ — așa a spus!

Fața lui Vlad se lumina treptat. Îndoiala din inimă, totuși, nu-i dispăruse. Clipocitul apelor care băteau neînterupt digul proaspăt, îi amintea mereu de pericolul ce-i amenința. „Numai un dig uriaș, ridicat de jur-împrejurul celor zece mii de hectare, poate apăra pămînturile renăscute de o primejdie permanentă... Și asta întrece, într-adevăr, orice posibilitate de investiție, acordate unei lucrări care rămîne, totuși, locală!“

— Tovarășe inginer, te amărăști degeaba, îi simți Ciurea gîndurile... Păi, dumneata știi ce se vorbește despre gospodăria noastră? Să-ți spun numai ce-am pățit în tren, cînd mă duceam după oameni, la Tîndărei...

Se așeză alături, pe marginea digului, -cu frîiele cailor aruncate pe umeri. Ciurea își șterse mustățile sure, bogate, și-și răsuci o țigare. După lucirile ochilor, Vlad pricepu că se gîndește la ceva care-l îmbucură.

— Stai, să vezi! reîncepu Ciurea. Își aprinse țigara, trase cîteva fumuri prelungi și repetă: — Stai să vezi... La Ciulnița, schimb trenul și mă urc în motorul Tîndărei. Înăuntru găsesc cîțiva mecanici de-acolo, de la Centrul Mecanic, niște tractoriști și încolo numai țărani; tineret mai mult. Doar a pornit motorul și vorba a început... Știi cum se leagă vorba în tren! Vorbim noi despre timp, despre ogoare și semănături, despre locurile de pe unde sîntem fiecare, și ce facem... Mi-a venit și mie rîndul. Eu, zic, sînt de la Zăvoiu... Doar n-oi fi de la *Găsê* sare unul, un tractorist... Chiar de-acolo! răspund eu. Și drept să spun, nu mi-a fost rușine să le arăt căs de-aicea... Ei, ce să vezi?! Tractoristul a strigat la alții, de-ai lui. Au venit și ăia, și mecanicii, și țărani, toți. Tot vagonul s-a strîns ... Și, zi, ești chiar de la gospodărie?! mă întreabă tractoristul, iar neîncrezător... De-acolo, tovarășe. Da'de ce mă întrebî?... Mă măsurară, și el și ceilalți, cu privirile. Mă uit la mine, și-mi dau seama c-a mai rămas ceva în înfățișarea mea de altădată, de argat, care amintește vremea slugăriei la Frangopol... De-acolo sînt, repet eu, spre a-i încredința că așa este... Bre, începe

tractoristul, e adevărat ce se aude despre gospodărie?... Adică ce? întreb... C-ați spart balta, c-ați adus puii cu aeroplanul și vitele pe Dunăre, c-ați... E-adevărat, am răspuns... Și-au început toți deodată, cu întrebările: — Se aude că ați făcut munți de bucate, bre!... Lumea zice c-ați pus orez, și bumbac irigat, și c-ați scos vagoane întregi!... c-ați ridicat dig la Dunăre!... c-ați umplut balta cu cai care s-au sălbăticit!... c-ați făcut cinci vagoane de sfeclă la hectar?!... E adevărat, le-am răspuns. Toate sînt adevărate!

Fostul argat trase din țigară; ochii îi străluceau și mai mult.

— Drept să spun, tovarășe inginer, șopti el, niciodată pînă în minutul acela n-am fost atît de mîndru că sînt de la gospodărie... Stai, să vezi! Unul mai așa, c-o geantă pe genunchi, care stătuse la fereastră numai și ascultase, îmi face semn și mă întrebă: — Tovarășe, pe la noi se aude că scoateți și două recolte pe an. E-adevărat?... Adevărat, îi spun. De pildă, am pus astă-primăvară pe-un pămînt orz; acuma, în iunie, punem orez. O să scoatem un vagon de cereale de pe un hectar!... Fugi că minți! sare el... Ba, se poate! strigă un țaran. Dacă îi dai apă și are și căldură, merge... de ce să nu mergă?! ...Au început toți să se minuneze: Tt! Tt! Tt!... Îți închipui, eu pluteam în al noulea cer!

Tînărul inginer începu să zîmbească.

— Stai să vezi, mormăi mai departe Ciurea. Acu vine și pocinogu!... Se scoală altul, un țaran, și mă întrebă: Bre, se zice că aveți și grîu răsfi-rat, cu spicu' ca de ovăz!... Ei, tovarășe inginer, m-a luat gura pe dinainte: i-am spus că avem! Puteam să-i spun că la o așa gospodărie nu se găsește grîu d-ăla?... nu puteam!

Ciurea tăcu un timp, abătut. Vlad se iută la el îndelung, surprins de frămîntarea ce-i tăiase bucuria. Fostul argat șopti, rugător aproape:

— Tovarășe inginer, nu se poate s-avem și noi grîu d-ăla?... măcar așa, de probă?

— O s-avem, îl încredință tînărul inginer. Trebuie să aducem sămînță din Uniunea Sovietică.

— S-aducem, tovarășe inginer, că-i mai mare rușinea...

Vlad dădu să se ridice, înseninat de vorbele fostului argat. Mîna acestuia, însă, îl țintui pe loc. Ciurea vorbea acum și mai neliniștit:

— Stai, stai că n-am terminat... s-auzi numai și să te minunezi! Să vezi cum s-a dus vestea despre noi! Și toți oamenii de pe Bărăgan o poartă din gură în gură, ca pe o poveste... După zarva asta, s-a tras lîngă mine un alt țaran, ceva mai în vîrstă. A clocit el un timp, răsucindu-și o țigară, și-apoi, după ce i-am dat de-a aprins, mi-a șoptit: — Bre, o să-ți spun și eu ce s-aude pe la noi. Să-mi arăți dacă așa este; vreau să le povestesc că te-am întîlnit și dacă n-oi ști asta, n-or să mă creadă!... Se zice că acum două veri, au venit acolo în baltă, la gospodărie, trei inși... Bună ziua... — Bună ziua!... Ce vreți! i-ar fi întreat ăla care conducea la voi, inginerul... Vrem să lucrăm și noi aicea! au spus ei. Da'nu intrăm decît dacă ne primiți pe toți trei. Noi nu ne-am despărțit niciodată și așa vrem să muncim și să trăim și de acum încolo... Bine, ar fi zis inginerul, vă primesc, că tot avem noi nevoie!... Și-au intrat! Numai că, ce să vezi?!... toți trei erau comuniști!... Bre, eu îți spun ce s-aude pe la noi; se spune că partidul i-a trimis... așa s-aude... Se zice că i-a chemat și le-a spus: — Vă duceți la Zăvoiu, la *geasă*. O să găsiți acolo o baltă sălbăticită în care de sute și sute de ani n-a călcat picior de om. În trei ani să faceți din ea o grădină!... Și-au venit, și s-au apucat de muncă. Unul, cel care-i conducea, era mecanic de meserie. El a început să se ocupe de motoare și de pompe, de mașini și de tractoare... Altul, care, să vezi, fusese argat mai înainte, chiar acolo, pe moșie, a intrat

la plugărie, la vite, la oi... Al treilea, — închipuie-ți! — zice că a fost inginer și n-a spus la nimeni... Și au ridicat, toți trei, o colibă pe malul apei și-au început. Ziua munceau, iar noaptea stăteau și se gîndeau, și se sfătuiau, cum să facă. Vezi, că ceea ce le spusese partidu' să facă, trebuia să facă! Așa sînt comuniștii! Trebuia să facă din baltă o grădină și gata!... Și, n-a trecut mult și s-au ridicat, și-au spus: Stați, nu e bine ce faceți voi! Iată cum trebuie făcut!... Și inginerul a scos un plan nou și l-a pus pe masă. Cînd au văzut ceilalți cine sînt, s-au crucit și n-au avut încotro; au primit planul lor, după care au intrat tractoarele în baltă, au spart țelina și au apărut lanurile de orez și de bumbac, de grîne și de sfeclă, grădinăria și toate celelalte...

Ciurea apucă brațul tînarului inginer și-l strînse neliniștit.

— ...spune, m-a întrebât țăranul acela, agățîndu-se de haina mea... așa este?!... Ce era să-i spun, că nu-i așa?!... Așa-i! i-am răspuns... Numai că oamenii au pus în poveștile lor și ceea ce noi încă nu am făcut! Eu zic c-avem o mare răspundere, tovarășe inginer! Sîntem datori să îndeplinim totul pînă la capăt. Vezi dumneata ce cred oamenii despre noi?! Cum puteam să spun atunci, că argatul acela sînt eu?!... Îl cunoști pe mecanic? m-a întrebât țăranul... Da, îl cunosc! i-am răspuns... Dar pe inginer? Da, și pe el îl cunosc!... Și pe fostul argat?... Și! Și-am tăcut!

Povestirea lui Ciurea produsese o impresie deosebită asupra tînarului inginer. Îi zguduise conștiința. Se gîndea dacă îndeplinirea visului acestă măreț despre transformarea bălții nu mergea prea încet, dacă față de năzuințele poporului cuprinse în legenda despre ei, au făcut destul.

— Așa e, tovarășe inginer, murmură Ciurea, de asemenea gînditor... Trebuie să-ți spun drept: simt așa — ca o apăsare pe inimă. În tren, știau povestea noastră vreo zece; dar au mai ascultat-o încă vreo cincizeci... ș-au dus-o în cincizeci de sate de pe Bărăgan... Mă întreb mereu, merităm noi asta?!

Ciurea tăcu fără să mai caute răspuns. Tăcea și tînarul inginer. Privirile lor cercetau întinderile nesfîrșite de hectare de arătură. Stufărișul care mai rămăsese pe jumătatea din stînga a bălții, uscat și rărit, vînzolit de vînt, părea o pădure arsă. Dar în curînd acolo va stăpîni din nou aceeași vegetație sălbatică, buiacă. Zarea plumburie ascundea acum îngrămădirea clădirilor și șirul plopilor de pe malul Lișteavei. Teama de înec adusesese iarăși în mintea lui Vlad imaginea acestor întinderi căzute pradă apelor. Se întoarseră în partea Dunării. Lui Vlad i se păru că în clipocitul molcom al undelor, apa sapă neîntrept în dig. Ciurea cercetă și fața apei și pe a cerului scămoșat și vînat.

— Dacă nu plouă, nu mai e nici un pericol, spuse el.

Pe dig, veneau în trapul cailor doi călăreți: mecanicul și primul secretar al comitetului raional. În dreptul lor opriră caii și descălecară grăbiți, ochii la apa ce bătea marginea digului.

— Ce face, o să treacă? întrebă neliniștit primul secretar.

— N-o să treacă, se împotrivi Ciurea. Dacă mai stă și azi pe loc, de mîine începe să scadă. Se scurge la vale...

Pe Vlad îl izbi înfățișarea și a mecanicului, și a primului secretar. Neliniștea de care erau cuprinși o simți din tăcerea și îngîndurarea lor. Ea nu putuse însă întuneca lumina din privirile lor — lumină care arăta bucurie și seninătate, hotărîre. Lumina aceasta avea un izvor mult mai adînc. Tînarul inginer căută privirile mecanicului și-și arată nedumerirea. Badea tresări și-i zîmbi satisfăcut, clătînd din cap. Se apropie și-i strînse mîna ca unui copil.

— O să fie bine, spuse și el. S-au limpezit multe lucruri.

Vlad pricepu că vorbea despre aceeași ședință de la raion. Cercetă fața slăbuță, trasă și negricioasă, a secretarului, dar nu înțelese mai mult. În clipa aceea, primul secretar părea și mai liniștit ca de obicei. Privea tăcut, cercetător, întinderea apelor ridicate pînă în gîtul sălciilor. Se întoarse, apoi, spre pravelește larg desfășurată a întinderilor bălții. Se întoarseră și mecanicul, și Ciurea, și Vlad.

— Mi se pare c-ați obosit, vorbi primul secretar, zîmbind. Apoi se adresă lui Vlad, întrebîndu-l dintr-o dată: Cezici, tovarășe inginer... cum stăm cu balta?

— V-am trimis planul pe următorii trei ani, răspuse Vlad și mai nedumerit.

— Tocmai despre asta vorbesc, spuse primul secretar. Adăugă, zîmbind: — Vă știam mai îndrăzneți, mai visători!

Și Vlad, și mecanicul, și Ciurea, tăceau. Dezvăluindu-și gîndurile, secretarul îi pusese în încurcătură. Pe dig, venea grupul oamenilor pentru pază. Unul dintre ei le luă frielele din mîini și trase caii mai la o parte. Ceilalți se îngărmădiră în spatele lor, toți cu ochii spre baltă.

— Planul vostru, reîncepu primul secretar, întors spre Vlad, a fost studiat de noul birou al comitetului raional. Trebuie să-i aduceți unele îmbunătățiri. Noi credeam că se poate după trei ani, adică la sfîrșitul planului cincinal, balta să dispară cu desăvîrșire... Secretarul scotoci în geanta atîrnată pe șold, scoase planul bălții și se adresă lui Vlad: Ne-am putut închipui, după planul nostru cum o s-arate balta! Va fi destelenită întreaga suprafață... vor fi desecate jepcile și întoarse... și toate aceste pămînturi vor fi înconjurate de un dig puternic care să le apere de înec... Se vor mări lanurile de orz și de grîu, de bumbac și sfeclă, de floarea-soarelui... grădînăria va fi de cinci ori mai mare... Veți avea tractoare și mașini mai multe și mai puternice... Pe unde mai tremură stuful acum... vor bizîi neîncetat combinile, vor fi ateliere noi de mecanică, de strungărie, de fierărie și lemnărie, grajduri pentru vite și cai, cotețe pentru păsări. Gospodăria întregă va fi electrificată.

— Păi, toate astea sînt în plan! își arată Vlad nedumerirea care-i creștea.

— Sînt, mărturisii primul secretar, dar planul vostru se oprește aici!... Voi nu v-ați gîndit că oamenii fac toată această transformare uriașă, oamenii noștri liberi, care năzuiesc spre fericire. Ei vor da viață acestor pămînturi renăscute, ei le vor cuceri pînă la capăt prin muncă și luptă, prin dragoste și avînt... Voi, însă, v-ați gîndit mai puțin la viața lor! Dar ei trebuie să și trăiască, să se bucure de viață! Închipuiți-vă un sat model pentru cei peste două mii de salariați permanenți... locuințe pentru alte două mii de muncitori sezonieri... o școală elementară de șapte ani... un palat cultural cu sală de teatru și cinematograf, cu bibliotecă cu club, cu săli de joc și de sport... un cabinet medical, creșă și cămin pentru copii!

Vlad și mecanicul gîndeau la toate astea, înseninați. Imaginația tînărului inginer fu aprinsă ca de un fulger al minții. Visurile lor despre transformarea bălții căpătau, astfel, semnificația cea mai adîncă: totul trebuia închinat fericirii omului! Ceilalți, muncitorii, ascultau furați ca de o vrajă, cu ochii strălucind. Pentru prima dată, Ciurea nu se mai încruntă. Acum nu se mai îndoia nici el că aceste visuri vor fi împlinite. Dar semnificația acestor transformări era pentru el mult mai adîncă. El își petrecuse treizeci de ani din viață în sălbătăcia bălții și în robia lui Frangopol. Și, iată că acum, pe locurile unde înainte filfia stufărișul și băteau apele, acolo unde

în hățișuri se ascundeau lupii și orătăniile bălții, va fi o altă viață... vor fi nu numai lanuri... vor zburda copii, vor străluci în soare acoperișurile caselor, se vor lumina oamenii în școli și biblioteci!

— Ați uitat, de asemenea, vorba mai departe primul secretar, că oamenii prețuiesc frumosul, că vor să se bucure de el! De ce nu ați pus în plan nici o brazdă de flori?... nici o alee de plopi argintii?... nici o perdea de sălcii?... sau un parc?!

Vlad zîmbi ca de o glumă, copilărește.

— Și-apoi, continuă primul secretar, cu ochii măriți, clătînindu-și capul muștrător... se poate să uiți tocmai de laborator, tovarășe inginer? ...Știi că toate astea nu se pot face fără ajutorul științei!... Noi nu vrem să ai vreodată motiv să ne părăsești! rîse el. Vrem să rămii aici pentru totdeauna! Trebuie să ai un laborator adevărat, mare și nou, înzestrat cu toate cele de care ai nevoie pentru munca dumitale științifică!

Vlad își pierduse firea sub privirile prietenești, pline de dragoste și căldură, încrezătoare, ale celorlalți. Imaginea unui astfel de laborator îi ațîța și mai mult visurile. Și parcă toate celelalte dispăruseră din mintea lui. Îi rămăsese în față, aveau, clădirea înaltă și luminoasă, albă, a laboratorului. Se vedea iar în fața microscopului, încercînd fel și fel de analize, aplecat deasupra cărților, cercetînd. Vedeau aveau șirurile de pionieri care urcau scările de piatră ale laboratorului... îi va așeza în rînd, pe scaune, și acolo, în fața planșelor și a aparatelor de tot felul, le va povesti și le va arăta cum au pătruns părinții lor în pustietatea și sălbătăcia bălții și cum și-au construit ei o viață nouă!

— Asta e, tovarășe inginer, îl trezi secretarul. Calea acestei lupte se deschide acum și mai largă, și mai frumoasă. ... Să mergem înainte. Să îndrăznești și mai mult. Și să nu te temi niciodată că vei rămîne singur. Vi-sează, ai pentru cine!

2

După plecarea primului secretar, Vlad nu-și mai găsea locul de frămîntarea avîntată, înaltă, a gîndurilor. De fapt, primul secretar nu adusese decît scînteia care aprinsese imaginația lui bogată. Vlad vedea aveau, în mijlocul bălții, acolo unde acum se întindeau încă hățișurile și smîrcurile jepciilor, o statuie uriașă, strălucitoare, înălțată cutezător spre cer: era statuia *omului*. Ea domina toate aceste întinderi scoase din sălbătăcie de geniul lui și pentru fericirea lui. Înțelese acum, mai adînc ca niciodată, că lupta pentru realizarea năzuințelor spre fericire ale oamenilor, trebuie să fie măsura tuturor lucrurilor. „Știința, își spunea Vlad, nu poate exista decît dacă pune lupta sa pentru adevăr în slujba omului, a vieții!”

Pe marea legănată, galben-verzuie, a lanurilor din închipuirea sa, vedea acum aveau, înălțîndu-se cele mai frumoase așezări omenești. Simțea, chiar, parfumul florilor ce vor împodobi grădinile întru înfrumusețarea vieții, auzea foșnetul de argint al plopilor, întrezărea ferestrele mari și luminoase ale școlii, urmărea cîrurile de copii și tineretul pornit la joacă și la scîldat... Poate că mai mult decît larga desfășurare a lanurilor, acestor locuri le-a lipsit șoapta și zarva vieții. Pustietatea lor va fi însuflețită de viața oamenilor mai ales, și mai puțin de rodul pămîntului... Și iarăș, îi răsărea în minte satul și oamenii care vor fi, laboratorul în care va lucra — cu mese îmbrăcate în faianță, cu fel de fel de aparate, cu microscopi așezate în fața ferestrelor, cu etajere pline de sticlărie... Da, acum și îndeplinirea acestui mare vis al său va fi cu puțință! Și încă tocmai acolo, unde credea că trebuia să înceapă cu renunțarea de a-l înfăptui! Niciodată

i apăruse mai adîncă de cît acum legătura asta, dintre năzuințele spre icire ale oamenilor și marea sa pasiune pentru munca științifică. Nici putea să-și dea seama unde începe hotarul dintre ele. Totul se pierdea r-o imagine luminoasă în care viața, visurile, năzuințele, lupta și munca și a oamenilor se contopeau... „De fapt, gîndi Vlad, asta și însemnează fi fericit! Să-ți găsești în această uriașă luptă pentru o viață nouă, a menilor noștri, *locul tău!* Să-ți găsești în această furtunoasă răsturnare a nii în care vechile vestigii ale unei vieți trecute și întunecate sînt sfărîmate, un drum *al tău*, care să ducă la același țel pe care-l au celelalte mii și milioane de drumuri ale oamenilor... Da, sînt un om fericit! constată Vlad cu emoție.

Struni frîul calului care-l plimba agale printre arături. Porni într-un galop fulgerător, prin care încerca să se țină, parcă, pe urmele gîndurilor. Nu călărea: plutea, zbură. Întreaga nemărginire a bălții, desfășurată dintr-o zare în alta, se părea că nu-i ajunge. Era cuprins de beția unei bucurii în care și gîndurile, și simțirea îi erau deopotrivă de tulburate, înfierbîntate ca de o văpaie. Intr-un timp, se păru că Lăstun își domolise goana, și-l plezni cu pana frîului pe gît. Calul zvicni speriat și-și întări fuga. Vlad închise ochi și se lăsă purtat de cal ca de o legănare...

Ajunse acasă după prînz. Abia acum simți oboseala nopții nedormite și a hoinărelii lui printre arături. Se liniștise. Își scoase cizmele și se întinse pe pat, să se culce. Lăsase paza digului și pregătirile pentru evacuarea în seama lui Badaea și a lui Ciurea. Acum împărtășea și el părerea fostului argat, după care pericolul inundației trecuse. Gîndul acesta îi micșoră îngrijorarea care-l mai împedica să se bucure de dulceața somnului.

Inchise ochii, dar nu putu să adoarmă. Incordarea prin care trecuse îi ținea simțurile încă treze. Gîndurile începură din nou să-i fiarbă. Odată cu imaginea și mai luminoasă a vieții ce va sălăslui în baltă, apăru și chipul Silviei. Constată cu o uimire care-i încălzi inima, că nici chipul ei nu putea fi despărțit de lupta lui și a oamenilor. Dimpotrivă, abia acum înțelese semnificația adîncă a iubirii ei.

Vlad își aminti iar de ochii ei de noapte, strălucitori și plini de duiosie. Era aceeași duiosie care-l cuprinsese în clipa despărțirii de astă toamnă. Tresări. Își simți inima înfiorată de dor. Simțea lipsa Silviei mai mult ca niciodată. Parcă se temea să lupte mai departe fără ea. Deveniseră, pe nesimțite, tovarăși buni de muncă, de luptă și de visuri. Și tocmai în acestea își aflase și dragostea lor izvorul și tăria, căldura și măreția.

Sări din pat, mînat de dorința de a-i împărtăși și ei aceste gînduri. Se așeză la masă și se apucă să-i scrie, cu toate că nu primise încă răspunsul ei la ultima scrisoare... *Dragă Silvia, așternu Vlad pe hîrtie... Trăiesc o mare bucurie și mă grăbesc să ți-o împărtășesc și ție, cea mai scumpă și mai apropiată inimii mele. Mi-am dat seama acum, mai mult ca oricînd, că ne așteaptă într-adevăr fericirea. Tot ceea ce am dorit cu atîta pasiune în viața mea, va fi un lucru împlinit. Inchipuie-ți că aici, pe baltă, nu se vor legăna numai lanurile pentru care împreună am visat și am luptat, ci va înflori și o viață nouă. Vom construi... Gîndește-te că printre sutele de clădiri ce se vor ridica, se va construi în mod special un laborator pentru mine... Ah, Silvia, niciodată nu mi-am dorit mai mult! Niciodată pînă în această clipă nu am simțit cît de larg ne este deschisă calea spre fericire. Trebuie, însă, să îți spun că totul va fi zadarnic dacă pe această cale nu voi fi cu tine!...*

Și Vlad îi povesti în continuare, cum a venit primul secretar și i-a muștrălit că s-au gîndit prea puțin la viața și la fericirea oamenilor, la frumusețea neasemuită a vieții noi... *Auzi, Silvia... să fie flori și să foșnească în soare*

plopii argintii! — așa a spus. Mărturisesc că mai ales aici, am nevoie de ajutorul tău. Tu vei ști și mai bine cum să facem din balta aceasta o grădină a vieții... Tînărul inginer aminti și de gîndurile ce-l frămîntaseră după plecarea secretarului, de lumina în care-i apărea acum țelul vieții lor... Este neîndoios că numai în acest fel ne putem cuceri și fericirea noastră. Știu că nu gîndești altfel și asta mă face și mai încezător în viitorul nostru. Mi se pare acum destul de clar, că o dragoste ca a noastră, cu astfel de rădăcini și atât de frumoase visuri, nu va putea pieri niciodată. Și asta, pentru că viața nu poate fi înfrînată în niciun fel!... Vlad o mai întrebă cîte ceva despre Vilsan, despre viața de la Institut, despre munca ei de acum, cînd își încheia ultimul an și trebuia să plece la practică, și termină ... Te aștept să vii, așa cum mi-ai promis. Cred că înțelegi, îmi va fi nespus de greu fără tine. Vino! Te sărut de o mie de ori pentru fiecare zi ce ne mai desparte! ... Al tău, pentru totdeauna, Vlad.

Vlad rămase cu obrajii împurpurați de emoție și după ce împăturise scrisoarea și o vîrîse în plic. Avusese tulburătoarea senzație că Silvia era lîngă el. Se ridică, își trase cizmele și porni spre administrație, unde era cutia poștală.

După ce lăsă scrisoarea, intră prin birouri; toate erau pustii. Oamenii erau cu toții în baltă, prinși de iureșul primelor zile ale campaniei și de înfrigurarea cu care se urmărea creșterea apelor. Numai într-un singur birou, la contabilitate, la masa la care mai înainte lucrase Nistor, descoperi pe noul contabil. Bătrînelul îl privi pe deasupra ochelarilor cu ramă de metal, ridicîndu-și sprîncenele. Ii făcu semn și, după ce-și puse degetul pe una din cifrele pe care le socotea, trase sertarul și-i întinse un plic.

— Aveți o scrisoare, tovarășe inginer ... a venit aseară, dar cu zarva aia nu v-am mai trimis-o.

Tînărul inginer primi plicul nerăbdător și ieși, rupîndu-i colțul. Nu se înșelase; era de la Silvia. Citi scrisoarea afară, la lumina slabă a inserării. O mare liniște punea treptat stăpînire pe el; trăia o nouă bucurie. Silvia îi scria despre aceleași lucruri... *Mă gîndesc mereu cît de frumoasă va fi viața pe care o vom duce împreună, acolô. Si cred că nu greșesc cînd îți spun că viața mea începe cu tine. De astă toamnă trăiesc tot într-un vis, furată ca de o poveste. Nu știu de ce, dar nu mă tem în nici un fel că visul acesta se va sfîrși cîndva. Simt că nu va fi așa... spune-mi, n-am dreptate?! ... Am, pentru că nu mi-am închipuit niciodată că o să pot simți atât de adînc, pe altul, în inima mea... Mi-e dor de tine, Vlad, dar mă amăgesc cu gîndul că vor trece mai repede zilele ce ne despart și vom fi iarăși împreună... Știi, am vorbit cu Vilsan să fac practica de primăvară tot la voi și tot acolo să-mi pregătesc și lucrarea pentru examenul de stat...*

Silvia îi mai scria ceva despre apropiata ei venire și încheia cu duioșie: *... Aș vrea să știu că ai nevoie de mine ... să cred că te pot ajuta cu ceva... că, împreună, putem lupta mai bine pentru visurile și dragostea noastră! ... Scumpul meu Vlad, iartă-mi această îndoială, dar e singurul lucru care îmi mai dă de gîndit ... Aș vrea să fiu cum vrei tu, pe măsura visurilor și a gîndurilor tale ... Și-am să fiu, Vlad! Fii sigur de asta! ... Sub scrisoare, făcea o notație scurtă — Scrie-mi dacă și tovarășul Badea este de acord cu venirea mea acolo ... A ta, Silvia.*

— Tiii! făcu Vlad, uimit... sigur că este de acord!

Urmă, apoi, vreme schimbătoare. Primăvara se arăta cînd călduță, cu apa cerului liniștită pînă-n limpezimile-i albastre, cu suflarea mîngîietoare

și alintătoare a vîntului dinspre Dunăre, întărită de mirezmele pămîntului dezgolit de omăt, cînd rece și întunecată, mohorită, cu cerul de plumb, cu lumină vineție și vînt răscolat în porniri vrăjmașe. Uneori, balta se desfăta în soare, cu seva din adîncuri zvîcnind spre plinirea vieții. Alteori, se buluceau deasupra ei nouri înegurați ca un abur de smoală, care-o amenințau cu potop de ape și urlet de furtună. Nu trecuse nici primejdia înecului. Undele Dunării băteau la fel de mînioase și de tulburi malul digului. Înălțimea înfricoșătoare a apelor rămăsese aceeași, însemnată pe zidul de pămînt cu dantelă de spumă murdară și îngrămădită de găteje și trestii.

Inceputurile vieții din baltă bijbiiau în nestatornicie. Viața oamenilor se mistuia ca sub o opreliște la adăpostul șoproanelor de stof. Tractoarele nu puteau intra în pămînturile care nu-și terminaseră încă fumegarea alburie. Motoarele și pompele trebuiau de asemenea să aștepte liniștirea apelor Dunării și retragerea lor în albie. Numai la orezărie și grădinărie se puteau începe lucrările de sapă, de curățire și adîncire a canalelor.

Primele semne de nerăbdare împotriva acestei chinuitoare așteptări le dădură utemiștii. Fiecare zi pierdută însemna timp mai puțin pentru pămîntul ce trebuia să dea de două ori roadă. Cerură, deci, încuviințarea să pornească ei cei dintîi la asaltul de seamă al primăverii. Și într-una din zilele cu soare, intrară—în frunte cu Vlad și Paulina—în parcelele de sus ale orezării. Pe jumătate dintre ele semănaseră în toamnă orezul care-și tremura țesătura verzuie și deasă ca un covor de iarbă timpurie. Pe celelalte, aruncau acum — în mustul zăpezii — sămînța de borceag. În iunie, la vremea semănăturii de orez, pămîntul trebuia să fie iarăși gol, pentru a doua și cea mai frumoasă investiție a sa.

O dată cu utemiștii, au pornit și tractoriștii să are coamele grindurilor, iar muncitorii de la orezărie să taie canale noi în pămînturile dinspre Bogata. Întinderea de o mie de hectare ce avea să fie cuprinsă în rețeaua acestor săpături nu le dădea nici lor răgaz. Toma a rupt o parte din oamenii ce lucrau la răsadnițele înjghebate lîngă Lișteava și a intrat împreună cu ei, în olaturile noi, lărgite, ale grădinăriei. Astfel, în ciuda amenințării apelor, campania de primăvară începuse, totuși, la timp.

Intr-o vreme au fost și zile mai frumoase, în șir. Atunci a venit, adus de mecanic de la raion, și inginerul care ridicase digul astă-toamnă. Au rătăcit pe dig, el și Vlad, o zi întreagă. Au măsurat, s-au uitat prin ocheane și au socotit că în pripă nu se putea face nimic. Înălțimea digului n-ar fi oprit revărsarea apelor, care l-ar fi ocolit pe la capete și ar fi trecut peste coamele grindurilor. Singura scăpare era realizarea vechiului plan al lui Vlad, după care întreaga întindere a pămînturilor destelenite trebuia înconjurată cu un dig. De aceea înclinară cu toții să creadă mai mult în spusele lui Ciurea, care mormăia cu încăpăținare că nu va fi încă.

Intors la raion, inginerul acela a cerut să i se încredințeze lui lucrările de îndiguire și desecare a bălții, prevăzute în noul plan al gospodăriei. Peste cîteva zile, apăru din nou în baltă, urmat — la cîteva ceasuri — de un șir de mașini grele.

— Inchipuie-ți, vorbi el adresîndu-se lui Vlad, în timp ce fața uscată, negricioasă, și ochii măslinii, i se luminau... Inchipuie-ți c-o să lucrăm împreună! Ne apucăm de dig și la vară vom intra și în jepci, să scoatem apa.

— Mă bucur, mărturisi Vlad, strîngîndu-i mîna. O să ne dați nouă răgazul și siguranța care ne trebuie pentru a vedea de semănături.

Și în aceeași zi, au prins a coborî în baltă mașini uriașe și grele de săpat, de încărcat și de cărat pămîntul. În cap mergeau două escavatoare puternice, cu gîturi lungi și tari din șine de fier, cu cupe ce-și arătau colții lucitori,

cu pripoane încordate de oțel și șenile late, șerpuitoare. Le urmau buldozele sprintene, mormăitoare ca niște mistreți înfuriați, screperile largi și joase, tractoarele care tirau cisterne și remorci cu motorină și unșori. Zgomotul lor înfioră balta, cutremurând pământul șubred și întins. Se opriră pe grindul Bogata, unde rămăseră profilându-se în zare ca un semn al puterii și minții oamenilor, al înfrîngerii pentru totdeauna a sălbătăciei pământurilor și apelor.

A doua zi, toate aceste mașini se înșiruiră pe grind și începură să detune și să geamă, să sape și să scurme, să încarce și să care valuri de pământ. Pe grind, nu mai era învăluirea de oameni care fusese astă-toamnă, la înălțarea digului, dar sporul și iuțea scurmării pământului crescuse. Dudu-itul motrașelor întărise zvîcnetul inimii de fier a bălții, care bătuse pînă acum numai în bîzuiitul tractoarelor ce roiau peste ogoare.

Au urmat zile uscate și reci ca ale singurătăților noptatice din deșerturi. A bătut cu îndîrjire vîntul de la miazănoapte, aducînd uscăciune pustii-toare, împrăștiind nuorii îngreuiți de mana ploii, ridicînd perdelui de pulbere peste arături. Dar în curînd suflarea vîntului s-a curmat. Vremea înnegurată s-a întors. Au năvălit nouri pîntecoși și negri, ca o clădăraie prăpăstioasă și amenințător ridicată pe apele văzduhului, închizînd cu grăbire și spaimă orizonturile. S-a ridicat iarăși vînt puternic dinspre Dunăre, aducînd pe aripile lui revenea ploii. Erau semne de adîncă tulburare a vremii, semnele apropierei echinoxului de primăvară. Și într-una din aceste zile, spre seară, a început să burnițeze.

Noaptea a căzut rece și întunecoasă, adîncă, de parcă niciodată nu ar fi fost lumină pe pământ. Ploaia a bătut surd și neîntrerupt peste întinderile dezgolite, a sfîșiat tăcerea stufărișului uscat și a umplut împrejurimile de murmur înăbușit, ca un mîrșit al pământului. Tractoarele, mașinile grele, escavatoarele — toate s-au împotmolit în glod. Zvonul de muncă și de cîntec al firii abia trezite s-a stins. Valurile de apă spulberată au alungat oamenii sub acoperișurile de stuf de pe grinduri. Noaptea a trecut cu greu, înfiorîndu-i cu spaima revărsării apelor.

Ivirea dimineții nu le-a alungat, ci le-a mărit înfrigurarea. Nuse arăta nicăieri nici un semn de conținere a ploii. Lumina zilei rămăsese împuținată de parcă ceasul zorilor nu mai avea sfîrșit. Pe deasupra bălții, ploaia mărunță și deasă arăta ca o plutire de pîclă cu sclipăt argintiu, spartă și răscolită de vînt.

Spre seară, vîntul a răbufnit și mai înfuriat și a adus deasupra bălții nouri de smoală topită. I-a învălătucit, i-a răsucit și i-a amestecat pînă ce în inima lor s-a iscat scînteie de fulger. O săgeată de foc i-a străpuns de la o margine la alta, înflăcărînd înălțimile, detunînd în depărtări. Șoproanele de stuf s-au cutremurat, iar văzduhul a gemut prelung. Ploaia a prins a ro-poti în picături mari, dezlănțuită ca un potop al cerului. Atunci a sosit la Bogata vorba de primejdie trimisă de Ciurea, care păzea umflarea Dunării, la dig. Apele veneau acum mai tulburi și mai furioase, învolburate, semn după care fostul argat știa că ploaia a urcat pînă în creierul munților și și-a năpustit valurile de apă asupra îngrămădirilor de omăt din păduri și văi.

Soarta pământurilor deștelenite ale bălții o hotăra acum dunga de citeva degete din malul digului neacoperită încă de ape. În această clipă, puterea omului nu mai putea ține în cumpănă năvala apropiată a puhoaielor.

La ceasul acela, mecanicul a deschis sfat cutremurător în adunarea de sub șoproanele de stuf. S-a ridicat în lumina plăpîndă a unui felinar ce se legăna sub streășină și a vorbit oamenilor cu calm și hotărîre, înnegurat.

Hotărîră evacuarea bălții. După socoteala lui Ciurea, dacă apele creșteau tot așa, nu mai aveau răgaz decît pînă în zorii zilei următoare.

Peste cîteva clipe, motoarele mașinilor grele, ale tractoarelor, au început să duduie. S-au auzit trozniturile de metal ale plugurilor, scrîșnetul șenilelor, zăngănitul fiarelor și scîrțîitul roților. În strigăte și pocnete de bici, căruțele cu semințe au ieșit de sub șoproane, înfundîndu-se în clisă. Și toți și toate, călăreți, căruțe, tractoare și mașini, grupuri de oameni, s-au înșiruit către drumul de pe coama grindului Bogata. Pe deasupra murmurului ploii și în lumina fulgerelor care despicau noaptea, începuse pe neașteptate o zarvă uriașă, care de fapt nu însemna decît o luptă îndîrjită cu apa, cu pămîntul și întunericul.

Sus, pe grind, mecanicul și tînărul inginer așteptau călări, de o parte și de alta a drumului. Prin fața lor treceau căruțele cu semințe, greoaie, bălăcind în șleaul mocirlit.

— Lipsesc șase... îi spuse Badea celui care le conducea și care se oprise, călare, la stînga sa.

Celălalt întoarse calul și plecă în trap, urmat de Vlad, pe drumul către șoproane. Mecanicul își șterse fața de apă și-și ridică șapca de pe ochi, scrutînd întunericul. Tractoarele care urcaseră pînă aproape de drum nu mai veneau. Băteau pe loc, scuturîndu-se, clătîndu-și umbrele întunecate, luminînd noroiul și ploaia cu lumina slabă a farurilor.

— Dă-i drumul, Zamfire! strigă el, poruncitor.

— Ne-am împotmolit, tovarășe Badea, se auzi răspunsul tînguit, purtat de vînt și apă, al celui alt.

Mecanicul smuci frîul și porni într-acolo, îngrijorat. Se gîndea nu atît la tractoare, cît la mașinile grele care trebuiau să urce pe grind în urma lor. Descălecă din mers și sări de-a dreptul în cabină, lîngă Zamfir. Tractorul acesta trebuia să deschidă drum și celorlalte...

...În vremea aceasta, în liniștea celei mai ascunse dintre încăperile sale, Culică sta la sfat de taină cu Iancu-orezarul. Fostul vătăf al bălților îl ospătase pe orezar de cu seară; acum se bucurau deopotrivă de dulceața băuturii din clondir. Orezarul mai pierduse din semeție precum și din rotunjimea trupului. Fața se întunecase și mai mult, și-n ochii lui de pește, mici, albaștri și șterși, aproape rotunzi, pluteau umbriri și mai viclene. Purta același haine de dimie și aceleași cizme greoaie de iuft soios. Dar hainele și cizmele erau acum jerpelite și roase, ponosite de asprimea traiului cel dusesse în baltă. Nevoia de a alunga bănuiala ce-ar fi putut cădea asupra-i, îi ceruse să arate supunere oarbă, stăruință și zbatere neobosită în munca sa. Era încredințat că reușise multă vreme să facă asta. De astă-iarnă, însă, de cînd Nistor fusese prins la pește, trăise încolțit de frică. Se gîndise într-un timp să fugă și el, ca și Codin, dar cu asta ar fi îndreptat tocmai asupra sa privirile celorlalți. Se liniștise abia acum, în primăvară, cînd primise iar răspunderea lucrărilor de la orezărie.

— M-am saturat de-așa viață, dom' Marinache, șopti el mîhnit, cu glasul înmuiat de vin... Ajung cîteodată să-mi fie silă și de mine. Drept să-ți spun, îmi cam pierdusem și nădejdea. Credeam că ne-au uitat pe-aceia... Se vede, însă, că nu ne-au uitat!

— De ce să ne uite? își întoarse Culică privirile-i răutăcioase spre el. Au așteptat să se mai liniștească lucrurile.

— Și cine vine? îl iscodi orezarul.

— Cine?... dom' Georgică, nu? Păi, cine altcineva? Adică, nu știu... am primit numai vorbă să fim aicea.

Tăcură. Culică ridică clondirul și turnă în pahare, încet, apăsător parcă de greoaia trecere a timpului. De afară se auzeau, îngemănate, ropotul ploii și șuieratul vântului și, din când în când, răbufnirile prelungi, zguduitoare, ale tunetelor. Culică se ridică, dezlipi puțin scoarța din geamși și privi afară.

— Prăpăd... mormăi el, așezându-se. În noaptea asta s-a terminat și cu balta!

Orezarul tăcea. Se gîndea să nu-i descopere cineva lipsa din baltă, tocmai la vremea asta de cumpănă. Plecase înainte de dezlănțuirea ploii, pe înserate, lăsându-i pe toți îngrămădiți sub șoproanele de stuf.

— Întîrzie... se tîngui el, cuprins de nerăbdare.

Culică încuviință îngrijorat, dar fără să-și părăsească gîndurile. Îi răsărise în minte vechea înfățișare a bălții, sălbatică, lăsată pradă apelor și stufișului. De această înfățișare a bălții fusese legată și viața lui în trecut. El fusese stăpînul tuturor bogățiilor ei. Frangopol dorea să vîndă pește și lemne, trestie și stuf, fîn de baltă, și-l făcuse pe el vătăf peste toate. Pentru boier, balta prețuia mai mult ca loc bun de vînătoare, în care oaspeții săi găseau o plăcută îndeletnicire... El, Culică, știa ce și cît, și pe unde să scoată feluritele bogății ale ei întru tihna vieții sale. Acum se amăgea cu gîndul că ploaia va înălța într-atîta sporul apelor încît acestea vor trece peste dig și vor îneca din nou întinderile destelenite.

— Ține digul? îl cercetă el pe celălalt.

— Ține, mormăi orezarul... cît o mai ține!

Culică își aplecă pleoapele ușor, să nu piardă din privirile-i lăuntrice icoana bălții înecate. Vinețitul feții i se luminează o clipă, iar buzele subțiri și drepte îi tresăriră, încercate de un surîs. Ochii săi mici și sfredelitori, ascunși acum de pleoape, se desfătau aievea în petrecerea gîndului acesta. Se vedea din nou stăpînul bălții. Îi răsăriră în față spinările încovoiate ale țaranilor, aplecați, cu căciulile în mîini. Amintirea glasului lor, stins și îndurerat, înmlădiat de rugă, îi mîngîie din nou auzul... „Domn' Culică, îți ar un pogon pentru o căruță de trestie!... domn' Culică mi-ai luat vaca la obor și n-am ce pune-n jug!... domn' Culică!...” și totul îi răsună în minte ca un cîntec cu care se amăgea și-i trezea bucuria vechilor nădejdi.

Tresăriră. În drum se auzi scrișnet de roți și tropot de copite. Culică ieși afară, iar orezarul se repezi la fereastră. O umbră trecea șanțul, învăluită în ploaie. De la poartă umbra aceasta o luă înaintea lui Culică, mergînd în pas hotărît de parcă cunoștea de multă vreme locurile. Cînd îi simți pașii în tindă, orezarul deschise ușa și așteptă.

Omul acela, îmbrăcat cu o manta de ploaie neagră și lungă, lucind de apă, păși peste prag. Se trase într-o parte, cu capul învăluit în glugă, aplecat, să se scurgă apa. Cînd intră și Culică, își îndreptă spinarea, trase gluga și-și arătă fața. Culică împietri, fără de cuvînt, ca în fața unei vedenii.

— Ce, nu te-așteptai să mă vezi, tată?

— Nu mă așteptam, mormăi Culică, cutremurat. Gîndul îi fugi dintr-o dată la primejdia ce-o păștea acum și pe fața lui. De la ea trebuia, deci, să primească porunci și în fața ei să arate supunere. Repetă, hîlbîindu-se:

— Nu mă așteptam...

— Noi îl așteptam pe Georgică, grăi orezarul, temător.

— Deocamdată, el trebuie să mai stea ascuns, spuse Stela, rece.

— Va să zică așa, mormăi Culică, îngîndurat. Nici nu-mi închipuiam ca tocmai tu să fii legătura noastră!

— Eu sînt! rîse cu îngăduință, Stela. Apucă apoi un pahar și întinse mîna: — Pune-mi să beau, tată, c-am înghețat pe drum.

Stela răsturnă unul după altul trei pahare. Apoi se dezbracă de mantaua

de ploaie și se așază. Orezarul descoperi în privirile ei aceleași lucruri răutăcioase pe care le avea și Culică. Cîteva șuvițe subțiri și umede de păr i se lipiseră de tîmple și de fruntea-i îngustă și bătrînicioasă, făcîndu-i fața și mai mică, și mai urîtă.

— Trebuie să terminăm repede, spuse ea arătîndu-le scaunele să se așeze... Ce-i cu balta? îl întrebă pe orezar.

— Stăm sub amenințarea apelor, mormăi orezarul, neîncrezător în priceperea ei.

— Aha! făcu Stela bucuroasă. Mai bine nici că se putea!... Și cît trebuie să mai crească apele pentru ca să treacă digul?

— Nu mult... o palmă numai.

— Perfect, se izmeni Stela. Glasul ei avea însă un ton poruncitor. Iși desfăcu geanta și scoase pe masă o schiță și un teanc de bancnote noi... Dumneata, tată, zise ea, aplecîndu-se deasupra schiței, cunoști locul pe unde apele vor putea năvăli mai ușor...

4

În puterea nopții, ploaia, vîntul și trăznetele care se abătuseră asupra bălții, se întăriră. Apa cădea acum ca un puhoi ropotitor, încedînd întinsurile. Vîntul vuia, rupînd pînza ploii în valuri pe care le purta și le izbea cu furie de pămînt. Fulgerele licăreau mai des și mai aproape, aprinzînd întunericul, sfîșiind și îngrămădirea de smoală a norilor. Din pustiu al apelor Dunării, se ridica foșnetul aspru al undelor biciuite de ploaie și învolburare de vînt. Pe dig, umbrele celor doi paznici erau întoarse și răsucite de vîrtejirea potopului care încerca să le trîntească la pămînt. Se opriseră într-un timp cu spatele în bătaia ploii, învăluiți de noapte. Ciurea își săltă sarica smucindu-și umărul drept pe care avea atîrnată, pe dedesubt, pușca cu țeava în jos. Cel de al doilea, Ifrim tractoristul, era îmbrăcat într-o manta cauciucată în care ploaia răpăia.

Ascultau. Peste mugetul ploii și al vîntului, se auzea din cînd în cînd, ca un murmur, hărmălaia ce venea din baltă. Acolo, sute și sute de oameni se luptau acum să scoată din pămînturile defundate și de sub amenințarea apelor, avutul gospodăriei. Cînd fulgerele scăpărau mai aproape și coborau pînă deasupra grindurilor, se vedea mișcarea înceată a umbrelor care se țirau într-o grămădire fantastică și neagră.

— Cum a zis Badea, Ifrime? întrebă Ciurea, trădîndu-și îngrijorarea.

— Că să rămîi aicea, că numai matale știi rostul apelor. Zicea că să-i mai ducem știre, mai încolo...

Tăcură. Ifrim se întrebă în gînd de ce l-o fi pus Ciurea să repete vorbele mecanicului. Porniră iar înfruntînd spulberarea ploii, cercetînd fața albărie a apelor ce băteau în dig. Ciurea mozolise în pumni un capăt de țigară din care trăgea din cînd în cînd, oprindu-se. Atunci i se vedeau mustățile sure și bogate, bărbia și umerii obrajilor ciolănoși, înalți.

După un timp, Ifrim se apropie de el.

— Neică Ciurea, am a-ți cere ceva, îngăimă.

Abia acum înțelese Ciurea de ce stăruise Ifrim atît de mult să meargă pe dig.

— Spune, îl îndemnă.

— Neică Ciurea, eu vreau să mă iau cu Paulina.

— Da' ea vrea? zîmbi Ciurea, pe sub mustăți.

— Vrea, neică Ciurea! făcu prelung fostul cioban. Vrea, repetă el hotărît. Ba încă ieri seară mi-a spus: Tu, Ifrime, noi cînd ne luăm, c-o să îmbătrînim înainte de nuntă?!

Ciurea rîse, gîndindu-se la agerimea fetei, la focul care ardea în vinele ei. Apoi, îl întrebă:

— Și ce vrei de la mine?

— Neică Ciurea, reîncepu Ifrim cu glas tremurat, întrerupt de frămîntare și rugă... Neică Ciurea, matale mi-ai fost ca un tată. Pe altcineva nu mai am pe lumea asta!... Hai cu mine, s-o cerem de la ai ei!

— Să-mi pun obrazul, va să zică?! se codi Ciurea, înadins. Și pe urmă, de traiul ce l-o duce cu tine, să blesteme fata și țîța care-a supt-o?

— Neică Ciurea, șopti sugrumat tractoristul... neică Ciurea, o să fie icoană la casa noastră!... Zău așa!

Un fulger le lumină pe neașteptate fețele. A lui Ciurea era plină de zîmbet și de îngăduință bătrînească. A lui Ifrim însă, era cuprinsă de spaimă și îmbujorată de singele care i se urcase în obraji.

— Bine, bine, încuviință Ciurea, liniștindu-l... am să merg.

O porniră iar pe dig, împotriva ploii. Ciurea reveni la gîndurile sale, îngrijorătoare, despre soarta bălții. Ifrim mergea pe alătura, plutind, ascultîndu-și cîntecul inimii. Parcă nici nu atîngea pămîntul care-i mustea sub picioare. În afară de chipul Paulinei, nu mai putea pătrunde nimic în horbota gîndurilor lui.

La capătul digului, făcură cale-ntoarsă. După o vreme, se opriră iar. Ciurea se chirci pe marginea digului, așezîndu-și pușca pe genunchi, sub sarică. Întinse mîna și dădu de frămîntarea apelor. Așteptă pînă ce deasupra pustiului de apă, licări un fulger. O bucurie neașteptată îi încălzi inima. Apa nu mai crescuse nici cu o unghie. Gîndi acum cu mai multă siguranță că, pînă la urmă, balta va scăpa totuși de înec. Se ridică și după ce-și atîrnă iar pușca de umăr, scoase mîna de sub sarică și apucă brațul tractoristului.

— Ifrime, te duci iar la Badea. Spune-i că primejdia e mai mică, apa stă... Să cruțe oamenii. Cînd o să fie iarăși vreme de iureș o să-i spunem noi!

Ciurea urmări umbra tractoristului pînă ce aceasta se pierdu în ploaie și noapte. Rămase cu fața întoarsă spre nemărginirea bălții. Întunericul și ploaia, vîntul și trăznetele, stăpîneau văzduhul de deasupra ei. Cîteodată cînd ghemele de foc ale fulgerelor se deșirau pînă spre pămînt, se vedeau părți întregi de arătură. „Va să zică tot va scăpa, își zise el cu bucurie. În primăvara asta doar... că pe urmă o să ridicăm dig, de jurîmprejur, cu mașinile ce ne-au venit acuma. Și-o să destelenim și cealaltă jumătate, și-o să desecăm și jepcile, și vom întinde lanurile de la o margine la alta, și-o să ridicăm așezări de oameni *aicea* — unde sub boieri era sălbăticie... Vor fi apoi și flori, și soare, și pîine, și viață, și petrecere — cum a spus primul secretar!”

Întunericul dinaintea sa dispăruse parcă, alungat ca de-o năvală de lumină căzută deasupra pămîntului. Și balta, pe care treizeci de ani o știuse sub apă și trestii, se desfăta în lumina aceea a minții sale, ca o grădină. Auzea, aueva, foșnetul plopilor argintii de care vorbise primul secretar... Va fi bătrîn atunci și va colinda grădinile și hotarul îmbelșugat cu roade, înconjurat — poate — de copiii lui Ifrim și-ai Paulinei. Le va povesti despre viața întunecată și grea amară și ursuză, de slugă și de cîine flămînd și fugărit — pe care o duse pe vremea lui Frangopol, ca despre o altă lume, de pe un alt tărîm. Le va spune cum s-au zbatut și s-au luptat aici oamenii pentru a clădi viața cea nouă, cum i-a condus mecanicul, în lupta pentru fericire, ca la un război, cum le-au aprins inimile, visurile tînarului ingîner...

Și deodată, gîndurile i se încurcă. Își închipui că unul dintre copii, îi va apuca degetele uscate, cu pielea zbîrcită, și-l va întreba: — Da' matale

ce-ai făcut bunicule?... Ce să le spună c-a făcut?! se întreba acum în gând. Am fost și eu cu ei! — așa o să le spună. Ne-am zbatut împreună, pentru că dintre toți, eu cunoșteam cel mai bine viața care a fost, precum și taina pământurilor și a apelor bălții... O, ai fost viteaz, bunicule! auzi ei vocile ascuțite ale copiilor ... Nu știu dacă am fost, dar am luptat, pentru că pe vremea aceea nu se putea trăi fără a lupta piept la piept, cu dușmanul!

Gîndurile i se încurcă iar. În față desluși din nou întunecimile popoului ce cutremura tăria nopții. Își scoase mina de sub sarică și-și șterse ochii umeziți, rușinîndu-se singur. Ploaia îi spălase numai pleoapele, dar nu și adîncul lor, de unde trăirea clipei de față venise învăluită în abur mișcător de lacrimi. Smuci din umeri, săltîndu-și sarica, și porni iar pe dig, cu auzul ațintit la zvoana dușmănoasă a apelor.

Pe la jumătatea digului, însă, acolo unde îngrămădirea de pămînt se ridica în coasta lacului Lebăda, simți mișcare străină și auzi hîrșcîit de sapă în pămînt. Ascultă bănuitor, cu simțurile încordate; iuți pasul. În scurtă vreme desluși pe terasamentul îngust al digului două umbre ghemuite, aproape lipite de pămînt. Simți dintr-o dată primejdia și alergă speriat într-acolo. În văzduh, scăpără un fulger și lumină — ca ziua — întregul terasament. Din întuneric, se iviră doi oameni aplecați peste cazmalele înfipte în dig, precum și lucirea murdară a șuvoiului de apă care trecea prin sanț, gilgîind.

— Stați, cîinilor! strigă Ciurea, năpustindu-se asupra lor.

Cele două umbre zvicniră speriate, ridicînd cazmalele. Apropierea neașteptată a lui Ciurea și înfățișarea lui uriașă, înaltă și mătăhăloasă, le aduse o clipă de descumpănire.

— A, va să zică și tu! scrișni Ciurea, recunoscîndu-l pe orezar... și tu erai dintre cîini?!

Fostul argat smuci umărul și săltă sarica dînd să scoată pușca. Dar clipa descumpănirii celor doi trecuse. Cînd zări țeava puștii, orezarul învîrți cazmaua și-l izbi pe cineva cu putere, în cap. Ciurea gemu adînc, cutremurîndu-se. Picioarele i se împleticiră, se clătină, dar nu se prăbuși. Cu o mîină apucă pușca pe dedesubt, iar cu cealaltă rupse legătura de la gît a saricii. Cînd scoase pușca, Culică îi înfipse cazmaua de-a dreptul în piept.

-- Na, scrișni el... paștele mă-tii!... satură-te!

Ciurea răcni prelung și greu, ca o fiară lovită de moarte. Se prăbuși cu sarica peste el, zvîrcolindu-se. Cîteva clipe lungi și negre ca veșnicia trecură parcă în afara vieții. Dar, în curînd, simți căldura sîngelui pe frunte și pe obraz, pe pieptul năclăit. Se zbatu sub sarică pînă izbuti să iasă de sub ea, tîrîndu-se. Se ridică în genunchi, cu degetele încordate pe patul puștii, ca niște ghiare. Cealaltă mîină i se încheștă pe țeavă. Întinse pușca. Mîinile nu-i mai tremurau. Ochiul său ager desluși pe ulucul țevilor siluetele celor doi care se depărtau în fugă. Ochi liniștit, cu dinții încheștați și răsuflarea întreruptă. Degetul i se zgîrci încet, cu grijă, pe trăgaci... O flacăra... detunătura îl zgudui, repezindu-l înapoi... Una dintre cele două umbre se rostogoli pe dig... Își încheștă din nou dinții, răsuflă adînc și întinse iarăși pușca. Dar vlaga mîinilor și puterea ochiului i se risipiseră odată cu sîngele scurs. Mîina îi tremura. Văzu întunericul nopții brodat cu un fel de ceață alburie în care cealaltă umbră îi juca în vîrfurile puștii. Apăsă iar pe trăgaci... Simți flacăra și detunătura ca pe ceva stins și îndepărtat... Pușca îi alunecă ușor din mîini și căzu în noroi, plescăind... Abia acum simți durerea... Rana din piept îl ardea ca o vatră de jar... Capul îi vîjîia... Se prăbuși încet, cu pieptul în noroi, dar cu fruntea ridicată și ochii deschiși...

„Da, cugetă el în licărul aproape stins al gîndurilor... sfîrșitul îmi e

aproape... mă duc... mi-am închinat însă cea din urmă clipă a vieții mele, luptei pentru fericire... eu am căzut, dar sînt pe lumea asta mii și milioane de oameni care au fost sau sînt robi cum am fost eu... Ei vor duce mai departe această luptă și vor birui... și se vor bucura de strălucirea vieții noi!"... Pe frunte simți încununarea de lumină a unui fulger și răcoarea picăturilor de apă. Vîntul îi răsfirea prietenos plețele. Cele din urmă licăriri de viață îi treziră, iar, puterile sleite... Își înfipse degetele în pămînt, cu o îndirjire pe care numai apropiata clipă a morții i-o putea da... Se ridică într-un genunchi... și în celălalt... în picioare... Se întoarse cu fața spre baltă, clătî-nîndu-se... Un nou fulger alungă întunericul și ploaia, și-i descoperi nemărginirea pămînturilor destelenite... Lumina aceea orbitoare și înfățișarea nouă a bălții i-au rămas pentru totdeauna în priviri... Ele i-au fost ultima mîngiere a vieții... Noaptea din fața lui s-a risipit și s-a ridicat și ceața aceea alburie de pe ochi și gînduri...

Iată, vede balta așa cum au visat-o ei la lumina capătului acela de luminare, în coliba mecanicului... așa cum au dorit-o ei, frumoasă ca o grădină închinată fericirii oamenilor... Da, el nu va mai fi... dar au rămas mecanicul și tînărul inginer, și sute și sute de oameni care vor da bălții înfățișarea de care vorbea primul secretar... Da, aude foșnirea de mătasă a plopilor argintii și glasurile copiilor prinși în joacă... surîde, cuprins de bucurie, îngăduitor... În adîncul ochilor, simte din nou aburul mișcător al lacrimilor... Puterile îl părăsesc, picioarele îi tremură... se clatină... cade...

Dar în aceea clipă auzi din șanțul tăiat în dig, gîlgîitul surd, înăbușit, al apei care trecea și se revărsa peste baltă... Se gîndi la fața veche a bălții sălbatice și pustii de viață, plină de ape și de smîrcuri, de trestii... așa ar fi dorit-o iar, Culică și orezarul... și alții ca el!

Gîndi cu durere că, dacă numai pe unul dintre ei l-a nimerit, orezarul va rămîne — poate, nedescoperit... și nu va ști nimeni dintre muncitorii gopodăriei că dușmanul se află între ei, că se bucură de încrederea lor... că balta a fost înecată de acest cîine pripășit pe-aici din mila lor... Întrezări iar fața bălții acoperită de ape... tresări... „Nu, îi licări cel din urmă gînd, nu va fi așa... Apa nu va trece!... Nu va trece!“ Degetele i se înfipseră din nou în pămînt cu aceeași îndirjire a ultimelor clipe. Se răsuci și se aruncă în șanț... Își ridică pieptul zdrobit, dar lat și greu, tare ca o lespede, împotriva puhoiului de apă... Pentru o clipă, puterea apelor fu înfrîntă... vuietul lor se liniști... se auzea din nou clipocitul molcom al undelor ce băteau în dig... Dar toate acestea numai pentru o clipă, căci apele se ridicară iar, și mai furioase, și năvăliră din nou pe șanț. Trupul lui Ciurea fu smuls și rostogolit de valuri, împins de parte, peste arăturile cuprinse de întuneric.

...Pocnetele împușcăturilor au răsunit pînă departe deasupra bălții. Sus, pe grindul Bogata, la punctul de trecere al convoaielor de căruțe, tractoare și mașini, Badea și Vlad, oamenii din preajma lor, tresăriră. Era semn de mare primejdie, din care se înțelegea că apele răbufniseră peste dig. Lucrul asta părea de neînțeles, căci trecuse prea puțină vreme de cînd Ifrim le adusese veste bună și plecase înapoi. Mecanicul rămase să grăbească mersul convoaielor, iar Vlad întoarse calul și porni la trap pe lîngă căruțe și tractoare, către dig.

Cînd ieși la loc liber, Vlad întoarse pana frîului și lovi calul. Lăstun dădu într-un galop silit, îngreuiat de noroi, de întuneric, de ploaie și de vînt. Vlad călărea cu capul în piept, ferindu-și fața de biciuirea apei spulberate. Un fulger îi arătă umbra lungă și dreaptă a digului, cu strălucirea de argint murdar a apelor revărsate. Gîndul unei noi pustiiri a bălții îl cutremură. Părăsi drumul și o luă de-a dreptul peste arături. Calul nu mai putea merge

decît într-un trap săltat, scotîndu-și cu greu copitele din pămîntul desfundat. Il lovi din nou, împingîndu-l pînă la capătul puterilor pe care altădată i le cruța.

Aproape de dig, se întîlni cu apele care înaintau nesățioase peste pămînturile dezgolate. Rostogolirea lor se auzea doar ca un șopotit gîngav, înăbușită de muțenia amenințătoare a pămîntului întins. În fața pînzei de apă, Lăstun fornăi înfricoșat, căutînd întoarcere. Vlad smuci frîul și strigă supărat la el. Calul sări speriat și intră în gropile din care se cărăse pămînt pentru dig, pline de apă, luînd valurile alburii în piept. Lîngă malul digului dădură peste o umbră de om care se lupta cu apa ce-l arunca mereu înapoi.

— Tu ești, Ifrime? strigă Vlad.

— Eu, tovarășe inginer, răspunse tractoristul.

Glasul stîns îi trăda deopotrivă, și îngrijorarea și spaima în care se zbătea. Vlad se ridică în scărițe, se aplecă și-i întinse mîna. Calul se opinti și urcă malul digului, gemînd, cocoșîndu-se. De pe cal și de pe Ifrim, apa șiroia clipocind. Tînărul inginer bătu gîtul calului cu palma și o luă după tractoristul care mergea înainte, deslușind drumul

Curînd, însă, tractoristul se opri.

— Ce e? îl întrebă Vlad.

— Un mort, bîgii el.

Tînărul inginer sări din șa. Se aplecară amîndoi și întoarseră mortul cu fața în sus. Ifrim îi curăță noroiul de pe frunte și ochi, înfrigurat.

— Nu e neica Ciurea, răsufală el, ușurat...

— E-e! făcu Vlad, înmărmurit. Apoi apucă brațul lui Ifrim și-l zori: Lasă-l! Hai, să vedem pe unde trece apa. O să descurcăm pe urmă lucrurile...

Înaintară alături, cu inimile străbătute de-o înfiorare rece. Calul venea după ei, la pas, răsufînd adînc, scuturîndu-se de apă. La vreo șaizeci de pași se opriră iar. În fața lor, prin spărtură, apa vuia ca într-un scoc de moară. Încremeniră, tăcuți, cuprinși de spaimă ca înaintea unei primejdii apropiate. Cînd încercă mai apoi să se apropie, Ifrim lovi ceva cu bocancul. Se aplecă și ridică îngrozit pușca lui Ciurea. Descoperiră și sarica mozolită în noroi. O cercetară cu mîinile tremurînde, bîjbîind, pînă ce găsiră blana din dreptul pieptului năclăită de sînge.

— Neică Ciurea! izbucni Ifrim într-un strigăt deznădăjduit... neică Ciurea!

Dar nu-i răspunse decît ecoul întors din pustiul apelor Dunării. Un tunet hubui undeva, departe, unde scăpărau acum și fulgerele. Tăcerea acelei nopți vîrtejuită de ploaie și vînt se așeză din nou peste împrejurimi. Se părea că însăși firea tănuia înțelesul atît de înfricoșator al acestor lucruri. Gîlgîitul apei, însă, și gîndul la primejdie îi treziră repede. Vlad ridică sarica și scotoci prin buzunarele de blană. Descoperi cîteva cartușe pe care i le întinse lui Ifrim. El încălecă și coborî de pe dig, de-a dreptul în valurile de apă care se rostogoleau peste ogoare. Se întorceau pe grindul Bogata, acolo unde Badea și ceilalți așteptau neliniștiți vești de la Ciurea.

Cînd ieși la drum. Vlad întîlni grupuri de oameni care alergau spre dig trimiși de mecanic. Li întoarse pe grind și-i îndemnă s-o țină pe coama lui pînă la capătul digului. Acolo, s-o ia pe terasament, pînă vor da de Ifrim și să înceapă astuparea spărturii.

Pe grind, la Bogata, calul se opri, sleit de puteri. Vlad descălecă și-l lăsă în drum, bătut de ploaie și vînt. Porni pe jos, fugind. Curînd, îl întîlni pe Badea. Nerăbdarea și grija, necunoscutul, îl mînaseră și pe acesta spre dig. Mecanicul îl recunoscu de departe și opri calul.

— Ce e, tovarășe inginer? răsună grav, vocea lui.

— Digul a fost tăiat! bîgui Vlad, răpus de oboseală... Apa trece prin spărtură și îneacă balta.

— Da' Ciurea... unde e Ciurea? strigă mecanicul, îngrozit de această năprasnică veste.

— Nu e nicăieri, răspuse Vlad, încurcat. Am găsit numai pușca și sarica lui plină de sînge, lîngă șanț... și-un hoit străin, pe dig.

— Al cui?

— Nu știu. Nu l-am putut recunoaște pe întuneric... dar nu e al lui.

Tăcură și el, și mecanicul. Prin întuneric se auzea răpăitul domolit al ploii. Badea se răsuci în șa și se uită spre lărgimea ogoarelor amenințate de potop.

— Înafară de spărtură, nu mai e nici o primejdie, vorbi Vlad cu hotărîre, întors spre dig. Apa n-a mai crescut, iar spărtura o astupăm în cîteva ceasuri...

Mecanicul se hotărî repede. Lovi calul și porni în galop înapoi, după convoiul care-și tîra coada pe grind. Vocea lui gravă se auzi pînă la Vlad. Oprise toată mișcarea tractoarelor, a mașinilor și a căruțelor. Lăsă totul pe loc și se întoarse spre dig. în fruntea oamenilor.

Vlad rămăsese nemișcat, la marginea drumului. Era vlăguit pînă la neputință. Dar cînd și cel din urmă om trecu prin fața lui ca o umbră, simți în spate botul moale și cald al calului.

— Lăstune, se bucură el... prietene!

Apucă frîul și încălecă. Întoarse calul pe urmele puhoiului de oameni, fără să-l zorească. Lăstun, însă, smuci capul, cerînd frîu liber; o luă singur la trap. O dată cu valurile oamenilor, Vlad urcă digul pentru a doua oară...

... Spărtura a fost repede astupată. Pînă-n zori s-au oprit și ploaia, și vîntul. Zarea răsăritului s-a ivit plumburie și rece, tulbure. În gropile și peste locurile joase de pe lîngă dig apa revărsată se liniștise. Începuse de pe acum să se scurgă spre părțile de jos ale jecilor. Dincolo de dig, apele Dunării, învălurate, clipeceau în zidul de pămînt care se dovedise de netrecut.

Oamenii au rămas înșiruiți pe dig, proptiți în coada uneltelor, privind întunecați apele și balta, pînă dimineața, cînd timpul primejdiei de înec trecuse.

A răsărit apoi și soarele: cald, biruitor. S-au îngreuiat de lumină firișoarele verzui ale grînelor înrouate. A lucit ca o oglindă și fața apelor. Liniștea de după furtună a cuprins, atotstăpînitoare, întinsurile.

Atunci, la cîteva zeci de pași de dig, a apărut din apă, plutind, trupul lui Ciurea. Mecanicul, Ifrim și alți cîțiva tractoriști mai în putere, au intrat și l-au pescuit. L-au adus pe dig și l-au întins pe sarică, deasupra mormanului de țărînă ridicată peste spărtură. Ciurea avea pumnii strînși, plini cu pămîntul de care se agățase cu atîta îndîrjire, ochii deschiși și limpezi, așa cum îi mîngîiasse noua înfățișare a bălții. Din pletele-i sure, linse, picura argintul. Prin tăietura de la cap se vedea osul tîmplei, alburiu, spălat de apă. Adîncă, înfricoșătoare, i se căsca gaura din piept. Cu toate astea, înfățișarea lui arăta putere și liniște.

Badea s-a descoperit, dezvăluindu-și fruntea colțuroasă, ochii înnegurați. Și-a strîns căciula la piept în încordarea de fier a pumnului. S-au descoperit, apoi, cu mișcări încete, și Vlad, și Toma, și Ifrim, și toți oamenii îngrămădiți pe dig. O rază de soare a pătruns printre capetele lor plecate și a tremurat ca o lacrimă de lumină pe fruntea lui Ciurea. Mecanicul și-a prins pumnul între dinți și a gemut prelung, înăbușit, zguduindu-se. Ifrim s-a prăbușit peste trupul neînsuflețit, plîngînd în hohote, îmbrățișîndu-l. A

îngenunchiat la căpățiul lui, tăcut, cu ochii plini de lacrimi, tînărul inginer. Cu mîna-i subțiratică, ca de fată, el i-a mîngîiat fruntea vînată, umedă și rece.

Din rîndul țărănilor care săriseră în puterea nopții într-ajutor ieși moș Duică. Bătrînul se apropie de mort, cu capul alb descoperit, cu căciula într-o mîină, sprijinindu-se în toiag. A îngenunchiat și, după ce-a făcut deasupra lui Ciurea semnul creștinesc al crucii, i-a ridicat mîinile pe piept.

Toate fetele acelor cîteva sute de oameni au rămas împietrite de durere și de ură. Trecerea ceasului acela de adîncă cutremurare era nespuse de grea. Se așezase peste toți și toate o tăcere de mormînt. Se părea că și curgerea apei și a timpului, și mersul neogoit al firii, și strălucirea soarelui, și creșterea ierburilor, și vînturile, și inimile oamenilor — toate se opriseră...

5

Zile întregi, mai apoi, gospodăria a fost cuprinsă de întristare. Parcă se roteau deasupra ei, într-un necurmat și sinistru croncănit, cîrduri de corbi. Mecanicul pierduse rînduiala, și a zilelor, și a nopților. Moartea lui Ciurea îi cernise inima. A lăsat grija semănăturilor, pentru o vreme, în seama lui Vlad. Durerea și ura nu-i dădeau răgaz. Lîngă hoitul lui Culică, fusese găsită o cazma de-a gospodăriei și asta îl neliniștea. Însemna că dușmanul nu dispăruse odată cu Nistor și Codin; îl aveau încă printre ei. Descoperirea lui era pentru el o datorie sfîntă pe care amintirea lui Ciurea nu-i îngăduia s-o nesocotească. Trebuia, de asemenea, să descurce ițele în care fusese prins Culică... De cine fusese el minat pînă la crima de pe fig?... Cu cine era atunci?!... Însemnează că pe lîngă Nistor și Codin mai este cineva care-i strunește pe toți. Jorj, banditul ăla, el să fie?... Ce căutase fata lui Culică a doua zi după crimă, în gară la Fetești?... Este vreo legătură între ei?!

Cînd au venit cei de la securitate pentru cercetări, mecanicul le-a desvăluit aceste gînduri. Au trecut apoi, împreună, pe la Culică pe-acasă. De aici, cei de la securitate s-au luat pe urma fetei lui și-au plecat la București, unde au ajuns în plină noapte... Dar în același timp, sosise și Stela acasă. Urcase scările la chiliuța ei de la mansardă, grăbită, învăluită în aceeași manta de ploaie neagră și lucioasă.

— De ce-ai întîrziat atît? îi ceruse Jorj socoteală.

Stela se opri cu spatele la ușă și răsufli adînc, ușurată. Jorj se ridică să-i apuce mantaua de ploaie, parcă mai liniștit.

— Stai, îl opri ea... trebuie să plecăm de aici acum, în minutul ăsta.

— Da' spune odată! izbucni Jorj, speriat.

— Dimineața, murmură Stela, trebuia să mă întîlnesc cu tata în gară la Fetești.. dar n-a venit nici atunci și nici a doua zi... Cu siguranță că s-a întîmplat ceva!... Începuse să plîngă, încet, îngăimînd înfricoșată: — Of, doamne, dacă l-au prins!

— Hai, lasă, o liniști Jorj, apucîndu-i brațul, vorbindu-i ceva mai blînd. N-avem timp de asta, acum. Și poate că nu i-au prins, încercă el s-o încurajeze, gîndindu-se în același timp la taică-su... Poate au fugit!

Împachetară repede lucrurile mai de preț și le vîrîră într-un geamantan. S-au înțeleș, în același timp, ca afară să se despartă și s-o ia, fiecare, pe alt drum. O vreme, aveau să trăiască așa, ținînd legătura numai prin Jack. Jorj împărți în două banii care-i avea, îmbrăcă și el o manta asemănătoare cu a Stelei și ridică geamantanul.

— Hai, o zori el pe fată.

Stela se întoarse și luă de pe măsută fotografia lui, pe care o vîrî în po-

șetă, odată cu teancul de bancnote. Jorj deschise ușa și-i făcu loc să iasă. Pe coridor, bîjbîiră prin întuneric, îndreptîndu-se spre scară. În capătul scării, însă, li se aprinse deodată, drept în față, cîteva lămpi electrice de buzunar. Jorj încercă să fugă, dar mîini puternice îi apucară brațele și-l opriră. Și nici svîrcolirea lui disperată, nici țipetele Stelei, nu ajutară la nimic. Totul era de acum pierdut. Înțeleseseră apoi, și el și Stela, că întîrziaseră cîteva clipe mai mult...

... A doua zi, mecanicul fu înștiințat de prinderea lor. Seara a trecut mai întîi pe la mormîntul lui Ciurea, și apoi pe la Vlad, căruia i-a spus totul. După aceea l-a cuprins o mîhnire îndurerată, grea. S-a așezat la masă, cu capul în mîini, și a rămas nemișcat ceasuri întregi. Mușchii feței nici nu i se clin-teau măcar; parcă erau de piatră.

— Îți amintești cum am început în noaptea din colibă, tovarășe inginer? întrebă el, într-o vreme. Eram atunci numai trei inși...

Vlad, pe care-l găsisese lungit în pat, cu fața în sus și mîinile sub ceafă, nu-i răspunse. Tînărul inginer își simți însă vederile împînzite de lacrimi. În-trezărea, a avea, chipul lui Ciurea, plin de blîndețe și bunătate, de putere. Parcă-l vedea, aplecat asupra planului, în coliba mecanicului. În privirile lui se sbătuseră, atunci, deopotrivă, nădejdea și teama. Planul lui Vlad era prea frumos ca să nu creadă în el, dar tocmai de aceea și prea îndrăzneț ca să nu-l primească cu îndoială.

— Îți amintești cum se minuna? reveni mecanicul... Cum, orez? Ca-n Eghipt?!. . . Și iar l-a cuprins mîhnirea aceea îndurerată care-l pironi la masă cu capul în mîini. Rămase cu privirile în gol, răsufînd adînc, prelung, fierbinte.

— Și cu cîtă îndîrjire a luptat el pentru realizarea acestui vis! tresări Badea într-o vreme. Să fie mai bine decît sub boieri, să scoatem din baltă de zece ori, de o sută de ori mai mult! — așa zicea... Îți amintești cum dorea el să-l poarte pe Frangopol, acuma, prin baltă?!

Trecu timp îndelungat pînă ce proaspăta amintire a lui Ciurea îi lăsă să se liniștească. Atunci, tînărul inginer spuse povestea celor trei comuniști, poveste pe care Ciurea o adusese de pe Bărăgan.

Durerea și întristarea li s-au părut astfel, mai dulci, luminoase chiar. I-a apucat noaptea, la aceeași masă, față-n față. Au vorbit și de viitor, de datoria de a lupta pînă la capăt pentru înfăptuirea visului pentru care căzuse Ciurea.

La urmă, glasul mecanicului a răsunit înăbușit, prietenos:

— Trebuie să-ți mai spun ceva, tovarășe inginer, pentru că altfel m-ar apăsa prea mult pe suflet... Te-ai încredințat acum cît de mult urăște dușmanul fericirea noastră... Vara trecută spuneai de Codin că e meschin și învechit, rătăcit printre ingineri... de Nistor, că e birocrat și poate hoț, dar că nu-s dușmani!... Tînărul inginer își plecă privirile. Vocea mecanicului răsună și mai caldă, dar gravă: — Fără luptă nu putem construi, tovarășe inginer! Dușmanul ne urăște și caută să distrugă viața noastră, visurile noastre, fericirea noastră! Il privi apoi în adîncul ochilor săi visători și limpezi: — Știu că te-așteaptă un viitor măreț, pentru că nu se poate ca poporul să nu-ți răsplătească priceperea și flacăra minții. Să nu uiți însă, niciodată, ceea ce ai învățat aici! Și visurile dumitale închinat fericirii oamenilor au dușmani!

După aceea, mecanicul s-a ridicat și a plecat. Vlad a petrecut restul nopții, răscolindu-și cît mai neînduplecat și mai adînc cugetul. Înțelesese, nu demult, ce însemna pentru el adevărata fericire. Primul secretar îi vorbise atunci despre viața și viitorul însoțit al oamenilor noștri liberi. Și Vlad descoperise că în această furtunoasă răsturnare a lumii vechi, locul său era

alături de milioanele de oameni care năzuiau spre fericire. Că, de fapt, tocmai așa lupta și pentru fericirea și dragostea sa... Dar în cercul luminos al minții lui, pe lângă înfățișarea lumii noi și chipul Silviei, purta de acum și chipul lui Ciurea. „Într-adevăr, îi șopti cugetul, și visurile, și dragostea trebuie deopotrivă apărate! Trebuie să lovești fără cruțare în tot ceea ce se ridică împotriva lor... Fără luptă nu se poate!”

Înțelegerea acestui nou și adânc adevăr i-ar fi bucurat, în alte dați, inima. Acum, însă, îl întrista și mai mult. I se părea că tocmai pentru a putea înțelege asta, a trebuit să piară Ciurea. Parcă el era singurul vinovat.. „Să nu te îndoiești, neică Ciurea, îi tremurără buzele... Imi voi închina toată viața acestui vis... visul înspre fericire al oamenilor!... Și nu voi uita niciodată că fără luptă visul acesta nu se poate împlini, că tocmai pentru el și în această luptă ai căzut tu!”

A luat apoi vioara și, după ce i-a încercat strunele, arcușul i-a tremurat pe ele, răscolor. Melodia se înfiripă dureroasă și tristă, cutremurător de tristă. Strunele gemeau ca de o sfișiere a inimii. Undeva, sub boltirile cele mai adânci ale sufletului, se îngemănau ca într-un ecran și înfiorările suferinții — dar și ale mersului nestăvilit, înalt și furtunos, al vieții. Era o zguduire de avânt... Când îi răsări din nou în minte chipul lui Ciurea, ochii i se aburiră. Din ei nu lipsea, însă, lumina ce-i învăluisese odată cu durerea, și inima, și cântecul...

Așa l-au prins zorile: cîntînd, vorbind cu Ciurea ca prieteni, ca vechi și încercați tovarăși de luptă!

... Dar trecerea timpului nu s-a oprit. S-a așezat din nou, cu temeii, primăvara. Tractoarele au duduie iarăși peste ogoare, răsturnînd brazde adînci și negre, deschizînd mana pămîntului. Au trecut în fugă semănătorile înlănțuite, lăsînd în culcușul țărînei puzderia de semințe. Și-au înverzit din nou pămînturile bălții, acoperindu-se cu lanuri de-o neasemuită frumusețe.

Intr-una din aceste zile, din toiul primăverii, Silvia își anunță pe neașteptate sosirea. Vlad plecă nerăbdător la gară. Ieșiți din iarnă, odihniți și grași, caii purtau docarul ca pe o jucărie. Totuși, lui Vlad i se părea că mergeau prea încet și de aceea nu slăbi hățurile nici o clipă. A purtat caii numai în galop: cînd a ajuns la gară, sări din docar și alergă neliniștit pe peron. Pînă la sosirea trenului mai era o jumătate de ceas. Timpul trecu nespus de greu. Cînd apărură în zare, lunecînd pe luciul șinelor, crescînd, silueta neagră a locomotivei. Vlad porni de pe peron în întîmpinarea Silviei înveselit, uitînd de chinul așteptării. Trenul șuieră pe lângă el, domolindu-și fuga, scîrțîindu-și frînele. Din ușa deschisă a unui vagon, Silvia își flutura mîna și-i zîmbea fericită:

— Vlad... Vlad!

Tînărul inginer fugi pe lângă scările vagonului și o primi în brațe, purtînd-o pe sus, ca pe un copil.

-- Silvia, murmură el pierdut, sărutînd-o, căutîndu-i strălucirea întunecată a ochilor... Silvia! Mi-a fost dor de tine!

Silvia parcă nici nu mai trăia pe pămînt; plutea. Dragostea pătimașă și sinceră, clocotitoare, a tînărului inginer, o zăpăcise. Nici nu-și dădu seama cînd s-au urcat în docar, cînd i-a adus Vlad geamantanul, cînd au pornit în aceeași goană a cailor... Se trezi deadreptul, pe drumul cîmpului investmîntat de primăvară cu verdeața lanurilor, alături de Vlad. Tînărul inginer lăsase hățurile cailor și se uita la ea parcă neîncrezător, furat ca de amăgirea unui vis.

Abia mai apoi, începură să vorbească.

Vlad îi povesti iar — deși îi scrisese — cum căzuse Ciurea. Vesel lor se întunecă; fură cuprinși de-o tăcere adâncă și dureroasă. Mîhnirea lor creșcu și mai, mult cînd Silvia, neputîndu-se stăpîni, îi vorbi de Lia.

— Am căutat-o multă vreme, povestea ea, cu pleoapele plecate, frămîntîndu-și mîinile... Abia acum o săptămîină am găsit-o în spital.

Fața lui Vlad se înnegură. Silvia se întrerupse.

— Spune, o rugă el.

— ... la o maternitate! murmură Silvia.

Vlad își lăsă fruntea în palmă, clătîină capul și oftă.

— A născut greu, înainte de vreme... mort!... Era extrem de slăbită, galbenă, ușoară ca o umbră. Ajunsese la capătul puterilor; au măcinat-o și boala, și remuşcările și deznădejdea. ...Îmi pare bine că ai venit! mi-a spus—, nespun de bine! Asta îmi va da putere!... Apoi a început să plîngă. Știi că între timp, i-a murit și mama, de boală și inimă rea. Nu a iertat-o nici pe patul de moarte!

Fața lui Vlad împietri; înnegurarea îi cuprinsese acum și adîncimile ochilor. Silvia se întrerupse iar. Tînărul inginer o privi nedumerit, rugînd-o:

— Spune, Silvia... nu-ți fie teamă.

— Am fost și-a doua zi, reîncepu fața... I-am dus niște flori, o carte și ceva de-ale mîncării. Un ceas întreg, cît am stat acolo, a plîns; e zdrobită de tot sufletește. Te roagă din inimă să o ierți... S-o ierți, Vlade! șopti Silvia.

— Nu știu, murmură tînărul inginer, scuturîndu-și capul.

Tăcură o vreme, apăsăți parcă de-o înstrăinare. Docarul îi purta mai departe, în trapul săltat, înfierbîntat, al cailor. Cînd își ridică ochii înnegurați spre ea, Silvia reîncepu:

— La plecare, mi-a ținut mîna, mult, în mîinile ei, și m-a privit drept în ochi... „Caută să fii cu adevărat fericită!“ mi-a spus. Avea dreptate, Vlad: dragostea e floarea vieții! Eu am înțeles asta abia acum... și e prea tîrziu.. mult prea tîrziu!

Întristarea ce-l cuprinsese pe Vlad nu-l părăsi tot restul drumului. Silvia îl privea îngrijorată respectîndu-i gîndurile și frămîntarea; apucase ea hățurile și mîna cailor în locul lui. În sine, se muștra că nu se putuse stăpîni și-i dezvăluise lui Vlad și lucrurile pe care se hotărîse să i le ascundă.

Cînd ajunseră aproape de gospodărie, Vlad se apropie de ea, căutînd alinare și sprijin. Silvia lasă hățurile și-și întinse o mîină pe după gîtul lui.

— Știi, Vlade, reîncepu ea cu glasul schimbat, înveselită... zilele acestea vine și Vîlsan. Ideea ta despre obținerea a două recolte pe an, de pe același loc, a făcut mare vîlvă la București. Pamfil, mai ales, e entuziasmat; se mîndrește peste tot cu tine. Zice: — Păi, și Oprișa este elevul meu... pentru că eu l-am învățat pe Vîlsan, și Vîlsan pe el!

— Tu te-ai apucat să faci reclamă pe acolo! o muștra Vlad.

— Ce reclamă, sări Silvia... nicidecum! Pentru ca să cîștigăm timp, eu am studiat posibilitatea răsădirii orezului pe care-l vom pune după prima recoltă. Să-l punem, așa, ca pe zarzavat!...

— Interesant, își arătă Vlad și uimirea și mulțumirea.

— Ei, și pentru asta a trebuit să-i spun și lui Vîlsan; de la el a aflat și Pamfil, și-așa, toată Academia... De-asta și vine Vîlsan!

— Adică, de ce? întrebă Vlad, surprins.

— Mi-a spus să nu-ți spun, mărturisi Silvia și rîse... dar tot îți spun. Vine să-ți propună, din partea lui Pamfil, ca la sesiunea din iulie a Secțiunei a doua a Academiei, să ții o comunicare științifică tocmai despre ceea ce

ai făcut tu aici: despre valorificarea pământurilor înecate și înțelenite, despre posibilitatea cultivării orezului în țara noastră și, mai ales, despre posibilitatea obținerii a două recolte pe an, de pe același loc!... O să stea ceva mai mult. O să aducă și material sovietic pentru documentare, și cărți...

Vlad rămăsese îngândurat, aproape speriat. Într-un târziu, murmură întrebător:

— ... la Academie?!

— Da... închipuie-ți, Vlode! răspuse Silvia, cu o bucurie pe care nu și-o putea ascunde.

Tînărul inginer apucă hățurile și mai îngândurat. Apoi le smuci, lovi cu ele crupele cailor și uracară în goană aleea ploilor de la gospodărie.

CAPITOLUL XV

Floarea vieții

1

Profesorul Vîlsan a rămas la gospodărie aproape o săptămână. În primele zile a colindat toate întinsurile bălții, însoțit de Vlad și Silvia. Au trecut mai întâi pe la orezării, unde începuse semănatul celor o mie de hectare. Pământul era de acum parcelat, tăiat în lung și lat de canalurile și șanțurile făcute cu mașinile. Văzut de pe grindul Bogata, ogorul înecat al orezării apărea ca o revărsare argintie, strălucitoare. De dincolo de grind, dinspre prival, se auzeau bătăile neîntrerupte ale motoarelor de la pompe. Au coborât apoi în lanurile abia răsărite de bumbac, de porumb, de sfeclă de zahăr și de floarea-soarelui. Toate erau împetrișate de sute și sute de muncitori, care treceau prin tăișul sapelor năvala amenințătoare a buruieniișului și stufărișului pitic.

Au pătruns și în inima jecilor, unde câteva din mașinile grele venite în primăvara asta începuseră să sape canalul care va tăia smîrcurile pe mijloc și va da în lacul Lebăda. Cu restul mașinilor, inginerul lucra neobosit la digul ce va înconjura toate pământurile. Aici lăsase o singură echipă, mai mult pentru a marca traseul canalului, acum, înainte ca pământul să fie năpădit de trestie și papură. Vîlsan făcu observații prețioase tocmai asupra traseului, care răspundea mai mult necesității geometrice de a împărți jecile în două și mai puțin înclinării naturale a terenului.

Vîlsan a întîrziat, apoi, în lanurile de grîu. Ele formau la vremea asta mîndrețea cea mai de seamă a pământurilor bălții. Abia înspicaseră și ajunseseră deja la înălțimea pieptului. Vîlsan a intrat într-un asemenea lan trecîndu-și mîinile întinse pe deasupra vîrfurilor care se legănau. Cînd s-a întors lîngă Vlad și Silvia, a zîmbit înveselit:

— Precum Herodot a spus, că punînd sulița de-a latul și culcînd lanurile, năvălitorii au pătruns cu greu în ținuturile dunărene...

Au zîmbit și ceilalți doi. Tînărul inginer nu-și ascundea mîndria. Un timp, priviră toți trei largă desfășurare a grînelor. Se părea că balta este înecată de-o apă verzuie, tălăzuită ușor de vînt. Nici unul dintre ei nu mai văzuse pînă acum o asemenea priveliște.

— Ba eu am mai văzut, reveni Vîlsan... am văzut în Uniunea Sovietică.

Priviră iarăși lanurile care se frământau. Vîntul se juca prin ele ca prin pletele unei fete. Învălmășirea lor se îndepărta și deodată se întorcea, răsucită de vînt. Spicele crude și subțiri se plecau ca într-o joacă.

După aceea, Vîlsan și Vlad au stat închiși în laborator cîteva zile. Au discutat și au chibzuit îndelung asupra lucrării tînărului inginer. Profesorul stăruise asupra înaltului nivel teoretic pe care trebuia să-l aibă comunicarea acestuia. Fixaseră împreună orientarea generală a lucrării, țelul ei: impunerea unei noi metode științifice și de mare randament în cultivarea pămînturilor irigate, pe baza succeselor obținute de Vlad. Tînărul inginer își arătase dorința de a vorbi și despre planul de perspectivă al gospodăriei.

— Vorbește, încuviință Vîlsan... este necesar chiar. Ferește-te, însă, să faci prea multă poezie. Tu, Oprișa, înclini mult spre visări atrăgătoare. Acum este mai important să dovedești că ceea ce voi v-ați gîndit să faceți aici, este posibil din punct de vedere științific... și că tocmai de aceea v-ați și gîndit la așa ceva.

— Da, da! pricepu Vlad. Vreau, însă, să arăt că știința nu trebuie să piardă din vedere năzuințele oamenilor, lupta și munca lor, viața lor. Mărturisesc, continuă stingherit tînărul inginer, că în cei doi ani pe care i-am petrecut aici, în mijlocul oamenilor și abătăliei lor pentru o viață nouă, am învățat ceea ce nu mi-a dat îndeajuns Institutul... Poate că asta și este cel mai important lucru pentru noi: lupta noastră pentru adevăr trebuie pusă în slujba oamenilor, a fericirii lor!

— Evident, așa este, îl incredință Vîlsan. E bine însă, Oprișa, să te ferești să dai lecții... ești încă tînăr.

Vlad își aminti de vorbele pe care secretarul i le spusese pe dig, de visul pentru care căzuse Ciurea, de icoana bălții transformate, icoană pe care oamenii de aici o purtau în gînduri și-n inimă. Reveni, gînditor:

— Înțeleg. Va trebui să aduc vorba nu numai despre asta, ci să pun la baza lucrării, ca un temei teoretic, tocmai această idee. Va reeși atunci că cercetarea științifică nu poate triumfa decît servind viața.

Vîlsan plecă mulțumit de ceea ce văzuse, precum și de adîncimea înțelegerii de care dăduse dovadă tînărul inginer. În ziua aceea, mai trecu o dată pe la orezăria mică, acolo unde se cultivau de probă două culturi. Orzul semănat astă-toamnă, pălise. Borceagul era înflorit și în curînd mazăricea va prinde păstăi. Peste o săptămîină, va veni vremea cositului. Se incredințase astfel și el că, punîndu-se după aceea orez, acesta va avea tot timpul să se coacă. Dăduse aceste asigurări și mecanicului, care nu-l slăbise pînă ce nu aflase tot ce gîndea despre mersul gospodăriei.

După plecarea lui, Vlad se apucă de lucru. Dimineața vedea de treburile gospodăriei, gonind calul dintr-o margine la alta a bălții, iar după amiaza și noaptea, pînă tîrziu, se închidea în micul său laborator. Cercetă mai întii cărțile și materialul documentar aduse de Vîlsan. Apoi răsfoi caietele sale de însemnări, planurile trecute și viitoare ale gospodăriei, și tot ceea ce-i putea, într-un fel sau altul, ajuta. Însfîrșit, după ce totul fu strîns și rînduit în fișe, începu să-și discute lucrarea, în amănunt, cu Silvia. Observațiile, neașteptate uneori, ale Silviei, îl făceau să se gîndească și asupra unor lucruri care-i scăpaseră.

Silvia se dovedise a-i fi astfel de un neprețuit ajutor. Intre timp, trecuse și ea la întocmirea formei definitive a lucrării ei pentru examenul de stat. De cele mai multe ori, îi apuca noaptea în laborator, așezați la

mesele încărcate de hîrtii și cu frunțile încălzite de lumina slabă a lămpilor cu petrol.

Intr-una din aceste seri, Vlad își părăsi lucrul lăsîndu-și tocul în călimară și se îndreptă în scaun. În fața lui, la masa de la fereastră, lucra Silvia. O privi vreme îndelungată, cum stătea aplecată deasupra hîrtilor, cu tîmplele și obrajii ascunși de revărsarea părului. Ii bănuia și mișcarea pieptului pe care bluza îi tresălta ușor, precum și suflarea caldă și vie, tulburătoare. Impinse hîrțile la o parte, răscolit de gînduri. În clipa aceea, simți și mai adînc fiorul care de la un timp îi stăpînea cu atîta putere inima... Silvia trebuia să fie a lui, pentru totdeauna, pentru toată viața! Numai așa vor avea înțeles și munca, și lupta, și dragostea lor... Impreună, pentru toată viața! Gîndul acesta îi umplu sufletul de duioșie... Să fii alături de Silvia o viață întregă... ce fericire!... Tresări. Silvia îl simțise și-și întorsese ochii negri, strălucitori, adînci, spre el. Privirile lor se întîlniră. Vlad zîmbi stingherit, vinovat, de parcă îi aflase și gîndurile.

— Tragi chiulul, va să zică, glumi Silvia, ridicîndu-se..... și eu care credeam că lucrezi!

— De-o clipă numai... se apără Vlad.

Silvia se opri în spatele lui, apucîndu-i umerii. Iși trecu apoi degetele mîngîietoare peste fruntea și prin părul lui. Vlad închise ochii; o înfiorare plăcută îi încerca coardele simțurilor.

— Ai obosit, murmură Silvia. Hai să ieșim.

Dar tînărul inginer o opri, trăgîndu-i mîinile de pe umeri pe piept. I le sărută pe rînd, mînat de aceeași înfiorare răscolitoare și dulce.

— Dac-ai ști la ce mă gîndeam?! șopti el.

— La ce? întrebă Silvia rugătoare, lipindu-și capul de al lui.

Vlad îi simți fierbîntea obrazului în tîmpla ce-i zvînea. Intoarse capul și-i sărută lung, ochii închiși. Se ridică.

— Asta nu se spune decît o singură dată în viață, murmură... dar nu acuma! Hai, afară!

— Nu, se împotrivi Silvia, așezîndu-se în locul lui, pe scaun... nu merg pînă nu-mi spui.

— Lasă pe altă dată, se rugă Vlad.

— Nu, acuma... se încăpățîină ea.

Tînărul inginer se aplecă și, după ce-i ridică pletele negre, îi șopti la ureche:

— Mărturisirile luate cu forța n-au valoare... mai ales în dragoste!

— Bine, făcu Silvia, prelung. Ai dreptate; să nu zici pe urmă că-ți cer dragostea cu sila!

Izbucniră în rîs. Vlad îi luă brațul și ieșiră. În prag, însă, se izbiră piept în piept cu Toma.

— V-am prins, strigă înveselit subinginerul. Continuă, apoi, cu tonul schimbat: — V-am așteptat toată după-amiaza la grădinărie și n-ați venit. Bine, am înțeles! Iși arată el dinții mari și albi, puternici. Nu vă interesează, deci, că la orice oră din zi și din noapte pot abate ploaia asupra grădinăriei...

Vlad îi apucă brațul și-l împinse înaintea lor, pe ușă.

— Te pomenești că e gata agregatul! se minună el.

— Este, dar...

— Toma, îl întrerupse Silvia, nici nu ne-ai spus măcar.

— Bine, repetă Toma, prelung. Apoi le arată docarul cu care venise: — Urcăți-vă... tovarășul Badea m-a trimes să vă iau.

În drum spre grădinărie, Toma, care mîna caii, se întorcea din cînd în cînd spre ei și le spunea, mîndrindu-se:

— Ploaie, la comandă! Intri cu tractorul printre brazde, învîrți robinetul și deodată, pe o sută de metri într-o parte și alta, cade ploaia. Cum vrei: mai tare, mai încet... Să vezi numai cum se bucură și roșile, și ceapa, și ardeii... cum se înviorează și tresaltă!

Așa îi cicăli Toma pînă la grădinărie. Silvia și Vlad rîdeau de el, arătîndu-și îndoiala, atîtîndu-l cu nerăbdarea și neîncrederea lor. Toma se supăra și se apuca să le spună iarăși, de la început, cum au făcut agregatul și cum pulverizează acesta apa, ca pe o burniță. De cîteva săptămîni, el cu mecanicul nu mai ieșiseră din atelierele de stof de pe grind. Cultura de orez, acum de o mie de hectare, irigarea a o parte din culturile de bumbac, precum și grădinăria, cereau cantități uriașe de apă pe care, înainte de a fi legate cu Dunărea, privalurile nu le mai puteau asigura. Inginerul care venise pentru asanare și îndiguire, băgase o bună parte din mașinile sale în stufărișul de la privalul Dracului și începuse să sape un șanț drept către Vadul Lupilor. Pînă atuncea, însă, trebuia făcut ceva pentru a folosi apa din Bogata cu economie. Așa îi venise lui Toma ideea unei instalații sau a unui agregat de ploaie artificială.

Cînd ajunseră la grădinărie răsărise luna. Se ivise jos, deasupra pădurilor de sălcii, mare și rotată, roșiatică. Balta, acoperită de lanurile ce trecuseră pragul verii, răsărise din întuneric argintată și nemărginită, învăluită de taină, asemenea unor ținuturi fermecate. În stînga, către lanurile încă pitice de orez, apa revărstă lucea ca o oglindă a pămîntului.

Badea le ieși înainte, nerăbdător, cuprins de bucurie. După ce Vlad și Silvia coborîră, îi îndemnă să urce pe tractorul care aștepta alături de șanțul cu apă. Pe acest tractor clădiseră un uriaș schelet de metal care-și întindea în dreapta și-n stînga, pe deasupra pămîntului, aripi de zeci de metri, făcute din conducte perforate. Mecanicul trecu la volan și-i arătă lui Vlad de unde se dă drumul la apă.

Tractorul dudu și porni ușor, legănîndu-și uriașul schelet de metal. În lumina lunii apa țîșni din țevile purtate pe sus, împrăștiindu-se pe deasupra straturilor de zarzavat. Și Vlad, și Silvia, și grupul muncitorilor care veneau în frunte cu Toma după tractor, scăpară un strigăt nedeslușit de uimire. Parcă se cernea o lumină cerească ce intra în pămînt.

După ce opriră tractorul, coborîră și se înșiruiră printre straturi. Vlad se aplecă și cercetă țărîna stropită, zarzavatul spălat și înviorat.

— Ploaie în toată regula! spuse el, înveselit.

Se bucură de vorbele lui și Badea, și Toma, și grupul muncitorilor. Se întoarseră apoi din nou lîngă agregatul acela uriaș și-l priviră împreună, îndelung, cu nespusă mîndrie. Din țevăria suspendată în aer, mai picura încă apă, în stropi strălucitori de argint. Pe pămîntul umezit, umbra acestui schelet de metal se întindea atotstăpînitoare, ca un însemn de viitor al puterii omului.

...După aceea, zilele trecură pe nesimțite. Puterea pămînturilor bălții a tresăltat în lanuri și le-a ridicat, înverzind de la o margine la alta întinderile deștelenite. Porumbul și floarea-soarelui au început a-și tremura pe cîmp, în bătaia vîntului, frunzele fragede și moi. Tractoare cu prășitori mecanice l-au străbătut de-a lungul și de-a latul, răscolind țărîna și retezînd trestia și păpurișul ce lăstăriseră iar. S-au împlinit și rîndurile lanurilor de sfeclă și de bumbac, cu fire puternice și verzi, înfrunzite, împodobind pămîntul pe alte sute de hectare. Deasupra celor revărsate din canaluri și șanțuri, s-au ivit, ca peria, frunzișoarele de orez. Se prevestea de pe acum o recoltă și mai îmbelșugată decît în primul an.

Badea a băgat tractoarele și în hățișurile dinspre privalurile Mîntuleasa și Ochiul Boului. Pînă la toamnă, toate aceste întinderi, de alte cîteva mii de hectare, trebuiau întoarse. Rămîneau neîncercate încă de fierul plugului doar jecpile care trebuiau mai întii desecate și uscate. În primăvara viitoare, însă, arăturile se vor întinde și peste ele, cuprinzînd toate cele zeci mii de hectare ale bălții.

Se îngrămădiseră, astfel, la vremea aceasta a sapei și plivitului din pragul verii, cele mai multe și cele mai neîntîrziate din lucrările pămîntului. Se simțea nevoia de mașini, de tractoare, de oameni și de tehnicieni — și la grădinărie, și la orezărie, și la sfeclă, și la bumbac, și la porumb, și la floarea-soarelui, peste tot. Gospodăria avea nevoie de cel puțin patru ingineri, și de două ori pe atîția tehnicieni agronomi. Deocamdată însă munca tuturor acestora era dusă numai de Vlad și Silvia. Și tocmai acum plecase și Toma la București, pentru examenele de sfîrșit de an. Lăsase și grădinăria tot în grija lor.

Vlad și Silvia nu mai aveau timp pentru studiu și întocmirea lucrărilor decît noaptea. Alergau din primele clipe ale dimineții și pînă seara, tîrziu, de la un capăt la altul al bălții, fără nici un pic de odihnă și adeseori nemîncăți. Acum se hotăra soarta a mii și mii de vagoane de pîne și de bumbac, de sfeclă și de porumb, de orez și de zarzavat. Trebuiau să îndrume sute și sute de muncitori, să răspundă de munca și de traiul lor. După două săptămîni, ajunseseră amîndoi ca niște ogari; slăbiseră și se înnegriseră la fața de nu-i mai cunoșteai. Le rămăseseră neschimbate numai privirile aprinse și visătoare, pline de puterea și avîntul tinereții.

Și, de cele mai multe ori, îi apuca miezul nopții în micul lor laborator, în fața hîrtilor sau a aparatelor cu care-și verificau lucrările. Intr-una din aceste nopți — Badea — care de obicei dormea în baltă, venise să rezolve unele lucrări de administrație cu contabilul cel nou. Ieși din biroul său spre dimineață. Se clătinau tăriile întunecate ale nopții, se prevesteau, îndepărtate, zorile. În ceasul acela, ferestrele laboratorului erau încă luminate. Intră la ei cuprins de neliniște și grijă, îndurerat. Infățișarea tinerilor din ultimile zile îl speriaseră și scrisese la minister — pentru a treia oară — cerînd cadre noi de tehnicieni agronomi.

Cînd deschise ușa, rămase înmărmurit. Vlad și Silvia adormiseră aplecați pe mesele la care lucraseră pînă atunci. Păși în vîrfurile picioarelor și se opri în mijlocul încăperii, între mesele lor. Li privi încurcat, cînd pe unul, cînd pe altul, cu răsuffarea reținută și ochii înduioșați. Cînd se răsuci și se îndreptă spre Vlad, Silvia tresări și se deșteptă. Se uită nedumerită în jur, cercetătoare, și abia apoi, după ce-l recunoscu, zîmbi stingherită.

— Doar un sfert de oră a trecut, șopti ea, privindu-și ceasul ...și cît am dormit!

— Așa nu se poate! se împotrivi mecanicul. Vorbea încet, să nu-l deștepte și pe Vlad ...Puteați să-mi spuneți și aranjam într-un fel.

— Acuma, tot degeaba, zîmbi Silvia. Am terminat.

Se apropiară amîndoi de Vlad. Capul tînărului inginer se odihnea pe o planșă în care Badea recunoscu viitoarea înfățișare a bălții. Cînd mecanicul îi atinse mîna, Vlad deschise ochii și zîmbi la fel dei obosit ca Silvia.

— Așa nu se poate, tovarășe inginer! repetă mecanicul muștrîndu-și pe el.

Vlad se ridică de la masă, frecîndu-și ochii. Merse la fereastră și privi un timp năvala de nebiruit a luminii. Cînd se întoarse, se îndreptă spre Badea și zise:

— Să nu mai așteptăm hotărîrea ministerului. Pleacă la București,

acum, o dată cu Silvia, în timpul examenului de stat. Alege trei absolvenți, ia-l și pe Vișan și mergeți împreună la minister. Trebuie să ne aprobe... Uite și Silvia vrea să vină aici! mărturisi el, mai apoi.

— Adevărat? întrebă mecanicul, neîncredător.

Silvia își clătină capul, înroșindu-se. Apoi se lipi de Vlad căutându-i brațul de care se sprijini tăcută, tulburată: Badea înțelese, însă, și ceea ce nu spusese ei. De aceea, ochii și fața, chipul întreg i se luminează deodată de zîmbet. Intră între ei, înveselit, și după ce le cuprinsese brațele, ieșiră să înceapă o nouă zi de muncă...

Și într-adevăr, la o săptămână după plecarea Silviei, plecă și mecanicul la București. Când să plece însă, maică-sa — pe care o ținuse atîta timp cu mare greutate — se agăță de el:

— Merg și eu, Mihai, și în drum mă lași acasă... hai, maică!

— Va să zică, tot nu vrei să rămii, să-ți alini aici bătrînețele?

— Nu pot, maică... mă-ntorc acasă... dac-o fi, să mor la cuibul meu.

— Da-ce, eu de-aia te ții aicea?! glumi Badea.

— Hei, maică! Dac-oi mai putea, mai viu eu. Plec mulțumită că te-am văzut la rostul tău. Da'tare e rău singur, Mihai... să n-ai tu un suflet de femeie lângă tine!

— Bine, hai! o zori mecanicul.

Bătrîna și-a luat botinele și scurteica nouă, cumpărate de Badea, și se sui bucuroasă în docarul care-i aștepta în fața casei... Cu prilejul acesta, mecanicul a trecut din nou pe la mormîntul Mariei, ca în fiecare primăvară.

Peste cîteva zile Toma se întoarse de la București și mai însetat de muncă, mulțumit că-și trecuse examenele printre cei dintîi. El adusese însă și vestea că Vlad trebuia să fie în două zile la București. Sesiunea Academiei începea mai devreme, și tînărul inginer fusese programat să-și expună referatul în primele zile ale lucrărilor ei.

Noaptea pe care Vlad a mai petrecut-o la gospodărie trecu greu, plină de zbucium lăuntric, de emoție și de visuri.

2

Vlad coborî din tren în gara de Est a Bucureștilor, la cîteva ceasuri după prînz. Din mulțimea înghesuită pe peron, răsări pe neașteptate Silvia, care-l întâmpină senină, surizătoare. Vlad o îmbrățișă, strîngînd-o pătimaș la piept, privind-o adînc în ochi. I se risipiseră dintr-o dată gîndurile îndotelnice care-l încercau acum, înainte de ședința de la Academie. Apropierea Silviei îi aducea întotdeauna liniștea de care avea nevoie.

— Te-am așteptat la toate trenurile, ciripi Silvia, bucuroasă și mîndră de sosirea lui.

Tînărul inginer îi strînsese mîna și zîmbi îndelung privirilor ei aprinse.

După ce scăpară din șuvoiul călătorilor, Vlad își trecu geanta în cealaltă mîna și-i apucă brațul.

— Mergem pe jos? o întrebă el... Am amorțit în tren.

Silvia încuviință. Dar abia trecură strada și Vlad izbučni:

— Ei, ce e cu examenul? De ce nu spui nimic?!

— ... cu foarte bine, Vlad! se mîndri Silvia. La fel ca tine l-am luat... Tot Pamfil a fost președintele comisiei. „Imi face plăcerea să constat, spunea, că de la un timp dăm serii tot mai bune de agronomi. Se vede că tineret u de-acum știe ce vrea, știe să prețuiască cum se cuvine știința și rosturile ei...” Inchipuie-ți, m-a felicitat în mod deosebit și mi-a oprit lucrarea! Vîlsan zice c-o s-o publice, ca și pe a ta!

Vlad îi strînse brațul, înveselit.

— Pot, deci, să mă mîndresc cu tine! rîse Vlad.

— Poți, Vlad! murmură Silvia. Te-asigur că n-am să te fac niciodată de rușine!

Porniră iar. Mergeau cu pași repezi tinerești. Silvia se agăță de brațul lui, nespun de fericită; lumea întreagă era a ei. Ceea ce dorise cu atîta patimă ani întregi, era pe cale de împlinire. Vlad va fi de-acum al ei, așa cum a cutezat în cele mai frumoase și mai îndrăznețe visuri.

Trecură pe străzile pline de lumină și soare, de viață, purtați de valul trecătorilor. Vlad mergea tăcut, cercetînd cu interes înfățișarea orașului. Silvia, însă, fremăta la brațul lui asemenea unei frunze în suflarea vîntului... „Uitați-vă, păreau a spune privirile-i aprinse cu care întîmpina sutele de oameni. Uitați-vă! Vlad este al meu. Nu-mi mai doare nimic altceva... sînt fericită!”

La cămin, urcară scara pînă la al treilea etaj. Silvia, care luase cheia de la portar, trecu înainte, să-i arate camera.

Înăuntru, tînărul inginer își lăsă geanta pe-un scaun și se așeză pe pat. Drumul îl obosise. Silvia deschise ușa dulapului și scoase un costum nou, negru și o cămașă albă. Murmură, căutîndu-i privirile.

— Iată ce ți-a luat Badea din banii pe care i-ai dat... Îți place?

Vlad le luă și le cercetă în lumina ferestrei. Apoi le întinse pe pat, se depărtă și le privi mulțumit.

— Pentru mîine, la Academie, sînt foarte potrivite, adăugă Silvia. După aceea scoase din geantă o cravată de mătase de culoarea vișinei și șopti, înroșindu-se: — Ți-am luat și eu ceva!

Vlad o îmbrățișă, ridicînd-o de la pămînt. Apoi se răsuci cu ea, învîrtind-o pe sus, ca pe un copil. Îi sărută ochii și buzele, apăsător, cu patimă.

— Îți mulțumesc, murmură el.

După plecarea Silviei, își pierdu răbdarea și îmbrăcă hainele în fața oglinzii. Îi veneau de minune. El abia acum observă că se mai maturizase între timp. Culoarea și croiala costumului îi scoteau în evidență zveltețea trupului. Fața-i bronzată contrasta plăcut cu albul cămășii, iar fruntea părea și mai înaltă, cuprinsă de liniște, senină.

Seara, cînd Badea se întoarse la cămin, îl găsi la masă, răsfoindu-și referatul.

— N-am făcut nimic, se tîngui mecanicul, așezîndu-se obosit pe scaun. Am alergat degeaba. Am ajuns pînă la comisia guvernamentală care repartizează noi absolvenți. Să vedem, mi-au spus ei mai întîi... Îți dăm, mi-au promis apoi, dar ai puțină răbdare... Pe cine vrei dumneata, însă, nu putem hotărî decît mîine!... Tînărul inginer își întoarse privirile spre Badea, tresărînd... — Stai, să vezi, urmă mecanicul... de tovarășa Silvia e vorba! Eu nu mă mișc de aicea, zic, pînă nu-mi dați cel puțin trei ingineri. Avem zece mii de hectare, cine să le cultive după carte? Nu plec! Și-am stat toată ziua lingă ei. Acuma, seara, dac-au văzut că nu scapă de mine, mă ia unul deoparte și mă lămurește; „Cred c-o să-ți dăm doi, asta vom putea. Sînt doi care-au cerut să fie repartizați la gospodăria voastră!”. Pe fată, însă, deocamdată nu putem. Profesorul Vîlsan, care e în comisie din partea Institutului, ne-a spus că pînă mîine nu se poate hotărî nimic... Ei, ce zici, tovarășe inginer?!

Vlad nu răspunse; își părăsi hîrțile, întunecîndu-se treptat la față. Arăta puțin speriat, nedumerit.

— Ies de-acolo, continuă mecanicul, și fug la Institut, după Vîlsan. L-am găsit în examen. L-am așteptat și pe el, pînă acum... Tovarășe profesor, zic, avem nevoie de ajutorul dumneavoastră. Nu ne lăsați, repartizați-o pe

tovarăşa Silvia la noi!... Să vedem, zîmbeşte el. Mîine se hotărăşte într-un fel... Cum, într-un fel?! sar eu... Sînt cerinţe şi mai mari, caută el să mă lămurească. Astă seară mă întîlnesc cu Pamfil şi-o să discutăm iar... Apoi îmi şopteşte: — Dacă e să rămînă cum am propus eu, mîine, după şedinţa de la Academie, merg personal cu dumneata şi luăm hîrtia...

Badea îşi cuprinse capul între palme şi oftă. Era peste măsură de mîhnit. Continuă îndurerat:

— Tovarăşe inginer, acum mi-e frică de altceva... mi-e frică să nu te pierd şi pe dumneata!

— Cum adică?! sări Vlad.

— Zău așa! Ce-am simţit eu, nu e bine! Mi se pare că vor să te oprească aici!... Apucă umărul tînărului inginer şi vorbi deznădăjduit: — Tovarăşe inginer, trebuie să rămîneţi la noi! Trebuie să terminăm ceea ce am început. Oricum, dar un an — doi, tot mai puteţi rămîne, să schimbăm înfăţişarea bălţii pînă la capăt... așa cum am visat noi de atîtea ori, împreună!

— Nu mai înţeleg nimic! grăi Vlad şi mai speriat.

— Promiteţi-mi, tovarăşe inginer, se rugă mecanicul.

— Este de la sine înţeles, hotărî Vlad. N-am să plec nicăieri!

Cu toate astea, în noaptea aceea nici unul dintre ei n-a putut dormi. S-au zvîrcolit tot timpul în pat ca pe-un aşternut de jar. Spre ziuă, cînd s-au mai liniştit, au început să vorbească despre treburile gospodăriei, despre planurile lor de viitor.

...A doua zi, înainte de prînz, a avut loc şedinţa membrilor Secţiunii a doua a Academiei, în care Vlad şi-a ţinut referatul. Fuseseră invitaţi şi alţi ingineri agronomi, profesori şi asistenţi de la Institut, colaboratori ştiinţifici ai Academiei, cîţiva absolvenţi noi şi studenţi din ultimul an — conducători ai cercurilor ştiinţifice studenteşti. Sala mare a Academiei avea balcoanele din părţi ticsite.

Silvia şi mecanicul erau invitaţii lui Vîlsan. Luară loc împreună, la una din mesele de jos, lucrată în lemn masiv şi acoperită cu un cristal gros şi greu. Silvia intrase după Vîlsan, călcînd pe vîrfuri, ţinîndu-şi răsufierea, pierdută aproape. Se așeză pe marginea fotoliului mare și moale, capitonat cu piele roșie. Încremeni cu pumnii strînși în poală. Era îmbrăcată cu o bluză de mătasă albă cu mîneci lungi, cu funduliță brodată la gît. Privirile și fața îi erau stăpînite de neliniște, de chinul așteptării.

În timp ce Vîlsan strîngea mîinile cîtorva dintre academicienii așezați la celelalte mese, mecanicul își rotea privirile pătrunzătoare prin sală, cercetînd cu interes oamenii. Fața i se luminează cînd descoperi pe peretele din fund, printre chipurile oamenilor de cultură care cînstiseră în trecut lupta poporului nostru, chipul luminos al lui Creangă, Eminescu și Caragiale, pe care le cunoștea. Mai apoi, își întoarse și el privirile, ca și Silvia, spre ușa din dreapta. Pe acolo intrau, din cînd în cînd, cei mai în vîrstă și mai de seamă oameni ai științei, slujitori ai acestui înalt așezămînt. Unii dintre ei aveau capetele înalbite sau pleșuve, trupurile împuținate, ochii ascunși sub sticlele groase ale ochelarilor; toți aveau o ținută demnă, care impunea, o liniște plină de măreție.

Silvia tresări, cînd pe aceeași ușă apăru Vlad, însoțit de academicianul Pamfil. Vederile i se tulburară; îi zări ca prin ceață, cum urcară cele cîteva trepte ale podiumului și se așezară la o masă uriașă împodobită cu înflorituri în lemn. În sală se făcu dintr-o dată liniște. Silvia simți că înfrigurarea care-i împînzise mai întîi vederile îi cobora acum în inimă. Desluși cu greu chipul lui Vlad și se înspăimîntă. Tînărul inginer își freca neliniștit mîinile, nervos, lipsit de siguranța pe care o avea de obicei în orice împrejurare. I

se păru într-un timp că-i prinsese privirile și-i zîmbi încurajator, arătîndu-i pumnii strînși. Înțelese, însă, că Vlad se uita doar pe deasupra oamenilor și că toată desfășurarea sălii îi juca sub ochi. Privirile ei se ațintiră atunci asupra mîinilor lui care se încăleștaseră și tremurau nestăpînite pe marginea mesei.

În aceeași clipă văzu însă, cum mîna uscățivă și mică, albă, a lui Pamfil, se opri pe una dintre mîinile lui Vlad. Bătrînul academician începu să-i netezească mîna, liniștindu-l ca pe un copil. Privirile Silviei străluciră; gestul acesta trezise în gîndurile ei închipuiri mărețe. Socotea că în acel moment, bătrînul academician înmîna, de fapt, lui Vlad, făclia nestinsă și atotbiruitoare a adevărului, a științei, făclia pe care el o purtase zeci de ani de-a rîndul... „Ia-o! își închipuia Silvia vorbele lui. Am purtat-o prin vremuri potrivnice și grele și m-am zbatut ca flacăra ei să rămînă fără de apus. Este adevărat că, uneori, a pîlpîit — amenințată fiind de năvala întunericului — dar niciodată nu am lăsat-o să se stingă, pentru că nu mi-am întors niciodată fața de la popor și am crezut în izbăvirea lui... Ia-o, tu o vei purta mai departe și mai sus ca noi. Vînturile vremurilor acestea nu bat pentru ca s-o stingă, ci pentru a-i întări lumina și vîlvătaia!”

Pamfil se ridică, apăsîndu-și palma pe mîna tînarului inginer. Glasul său cu răsunet stins se auzi, totuși, în sala încremenită în liniștea așteptării. El deschise ședința, spunînd cîteva cuvinte de îndemn și laudă despre munca lui Vlad.

După aceea, veni rîndul tînarului inginer. Vlad se simți stînjinit de mulțimea privirilor îndreptate asupra sa. Mîna în care ținea acum hîrțile îi tremura din nou. Vorbea încet, arătînd puțină stăpînire asupra gîndirii și inimii sale înfiorate. Glasul parcă îi era străin de frămîntarea ce-i creștea în suflet. Uitîndu-se la el, Silvia rămase cu răsuflarea înteruptă. Mecanicul își încăleștă mîinile pe brațele fotoliului, iar Vilsan își mișca în neștire ochelarii cu ramă subțire de aur... Vlad se liniști însă repede; în curînd glasul îi răsună avîntat, plin de siguranță și încredere.

După ce arată starea de sălbăticie și înapoiere a întinderilor lăsate în puterea apei și a stufărișului, vorbi cu însuflețire despre ideea pe care o pusese la temelie planului său. Abia atunci descoperi în mijlocul celor din sală și pe Badea, pe Silvia, și pe Vilsan. Privirile sale tresăriră înviorate ca de o putere lăuntrică... Stăruî multă vreme asupra muncii eroice a sute și mii de oameni, care numai în doi ani reușiseră să schimbe în bună parte fața bălții. Vorbi și de iureșul dintii al tractoriștilor, și de valoarea pămînturilor, și de măreția lanurilor care îmbrăcaseră pentru prima dată colțul acela de țară, și de rodul îmbelșugat al celei dintii toamne care adusese peste întinsurile bălții mirosul și dulceața pîinii... Arată, apoi, pe fel și fel de planșe, cum au pornit la cultivarea orezului și cum au strîns jumătate de vagon de boabe de pe un hectar. Cînd pomeni despre reușita încercării de a smulge pămîntului două roade pe an, sala fu străbătută de un murmur de uimire... Vlad aminti și de lupta pe care o duseseră cu apele, și de ridicarea digului, și de descoperirea jepcilor. În cele din urmă, vorbi despre înfățișarea de viitor a bălții, cînd peste întinderile scoase din puterea apelor și a sălbătăciei se vor ridica în mijlocul lanurilor nesfîrșite, așezări de piatră, grădini și parcuri, pentru deplina fericire a omului...

Silvia nu-și întoarse privirile de la el decît o singură dată, cînd cerceță, mulțumită, fețele celor din jur. Pînă la un timp, urmări expunerea cu o atenție nezdruncinată. Cînd Vlad începuse, însă, să vorbească de viitor, totul i se învălmăși în mintea cuprinsă ca de o ceață luminoasă. În această ceață nu deslușea decît chipul lui. Înțelese astfel prea puțin din cele care urmau;

nu reținu nici întrebările la care Vlad răspunse — ajutat uneori de Pamfil, și nici discuțiile. Se trezi cu adevărat tocmai la sfârșit, când ropotul aplauzelor acoperi vorba înceată a lui Pamfil... Bătrînul academician comunica hotărîrea Prezidiului Academiei de a-l socoti pe Vlad colaborator științific al Academiei Republicii Populare Romîne, precum și numirea tînărului inginer ca director al Stațiunii Experimentale pentru cultivarea plantelor irigate, pe care Academia o va înființa în vara aceasta la Zăvoiu... După aceea, și gînduri, și simțuri, și chipurile oamenilor — totul îi fu învăluit într-o lumină ca de vis. Întinse mîna și se agăță de brațul lui Badea care se ridicase în picioare, bătînd din palme zgomotos și vesel.

Trecură, apoi, într-una din camerele alăturate sălii. Erau de față Pamfil, Vîlsan și alții academicieni vestiți care vorbeau cu interes și laudă despre comunicarea lui Vlad. Tînărul inginer rămase între Silvia și mecanic, stingherit, cu gîndurile înfierbîntate. Alegerea lui ca colaborator științific al Academiei și numirea ca director al Stațiunii Experimentale ce se va înființa în baltă îi adusesse pe neașteptate împlinirea celui alt mare vis al său, al omului de știință. Vestea aceasta îl zăpăcise. Se vedea că nici acum nu reușise să-și stăpînească năvala gîndurilor care-i aducea în minte imaginea laboratorului ce va fi acolo, la Zăvoiu.

Cînd cercul academicienilor se deschise spre ei, Silvia îi strînse brațul. Vlad le primi strîngerile de mînă cu modestie și respect. Bătrînul Pamfil înaintă, sprijinindu-se în baston și prezentă celorlalți și pe Silvia, și pe mecanic. Acei vestiți savanți s-au minunat, apoi, de înțelegerea adîncă pe care, în vorba lui, Badea o arată despre menirea și ajutorul pe care știința îl poate da construirii unei vieți mai bune și mai fericite.

— Mă gîndesc, începuse unul dintre ei, cu capul pleșuv, încoronat cu păr mărunt și sur... mă gîndesc cît de radicale sînt transformările de azi, dacă această credință despre rostul științei a pătruns atît de adînc în popor!

— Este o condiție a progresului, interveni un altul.

— Chiar a dezvoltării științei, adăugă Pamfil. Amintiți-vă numai, cum am lucrat noi în trecut! Cînd eram ca Oprișa, nici n-am putut visa măcar la prețuirea asta. În primii cincisprezece ani de profesorat, am avut laborator în biroul meu, pe un colț de masă... M-am zbatut o viață întregă să nu mă îndepărtez de popor, dar abia acum mi s-a împlinit visul acesta, de a-i sluji cu toată patima inimii mele, de a-i întemeia credința într-o lume nouă, cu puterea adevărului și a științei... Vă mărturisesc, dragii mei, se înduioșă Pamfil, întru aceasta am și găsit fericirea vieții mele!

Urmă o clipă de tăcere, în care Pamfil — cel mai în vîrstă dintre cei prezenți — se așeză într-un fotoliu, îngropîndu-se aproape în moliciunea lui. Ceilalți făcură cerc în jurul lui, așteptînd.

— Este o fericire să știi, reîncepu bătrînul academician, că știința și slujitorii ei nedezmîniți se bucură astăzi, la noi, de cea mai înaltă prețuire!... Apoi rămase cu degetul uscățiv ridicat în aer, a luare aminte: — Putem spune — cu mîndria și mulțumire — pe care le datorăm poporului — că vremea nouă de la noi a deschis și științei o cale liberă pentru împlinirea rosturilor ei: slujirea adevărului și a poporului! Socotesc că cea mai mare bucurie a noastră, a celor mai bătrîni, este aceea că am apucat aceste zile... Cu voi, se adresă el lui Vîlsan, acei pe care răsturnarea lumii vechi v-a prins în puterea vieții, a fost mai ușor. Răsturnarea aceasta v-a așezat de-a dreptul cu picioarele pe pămînt. Nu mai bîjbîiți, simțiți și măreția — dar și tăria de neînfrînt a drumului. Cunoașteți mai bine decît am cunoscut noi pentru ce trebuie să vă bateți și cîtă prețuire merită lumea nouă!.

Pamfil se întoarse apoi, către Vlad și Silvia, zîmbind. Privirile îi străluciră de bucurie și mîndrie, deopotrivă.

— Vouă, însă, șopti el ca o cîntare... vouă, așezarea aceasta nouă a vieții v-a pus aripi la picioare. Ce fericit aș fi, mărturisii el, fără să-și ascundă tristețea, să mai fiu odată ca voi! Bătrînul academician se ridică și le cuprinse brațele. Șopti: — Ascultați... vă vorbesc la apusul vieții mele. Am fericirea că am luptat cîndva — atît cît am putut, dar cu inima curată — pentru adevăr. Am însă și mîhnirea că nu am putut să fac tot ceea ce în vremuri de cumpănă am visat... Bucurați-vă de această vreme! Ea nu a existat mai înainte decît în visurile oamenilor! Sînteți datori să nu uitați că niciodată pînă acum n-a fost așa! Aveți o misiune sfîntă de îndeplinit: serviți poporul, cu toată puterea inimii, cu toată flacăra minții, pentru că lui îi datorăm, cu toții, fericirea acestor vremuri!

Pamfil se întoarse la fotoliu cu pași înceți, nesiguri. Era adînc mișcat de însemnătatea acestei clipe. Dar nu se așeză; își luă bastonul și reveni.

— Să nu uitați, se adresă el tinerilor ingineri, că trebuie să cutezați! Voi trebuie să îndrăzniți și să riscați de zece ori, de o sută de ori mai mult și mai înalt, pentru că lupta voastră pentru adevăr este sortită acum pe deplin fericirii oamenilor... Gîndiți-vă că nu toți oamenii de știință din lume se pot bucura de această mulțumire a muncii și a zbuțumului lor!

Tăcerea lui Vlad și a Silviei a fost adîncită și de tăcerea celorlalți. Pașii lui Pamfil s-au auzit ca un foșnet venit din afara timpului care nu mai trecea. Bătrînul academician s-a oprit în dreptul ferestrei sprijinit în baston, gîndindu-se — poate — la calea vieții lui, sau la înfățișarea de viitor a lumii noi care acuma se așeza. În clipa aceea, lui Vlad i se păru că întreaga făptură a lui Pamfil lumina, ardea ca o flacără potolită dar nesuspus de vie și mereu înnoitoare, asemenea unei făclii a adevărului și a vieții.

După un timp cînd Pamfil se întoarse din nou spre el, tînărul inginer tresări și-i ieși înainte, încurcat. Mîna aceea mică și albă, care-i alinase neliniștea dinainte de ședință, îi apucă brațul.

— Oprișă, zîmbi bătrînul academician, să pui repede stațiunea pe picioare, că nu se știe cît o să mai rămîi acolo!

3

După amiază, în timp ce Badea era cu Vîlsan la comisia guvernamentală pentru a obține repartizarea Silviei la Zăvoiu, Vlad vizita, condus de Silvia, noile laboratoare ale Institutului. Cele două clădiri începute în primăvara trecută erau complet terminate pe dinăuntru.

Vlad trecu uimit prin cîteva laboratoare, cu ochii strălucind. Se opriră în noul laborator al lui Vîlsan. Era de patru-cinci ori mai mare decît cel vechi, în care lucrase și el pe timpul studenției; întins, în trei-patru încăperi; înzestrat cu cea mai modernă instalație și cu o aparatură, în parte încă necunoscută de Vlad. Străluceau peste tot faianța, sticlăria, nichelajul și alămurile. Etajere cu schelet de metal și pereți de sticlă păstrau cutii și sticlute cu chimicale, instrumente noi și aparate rare, de mare precizie. Cînd trecură în camera microscopelor, Silvia se opri în fața unuia dintre ele, îngîndurată. Trase cîrpa ce-l acoperea și se întoarse spre Vlad:

— Îi mai cunoști?

— Desigur, murmură tînărul inginer, mișcat.

Priviră microscopul deopotrivă de înduioșați. Acum îi venise și Silviei rîndul să se despartă de el. Vlad își trase scaunul și se așeză liniștit, ca de obicei. Cînd se aplecă deasupra lentilei, zimțurile tamburului îi înfiorară

din nou vîrfurile degetelor, iar lumina întoarsă de oglindă îi străluci neașteptat de vie... Apoi rămase gînditor, cu ochii în fereastră. În cîteva clipe, aici, în fața microscopului, Vlad își desfășură tot firul vieții: din seara cînd venise învățătorul să-l ducă la școală și pînă în dimineața asta, cînd urcase pentru prima dată la tribuna Academiei. Se gîndea, de asemenea, la viitor. Silvia îi simți gîndurile și-i apucă brațul.

— Hai, îl zori ea.

Vlad se ridică, murmurînd:

— Vor trece pe aici și alte zeci și sute de generații de ingineri. Dar nu știu de ce îmi place să cred că nici uneia dintre ele nu îi va fi dat să mai trăiască frămîntarea și vijelia vieții de acum, a luptei pe care o dăm pentru a statornici o viață nouă!

— Da, șopti Silvia, conducîndu-l... E mare lucru să știi că ai fost printre cei dinții care au ajutat la construirea lumii noi.

Se opriră în fața unui microscop de o construcție deosebită. După ce gîndurile de mai înainte li se risipiră, Silvia lămuri:

— E-al lui Vîlsan! Acum i-a venit de la Moscova.

Vlad îl pipăi cuprins de admirație. Se uită prin lentilă și rămase înmărmurit. În cîmpul microscopului descoperise o secțiune dintr-o frunză de orez mănătă.

— Eu i-am adus-o, vara trecută, de-acolo, de la Zăvoiu, spuse Silvia. De-atunci urmărește neînterupt evoluția boalei. Pregătește o lucrare despre combaterea bolilor favorizate de căldură și umezeală în culturile irigate. Se ocupă acuma de orez...

— Muncă, murmură Vlad, gînditor. Muncă neobosită, neînteruptă... Asta înseamnă — în primul rînd — să fii cercetător!

Pe birou, descoperiră un pachet cu cărți pe care era scris de mîna lui Vîlsan: *Pentru Oprișa*.

— Ia-le, spuse Silvia. Sînt ultimele noutăți științifice. A vrut să ți le trimeată mai demult, de cînd m-am întors eu la examen, dar s-a răzgîndit. Zicea că tot vii încoace...

Vlad despachetă cărțile și le răsfoi, adînc mișcat de grija pe care i-o purta Vîlsan. Tocmai atunci intră în laborator Badea, cu o hîrtie în mînă:

— Poftim, tovarășă inginer, spuse el rîzînd... aveți numirea.

Și Silvia, și Vlad, citiră hîrtia în fugă, nerăbdători. Tînărul inginer o îmbrățișă apoi pe Silvia, o sărută, fără să se mai ferească de mecanic. Era numită în locul lui, în postul de inginer-șef al gospodăriei. Badea mai scoase o hîrtie pe care o întinse pe masă, la fel de vesel.

— Încă doi, spuse el.

— A, strigă Vlad, e Gică-vatmanul!

— Și Mircea, izbucni Silvia... ăla cu artista!

— Mi-au cerut o săptămîină răgaz, îi înștiință mecanicul. Le-am dat zece zile! Odihniți-vă, le-am spus, că avem tare mult de lucru... Tovarășe director, a zis asta — Gică — numai la plug să nu ne pui că încolo... Inginerul-șef să trăiască, a strigat celălalt. Facem orice ne-o porunci el, ca mielușei o să fim!

— Ha, ha, ha! izbucniră cu toții în rîs și ieșiră.

Înainte de plecare, trebuiau să treacă și pe la Vîlsan, pe la rectorat, unde din primăvara asta lucra și ca prorector. Urcară scările clădirii vechi, albă ca o coajă de ou, scuturați încă de rîs. Vlad și Silvia parcă nici numai trăiau pe lumea asta; mecanicul, însă, era și mai fericit ca ei.

Intrară la Vîlsan, rîzînd, împingînd-o pe Silvia întii. Dar se opriră în ușă, încurcați. Vîlsan era cu Lia. Badea, care n-o cunoștea, se uita

cînd la Vlad și Silvia, cînd la ceilalți doi. Tînărul inginer dădu să se retragă dar fu repede oprit de profesor. La îndemnul acestuia, se așezară toți trei pe canapeaua lipită de peretele din fund.

Vlad privi o clipă, cutremurat, la înfățișarea de plîns a Liei. Fata își pierduse orice prospețime a tinereții. Zulufii părului rebel nu-i mai înfloreau la tîmple. Ochii ei mari și albaștri, tulburători, își pierduseră și strălucirea, și înfiorarea de uimire neîntreruptă ce-l fermecaseră. Avea acum privirile pierdute și reci, deznădăjduite. Fața tînărului inginer se întunecă. Încremene-nise cu ochii la mîinile ei care frămîntau nervoase curelușa genții de nylon. Atunci îi răsări în minte chipul din trecut al Liei. Vlad oftă, fără să vrea, îndurerat și trist. Își sprijini fruntea în palme, strînjinit: „Era mai bine dacă n-o vedeam. Îmi rămăsese în amintire așa cum o cunoscusem altădată... dar acum?!”... Își simți brațul strîns de Silvia; săltă capul. Desluși cu greu cuvintele lui Vîlsan, pline de muștrare dar și de căldură:

— Unii dintre tinerii de astăzi, care cunosc mai puțin greutățile intrării în viață, uită că viitorul stă, totuși, în puterea lor, în lupta pe care trebuie s-o dea pentru a-l cîștiga. Astăzi, la noi, orice tînăr își poate îndeplini chiar și cele mai îndrăznețe visuri ale sale! Nu-ți trebuie decît să te avînți cu pasiune și elan, cu credință, pe drumul care l-ai ales. Să lupți și să muncești pentru înfăptuirea visului tău, pentru a dăruii poporului și patriei tot ceea ce ai tu mai bun și mai înalt... Apoi se aplecă peste masă și după ce-și potrive ochelarii cu gestul său obișnuit, șopti mîhnit: — Iartă-mă... dar dumneata ai nesocotit toate astea, ai crezut că toate ți se cuvin de-a gata. Dumneata ai uitat tocmai ceea ce nici unul dintre tineri nu trebuie să uite și anume, că și o cale liberă se cucerește tot prin luptă!

Lia izbucni în plîns, ascunzîndu-și fața în batistă. Profesorul Vîlsan se ridică și, după ce ocoli biroul, se opri lîngă ea.

— Știu, murmură el, a trebuit să plătești scump... dar fără aceasta nu se putea! Însă, nu totul este pierdut. Te înșeli încă o dată — și poate pentru totdeauna — dacă crezi asta. Societatea noastră este acum destul de puternică pentru a nu te părăsi. Te asigur că ea îți va reda încrederea în viață!

Lia se ridică, ștergîndu-și ochii.

— Pot, deci, să nădăjduiesc?! biigui ea, zdrobită.

— Poți, încuviință Vîlsan... Mai treci pe la mine.

Lia ieși cu pași mărunți și nesiguri, simțind în ceafă privirile celorlalți, muștrătoare dar și înduioșate. Vlad, care se dusese între timp la fereastră, se răsuci și privi în urma ei, îndurerat și trist. Se vedea însă că nu-l mai răscolea furtuna patimei stinse de multă vreme. Ecoul pustiirii ei îl zguduise pentru cea din urmă dată.

Urmară cîteva clipe de tăcere grea. În ochii Silviei plutea o umbră care-i făcea și mai întunecați. Îi tresărise și ei inima, dar nu-și pierduse în nici un fel cumpătul. Simțea că ceea ce cîștigase cu atîta luptă, nu putea pierde atît de ușor. Dragostea lor avea rădăcini mult mai adînci. La temelia ei pusese credința lor în viață și fericire, în viitor.

Vlad se liniștise repede. Mai apoi murmură, adresîndu-se lui Vîlsan.

— Puteți face, într-adevăr, ceva?

Vîlsan pricepu că se gîndea la Lia.

— Cred că da, îl încredință el.

Mecanicul și Silvia se ridicară și se pregătiră de plecare. Vîlsan apucă umerii lui Vlad și-i scutură ca într-o îmbrățișare. Îl privi adînc și prietenește în ochi și, după ce-i făcuse semn spre Silvia, îl întrebă:

— Plecați împreună, nu? Asta mă bucură... mă bucură foarte mult! Să nu uitați că aici ați început doar să învățați și că un om adevărat învață

toată viața. Vreau să am în curînd vești bune de la voi... Apoi îi conduse spre ușă. Glasul îi tremura: — Vă doresc să fiți fericiți. La revedere...

Vîlsan îi urmări din prag pînă ce dispărură de pe coridor. Se întoarse, dar nu se opri la birou, unde mecanicul îl aștepta în picioare; trecu la fereastră, cu spatele spre el. Badea înțelese, totuși, de ce își mișca în neștire ochelarii — de parcă lumina de afară îi aburea sticlele. Aburirea aceea plutea, însă, pe ochii și pe gîndurile lui, în inima-i înduioșată.

— Timp de patru ani îi crești, — auzi el glasul tremurat al profesorului — îi înveți să facă primii pași în știință, ca pe niște copii să meargă... pui suflet, și inimă, și zbulucium... Te îngrijești ca fiecare să-i crească mai repede aripi, să zboare mai departe și mai sus. Și tocmai atunci cînd totul pare împlinit, vine despărțirea. În fiecare an, îmi pleacă cu fiecare dintre ei, o parte din suflet. Dar nu știu de ce, mereu, mă simt nu mai sărac, ci de atîtea ori mai bogat... poate pentru că prin fiecare îmi întăresc an de an legăturile ce le am cu țara, cu toate colțurile ei? !... sau, poate, pentru ca de fiecare dată să am de unde rupe, pentru fiecare generație, mai mult? !

Vîlsan se întoarse spre mecanicul care-și frămînta șapca în mîini, și-i vorbi cu rugă în priviri și glas:

— Să aveți grijă de ei, tovarășe Badea.

— O să avem, tovarășe profesor, murmură mecanicul mișcat. Apoi îi prinse mîna, i-o scutură cu putere și-l rugă: — Să nu ne uitați, mai veniți pe la noi... vă așteptăm!

Profesorul Vîlsan îl conduse și pe el pînă la ușă, ținîndu-i brațul. În prag, însă, se întoarse grăbit la birou și luă un dosar pe care i-l întinse.

— Sînt articolele lui Oprișa și comunicarea pe care a ținut-o la Academie... am uitat să i le dau. Editura Academiei vrea să i le scoată într-o carte. Să le revadă repede pentru tipar... la revedere!

Mecanicul îi găsi pe Vlad și pe Silvia afară, pe scări. Dădu dosarul tînarului inginer și porniră. Ocoliră clădirea nouă, în cărămidă roșie, a sălilor de curs și a laboratoarelor și intrară în parc. Cînd trecură prin umbra brazilor stufoși și înalți, Vlad îi împinse înainte, către poartă, și se desprinse de ei. Zărise printre brazi, pe banca ascunsă sub ramurile lor, pe Lia. Fata sta ghemuită pe-un capăt de bancă și plîngea. Vlad înaintă nestingherit, sigur de sine, și se așeză lângă ea. Șoapta cetinilor îi aduse aminte de-o poveste veche și de niște jurăminte uitate. Dar răscolirea ce-i tulburase sufletul trecuse; era cuprins de-o liniște pe care numai depărtarea și timpul i-ar fi putut-o da în alte dăți. Acum știa că această liniște i-o dădea dragostea ce-o avea pentru Silvia... Mîna lui se opri pe capul Liei, blind, mîngîietoare. Fata ridică privirile, speriată. Cînd îl văzu, își plecă fața umezită de lacrimi și dădu iarăși în plîns. Vlad îi strînse umărul, înduioșat; Lia tresări și se uită din nou la el.

— O să-ți fie greu... murmură Vlad.

Lia se opri pe neașteptate din plîns și-i apucă mîinile. Apoi se uită drept în ochii lui, și ceru, cu voce stinsă, șoptind, îndurarea cea mai de pe urmă:

— Iartă-mă, Vlad!

— Te-am iertat de multă vreme, răspunse Vlad, de asemenea în șoaptă, și se ridică.

După aceea Vlad își urmă drumul alături de Silvia. Lia îi urmări printre cetinile bradului pînă ce dispărură pe poarta Institutului. Atunci, se prăbuși din nou pe bancă, scuturată și mai puternic de plîns. Era plînsul cel mai amar al vieții sale. Ascundea în el amintirea unei dragoste și a unei tinereți trecute și moarte — care nu se vor mai întoarce niciodată.

De la fereastra vagonului, Vlad și Silvia urmăreau pieirea nopții. Trenul care-i purta în goană nebună peste Bărăgan, fluiera din când în când, prelung și tremurat, vestind parcă ivirea zorilor. Oceanul câmpiei răsărea treptat din întuneric, lărgindu-și zărilor. Cerul se boltea, adâncindu-și limpezimile către înălțimile vineții, care deveneau pe nesimțite alburii și apoi albastre. Clipa îngemănării dintre întuneric și lumină se stingea. Departe, deasupra pământurilor spre care alergau, cerul se împurpura. Răsăritul era aproape; îlacăra lui bătea cu dogoarea primelor învîlvorări geana nourilor străvezii dintr-acolo, învăluindu-i în purpură și argint. În văzduh și peste întinsuri, pretutindenea, domnea tăcerea primului ceas al dimineții.

— Cîtă liniște! șopti Silvia.

Vlad o cuprinse cu o mîină pe după umeri și se lipi de ea. Mișcarea aerului îi umfla cămașa albă, înfiorîndu-i pieptul. Tot ea flutura și pletele Silviei ca pe o flamură neagră. Răcoarea îi înviorase și le alungase de multă vreme somnul. Tînărul inginer privi un timp profilul plin de prospețime al fetei și deodată se aplecă și-i sărută obrazul.

— Vlad! murmură Silvia.

Ochii ei, însă, aprinși de o strălucire neagră, arătau îngăduință. Silvia se ghemui și mai bine lîngă el, ca într-un culcuș. Își întoarseră iarăși privirile spre șesuri. În clipa aceea, vîrfurile lanurilor se îngreuiară de lumină. Primele raze ale soarelui străluciră diamantin în roua ce le îmbrobona. Fața nemărginită a holdelor îngălbenite părea înlănțuirea fermecată a unei pudzerii de cioburi în care înfloreau lumina. Și cînd boarea dimineții le legăna ușor, răscolind aroma dulceagă a grînelor în pîrgă, toată plutirea aceea de nestemate tremura în mii și mii de ape, ca într-un vis.

— Închipuie-ți cum arată lanul nostru acum! se minună Silvia.

Vlad se întoarse de la fereastră și se așeză pe canapea, lîngă mecanic.

— Tovarășe Badea, începu el, am uitat să te întreb... ce-ai făcut cu combinele?

— Le-am trimis, mormăi mecanicul trezit pe neașteptate din gînduri... Din prima zi le-am trimis. Cred că sînt de ieri în baltă.

Se așeză și Silvia, pe canapeaua din fața lor. Erau singuri în compartiment. Mecanicul, care nu scosese nici un cuvînt pînă acum, arăta obosit și tras la față, frămîntat. Și Vlad, și Silvia, îl priveau nedumeriți, întrebători.

— N-ai dormit de loc, tovarășe Badea, spuse Silvia... și Vlad spune că nici la cămin nu v-ați odihnit.

— Nu-i bai! zîmbi mecanicul. Apoi adăugă, cu glasul scăzut: — Mă gîndesc la ceva care nu-mi dă pace. De ieri mă gîndesc într-una... ce frumos au vorbit, și academicianul Pamfil și profesorul Vîlsan! Trebuie să mărturisesc că mi-au bucurat tare mult inima!... Poate dumneavoastră nu vă dați seama, dar e mare lucru să știi că în lupta pe care o ducem acum pentru o lume nouă, avem alături și știința, și pe slujitorii ei! De fapt, nici nu se putea altfel, fără a ne bizui lupta pe puternice temeuri științifice!... N-am să uit niciodată cu cîtă înțelegere a vorbit Pamfil despre adevărata menire a științei! Și nici patima pe care Vîlsan a pus-o în deslușirea drumului de viitor al tineretului nostru! Toate astea se potrivesc de minune, drumul pe care dumneavoastră — ca tineri ingineri — l-ați făcut pînă acum sau pe care îl aveți în față.

În tăcerea de o clipă a mecanicului, se auzi sacadat, țcănitul de fier al roților. Vlad și Silvia ascultau cu interes, surprinși aproape. Badea continuă și mai încet:

— Unul a vorbit despre calea pe care puterea noastră populară a deschis-o

științei; celălalt, despre calea deschisă tineretului, despre condițiile care asigură tinerilor îndeplinirea visurilor lor, oricât de îndrăznețe ar fi ele! Mă gândesc, însă, că n-au spus tot! Puterea noastră populară a deschis însăși calea vieții! E vorba de o cale liberă pentru toți, de libertatea poporului urgisit pînă acum!... Mă gândesc, de pildă, la noi, cei care am dat viață și înfățișare nouă bălții, cei care visăm să statornicim acolo și bucuria vieții. Cum am făcut noi astea? Pentru cine?... Pentru noi! Pentru viața pe care o clădim oamenilor noștri!... Spuneți, puteai măcar să te gîndești în trecut la așa ceva?... Nu puteai! Pentru că însuși izvorul vieții era gîtit și calea desfășurării ei, închisă!

Și de ce putem astăzi? Pentru că partidul, care a deschis această cale și a îndrumat pe ea puterea neînfrîntă a poporului, a spus: — Voi, oameni ai muncii din țara asta... toți acei care mai înainte ați fost oropsiți și jecmăniți, înfomețați și umiliți... toți acei care ați bîjbîit pînă acum în întuneric, care ați luptat și ați dăruit visului vostru spre o viață mai bună, mii și mii de jertfe... toți acei care ați așteptat cu sufletul la gură lumina acestui răsărit de vreme nouă... și toți acei care vă doriți vouă și patriei noastre un viitor strălucit... ascultați!... Iată care este scopul luptei noastre: fericirea oamenilor! Construirea unei vieți mai bune și mai frumoase!... mulțumirea poporului și înălțarea patriei!... Am doborât pe boieri și pe fabricanți, am alungat pe cotropitori și am luat în mîna noastră frînele vieții noastre... Dar asta nu e destul! Trebuie să și clădim lumea pe care am visat-o! Hai, să luptăm cu toții, împreună! Îndrăzniți, voi, toți acei care doriți fericirea oamenilor! Comuniști și utemiști, fiți în funtea tuturor, în primele rînduri! Și nu uitați că toți acei care luptă alături de noi — pentru fericirea poporului — sînt prietenii noștri... iar acei care se ridică împotriva fericirii lui — sînt dușmanii noștri de moarte!

— Ei! făcu după un timp, mecanicul, parcă stingherit de înflăcăarea cu care-și dezvăluise gîndurile... spuneți, nu e mai bine, mai adevărat, să gîndim așa?!

— Este, murmură Vlad. Și aducîndu-și aminte de frămîntarea în care-și limpezise însuși drumul său, urmă întrebîndu-se: — Și care este fericirea noastră, a celor care trăim în această vreme?... Eu zic că una singură, răspunse el. Să te găsești mereu în freamătul acestei bălții, să-ți găsești *locul tău* în acest iureș, loc din care poți ajuta cel mai mult această luptă!... Sfirși, întors spre Silvia, zîmbind: — Îmi place să cred că acum eu mi-am găsit acest loc!

Mecanicul își plecă fruntea colțuroasă, mulțumit. Apoi se întoarse și el spre Silvia și o întrebă:

— Ce zici, tovarășă inginer?

— Cred că nici dumneata n-ai spus tot! zîmbi Silvia. Ați uitat amîndoi ceva!

— Ce vorbești?! sări mecanicul înveselit... Despre ce n-am vorbit?

— Toemai despre *floarea vieții*, șopti Silvia, cu obrazii împurpurați și ochii aprinși.

— Și ce înțelegi dumneata prin *floarea vieții*? zîmbi mecanicul.

— Dragostea... cred că Vlad are dreptate: ea este floarea vieții!

Și la ea nu v-ați gîndit niciunul dintre voi!

— Vai de mine! se apără mecanicul, ridicîndu-se și plecîndu-se în fața Silviei, cu mîna pe piept. Dar am vorbit despre viață și asta presupune în orice caz și tinerețe, și dragoste, tot!

Risul îi scutură apoi pe toți trei, pînă ce, rușinîndu-se parcă, Silvia trecu din nou la fereastră. Se gîndea la Vlad „Dragostea noastră va fi floarea

vietii noastre! își zicea. Și pentru că ea nu este o minciună, va fi o floare nemuritoare, veșnică. Ea va fi lumina vietii noastre... și floarea va rămîne pentru toată viața!”

Soarele se ridicase sus, dînd și albăstrimii cerului, — ca și cîmpiei, — o ușoară strălucire. Deasupra lanurilor de pîine, începuse de pe acum să joace apa morților. În văzduh se simțea zăduful de peste zi, care părea că nu mai vine de sus, ci se ridică din pămînt.

Ușurat de povara gîndurilor, Badea avea acum fața mai luminoasă. Privirile-i blînde și liniștite deveniseră din nou visătoare, în felul lor de totdeauna. Semăna întru aceasta mult cu tînărul inginer. Poate tocmai de aceea se și înțeleseseră de la început.

Vlad, însă, se lepădase repede de rîs și căpătase o înfățișare nouă. Cuvintele mecanicului despre fericirea oamenilor și lupta pentru ea, îi treziseră în inimă fiorul unei dorinți mai vechi. Întorsăturile vietii din ultimul timp îi întăriseră și mai mult acest fior. Numai promisiunea mecanicului îi făcuse așteptarea mai ușoară.

— Tovarășe Badea, îndrăzni el, am vorbit cîndvoa, vorbă... rămăsese să mai chibzuim... Ce facem?

Mecanicul pricepu repede. Il întrebă:

— Nu te-ai răzgîndit?

— Cine? întrebă surprins tînărul inginer... Eu?!... Dimpotrivă!

— Bine, îl liniști mecanicul, am să propun ca în prima adunare a organizației să se discute cererea dumatile.

Chipul lui Vlad se luminează. Rămăsese fără de cuvînt.

— Uite, continuă mecanicul, bucuros... una dintre recomandări țî-o dau chiar eu. Îți mai trebuie și altele. Caută să le ai din vreme, să nu mai amînăm.

Vlad duse mîna la buzunarul de la piept și scoase portofelul cu mișcări încete. Peste privirile-i visătoare și fruntea-i înaltă, largă, înseninată, coborî tristetea. Dar umbrirea aceasta se lupta cu lumina bucuriei ce-i aduseseră vorbele mecanicului.

— O am și pe aceea, murmură el.

Deschise carnetul de utemist și din el ridică o hîrtie pe care o desfăcu sub privirile mirate ale mecanicului. Era împestrițată cu un scris mare și stîngaci, dar apăsător, întocmit cu mare ează. În multe locuri, penița răzbise prin hîrtie, dincolo.

— E de la tovarășul Ciurea! șopti tînărul inginer. Mi-a dat-o chiar în ziua cînd a adus din trenul de pe Bărăgan povestea celor trei comuniști.

Bucuria și tristetea se zbăteau acum și pe fața mecanicului. Privirile lor rămaseră ațintite asupra slovelor pe care Ciurea parcă le lăsase în hîrtie. Vlad îi ținea hîrtia larg desfășurată sub ochi, ca pe un lucru sfînt. Acum, cînd se hotăra ca tînărul inginer să urce treapta cea mai înaltă a luptătorilor pentru fericirea oamenilor, să devină comunist, Ciurea nu putea lipsi dintre ei. Și amîndoi îi simțiră aveau, și apropierea, și cotul ce-i împungea în coastă, și pasul hotărît — îndreptat spre înălțimea visului pentru care căzuse. Pentru o clipă, s-au simțit din nou împreună...

Ajunși la gospodărie, porniră toți trei, călări, de-a dreptul în baltă. La Bogata, mecanicul se abătu din drum către atelierele de stof pentru a cerceta combinelor și secerătorilor care aveau să intre peste cîteva zile în lanul de grîu. Vlad și Silvia țînură drumul drept, pe coama grindului, către lanuri. Erau cuprinși de bucuria revederii locurilor de care-și legaseră cele mai frumoase visuri ale vietii. Lăsaseră caii să fugă în voia lor: și Lăstun și

Corbu erau doritori de zbor. Pluteau într-un nou de pulbere gălbuie care le-ascundea picioarele și-i purta asemenea unui val. Silvia se ridica uneori în scărițe, oferindu-și pieptul și pletele, mîngîierii vîntului. Călărea ca într-o joacă, zburdalnică, plină de farmec și nevinovăție. „E-al meu, îi țipa cugetul... e-al meu, pentru totdeauna!” Și-și întoarse capul spre Vlad, care gonia alături, puțin îngîndurat, scărița la scăriță.

Opriră caii pe grind, în dreptul orezării. La picioare li se desfășurau, larg, întinsurile bălții. Orezul înverzise de acum fața parcelor pe toate cele o mie de hectare. În lumina după amiezii, pe canaluri și printre fire, strălucea argintul apelor revărsate. Boarea bălții aducea reveneală dinspre pădurile de sălcii și Dunăre. Tot ea purta și tunetele mașinilor grele care duduiau dinspre privalul Dracului, unde înălțau digul de centură, precum și dinspre hățiturile jecilor, unde săpau canalul de scurgere a apelor. În stufulșurile îndepărtate dinspre lacul Lebăda băteau înfundat tractoarele, desțelenind pămînturi noi. Din prival, răzbătea înăbușit, ca din adîncuri de pămînt, mugetul bateriilor de pompe. Apa împinsă cu putere se rostogolea între malurile canalelor, turbure, gîlgîind.

— Vlad, întrebă Silvia... cum a rămas cu clădirile, cu așezarea satului?

— Tot aici, pe grindul Bogata, cum am cerut noi. Bădea a și iscălit contractul, la minister, cu o întreprindere de construcții.

Silvia se gîndea că ea va răspunde de-acum, ca inginer-șef de mersul gospodăriei. Lucrul acesta însă, n-o mai speria. Îi simțea alături și pe Vlad, și pe Bădea, și pe Toma, și pe ceilalți ingineri, și pe Zamfir, și pe Paulina, și pe Ifrim, pe toți. Și mai ales era fericită; munca ce-o aștepta aici, nu va face decît să-i sporească această fericire. Își apropie calul și mai mult de al tînărului inginer.

— Cu stațiunea, cum ați hotărît? îl întrebă.

— Vom ridica laboratorul printre primele clădiri. Pînă în toamnă va fi gata... O să lucrăm împreună, de fapt! adăugă el, zîmbind.

Dinspre atelierul către care se îndreptase mecanicul, alerga spre ei o fată în salopetă, cu părul fluturat de vînt și pieptul încărcat de flori. Era Paulina. Cînd o văzu, Silvia îi făcu semn cu mîna, înveselită, săltîndu-se în scărițe. Tractorista se opri între cai și le întinse, rîzînd, buchete mari de nuferi și de crini de baltă, albi ca zăpada.

— De cînd v-așteptăm, vorbi ea întretăiat, cu răsufletul stîns de fugă. S-au veștejit pînă acum trei rînduri de flori!

Silvia se aplecă din șa și o îmbrățișă. Strînse apoi la piept și florile pe care, primindu-le de la Paulina, Vlad i le dăruise tot ei. Un timp, Paulina merse între ei, cu mîna agățată de șeaua Silviei. Curînd privirile fetelor se întîlniră, pline de subînțeles.

— Ei, cum o duci cu Ifrim? o întrebă Silvia, dintr-o dată.

— Bine, se mîndri tractorista... Adăugă apoi, cu degetul lipit de buze și glasul tainic: — Da' să nu-i spuneți!

Izbucliră cu toții în rîs. Paulina se uită cu șiretenie la Vlad, cercetîndu-l. Tînărul inginer rîdea ușor, purtîndu-și privirile departe către lanuri.

— Tovarășe inginer, glumi ea, vreau să vă întreb ceva... *secret!*

Vlad opri calul, zîmbind, aplecîndu-se din șa. Paulina se ridică pe vîrfuri și-i șopti la ureche:

— Nu-i așa că nu mai are nici un rost să răspund de viața dumneavoastră *particulară?*!

— Ha-ha-ha! izbucliră Vlad, scuturîndu-se în șa... Auzi, Silvia, strigă el. Auzi ce spune!

Rîse și Paulina și fugi, săltînd, către atelier. Tînărul inginer

își apropie din nou calul de al Silviei și începu să-i spună întreaga poveste cu Paulina. Curînd izbucni și Silvia în rîs, și mai înveselită.

Coborîră grindul și intrară, călări, în orezărie. Cărăriua șerpuia pe coama unui diguleț ce zăgăzuia apele. Lîngă parcelele pe care lucrau oamenii, descălecară. Lăsară caii să pască pe marginea canalelor și intrară printre muncitori. Celor de pe lîngă ei, le strînseră cu bucurie mîinile, și-i întrebă de sănătate. În cîteva clipe, toți muncitorii de prin împrejurimi s-au strîns în jurul lor și începură să-i cerceteze asupra celor ce-au făcut la București. Vestea înființării Stațiunii Experimentale, a numirii lui Vlad ca director al ei, iar a Silviei ca inginer-șef a gospodăriei, îi înveseli și mai mult. În ciuda lui Vlad, care-i făcea stînjent semne de împotrivire. Silvia le povesti și despre ședința de la Academie.

Cînd ieșiră de pe parcelă, orezarul îi întîmpină, plecat, cu privirile ochilor mici și rotunzi, spălăciți, îndulcite și supuse. Vlad ascultă înștiințarea ce le-o dădea despre mersul orezării, încruntîndu-se. Abia acum desluși în ochii orezarului umbrirea ce-i întuneca. Întîlnirea cu el îi aminti de bănuiala mecanicului și-i răscolî gîndurile ca o furtună. Îi ura pînă și urmele pe care cizmele lui soioase și murdare, scîlciate și aproape destrămate, le pe pămîntul orezării. Parcă-i călca în picioare însăși visurile... „Dac-o fi așa, bestie, te sfărîm!” gîndea tînărul inginer.

— Nu s-a întîmplat nimic? mormăi Vlad, stăpînindu-se.

— Nu, îl încredință orezarul... Adică ce? îl întrebă apoi, speriat.

— Bine, vezi-ți de treabă! îi spuse rece.

Orezarul dispăru din fața lor, plecîndu-se din nou. Silvia se uită la Vlad, nedumerită. După ce trecură printre muncitori, se întoarseră iar prin grind, cu frîiele pe umeri. Acolo, tînărul inginer rămase un timp îngîndurat, privind pe deasupra orezării. Urmărea silueta neagră a orezarului care trecea printre parcele, spre colibă.

— Dar ce-ai cu el? întrebă Silvia... de ce l-ai repezit?

Vlad încălecă; încălecă și Silvia, ferindu-și florile. Porniră mai departe, pe grind, către lanurile de grîne.

— Îmi pare rău că nu m-am putut stăpîni pînă la capăt, șopti tînărul inginer... Eh! oftă. Dac-o fi așa!

— Ce e, de ce nu spui? stăruî Silvia, cuprinsă de neliniște.

— Știi cine e?... E tatăl lui Jorj!

— Ce vorbești?! înmărmuri Silvia.

— Cred că Badea a aflat mai multe, dar încă nu poate spune tot. Trebuie să demascăm toate itele dușmanilor. Mă tem însă ca pînă atunci Badea să nu-și piardă răbdarea. Mocnește furia în el ca într-un om turbat. Îți închipui ce-o să fie cînd o să-i înfigem și astuia mîna în ceafă!

O vreme, călăriră alături, gînditori, cu mîinile strînse pe frîiele smucite cu tîrie de cai. Dinspre dig și jepci, se auzeau și mai puternice zgomotele motoarelor. Pe vînt, se simțea acum și aroma dulceagă, proaspătă, a grînelor în pîrgă. Intrară în galop, gonind către lanuri, cu fețele săltate în vînt.

Descălecară pe grind și lăsară caii să pască iarba înflorită, împiedicați cu curelele frîielor. Înfașurarea neașteptată a lanurilor îi surprinse. Frămîntarea largă, unduitoare și argintată, a spicelor, părea mai mult ca un răsfăț al pămîntului. Pe o întindere uriașă, de sute și sute de hectare, tălăzuiau ape galbene-verzui — strălucind în soare aromind. Se opriră la marginea lanului, alături, înfiorați de farmec.

— E nemaipomenit! șopti Silvia, cu răsufllarea tăiată de uimire.

Ochii visători ai tînărului inginer străluciau. Legănarea grea a spicelor îi fura și lui vederea. Murmură:

— Și când te gîndești că numai cu două veri în urmă stăpîneau aici hățișuri sălbatice de trestie și stufăriș, potop de ape!

— Și că, în curînd, asemenea lanuri vor cuprinde toată balta! adăugă Silvia.

Vlad îi prinse mîna și intrară în lan ca într-o apă. Înainte-le, purtate de talaz, spicele tresăltau într-o mișcare regulată în care se legăneau — cînd aplecîndu-se adînc către pămînt, cînd ridicîndu-se ca într-o zbatere — pînă la pieptul lor. Vîntul se răsuci și îndreptă toată frămîntarea asta a grînelor către ei. Se părea că însași pămînturile renăscute li se închină, mut, la picioare. Silvia se opri, înfiorată de foșnetul care crescuse. Îl opri și pe Vlad, strîngîndu-i mîna. O liniște adîncă se statornici în jurul lor.

— Ascultă, Vlad... auzi cum șoptesc lanurile!

Vlad se apropie de ea, pînă ce-i simți în coastă zvicnetul inimii. Apoi îi cuprinse umerii și rămaseră nemișcați. Forfota spicelor, auzită mai întii ca o șoptă, răsuna acum ca un cîntec care era deopotrivă al vieții și al dragostei.

— S F Î R Ș I T —

A C H I M

„Ș-ale valurilor mîndre generații spumegate....“

Gr. Alexandrescu.

*T*e-ai născut, Achim, pescare,
*I*ntr-o noapte fără lună,
*I*n coliba cea de trestii,
*L*îngă -ntunecata mare.

*D*e-ai fi fost un rege maur
*N*u era mai neagră firea,
*M*ai neliniștit palatul
*T*restiișului de aur.

*D*ar erai pescar, și vină
N-au puterile naturii,
*D*acă învelit în sdrențe
*T*u plîngeai pe-o rogojină.

*T*e-au veghiat și ursitoare,
— *F*iu necunoscut al Deltei —
*B*roaștele spărgînd oglinda
*B*ălților legănătoare.

*N*umai marea-n nepăsare
*N*u știa că-i ești aproape,
*Ș*i-și rostogolea pe țarmuri
*S*puma apelor cu sare,

*P*e cînd Dunărea cea dulce,
*D*upă-atîta drum prin lume,
*I*și lăsa în valul negru
*F*runtea albă, să se culce.

*T*u, Achim, doar cît o broască
*A*i putut cînta în noapte,
*Ș*i luceferii din ceruri
N-aveau cum să te cunoască.

*Și, ca necunoscătorii,
Nu știai că ai un tată
Dus în larg să prindă pește,
Că-l siliră negustorii...*

*Dar când ai intrat în veacuri,
Îți vesti frumosul nume
Vîntul Deltei, vîntul Deltei,
Plutitorul peste lacuri.*

*Și-ai crescut, Achim, pescare,
Și în tremurul privirii
Ai purtat mai multe doruri
Ca nemărginita mare.*

*În picioare-ai pus obiele,
Și în spate haină ruptă,
Cînd pe drumuri largi de ape
Te călăuziră stele.*

*Lîngă tatăl tău, alături
Ai rămas la rame,—
Peste fruntea ta, val negru...
Peste fruntea lui, omături...*

*Greu era să ieși în larguri,
Și mai greu să-ntîmpini valuri
Sprijinind mahuna-n rame,
Fără pînze și catarguri.*

*O, de cîte ori spre soare
N-ai privit, cum din adîncuri
Răsărea pe scări de aur
Ce piereau tremurătoare.*

*Parcă te chema întruna,
Să urmezi aceeași cale—
Dară scara vieții tale
O împrejmuia mahuna.*

*Ce se petrecea în lume,
Cîte se mai petrecură,
Numai veșnica natură
N-avea cum să-ți poată spune.*

*Doară lumea-nchipuirii
Din poveștile bătrîne
O vedeai parcă aveau
Necuprinsurile firii.*

*Nu știai că-n întuneric,
Ca în bronz încins bătută,
Se -nălța cîndva din ape
Luna, ca un scut homeric,*

*Nici că-n noaptea altei ere,
In această mare-ntinsă
Tăiau valuri ca de piatră
Robii vechilor galere,*

*Și nici nu știai să cauți
Printre valuri sclipitoare,
Prețul firului de aur
Ce-l pierdură argonauți.*

*Căci de apele egee
N-ai fost auzit pe-atuncea.
Lira lui Omir, măiastră,
N-o știai din epopee.*

*Ai crescut aici, departe
De cuprinsurile lumii,
Nici nu cunoșteai minunea
Gîndurilor scrise-n carte.*

*Te păzeau și negustorii,
Te-mbătau și cîrcumarii,
Ca să nu cunoști vreodată
Rostul marilor istorii.*

*Ca o salcie pletoasă
Vroiau creanga minții tale
Să atîrne peste baltă
Leneșă și somnoroasă.*

*Ca o frunză în noroaie
Vroiau inima să-ți scuturi,
Ca să nu foșnească-n vînturi
Și să nu-nverzească-n ploaie.*

*Nu vedeau că frunții grele
Nu-i găsești în jos odihnă,
Ci privind în adîncimea
Cerului cuprins de stele,*

*Nici că lîngă pragul ușii
La coliba ta cresc nuferi,
Nici că -n drumul tău pe ape
Te-nsoțești cu pescărușii, —*

*Cînd spre zare, din mahună
Ridicai, întunecată
Ca un nor, fruntea neagră,
Vestitoare de furtună.*

*Fulger aspru înălțară
Frații tăi, ca niciodată,
Și-și vestiră pe vecie
Libertatea lor în țară.*

*Fulgerul sfărmă în zale
De argint, zornăitoare,
Noaptea deltei, fără margini,
Piatră gândurilor tale.*

*O chemare ne-nteruptă
Era vuetul de valuri,
Și strălumina prin nouri
Luna, ca un corn de luptă.*

*...Au aprins pescarii focuri
Și colibele de trestii
Luminate-au fost ca-n basme,
Și-au văzut cîntări și jocuri.*

*Oaspeți au venit din larguri
Și-ați ieșit pe țarmul mării,—
Steaguri fluturau, aprinse,
Sus pe vîrfuri de catarguri.*

*Răsărea pe scări de aur
Soarele, și marea toată
Era pînză-mpurpurată,
Impletită-n foi de lauri.*

*Ai poftit atunci la masă
Oaspeți buni și tu, Achime,
In coliba cea de trestii,
Azi în stufăriș rămasă.*

*Și cînd te-ai văzut stăpînul
Peste lacuri, peste mare,
Fiul tău stătea alături,
Tu erai cu el, bătrînul.*

*In mahune poți să-ți numeri
Anii grei purtați pe ape.
Valurile, ca de piatră
Nu te mai cuprînd de umeri.*

*Cuterul vă poartă-acuma
Ca să puneți talianul
Și ușor e legănată
Ca un pește gras, mahuna.*

*Iar din casă, lîngă mare,
Odihnind privești în zare,
Gîndul tău cu pescărușii-i
Neoprit, Achim, pescare.*

Și pe pagină de carte
 Iți apleci privirea caldă.
 Numai astăzi pot să vadă
 Ochii tăi, visînd, departe!

Eu te-am cunoscut pe țărmul
 De nisip curat al mării,
 Cînd ți-ai ridicat spre mine
 Fața, luminat de lună,
 Și împrejmuț de umbra
 Trecătoare-a înserării,
 Fruntea ta părea de stîncă,
 Barba ta părea de spumă.

Liniștit era pămîntul
 Prins de ape foșnitoare,
 Ca o neagră-ncremenire
 La -nceputurile lumii,
 Și către abisuri negre
 Incepură să coboare
 Printre stropii albi de stele
 Solzii de argint ai lunii.

Ca un cîntec din pămînturi
 Auzeam cum ți se pierde
 Glasul tău purtat de sălcii
 Și de trestii depărtate—
 Valuri se roteau spre tine,
 Și-aplecîndu-și coama verde
 Parcă-negenunchiau în fața
 Unor ziduri de cetate.

FURTUNI

Sînt dureri innăbușite
 În abisurile mării?
 Poate gîndurile lumii
 Plutitoare-s peste ape?
 De ce cînți tu, fată bună,
 Și de ce trezești în lacrimi
 Stelele nemărginirii,
 Roabe gîndurilor tale?

Ai crescut aici în Deltă
 Nufărului alb asemeni,
 Ca un pescăruș în larguri
 Legănatu-te-ai în lotcă.
 Vai, dar coșurile grele

Și butoaiele cu sare
 Increțiră a ta față,
 Palmele ți le crăpară!
 Numai inima-ți rămîne
 Veșnic tinăără, ca valul,
 Inflorindu-ți în privire
 Taina frumuseții tale.

Ascultatu-le-ai anume
 Noaptea, glasurile mării?
 Și privit-ai tu, spre cerul
 Mult înnourat de stele?
 Cine ți-a trezit odihna
 Scumpă tinereții tale,
 Tulburîndu-te asemeni
 Valurilor mișcătoare?

Stai acum pe țărături albe
 Și privești în depărtare —
 Cîntul prietenelor tale
 Vine de la cherhana.
 Pescăruși sub cer albastru
 Intr-un dans fără pereche,
 Peste răzvrătirea mării
 Trec nepăsători și siguri.

Doar departe, unde norii
 Cenușii încep să urce,
 Sînt mahunele în voia
 Valurilor nemiloase.
 Se vestesc furtuni, și apa
 Poate rupe talianul,
 De aceea-s duși pescarii
 Să-l ridice din adînc.

— „Taina locului acesta
 Ziua nici n-o poate spune,
 Numai noaptea, cînd cu stele
 Ne împrejmuie tăcută.
 L-am văzut în zorii zilei
 Pe Serghei, cum, în mahună
 Ridicat era-n lumină
 Și ascuns apoi de ape.
 Mi l-a smuls din brațe Marea,
 Și-acum ea-l îmbrățișează,—
 (Talianul în furtună
 Chiar și oameni poate prinde).

Nu-i departe cherhanaua,
 Mi-am lăsat acolo dogul,
 Mă întorc și iar l-oi pune
 Pe genunchii mei curați.

*Pe Serghei, îl duci în voie
Val nebun, dar n-ai putere
Sub noianul tău de spumă
Să-i îngropi frumosul chip.
Peste -adîncurile tale
Fără teamă taie largul,
Căci furtunile iubirii
Mai de mult mi-l înneacă.*

ÎNFRUNTAREA

*Ea l-a privit, în ochi, cutezătoare,
Și l-a străpuns cu-aceste reci cuvinte:
— „Nu frate mi-ești, ci hoț de drumul mare!
De ce din nou ieșitu-mi-ai -nainte?!“*

*El tresări. Cu fulgere-n privire
O săgetă. — „Să nu țipi, tu, Mărie!“
— „Ba am să țip, să dau la toți de știre
Că locul tău e-acolo-n pușcărie!“*

*— „Nu, n-ai s-o faci! — că soră ești cu mine“.
— „Am fost cândva!“ — „Hai lasă, nu te-ntrece..
— „De ce-ai venit?“ — „Sînt urmărit, și bine
Ajută-mă, și granița voi trece.*

*Cunoști vr-un drum mai nou? Sînt tare singur
Și hăituit prin codrii ca o fiară
Ascunde-mă — și-n zori, tăcut și sigur
Pe drum știut eu voi fugi din țară“.*

*Se petreceau aceste scurte fapte
Intr-un cătun, la graniți, nu știu unde. —
Era târziu și fulgera prin noapte
Și-un vînt tăios simțea cum te pătrunde.*

*O clipă-a fost, între cei doi, tăcere;
El sta în prag — o sumbră arătare
Cu păru-n vînt, cu ochii verzi, de fiere,
Incremenit ca într-o așteptare.*

*...„Așa a fost, străin întotdeauna
Privindu-l, se gîndea acum femeia —
Viclean și rău și iute ca furtuna...
Așa stătea și-atunci în noaptea-aceea...“*

*Iși amintea. Era în patrușapte.
Bărbatul mort. Sta cîmpul — o arsură.
Cu pruncu-n brațe se dusesese-n noapte
Să-i ceară-un pumn de boabe, la fiertură.*

*Iși amintea. Plîngea... „Un pumn de grîne—
Hai, fi milos, îndură-te!“ — Zadarnic....
Și din cuptor fișnea miros de pîne...
Pruncșorul se trăgea spre sîn, amarnic.*

*Iși amintea cu cîte vicleșuguri
El își sporise an de an averea...
Gemeau argați ca niște vite-n juguri,
Și-și istoveau la ușa lui puterea.*

*Trecură ani. El spumega. O rană
Simțea pe suflet vremea nouă, lotrul;
Făcea pe sfîntul fără de prihană...
Și „sfîntul“ într-o zi fugi în codru.*

*Era-narmat. Prăda ca o jivină...
Un zvon apoi: — C-ar fi murit în peșteri...
„Și-acum îmi cere-a inimii lumină,
Ca peste graniți să se-arate meșter?*

*Nu, nicidecum!“... Scilipi un fulger iară...
„Te-ai hotărît? — a glăsuț bărbatul —
Sau poate vrei să mă arunci afară,
Sau poate vrei s-asmuți asupra-mi satul?“*

*De este-așa, poftim pistolul — trage!
Ucide-mă, ucide-mă odată!“
Tăcea Maria. El rînji: „Ei drace!“...
Un fulger lung fișni ca o săgeată*

*Și-i lumină o clipă-ntreaga față...
Sub timpla stîngă a văzut Maria,
O cicatrice,-un semn. Ca dintr-o ceață
In minte-i reveni copilăria.*

*Vedea acum o casă. O grădină...
Ei se jucau. Mama, pe lîngă vatră...
S-au hîrjonit. (El i-a cătat pricină.)
Ea l-a lovit, fără să vrea, c-o piatră...*

*Gîndea Maria. Auzea prin noapte
Pe maică-sa zicîndu-i parcă — „Lasă —
Marie maică, e păcat de moarte
Pe frate-tău să nu-l primești în casă...“*

*— „Te-ai hotărît?“ — „Hai, a gemut Maria
Dar mai ușor, copii-mi dorm acumă“.
Nedeslușită, tremurînd făclia,
Căta prin nouri să răzbată luna...*

*Tăcere-un timp. Privea prin geam fugarul...
Apoi vorbi: „Pe cât mi-ajunse știre
Aveți de gând să vă uniți hotarul
In colectiv, sub noua stăpînire...”*

— „Da, chiar așa — și ce-ți veni?” — „Nimica!
— „Te-nscri și tu?” — „Mă-nscriu de-o fi, la
toamnă”.
— „La treaba asta vă împinge frica”.
— „Ba nicidecum — viața ne îndeamnă”!...

*Ea tresări. Chiar ieri la Sfat vorbise
Și președinta: — „Te înscrii, Marie?”.
Și iată-acum în cale-i se ivise
El, să-i umbrească marea bucurie.*

*Oftă ușor — „Ci nu ofta tu, proastă!
Am să-ți trimit și bani și toate cele.”
Și iar privi fugarul pe jereastră.
— „...Mă duc să caut cîteva surcele —*

*Vei fi flămînd — așteaptă doar o clipă”...
— „Am să aștept”... Plecă ea din odaie...
Prin norii grei și-aprinse-a sa aripă
Un fulger scurt, prevestitor de ploaie.*

*Și cum căta surcele mici, uscate,
Un junghi de foc în suflet îi pătrunse;
Se răzîmă de-un pom. „Hei frate, frate...”
Și fața-n palme-și îngropă și plînse.*

*...Sub vînt stătea — și ploaia cădea încă
Pe fruntea ei spălîndu-i-o de gînduri.
Se ridică Maria-n noaptea-adîncă
Precum tulpina vie din pămînturi.*

*„De-l tăinui, se-ntreba cu șoapte grele,
Mai pot copiii să-mi privesc în față?
Nu, nicidecum! Dușmanul țării mele
E și dușmanul dragostei de viață.”*

*O hotărîre trainică și vie
O fulgera, o lumina-n furtună.
Trecu portița.-N ploaia argintie
Pe cîmpul sur porni ca o nebună.*

*Insîngera. Se-mpleticea pe cale....
Se ridica — și-apoi, iar înainte...
Vîntul bătea cu asprele-i rafale
Și pe obraji o biciuia, fierbinte.*

— „...„Stai, cine ești!“ Prin noapte apărură
Patrula, grăniceri — scâlțați de ape.
— „Ce e, mătușă? — spuse cu căldură
Un grănicer — murit-a vre-un aproape?...“

— „Da, mi-a murit — răspunse-atunci femeia
Un frate mi-a murit, pe totdeauna...
Dar mergeți, înarmați, în casa-aceea!...“
Și într-acolo arătă cu mîna.

...Rămase -n cîmp. O geană de lumină
Venea acum din largul depărtării...
Femeia sta înaltă și senină.
De undeva se arătară zorii....

PE UNDE FUSE ION-ĂL-MARE

„Și-am să chem fierarii toți
Ca să-mi facă patru roți“...

*Plopii goi, pe-ntinsul cîmp al verii,
Bat șoseaua-n cuie mari de lemn.
Pe de lături, murii și sîngerii
Ies la drum, din ochi să-ți facă semn.*

*A-nceput să-și scapere amnarul
Peste lume vechea plimbăreață.
Sînt drumeț sub cerul ca cleștarul
Pe poteci țesute cu verdeață.*

*Le mai știi aceste seri de vară
Cu coverci pitite-n dealul viei;
Invățai aici, înlîia oară,
Cîntece din dragostele gliei.*

*Prin ochian de trestie privește
Balta, către luna tremurată.
Parcă-aud un șuier, haiducește
Hăulind prin lumea de-altădată.*

*Bate vîntul serii printre duzi
Hei, copilărie, mă auzi?*

*Pogoară vâlul serii. In aer nici un zbor.
Se-așterne peste miriști o pulberă de sare.
Tingirea lunii dată cu praf de cositor
Plutește, printre nuferi, pe apa stătătoare.*

*Alătura de baltă, să scape de zăpuc,
Durase boer Guță conac de cărămidă,
Cu „jeț de judecată“ acoloa lîngă nuc,
Că se-adunau „la curte“ clăcașii cu obidă.*

Avea o culă-naltă, cu fața la lumină
 Ca să s-adăpostască și de zurbale el;
 Dar vezi că Ion-ăl-mare ca soarele-n grădină
 Avea și el o flintă, cu ghinturi de oțel...

Mai povestesc bătrînii de-acel haiduc din vremuri...
 Alt veac și altă lume trăiește la conac.
 Acum, cînd dimineața își soarbe roua-n tremur,
 Răsună zvon de glasuri voinice peste lac.

Trei schimburi, noaptea-ntreagă, pe miriști și la treer;
 Se-ntrece petromax-ul cu luna de pe cer.
 Trec carele pe uliți cu Țirîit de greeri
 Și duduie șoseaua sub roțile de fier.

Un furnicar de lume: căruțe noi și care
 Aduc de la batoze, în cergă, grîul bun.
 Către miriști brigada de tineri pe tractoare
 Pornește.

Cîntă-o fată cu părul de tutun:

„Și iar verde de susai
 O veni luna lui mai
 Să-mi fac plug cu zece cai,
 Și-am să chem fierarii toți
 Ca să-mi facă patru roți,
 Să trag brazda dracului
 Din marginea satului
 La curtea bogatului!“...

Ca la privighetoare îi sună glasu-n luncă
 Și după ea, c-un chiot, flăcării intră-n cor.
 Ascult cum bate-n cula cu temelii de stîncă
 Doina lui Ion-ăl-mare...
 ...E-un tîlc în cîntul lor!...

Doineste visul țării și împlinirea lui
 (Destul a ars de veacuri, în suflet la rumîn!)
 Și așli-ncredințarea, din slova cîntului,
 Că vremea vieții trece, dar pildele rămîn!

ÎN AJUN DE SECERIS

Umblă vara-n bărăgane, toropită și lăliie:
I se-nclină mlădiosul, pîrguitul neam de griie.
Cît cu ochiul poți cuprinde sub albastrul coperiș
Nimeni n-o-nsoțește-n cîmpul pregătît de seceriș.
Doar în ceasul cînd lumina scapătă spre-al serii prag,
Pe cărarea dintre lanuri se arată un moșneag.
Moșu-i vesel și grăiește — mîngîindu-le-ntr-o doară,
Spicelor împovărate de a boabelor comoară...
Vara pasă-mi-te-l știe! Căci voioasă mi-l salută,
Alungînd pentru o clipă toropeala-i înăscută.
D-apoi cum să nu mi-l știe? An de an l-a-ntîmpinat,
Cînd venea să-și vadă lanul în ajun de secerat.
Doar că poposea bătrînul mai devale-n prundărie,
Unde își aveau ogorul toți trăiții-n sărăcie;
Doar că asvirlea, moșneagul, printre dinți sudălmi cumplite,
Cînd din nou vedea-nainte-i spice rare, prizărite.
Se căina că nu găsește spic voinic și rotofei,
Nici atîta cît să-și pună sus în grindă la bordei.
Și zicea că el mai bine va să calce obiceiul
De-a-și împodobi cu spice din ogorul său, bordeiul,
De cît să-și atîrne-n grindă grîu firav, neînspicat,
Ca în ochii lui să aibă sărăcia, necurmat.
Și pleca spre sat, moșneagul, amărît, tîriș-grăpiș,
Și ofta gîndind că mîine va ieși la seceriș...

Deci firește că se-ntreabă cu mirări crăiasa vară,
Ce-i, de-ncîntă grîna coaptă pe bătrîn întîia oară?
Ci moșneagul rătăcește printre lanuri mai departe...
Toate-n inimă le-ar strînge, cum e slova strînsă-n carte
Ca oricui să deslușească simplu, pe neocolite,
Cît de mîndră crește roada pe pămînturi înfrățite:
„Voi, mlădițe de cîmpie, voi nenumărate spice,
Mi-ați crescut întîia oară înăltuțe și voinice;
Și întîia oară, iată, ne-am să calc eu obiceiul,
Ci cu spice prinse-n grindă mi-oi împodobi bordeiul.“

*...Peste cîmpuri se-nfiripă prima umbră-a-nserării.
 Moșul taie cu custura niște spice acătării,
 Grijului să nu clinească nici un bob din spicul-mumă.
 Și ținîndu-și strîns comoara, către casă se îndrumă.
 Iar în urmă-i, hăt, departe, unde zarea se înclină,
 Se ivește-n faptul serii prima cîmpului combină,
 Inotînd cu hărmălaie într-a lanurilor mare,
 Speriînd pe-întreg cuprînsul tufe, spice, zburătoare.
 Vestea săgetează-n cîmpuri, holdelor zbîrlind desișul:
 „Mîine, mîine, chiar de mîine va începe secerișul!...”
 Numai verii nu îi pare vestea prea tulburătoare;
 Ci, privînd din urmă moșul ce se pierde pe cărare,
 Rîde șugubăț, că dînsa — martor nepoștit—văzuse
 Cum, de fapt, încă de astăzi secerișul începuse.*

PE MALUL NIPRULUI

POEM

FRAGMENT

1

*Trec sloiuri în desgheț pe Nipru-n jos
Și nu de mult — aproape ieri, îmi pare —
Sub cerul ca un cort întunecos
Mai atîrnau nori suri ca lungi fuioare,
Iar vîntu-n malu-abrupt, prelung urlînd,
Pleca stejari și sălcii cu lungi plete
Și adunînd nămeții, rînd pe rînd,
Se mistuia prin văi pe îndelete.
Cîmpiile-nghețate, nu demult,
Iși încălzeau sub nea plăpînda glie,
Părînd c-aveau s-aștepte încă mult
Sfîrșitu-acestei ierni cu-a ei urgie.
La fel ca bobu-n brazdă-nsemințat,
Ce-și nalță firul, brazda s-o străpungă,
Și primăvara astăzi, dintr-odat,
Cînd totul doarme-n jur, toți norii-alungă
Și desfăcînd arîpile-i în zare,
În suflu-i cald, vezi iarna cum dispare....*

2

*Pe la nămiezi, o boare adiînd,
Primăvăratic suflu-a prins să-nceapă,
Toți mugurii învie tresărînd,
Iar neaua-n cîmp s-a îmbibat de apă:
Incepe lin să susure-un izvor,
Iar altul a pornit în jur să sune,
Un abur peste cîmp se nalță-ușor
Și toate s-au trezit, păduri, pășune...
Cocorii de-altădat' au revenit,
Le leagănă vechi cuiburi, primăvara,*

*Se-aude nicovala-n tact grăbit
 Și-n fierărie focu-și joacă para.
 Ne-aduce primăvara griji și zor,
 E vremea să ieșim la cîmp în grabă,
 Mecanicul își vede de tractor
 Și magazinierul are treabă,
 Iar agronomul, azi, plecat-a iară
 Cu președintele, la cîmp afară.*

3

*Și, iată, primăvara a sosit!
 O simți și-auzi cîntînd întreaga fire,
 Te-mbată ca și vinul aromit
 Și-adînc respiri, cuprîns de fericire.
 Ieși sus deasupra Niprului pe mal,
 Să sorbi sclipiri de soare și-adiere
 Ce trece-n sbor, sau freamătă pe val,
 Cîntînd un cîntec ca o mîngîiere,
 Abia oglinda apei atingînd
 Purtîndu-și dulce șoapta ei măiastră.
 Plutește-azurul sus adînc și blînd
 Prin norii străvezii deasupra noastră....
 Cît farmec! Malurile pier în zare
 Și-auzi doar șoapte, cîntec și chemare!
 Tot ce în seri de iarnă am visat,
 In ziua-aceasta-n plin de primăvară,
 In dimineața-aceasta-atît de clară,
 In răsufllarea-i vie-a reînviat....*

4

*Matvei Gorbenco lîngă Nipru-așteaptă
 Și vîntul primăverii-l bate blînd,
 Spre Cercasî, primul vapor se-ndreaptă
 Pe apa revărsată de curînd.
 Trăgînd o plută grea, un remorcher
 Trecea pufnînd și-n urma lui se lasă
 Un fum albastru ridicat spre cer,
 Părînd că se înalță dintr'o casă.
 Iar malul stîng — nisip îngălbenit,
 Acoperit de sălcii mici roșcate —
 Se pierde-n fund de zare nesfîrșit
 Pe verste-ntregi de ape revărsate.
 Pe-alocuri doar, ca insule pustii
 Pe dîmburi, case stau întunecate,
 Iar peste apă, sălcii argintii
 Iți par că merg spre mal, cătînd plecate.
 Iar peste Nipru, pescăruși țipînd
 Iși moaie-arîpa, valul săgetînd.*

5

*Matvei, sfîrşind cu treaba, se-odihnea
 Pe mal, aşa ca-n anii de-altădat'
 Iar mâine — de la S.M.T. — ştia
 Că vor sosi tractoare în sat
 Aşa cum vin în orice primăvară,
 Deşi în asta nu-i nimica rar...
 Dar cînd soseşte primăvara iară,
 Atunci le-aştepti cu nerăbdare iar:
 Torni din bidon benzina-n rezervor
 Şi plugul taie brazdă făr-odihnă,
 Vin zile de-arătură şi de zor,
 Dar azi ai drept să te întinzi în tihnă.
 Laşi muşchii ca să prindă forţe noi
 Şi gîndul liniştit ți se destinde
 Ca pasărea ce zboară mai vioi
 Şi-aripa-n libertate şi-o întinde,
 Pornind în sbor pe drumul drept în zare,
 Iar lumea largă-n faţa ta ți-apare.*

6

*In cuşma şi-n sumanul călduros,
 Matvei şedea pe malu-abrupt — şi-n minte,
 Cu fiecare gînd, tot mai duios,
 Vechi amintiri îi trec pe dinainte
 De parcă primăvara i-a deschis
 O uşă în trecut pe căi de-altădată
 Şi vede munca, pacea... Iar ca-n vis,
 Războiul cu-a lui urmă blestemată.
 In mintea de ostaş mai încercat,
 E-o flacără ce-aprinde bărbăţie.
 I-apare-ntreaga viaţă dintrodăat'
 Cu toate cîte-au fost şi-or să mai fie,
 Unindu-le într-o înmănunchiere,
 Iți pune-n suflet forţă, nu durere
 Care-ar opri încrederea în sine...
 Nu pier din gîndul omului, nicicînd,
 Nici zile de război, nici glasul blînd
 Al celor ce rămîn tot lîngă tine.*

7

*Pe front, Matvei îşi amintea de sat,
 Aşa cum îl ştia atunci de-acasă,
 Şi-azi vede, încă, satul dărîmat
 Atunci, în depărtarea furtunoasă,
 De parcă l-ar vedea prin foc şi fum
 De peste Volga toată-nflăcărată...
 Mînia ce nu cruţă stă şi-acum
 Neştearsă-n suflet şi neturburată
 In inima de-ostaş... Din Volga-n vad*

*Și pîn-la Nipru, fără de hodină,
 Gustînd și rău și bine — drum de iad —
 Știa că doar victoria ce-o să vină
 Îi poate da trecutul mîngîios
 De care se simțea legat cu dorul,
 Doar ea deschide drumul luminos
 Ce leagă un trecut cu viitorul!
 Război, foc, sînge... Drumurile-acele,
 Hei, cît ați fost de aspre și de grele!*

8

*În față, Donul se ivește lat...
 Alături de Matvei sta un soldat
 În vîrstă, dintr-o staniță de fel.
 Matvei ședea culcat chiar lîngă el,
 Iar dîncolo, pe-un deal ce se-ntindea
 Sub cerul cenușiu, sub strat de nea,
 Soldatul vede garduri, case-n rînd
 Și se părea că, peste Don trecînd,
 Deschizi doar ușa și te vezi în casă,
 Unde copii și soața stau să iasă,
 Unde odihnă, lucruri vechi știute
 Îți sunt atît de dragi și cunoscute...
 Abia se lumina, Matvei așteaptă
 Racheta de semnal să sboare dreaptă
 Și-n gînd, o presimțire îl muncește...
 Iar cînd departe tună mortierul
 Și cînd „Nainte“, strigă ofițerul,
 El numai la prieten se gîndește...*

9

*Prietenul, pîrînd o umbră-n ceață,
 Se smulge de pe brînci și-și ia avînt
 Săltîndu-și trupul greu, un sloi de ghiață
 Ce parcă-nțepenise în pămînt...
 În jur, foșnea și viscoala zăpada
 Și clocoteau explozii cu grămada.
 Obuze, mine cad ca ploaia deasă,
 Fărîmi de ghiață, schiji de-oțel fierbinte
 Sburau în jur, iar dâra sîngeroasă
 Se întindea... Ostașu-o ia 'nainte...
 Din stanița-i natală, peste el,
 Se năpustea șrapnel după șrapnel,
 Obuze cad svârlînd pămîntu-n lături,
 Dar el fugea-n picioare drept pe drum:
 Nici moartea nu-l mai poate-opri acum.
 O mină explodează atunci alături,
 Si-i sboară șapca, dar el într-un salt
 Trecu oprindu-se sub malul nalt.*

10

*Sclipește Donu-n răsărit de soare,
 Ostașii trec și rînduri se răresc,
 Fîntîni răsar din ghiață, fișnitoare,
 Și-n staniță atacuri se-ntelepesc
 Involburate-n foc ca în furtună,
 Iar soarele urca, urca pe cer
 Și totu-n jur, ca un vîrtej de fier,
 Prinzînd și sat și drumuri împreună
 Se prăvălea pe Don în stepe moarte
 Și se pierdea în văgăuni departe...
 Dar cel ieșit din negre cazemate,
 Din Stalingradul ars și dărîmat
 Și-a izbutit să-ndure greu-n toate,
 Curajul și tăria și-a păstrat!
 În orice sat putea să vadă jalea
 Pămîntului cu sînge dezrobot,
 De sub cenușa ce-î astupă calea,
 Dar nu-i era deajuns cît a plătit...*

11

*Oricărui dintre noi i s-a-nlîmplat
 Să între cîteodată-n cîte-un sat
 Sau poate în orașe liberate,
 Știînd că orișicînd, din orice casă,
 Să-ntîmpine soldații, au să iasă
 Soțiile și mame-nlăcrimate.
 Atîtea mame, doar, eliberînd,
 Plătînd cu viața-i, poate, pentru asta,
 Era fericite cine-n sat intrînd
 Iși libera chiar mama, sau nevasta...
 Dar cîți din noi, cînd iar au revenit,
 Trudiți și chinuiți de lupte grele,
 Găsit-au doar un vis batjocorit
 Și case-n scrum rînjind prin cercevele...
 Cîți dintre noi n-avut-au clipe crunte
 Să plîngă-amar, cu sufletul pustiu,
 Și să ne resemnăm cu frunzi cărunte
 Că n-am venit la timp... Și-a fost tîrziu!*

12

*Hei, dar durerea nu era mai tare
 Cînd pe ostaș îl poartă o cărare
 În spre Apus, prin ploi, prin nea și tîină,
 Cînd nu-și pierdea nădejdea în zadar...
 Luptînd, visa la zile bune iar
 Și revederi ce-aveau curînd să vină.
 În schimb, simțea în suflet ca un sloi
 Cînd vreo vecină îi intra în tindă*

*Jelind, cu ochii ridicați în grindă,
Iar cite-un glas amar rostea: „Război“!
Atunci, soldatul rămînea-impietrit.
Nu-i numai el... E jale-n orice casă
Și-n suflet, nu minie i-a-încolțit
Ci-o sete grea ce sufletu-i apasă
Și ca o flacără îl tot frămîntă,
Iar lacrimi ard, brăzdînd adânc făgaș
Și-n sufletu-i pe veci găsesc sălaș
Chemîndu-l pentru-o răzbunare sfîntă.*

13

*Cînd lupta clocotea pe deal ca-n smoală
Matvei pierdu din ochi, în vîlmășeală
Tovarășul ce-n frunte-înainta
Stringîndu-și cu putere-automatul...
Cu capul gol, fugind, ajunsese-n satul
In care doar spre-o casă se-ndrepta...
Matvei îl vede iar cum brusc se frînge
Cu tîmpla năclăită toată-n sînge.
Ostașul sta în curte jos căzut,
Tovarășii-i stăteau în jur grămadă
Unii, stringînd în mînă o grenadă,
Sau răsucind țigări cu-n gest tăcut.
Alături, soața lui ședea plecată
Privindu-l, cu nesaț, îndurerată,
La chipu-i drag sub sînge prins în spume.
Plîngea domol cu lacrimi picurate,
Venind, el adusese libertate,
Dar fără el, ce-i rămînea pe lume?*

14

*Matvei ședea atunci și se gîndea:
Tot ca ostaș să-ntîmpine ar vrea,
Tot în război și ceasu-i de sfîrșit,
Stergîndu-și de sudoare fața-i suptă,
Să urce la atac cărarea-abruptă,
Să vadă-n fața-i Niprul lui iubit...
Și de-o fi scris să moară, ca oricui,
Să cadă-atunci aici pe malul lui!
Să-mbrățișeze malul înflorit,
Și să zîmbească florilor din lunci
Și norilor ce trec pe zare, lungi,
Ca vestiitori ai altui răsărit...
Sburați cu primăvara iar, cocori,
Vă legănați aripile pe nori,
Jelindu-l... Glasul vi-l purtați departe,
Că cel care-a murit luptînd cîstit,
Cu viața lui drept preț a biruit,
Iar pentru un erou nu este moarte!*

*Matvei își șterge-o lacrimă ușoară...
E oare vîntu-acest de primăvară
Ce-i trece cu suflarea peste pleoape,
Făcînd să simtă un fior tăcut,
Sau vijelia cruntă din trecut,
Din stepe, din păduri, de peste ape,
Din drumuri de furtună și de pară,
Ce trec acum pe rînd prin ochii lui,
I-a stors această lacrimă fugară?...
El vede malu-abrupt al Niprului,
Albastre-ntinsuri, sate depărtate
Și-n fund cîmpii și dealuri ondulate.
La fierărie crește fumu-n zare
Și zumzăie-un motor ca o albină,
La fermă, glasuri de cocoși se-mbină
Trezindu-l în răstimpuri din visare.
Apoi, din nou cu visu-nchis sub pleoapă
Lin se cufundă-n el ca într-o apă...*

.....

In romînește de Const. Argeșeanu

N. VALMARU

FILE DE JURNAL

DIN ÎNSEMNĂRILE UNEI DESENATOARE DE MODELE

În materie de fantezie nu mă prea înțeleg cu șefa mea. Ea cere principii și explicații pentru orice. Cum să-i dau explicații? Am combinat niște material „écossais” cu mîneci „uni”, și-a ieșit bine. O jachetă de primăvară tare drăguță, cu guleraș alb și buzunare aplicate. Fetelor le-a plăcut, și cîteva au și copiat modelul, să-l aibă mai iute. Acasă, i l-am arătat și lui Lili. Soră-mea e deobicei mofturoasă, și pusă pe critică. De data asta a privit modelul cu interes. După ce-a meditat, așa, îndelung, s-a legat numai de guleraș, dar fără prea mare dîrzenie. Ce mi-a plăcut mai mult a fost că a copiat și Lili modelul. M-am gândit să-l propun pentru fabricare, în întreprindere, dar am șovăit multă vreme. Cumsă-i explic șefei mele de ce „e drăguță” jacheta?

Mai sînt și alte probleme, dar n-aș vrea să mă văicăresc tocmai acum. Scriu „tocmai acum” din cîteva pricini. Mai întîi, fiind că am primit o scrisoare de la Sergiu, și sînt teribil de veselă. Vine; în sfîrșit, s-a hotărît să vină ursul ăsta stîngaci, care mi-e tot mai drag. Parcă văd că o să-mi împuie capul o seară întreagă cu necazurile lui de medic de țară — dar ce dor mi-e să-l ascult și să-l urmăresc cum se plimbă, nervos, cu mîinile înfipte în buzunare! M-am gândit toată dimineața la el. Tovarășa Rozalia Iliescu m-a tachinat puțin pe chestia romantismului meu, cum îi zice ea, cu toate că eu nu i-am suflat niciodată o vorbă despre Sergiu și nici despre alte lucruri ce mă privesc numai pe mine. Rozalia, însă, ghicește pe semne ceva, căci a venit la masa mea, mi-a trecut mîna prin păr și mi-a spus că așa era și ea, acum vreo zece ani, „tot romantică”. Țiu mult la ea, și pe bună dreptate. Mi-a ajutat să mă descurc în multe probleme — și mie, și altora, de la noi, de la întreprinderea F.C. „Gheorghe Gheorghiu-Dej”. Cînd a fost cu folosirea rezervelor interne, nimeni n-a întrecut-o. La sectorul „Cinci” a lucrat strașnic, și a pus multe lucruri la punct. Prea e însă înțeleaptă și prea dă multe sfaturi.

★

Azi am fost prin sectorul „Șase” și am rămas pînă la prînz. Mă simt bine de cîte ori viu aici. Înainte, mă obosea nițel zumzetul sutelor de mașini de cusut, dar e multă vreme de cînd m-am obișnuit cu asta. Am observat o oarecare schimbare în decorul general al atelierului, dar n-am

putut să-mi explic ce anume se petrecuse. Era foarte ciudat. Fiecare muncitoare ședea la locul binecunoscut, fiecare mașină era tot acolo, dar îmi intrase în cap că ceva se schimbase. Intrigată, l-am întrebat pe tovarășul Boldișor, șeful sectorului. Boldișor a ris cu poftă, și n-a vrut să-mi spună îndată. „Ești fată deșteaptă — m-a ațîțat el — ar trebui să-ți dai singură seama“. Poate că nu sînt chiar așa de deșteaptă, fiindcă nu mi-am dat seama pînă nu mi-a spus șeful de sector. Ce era? Schimbaseră poziția mașinii față de bandă, și pretindeau c-au făcut o ispravă grozavă. „Ce mare lucru? m-am mirat eu. Să zicem c-ați cîștigat cinci sau șase secunde“... Boldișor s-a uitat la mine ironic și mi-a spus să fac cîteva socoteli. Să înmulțesc, zicea, cele cinci secunde cu nu mai știu cîte mii de mișcări, cîte face într-un schimb o muncitoare, și ce-mi dă aici să înmulțesc iar cu nu mai știu cîte sute de muncitoare. Nu am avut chef să fac socoteli, dar Boldișor le-a făcut singur, și cifra pe care mi-a vîrît-o sub nas mi-a stîrnit tot respectul. Poftim, altădată să te mai pui cu șefii de sector, cu cronometrul și cu aritmetica!

Boldișor m-a dus apoi peste tot. Mi-a arătat fel de fel de îmbunătățiri, și părea tare mîndru de ele. „Vino să vezi, făcea tot timpul, am instalat și iluminatie, specială la controlori“. Uite, bine că s-au gîndit și la asta. Ni se întîmpla, înainte, să facem combinații năstrușnice de culori. La un loden, să zicem, mînecele erau verde închis, iar spatele verde deschis. Haina, parcă era petecită, sau semăna cu un nostim pastel în care pictorul a asvîrlit alandala trei tonuri de „peisaj rustic“. Acum am scăpat de „peisaj“ în confecții, am scăpat și de cusăturile strîmbe. Ce simplă e, la urma urmii, folosirea asta a rezervelor interne.

Mergem și în sala de croit, și Boldișor face tot timpul pe ghidul. Îmi arată mesele late, care nu erau înainte, și comentează ca un filozof la tot pasul: „Uite unde te duce nițică inițiativă. Totul pare simplu, dar nu e tocmai așa. Trebuie să știi să vezi în spațiu, în timp“. Dacă începe iar cu teoriile, mă las păgubașă. La urma urmei, mă descurc eu și singură. Dar nu, Boldișor a băgat de seamă că nu-mi plac vorbele mari. Îmi arată toate schimbările, fără să mai facă cine știe ce teorie. Îi stă parcă mai bine așa. Ei, dar și mașina asta de tăiat mi se pare că e tot o cunoștință nouă. Mă apropii mai mult, curioasă. Materialul din care taie „fierăstrăul“ acum, este destul de frumos. Oamenii din atelier l-au botezat „Katia“. Hm, cînd spui așa, parcă te gîndești la o fată de vreo șaisprezece anișori, cu fața suavă și pletele blonde. Eu am douzeci și șase de ani, și sînt brună. Ce-ar fi, totuși, să-mi fac și eu o rochie din material „Katia“?

La banda 164 se fac fuste. Mie-mi plac mai mult cele gris, dar Boldișor strîmbă din nas cînd aude de preferințe. Nu-i place să alegi, între confecțiile „lui“. Zice că sînt toate la fel, și orice prețuire a unei haine, făcută în paguba alteia, este iute dezaprobată și pusă la punct. O mică revoluție s-a petrecut și aici. Bag de seamă că muncitoarele nu mai migălesc tivul cu mîna, și din nou șeful sectorului surîde enigmatic, ca și cum ar vrea să-mi pună arăși perspicacitatea la probă. „Cum fac?“; mă mir eu. După ce mă mai chinuie nițeluș, însoțitorul meu ridică dintr-o mașină fusta și-mi arată un oarecare dispozitiv ce seamănă, mi se pare, cu un încălțător de pantofi. Aflu apoi o poveste întregă: de unde a venit pentru prima dată ideea, cum a perfecționat dispozitivul colectivul lui Iosif Sander și ce fel de foloase aduce. Ceva mai încolo ne întîlnim cu Victoria Manea, controloare de calitate la una din benzi. E o tovarășă drăguță, de vreo douăzeci și șapte de ani, dar pare să aibă mult mai puțin. Acum e cam necăjită, sau poate că mi

se pare. Nu mi se pare. Uite că-i dă înapoi niște material Marianeii Stan, nu știu ce să mai întărească. Mariana se întristează puțin. E o bună muncitoare, și nu e obișnuită cu muștrările revizoarei. Poate îi e și rușine. Ia haina, nu fără ciudă, dar nu scoate o singură vorbă. Aș fi vrut să stau de vorbă și cu ea, că mi-e dragă, dar nu e, acum, timpul cel mai potrivit. Merg după revizoare, curioasă să văd ce defecte a mai găsit. Revizoarea se oprește la o mașină și zice: „Tovarășă Ionescu, vezi că tighetele sînt prea înguste. Fă-le din nou“. Muncitoarea ridică niște ochi mari, tare mirați, poate că nici ea nu-i obișnuită cu vizitele revizoarei. Dar n-am zis bine „vizitele revizoarei“. Victoria Manea e numai zîmbet, și cu greu mi-o pot închipui încruntată. Cînd îi duce Georgetei Petrescu fermoarele, să le mai întărească, îi vorbește ca o măicuță unei fetițe sburdalnice. Așa îi vorbește și Anei Broscă-reanu, veterana muncitoarelor de aici, măcar că femeia asta este mult mai în vîrstă ca ea. Cunosc și pe un fel de campioană a benzii, pe Florica Gruia, despre care se zice că nu are niciodată retuș. „Cum se poate?“ fac cu, minunîndu-mă. Victoria dă din umeri și se face și mai surîzătoare, dar nu-mi răspunde precis. Poate că nu e meșteră să dea asemenea explicații, poate că virtuozitatea Floricăi ține mai mult de înflăcăarea inimii decît de abilitatea degetelor. Dar, uite, s-a întîmplat ceva, și controloarea aleargă de grabă la sectorul călătoreșelor. Mă duc și eu după ea, fiindcă Boldișor a șters-o încă de adineauri, chemat de treburile lui. Ce vrei, nu sînt toți bărbații atenți cu femeile, și la urma urmei omul o fi avînd destule treburi pe cap. Unde mă duc, la călătorese, văd că s-a iscat ceartă mare între cîteva fete. Una din ele, o fată grăsuță, s-a mîniat foc pe două din tovarășele sale. Cestelalte fac front comun, dar un front demn, și prin tăcere și prin indiferență. Văzîndu-le că tac, Vasilica, fiindcă așa o cheamă pe fata grăsună, se înflăcărează și mai rău. „Zăpăcitelor — face ea, scoasă din sărite — ia să nu mă mai criticați voi pe mine! Ce dracu!“ Altă fată, una Dumitra Stoian, se alătură celor două de mai înainte, și le ia parte. Asta o întărită și mai și pe Vasilica. Uitînd cu totul de celelalte, se întoarce spre noua „inamică“ și-o ațintește cu furie: „Ce, le ții partea? Tocmai tu, chiulangoaico?“ Vechiul front rămîne mai departe cufundat în demna lui tăcere, dar Dumitra e gata-gata să izbucnească în plîns. Cînd vine controloarea, lucrurile se lămuresc iute. Lenuța Svon și cealaltă, Bălașa, au criticat-o pe Vasilica fiindcă a întîrziat nu știu cîte zile la rînd. Vasilicăi i-a sărit țandăra și s-a pus cu gura pe ele. Cînd a intervenit Dumitra, ea s-a aprins și mai și, că și Dumitra întîrzie cîteodată. Am astfel prilejul să admir talentul pedagogic al Victoriei Manea care — iute, iute de tot — le împacă pe toate. Fiecare își primește „porția“ de critică, și de astădată nu e deloc blîndă critica controloarei. Dar toate se înseninează, pînă la urmă, și se apucă de lucru nițel rușinate.

Stau mult de vorbă cu Victoria Manea. Am și găsit un teren comun de pătimașă discuție: teatrul. Eu cunosc teatrul doar ca spectatoare. Ea îl cunoaște mai îndeaproape, ca una ce a lucrat ani de zile costume de epocă pentru actorii de la Giulești. Datorită muncii ei acolo, a căpătat o pricepere deosebită în chestiuni de regie, și parcă aș avea în față o autentică regizoare. Cînd critică ceva în materia asta, devine necruțătoare. Își amintește că a văzut nu știu unde odată un Falstaff, și nu i-au plăcut broderiile de la mîneci; s-a simțit pur și simplu jignită. Un Falstaff trebuie să aibă, după ea, broderii greoaie și complicate, ca un închipuit fără pereche ce este. Deodată se posomorește nițel, și mă întrebă dacă nu știu cumva o locuință mai potrivită pentru familia ei. Îmi spune că stă cu soțul, și cu băiețelul ei, Adrian, într-un apartament mic, undeva, pe Grivița. Un fost maior de

cavalerie i-a propus să se mute în locul lui și i-a cerut multe mii de lei filodormă. Maiorul, care e întodeauna parfumat cu „tabac“, și care afectează atitudini de rîncedă aristocrație, trăiește de mai mulți ani din „schimburi de locuințe“. Ea are bani depuși, dar nu vrea să-i prăpădească așa.

O sfătuiesc să mai aștepte, și să nu-i dea nici o filodormă maimuțoiului de cavalerist. Sînt încă mari greutatea noastră, dar o să scăpăm și de ele. Victoria știa cea dintîi asta, ea care îmi spune că sectorul dă sute de haine peste plan, de cînd au început să folosească rezervele interne. Ne despărțim prietene bune.

Am fost la gară și Sergiu n-a venit. Toată seara am fost posomorîță și n-am avut chef de nimic. Ca să mă împace, Lili m-a luat prin oraș și m-a dus la cofetărie. M-a obligat să mînc, aproape cu sila, două prăjituri de șocolată. Am cumpărat apoi cîteva plăci cu arii din opere, pentru patefonul nostru. Cînd am ajuns acasă, Lili a pus „Aria tenorului“ din „Boema“. M-am intristat și mai mult...

Dimineața m-am trezit tot cu gîndul la Sergiu, dar în tramvai l-am uitat. Mă așteaptă atîta de lucru! Trebuie să termin un model strașnic de primăvară, și poate că tot azi o să începem și cîteva modele de vară. Am ajuns tocmai la timp la fabrică și, pînă pe la nouă, am lucrat binișor.

M-a rugat apoi inginerul să mă duc la o consfătuire de producție, cu muncitoarele de la banda patru. M-am dus. Cînd am deschis ușa, consfătuirea era în toi. Șefa benzii o critica aspru pe Teodora Grecu și pe Georgeta Dinu pentru nu știu ce lipsuri. A început să vorbească, după asta, despre economiile făcute de două tovarășe, mi se pare că una din ele era Angela Budileanu, dar fetele date de exemplu au roșit puțin și păreau tare fistici te, nobilă reacție a modestiei, după cum mi-am dat seama. Critica a precumpănit, însă, aproape tot timpul. S-a discutat mult despre mînci, și Ion Roznovan a fost scuturat bine, fiindcă din pricina lui au fost cîteva retușuri la capătul benzii. Roznovan era tare nervos, probă că critica, întocmai vaccinului, provoacă furtuni serioase. Pînă la urmă a recunoscut însă, cinstit, că șefa de bandă are dreptate „nouzeci la sută“ (asta a spus-o de cîteva ori), și și-a luat angajamentul să lucreze cu mai mare atenție. Dar a ținut să adauge, numaidecît:

— Zece la sută din critică nu recunosc. Nu e just...

Antoaneta Vlad a fost cam viforoasă. A fost criticată, și ea i-a criticat la rîndul ei pe tovarășii din sala de croit. S-a luptat ca o panteră ca să respingă lipsurile de care era învinuită, crezînd că astfel își apără demnitatea. După mai bine de o jumătate de oră i-a dat, totuși, dreptate șefii de bandă. A fost de acord că rîndul ei nu era chiar perfect.

După masă am stat mult la taifas cu Geta Pipereanu, de la sectorul șapte. În ochii mei Geta e aproape o eroină. Ea a fost tot timpul prezentă la fabrică, în zilele de viscol, și-mi amintesc cu nițică rușine, că eu nici n-am îndrăznit să ies în curte atunci. Ca Geta au fost foarte multe muncitoare la noi. Evdochia Cosma, femeie trecută de cincizeci de ani, mi-a rîs în nas cînd, după primele două zile de viscol, am venit și eu la întreprindere, mai mult văicărîndu-mă. Elena Peneș a venit și ea, a venit și Avramiță, și tovarășul Vuh. Dar mie, mie mi se pare fapta Getei deosebită din două pricini. Întîi, că Geta a venit pe jos tocmai de la Pipera, străbătînd mulți kilometri prin nămeții uriași, și asta nu o singură dată. Al doilea, că Geta e așa de

micuță și așa de plăpîndă încît îți pare mai degrabă un copil decît o fată în toată firea, de aproape douăzeci de ani. Cum o fi răzbătut ea prin nămeți? Cum o fi înfruntat năpraznicul viscol?

— La ce mai lucrezi, Getuțo? o întreb. Tot la pernițe? Geta zîmbește; dar ce zîmbet! Parcă a intrat soarele pe fereastră. Îmi răspunde:

— Sînt la școală — nu știi? In sector, am trecut la mașină...

— Tot cu Deciu lucrezi?

— Tot cu el.

— Te mai ajută?

— Sigur că da. Zice că sînt promoția lui, numărul unu...

— Te califici curînd?

— Curînd. Mi-a și mărit leafa...

Apoi, nu știu de ce, ochii Getuții se adumbresc. E gata-gata să plîngă.

— Ce-ai, Getuțo?

— N-am nimic. Lasă...

— Hai, spune-mi!

— N-am nimic, tu. Zău, n-am...

Caută să mă privescă drept în față, ca să-mi dovedească, poate, că n-are nimic. Își mușcă buzele, crispează pumnii, zadarnic. Plînsul tot izbucnește. Din ochii Getuții curg lacrimi șiroaie.

— De ce plîngi, Getuța?

— Așa... Nu plîng...

Nu numai trupul îi e de copil, ci și inima. Acum plînge cu hohote. Îi prind căpșorul în mîini și-i mîngîi pletele castanii, dese.

— Nu mai plînge, Getuțo.

— Nu mai plîng...

Dar plînge mai rău. Bag de seamă ca are un mărtișor draguț în piept, niște boboeci de rață, mi se pare, și caut să-i abat gîndurile în altă parte.

— Cine ți-a dat mărtișorul?

Geta mă privește pe jumătate mirată, pe jumătate surîzătoare. Pîrîiașul de munte s-a oprit și el. Cîteva lacrimi, stinghere, se tolesc iute printre genele negre.

— Îți place?

— Îmi place. Cine ți l-a dat?

— Florica. I-am dat și eu unu...

— Credeam că ți l-a trimis prietenul tău...

Iar pare că intră soarele pe fereastră. Iarăși zîmbește Getuța.

— Cum să-mi trimeată? Doar își face armata!

Are dreptate, de la armată e mai greu să trimiți mărtișoare. Pînă la urmă aflu de ce a plîns adineaori: mama ei e bolnavă.

★

Azi am mers în tramvai cu tovarășul Ștefan Pădureanu. Ședea pe bancă și citea niște anunțuri din „Informația Bucureștiului“ de seară. Cînd m-a văzut, s-a sculat iute și mi-a oferit locul, teribil de ceremonios. Este un om tare cumsecade acest Pădureanu, unul dintre acei croitori mai bătrîni care s-au schimbat mult în fabrica noastră. La lucru îl văd numai cu ochelarii pe nas, dar aici se ferește să și-i pună, ca unul ce se încapățînează să nu pară mai bătrîn decît este. Uite, frunzărește într-una ziarul, și aproape că și-l vîră în ochi.

— Pune-ți ochelarii, tovarășe Pădureanu.

— Lasă, văd și așa.

Pînă la Cișmigiu s-a săturat de citit. Începe să povestească. Aflu

prin câte a trecut când lucra la Jean Klein, care avea croitorie mare pe Viilor, și ce însemna să fii calfă pe vremuri. S-a mutat apoi mai „la centru“, la unul Petre Sorescu de pe Academiei. Zice că Sorescu era „foarte afurisit“. Sîmbăta seara nu făcea plata; dădea numai bacșișuri. „N-am nici eu, mă băieți, clienții de azi sînt niște lichele“. E adevărat că clienții erau niște lichele, dar erau lichele cu bani și plăteau bine. Sorescu făcea croitorie de primul rang, și-i veneau jurnale demodă direct de la Londra. Avea numai doi clienți cu adevărat „pîrlîți“: doi societari ai Naționalului. Aștia nu aveau niciodată destui bani ca să-și scoată hainele, și-l cam purtau pe jupîn cu vorba. Pe chestia actorilor, Sorescu găsea întotdeauna pricină să nu-și plătească lucrătorii.

Cînd ajungem la fabrică, Pădureanu sare sprinten din tramvai și-mi întinde cavalereste mîinile, să cobor și eu. E foarte grăbit, însă. Îmi spune că e în întrecere nu știu cu cine, cu unul Bărbulescu parcă, și se scuză că nu mai are vreme să-mi povestească și restul. Îl las să meargă mai înainte, dar îmi amintesc de ceva și mă îndrept și eu tot spre sectorul cinci. Utemiștii s-au pus pe lucru, aici. Vitrina postului lor de control s-a îmbogățit, de ieri, cu piese noi. Sînt și piese bune, sînt și piese proaste. Printre cele bune: o haină sport și una „la două rînduri“. Predomină, bineînțeles, „piesele de muzeu“, cum le zic ei. Utemista Georgeta Andrei, și-a cam bătut joc de ață. „Piesa“ respectivă e aranjată la loc „de cinste“, cu o explicație în tuș, caligrafiată frumos de „tehnicul“ organizației. N-o văd pe-acolo și pe Georgeta, dar îl zăresc pe Constantin Cioromelu că dă tîrcoale „vitrinei“ cu destulă sfiiciune. Pare foarte turburat. Cum dă cu ochii de mine, se preface că nu mă vede și se întoarce, tiptil — tiptil.

Seara fac drumul tot cu Pădureanu. Să fie o întîmplare, sau să mă fi așteptat? E la fel de vioi ca de dimineață, și nu-i mai tace gura o clipă. Acum îmi povestește despre Mircea, fecioru-său, „măgădan“ în vîrstă de șaisprezece primăveri. E foarte mîndru de el. Mircea, elev la o școală electrotehnică, cîntă într-o fanfară și are, după cum mă asigură taică-său, ștofă de dirijor. Mă întrebă ce să facă băiatul: să urmeze școala tehnică mai departe, sau să se ducă la conservator? Nu știu nici eu ce să-l povățuiesc. Îmi vine să și rîd, cîteodată. De ce mi-or fi cerînd, toți, sfaturi?

Astăzi, la explicația cu risipa de ață de la „vitrină“ era trecut și numele lui Cioromelu. Mai întîi, am rămas foarte mirată. Mi-am adus însă aminte de frămîntarea lui de ieri și mi-am zis c-o fi cerut singur să fie trecut și el acolo, ca să fie dreptate. Nu știu dac-o fi adevărat sau nu ce-mi închipui, dar eu am mare încredere în oamenii noștri.

În sectorul „Cinci“ „*prod-sincronul*“ face progrese. Tovarășa Rozalia, care a muncit mult pentru introducerea acestui sistem perfecționat de lucru, mă sfătuiește mereu să trec și pe acolo. M-am dus din nou, pe la prînz, nu atît de hatîrul ei, ci fiindcă și mie îmi plăcea sectorul. La cele șapte zone de fabricație se lucra îndîrjit. Am admirat vitrinele elegante făcute de tovarășii de aici, pentru produsele lor. Tovarășa Rozalia mi-a arătat, într-una din vitrine, niște costumașe foarte drăguțe pentru copii. Le răsucea pe-o parte și pe alta, le cerceta tivul, apoi se dădea mai înapoi și le privea cu o nespusă tandreță. Am întrebat-o dacă are copii. A clătinat capul, cu oarecare melancolie, și firește că îndată mi-a părut rău că am întrebat-o.

Sectorul ăsta e gigant. Îl cutreer mai bine de un ceas, și încă n-am văzut tot ce-aș avea de văzut aici. Mi se pare interesant felul cum „se îmbracă“ o haină. Domnia sa, haina, nu e, la început, decît un petecuț fără pic de perso-

nalitate. Dar pe parcurs acest petecuț se transformă cu totul: „își îmbracă“ mai întâi piepții, apoi mânecile, în cele din urmă reverele. Dar nici acum încă nu e gata pentru „întîlnirea“ cu partenerul ei — pantalonul. Abia după ce se dichisește cu grijă, după ce se calcă și i se pun nasturii, abia atunci se agată în „stender“ și așteaptă acolo, romanțioasă și plină de nerăbdare, sosirea partenerului ireproșabil călcat.

De la „Cinci“ am urcat într-un târziu și la „Șapte“. „Conveierul“ îmi stîr-nește, de cîte ori ajunga aici, senzația pe care aș avea-o intrînd într-o uzină excelent mecanizată. Este în sectorul șapte un ritm fără cusur, un ritm uriaș și parcă copleșitor; aș scrie că este ritmul unei simfonii, dacă nu m-aș teme că odată și odată însemnările astoa o să fie citite de Lili, melomană subțire și gata oricînd să mă ironizeze pentru stîngăciile mele literare (n-am uitat încă înțepătura ei răutăcioasă, cînd, odată, după multe ceasuri de frămîntare și de emoție, i-am scris lui Sergiu cîteva versuri pe o fotografie). De cînd cu metoda asta a conveierului, muncitorii din sector au căpătat o rutină demnă de stimă; ceea ce făceau înainte cu migală și bătaie de cap, acum fac cu o ușurință deplină. Firește, ca toate cîștigurile de pe lume, nici conveierul n-a picat din cer în fabrica noastră. Îmi aduc binc aminte de frămîntarea care a fost în sectorul șapte în primăvara trecută — prin aprilie, ba nu, pe la începutul lui mai. Tocmai se întorsese tovarășul Herman Waldner din Uniunea Sovietică, și toți ne strîngeam roată în jurul lui, nerăbdători să auzim ce povestește, curiosi să aflăm cît mai multe. Cînd Waldner a propus introducerea conveierului în sector, mulți au rămas nedumeriți și n-au lipsit, ca întotdeauna, nici pesimiștii. Ion Deciu, unul din meșterii de aici, și mi se pare că e cel mai tînăr, a rămas foarte turburat.

Se ținea scai de capul lui Waldner, și nu s-a lăsat pînă n-a priceput bine de tot cum stau lucrurile cu conveierul. A început apoi sbuciumul lui Deciu, un sbucium căruia i-aș zice creator și nobil, cu toată antipatia pe care o am pentru vorbele mari.

Era tot timpul ba la tîmplărie, după mese, ba la atelierul mecanic, după mașini. Nici fiare de călcat nu prea erau; Deciu a găsit însă. Și mai greu, încă, a fost cu oamenii. Unii se descurcau anevoie cu noul sistem, iar alții nu vroiau în ruptul capului să lucreze într-altfel. Pandelică — Nicu, cum i se mai zice, — i-a spus-o meșterului verde:

— Deciu! eu nu lucrez așa. La ce să lucrez, mă, altfel?

— E mai bine, Nicule, ascultă ce-ți spun. Nu vezi?

— Nu văd nimic. Oamenii, abia se descurcă...

— Așa e la-nceput. Mai greu. Dar uită-te și tu, mă. E bandă rulantă...

— Ei, lasă! Lucrez cum știu...

— Toți oamenii vor să treacă la conveier, Nicule.

— Să treacă, Pandelică nu trece...

— Și cum, o să lucrezi singur, așa?

— Singur lucrez. Și dacă nu-mi convine, plec...

— Unde pleci?

— Găsesc eu. E plin Bucureștiul de fabrici.

— Nicule...

— Lasă meștere, nu mă mai prelucra. Lucru găsesc eu, nici o grijă. E țara mare.

— Nu se face, mă, să pleci de la noi...

— Ba plec. Aseară m-am întîlnit cu unu, ștab mare la altă fabrică. „Să vii la noi, Nicule — mi-a zis — ai acord bun, cartelă, de toate“. Numai să mișc un deget și mă bagă...

Pandelică n-a plecat însă. Azi e rictuitor plin, și câștigă mult mai bine ca anul trecut. I-am amintit, trecînd pe acolo, de încăpățînarea de altă dată. A lăsat capul în jos, nițel rușinat, dar îndată s-a pornit să rîdă cu poftă.

De cîte ori mă întîlnesc cu Șerbana Rotaru, îmi amintesc de versurile lui Eminescu:

„Colo, lingă lampă, într-un mic iatac
Vezi o fată care pune ață-n ac;
Fața ei e slabă, de-o paloare crudă
Ochii ei sînt turburi, genele asudă,
Degetele repezi poartă acul fin
Ea își coase ochii într-un tort de in;
Degetele, pline de împunsături
Nu mai au de sînge două picături,
Vinătă e fața, lipsită de sînge
Ochiul ei cel turbur nu mai poate plînge
Cîte-un zîmbet rece rătăcea pe buză...
Cine o s-o vază, cine s-o auză?“

Îmi amintesc, zic, pentru că această vestită frunțașă în întrecerea socialistă, despre care ades scriu jurnalele, contrazice în chipul cel mai desăvîrșit imaginea cusătoresei pe care o deplînge marele poet. Șerbana Rotaru este o fetișcană care radiază de zîmbet, de voie bună, de sănătate. Cînd o văd lucrînd gulerașele astea „marinar“, mă gîndesc la micuții care vor purta costumele făcute cu atîta bucurie de această fată voioasă. Dacă aș fi pictoriță mi-aș alege-o ca model pentru un tablou pe care l-aș întitula, cu siguranță, „Veselie“.

La biblioteca volantă a sectorului „Șase“ s-au strîns cîteva fete. Ana Petrescu, bibliotecara, scrie ceva în fișele ei, iar fetele cotrobăiesc cu lăcomie prin rafturi. Una din ele cîntă în surdina romanța „Cruce albă de mestecăn“, melodie dulceagă și jalnică ce nu se potrivește deloc cu ochii ei surîzători. Se întreprinde însă îndată din falsa criză de melancolie, și atîntește cu mare interes o carte.

E volumașul „Povestiri din Altai“.

— O fi frumoasă? o întrebă pe fata de lingă ea.

— Vai ce frumoasă e! face aceasta admirativ Ia-o tu!

— Ai citit-o?

— Sigur c-am citit-o. Să vezi...

...Și începe să povestească, cu sinceră înflăcărare, ce i-a plăcut mai mult din carte. Melancolica de adineaori e numai ochi și urechi. Bag de seamă că sistemul ăsta, al recomandărilor reciproce, funcționează din plin la biblioteca volantă. Cornelia Manea a citit „Poemul pedagogic“ și-o sfătuiește și pe alta să facă la fel. Vera Emilia cere „Scînteii în beznă“, fiindcă aude că i-o plăcut mult nu știu cui, mi se pare că Vilmei Polianoși. Dau să plec, dar întorc iute capul, plină de curiozitate. Bibliotecara are o jachetă verde, foarte drăguță, pe care o examinez cu un aer teribil de critic, în timp ce fata își vede de fișele ei...

Aseară a fost festival artistic la club. E interesant să iei parte la o asemenea petrecere. Lucrul în fabrică te obișnuiește cu o anumită drămuire

administrativă a oamenilor — cu secții, cu sectoare, cu benzi. Aci, la festival, nu sîntem decît „cei de la Gheorghiu Dej“ și nimeni nu te mai iscodește la ce etaj lucrezi și ce fel de treabă faci acolo.

Am întilnit, firește, tot felul de cunoștințe. La un moment dat am văzut-o pe Lenuța Soare braț la braț cu Vasilica, grăsună de la sectorul călcătoreșelor. Mi-am amintit de cearta lor și m-am mirat văzîndu-le plictene bune. Întilnind-o ceva mai tîrziu pe Victoria Manea, am întrebat-o:

— Ce-i cu ele? Parcă nu se aveau bine... Victoria a ridicat spre mine privirea cea mai nedumerită din lume. A fost nevoie să-i amintesc, punct cu punct, cum s-au petrecut lucrurile. Atunci controloarea a zîmbit din toată inima și mi-a zis cu un fel de muștrare:

— Bine, dragă, ce vrei! Dar asta s-a petrecut acum o săptămînă...

Repede mai trece timpul. Am văzut-o și pe Geta Pipereanu, într-un grup gălăgios de fete.

— Ce mai face măicuța ta, Geto? S-a făcut bine?

Nici Geta nu părea să-și mai aducă bine aminte. M-a întrebat, ațîn-tîndu-mă cu privirea ca pe unul care se ține de șotii:

— Păi nici n-a fost bolnavă...

— Cum, Geto? Tu singură mi-ai spus.

Geta a tăcut, privindu-mă gînditoare. În cele din urmă am auzit un rîs cristalin:

— Asta a fost de mult, draga mea... Acum e bine...

Însfîrșit, Sergiu s-a ținut de cuvînt. A dat din nou telegramă, și de data asta a venit. Dragul de el! A mai slăbit, dar e la fel de vesel și la fel de îndrăgostit de Topîrceanu. Zice că nu-i place la București, dar zice dinadins, că știe că mi-e necaz. Lasă, de data asta nu mai scapă el ușor de aici. Trebuie să stea o săptămînă întregă, nici prin gînd nu-mi trece să-l las să plece pînă Joi. Deocamdată, întrerup și jurnalul. De jurnal îmi mai arde?

N-am mai scris nimic, de trei zile. Și, uite, azi mi-e iarăși dor de jurnal. Sergiu rîdea cînd i-am spus că îmi notez în fiecare seară cîte ceva. Credea că sînt cine știe ce dulcegării sentimentale, și atunci m-am simțit jignită și, ca să-i scot ideea asta din cap, i-am citit tot. Spirit iscoditor cum e, firește că a găsit multe lucruri neclare.

— Dar cum se face că umbli în fabrică peste tot? m-a întrebat, mai întîi.

A trebuit să-i explic că serviciul tehnic, unde lucrez, este un fel de creier al întreprinderii. De aici, de la noi, pornesc supremele directive ale frumosului. Aceste directive pot să fie riguros îndeplinite, sau, dimpotrivă, s-ar putea ca unii să nu țină seama de ele. Iată de ce trebuie să te duci peste tot, să vezi, să urmărești...

— Și ce face, la urma urmii, o desenatoare de mode? m-a întrebat el din nou.

Teribil ce pisălog mai e și Sergiu cîteodată. Cum să-i explic tot ce fac? Studiez moda, mai înainte de toate. Trebuie să înveți să-i îmbraci pe oameni i muncii — frumos, simplu, cu gust. De fantezie, oricum, ai nevoie. Stau adesea ceasuri întregi și mă gîndesc la o nouă croială a reverelor, sau la cine știe ce altceva. Cînd îmi vine în minte o idee bună, mă simt emoționată, înfrigurată, fericită. Poate că și artiștii simt acest soi de bucurie, dar m-am

ferit să-i suflu un cuvînt despre asta lui Sergiu, fiindcă n-aveam deloc chef să începă să-mi vorbească despre modestie ca virtute, și îngîmfare ca viciu...

În definitiv, munca îmi e cea mai bună răsplată. Duminică am întîlnit, plimbîndu-mă la șosea, cîteva femei drăguțe, îmbrăcate după ultimul meu model. Nici că se poate o mulțumire mai mare ca asta. Luni am stat de vorbă cu Viorica Manea, și ea mi-a spus că adeseori simte la fel. Pesemne că simțămîntul ăsta de mulțumire este comun tuturor oamenilor noștri, atunci cînd ei văd că hainele, la întocmirea cărora au lucrat cu grijă și rîvnă, aduc bucurie miilor și miilor de cumpărători. Poate că așa se explică și sîrguința noastră pentru mai bine și mai frumos. Oare e puțin lucru să întîlnești pe stradă un om bucuros de hainele lui frumoase? Oare e puțin lucru cînd știi că și tuai contribuit la bucuria lui?!

ALEXANDRU TOMA

Duminică 15 august a. c., a încetat din viață unul din cei mai de seamă poeți ai R. P. R., laureat al Premiului de Stat, academicianul Alexandru Toma.

Născut la 11 februarie 1875 în Urziceni, A. Toma a absolvit liceul la Ploești și a studiat literele și filozofia la Universitatea din București.

Vreme de aproape 30 de ani, A. Toma a fost profesor de liceu la Ploești, apoi la București, însuflînd elevilor săi dragostea pentru literatura înaintată, pentru progres social.

Încă de la începutul activității sale, A. Toma a fost puternic influențat de mișcarea muncitorească, al cărei militant devotat a fost pînă la sfîrșitul vieții.

Educat de cercul din jurul revistei „Contemporanul“, el a fost continuatorul tradiției literare realiste, reprezentată prin Eminescu, Coșbuc, Vlahuță, și al spiritului poeziei populare românești.

Una din primele sale poezii publicată în 1896, în „Lumea Nouă“, organ al Partidului social-democrat al muncitorilor din România, „Trăiască Comuna!“, este o creație în care înfierînd pe asupritorii poporului, scriitorul vestește cu înflăcărare vremi fericite. În același spirit progresist sînt create și alte poezii din această perioadă ca „In așteptare“, „Secerișuri sfinte“ și altele.

Mărețele evenimente din Octombrie 1917, lupta purtată de oamenii muncii din țara noastră în perioada dintre cele două războaie au avut un puternic răsunset în poezia lui A. Toma. El scrie poezii realiste pline de vigoare și frumusețe artistică, pătrunse de crez în popor, în puterea sa creatoare. Poezii ca „Acesta e cîntecul pînii amare“, „Sună toaca judecății“ (1939) ș.a., constituie viguroase acte de acuzare împotriva regimului burghezo-moșieresc. Ele rămîn ca pilde de poezie în care patosul revoluționar e exprimat într-o înaltă formă artistică.

În anii războiului criminal împotriva Uniunii Sovietice, poetul A. Toma a dat glas, în versurile lui înaripate, hotărîrii nestrămutate a oamenilor muncii de a zdrobi jugul fascist și de a-și cuceri libertatea, a slăvit Armatele Sovietice eliberatoare.

După eliberare, poetul A. Toma, cu toată vîrsta înaintată, a cîntat în versuri avîntate victoriile construirii socialismului, lupta popoarelor pentru pace, a creat versuri care au pătruns adînc în mase, a înfățișat artistic luminoasele perspective ce se deschid în fața poporului stăpîn pe propria lui soartă, a militat pentru triumful realismului socialist în literatură.

O înaltă apreciere și-au câștigat măiestrele sale traduceri din poezi ai literaturii universale; el a fost dintre primii care au tradus creațiile poezilor sovietici.

Membru devotat al Partidului încă din vremea ilegalității, A. Toma a desfășurat neobosit pînă în ultimii ani ai vieții sale o largă activitate obștească. El a fost directorul general al Editurii de Stat pentru Literatură și Artă, membru al Comitetului Permanent pentru Apărarea Păcii. A. Toma a acordat întotdeauna o mare atenție tinerilor scriitori. Poezii tineri învață de la A. Toma să fie exigenți față de propriile lor creații atît în ce privește fondul de idei, cît și în ce privește forma artistică.

Pentru meritele sale, acad. A. Toma a fost distins cu Ordinul „Steaua Republicii” cl. I-a, Ordinul Muncii cl. I-a, Medalia „Eliberarea de sub jugul fascist”, Medalia „A 5-a aniversare a Republicii Populare Romîne”, Medalia „Zece ani de la înființarea primelor unități ale Armatei Populare Romîne”. În anul 1951 a fost distins cu Premiul de Stat, clasa I-a, pentru volumul „Cîntul vieții”.

A. Toma a lăsat opere de mare preț, iubite și stimate de popor. Poezia sa realistă, profund patriotică și de un înalt nivel artistic, face parte din patrimoniul literaturii noastre, unde stă cu cinste alături de cele mai însemnate realizări.

Prin moartea poetului academician Alexandru Toma, pierdem unul din cei mai de valoare scriitori ai noștri, un creator animat de dragoste față de poporul nostru, un înflăcărat luptător pentru viitorul fericit al patriei.

Constantin I. Parhon, Traian Săvulescu, Mihail Sadoveanu, Maria Banuș, Mihail Beniuc, Petre Constantinescu-Iași, Radu Cernătescu, Constanța Crăciun, Mihail Davidoglu, Dan Deșliu, Petru Dumitriu, Eugen Frunză, Gala Galațion, V. Em. Galan, Hajdu Zoltán, Nestor Ignat, Eugen Jebeleanu, Barbu Lăzăreanu, Ilie Murgulescu, Ștefan S. Nicolau, Emil Petrovici, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, Veronica Porumbacu, Nicolae Profiri, Leonte Răutu, Mihail Roșianu, Mihail Roller, Zaharia Stancu, Simion Stoilov, Traian Șelmaru, Cicerone Theodorescu, Ștefan Vencov, Ion Vitner.

SEKERIȘURI SFINTE

*Mai prinde grînă sfîntă în strămoșești pămînturi,
Nu-i încă, frate, ceasul deșertelor suspine;
Și n-au murit nici marii semănători de bine
Ce merg cu dreapta-n soare și-aruncă-n patru vînturi.*

*O, vin' să-ți culci urechea alătura de mine
S-auzi zvîcnind pămîntul de rodnice avînturi,
S-auzi undirea sevei cu primăveri de vînturi
Ca imnuri de credință spre mugurul ce vine.*

*O, frate! zvîntă-ți plînsul cu sterpele-i revolte:
Spun graiuri din adîncuri, miresme spun prin bolte
Că nu în multă vreme vom fi secerători...*

*Atunci vreo ciocîrlie ne va trezi din noapte
Și-mbrățișați ferice vom asculta prin zori:
— „Semănători de visuri, recoltele sînt coapte“!*

1903

AVANTGARDEI

*Noi sîntem valul, sîntem forța,
Noi vă-nălțăm, — voi țineți torța,
Pe noi ne îngrădește malul,
Spumăm, ne sfișiem de stînci —
Avînt de zbor, căderi adînci —,
Voi deslușiți, prin vremi și spații,
Mijindul „mîine“, idealul, —
Menire forței noastre dați-i!
Dați-ne zări să tindem peste
Incercurile aceste,*

Zvîrliți spre țeluri punți de raze
 Să spargem țărături și zăgaze, —
 De aceea v-am suit pe creste
 Ca făclieri prin noapte-adîncă!
 Lumină! dați lumină! încă!
 Mai sus azi torța — , ceasul este — !
 Fierb surd în noi furtuni de veste!
 Sus, sus, — azi viața dă asaltul
 Spre largul tot și tot înaltul!

1939

PARTIDULUI

Cînd stavili pînă-n cer ne cresc în cale,
 Noi, comuniștii, nu cunoaștem jale:
 Proptim largi umeri, toți — , rostim „PARTID“ —
 Cad munți de fier, căi dalbe se deschid

Nu-i iarba fiarelor, nici vrăji nu sînt:
 Partid, tu minui legi de nînfrînt.
 Lozinci din Marx și Lenin și Stalin
 Se împlinesc cu forță de destin.

Partid, tu pentru noi prin noi învingi,
 Sub orice pas un iad străvechi tu stingi
 Și-n orice seceră, orice ciocan,
 Un cuget pui cu-avînt de năzdrăvan.

Și-n orice braț treci vlagă tuturor
 Din sterpe stînci să zmulgă plin izvor,
 Și an cu an izbînzi cît veacul seceri —
 Intrecătorule mai sus de orice-ntreceri!

Azi, cînd ne crești a fi atotstăpîni,
 Bem crezul tău ca flacări în plămîni
 Turnînd nădejde, dragoste, mîndrie
 In munca dezrobită pe vecie.

Conducătorule-nțelept, condu-ne!
 Noi zi cu zi trăim cîte-o minune.
 Vijelios noi te urmăm și cu uimire
 Spre noua și frățeasca rînduire.

Dar vai și-amar de dușmanul de clasă
 Pîndind s-aprindă noua noastră casă.
 Cu el nu-i trai nici pace. — Facă loc!
 Partid, înalță-ți paloșul de foc!

*Căci omul nou nu-i dornic doar de spor:
I-ai prins aripi și-i sufli vînt de zbor,
Și-și cere liber largul pămîntesc
Căci aripile-i cresc —
și cresc —
și cresc!*

1949

ȘTEFAN CAZIMIR

PRIMĂVARĂ FĂRĂ MOARTE

Lui A. Toma

Cînd bezna cotropise, grea,
Sleite de nădejdi ogoare,
Privirea ta întrezărea
Lumina vremii viitoare.

Tu pregăteai semințe vii
În tănuite ascunzișuri,
Incredințat că s-o ivi
Un timp de sfinte secerișuri.

Ai dăltuit ostași de stei
Purceși sub flamuri de poeme
În luptă cot la cot cu cei
Meniți să surpe vechi blesteme.

Iar lanțul vremilor de chin
Cînd fu de-a pururi să se rupă,
Sorbit-ai al izbînzii vin
Din roșia izbînzii cupă.

Sămînța ce-ai trudit s-o crești
Și cu iubire să o sameni
Sub raza anilor acești
Rodește-n glie și în oameni.

Și e adînc, statornic crez
Săpat în pieptul fiecărui
Tot ce-ndrăznit-ai să visezi
Și-n vers știut-ai să ne dărui.

Se-nșală unii cînd socot
Că ai trecut vieții pragul...
Tu nu ești dintre cei ce pot
Să părăsească-n lupte steagul.

*Căci anii înainte-ți curg,
Căci ai, cu noi alături, parte
De viață fără de amurg,
De primăvară fără moarte.*

G. NEDOȘIVIN

PROBLEMELE ARTEI REALISMULUI SOCIALIST*)

I

Problema realismului socialist este problema centrală a esteticii marxist-leniniste. De fapt, toate problemele științei marxist-leniniste despre artă au într-o formă sau alta contingență cu problema realismului socialist. Estetica noastră sovietică este estetica realismului socialist. Problemele pe care ea le pune și le rezolvă sînt legate direct de experiența dezvoltării artei sovietice, de experiența culturii societății socialiste. Ea reprezintă generalizarea teoretică a acestei experiențe. Din acest punct de vedere, problemele teoriei artei și literaturii capătă adevărata lor rezolvare în lumina principiilor realismului socialist. Sensul fenomenelor din arta trecutului, conținutul și tendința lor istorică pot fi dezvăluite cu adevărat numai atunci cînd ele sînt înțelese în lumina problemelor teoretice și a sarcinilor practice ale dezvoltării realismului socialist. Numai atunci cînd un teoretician al artei examinează orice problemă a teoriei nu numai pe baza materialului artei trecutului, nu numai în lumina studierii experienței epocilor presocialiste în dezvoltarea culturii artistice, dar și pe baza analizei caracterului și sarcinilor artei epocii socialiste, numai atunci problemele ridicate se pot rezolva pe deplin.

După părerea noastră, esența problemei constă în aceea că problematica artei clasice, a artei trecutului poate fi înțeleasă numai în lumina teoriei dezvoltării culturii artistice în societatea socialistă, tot așa cum esența artei sovietice poate fi lămurită la rîndul său în perspectiva dezvoltării istorice a întregii culturi artistice a omenirii. Firește, aceasta nu înseamnă că arta vechilor maeștri trebuie măsurată cu etalonul artei realismului socialist. Aceasta înseamnă numai că legile dezvoltării artei pot fi înțelese pe deplin numai în lumina teoriei construirii acelei societăți în care este nimicită exploatarea omului de către om și în care se dezvăluie posibilități nemărginite pentru dezvoltarea multilaterală a omului „... în care individul, eliberat de grija bucății de pîine și de necesitatea de a fi pe placul „puternicilor zilei“ va deveni cu adevărat liber⁽¹⁾),

*) În acest număr publicăm capitolele I, II, III din lucrarea „Problemele artei realismului socialist“ cuprinsă în volumul esteticianului sovietic G. Nedoșivin: „Studii de teorie a artei“, Moscova, 1953.

1) I. V. Stalin, Opere, vol. 10, p. 134; ed. P.M.R. pag. 143.

Iată de ce, după părerea noastră, problema artei realismului socialist trebuie examinată ca o problemă istorică, cu alte cuvinte, ca o problemă a realismului în epoca luptei pentru înlăturarea capitalismului și construirea societății socialiste, iar apoi a celei comuniste.

Cu toate acestea, problema realismului socialist mai este des examinată numai din punctul de vedere al totalității caracteristicilor realismului socialist. Problema e pusă în felul următor: ce particularități specifice caracterizează arta realismului socialist? E posibil ca într-o serie întreagă de cazuri, aceste particularități și caracteristici ale artei realismului socialist să fie în mod just relevate (vom mai reveni asupra acestor caracteristici), dar oricît de corect ar fi ele enumerate și stabilite, nodul problemei nu stă în acesta. După cît ni se pare, esențialul constă în primul rînd în a înțelege importanța istorică mondială a realismului socialist în legătura lui indisolubilă cu arta trecutului cu moștenirea artei clasice și în acelaș timp în conținutul lui structural nou, adică în a-l înțelege nu formal ci din punct de vedere istoric.

Desigur cînd problemele realismului socialist sînt examinate în felul acesta ele capătă într-o anumită măsură, o interpretare mai largă. Vorbind despre realismul socialist, sîntem de fapt obligați să vorbim despre principii, despre legile dezvoltării artei socialiste, despre esența artei socialiste. Dar tocmai astfel și numai astfel ni se pare că poate fi pusă în mod just însăși problema realismului socialist.

Or, tocmai aici se ivesc destule greutăți, căci la noi teoria artei epocii socialiste nu este încă suficient studiată în problemele ei concrete, în special în aplicarea ei la diferite forme ale artei. Studiul temeinic al problemelor esteticii realismului socialist, rămîne încă una din cele mai actuale probleme ale teoreticienilor, cercetători în domeniul artei.

Iată de ce în acest capitol n-am făcut decît o încercare de a sintetiza ceea ce s-a și spus în această chestiune și, în parte, de a pune unele probleme care n-au fost încă îndeajuns cercetate.

Așa dar, după părerea noastră, se poate spune că problema realismului socialist este problema artei socialiste, tratată din punctul de vedere al metodei ei de creație. Tocmai de aceea problema realismului socialist ar trebui înfățișată nu prin enumerarea anumitor caracteristici proprii, realismului socialist, ci din punctul de vedere al examinării problemelor fundamentale ale dezvoltării noastre artistice: a raportului dintre artă și realitate în societatea socialistă, a caracterului popular al artei sovietice, a partinității ei comuniste etc.

Aș vrea să subliniez de la început că conținutul concret al realismului socialist este o noțiune care evoluiază. Am face o mare greșală dacă am socoti că realismului socialist îi sînt proprii, odată pentru totdeauna, anumite caracteristici invariabile, cu atît mai puțin caracteristici exterioare și că numai operele care se încadrează „sută la sută” în aceste caracteristici, pot fi numite opere de artă ale realismului socialist, iar toate celelalte, nu. În acest caz, am judeca lucrurile după legile logicii formale și am păcătui mult împotriva dialecticii, care cere o abordare istorică a problemelor.

Intr-adevăr, cînd examinăm tablourile „Președinta” de G. Reajski, „Intr-o veche uzină din Ural” de B. Iohanson, „Pîinea” de T. Iablonskaia ca opere ale realismului socialist, noi pornim și pe bună dreptate de la ceea ce au comun ca formă aceste tablouri. Caracteristicile exterioare

*) Asociația pictorilor din Rusia Revoluționară — Organizație care a existat între anii 1922—1932

ale acestor opere sînt deosebite. Dar ceea ce au ele comun este conținutul lor socialist, veracitatea formei lor realiste, și aceasta face din ele modele ale artei realismului socialist. Înscuțătatea operei de artă pentru construcția socialistă, pentru lupta poporului și partidului în vederea construirii comunismului, pentru dezvoltarea culturii și artei noastre, fidelitatea față de viață a conținutului ei, orientarea ei ideologică — iată criteriul comun după care putem judeca măsura în care artistul a înțeles just menirea sa, a găsit drumul pentru rezolvarea problemelor vieții, și în aceasta se află criteriul pentru a stabili în ce măsură creația lui face parte din sfera artei realismului socialist.

În acest caz e important să ținem seama de experiența formării și dezvoltării artei noastre. Nu putem trece cu vederea faptul că pictura din perioada socialistă reprezintă o altă etapă a dezvoltării față de pictura din cel de al treilea deceniu. Putem oare socoti pe această bază că, de pildă, și unii pictori din prima perioadă a A.H.R.R.*)-ului au făcut un pas important spre înflorirea artei realismului socialist? Aici e nevoie de o examinare concret istorică a fenomenelor.

Nu întîmplător, răspunzînd poetului Bezîmenski, I.V.Stalin sublinia necesitatea unei aprecieri concrete din punct de vedere istoric a operei lor de artă, a unei aprecieri care să fie în concordanță cu nivelul dezvoltării artei revoluționare sovietice în fiecare perioadă a evoluției sale.

Apreciînd operele picturii sovietice din punct de vedere istoric, este necesar să lămurim în ce măsură corespund ele cerințelor dezvoltării realismului în perioada respectivă de timp. Astfel, dacă la primele expoziții ale A.H.R.R. mai existau multe opere slabe, timide, atît prin conținut cît și prin formă, opere în care nu se oglindea încă în suficientă măsură noul conținut al vieții oamenilor sovietici, cu începere din anul 1928 apar o serie de pînze mari, caracterizate prin seriozitatea ideilor, prin preciziunea relativă a formei realiste, și care reflectau profunde schimbări și transformări revoluționare din țară. Comparînd primele tablouri de gen ale lui E. Kațman, cu întreaga lor precizie în redarea naturii, cu „Președinta” și „Delegata” ale lui G.Reajski, vedem că aceste din urmă sînt viguroase prin reflectarea vie a profundelor schimbări intervenite în chipul și în caracterul femeii din popor, schimbări care au fost un rezultat al Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. Dacă multe tablouri cu caracter istoric-revoluționar ale lui Vladimirov Terpsihorov, Perelman și a altora nu depășeau zugrăvirea pur exterioară a evenimentelor, „Nodul de cale ferată”, al lui B. Johanson, operele lui M. Grekov și ale altora s-au dovedit a fi rodul unor serioase generalizări și în ele începe să apară conținutul tipic al evenimentelor înfățișate.

Firește că dacă le-am compara cu tablourile din perioada postbelică ele ne vor părea în multe privințe imperfecte. Chipurile eroilor lui Reajski sînt oarecum schematic, în „Nodul de cale ferată” al lui Johanson accentul este pus pe dezordinea și dezorganizarea care domneau printre oamenii smulși de la locurile lor, trecuți prin suferințe și rătăciți unii de alții. Dar principalul constă totuși în năzuința de a prinde esența revoluționară a fenomenului, doborîrea elementului vechiului și nașterea a ceea ce este nou. Examinarea din punct de vedere istoric a fenomenelor ne obligă să vedem în aceste opere o etapă importantă în dezvoltarea artei realiste.

Pentru sfîrșitul celui de al treilea deceniu, le putem socoti ca modele ale artei revoluționare, care a devenit o armă a partidului în educarea omului sovietic.

De aici se poate trage concluzia: cînd renunțăm la examinarea con-

cetă istorică a problemei și încercăm să stabilim „caracteristicile” realismului socialist pe baza unei singure sau a câtorva opere de artă, aparținând unei anumite etape a dezvoltării, riscăm ca aceste caracteristici să nu se potrivească operelor din altă perioadă, aparținând altor maeștri.

Problema capătă o deosebită importanță atunci când e vorba nu de cele mai bune opere ale artei noastre, ci de lucrări de valoare mijlocie. În acest caz, critica este uneori exagerat de prudentă. Ea se teme să vorbească despre realismul socialist, aplicat la opere de nivel mijlociu ale artei sovietice, deși acestea satisfacînd cerințele fundamentale ale metodei, nu reprezintă totuși o generalizare artistică excepțional de profundă.

Firește, o metodă artistică se exprimă în modul cel mai viu și complet în cele mai bune opere, dar aceasta nu ne dă dreptul de a aplica noțiunea de realism socialist numai și exclusiv la cele mai bune opere ale artei sovietice. Realismul critic și-a găsit expresia atît în creația lui I. Repin, cît și în aceea a lui K. Savițki, deși la primul s-a exprimat în general mult mai complet și mai profund. „Lucrări de reparații la cale ferată” este o operă în felul ei extrem de vie și caracteristică, deși prin importanța și profunzimea ogîndirii vieții acest tablou este incontestabil inferior „Luntrașilor de pe Volga” al lui Repin. Tot așa putem vorbi despre realismul socialist aplicat la opere de calitate diferită dacă aceste opere ar răspunde principalelor cerințe ale veracității și principialității comuniste. Ar fi fost o profundă greșeală dacă am fi pornit de la niște criterii abstracte. Intotdeauna trebuie să avem în vedere elementul principal din esența operei din artă, care se determină în ultimă analiză prin felul în care sînt exprimate în ea ideile comuniste înaintate cu privire la viața poporului nostru. Astfel, prin profunzimea și plasticitatea dezvoltării tipului omului sovietic înaintat cît și prin măiestria sa, tabloul „Stăpînii pămîntului” de A. Maximenko este incontestabil inferior, de pildă, tabloului „Pîinea” de T. Iablonskaia. Dar aceasta nu înseamnă cîtusi de puțin că tabloul lui Maximenko nu este o expresie vie a artei realismului socialist.

În felul acesta, în analiză nu trebuie să pornim de la vreun criteriu abstract, ci trebuie să încercăm să studiem în artă principiul realismului socialist în dezvoltarea sa. Viața însăși se schimbă, în fața poporului nostru se ridică sarcini noi, și de aceea e firesc să se schimbe și înfățișarea artei sovietice, deși principiile ei fundamentale rămîn, firește, neclintite. Acestea sînt principiile veracității realiste, ale partinității comuniste și ale caracterului popular. Dar caracterul concret și particularitățile artei se dezvoltă permanent în concordanță cu dezvoltarea vieții și culturii noastre. Și dacă ne-am mulțumi cu acele caracteristici formale pe care le-am luat din operele anului 1953 și am încerca să le aplicăm la operele anului 1952, ne-am convinge că în oarecare măsură ele nu mai corespund deloc. Și invers, dacă din operele anului 1952 am desprinde anumite caracteristici și le-am aplica unor opere de mai înainte, am vedea de asemenea că ele nu pot fi în totul aplicate la această perioadă anterioară.

Necesitatea de a aborda din punct de vedere istoric noțiunea de realism socialist, condiționează după părerea noastră principiul de bază al analizei acestei probleme. Într-un cuvînt, vom încerca să examinăm realismul socialist nu ca un „stil” caracterizat prin anumite semne formale, ci ca o tendință istorică de seamă a artei epocii noastre, ca o lege internă a dezvoltării culturii artistice în epoca revoluțiilor proletare, în epoca trecerii de la capitalism la comunism. Punctul de plecare va fi aici pentru noi geniala

definiție stalinistă a metodei artei sovietice ca metodă a realismului socialist, prezentată la primul congres unional al scriitorilor sovietici de către A.A. Jdanov și A.M. Gorki.

II

Noțiunea de realism socialist a fost formulată pentru prima dată în 1932, de I. V Stalin. Această minunată definiție, care a pus capăt tuturor denaturărilor existente pe la sfârșitul deceniului al III-lea și la începutul celui de al IV-lea în privința definirii metodei artei socialiste, a arătat în mod distinct celor care lucrează pe tărîmul culturii noastre artistice sensul și orientarea fundamentală a activității lor desfășurată sub conducerea Partidului Comunist și îndreptată spre binele poporului.

Care au fost condițiile istorice concrete în care I.V. Stalin a prezentat definiția metodei artei sovietice, ca metodă a realismului socialist?

În jurul anilor 1930—1932, s-a conturat definitiv victoria artei realiste apropiate de popor. Simțind șubrezenia pozițiilor lor ideologice, formalistii au încercat în această perioadă să-și intensifice activitatea. Din rămășițele grupărilor formaliste destrămate se organizează asociația „Octeabr”. În Asociația pictorilor proletari din Rusia (R.A.P.H.), în care au intrat mulți pictori realiști, posturile de conducere erau deținute de formalisti și de niște aventurieri politici, dușmani ai poporului și partidului, strecurăți la conducerea asociației. Dar această înviorare a formalismului n-a fost deloc o dovadă a forței lui. Dimpotrivă, ea a fost un rezultat al slăbiciunii sale. Formalismul încerca să dea o ultimă bătălie cu realismul care triumfa și se întărea.

Formarea noii metode artistice era legată de anumite greutăți ale creșterii, întrucît bogăția noilor probleme ce se ridicau în fața artei în epoca construcției socialismului, nu putea fi, firește, însușită dintr-odată fără o anumită perioadă, chiar și scurtă, de căutări, cu atît mai mult cu cît în această perioadă se și acumulasă o importantă experiență artistică în descoperirea noului din viața Țării Sovietice, nou care avea nevoie să fie generalizat.

Gîndirea teoretică — în domeniul studierii artei și a criticii de artă — rămînea mult în urma acestor importante sarcini. În acea perioadă ea mai era încă într-o mare măsură contaminată pe de o parte de estetism, pe de altă parte de sociologia vulgară. De acest lucru au încercat să profite formalistii militanți pe care i-au ajutat mult tot felul de confuzioniști agramăți, care nu înțelegeau nimic din esența revoluționară a marxism-leninismului. Cei de la R.A.P.H au încercat să abată arta sovietică de la rezolvarea sarcinilor concrete ale vieții spre desigurile scolastice lipsite de viață; necesitățile reale ale dezvoltării artistice erau lăsate în umbră de raționamente abstracte și confuze.

În anii 1921—1931 s-au iscat în mod firesc, printre oamenii de artă, discuții cu privire la metoda artistică; ele erau expresia intereselor actuale ale artei noastre, dar criticii de la R.A.P.H. și de la „Octeabr” aduceau foarte multe confuzii în această problemă. S-a formulat teza că „materialismul dialectic” ar fi metoda artei sovietice. Înlocuind cerințele concrete cu privire la necesitatea ca artistul să-și însușească tezaurul de idei al marxism-leninismului, „teoreticienii” de la R.A.P.H., recurgînd la o analogie grosolan primitivă, cereau crearea „forme materialist-dialectice”, și prin aceasta de fapt își băteau joc de filozofia marxism-leninismului.

Uneori, ei reușeau să abată pentru cîtăva vreme de la drumul lor pe

diferiți pictori realiști. Astfel, pictorul P. Sokolov - Skalea a pictat tabloul „Spărtura” în care a încercat, în conformitate cu cerințele „teoreticienilor” să înfățișeze evenimentul „în toate legăturile și în întreaga sa interdependentă”. În acest tablou se află în centru un cuplor Martin, lângă care muncesc udarnicii în poziții accentuat „dinamice” (forma statică a fost proclamată ca o caracteristică a „metodei metafizice”), ceva mai la o parte stau muncitori care nu au fost antrenați în udarnicism, iar și mai departe trîntorii; cu totul aproape de marginea tabloului, se află specialistul, care intenționează să se antreneze în muncă și, în sfîrșit, chiar lângă cadru, în umbră, sabotorul, care se ascunde. Toate figurile sînt zugrăvite intenționat schematic, tot pentru a fi pe placul „teoreticienilor” care afirmau că individualizarea unui chip este „un semn al gîndirii burgheze”. Drept rezultat, s-a obținut un amestec ciudat de alegorie naivă și de diagrame ciudate.

Formaliștii se străduiau din răspuțeri să demonstreze că arta lor goală și fără conținut ar fi o creație făcută după legile materialismului dialectic. Criticul de artă I. Ioffe demonstra, de pildă, că tablourile unuia din cei mai înveterați formalști mistici, Filonov, sînt adevărata expresie a „concepției proletare despre lume”, întrucît arta lui este „dinamică”, zugrăvește nu „o realitate empirică”, ci „esența ei dialectică” etc.

Toate aceste confuzii monstruoase, proclamate de formalști și de partizanii lor erau agravate și de faptul că dezvoltarea furtunoasă a artei cu caracter sovietic, consolidarea pozițiilor pictorilor sovietici, care căutau să servească cinstit cu arta lor poporul, erau împiedicate de schemele înguste, de grup, ale asociațiilor răslețe de pictori. Dușmanii poporului, strecurați în R.A.P.H., ațîțeau conștient vrajba între pictori, căutînd să reducă la zero roadele muncii migăloase a partidului, în ce privește educarea și reeducarea oamenilor de artă. Ei îi împărțeau pe pictori pe anumite rubrici politice, născocite, căutau să descopere la ei devieri „de dreapta” și „de stînga”, căutînd în fel și chip să împiedice mișcarea principalei mase a pictorilor spre realism și popor.

Partidul Comunist a condamnat cu asprime asemenea încercări de a transplanta noțiuni politice în domeniul artei. În scrisoarea către Bill-Belotercovski, I.V. Stalin scria: „Cei de dreapta”, sau „cei de stînga” sînt oamenii care deviază într-o direcție sau alta de la linia pură a partidului. Ar fi deci nelalocul lui să aplicăm aceste noțiuni la domenii care nu sînt de partid, ci incomparabil mai vaste, ca literatura, teatru etc”. Și mai departe: „...a le aplica în literatură, în actuala etapă a dezvoltării ei, cînd există tot felul de curente, inclusiv curente antisovietice și de-a dreptul contrarevoluționare, înseamnă a întoarce toate noțiunile cu capul în jos*).

În lumina acestor indicații ale partidului, înțelegem limpede ce rol dăunător a avut ațîțarea spiritului de grup în perioada în care principala masă a pictorilor, situîndu-se temeinic pe platforma Puterii Sovietice, căuta calea spre culmile noi ale unei arte apropiate de popor. Începea o luptă hotărîtă împotriva tendințelor formaliste, antipopulare, care mai erau încă destul de puternice, deși baza pe care se sprijinea formalismul era, în linii mari, nimicită în urma lichidării în U.R.S.S. a claselor exploatoare, ale căror năzuințe puteau alimenta și chiar alimentau tot felul de curente ostile intereselor artei sovietice înaintate.

În aceste condiții era necesar să se distrugă formele organizatorice vechi, devenite o frînă în calea dezvoltării artei sovietice și să se înarmeze

*) I. V. Stalin, Opere, vol. 11. p. 326; ed. P.M.R. p. 359—360

arta sovietică cu înțelegerea clară a drumului său ideologic și de creație. Aceste sarcini de uriașă însemnătate au fost rezolvate de Partidul Comunist în anul 1932.

La 23 aprilie 1932 a fost publicată hotărîrea C.C. al P. C. (b) al U.R.S.S. „Cu privire la restructurarea organizațiilor literar-artistice”. Prin această hotărîre s-a pus capăt spiritului de grup, care împiedeca dezvoltarea continuă a artei sovietice. Această hotărîre i-a unit într-o singură uniune pe toți pictorii care sprijineau platforma Puterii Sovietice și căutau să ia parte prin creația lor la construcția socialistă. Astfel s-a stabilit programul fundamental, vital al artei sovietice.

În același an, 1932, într-o convorbire cu scriitorii, I.V.Stalin a definit metoda artei sovietice ca metodă a realismului socialist.

Definiția lui I.V.Stalin a luminat calea artei sovietice înaintate. Ea a dat artiștilor un fir călăuzitor care asigură claritatea perspectivei, precizia principiilor, trăinicia legăturii cu interesele poporului, cu interesele construirii comunismului.

Această definiție a fost în același timp un rezultat al sintetizării profund științifice a dezvoltării artei sovietice, a caracterului acestei dezvoltări, în condițiile construirii socialismului.

Ceva mai târziu, în anul 1934, la primul congres unional al scriitorilor, A.A. Jdanov a explicat în felul următor esența definiției staliniste: „Tovarășul Stalin i-a numit pe scriitorii noștri, ingineri ai sufletelor omenești. Ce înseamnă asta? Ce obligații vă impune acest titlu?

Aceasta înseamnă în primul rînd că trebuie să cunoașteți viața pentru a o putea zugrăvi veridic în operele de artă, a o înfățișa nu în mod scolastic, nu lipsit de viață, nu pur și simplu ca o „realitate obiectivă”, ci a zugrăvi realitatea în dezvoltarea ei revoluționară.

Veracitatea și caracterul istoric concret al zugrăvirii artistice trebuie să se îmbine cu sarcina transformării ideologice și educării oamenilor muncii în spiritul socialismului. Această metodă a literaturii artistice și a criticii literare este, ceea ce numim noi metoda realismului socialist“*).

În această caracterizare completă sînt dezvoltate principiile fundamentale, însăși esența metodei realismului socialist.

Arta sovietică e veridică. De aceea, metoda ei trebuie definită în conținutul ei ca fiind realistă. Dar realismul artei sovietice este un realism socialist, adică un realism care pe de o parte oglindește în mod veridic epoca construirii societății socialiste, iar pe de altă parte este străbătută de ideile socialismului, se călăuzește după interesele poporului și ale partidului său — ale Partidului Comunist. Această idee a fost exprimată cu o deosebită claritate și cît se poate de viu de M.I. Kalinin: „Scriitorul realist socialist trebuie să zugrăvească realitatea, realitatea vie, fără înfrumusețări. Dar în același timp, el trebuie să împingă înainte prin operele sale dezvoltarea gîndirii omenești“**). Îmbinarea veracității artei noastre realiste cu orientarea ei comunistă, cu sarcinile pe care Partidul Comunist le pune în fața țării, adică cu sarcinile construirii comunismului, această îmbinare, această legătură strînsă cu nevoile actuale ale poporului, constituie elementul principal, determinant, al metodei realismului socialist. Toate celelalte nu sînt decît o consecință a acestor principii.

*) A. A. Jdanov: Literatura sovietică — cea mai principală, cea mai înaintată literatură din lume, GHIHL, 1934, p. 13.

**). M. I. Kalinin: Despre sarcinile intelectualității sovietice, Gospolitizdat 1939, p. 63.

III

Să începem cu una din cele mai importante probleme ale realismului socialist, cu problema însemnătății ogîndirii veridice a realității în arta sovietică.

Cînd am vorbit despre arta trecutului, am menționat lupta realismului dusă împotriva curentelor antirealiste, ca o formă inevitabilă din punct de vedere istoric a dezvoltării artei în orînduirile sociale cu clase antagoniste. Atît timp cît vor exista clase interesate să renunțe la cunoașterea obiectivă a realității, întrucît aceasta este îndreptată împotriva lor, vor apare întotdeauna, într-o măsură mai mare sau mai mică, tendințe artistice anti-realiste. Ele sînt generate de însăși esența societății cu clase antagoniste.

Cu alte cuvinte, existența, în orînduirile sociale presocialiste, alături de realism a unor curente ostile lui, este inevitabilă din punct de vedere istoric, aceste curente născîndu-se în aceste orînduri sociale în mod firesc și necesar.

O situație calitativ nouă există în Țara Socialismului. Dacă la început, clasele exploatoare în agonie, care se agățau de ceea ce este vechi și sperau să restaureze capitalismul, puteau genera și alimenta curente formaliste și alte curente antirealiste în arta sovietică, atunci odată cu lichidarea acestor clase dispăre factorul social intern, care contribuie la generarea, întreținerea acestor tendințe. Realismul devine o lege care determină dezvoltarea progresistă a artei, întrucît în U.R.S.S. în condițiile unității moral-politice a poporului sovietic nu există forțe sociale care să fie interesate în escamotarea adevărului.

Iată de ce, dacă în al treilea deceniu mai existau la noi nu numai numeroși oameni de artă, dar și grupări organizate care apărau activ formalismul, în cel de al patrulea deceniu, în special în cea de a doua jumătate a lui avem perioada primei înfloriri puternice a creației artistice pe calea realismului socialist.

Firește, mai există încă multe cauze ce condiționează pînă astăzi viabilitatea relativă a curentelor antirealiste care au fost nimicite: rămășițele capitalismului în conștiința oamenilor, influența dăunătoare a occidentului burghez și, în sfîrșit, chiar și rămînerea firească a formei în urma conținutului nou. Dar toate aceste cauze nu sînt în stare decît să prelungească pentru cîtva timp viața formelor artistice vechi, perimate, nelîind în stare să creeze forme noi ale artei antirealiste. În Țara Sovietică este firească din punct de vedere istoric numai dezvoltarea realismului, a realismului socialist. Lupta partidului pentru consolidarea lui, este așa dar lupta pentru înfăptuirea tendințelor necesare progresului istoric în artă. Lozinca realismului socialist este definiția acestuia. Fiind o sintetizare a experienței precedente, noțiunea de realism socialist apare în același timp și ca definiție a căii pentru creșterea continuă a artei sovietice. Această împrejurare ni se înfățișează extrem de importantă atît din punct de vedere teoretic, cît și practic.

În știința despre artă, ca și în alte științe sociale au existat greșeli subiectiviste, voluntariste, dezvăluite de I. V. Stalin în lucrarea sa „Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S.“

Unii tovarăși priveau cerințele realismului socialist numai ca o expresie a năzuințelor subiective ale partidului nostru, ca o sarcină care pentru prima dată se pune în fața oamenilor de artă și se introduce din afară în viață. Cu alte cuvinte, realismul socialist era considerat ca o lege a dezvoltării artei sovietice create de partid.

Or, această înțelegere a lucrurilor, care la unii pornea din dorința sinceră de a sublinia rolul conducător și îndrumător al Partidului Comunist în toate domeniile vieții poporului sovietic, nu făcea în realitate decât să diminueze acest rol, întrucît neglija faptul că politica partidului nostru în general, și în domeniul artei în particular, se realizează pe baza studierii legilor obiective ale realității și a aplicării lor revoluționare, cît mai consecvente, în interesul societății sovietice. Ar fi un subiectivism voluntarist să vedem în definiția legilor dezvoltării artei sovietice pe calea realismului socialist un exemplu de „creare“ a legilor dezvoltării artei.

Realismul socialist în artă este oglindirea vieții și năzuințelor ideologice ale clasei muncitoare, care se află în fruntea luptei maselor largi de oameni ai muncii pentru socialism, pentru consolidarea lui, pentru trecerea de la socialism la comunism. El a apărut în Rusia pe la începutul secolului al XX-lea, legat de dezvoltarea puternicei mișcări revoluționare împotriva autocrației și capitalismului („Mama“ de Gorki), el a obținut alte mari succese în primii cincisprezece ani de construire victorioasă a socialismului în U.R.S.S., după Marea Revoluție Socialistă din Octombrie creindu-și rădăcini mai mult sau mai puțin trainice, nu numai în literatură, dar și în cinematografie, teatru, muzică, pictură, arhitectură, sculptură etc. După cel de al doilea război mondial, cînd lupta pentru socialism a căpătat un avînt grandios, el a devenit stindardul artei progresiste din întreaga lume.

Profunzimea definiției staliniste a metodei artei sovietice constă în aceea că ea fixează cu maximum de plenitudine și claritate principalul conținut al tendinței interne, obiective, a dezvoltării artei progresiste în epoca luptei pentru înlăturarea capitalismului și victoria comunismului. Astfel, această descoperire înseamnă descoperirea căilor de dezvoltare a artei sovietice.

Așadar, lozincă realismului socialist nu este o lozincă ce exprimă numai ceea ce dorește partidul în mod subiectiv. Dimpotrivă, partidul „dorește“ să afirme principiile realismului socialist în practica artei, luptă pentru aceasta, elaborează în concordanță cu aceasta politica sa în domeniul artei, tocmai pentru că el este înarmat cu sintetizarea științifică a drumului istoric, cu cunoașterea legilor obiective ale istoriei artei în epoca revoluțiilor proletare și a construirii comunismului.

De aici decurge lupta partidului pentru realismul socialist, luptă determinată de particularitățile folosirii legilor sociale, întrucît aplicarea lor se lovește de obicei de împotrivirea forțelor sociale, reacționare, în lupta activă împotriva cărora se înlăturează dezvoltarea necesară, firească.

Începutul celui de al patrulea deceniu a fost perioada primelor mari victorii ale artei noi.

Dar forțele în curs de dispariție ale societății, atît din lăuntru țării, cît și de dincolo de hotarele ei, nu numai că continuau în această vreme să alimenteze cele mai variate curente antirealiste, dar își intensificau activitatea lor ideologică ostilă, cu atît mai mult cu cît victoriile socialismului erau mai mari.

Partidul nu a putut lăsa ca înlăturarea legii dezvoltării artei sovietice să se facă de la sine. Trebuia învinsă împotrivirea furibundă din partea formalismului, estetismului, naturalismului etc., trebuiau organizate și îndreptate eforturile tuturor oamenilor de artă, care doreau să pășească sub steagul realismului socialist.

Asa si-a desfășurat partidul lupta pentru realismul socialist, ajutînd tendinței obiective a dezvoltării culturii artistice sovietice să-și croiască cît mai repede drum.

Acum trebuie să menționăm un element extrem de important pentru a putea înțelege esența istorică a realismului socialist. E important să ținem raportul dintre realismul socialist și arta realistă a trecutului, în special raportul artei sovietice cu realismul democratic din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

În ultima vreme, acestei probleme i s-a acordat o atenție deosebită în diferite studii de artă și literatură. Căutând să deliniească specificul artei sovietice, mulți teoreticieni ai artei căutau particularitățile ei în opunerea acesteia față de arta trecutului. Principiul de abordare a acestei probleme era aproximativ următorul: specificul realismului socialist poate fi definit dacă se stabilește prin ce anume el nu se aseamănă, mai mult decît atît, prin ce anume se opune realismului scriitorilor clasici. Un asemenea principiu de abordare a problemei care ne interesează îl caracteriza de altfel și pe autorul acestor rînduri. În unele lucrări ale mele*) am căutat să explic particularitățile caracteristice ale realismului socialist, străduindu-mă să arăt că el nu seamănă cu realismul lui Repin, Surikov etc.

Deși și atunci protestam împotriva construirii abstracte a noțiunii de realism socialist, totuși ajungeam deseori pe o cale pur logică la antiteza metodei artei sovietice față de arta clasicilor, nu atît bazîndu-mă pe practică cît pe calea unor speculațiuni intelectuale.

Asemenea teze sînt greșite. Greșeala lor constă nu numai în aceea că, vrînd nevrînd, desprindeam arta sovietică de moștenirea trecutului, diminuam importanța măreață a tradițiilor artistice naționale. Dar și prin faptul că, datorită acestei interpretări profund greșite erau atenuate sau chiar denaturate unele particularități principiale dintre cele mai importante ale artei realismului socialist.

Arta realistă este în principiu o artă în stare să producă o adevărată revoluție în conștiința socială. Zăgrăvirea veridică a realității ajută forțele sociale înaintate să-și înlăptuiască misiunea lor istorică. Forma concretă din punct de vedere istoric a artei realiste este determinată de condițiile sociale ale epocii, de sarcinile care stau în fața conștiinței sociale progresiste, în conformitate cu problemele cele mai importante directe ale epocii.

În perioada în care în Italia, în marile orașe de negustori și meseriași fuseseră create unele premize pentru lichidarea feudalismului și instaurarea orînduirii noi, capitaliste, cînd se ridica problema criticării multilaterale a relațiilor feudale și afirmării îndrăznețe a ideilor de liberate, de fericire a omenirii, arta realistă a devenit o armă puternică în lupta împotriva relațiilor sociale care-și trăiseră traiul. Realismul Renașterii dezvăluie în mod limpede legătura sa organică cu cele mai înaintate mișcări ale secolului.

Să luăm un alt exemplu. În Rusia din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, principala problemă a fost problema lichidării iobăgiei și a tuturor rămășițelor ei, problema reorganizării transformărilor consecvent democratice ale țării. Arta realistă a acestei epoci în Rusia, deseori în pofida concepțiilor unui artist sau a altuia, contribuia la lupta pentru democrație. Nu numai Necrasov și Saltîkov-Scedrin, nu numai Tolstoi, care a exprimat atît „rațiunea“ cît și „prejudecățile“ democrației țărănești, dar și literații cu tendințe liberale cu Turgheniev și Gonțearov, prin arta lor și tocmai în limita veracității ei, au ajutat la transformarea democratică a Rusiei. Prin convingerile

*) În special în articolul publicat în „Analele științifice ale Academiei de științe sociale de pe lîngă C. C. al P. C. (b) al U. R. S. S.“ nr. 11, M. 1951.

sale politice, Gogol n-a fost niciodată un democrat revoluționar. Dar încă Belinski a arătat cu o uriașă profunzime și strălucire că adevărul vieții din operele marelui realist constituie o puternică armă a criticii împotriva rînduie-lilor iobăgiste și anume a criticii care în mod obiectiv intră în făgașul ori-entării consecvent democratice a gîndirii sociale.

Iată de ce realismul din arta rusă a secolului al XIX-lea, indiferent de forma în care s-a exprimat el, în mod concret servea în ultimă analiză cauzei transformării democratice a țării. Acest lucru ne și dă dreptul să numim realismul din secolul al XIX-lea ca fiind democratic, deși printre reprezen-tanții lui nu erau prea mulți oameni care împărtășeau pe față ideile demo-craților revoluționari.

În lumina acestor particularități ale raportului metodei artistice rea-liste cu principalele sarcini ale epocii, ne putem lămuri unele laturi noi ale problemei realismului socialist în ansamblu, și în special legăturile lui cu realismul din trecut.

Cînd începe în Rusia formarea realismului socialist? Atunci cînd în însăși realitatea rusă s-a ridicat cu toată tăria problema nu numai a mișcării democratice, dar și a mișcării de eliberare proletare, socialiste. I.V.Lenin a subliniat importanța romanului lui Gorki: „Mama“, pentru înțelegerea de către muncitori a misiunii lor istorice. Dezvoltarea artei realismului soci-alist, însușirea acestei metode de către mereu alte grupuri de oameni de artă au marcat procesul întăririi legăturilor artei cu lupta pentru socialism. Firește că acest proces se desfășoară tot mai repede după izbînda Marei Re-voluții Socialiste din Octombrie, cînd în urma primei victorii de impor-tanță istorică mondială a socialismului au fost sfărîmate, distruse, principalele bariere sociale care despărțeau arta de masele populare ridicate la lupta pentru construirea socialismului.

Dacă în secolul al XIX-lea arta realistă servea cauza transformării democratice a Rusiei, acum ea începe să slujească cauza construirii soci-alismului. Există o legătură organică, indisolubilă între arta realistă din trecut și arta realismului socialist. După părerea noastră, se poate spune că (cel puțin la începutul dezvoltării) acestea sînt aceleași forme realiste ale artei, existente însă în noile condiții istorice. În pictura rusă, această par-ticularitate a dezvoltării istorice poate fi urmărită clar în creația lui N.A. Kasatkin, unul din cei mai consecvenți continuatori ai operei primei generații de „peredvijnici“ din ultimul deceniu al secolului trecut, care în perioada sovietică a devenit unul din întemeietorii artei realismului socialist. Nu în zadar A.H.R.R. care a devenit leagănul realismului socialist în pictură a fost și din punct de vedere organizatoric o succesoare directă a mișcării „peredvijnicilor“.

Firește, în tablourile celor de la A.H.R.R. există trăsături noi față de operele realiștilor ruși din secolul al XIX-lea. Aceste trăsături noi sînt con-ditionate de noua realitate istorică. „Peredvijnicii“ nu puteau observa și zugrăvi poporul care se leapadă de cătușele exploatării și construiește cu însuflețire o viață nouă. Totuși, aceste trăsături noi, nu numai că nu rup legătura indestructibilă dintre realismul celor de la A.H.R.R. cu al „peredvijnicilor“, dar ele se și manifestă în primul rînd, în măsura în care cei de la A.H.R.R. au fost fideli celor mai bune tradiții ale realismului de-mocratic.

Această legătură a artei sovietice cu tradițiile clasice se dezvoltă în mod firesc, nu numai în prima perioadă a dezvoltării artei sovietice, dar și în perioada mult mai matură a ei. Oare nu este evidentă legătura dintre metoda folosită în tablourile consacrate vieții de fiecare zi, pictate după

război de F. Reșednicov, S. Grigoriev și de alți pictori, și genul peredvijnicilor? Principala deosebire constă în aceea că acolo metoda realistă a fost îndreptată în primul rînd spre criticarea temeliiilor societății burghezo-iobăgiste, spre proslăvirea luptei poporului *împotriva* autocrației și a capitalimului, iar astăzi ea servește cauza socialismului, cauza educației comuniste a poporului sovietic.

Prin urmare, nu e vorba să se găsească deosebiri reale sau aparente dintre metoda artei sovietice și metoda artiștilor clasici (în aceasta se află rădăcina multor greșeli, inclusiv, după cum am mai spus, a greșelilor autorului acestor rînduri), ci în a studia cum metoda artiștilor clasici devine punctul principal de plecare al luptei artei sovietice înaintate, pentru socialism. „Ajungerea din urmă“ a clasicilor, despre care a vorbit A.A. Jdanov la consfătuirea muzicienilor sovietici, reprezintă procesul însușirii culmilor metodei realiste în întreaga ei bogăție atinsă în trecut, pentru ca arta, statornicindu-se temeinic pe această bază, să poată porni mai departe.

În felul acesta, sarcina criticii nu constă în a „descoperi“ în ce măsură portretul în pictura sovietică nu seamănă cu portretul lui Repin, sau în ce anume peisajistul nostru trebuie să evite învățămintele lui Savrasov și Levitan, ci tocmai dimpotrivă: în studierea metodelor, formelor de folosire a procedeelelor clasicilor, în sarcinile practice de realizare a culturii artistice socialiste.

Numai pe această bază este posibilă dezvoltarea continuă a metodei realiste, dezvoltare care pornește de la practica reală a vieții.

Temelia temeliiilor metodei realiste în epoca noastră, constă în aceea că astăzi zugrăvirea veridică a vieții corespunde intereselor fundamentale ale popoarelor care luptă pentru comunism. Construcția socialistă are nevoie de o interpretare veridică a realității. Și, invers, zugrăvirea veridică a vieții, uneori chiar în pofida intențiilor autorului, servește cauza socialismului. Un minunat exemplu în această direcție a fost dat de I. V. Stalin în „Răspuns lui Bill-Beloțerkovski“, în legătură cu „Zilele Turbinilor“ de Bulgakov.

Una din greșelile vulgarizatoare ale celor de la RAPP consta în aceea că rapoviștii puneau sub semnul întrebării sensul ideologic și importanța obiectivă a zugrăvirii veridice a vieții. Schematizînd și denaturînd cerința adresată de partid oamenilor de artă, — de a-și însuși cele mai înaintate idei ale secolului, ideile marxism-leninismului, — pseudoteoreticienii de la RAPP opuneau reproducerea realității în artă principialității omului de artă. Aceasta era o denaturare a bazelor înțelegerii marxist-leniniste a esenței realismului, întrucît noi nu putem desprinde partinitatea artei de oglindirea veridică a vieții.

Proletcultiștii de la R.A.P.P. pe baza felului lor denaturat, fals de a înțelege „partinitatea“ chemau la lupta împotriva tuturor oamenilor de artă care nu se încadrau în patul lui Procust, al „ideologiei proletare“ alcătuit de ei. Drept rezultat, rappoviștii au frînat de fapt dezvoltarea realismului în arta sovietică.

Partidul ne-a învățat însă întotdeauna să apreciem caracterul realist al unei opere de artă, chiar și în cazul cînd artistul, în ciuda principiilor sale subiectiviste, greșite sau chiar vicioase, a reflectat realitatea numai într-o anumită măsură, veridic. Astfel, criticîndu-i pe rappoviști, I.V. Stalin a arătat la timpul său că orice operă de artă trebuie apreciată după esența ei: „În ceea ce privește însă piesa „Zilele Turbinilor“, ea nu este chiar atît de proastă, deoarece ea aduce mai mult folos decît rău. Nu uita că principala impresie pe care i-o lasă spectatorului această piesă este o impresie favorabilă bolșevicilor: „dacă pînă și oameni ca Turbinii sînt nevoiți

să depună armele și să se supună voinței poporului, considerîndu-și cauza definitiv pierdută, înseamnă că bolșevicii sînt invincibili, că bolșevicilor n-ai ce să le faci". „Zilele Turbinilor“ constituie o demonstrație a forței atotbiruitoare a bolșevicilor.

Desigur că autorul nu-i vinovat cîtuși de puțin de această demonstrație. Dar ce ne interesează pe noi acest lucru? *)

Firește că principiile greșite ale lui Bulgakov s-au oglindit în piesa lui, dar principalul, după cum arată I.V. Stalin, constă în aceea că scriitorul a reușit să arate într-o anumită măsură veridic, invincibilitatea bolșevicilor, a revoluției.

Pentru a-i educa pe oameni în spiritul comunismului, arta sovietică are nevoie de adevăr. În primul rînd, de adevăr. Nu în zadar partidul duce o luptă îndîrjită împotriva tuturor manifestărilor de formalism. Formalismul este doar a denaturare a vieții. Zugrăvind viața în chip veridic, în imagini tipice, în esența conținutului ei, omul de artă sovietic arată în același timp sensul celor ce se petrec, ajută să se înțeleagă realitățile și acesta reprezintă unul din cele mai importante mijloace educative.

Încă în 1919, V.I. Lenin a subliniat necesitatea ca scriitorul să studieze viața. „Mai puțină trîncăneală politică, — a scris el în „Marea inițiativă“ — și mai multă atenție la faptele simple dar vii, ale construcției comuniste, fapte luate din viață și verificate de viață. Iată lozinca pe care trebuie s-o repetăm mereu tuturor scriitorilor noștri, agitatorilor, propagandiștilor, organizatorilor și așa mai departe“ (**).

Am vorbit mai sus de rolul uriaș pe care-l are observarea vieții, studierea ei minuțioasă și amănunțită pentru crearea unor imagini într-adevăr tipice, care să dezvăluie profund esența realității. Dacă omul de artă a studiat atent ceea ce vrea să zugrăvească, se obține adevărata artă. Fără asta „iese ceva neartistic“ (Lenin). S. Grigoriev e un minunat pictor de gen și cele mai bune lucrări ale lui se bazează pe o observare adîncă a esenței poetice a vieții. Dar cînd acest pictor s-a apucat să zugrăvească pe „Entuziasții de la Kahovka“ fără să fi studiat cum se cuvine obiectul dat și prin urmare, fără să-l înțeleagă, i-a ieșit un tablou gol, artificial. Orice „născocire“ a vieții se răzbuună crunt pe artist, producîndu-i eșecuri grele de creație. A zugrăvi viața în mod veridic înseamnă a ști să dezvălui în ea laturile și tendințele esențiale, să dezvălui ceea ce are ea pozitiv și ceea ce are negativ.

În ce rezidă forța celor mai de seamă opere ale artei sovietice? În aceea că dezvăluind unele laturi importante ale activității noastre în imagini tipice, ele ajută la înțelegerea vieții, la stabilirea unor considerente precise, partinice, cu privire la tendințele dezvoltării ei.

De aceea, cerința realismului de a reflecta în mod veridic viața este indisolubil legată de problema principialității artei noastre. Artă noastră este realistă tocmai pentru că este principială. S-ar putea spune și invers: artă noastră este principială tocmai pentru că ea oglindește veridic realitatea noastră, ea ajunge în mod inevitabil în cele mai de seamă manifestări ale ei la principialitatea comunistă, căci aceasta este o consecință directă, o concluzie directă din cunoașterea veridică a vieții.

Această legătură indisolubilă și organică dintre veracitate și principia-

*) I. Stalin, Opere, vol. 11, p. 328; ed. P. M.R. p. 361

***) V. I. Lenin: Opere, vol. XXIX, pag. 386; Vezi și „Lenin și Stalin despre construcția de Partid“, vol. II, Ed. P.L.P., 1953, pag. 73

litate în arta realismului socialist, poate fi înțeleasă în lumina unor probleme generale ale dezvoltării artei în epoca socialismului.

În societatea socialistă s-a schimbat esențial raportul omului de artă față de realitate, în comparație cu situația din epoca capitalismului. Acolo tocmai datorită veracității sale, realismul servea la zdruncinarea optimismului oficial al societății burgheze, demasca toate plăgile și viciile ascunse ale orînduirii capitaliste și prin aceasta, în mod obiectiv submina însăși temeliile ei. Smulgerea tuturor măștilor însemna pentru omul de artă în epoca capitalismului, lupta împotriva societății în care trăia.

În societatea socialistă, zugrăvirea veridică a realității înseamnă în primul rînd lupta pentru consolidarea și înflorirea acestei societăți, pentru mersul ei continuu înainte, și în aceasta rezidă sensul social progresist cel mai important al artei noastre. Aceasta constituie izvorul patriotismului său nobil și înalt. Patriotismul sovietic este una din cele importante trăsături ale artei realismului socialist. Dragostea pentru patria socialistă, mîndria pentru succesele ei și slăvirea acestor minunate succese în operele de artă, lupta pentru înflorirea și măreția țării, ura față de dușmanii ei, iată însușirile nobile și mărețe ale artei sovietice.

Vom reveni mai jos asupra problemei patriotismului sovietic ca bază dătătoare de viață a artei noastre, iar acum vom continua să analizăm particularitățile ogîndirii realiste, veridice a vieții în arta realismului socialist. Scopul artei realiste în societatea burgheză constă în a dezvălui viciile organice proprii acestei societăți. În societatea burgheză, realismul este un acuzator aspru și necruțător al orînduirii sociale dominante.

În societatea socialistă, arta realistă este chemată să dezvăluie, tot așa ca și în societatea burgheză, esența relațiilor dintre oameni, esența fenomenelor social-istorice. Dar în cele două cazuri, această esență este diametral opusă. În condițiile capitalismului esența se află în oprimarea omului de către om, în morala de junglă a „luptei tuturor împotriva tuturor“, în batjocorirea tuturor însușirilor omenești din om. În condițiile socialismului, esența se află în egalitatea oamenilor între ei, în unitatea moral-politică a poporului, în umanismul socialist. Este firesc că în societatea socialistă realismul afirmă toate aceste însușiri și tocmai în acest sens, din realism critic el se transformă într-un realism care afirmă și consolidează socialismul.

În arta sovietică, un rol uriaș îl joacă zugrăvirea veridică și profundă a formelor înaintate de viață, a noilor și celor mai bune însușiri care se nasc în lupta pentru socialism, căci toate acestea au o mare însemnătate morală și politică pentru educația comunistă a omului sovietic.

Sprijinindu-se pe mărețele tradiții ale clasicilor care ne-au lăsat imagini nemuritoare de eroi pozitivi, arta sovietică năzuiește să creeze chipuri luminoase și însuflețite de oameni sovietici, dezvăluind cu o tipizare cât mai viguroasă și profundă esența fizionomiei lor spirituale. „Forța și însemnătatea artei realiste constă în aceea că ea poate și trebuie să descopere și să scoată la iveală înaltele calități sufletești și trăsăturile pozitive tipice ale caracterului omului simplu, să creeze în culori vii chipul său artistic, demn de a fi exemplu și obiect de imitare pentru oameni“*).

Marxismul ne învață că lupta noului, a elementului înaintat din viață împotriva vechiului, a elementului perimat, reacționar, constituie principalul

*) G. M. Malenkov, Raportul de activitate al Comitetului Central al P.C.(b) al U.S. la Congresul al XIX-lea al Partidului, Gospolizdat 1952, p. 73, Ed. P.L.P. 1952, pag. 83

conținut al dezvoltării istorice a vieții. Partidul cheamă pe oamenii de artă sovietici să descopere în realitatea noastră socialistă această luptă a noului cu vechiul, luptă prin care se înălțuiește dezvoltarea noastră. „Dramaturgii și teatrele — se arată în Hotărîrea C.C. al P.C (b) al U.R.S.S. „Despre repertoriul teatrelor dramatice și măsurile pentru îmbunătățirea lui“ — trebuie să oglindească în piesele și spectacolele lor viața societății sovietice în neîncetata ei mișcare înainte, să contribuie prin toate mijloacele la dezvoltarea continuă a celor mai bune laturi ale caracterului omului sovietic...“*) Urmind aceste indicații ale partidului, omul de artă își îndeplinește menirea sa de „inginer al sufletelor omenesti“ în măsura în care, pe de o parte, năzuiește să arate tot ce este mai frumos în oamenii sovietici, în creația lor, tot ceea ce poate servi de exemplu, iar pe de altă parte, el e chemat să lupte împotriva vechiului, a ceea ce și-a trăit traiul, demascînd, biciuind manifestările lui. Pentru omul de artă sovietic inovația în adevăratul sens al cuvîntului nu se află în căutarea unor forme noi, abstracte, așa cum cerea critica formalistă, ci în priceperea de a găsi noul în viață, în priceperea de a-l deosebi de ceea ce e vechi.

Priceperea de a vedea noul în viață este chezașia succesului omului de artă. Tabloul „Iarmarocul“ de A. Plastov, un mare maestru și un experimentat observator al satului sovietic, a ieșit neizbutit tocmai pentru că autorul nu a reușit să descifreze elementul esențial din viața colhozului de după război — setea de a tămădui cît mai repede rănile pricinuite de război, de a face să renască pămîntul natal prin muncă plină de abnegație și pasiune. Iată de ce tabloul „Stăpînii pămîntului“ de A. Maximenco este superior prin conținutul său de idei pînzei lui Plastov. Colhoznicii lui Maximenco sînt adevărații stăpîni ai pămîntului, care se pregătesc pentru o creație plină de bucurii pe ogoarele nemărginite ale colhozului. În aceasta stă adevărata poezie a tabloului. Aceeași calitate o are și tabloul lui F. Surpin „Renașterea“, cu tot alegorismul lui de prisos.

Oamenii sovietici înaintați, faptele lor vitejești, chipul lor moral, iată noul din viață care intră în operele oamenilor de artă sovietici, ca principal izvor al frumuseții lor.

Priceperea de a vedea noul în viață nu trebuie, firește, înțeleasă în sensul că omul de artă sovietic poate și trebuie să zăgrăvească numai acest nou. Tot ce există în viață și are o însemnătate socială, poate servi drept obiect pentru arta realistă.

Iată de ce e important de subliniat că întru cît în realitatea noastră mai există numeroase fenomene negative, mai există oameni falsi, una din cele mai importante sarcini ale artei, constă în a demasca ceea ce e perimat, pe cale de dispariție. Vom analiza această problemă mai amănunțit ceva mai departe, dar acum să ne oprim asupra faptului că nu poți observa ce și-a trăit traiul, dacă nu știi să vezi noul. Dacă omul de artă arată lupta noului cu vechiul, dezvăluind într-o imagine tipică, atît esența unuia cît și a celuilalt, el se sprijină pe înțelegerea limpede a faptului ce anume face ca noul să fie nou, în ce anume se dezvăluie în modul cel mai hidos, caracterul perimat al vechiului.

Intransigența pătimașă a lui Maiakovski față de „tot ce este putred în viața socială și în viața de fiecare zi“, este indisolubil legată de minunatul simț al marelui poet de a distinge tot ce este nou, tot ceea ce prevestește în viață „patria care va fi“.

*) „Despre repertoriul teatrelor dramatice și măsurile pentru îmbunătățirea lui“ — Hotărîrea C.C. al P.C.(b) al U.R.S.S. din 26 august 1946, Gospolitizdat, 1950, p. 14.

În legătură cu aceasta se ridică problema realismului și a romantismului revoluționar, precum și a relațiilor dintre acestea în arta epocii socialismului.

După cum am văzut, teoria burgheză a artei s-a obișnuit să opună în mod categoric realismul romantismului. De altfel, pentru toate epocile dezvoltării artei pînă la epoca socialismului, această opunere avea un oarecare sens. Firește, nu pentru că aceste două tendințe existau în mod obligator separat, ci pentru că chiar împletindu-se în creația unui artist, ele se aflau în relații opuse. Astfel, la Alexandr Ivanov găsim o contradicție distinctă dintre concepția utopică, în fond romantică, a tabloului lui „Apariția lui Mesia” și genialele cuceriri realiste în însușirea artistică a naturii și a omului, atît în schițe cît și în tablou. Curentele romantice din arta trecutului, au fost întotdeauna legate de respingerea realității contemporane, de negarea ei, de plasarea realității istorice în lumea visului utopic, a basmului. Așa s-a întîmplat cu toate curentele romantice din perioada presocialistă. Această trăsătură este caracteristică nu numai romantismului reacționar, de pildă, în operele lui Novalis, sau De la Roche, dar chiar și în romantismul revoluționar. În acest caz, visele romantice, ca un protest subiectiv împotriva monstruoșităților societății burgheze, au întotdeauna tendința de a dobîndi înfățișarea unei îndepărtări utopice de realitate. Astfel, Daumier, pe de o parte, este un maestru al grotescului realist, cît se poate de viu și necruțător, în spiritul caricaturii politice, sau, mai precis, sociale, iar pe de altă parte, este creatorul unor imagini lirico-romantice ca „Don Quichotte”, care în esența lor sînt abstracte.

Dar chiar în primele etape ale dezvoltării artei realismului socialist — lucru pe care-l putem urmări cît se poate de bine în primele opere ale lui Gorki, — apare un nou raport între zugrăvirea veridică, reală a vieții și visul romantic.

Romantismul din arta trecutului, ca o formă de negare a orînduirii sociale existente, înseamnă refuzul de a accepta condițiile crunte ale capitalismului contemporan, dar care n-a putut propune un program concret de reorganizare a vieții, acest program rămînînd în mod necesar utopic. Am vorbit despre aceasta mai sus.

De aceea, negînd contemporaneitatea, romanticii ajungeau la una din cele două concluzii posibile. Era uneori năzuința utopică înainte, spre viitor, deși și în acest caz, acest viitor nu căpăta și nu putea căpăta înfățișarea sa complet istorică. Nu în zadar, chiar și la Cernișevski, Vera Pavlova *visează* la cum va fi viața în societatea socialistă. Alteori era vorba de un romantism reacționar, visînd la un trecut fericit. Numai din clipa în care s-a pus în mod practic problema revoluției socialiste, cînd a sosit era distrugerii societății vechi, capitaliste și a punerii temeliiilor societății noi, cu adevărat libere, numai atunci visul omului de artă a putut să nu mai fie un vis utopic, a putut căpăta o formă concretă, palpabilă, legîndu-se de programul real, practic al reorganizării fundamentale a lumii.

De îndată ce omul de artă, urîndu-i pe reprezentanții înaintați ai societății începe să-și dea seama nu numai de faptul că „secolul de aur” al omenirii se află nu în urmă, ci în față, dar și de faptul că acest „secol de aur” este un scop concret, realizabil, al luptei reale pentru viață, că drumul acestei lupte care trece prin distrugerea capitalismului, prin revoluția socialistă, prin dictatura proletariatului, este limpede, numai atunci devine posibil să îmbini, că contopești zugrăvirea lucid realistă a realității și visul îndrăzneț și pătimaș despre distrugerea lumii capitaliste perimate, visul despre viitorul fericit care așteaptă omenirea atunci cînd ea se va lepăda

de lanțurile robiei capitaliste. Pe această bază s-a și format arta din prima perioadă de creație a lui Gorki, încă dinaintea de Revoluția Socialistă din Octombrie. În aceasta constă patosul poetic al lui Maiaovski.

Și de aceea, în arta realismului socialist, romantismul revoluționar nu este ceva opus veracității realiste, ci este o parte componentă necesară a însăși metodei realismului socialist.

Subliniind unitatea indestructibilă dintre realism și romantismul revoluționar în arta sovietică, noi vedem izvorul acestei unități în faptul că tocmai în activitatea de fiecare zi a poporului, în condițiile vieții noastre rezidămărețul patos eroic al construirii comunismului. Pe de altă parte, visul romantic despre viitorul fericit și plin de bucurii se pregătește și se realizează în activitatea completă, de fiecare zi, a oamenilor sovietici.

Tocmai pentru că romantismul prerevoluționar al trecutului se întemeia pe lupta „excepțională” a eroului împotriva condițiilor „normale” de viață, vechiul romantism chema la viață imagini accentuat unilaterale, care în mod obligator depășeau cadrul realității „obișnuite”. Așa sînt eroii ciclului napoleonean al lui Groux, așa sînt cavalerii din numeroasele tablouri „medievale” ale lui Delacroix. Eroii artei sovietice — fruntașii producției și ai ogoarelor colhoznice, oameni de știință și militari — sînt oameni obișnuți, reprezentanți ai poporului sovietic, care n-au nimic excepțional, dar care sînt oameni făuritori de mari fapte istorice.

Tocmai acești eroi cu desăvîrșire noi au devenit eroii artei sovietice. Pentru prima dată în istorie, poporul a devenit stăpîn atotputernic al gândurilor omului de artă, iar creația lui istorică a devenit un izvor nesecat al inspirației artistice. Maeștrii artei au creat imagini de muncitori colhoznici înțelegînd că „...munca lor „modestă” și „neînsemnată” este de fapt o muncă creatoare care hotărăște soarta istoriei.*)

Subiectele și motivele cele mai tradiționale de zugrăvire dobîndesc în urma acestui fapt trăsături cu desăvîrșire noi, schimbîndu-se în mod hotărît. Există o deosebită asemănare de subiect între tablourile lui Mille în care sînt zugrăviți țărani, în special „Semănătorul”, și „Renașterea” lui F. Șurpin. În ambele tablouri este zugrăvită munca veșnică, din timpurile străvechi, a omului pe pămînt. Dar ce deosebire uimitoare între ele!

În tablourile lui Mille există ceva pios. Pentru el munca poate că nu este o ocnă istovitoare, dar o obligație sacră, aproape fatală a țaranului de a lua parte la rotația veșnică a pămîntului. Țăranul nu este stăpînul, ci sluga fertilității. În slugărnicia plină de smerenie cu care el lucrează pămîntul există ceva din scriptură — „e vremea de a semăna și vremea de a strînge recolta”. El este supus obligației sale de a munci. Aceasta face ca chipurile zugrăvite de Mille să fie uneori măreț patriarhale, dar la el munca nu capătă niciodată poezia creației libere, la el ea reprezintă o slujire.

Principala temă la Șurpin este renașterea postbelică a țării. Colhoznica lui Șurpin este stăpînită de setea pătimașă de a trezi din nou pămîntul la viață. Chipul ei este plin de un patos creator, deși în tablou el este înfățișat printr-un procedeu întrucîtva exterior, alegoric. Pictorul a păcătuit chiar și împotriva veracității elementare, făcînd femeia să arunce semințe în pămînt neboronit, dar aceasta era necesar pentru a crea senzația pămîntului ridicat de om, pămînt ale cărui straturi grele sînt martore ale puternicelor eforturi ale omului.

Astfel, dintr-un exemplu concret, putem vedea cum romantismul

*) I. Stalin, Problemele leninismului, ed. 11-a, p. 458; Ed. PLP p. 444.

devine un element necesar pentru zugrăvirea veridică a viciei în manifestările sale tipice.

Proslăvirea felului în care în mod practic, concret, se construiește astăzi ziua de mâine, visul care se transformă zilnic în realitate, — iată una din principalele temelii ale romantismului revoluționar, ca una din cele mai importante însușiri ale realismului socialist.

Romantismul revoluționar presupune o luptă consecventă pentru un anumit ideal. Din acest punct de vedere, conținutul romantismului realismului socialist este lupta pentru construirea societății comuniste. Dar pentru aceasta, este din nou necesar, în primul rînd, să ai priceperea de a deosebi vechiul de nou. Căci, din punctul de vedere al cunoașterii profunde, adevărate a realității, așa cum ne învață materialismul dialectic, important este în primul rînd nu ceea ce pare în momentul respectiv a fi trainic, ci ceea ce apare și se dezvoltă. Și un realist, în adevăratul sens al acestui cuvînt, consideră drept element conducător în viață nu ceea ce este în momentul respectiv cel mai caracteristic și mai des întîlnit, ci ceea ce este înaintat, progresist, cărui îi aparține ziua de mâine.

Creația lui Maiakovski ne dă o strălucită pildă de atitudine romantico-revoluționară față de realitate. Lui Maiakovski i s-a reproșat extrem de des caracterul așazis utopic al creației lui, faptul că el ar scrie nu ceea ce există în realitate, ci năzuind tot mereu spre „Indepărtatul comunsim“. Dar pentru creația lui Maiakovski, deosebit de caracteristică este tocmai repulsia pătimașă față de tot ceea ce este perimat, față de tot ceea ce trage înapoi, față de toaterămășițele capitalismului în viață și în conștiința oamenilor noștri; și pe de altă parte dragostea pătimașă față de tot ce este înaintat în realitatea noastră, față de viitorul care se făurește în creația practică a zilei de azi.

Ceea ce mai trăiește și pare dominant dărește generat de trecut și împiedică dezvoltarea formelor noi de viață, poate încă slabe, nu poate fi zugrăvit în arta realistă ca ceva de neclintit și atotputernic. Această teză poate fi ilustrată cu ajutorul tabloului „Intr-o veche uzină din Ural“ de B. Johanson. Pictorul a înțeles just dialectica dezvoltării noului în viață și tocmai de aceea el a redat senzația clară a întregii netrăinicii lăuntrice a fabricantului, arătînd în chipul muncitorului pe viitorul revoluționar. În acest sens, tabloul lui Johanson este un exemplu de unitate dintre realism și romantism revoluționar, mai precis de romantism care este propriu realismului socialist, ca o însușire a lui.

O popularitate deosebită au cucerit acele opere ale artei plastice sovietice, în care s-au oglindit în mod viu elementele noului, elementele înaintate din viața noastră, în care aceste fenomene noi, caracteristice realității noastre au fost lipizate. Pe la mijlocul celui de al treilea deceniu al secolului nostru au apărut aproape în același timp două tablouri: „Sedinta unei celule sătești“ de E. Ceptov și „De la iarmaroc“ de P. Koncealovski. Ambele tablouri erau consacrate vieții satului rus. Tabloul lui Koncealov dădea o imagine extrem de clară a naturii. Micul tablou al lui Ceptov era mult mai modest și așa spune chiar ascetic. Dar, cu toate acestea, forța adevărului social rămînea de partea tabloului lui Ceptov. El a știut să găsească în viața țărănimii trăsăturile noi, cele mai importante pentru acea epocă: trezirea maselor țărănești la o viață politică activă, care schimba însăși modul de viață a satului format în decurs de secole.

Koncealovski a zugrăvit satul care părea, în 1926, cînd a creat el tabloul, ca fiind „tipic“ din punct de vedere statistic, cu ulițele sale murdare, cu țaranul desculț și întunecat, cu flăcăul teleleu și tînăra țarancă în hasma. E oare tipic acest chip al țaranului din acea perioadă? Da, în oarecare mă-

sură e tipic. E satul pe care capitalismul îl generează zi de zi, ceas de ceas. Dar Koncealovski n-a dat nici o atenție acelor importante elemente noi din viața țărănimii, care l-au bucurat atît pe Ceptov.

Romantismul revoluționar nu se reduce la anumite procedee artistice exterioare. Ni se pare că noi trebuie să vedem romantismul revoluționar nu în retorică, în drapele care flutură, în gesturi patetice etc. Romantismul poate fi exprimat ca formă într-un clip cu totul diferit.

În arta noastră, romantismul revoluționar înseamnă priceperea omului de artă de a vedea în realitatea contemporană ziua de mîine și de a lupta pentru ea. Dar din motivele indicate mai sus, această luptă pentru ziua de mîine este o reverie fără conținut. Esențialul constă în a ști să vezi noul în viața însăși. „Tribunalul sovietic“ de B. Johanson conține un romantism revoluționar adevărat, într-o măsură mai mare decît, de pildă, „Apărarea Petrogradului“ de A. Deineki, deși în primul tablou nu există nici un element de retorică „romantică“, iar cel de-al doilea este deseori considerat din cauza patosului lui abstracto-formal ca un model de rezolvare romantică a imaginii.

Să subliniem acest element extrem de important. Romantismul revoluționar înseamnă priceperea de a vedea noul în viață (și vom adăuga, de a slăvi acest nou) și în același timp de a urî vechiul, pe cale de dispariție, înfîndul cu ajutorul zugrăvirii artistice ascuțite, smulgîndu-i toate măștile. Important este că romantismul revoluționar al realismului socialist se întemeiază atît pe afirmarea noului, cît și pe negarea vechiului în egală măsură, pe studierea profundă a vieții și zugrăvirea ei veridică în imagini tipice.

Întreaga realitate, cu toată bogăția și varietatea fenomenelor ei, reprezintă un subiect pentru omul de artă sovietic. Tot ce este interesant în viață trebuie să se găsească în cîmpul vizual al artei realismului socialist.

„Scrieți adevărul“ — această indicație a lui I. V. Stalin subliniază importanța fundamentală a studierii și zugrăvirii complete și multilaterale a vieții de către oamenii de artă sovietici. Ori ce încercări de a îngradi în chip dogmatic sarcinile artei realismului socialist, nu pot decît dăuna dezvoltării sale rodnice. Partidul i-a prevenit întotdeauna pe teoreticienii în domeniul artei și pe criticii de artă împotriva „prescrierii“ artificiale dogmatice și scolastice a căilor artei sovietice.

În lucrările clasicilor marxism-leninismului găsim modele strălucite de marxism creator, modele de felul în care, pe baza studierii unui material concret, se trag concluzii teoretice profunde, care corespund desfășurării obiective a lucrurilor. Marxismul este un dușman neîmpăcat al scolasticismului abstract. Teoria marxism-leninismului este o călăuză în acțiune, o forță puternică în practica socială reală, tocmai pentru că respingînd de la rădăcină orice dogmatism, oglindește cît mai complet și profund esența proceselor care au loc în realitate.

Estetica marxist-leninistă nu poate admite în componența sa formule moarte, situate în afara vremii, dogme abstracto-scolastice născocite pe cale logică. Dogmatismul este ostil însuși spiritului teoriei sovietice a artei. Sarcina esteticii constă în a descoperi legile obiective potrivit cărora se dezvoltă arta pentru a le folosi în interesele societății socialiste, și nicidecum pentru „a reglementa“ activitatea oamenilor de artă sovietici.

Dogmatismul abstract a căpătat din păcate o anumită răspîndire în rîndurile oamenilor de artă și în perioada de după război. Deși încă la începutul celui de al patrulea deceniu, partidul a dat un exemplu de luptă împotriva dogmatizării scolastice în domeniul artei, zdrobind „teoriile“ greșite

și dăunătoare ale celor dela RAPP, recidive ale acestora au mai avut loc și foarte recent. Ele s-au manifestat în special în opunerea realismului socialist tradițiilor clasice, opunere despre care am vorbit mai sus.

Logicismul abstract, dogmatismul s-a manifestat într-o formă mai mult sau mai puțin distinctă și într-o serie de alte teze care au circulat printre criticii și teoreticienii în domeniul artei. Autorul acestor rînduri a indicat deja existența unei asemenea tendințe dăunătoare, în câteva din tezele sale cuprinse în unele lucrări anterioare închinată problemelor de teorie. În afară de cele menționate mai sus, trebuie subliniată părerea greșită pe care am împărtășit-o cu privire la caracterul esențialmente „afirmator” al artei realismului socialist (vezi Culegerea Academiei de Arte: „Probleme de teorie a artei plastice sovietice”, M. 1948). Deși am subliniat necesitatea de a critica, de zugrăvi fenomenele negative din viață, totuși, analizând problema ajungeam la o teză abstractă în formularea ei și greșită în fond, că întrucît sarcina omului de artă este de a vedea noul din viață, înseamnă că el „trebuie” „în primul rînd” să înfățișeze acest nou.

Același dogmatism schematic și-a găsit expresia și în discutarea problemei esenței tipicului. Înțelegerea greșită a tipicului ca expresie a unei medii statistice pornea de fapt de la acelaș procedeu abstracto-logic de a „construi” concluzii teoretice. Desfășurarea macanicistă a gîndirii apărătorilor acestei teze era aproximativ următoarea: dacă sarcina omului de artă constă în a studia profund viața, însemnează că trebuie dezvăluit ceea ce este cel mai tipic, iar întrucît cel mai tipic este ceea ce se întîlnește cel mai des în viață, cererea lui Engels de a se zugrăvi caractere tipice în împrejurări tipice trebuie înțeleasă ca o necesitate de a zugrăvi fenomenele cel mai des întîlnite în realitate. Se obținea astfel un etalon schematic potrivit căruia multe din cele mai importante teme trebuiau să rămînă pentru arta sovietică ceva tabu. Orice abatere de la regulamentul elaborat în mod scolastic stîrnea proteste furtunoase: nu e tipic! Era necesar să se spulbere această dogmă scolastică greșită, care frîna dezvoltarea viei a artei sovietice, ceea ce a și fost făcut la Congresul al XIX-lea al Partidului în Raportul lui G.M. Malenkov, atunci cînd el a examinat problema tipicului.

Intr-un capitol anterior am încercat să analizăm această teză extrem de importantă a teoriei artei realiste. Am subliniat că tipizarea este forma specifică a generalizării artistice, că tipicul este dezvăluirea esenței în concret, în particular, că dezvăluind esența fenomenului, sensul lui lăuntric cu ajutorul creării unor imagini cu adevărat tipice, omul de artă realist își spune prin aceasta părerea sa despre aceste fenomene, dictează verdictul său și că, prin urmare, tocmai în alegerea și tratarea tipicului se dezvăluie partinitatea omului de artă. Astfel, în însăși dezvăluirea profundă a adevărului vieții în tabloul „Intr-o veche uzină din Ural” de B. Johanson se dezvăluie orientarea lui ideologică. Cum trebuie înțeles faptul că această operă este *profund veridică*? Aceasta înseamnă că în tablou se arată ura și forța muncitorului care se maturizează, viața sa lăuntrică și credința sa în victorie, iar la fabricant, cu toată aparența lui de stăpîn, se vede teama, josnicia, inevitabilitatea pieirii lui. Oare nu în aceasta se află sensul ideologic al tabloului lui Johanson?

Demascarea „teoriei” tipicului ca a unei medii statistice a dat o serioasă lovitură rămășițelor dogmatismului în știința noastră despre artă și în critica de artă a dezvăluit noi posibilități pentru dezvoltarea mai rapidă a artei realismului socialist.

Prejudiciile pe care această „teorie” le aducea practicii artei au fost arătate la timpul său de ziarul „Pravda”, care a publicat scrisoarea unui

grup de cititori: „In jurul romanului „Spre țărături noi“ de V. Lațis“*). Unii critici au atacat romanul lui Lațis, călăuzindu-se tocmai după greșita teorie „statistică“ a tipicului. Proclamând unele caractere (Aivar Lidum) și împrejurări (destrămarea familiei Pațeplis) ca fiind „netipice“, acești critici s-au năpustit asupra operei scriitorului leton. O asemenea critică pornea nu de la studierea vieții, ci de la o schemă preconcepțată — „așa se întâmplă foarte rar, prin urmare nu e tipic“. In scrisoarea acestui grup de cititori s-a arătat limpede cât de greșită este această poziție. In scrisoare se arată că faptele pe care criticii le-au proclamat drept „un fenomen întâmplător, un episod neînsemnat“, exprimă în realitate particularitățile profund tipice ale perioadei istorice zăgrăvite. Astfel, după cum se arată în scrisoare, „destrămarea vieții de familie a unor chiaburi în perioada creșterii mișcării colhoznice, nu este un fenomen întâmplător și nu un simplu episod, ci o lege a vieții“. Tocmai de aceea putem spune că în romanul lui Lațis sînt arătate cât se poate de bine caractere tipice, în împrejurări tipice și în primul rînd lucrul cel mai principal — „epopeea poporului leton, care a rupt cu rînduiriile burgheze vechi și care construiește rînduiriile noi, socialiste“.

Cele de mai sus arată limpede cât de dăunătoare este „teoria“ scolastică a tipicului ca medie statistică, atunci cînd e vorba de arta sovietică. Încă pe la sfîrșitul deceniului al treilea, de fapt pe aceleași temeiuri, cei de la RAPP l-au acuzat pe Maiakovski că nu s-ar situa de pozițiile realismului.

Pe de altă parte, ideologii idealști de la „L.E.F“, „Okteabr“ și alte organizații, socotind tipizarea ca „o generalizare statistică“ s-au ridicat în cîteva rînduri împotriva principiilor realismului, și au „demască“ pe această bază, realismul celor de la A.H.R.R. pentru lipsa unei asemenea „tipizări“.

In ultima vreme, dogmatismul abstract în știința despre artă s-a manifestat deosebit de clar în așa numita „teorie a lipsei de conflict“.

Deși această teorie a fost demascată în primul rînd în domeniul dramaturgiei, unde a adus poate cele mai grave prejudicii, și deși în manifestările ei concrete multe lucruri sînt legate de problemele specifice ale dramaturgiei, pe care nu avem posibilitatea de a le trata în această lucrare, importanța problemei care ne interesează acum depășește cu mult cadrul teoriei dramei.

Avem în față un model clasic de logicism abstract în teorie, care a dăunat mult dezvoltării practicii artistice.

In ce constă „teoria lipsei de conflict“ și care sînt viciile ei fundamentale?

După cum am mai văzut, îngrădirea artificială, dogmatică a omului de artă, îngrădire care nu pornește de la necesitățile vieții, ci din scheme pseudo-teoretice născocite, subminează întotdeauna baza creării unei arte realiste de deplină valoare.

Faimoasa „teorie a lipsei de conflict“ a adus multe prejudicii nu numai dramaturgiei, cinematograful și literaturii, dar și artei plastice. Ea îi abătea pe oamenii de artă de la adevărata studiere a vieții și în același timp de la zăgrăvirea ei multilaterală și plină de conținut. Prin aceasta era slăbită și forța eficientă a artei, care era abătută prin constrîngere de la problemele actuale ale vieții realității noastre.

Acest lucru poate fi limpede înțeles dacă încercăm să răspundem următoarei întrebări: Poate oare arta noastră să-și îndeplinească cu toată vigoarea necesară funcția sa social-educativă, dacă nu va lupta cu hotărîre împotriva răului care mai există în viața noastră, dacă nu-i va demasca pe oamenii falși care împiedică înaintarea noastră spre comunism, dacă

*) „Pravda“ din 25 februarie 1952.

nu va dezvălui contradicțiile și conflictele reale în înfrîngerea cărora se înfăptuiește dezvoltarea noastră? Firește că nu. Iată de ce este atît de dăunătoare „teoria lipsei de conflict“, care strecoară o schemă goală (și în plus greșită) acolo unde omul de artă trebuie să se cufunde în viața clocotitoare și multilaterală, complexă și plină de contradicții, pentru a arăta esența fenomenelor care se petrec în viață, pentru a-i ajuta pe oamenii noștri în lupta lor.

Influența acestei teorii greșite în domeniul artei s-a manifestat în aceea că oamenii de artă se abțineau din precauție de a zugrăvi o serie de conflicte luate într-adevăr din viață, motivînd uneori acest refuz prin aceea că asemenea conflicte sînt „rare“ și prin urmare „nu sînt tipice“.

De aici se vede legătura dintre „teoria lipsei de conflict“ și înțelegerea tipicului ca o medie statistică. Firește că la noi, în societatea socialistă, oamenii făcarnici sînt, de pildă, infinit mai puțini decît oamenii cinstiti, adevărați patrioți sovietici, devotați cauzei comunismului. Totuși, și ei sînt destui și își întreprind acțiunile lor dușmănoase. Lupta împotriva oamenilor făcarnici este o sarcină actuală, direct legată de scopul comun al poporului sovietic — construirea comunismului. Prin urmare arta realismului socialist nu poate să nu demaște asemenea oameni falsi, oricum s-ar camufla ei, oricît de puțini ar mai fi ei. Atît timp cît în viață se produc conflicte cu tot felul de dușmani, arta realistă, cu adevărat înaintată, nu poate trece pe lîngă ele fără să le observe.

„Teoria lipsei de conflict“ își alcătuieste concepția sa sprijinindu-se pe o răspîndire relativ mică e anumitor conflicte de viață, ceea ce duce în mod practic la înfrumusețarea realității, la dezarmarea artei sovietice în lupta ei viguroasă împotriva stăgnării, a înapoierii, împotriva a tot ce este conservator și dușmănos. Aici se vede din nou în mod clar sensul tezei că problema tipicului este o problemă politică.

În arta sovietică poate fi tipic un personaj negativ? Da, firește, poate fi, deși acest lucru contrazice principiile de bază ale „teoriei lipsei de conflict“. Oare e tipică figura comandantului Gorlov sau o corespondentului de război Hripun din piesa „Frontul“ de Korneiciuk? În conformitate cu „teoria lipsei de conflict“ ar trebui să spunem că nu și să punem probabil la îndoială însuși caracterul realist al acestei strălucite piese.

Teoria marxist-leninistă a tipicului ne învață cum să abordăm aceste probleme. Firește, noi nu putem spune că oameni ca Gorlov sînt tipici pentru armata sovietică din perioada Marelui Război pentru Apărarea Patriei. Dar trebuie să înțelegem că imaginea lui Gorlov a concentrat în sine cu deosebită claritate trăsăturile caracteristice ale unei serii de comandanți. *Î n a p o i a ț i*, care împiedicau armata sovietică, în prima parte a războiului, în acțiunile ei de luptă împotriva cotropitorilor hitleriști. Și piesa lui Korneiciuk a jucat un mare rol ideologic și politic în anul 1942, în special pentru că în ea a fost înfățișat chipul tipic al lui Gorlov, caracteristic pentru conducătorii militari cu vederi conservatoare. În acest personaj se dezvăluia esența tipului social istoric dat, iar puternicul conflict dramatic dintre Gorlov pe de o parte și Ognev, și întreaga armată sovietică pe de altă parte, era un conflict tipic dintre elementul înaintat și cel înapoiat, un conflict a cărui rezolvare cu succes în însăși realitatea avea atunci o deosebită importanță pentru viață. Faptul că Korneiciuk a dezvăluit în fața tuturor adevărata esență a lui Gorlov, a arătat caracterul lui tipic, a fost principala manifestare a partinității unui om de artă sovietic înaintat.

Sarcina demascării a tot ceea ce este înapoiat și perimat, a tot ce este fals și dușmănos este una din cele mai actuale sarcini ale artei sovietice, care

este chemată să intervină activ în viață. Demascarea dușmanilor servește poporului sovietic drept o puternică armă în lupta pentru construirea societății comuniste.

La Congresul al XIX-lea al Partidului, G. M. Malenkov a subliniat deosebita însemnătate a satirei, a dezvăluirii îndrăznețe a contradicțiilor din viață: „Ar fi greșit să se creadă că realitatea noastră sovietică nu oferă material pentru satiră. Noi avem nevoie de Gogoli și Scedrini sovietici, care cu focul satirei să extirpeze din viață tot ceea ce este negativ, putred, cangrenat, tot ceea ce frânează mișcarea înainte.

Literatura și arta noastră sovietică, trebuie să înfățișeze cu îndrăzneală contradicțiile și conflictele existente în viață, să știe să folosească arma criticii ca unul din mijloacele eficiente de educare“*)

„Teoria lipsei de conflict“ a pus sub semnul întrebării dreptul oamenilor de artă sovietici de a critica, de a folosi satira în zugrăvirea realității sovietice. În domeniul artelor plastice această teorie s-a manifestat într-o foarte mică măsură în operele de seamă consacrate oglindirii conflictelor de viață existente în realitatea sovietică.

Astăzi oameni de artă sovietici, înarmați cu minunatele indicații ale partidului nostru, dispun de toate premisele necesare pentru lichidarea acestui neajuns însemnat.

E important să se pună cât mi repede capăt „teoriei lipsei de conflict“ și rămășițelor ei, și în domeniul științei despre artă. Pentru aceasta este necesar să se dezvăluie esența ei metodologică vicioasă, origina ei pur scolastică. Nu este nici un secret că această teorie a fost „elaborată“ pe cale pur logică. Partizanii lipsei de conflict în artă socoteau că în societățile împărțite în clase antagoniste există conflicte care cer o rezolvare revoluționară și acest lucru se oglindește în artă în zugrăvirea ciocnirii lor dramatice, a conflictelor din viață. Dar, spuneau ei mai departe, în condițiile socialismului nu există conflicte sociale ce nu pot fi rezolvate și prin urmare nici în arta realismului socialist nu există loc pentru conflict. Un exemplu „clasic“ de sofistică, dar în plus unul destul de dăunător.

Intr-adevăr, ce spun clasicii marxism-leninismului când arată că în societatea socialistă nu există conflicte antagonice? Ei spun că orînduirea socialistă lichidează antagonismele dintre clase, că ea se întemeiază pe baza unității moral-politice a poporului sovietic, pe baza prieteniei dintre popoare. De aici reiese clar că în socialism nu există și nu pot exista contradicții, conflicte, să spunem, între clasa muncitoare și țărănime sau între națiunile socialiste frățești. Încercarea de a născoci asemenea conflicte în artă n-ar duce decît la o denaturare monstruoasă a realității, la calomniile împotriva poporului sovietic.

Dar nu putem uita că epoca noastră este epoca scindării lumii în două lagăre — lagărul socialismului și lagărul imperialismului — că încercuirea capitalistă continuă să existe, precum și primejdia încercării de a dezlănțui un nou război împotriva U. R. S. S., că înlăuntrul țării noastre au mai rămas rămășițe ale claselor exploataatoare zdrobite, oameni vii, purtători ai ideologiei dușmane. Nu trebuie uitat că mai avem de depus o muncă uriașă pentru desrădăcinarea rămășițelor capitalismului din conștiința oamenilor. În aceste condiții, lupta împotriva a tot ce este dușmănos înlăuntrul țării are o uriașă importanță politică. Între oamenii sovietici și dușmanii

*) G. M. Malenkov: „Raportul de activitate al Comitetului Central al P. C. (b) a U. S. la Congresul al XIX-lea al Partidului. Gospolitizdat 1952, pag. 73, Ed. P.L.P 1952, pag. 83

care se ascund și se camuflează, oamenii falsi, există un conflict antagonic. Lupta împotriva acestora presupune lichidarea lor ca forță socială și aici nu este posibil decât o intervenție revoluționară. Aici nu poate fi nici urmă de absență a antagonismelor. A nu recunoaște acest lucru înseamnă de fapt a revizui bazele teoriei dictaturii clasei muncitoare, înseamnă a aluneca pe poziții dușmane, obiectiv contrarevoluționare, buhariniste.

În felul acesta, „teoria lipsei de conflict” se apropie la baza ei de „teoria” profund vicioasă și dușmănoasă a stingerii luptei de clasă. Acest lucru trebuie avut în vedere pentru a înțelege primejdia pe care o reprezintă propagarea ei în arta sovietică. În practică, ea duce la încercări de a paraliza spiritul combativ, intransigent al artei realismului socialist, de a submina temeliile partinității ei comuniste.

Astfel, pornind de la interpretarea scolastică, bucherească a diferitelor concluzii ale teoriei marxite, unii teoreticieni s-au dovedit orbi față de cele mai importante fenomene existente în viață și au început să propage „teoria lipsei de conflict” să pună la îndoială necesitatea satirei, sarcinile zugrăvirii critice a anumitor fenomene care au loc în realitatea sovietică.

De aici profundele greșeli teoretice, de aici tendința spre o primejdioasă dezorientare a practicii artistice.

În ultima analiză, concepția vicioasă pe care o analizăm, se bazează pe neglijarea principiului de bază al realismului socialist — al veracității și al caracterului istoric concret în zugrăvirea vieții, în dezvoltarea ei revoluționară. Ea se bazează pe substituirea studierii vii și variate a vieții, printr-o schemă abstractă, care în realitate se opune acestei vieți.

Iar acest lucru ducea la rîndul său la aceea că unii pseudo-teoreticieni încercau să despartă arta sovietică de necesitățile practice ale luptei poporului nostru pentru comunism. Într-adevăr, zugrăvirea veridică a realității reprezintă temelia uneia din cele mai importante însușiri a artei realismului socialist, a caracterului său popular, consecvent și multilateral.

AL, PHILIPPIDE

DESPRE TRADUCERILE DIN POEZIA RUSĂ ȘI SOVIETICA

Dacă aruncăm o privire asupra traducerilor din poezia rusă și sovietică din ultimii zece ani observăm două fapte.

Numărul lucrărilor în versuri traduse din rusește este considerabil: întrece cu mult nu numai numărul traducerilor din poezia rusă făcute înainte de 1944, dar întrece, cred, chiar numărul traducerilor din poezia universală făcute în intervalul 1900—1944. Mai demult la noi, se traducea foarte puțină poezie. Numeri pe degete traducerile bune de poezie care au apărut între 1900 și 1944.

Al doilea fapt este că toate traducerile din poezia rusă și sovietică apărute după 1944 sînt făcute de poeți. Bine înțeles nu toate sînt de aceeași calitate și, luate în amănunt, unele din ele au lipsuri și greșeli. Fidelitatea este controlată de confruntători cu textul și asigurată. Greșelile sînt mai mult în ce privește stilul. Dar și aceste greșeli, cînd sînt, sînt explicabile și scuzabile într-o oarecare măsură.

Din păcate încă puțini poeți de-ai noștri știu atît de bine limba rusă încît să poată traduce direct din originalul rusec. Au nevoie, de cele mai multe ori, de un colaborator, de cineva care să știe foarte bine rusește și care face o traducere textuală în proză, pe care ei o versifică și o fac poetică. Lucrul în asemenea condiții este mult mai greu decît atunci cînd poetul traducător traduce direct din original. Traducerea textuală pe care poetul traducător o are la îndemînă este literală, prozaică deci, cu totul nepoetică, fără culoare, fără melodie, fără parfum: un conținut amorf, fără viață, căruia trebuie să-i dai din nou poezia pe care bănuiești că o are în original. Operația aceasta a creației din nou în limba ta a originalului este necesară pentru orice traducere. Cînd traduci copiezi în limba ta originalul. Cînd însă faci această copie prin mijlocirea unei traduceri textuale, ești ispitit ori să pui prea mult de la tine, ori să urmezi prea de aproape textul și să sacrifici poezia în favoarea fidelității literale. Tonul originalului trebuie să-l ghicești din indicațiile pe care ți le dă traducătorul textual. S-ar părea chiar că o treabă ca asta este aproape imposibilă, sau mai bine spus că rezultatele unei asemenea trebi nu pot fi mulțumitoare. Totuși, din experiența mea și din experiența altora constat că rezultatele pot fi adeseori excelente. Constatarea asta poate fi făcută, de altfel, de oricine cercetează traducerile din poezia rusă și sovietică apărute la noi între 1944 și 1954.

Scopul expunerii de față nu este deloc să ofere o dare de seamă a tuturor acestor traduceri. Expunerea de față are de scop să înfățișeze cu ajutorul câtorva lucrări oarecare trăsături generale privind modul cum se lucrează traducerile din poezia rusă și sovietică. Se vor înfățișa de asemenea și câteva slăbiciuni de care dau dovadă unele din aceste traduceri. Nu vom zăbovi prea mult la amănunte; numai atât cât trebuie să scoatem încheeri generale sau de principiu.

Înainte de 23 August 1944, după cum am spus, poezia rusă și sovietică era la noi, datorită politicii anticulturale a oligarhiei burghezo-moșierești — în mare măsură necunoscută. Cititorul român cu cultură literară își mai aducea aminte, de prin anii de școală, de „Șalul negru“ al lui Pușkin, în traducerea lui Costache Negruzzi, de „Căruța poștei“ și de „Țigani“ lui Pușkin în traducerea lui Donici și mai știa că tot Donici s-a inspirat în fabulele lui, ba chiar a și tradus fabule din Crilov. Dacă ar fi vrut să cunoască poezia lui Lermontov, a lui Necrasov, un cititor obișnuit și nu un șoarece de bibliotecă, n-ar fi găsit în românește nimic. Cei care știau vreo limbă străină, mai ales cei care știau nemțește, cunoșteau în bune traduceri poeziile lui Pușkin și ale lui Lermontov. Cei care puteau citi poezia rusă în original erau foarte puțini. Din poezia sovietică un cititor român nu găsea în românește, cred, chiar absolut nimic, din cauză că politica culturală oficială a timpului era ostilă răspîndirii culturii sovietice.

Într-o asemenea stare de lucruri totul a trebuit să fie făcut de la început. Și pentru că la început a fost nevoie să se traducă mai mult proză de tot felul, lucrări de informație în primul rînd și apoi povestiri scurte, care puteau fi traduse repede și ușor, și romane care zugrăvesc viața sovietică, e lesne de înțeles că poezia a fost lăsată pe mai târziu. Dar a mai fost și alt-motiv, poate chiar cel mai puternic, pentru care traducerea poeziei ruse și sovietice a cerut mai mult timp. În afară de faptul că în general poezia este mai greu, mult mai greu de tradus de cît proza, cînd a fost vorba să se traducă în românește poezia rusă și sovietică s-a constatat că lipsea unealta de muncă principală, și anume cunoașterea limbii ruse de către poeții traducători. Colaborarea dintre un traducător textual și un scriitor șlefuitor, colaborare care s-a văzut de la început că poate da rezultate multumitoare, putea oare să fie de folos și atunci cînd era vorba de tradus poezie? Cum altă cale nu era, s-a început lucrul în modul acesta. Poeții s-au obișnuit încetul cu încetul cu acest soi de colaborare. Nu s-a lucrat întotdeauna foarte bine. Uneori, s-a lucrat în grabă, din pricină că trebuia la data aniversării nașterii sau a morții cutărui poet să fie neapărat gata un volum de traduceri din opera lui. Cînd e vorba de o aniversare, dacă traducerea nu s-a dat la lucrat din vreme, atunci e mai bine să publici cinci poezii bune traduse de cît să tipărești un volum de cincizeci de poezii traduse la repezeală, adică prost.

Traducerile mai slabe au fost corectate cu prilejul unor noi ediții sau au fost făcute din nou de alți scriitori. Așa s-a întîmplat cu poeziile lui Maia-covski. Maia-covski e un poet cu o expresie foarte personală, dificil de tradus, cu un stil eliptic și ritm sincopat care în românește se potrivește greu. De zece ani încoace s-au făcut la noi numeroase traduceri din Maia-covski și sînt poeme de ale lui care au fost pînă acum traduse de mai multe ori. Abia anul acesta însă a apărut la „Cartea Rusă“ un volum de „Poeme alese“ care înfățișează în sfîrșit o traducere onorabilă din Maia-covski. Acest volum este o antologie din opera poetică a lui Maia-covski și totodată o antologie de traduceri românești din această operă. S-au ales cele mai bune traduceri de pînă acum. Bine înțeles, așa cum spune și cuvîntul introductiv al editurii, „fără a reuși întotdeauna și în măsură egală să învingă greutățile pe care

le pune în fața poetului-traducător versul maiacovschian, bogat în conținut și variat în resurse prozodice, aceste traduceri au menirea să facă pasul hotărâtor spre o cotitură de mult necesară și așteptată, în ce privește redarea lui Maiacovski în limba română.“

Lipsa de unitate a acestor traduceri se datorește fără îndoială și faptului că sînt făcute de mai mulți poeți. Cu acelaș talent dar cu temperamente diferite, doi poeți nu vor traduce niciodată la fel. Traducătorul de versuri pune în traducere și ceva din personalitatea lui și chiar trebuie să pună, pentru că numai așa traducerea capătă căldura vieții. Poezia tradusă se naște din nou în altă limbă. Traducătorul o scrie din nou în limba lui. Numai așa trebuiește înțeleasă traducerea poeziei: ca o creație din nou în altă limbă. Asta nu se poate face decît dacă traducătorul lucrează cu toată puterea și cu tot entuziasmul, așa cum ar lucra dacă ar scrie o poezie originală. Este firesc deci că, lucrînd așa (și numai lucrînd așa se face o traducere bună) traducătorul, poet el însuș, pune în traducere ceva din personalitatea lui. Cu cît personalitatea lui e mai apropiată de personalitatea poetului din care traduce, cu atît înrudirea de ton între traducerea lui și original e mai mare și cu atît traducerea e mai fidelă ca spirit și mai frumoasă. Cîntecul poetului original a trecut deci, în traducere.

Ce urmează de aici? Un poet nu poate traduce *bine* decît poezii cu care se aseamănă sau, tocmai dimpotrivă, poezii de care se deosebește dar pe care îi simte și îi înțelege adînc prin ceea ce îi lipsește lui, așa dar poezii care îi completează propria lui personalitate și cu care are o afinitate de contrast foarte puternică. Înțelegem și simțim de multe ori mai bine pe oamenii de care ne deosebim, în care aflăm însușiri care ne lipsesc și pe care sîntem bucuroși să le vedem și să le prețuim în ei. Oricum însă, numărul celor cu care avem afinități de asemănare și afinități de contrast nu poate fi foarte mare și de aceea un poet nu poate traduce un număr nesfîrșit de poeți.

Așa dar, e bine ca un poet să traducă poezii de care se simte atras în chip deosebit prin afinitățile de care am pomenit mai sus. Dar chiar în opera aceluiaș poet există deosebiri datorită subiectului sau pur și simplu genului. Un poet poate scrie cu aceeași vigoare și strălucire liric, epic, didactic, dramatic. Lermontov, de exemplu, a scris „Boredino“ dar a scris și „Un vis“. Nici nu se poate închipui în opera aceluiaș poet o deosebire mai mare de ton decît e aceea dintre aceste două poezii ale lui Lermontov. Se poate deci foarte bine întîmpla ca un traducător să se potrivească mai bine cu una sau cu alta din aceste poezii, cu tonul uneia sau cu tonul celeilalte. În asemenea cazuri, adică atunci cînd un poet scrie în mai multe genuri — , pe coarde diferite, — opera lui poate fi tradusă de mai mulți traducători, fiecare din aceștia alegîndu-și coarda care i se potrivește mai bine.

Maiacovski este în această privință, atît cît se poate, bineînțeles, vedea dintr-o traducere, unitar. La el deosebirea dintre poeme e de subiect, nu de ton. Tonul e acelaș în toate, violent, satiric, combativ, polemic; chiar în poemele de entuziasm liric acest ton se simte mereu. Tonul acesta e cerut totodată de firea poetului, de spiritul său revoluționar, intransigent față de dușmanii revoluției socialiste și de împrejurările epocii în care a trăit. Iată de ce un volum de poezii de Maiacovski tradus de mai mulți traducători n-are unitatea de ton și de stil pe care o are originalul, sau, mai exact, o are în mai mică măsură decît un volum de poezii de Lermontov tradus de mai mulți traducători, fiindcă Lermontov e mai variat în ce privește tonul. Să comparăm pentru ilustrarea celor spuse mai sus, cîteva fragmente din traducerile apărute în „Poeme alese“ de Maiacovski.

Văzduh ploios,
 încețoșat.
 Pe cer vârtej de nori.
 Sub un chervan,
 s-au strîns la sfat
 Vreo cîțiva muncitori.
 Și șoapta lor
 se-ngîna
 Cu stropii
 sub chervan:
 „Va fi
 oraș-grădină
 pe-aici
 în patru ani.
 Sporesc
 a piclei
 pături
 pe-al zărilor frămînt.
 Ei
 stau în glod.
 Alături
 e-un felinar de vînt.
 De frig
 li-i buza
 afină
 Dar șoapta
 se-nteți:
 „Ehe!
 Oraș-grădină
 în patru ani...
 pe-aci!

Dacă n-ar fi așezarea în scară a versurilor, n-ai bănui deloc că-i Ma-
 iacovski. Un poet nu se poate însă caracteriza prin particularități grafice.
 Traducerea sună ca Bolitineanu. Asta dovedește că traducerea lui Dan
 Deșliu nu se potrivește cu spiritul poeziei lui Maiaovski. Tot așa nu se
 potrivesc, cred, sau se potrivesc prea puțin, traducerea din acest volum
 ale Mariei Banuș și ale Veronicăi Porumbacu. Sînt cel mult corecte, dar lip-
 site de căldură. Iată cîteva fragmente din poezia „Nimeni” în traducerea
 Mariei Banuș:

Ca un fund de butoi,
 ca un disc regulat
 luna
 veghea
 al Livadiei palat.
 De-abia răsărită
 scălda în lumină
 pămîntul și marea
 Livadia
 și lumea.

.....

*Inaintea mea șed
țărani de prin Tula,
din Riazan,
Cu mâinile-și trec prin părul bălan,
ruseștile bărbi
își desmiardă.*

*Fie ca cel
ce-al sovietelor preț
încă nu-l știe
beat să fie, ca mine,
de bucurie.*

Inversiunile, abuzul de asonanțe (lumină-tumea, curtenilor-poemelor, aici-mingi, odihnă-mișcă), cred că nu se potrivesc cu tonul lui Maiacovski. E drept că Maiacovski are multe asonanțe dar (după cum îmi spun oameni competenți), asonanțele lui Maiacovski nu dau în rusește un ton de poezie populară, așa cum dau în traducerea românească. Firea prozodiei românești respinge asonanțele. Maiacovski, ca să sune maiacovschian în românește, trebuie tradus cât mai mult cu rime. Nepotrivire de ton este și în traducerile din Maiacovski ale Veronicăi Porumbacu. Cred că poezia lui Maiacovski trebuie tradusă de un poet sau de doi poeți, ale căror traduceri s-au dovedit a fi fidele răsfrîngerii ale spiritului originalului. În volumul de „Poeme alese“ mi se par mai izbutite din acest punct de vedere câteva traduceri ale lui Cicerone Theodorescu și ale lui Mihu Dragomir. Luată în amănunt, s-ar găsi poate și în acestea nepotriviri (provenite mai ales din cauza inversiunilor la care, într-adevăr, te silesc versul sincopat și expresiile eliptice ale originalului); dar și acestea trebuie să dispară, chiar dacă pentru asta ar fi nevoie de o libertate mai mare față de exactitatea literală; „o traducere literală nu e niciodată o traducere justă“ a spus cu drept cuvînt Pușkin vorbind despre traducerile în versuri.

În nici un caz Maiacovski nu trebuie să capete în românește un ton Bolintineanu sau un ton Alesandri sau un ton Coșbuc. O poezie cum e „Borodino“ de Lermontov, care se intrudește ca ton și ca fond cu baladele lui Coșbuc, poate căpăta în românește tonul lui Coșbuc, pentru că unele balade ale lui Coșbuc, traduse în rusește, ar suna foarte probabil așa cum sună „Borodino“. Pentru Maiacovski însă, trebuie creat în românește tonul maiacovschian. Este de altfel ceea ce au început să facă unii traducători ai lui Maiacovski. Traducerea din Maiacovski numai în felul acesta trebuie să fie lucrată.

Cam acelaș lucru care s-a întîmplat cu traducerea versurilor lui Maiacovski s-a întîmplat și cu traducerea din Pușkin. Acum cîțiva ani, cu prilejul aniversării a o sută cincizeci de ani de la nașterea lui, s-au tradus, tot în grabă, mai multe poezii. După aceea lucrul a fost început din nou, de data asta pe îndelete. Au apărut poemele „Țigani“, „Fîntîna din Bakisarai“, „Călărețul de aramă“, traduse de G. Lesnea. Traducerile lui Lesnea sînt poetice, lucrate cu meșteșug și au față de toate celelalte traduceri din Pușkin de la noi avantajul că sînt făcute de-a dreptul din rusește. Lesnea a dat de asemeni traducerea integrală a lui „Evgheni Oneghin“. „Basmele“ lui Pușkin au fost traduse, în ton popular, cu haz și culoare de Adrian Maniu. Pușkin, a cărui operă poetică cuprinde poezii lirice, epice și dialogate, poate fi tradus de mai mulți poeți, ca și Lermontov. La editura „Cartea Rusă“ este pe punctul să apară un volum de poezii alese din Pușkin, la care

au colaborat mai mulți poeți, fiecare traducînd ceea ce i s-a potrivit mai bine. Tot în acelaș mod se pregătește și traducerea poeziilor lui Lermontov.

Necrasov și-a găsit un traducător potrivit în Miron Radu Paraschivescu, din ale cărui traduceri apărute sub titlul de „Poeme alese“, mai ales prologul la „Cui i-i bine în Rusia“ are un ton de poezie originală și un sunet plin, fără poticneli.

Fabulele lui Crîlov în versiunea lui Argezi au devenit o frumoasă poezie romînească.

Poezia sovietică și-a găsit interpreți romîni de talent. Traducerile din Isacovski ale Ninei Cassian, din Șurcov ale lui Mișu Dragomir, din Scipaciov ale Veronicăi Porumbacu, dau la lectură un sunet plin, frumos, de poezie originală. Dacă în unele locuri sînt hopuri și poticneli, asta se datorește fie grabei (dușmanul de moarte al artei poetice), fie faptului că traducătorii se țin pe-alocuri prea mult de traducerea textuală și nu interpretează destul de poetic.

Aceste hopuri și aceste poticneli se simt și mai mult în „Cuvînt despre ziua de miine“ de Dolmatovski, tradus de Virgil Teodorescu, (care, în schimb, a izbutit mai bine în traducerea poemului lui Luconin „O zi de lucru“), și, mai mult sau mai puțin, se întîlnesc în foarte multe traduceri din poezia sovietică. Vina, cred eu (fiindcă mulți traducători sînt oameni de talent), o poartă, după cum am mai spus, graba și, ceea ce este o urmare a grabei, interpretarea prea literală și deci prea prozaică a textului.

Acolo unde traducătorul nu s-a grăbit și a interpretat poetic textul, rezultatul a fost bun. „Vasili Tiorchin“ de Tvardovski, în traducerea lui Cicerone Theodorescu, este o lucrare făcută cu meșteșug poetic. Tonul, uneori de Anton Pann, cred că este potrivit cu tonul mucalit și șugubăț al originalului. Din grija de-a spune neapărat tot ce spune textul, versul este cîteodată prea încărcat pentru scurtimea lui și, la lectură, cam gîfîie. În asemenea cazuri traducătorul trebuie să aleagă, să spună ceea ce este absolut esențial și să renunțe la unele expresii de amănunt care umplu versul prea tare, îl fac greoi și îi strică frumusețea. Aceasta este o observație generală care se aplică la toți traducătorii noștri de versuri.

Cu cît se va ține seama mai mult de asemenea observații și principii isvorîte din experiență, cu atît traducerile din poezia rusă și sovietică din care avem de pe acum în romînește lucrări bune, vor fi lucrate mai bine. S-a făcut în privința asta mult și se poate face și mai mult.

ÎN LEGĂTURĂ CU PROBLEMA TRADUCERILOR

Problema traducerilor de poezie este dezbătută tot mai larg în rândurile scriitorilor și iubitorilor de literatură. Astăzi, când munca de traducere a marilor opere din literatura univarsală a luat un avînt deosebit, în condițiile revoluției culturale, diversele aspecte ale problemei se cer discutate și lămurite cît mai profund, pentru ca traducerile să poată avea un cît mai înalt nivel artistic. Recent, s-au terminat două noi traduceri ale capodoperei lui Goethe, „Faust“, semnate de Lucian Blaga și de I. Iordan. Intrucît publicarea unor fragmente din aceste traduceri ar stîrni discuții printre scriitori, credem că este nimerit să propunem colaboratorilor și cititorilor noștri o discuție, care să îmbrățișeze, pe cît este posibil, problema traducerilor în ansamblul ei. Ca bază concretă a discuției, propunem analiza traducerii cunoscutului monolog al lui Faust în trei versiuni: cea veche, a lui I. U. Soricu, și cele noi, ale lui Lucian Blaga și I. Iordan.

Confruntarea celor trei versiuni, credem că va prilejui observații interesante asupra fidelității traducerii, limbii, imaginii poetice, etc.

V. R.

J. W. GOETHE

F A U S T

N O A P T E

I

(O cameră gotică, strîmtă, cu bolta înaltă. Faust stă neliniștit pe scaun, la masă).

F A U S T:

*Cu zel adînc am studiat
Din fir în păr filosofia,
Și medicina, dreptul tot,
Și ce folos? — teologia!
Și văd acum, sărman smintit,
Că de-n zadar m-am mai trudit.
Imi zic magistru, doctor chiar,
Dar de-un deceniu în zadar
Pe drumuri fără de popas
Imi duc bieții școlari de nas,
Și nu știu singur ce să zic,*

Când văd că tot nu știu nimic!
 Ce-i drept, știu mai multe ca mulți învățați,
 Magistri și doctori și popi lăudați.
 Eu nu știu de scrupul, de false păreri
 Și nu cred în iadul cu draci și dureri.
 Dar ori-de-ce farmec eu văd că-s strein,
 Nimic nu pot zice că știu pe deplin.
 Și nu vreau pe oameni să-i schimb dintr-odat',
 Și nu vreau pe drumul cel drept să-i abat.
 Și n-am nici bunuri, nici comori,
 Nici slavă între muritori,
 Ci lupt, mereu din greu cu sărăcia. —
 Acuma vreau să studiez magia
 Poate-oi afla la spirite putere
 Să dezvelesc ascunsele mistere,
 Ca nevoit să nu mai fiu
 Să spun că singur eu nu știu,
 Ci, luminat, să pot pătrunde
 Ce lumea-n taina ei ascunde
 In necuprinsul forței sale,
 Să nu mă-mpac cu vorbe goale...

O, lună ce cu ochiu-ți blînd
 La masă m-ai găsit plîngînd
 De chipul care minte-mi scurmă, —
 De-ar fi aceasta cea din urmă
 Privire care mi-o arunci
 Mîngîietoare ca și-atunci
 Când mă priveai în nopți pustii
 Cu ochii umezi pe hîrtii!...
 O, de-aș putea să rătăcesc
 Pe culmi subt vălul tău ceresc,
 Să mă strecor cu spiritele tale
 Ușor peste prăpastie-n dulcea vale,
 Și, dezbrăcat de-al neștiinței chin,
 S-alerg prin roua ta, subt cer senin!...

Vai, tot în carceră sînt oare? —
 O, blestemată închisoare,
 In care-a cerului lumină
 Pătrunde tristă și streină
 Prin geamurile zugrăvite,
 Pe cărțile mucegăile,
 Pe care praful stă-n odihnă
 Și șoarecii le rod în tihnă...
 Chilie-n care stă morman
 De vrajuri pînă la tavan.
 Cutii și sticle puse-anume,
 Și dincoace, de vreme roase,
 Unelte din strămoși rămase:
 E lumea ta!... Asta-i o lume!...
 Și te întrebi de ce în piept

*Sărmana inimă s-a frînt,
 De ce durerea ți-a oprit
 În zboru-i ori și ce avînt? —
 În locul splendidei naturi
 În care Domnul te-a creat,
 Tu stai în peșteră, în fum,
 De stîrvuri și stafii înconjurat!
 Înălță-te în slavă din abis!
 Acest misterios volum
 De însuși Nostradamus scris
 Te va călăuzi pe drum!
 Tu vei pricepe stelele în mers
 Și-a firei ne-nțeleasă lege
 Și-n zboru-ți falnic vei vedea
 Cum duh cu duh se înțelege!
 În van vrei semnul să-l străbați
 Cu simțul nervilor tociți. —
 Voi, duhuri, cari mă-nconjurați,
 Răspundeți. dacă m-auziți!...*

(Deschide cartea și zărește semnul Macrocosmului)

*Ah, din această magică vedere
 Atîta desfătare se desprinde!
 Intinerită simt a mea putere,
 Și-atîta fericire mă cuprinde!
 Acel ce-a scris aceste semne pe hîrtie
 A fost un zeu? El zbuciumul alină,
 În inimă-mi strecoară bucurie,
 Și-ntr-un avînt de magică lumină
 Atîtea taine îmi arată mie!
 Sînt eu un zeu? — Văd totul clar
 În liniile fermecate
 Puterile naturii toate
 Ce pline de-nțeleș mi-apar!
 Abia acuma prind să mă deștept,
 Și văd ce spune blîndul înțelept:
 — „A vieței carte stă deschisă,
 „Dar mort e simțul tuturoră.
 „Sus, tinere! Să te mîngîie
 „Pe piept, pe frunte aurora!...”“*

(Privește semnul)

*Cu toate-ntr-un întreg se țes,
 Se mișcă pline de-nțeleș!
 Cum urcă și coboară ori-ce forță,
 Trecînd din mîini în mîini aprinsa torță!
 Din ceruri pe pămînt s-aruncă-n zbor,
 Imprăștiind miresme-n calea lor
 Si vers de armonie dătător!...
 O, ce spectacol! Vai, numai spectacol!...
 O, Fire, cum să prind al tău miracol?
 Și unde-s sîinii tăi, acel izvor
 De viață pentru ceruri și pămînt?*

*Spre ei se-ndreaptă sufletul înfrînt:
Ei hrană dau, iar eu le mor de dor...*

(Răsfoiește cartea descurajat și vede semnul Spiritului pămîntului)...

*Acuma simt un alt ecou...
Tu, Spirit al pămîntului, știu bine,
Te-apropii mai ușor de mine!
Putere tînără îmi vine,
M-aprind ca după vinul nou.
M-aș avînta în lume plin de foc,
Să simt durerea ei și-al ei noroc,
Să-nfrunt ale furtunilor ravagii,
Cu hohote să rid de naufragii...
De-asupra-mi se întunecă.
S-ascunde luna-n nori,
Se stinge lampa.
Ce fum! Ce raze roșii clipesc în jurul meu!
Din bolta naltă un fior se lasă.
Mă cuprinde!
Te simt aproape, Spirit așteptat! —
Arată-te!...
Ah, sufletul mi-au sfișiat
Simțiri nebănuite,
Făptura-mi prinde să s-agite...
O, Spirit! Te-ai apropiat!
Și simt că biata-mi inimă-i a ta!
Arată-te! Chiar viața dacă m-ar costa!...*

(Ia cartea și rostește misterios consemnul Spiritului. Țișnește o flacăra roșiatecă. Spiritul apare în flăcări).

SPIRITUL: Cine mă cheamă?

FAUST: (întorcîndu-și capul) Stranie arătare...

*SPIRITUL: Tu m-ai silit, chemîndu-mă pe nume,
Să mă cobor din sfere jos pe lume.
Privește-mă acum!...*

FAUST: Vai, nu-s în stare!

*SPIRITUL: Cu lacrimi arzătoare te-ai rugat
Ca să m-arăt, să poți să-mi ascuți glasul.
De milă mi-am întors spre tine pasul
Și iată-mă! De ce te-ai speriat?...
O, supra-omule, răspunde
Unde-i chemarea sufletului? Unde?
Și inima, ce largă se deschise
Și-o lume nouă-și făurise,
O inimă ce tînără-nflorea
De dragul că la noi se va-nălța?...
O, Faust, care adîncul ai pătruns
Și cu-al tău glas la mine ai ajuns,
Tu, Faust, tu tremuri la a mea suflare,
Te zvîrcolești ca viermele-n cărare?...*

*FAUST: O, chip de flacără, să fug mi-ar fi rușine:
Sînt Faust și de-o potrivă sînt cu tine!...*

*SPIRITUL: In valul vieții
Și-al faptelor zor,
Mă urc, mă cobor,
Mereu mă avînt.
Viață, mormînt,
Veșnic turburată mare,
Tesătură schimbătoare
Viață plină de ardoare,
La războiul vremei țes din ele-n taină
A Dumnezeirii minunată haină.*

*FAUST: O, Spirit, care lumea o colinzi,
Mă simt așa de- asemenea cu tine!...*

*SPIRITUL: Cu cel pe care tu poți să-l cuprinzi,
Cu mine nu!... (dispare).*

*FAUST (zdrobit):
Nu? Dar cu cine?
Cu Dumnezeu dacă m-asamăn,
Să nu m-asamăn și cu tine!... (Cineva bate la ușă)
;...O blestematul! E elevul meu!
S-a dus a fericirii desfătare!
Această minunată arătare
Mi-o turbură fățarnicul pigmeu.*

In romînește de I. U. Soricu

II

(O încăpere înaltă, boltită, de înfățișare gotică.
Faust neliniștit, în scaunul său la masa de scris).

*FAUST: Am studiat cu rîvnă ah, filosofia
Din scoarță-n scoarță dreptul, medicina,
Și din păcate chiar teologia,
Arzînd de zel.
Și iată-mă acum un biet nebun,
cuminte ca și mai'nainte.
In fața semenilor sînt magistru sau chiar
doctor.*

*De-atîția ani înțelepciunea o încerc,
Imi port de nas discipolii
De-acurmezîșul sau în cerc.
Și văd că nu putem să știm nimic.
Amărăciunea-mi arde inima în piept.
Sînt eu, ce-i drept, mai breaz și mai deștept
Decît acei magistri, doctori, grămăticii și
popi*

*Toți împreună: scrupule și îndoieli
In cuget nu mi se adună.
Și nici de iad și nici de dracul teamă nu
In schimb nici bucurie n-am pe lume.
C-aș ști ceva deplin*

Eu nu-mi închipui
 Și nu mă amăgesc că aș putea
 Să-ndrum pe alții sau să-nvăț pe cineva.
 Nu am nici bunuri, nici argint,
 Nici cinste și nici slavă pe pământ.
 Un cine n-ar putea să mai trăiască- așa.
 Din astă pricină m-am închinat magiei, pe-ndelete
 Nădăjduit-am prin a duhului putere și cuvînt
 Să mi se desvălească vre-unul din secrete.
 Să nu mai fiu silit, cu fruntea în sudoare,
 Să spun ce nu știu, cînd mă-ntreabă fiecare.
 Lăuntric să cunosc prin ce se ține universul,
 Să văd puterile. Semințele a toate să le știu.
 Să nu-mi încure printre cuvinte mersul.

De m-ai vedea tu, Lună plină
 În chinul meu ultima oară
 Durerea-mi nu ți-a fost străină.
 De-atîtea ori privind la tainicul tău foc
 Veghiam, zbuciumîndu-mă-n acelaș loc.
 Peste hîrtii și cărți, cu prietenie
 Imi apăreai în noaptea mea tîrzie.

O, dacă m-aș putea plimba
 Pe măguri în lumina ta,
 Cu dukurile prin livezi
 Pe lîngă peșterile verzi!
 Eliberat de chinurile minții,
 De fumul, de funinginea științei,
 O, de-aș putea pe plaiu înalt
 În roua Firii să mă scald!

Dar vai! Mai sînt în închisoare încă?
 În astă gaură de zid, ca de oșîndă?
 În care chiar lumina cerului doar turbure ajunge
 Prin geamuri zugrăvite ea străpunge.
 Impresurat de tomuri sînt, de tîncuri învechite,
 Roase de molii și de praf acoperite.
 Această încăpere afumată
 Incinsă cu hîrtie pîn-la bolta ei înaltă,
 De instrumente plină, unde stai
 Imprejmuit de sticle și retorte, de unelte
 Gospodărești aduse din străbuni anume.
 Aceasta-i lumea ta! Asta se chiamă lume!

Și mai întrebă cum inima se strînge
 În pieptul tău, golindu-se de sînge
 Și-umplîndu-se de teamă? Și de ce
 Durerea, încercîndu-te, o stavilă îți e?
 În locul veșnicei naturi, în care
 Ne puse Dumnezeu ca subt un verde pom,
 Pe tine te-mpresoară-n mucegaiuri
 Schelete doar, de dobitoace și de om.

Ridică-te și fugi! Afară-n larga zare!
 Această carte plină de secrete
 De Nostradam*) el însuși, scrisă,
 Nu-ți este îndeajuns o îndrumare?
 Ai să pricepi din ea al stelei mers, în zare.
 Iar când natura te îndreaptă,
 Puterea sufletului se deșteaptă,
 Înțelegînd cum duhul altui duh vorbește.
 Zadarnic o gîndire seacă
 Aici sacrele semne-ți lămurește.
 Voi spirite, pe lîngă mine cînd plutiți,
 Răspundeți-mi, de-ar fi să m-auziți!

(Deschide cartea la întîmplare și vede semnul
 Macrocosmului).

Ce voluptate din ce văd îmi vine
 Prin simțuri, ah, prin toate dintr-odată!
 O fericire tînără și sfîntă simt
 Suind cu foc prin nervii mei, prin vine.
 A fost un zeu cel ce a scris astfel de semne,
 Ce-mi ogoiesc tumultul dinăuntru,
 Ce-mi umplu inima de bucurie,
 Ce-mi desvălesc în tîlcuri tainice și demne
 Jur-împrejur puterile naturii?
 Sînt eu un zeu? Lumină mi se face mie.
 În trăsăturile acestea pure
 Natura însăși în puterea ei se dă pe față.
 Acu de-abea pricep a înțeleptului povață:

„A duhurilor lume nu-i ascunsă,
 Doar mintea ta și inima-s închise.
 Ridică-te, discipole, fără mîhnire
 Și scaldă-ți pieptul-n aurorele deschise“!

(el privește semnul îndelung).

Cum toate se-ntrețes spre un întreg
 Și lucrurile, unu-ntr-altul, cum se-aleg!
 Puterile cerești, tot coborînd și iar suind,
 Găleți de aur una alteia-și întind.
 Din ceruri se perindă la pămînt
 Cu aripi binecuvîntare-mprăștiind
 Și armonie-n lume răspîndind.
 Spectacol fără-asemănare! Vai, dar numai un
 Spectacol pentru dorul meu amarnic!
 Unde te prind Natură infinită?
 Unde, voi sîni? Izvoare-ale Vieții,
 De care-atîrnă ceruri și pămînt,
 Spre care pieptul năzuiește însetat și frînt,
 Voi izvorîți și adăpați!
 De sete să tînjesc zadarnic?

*) Nostradamus, Michel de Nôtredame (1503—1566), astrolog francez care a publicat în 1555 o cărțuție: „Les vraies centuries et prophéties“.

(întoarce foile, cu neplăcere, și vede semnul Duhului Pământului*).

*Cu totul altfel acest semn să mișcă.
Duh al pământului, tu-mi ești mult mai aprcape.
Puterile în mine mai înalte cresc,
Jeratic vinul nou în mine iscă.
Sînt îndrăzneală să m-avînt în lume,
Durerea ei s-o port și fericirea,
Să-nfrunt furtunile, și în scrișnirea
Naufragiului să nu mă clatin.
De-asupra-mi cerul se-norează —
Și Luna luciul și-l ascunde —
Se stinge lampa fumurie.
Văd ca un abur. Roșii raze dintr-odată
Svîcnesc în jurul frunții mele, și adie
Din bolți ca un fior
Ce mă pătrunde.
Te simt în preajma mea, Duh implorat.
Arată-te!
Sînt cum din inimă-mi se rupe o fășie.
Spre noui trăiri în ceață
Acestei nopți simțirile mi se aprind.
Cu inima, întreagă, mă dau ție!
Să mi te-arăți! Chiar dacă-n preț ai cere viața!*

(El cuprinde cartea și rostește tainic semnul Duhului. Svîcnește o flacără roșatică. Duhul apare în flacără).

DUHUL: Cine mă chiamă?

FAUST: (întorcîndu-se) Ingrozitoare față!

DUHUL: Puternic m-ai atras, neîntreput,

La sfera mea prelung ai supt

Și-acum?

FAUST: Vai, vai! Nu-i de-ndurat!

DUHUL: Cu sufletul la gură m-ai rugat

S-apar, obrazul să mi-l vezi doreai!

Induplecat de dorul tău nestîns —

Aicea sînt! Ce jalnic tremur

Pe tine, supraomul, te-a cuprins?

*Unde-i chemarea? Unde pieptul, ce-n dureri și
bucurie,*

O lume și-a creat, și care c-un cutremur

Asemeni spiritelor năzuia să fie?

Faust, unde ești, al cui e glasul ce m-ajunse,

Și care pîn-la mine cu puterea lui pătrunse?

Tu ești acela, ce împresurat de adierea-mi,

Te svîrcolești de teama-acum

*) În epoca feudală, ca și în antichitate, au existat o seamă de gînditori, cari credeau că corpurile cerești au fiecare un suflet. Pământului de asemenea i s-a atribuit un suflet; astfel Paracelsus vorbește despre un „archens terrae” și chiar Giordano Bruno admitea o „anima terrae”.

Mai jalnic decît viermele în drum?
 FAUST: Alcătuire tu, de flăcări, să mă depărtez
 Din fața ta? Eu sînt, eu Faust, semenul tău!
 DUHUL: În valul vieții și-al faptei durez,
 Mă ridic și cobor,
 Pretutindeni în toate lucrez.
 Naștere sînt și mormînt,
 O veșnică mare,
 Mereu schimbătoare lucrare,
 Viață în toate arzînd
 Pe pămînt și-n văzduh, —
 La războiul în freamăt al vremii,
 Dumnezeuirei îi Țes un veșmînt.
 FAUST: Tu, care lumea largă o cutreieri,
 Tu, harnic duh,
 De tine cît de-aproape eu mă simt!
 DUHUL: Tu semeni duhului ce-l înțelegi,
 Nu mie!

(dispare)

FAUST (prăbușindu-se): Nu ție?
 Atunci cui?
 Eu cel ce după chipul și asemănarea
 Divinității sînt, nici măcar ție?

(bate cineva la ușă).

O, Moarte! Stiu, acesta-i el, învățăcelul!
 Cel mai frumos noroc al meu se nimicește.
 Această secătură, cu capul plin de șiretenii,
 Tocmai acum îmi tulbură belșugul de vedenii!
 În romînește de Lucian Blaga

III

(Într-o boltită, strîmtă încăpere gotică: Faust frămîntîndu-se în fața unui pupitru).

FAUST: Pe rînd tocînd filosofia
 Și dreptul, medicina, din păcate,
 Din fir în păr teologia,
 Cu zelu-mi, pe nerăsuflăte:
 Acuma știu, că eu, sărmanul prost,
 Nu sînt mai luminat decît am fost.
 Magistru-mi zic, ba doctor, n-are-aface,
 Că tot îmi duc, de zece ani încoace,
 Grămadă-nvățăceii, pas cu pas,
 De-acurmezișu-n jos, în sus, de nas.
 Și-acum mă mistui, toate sînt deșarte,
 Nimic nu știu nici cei burduș de carte!
 Sînt mai deștept decît acei neghiobi
 De doctori droaie, scribi, magistri, popi.
 Muncit nu-s de sfieli, de vre-o-ndoială,

N-am față de gheenă-ori drac fereală.
De-apururi mi-e răpită bucuria,
Nu cred, c-a dat de miezuri scâfîrlia,
Nu cred, că-ntr-adevăr a mea povață

Pe oameni îi îndreaptă și-i învață.
Dar n-am nici avuții, nici aur,
A lumii laudă ori laur!
Ș-un cîine-ar fi sătul de-așa cîinie!
Dar ție pradă mă lăsai, magie;
Ca duhul cu puterea-i și-a sa gură,
Să-mi deslușească tainica făptură.

Să nu-ncep iar, cu-a frunții nădușeală,
A neștiinții-n veci pălăvrăgeală;
Ci să cunosc, să aflu-acel crez,
Ce ține lumea laolaltă-n miez,
Sămînța firii-ntregi, cu luare-aminte,
Să nu mai scotocească printre cuvinte.

O, pune capăt, lună plină,
Aleanului cu-a ta lumină!
Infipt aci, țința-mi trează
Atîtea nopți tîrzii veghează:
Plecat pe-o carte, pe-o hîrtoagă,
Mi-apari, mîhnită, lună dragă.
Ce-aș da, să fac pe culmi, în zare,
Sub dulcea-ți dîră, o plimbare!
Să zbor cu dhuri prin genune,
Prin lunci în licăru-ți minune.
Scăpat de fumurile minții,
Să-i aflu-n roua-ți leac fîinții!

Impresurat de zid, mă zbat,
Beci îmbîcsit și blestemat,
Pe unde chiar cereasca dîră
Cu greu prin geam văpsit se vîră.
Mă'mpiedic de bucoavne, vraf
Ce ros de viermi și plini de praf,
C-un înnegrit strai de hîrtie,
Se-nalță pînă-n bagdadie;
Borcane, hîrburi, vezi destule
Ticsite, maldăre de scule,
Din moși-strămoși păstrata șandrama:
Aceasta-i — dacă-i lume — lumea mea!

Ce te mai plîngi, că năpădită
Ți-e inima de dor și-o nouă
Durere-n veci netălmăcită,
Îți taie-avîntul vieții-n două?
În loc ca-n tine via fire,
În care omu-i pus, s-o porți,

C-un boi din oase, hîrci de morți.
 Fugi! Umblă-n țara-ntinsă craina!
 Ia cartea-n care-nscrisă-i taina
 Chiar de-a lui Nostradamus mină,
 Drept călăuză prin țărină!
 Vei ști, cum sorii-și calcă crugul,
 Cînd firea te va fi-nvățat,
 Din suflet cum să-ți lepezi jugul,
 Cum stă un duh cu-alt duh la sfat.
 Zadarnic vrea o seacă minte
 Să talmăcească semne sfinte.
 Voi duhuri, hojma-n prejma mea:
 Cînd chem, răspundeți careva!

(deschide cartea și zărește semnul Macrocosmului)

Ah! Ce-ncîntare la acea privire
 Străfulgeră simțirea-mi de-odată,
 Simt sfîntă, proaspătă tămăduire
 Vărsată-n vine-n dîrdora-nviată.
 Zeu să fi fost, cel ce-a crescut un șir
 De semne, spre lăntrica mea pace?
 Să-mi umple biata inimă cu mir,
 Să-mi deslușească taina, care face
 Că firea-n jurul meu mereu se coace?
 Sînt eu un zeu? Mă-nseninezi, făptură,
 Privind neîntinată trăsătură,
 Mi-apari, în freamăt zămisliind, în față;
 Și aflu-acum a magului povață:
 „Nu-i lumea duhurilor ferecată,
 Ți-e sînul stîns și mintea încuiată!
 Hai, scaldă, ucenice de-nțelept,
 Cu sîrg în noi zori pămîntescu-ți piept!”

(contempează semnul)

Cum toate-un tot urzind, țes împreună,
 Și-n totul toate împletit s-adună!
 Puteri cerești, urcînd, dînd să pogoare,
 Din mîini în mîini trec aurii urcioare!
 Se-mprăștie-n mireasma adierii,
 Pe aripi, filșirea mîngîierii
 Din ceruri pe pămînt și-n potrivire
 De sunete străbate-ntreaga fire!
 Spectacol rar, dar numai un spectacol!
 Cum, al făpturii necuprins miracol,
 Voi rodnici sîni, să vă cuprind? Izvoare
 De-apururi vii, de care-i atîrnat
 Și cerul și pămîntul? către care
 S-avîntă sterpul piept, însetoșat?
 Țișniți! Și adăpați! A mea-nesetare
 Zadarnică-i și nu-i de stîmpărat?

(Răsfoește cu amărăciune cartea și dă ochii
 cu semnul Duhului Pămîntului).

Acesta-i alt semn, cu alt iz: în țărână
 Imi ești, al humii duh, mai la-ndemîină!
 Simt cum sporește vлага mea cu zel
 Și ard, ca îmbătat de-un turburel.
 Mă-ncumet să m-avînt în largul lumii,
 Să port al lumii har ș-amarul lumii,
 Dîrz să mă iau cu vijelii la trîntă,
 S-aduc dovada că nu mă-nspăimîntă;
 Cînd e de-nnec, catartul pîrîind,
 Cad nori asupra-mi, ceșoșînd,
 Și-ascunde luciul luna —
 Feștila pîlpîie —
 Ies aburii! Fulgeri de flăcări
 Pe capu-mi scapără — se lasă
 Din boltă un fior
 Și mă cuprinde!
 Te simt, plutînd în juru-mi, duh dorit.
 Ivește-te!
 În inimă adînc m-ai zguduit!
 Spre nouă-nsuflețire
 Se răscolește-ntreaga mea simțire!
 Simt, simt că-ntreaga-mi inimă ți-e dată,
 Chiar de-oi pieri: arată-te! Te-arată!

(Ia cartea și rostește tainic Invocarea Duhului.
 Svîcnește o flacără roșiatică. În flacără seivește
 Duhul).

DUHUL: Mă strigă careva?

FAUST: (întorcîndu-și fața)

Hîd chip de groază!

DUHUL: Cu mare silă-ncoace m-ai chemat,

M-ai smuls, sugîndu-mi sfera ne-ncetat.

Și-acum...

FAUST: N-au ochii-mi vlagă să te vază!

DUHUL: Nesățios, să-mi afli vrei făptura,

S-o vezi la chip, s-ascuți ce-i poate gura.

Cum ruga-ți din rărunchi, mă-nduișează,

Mă iată! — Dar ce ticăloasă groază

Te-a prins, biet peste-om! Insuflețirea

Chemării unde-i? Pieptu-ți, cu-a sa rază,

Ce-ntrînsul făuri Nemărginirea?

Cu sine o purta, o obloji,

Și svăpăiat, umflîndu-se, găsi

Avea cu noi duhuri, în neștire,

Adîncă îndeaproape-asemuire?

Faust, unde ești cu vocea ta miloagă?

Tu, care mi te mlădiai cu vlagă?

Tu ești, ce-văluit de-a mea suflare,

Ca varga tremuri pînă-n mădulare?

Un vierme gîrbov, ghemuit, de teamă?

FAUST: Mă-nfrunți tu, plăsmuire-n flăcări coaptă?

Sînt eu, sînt Faust, cu tine sînt de-o seamă!

*DUHUL: In valul vieții în vârtej de faptă,
 In sus, în jos m-avînt,
 Țes încolo-ncoa, -n umblare!
 Leagăn și mormînt,
 Vecinică mare,
 Neodihnă, nepăstrare,
 Inflăcărat frămînt.
 L-al vremii vîjînd război, în taină,
 Urzînd dumnezeiască vie hrană!*

*FAUST: Tu-n veci haihui prin necuprins văzduh,
 Iți sînt aproape, fără preget duh!*

*DUHUL: Acelui duh îi sameni
 Ce-i înțeles de oameni!*

Nu mie — (dispare)

FAUST: (zdrobit)

Nu ție!

Atunci cui?

Eu, al Dumnezeirii chip!

Nici barem ție?

Ce pacoste! Il știu — e-nvățăcelul,

Și-mi spulberă hătîrul fermecat!

Belșugul de vedenii de tot felul

Mi-o destrăma ăst prostănac uscat.

In romînește de Ion Iordan

MIHU DRAGOMIR

DATE NOI ASUPRA VIEȚII ȘI OPEREI LUI D. TH. NECULUȚĂ

Despre Neculuță, primul poet român ridicat din rîndurile clasei muncitoare, avem foarte puține informații. Așa cum arăta Ion Vitner în studiul său, poetul n-a figurat vreodată în tratatele de istorie literară, nici măcar în addenda. Aproape singura sursă de informații asupra vieții a constituit-o, pînă acum, prefața lui Al. Constantinescu la prima ediție a volumului „Spre țărîmul dreptății“, apărut la trei ani de la moartea poetului.

Avînd în vedere condițiile extrem de vitrege în care s-a tipărit cartea, o putem considera ca o ediție științifică. Marele merit al lui Al. Constantinescu este că a adunat cu devotament poeziile publicate în ziare și reviste, dar mai ales manuscrisele — care s-ar fi putut lezne rătăci sau distruge — însoțindu-le de o prefață în care a consemnat tot ceea ce se știa despre D. Th. Neculuță. De atunci și pînă astăzi, volumul, urmat de alte patru ediții (dintre care trei apărute după 23 August 1944) a purtat mesajul poetului.¹⁾

Cercetînd datele existente rămîi, însă, mirat de lacunele bio-bibliografice. Unde a debutat Neculuță? La ce publicații a colaborat? Cînd a venit în București? „Spre țărîmul dreptății“ cuprinde toate poeziile sale? N-a scris decît poezii? Cum lucra? Iată numai cîteva dintre întrebările pe care și le pune oricine. Pentru a găsi un răspuns am întreprins cercetări în presa timpului, începînd cu publicațiile muncitorești din Iași și București. Se cunoaște colaborarea lui la „Romînia muncitoare“ și „Lumea nouă“.

După ce, în 1896 și 1897, Neculuță colaborează din plin la „Lumea nouă literară și științifică“, nu-i mai întîlnim numele decît în 1899, în împrejurări grele pentru mișcarea muncitorească. În „Lumea nouă“ din 21 februarie 1899, Ion Nădejde publică un lung articol în care își concentrează toate loviturile îndreptate contra partidului social-democrat. Este primul

1) Ediția I-a, 1907, cu o prefață de Al. Constantinescu, „Cercul de editură socialistă“.

Ediția II-a, f. a. cu o post-față de Barbu Lătăreanu. Publică opt poezii mai mult ca precedentă.

Ediția III-a, cu o prefață de I. Lazu, 1946, reproduce ediția II-a, schimbînd doar ordinea poeziilor în număr.

Ediția IV-a, cu o prefață de Maria Banuș, EPLA, 1950. Numai o parte din poezii.

Ediția V-a, cu o prefață de Ion Manole, Ed. Tineretului (Biblioteca școlară). 1953. Culegere.

manifest „teoretic“ al „generoșilor“. După două săptămîni, Morțun publică articolul „Vremuri grele“, pe aceeași linie, insultînd muncitorimea. Lovitura este evident, organizată. Atunci se ridică glasul lui Frimu, care într-o serie de articole, lovește necruțător în trădători și în semănătorii de panică. Articolele au titluri de adevărate lozinci. („Datoria noastră“, „In lături!“, „Mergem înainte“..., „Nu, n-avem teamă!“) și ele ar trebui, credem, să fie adunate, alături de altele, într-un volum, care ar menține mai vie luminoasa figură a lui Frimu.

În aceste zile de luptă grea, semnătura lui Neculuță reapare în „Lumea nouă“. El publică: „Catana“, „La mormîntul lui Arghir Parua“, „Martiri și călăi“, „Spre țărmul dreptății“. Versurile au contribuit, desigur, la mobilizarea muncitorimii, lovită mișelește de „generoși“.

*„Te-avîntă înainte!... N-ai grijă, n-ai frică,
Oricîte talazuri și stînci se ridică
În calea ta, Lume!“*

Tot atunci apare și „Drepturile țăranului“, supliment la „Lumea nouă“, unde Neculuță este prezent cu trei „Cîntece“, care n-au intrat pînă astăzi, în nici o ediție.

În rîndurile muncitorilor și intelectualilor rămași credincioși socialismului, poeziile lui Neculuță canosc o răspîndire din ce în ce mai mare. O mărturie prețioasă, în acest sens, cuprinzînd și un portret moral al poetului, întîlnim în articolul „Muncitori scriitori“, în „Lumea nouă“ din 13 februarie 1900:

„Sînt nenumărați muncitorii care, după ce s-au cultivat în contact cu mișcarea socialistă (căci impulsunea la cultură este cel dintîi bun al propagandei socialiste), au colaborat scriind articole politice la ziarele socialiste și muncitoare de pe vremuri. Olcescu, mecanic la căile ferate, Arghir Parua, lucrător cizmar, Al. Ionescu, lucrător tipograf, I. C. Frimu, lucrător tîmplar, și poetul atît de stimat în cercurile noastre literare, colaboratorul nostru Th. Neculuță, sînt cîteva tipuri care îmi vîp momentan în minte — de lucrători scriitori, dintre care unii s-au ridicat chiar pînă la cele mai înalte concepții intelectuale și artistice“

După ce citează cîteva din lucrările celor amintiți mai sus, autorul cronicii — din păcate rămas anonim — continuă: „De Neculuță, acest ciudat lucrător manual și intelectual în același timp, nu mai vorbesc. El s-a ridicat de mult la desăvîrșirea unui talent cultivat, fondul ca și forma versurilor sale o dovedesc îndeajuns. Și dacă ne pare rău de ceva, apoi ne pare rău că nu apare mai curînd volumul lui Neculuță. Ce palmă pentru așazișii intelectuali care-și duc zilele căutînd numai armonia formelor și neglijînd cu desăvîrșire ideea, idealul... Idealul! Nu știu de se va putea găsi la vreun alt artist din vremea noastră așa de bine cristalizat idealul celor umiliți, ca în poeziile lui Neculuță... Dar am promis să nu vorbesc despre Neculuță și am vorbit atît de mult încît am să caut să nu-l întîlnesc cel puțin 3 luni, — de teamă să nu-și manifeste indignarea! O! Acest tip atît de ciudat prin toată viața sa, e de o modestie prea exagerată...“

„Lumea nouă“ își încetează apariția, și o mîină de oameni se grupează împrejurul lui I. C. Frimu, hotărîți să ducă lupta mai departe. Neculuță este la datorie. Îl găsim prezent de la primul număr al „Romîniei muncitoare“ (1 ianuarie 1902). După ce seria i-a a ziarului încetează, el nu mai publică decît în „1 mai“ (număr unic, apărut la 1 mai 1904) poezia „Valuri de mătase“. Este ultima poezie pe care a dat-o tiparului.

La atât se reduce activitatea de publicist a lui Neculuță? Colecțiile revistelor și ziarelor nu ne mai destăinuie nimic? Iată însă că în „România muncitoare” din 21 - 28 ianuarie 1907, găsim o notiță extrem de importantă intitulată „Pentru poeziile lui Neculuță”. După ce notează totalul de lei 342,55, strânși pe „lista nr. 2, încredințată celui mai vechi și mai nedreptățit laborant de la Facultatea din Iași”, notița adaogă: „Comisiunea însărcinată cu adunarea lor (a versurilor, n. n.) a cules tot ce s-a tipărit prin următoarele publicații: „Carmen Sylva”, „Pagini literare”, „Icoana vremii”, „Drepturile țaranului”, „Lumea nouă literară și științifică”, „România muncitoare”, I-a și a II-a serie.” Iată deci cheia problemei! Și în continuare: „Până acum știm lucrări iscălite. D. T. Neculuță și D. Niculescu”.

Cercetarea publicațiilor amintite a dat rezultate dintre cele mai însemnate. Le vom nota pe rând.

„Carmen Sylva” a apărut la 12 noiembrie 1895, cu subtitlul „revistă literară și științifică”. Titlul indica numai aparent o revistă pe linia oficială. Conținutul era net democrat. Printre colaboratori găsim pe: G. Coșbuc, P. Mușoiu, P. Zosîn, S. Cujbă, D. Naum, etc. Paginile cuprindeau substanțiale extrase din „Capitalul” lui Marx și articole ca: „Determinismul”, „Socialismul în Belgia”, „Idealul tinerimii” (trad. din Elisée Reclus), etc. Aici publică Neculuță trei poezii: „Țigani”, „Sortării”, „Inserare”, primele variante ale poeziilor cu acelaș titlu din volumul „Spre țărnul dreptății”. Poetul a continuat, deci, să lucreze asupra poeziilor, deoarece transformările sînt foarte mari. Poeziile respective din volum au fost publicate, credem, după manuscrise.

Aceasta dovedește că Neculuță avea în vedere strîngerea poeziilor într-un volum. Iată și alte argumente: poezia cunoscută sub titlul: „La un vandalism antisemit” a fost tipărită în publicația ocazională „Jos vandalii”, apărută la 29 noiembrie 1897, pentru a demasca pe autorii unor provocări antisemite; în această primă formă, poezia se intitula „Vă înfrățiți, noroade!” și diferă mult de poezia apărută ulterior în volum. La fel s-a întîmplat și cu „Cor de robi” și alte poezii. Neculuță își pregătea, deci, volumul și o confirmare găsim în articolul „Muncitori scriitori”; „Prietenii noștri, dintre tinerii intelectuali, admiratori ai lui Neculuță și ai Dăscăleascăi (o tînără țarancă, autoarea unor schițe publicate în „Lumea nouă”; n-a reușit să se dezvolte ca scriitoare. N. R.) și-au exprimat chiar gîndul de a forma un comitet care să editeze operele acestor doi scriitori socialiști și revoluționari. Și n-ar fi rău”.

V. Anagnoste, un prieten al lui Neculuță, care ne-a dat cîteva informații foarte utile, își aduce, dealtfel aminte, că la moartea poetului s-a găsit un pachet de manuscrise sub saltea. Aceste manuscrise au servit în cea mai mare parte, la alcătuirea volumului „Spre țărnul dreptății”.

„Facla” a apărut doar 4 numere, între 1—22 noiembrie 1901. În nr. 4, Neculuță a publicat cunoscutul sonet „Poporul”.

În „Pagini literare”, revistă care a avut un rol însemnat pe acea vreme, Neculuță n-a publicat nimic. Autorul notiței din „România muncitoare” a fost indus în eroare, credem, de faptul că, la moartea poetului, s-a găsit printre cărțile acestuia și colecția numitei reviste. Colecția există și astăzi, la V. Anagnoste.

„Icoana vremii” ascundea cele mai mari surprize. Cele cinci numere ale revistei modeste, apărute între 16 octombrie-13 noiembrie 1894, „sub direcțiunea unui comitet”, nu cuprind de loc numele poetului. Găsim în schimb pseudonimul D. Niculescu, indicat de notița din „România muncitoare”. Identificarea este ușor de făcut, deoarece cu acest pseudonim este sem-

nată satira „Lor“, cunoscută din „Spre țărmul dreptății“. Dar tot D. Niculescu sînt semnate și alte lucrări. Poezii ca „Indrăgostita“, „Rămii în lumea ta“, „La ce?“, necunoscute pînă acum și care pot servi la studierea începuturilor poetice ale lui Neculuță. Se știe că poetul a avut doi mari maștri; Eminescu și Coșbuc. „Rămii în lumea ta“, de exemplu, este întru totul tributară celui mai mare poet al nostru:

*Cu ochii marmurelor reci
Dureri sfișietoare
Privind, prin lume veșnic treci
Senină, zîmbitoare,
etc.*

„Indrăgostită“ stă sub influența lui Coșbuc:

*Mama-mi zice mîniată:
Vino-ți, fată-n minți odată!
Ce tot stai ca o nălucă?
Arză-te-ar para de foc!
Du-te-n șură, mulge vaca,
Și mai vezi de cel pătul.
Eu cu sufletul sătul
De trai, plec — și-ascult cum toaca
Sună-n schit... Și-un plîns m-apucă,
Și mă simt fără noroc!*

Inercînd să exprime stări pe care le cîntaseră cei doi mari poeți, Neculuță nu reușește decît să imite. Versurile aparțin, cu siguranță, tinereții.

Cu acelaș pseudonim sînt semnate și schițele „Luiza“ și „Din povestea vieții lui“, primele lucrări în proză ale lui Neculuță pe care le cunoaștem. Deși aparțin și ele începuturilor literare, schițele merită atenție, prin preocupările pe care le vădesc. „Din povestea vieții lui“ conține un fierbinte apel împotriva ororilor războiului: „Într-o zi, însă — spune croul schiței — vine colonelul regimentului meu și, stînd călare în fața frontului, ne arată cu sabia în spre reduta turcească, zicînd: „Să mergeți, copii, să vă bateți cu vitejie și cu curaj, ca să vă apărați cinstea, averea și moșia strămoșească“. La vorbele astea, nu știu cum îmi veni să-mi întorc capul, și văzui împrejurul meu flăcări care erau dintr-un sat cu mine, și care n-aveau nici averi, nici moșii; ci erau săraci, lipiți pămîntului“.

În restul revistei, în afară de N. Timiraș, singurul nume cunoscut, care semnează cîteva poezii, întîlnim numai semnături care sînt evident pseudonime: D. Azur, F. Crîng, N. Sorin, Odin, etc. Ideile, tonul, limbajul articolelor și poeziilor sînt aceleași încît se naște imediat bănuiala că revista este scrisă de un singur condei.

Pseudonimul D. Azur, este în mod aproape sigur al lui Neculuță, întrucît primele versuri din „Către codru“:

*Sărmane codruțule
Greu oftez, drăguțule,*

nu sînt decît primele versuri din „Codrule“, publicată în „Spre țărmul dreptății“:

*Codrule, codruțule,
Greu oftez, drăguțule.*

Cele două poezii sînt variante:

*Sărmane codruțule,
Greu oftez, drăguțule,
Greu oftez și greu mă doare
Și mă sîng de pe picioare:
Cînd îți văd frunza căzînd
Și cîntările plecînd;
(„Către codru“, de D. Azur)*

*Codrule, codruțule,
Greu oftez, drăguțule,
Cînd mi-ți văd cîntările
Umplînd depărtările,
Cînd văd desmierdările
Lăsîndu-ți cărările,
Și mi-ți văd frunza-n cărări
Bătută de desmierdări...
(„Codrule“ de D. Th. Neculuță)*

Identificînd, astfel, pseudonimul, integrăm operei lui Neculuță și alte poezii ca; „Unei proletare“, „Noapte de iarnă“, „Doină“, și fragmentul „Poveste“. Acestea prezintă, pe lîngă valoarea lor artistică, și o importanță pentru studierea procesului de creație al poetului. „Unei proletare“, de pildă, dovedește că personalitatea lui se afirmă din momentul în care începe să exprime idei noi, ideile de luptă ale clasei muncitoare.

Articolele de fond ale revistei, semnate cu pseudonimul N. Sorin, atrag atenția prin combativitatea lor, prin claritatea cu care sînt expuse principiile unei arte luptătoare. Citind toate numerele revistei, îți formezi lesne impresia că N. Sorin este tot Neculuță. Vom argumenta.

1) Articolele conțin aceeași profesie de credință care se degaja din opera poetului. „Așa dar, cînd societatea în care trăește artistul e aproape un cadavru (...)—tu artist, stai deoparte și ne spui visele ori nostalgiile tale de mormînt?... Vai, dar tu nu ești ca noi: pe tine te-a înzestrat firea cu o organizație mai deosebită, în tine vibrează niște coarde mai fine, urechea ta poate prinde mai lămurit ecoul ăsta, în care se resfrînge toată jalea și plînsul unui neam de obijduiți! De ce să nu-l ascuți? De ce să nu închegi plînsul lor în graiul tău sfînt și nepieritor?“

La fel este văzută misiunea poetului în „Valuri de armonie“:

*Mergi, Orfeu divin... Eu, însă, trist copil, obscur în lume,
Prins în umbră pîn-m-oi sînge, fără glorii, fără nume,
Umilit, cu ochii-n lacrimi, voi cînta pe-a lirei coarde
Sbuciumul etern al lumii, focul lacrimii ce-o arde!*

2) Unele imagini folosite în articol revin în poezii: „Societatea actuală nu mai poate sugera unui adevărat artist aceleaș senzații pe care le sugera acum patru-zeci de ani. Sunetul unui buciom nu-l mai afundă acum într-o visare vagă, ci în cîntecul acela el citește altceva mai atingător, mai plin de viață: e doina sfîșietoare a unui neam pribeag și nenorocit care în sunetul acela de buciom n-a pus decît jalea adevărată a mizeriei lui, mizerie pe care artistul a început s-o priceapă“.

Ne amintim de „In amurg“:

S-aud talângi la turme și-al doinelor suspin...

*Streini de tot frumosul din câmp, din văi întinse,
Venind în pîlcuri-pîlcuri, cu gîndu-ntunecat,
Trudiți și arși de soare, în noaptea din bordei,
Cu noaptea suferinței în sufletul din ei...*

*Ei, doborîți de greul osîndei, răutății,
Muncesc, bătûți de rele, pîrinți după pîrinți,
Cîntîndu-și plînsu-n doină, murind în suferinți.*

3) Intîlnim aceeași atmosferă, exprimată uneori aproape cu aceleași cuvinte: „Poate (...) și-ar plăcea mai mult să ne spui cît de tihnit ai dormit sub un tei, la marginea unei ape cîntătoare, în pacea blîndă a amurgului...”

Versuri din „În amurg”:

Pe cer, amurgul mîndru își prinde draperia...

Pe maluri aiurează răchitele și teii...

4) Articolul „Urmele pesimismului” dezbate tocmai problema influenței pe care o exercită Eminescu și Coșbuc asupra poezilor timpului, problemă care-l preocupă pe Neculuță.

5) Autorul nu poate fi N. Timiraș, care n-a avut decît contingente vagi cu mișcarea muncitorească; articolele dovedesc temeinice lecturi din Marx, Engels, Darwin, etc. (popularizați la noi de „Contemporanul” și de presa socialistă). Unitatea concepției ne lasă să credem că toate pseudonimele sînt ale unei singure persoane. Cum D. Niculescu și D. Azur s-au dovedit a fi D. Th. Neculuță, este foarte probabil că N. Sorin intră în aceeași categorie. Cît despre F. Crîng, cine parcurge lungul studiu „Cauza imoralității în artă”, este îndrituit să-și formeze credința că are de-a face cu aceeași pană care a scris „Asupra artei”, din care am dat citatele de mai sus.

Dar, astfel stînd lucrurile, s-ar impune concluzia că revista „Icoana vremii” a fost inițiată, editată și scrisă de D. Th. Neculuță! (Anul venirii lui în București este, deci, înainte de 1894). Cîștigîndu-și din greu existența, poetul muncitor s-a hotărît, totuș, să dea viață unei reviste, prin care să-și răspîndească crezurile artistice! Este explicabil de ce „Icoana vremii” n-a putut apare decît în cinci numere. Ele consemnează, totuș, strădaniile poetului, lupta lui pentru o artă legată de clasa muncitoare, de popor. În „Icoana vremii” apar articolele: „Asupra artei”, „Epoca de tranziție”, „Urmele pesimismului”, „Beție de cuvinte”, „Critic?”. „Cauza imoralității în artă”, două poeme traduse (de fapt adaptate) în proză din Victor Hugo. Revista mai cuprinde: începutul lui „Werther” de Goethe, poezii populare din colecția G. Dem. Teodorescu. Orientarea revistei era: pentru o artă legată de clasa muncitoare, însușirea învățaturii clasicilor literaturii universale și romîne, legătura cu creația populară. Orientare realistă, crez combatant.

Cunoașterea acestei perioade din viața lui Neculuță îi întregeste personalitatea, ni-l face și mai apropiat. Muncind din răsputeri, pentru a-și câștiga o existență mizeră, Neculuță găsea totuș timp să se cultive, să scrie, să fie un adevărat agitator.

Viața de mizerie a poetului ne este cunoscută. Cîteva documente, găsite în arhiva Institutului Medico-legal ¹⁾, ne permit să reconstituim mai clar ultima perioadă a vieții sale. Iată, de exemplu, declarația dată de V. Anagnoste la moartea poetului:

„Cunosc pe Dumitru Neculuță ²⁾ de mult timp, fiind și prieteni. Știu că suferea de dureri de piept încă de 2—3 ani. Acum în urmă o săptămînă abia, se văita foarte rău. Sîmbătă a venit la noi la atelier, a făcut 4 ore în loc de 1/2 oră, aceasta cu multe pauze. S-a înapoiat acasă și fiindu-i imposibil a veni a luat o trăsură. Din cauza sdruncinăturii i-a venit mai rău, căci dîndu-se jos din trăsură, cînd a intrat în curte, a căzut de durere și amețeală și s-a lovit la frunte de colțul zidului, provocîndu-i-se o plagă, din care cauză a curs puțin sînge.“

Proprietăreasa casei din șoseaua Ștefan cel Mare 19, unde a locuit poetul declară la fel: „Se ocupa cu cizmăria, dar lucra 2—3 ore și apoi se odihnea 2—3 ore.“

La „Observațiuni“, în dosar se notează: „... nu putea să muncească decît o oră cel mult.“ Boala îl nimicise.

În același dosar am găsit și un „inventar“, alcătuit de comisariat, la moartea poetului, din a cărui înșiruire indiferentă, locuința lui Neculuță ne apare înaintea ochilor într-o imagină zguduitoare. Singurele mobile sînt:

— 1 pat de fier; o masă; un cufăr cu diverse cărți, un cuier; o lădiță cu scule; 2 scaune. Restul inventarului: o saltea de paie; o cuvertură de lînă; o pernă; 2 farfurii; o cratiță; o lampă; un cearceaf roșu; o cămașe; o perie; etc.

Boala necruțătoare de care a suferit (aortită cronică) l-a prăbușit tocmai cînd el putea da clasei muncitoare, literaturii, opere de adevărată maturitate. Zadarnic am căutat o însemnare, cît de vagă, asupra morții lui Neculuță, în presa vremii! Ziare muncitorești nu apăreau, iar celelalte... Singurul omagiu scris îl aduce „Adevărul“, organul partidului social-democrat din Austro-Ungaria, ziar care apărea, în romînește, la Budapesta, și care îi reprodușese, cu un an înainte, cîteva poezii. Necrologul este tipărit în fruntea ziarului, înaintea articolului de fond. Iată acest interesant document:

*„D. Th. Neculuță a răposat în 17 octombrie în orașul București (Romînia).
Această tristă veste ne-o aduc nourii cei triști îmbrăcați în dolii...*

Cine a fost D. Th. Neculuță?

El a fost un luptător al proletarilor romîni din Romînia, întemeietorul cercului „Romînia muncitoare“.

A fost de meserie cizmar sărac, dar cu o minte bogată, care după truda sa și baterea de cap cu învățătura, s-a ridicat în înălțime.

Umbla printre muncitori, și le arăta calea cea dreaptă de mîntuire, dar cînd îl cuprindeau durerile, atunci sbura ca filomela și ne cînta în versuri durerile noastre, durerile lui.

Lăcrămați proletari, că a murit poetul, filomela noastră.

Nu ne mai cîntă nouă, moartea l-a răpit. El s-a mutat la odihna vecinică.

Fie-i memoria neuitată“.

În curînd, la începutul lui octombrie, se va împlini o jumătate de veac de la moartea aceluia care a fost primul nostru poet muncitor. Printre

1) Dosar nr. 240 din 4 oct. 1904.

2) În dosar se întîlnește numele poetului numai sub această formă.

omagiile atât de meritate, o ediție într-adevăr științifică este absolut necesară. Acest „luptător al proletarilor români“ trebuie să rămână printre noi, cu versul său avântat.

Publicăm mai jos câteva dintre poeziile lui Neculuță, necunoscute pînă acum, precum și studiul „Asupra artei“.

ASUPRA ARTEI

Sîntem aproape de zorile unei noi epoce artistice.

Amurgul răposatei arte a fost grozav de urît... Copiii ei s-au sbătut din toate șubredele lor forțe ca să-și întărească armele de luptă, dar mediul în care s-au născut a fost prea aspru pentru ei, copii schimonosiți și anemici, ca să nu se stingă, ca niște specii intermediare, în grozava luptă pentru trai. Se așteptau instrumente mai sănătoase, harfe cu sunete mai pline și mai adevărate, care să îmbărbăteze inimile, să ne arate viața în toată complexitatea ei... Și așteptarea asta n-a fost zadarnică. Semnele s-au arătat.

Un curent de viață nouă a început să însuflețească harfele, pînzele, penelele și daltele artiștilor... Și dacă mai sînt dintre aceia care iau răsăritul drept amurg, apoi efectele producțiunilor lor, fie cît de puternice pentru moment, se vor întuneca treptat sub razele puternice ale noului soare.

Și nu e nefirească schimbarea aceasta de tranziție a artei. Dar pentru a se lămuri mai bine chestia — și aceasta o facem pentru acei cari n-au voit încă să înțeleagă, ori că deși înțeleg destul de bine ce s-a spus și ce spunem și noi în această privință, un ce tainic îi oprește de a se despărți de aceea ce le-a fost așa de drag pînă acum și de care o mare parte din viața lor a fost strîns legată — zicem, pentru a lămuri mai bine această chestie, vom căuta să arătăm ce este arta și ce rol are ea în dezvoltarea morală a omenirii.

Nu mai încape îndoială că un artist trebuie să aibă neapărat un ideal comun cu al unui politician sincer și convins de pildă, sau cu aloricărui alt luptător, care are ca ideal mersul înainte al omenirii. Însă marea diferență ce pare a fi între artist și semenii lui, este deosebirea sistemului de luptă. Căci ce este artistul?

Dacă ne-am lua după teoriile metafizice, am zice că artistul e o ființă supra-omencască, inspirată din altă lume, cu totul streină de aceea în care trăiește, și a venit între noi numai ca să ne uimească cu imagini de prin stele, din lumi nevăzute, unde fantezia lui, așa de puternică, a lucrat de și-a clădit palate negrăit de frumoase... N-am voi să o mai lungim cu metafizicismul, căci știm bine unde duce el. Chestia aceasta s-a lămurit de atîtea ori. E destul să știm că teoria aceasta și-a trăit traiul numai ca simplă teorie: ea n-a putut fi transformată într-un adevăr. Să presupunem însă că misia artistului ar fi într-adevăr așa cum o zic partizanii metafizicii, ca să ne ridice prin lumi visate, sau să ne cînte propriile lui sentimente egoiste... Nu-i vorbă, ridicarea aceasta în lumi fantastice, ca să uităm pe o clipă patimile și suferințele care se frămîntă ca o mare înfuriată sub noi și să ne ridicăm de-asupra în lumi nevăzute, în domeniul fanteziei, ar fi frumoasă pentru un moment... Dar te întreb, artistule, întru cît contribuiești tu, prin asemenea artă, la emanciparea fraților tăi de jos, care sufăr, și care de la tine așteaptă îndrumarea pe o cale mai bună către un liman mai sfînt și mai frumos!

Arta nu este decît o zugrăvire exactă a lumii din afară, dar o zugrăvire măiastră, așa încît ceea ce a produs artistul să fie un colț adevărat de lume și viață. Și să presupunem că artistul a luat să zugrăvească o parte

rea și putredă a societății... Prin talentul lui, prin puterea lui de zugrăvire, ne prezintă adevărul așa de îngrozitor încît ne cutremură de realitatea lui și, printre unii din noi, ar trezi chiar energia de a lupta pentru înlăturarea lui.

Așa dar, cînd societatea în care trăiește artistul e aproape un cadavru înțesat de paraziți cînd din toate părțile nu auzi decît un plîns sfișietor de mizerie, glasuri înăbușite de spectrul hidos al foamei, cînd vezi toată larma asta de glasuri confuze și desperate care, însetate de un liman, se abat aproape fără nici o rază de nădejde; cînd milioane de vieți se sting fără adăpost și fără hrană, într-un veac unde gîndirea oemenească a adus mijloace care să înlesnească lupta pentru trai cu natura, iar nu lupta dintre om și om... — tu, artist, stai deoparte și ne spui visele ori nostalgiile tale de mormînt?... Vai, dar tu nu ești ca noi: pe tine te-a înzestrat firea cu o organizație mai deosebită, în tine vibrează niște coarde mai fine, urechea ta prinde mai lămurit ecoul ăsta în care se resfrînge toată jalea și plînsul unui neam întreg de obijduiți! — De ce să nu-i ascuți? De ce să nu încheși plînsul lor în graiul tău sfînt și nepieritor?...

Poate e drept să ai și momente de acelea cînd pe tine, suflet abătut, te cuprinde un dor nebulos de o liniște eternă, de Nirvana... Poate, în truda nesfîrșită a sufletului tău, și-ar plăcea mai mult să ne spui cît de tihnit ai dormi sub un tei, la marginea unei ape cîntătoare, în pacea blîndă a amurgului... Te credeam. Și în noi se deșteaptă cîteodată o asemenea nostalgie vagă. Dar cît de măreț ar fi atunci cînd și-ai socoti viața legată de a tuturor celorlalți care sufăr, — și care sufăr poate mai mult decît tine!

Negreșit că aici nu pomenim de aceia care fac din pesimismul lor un decadentism degradator: vorbim numai de aceia care simt și își exprimă sincer ceea ce simt, fie decepționiști, fie și mai în bine crezători.

Am spus la începutul acestui articol că o nouă epocă artistică e destul de firească.

Societatea actuală nu mai poate sugera unui adevărat artist aceleași senzații pe care le sugera acum patru-zeci de ani. Sunetul unui bucium nu-l mai afundă acum într-o visare vagă, ci în cîntecul acela el citește altceva mai atingător, mai plin de viață: e doina sfișietoare a unui neam pribeag și nenorocit care în sunetul acela de bucium n-a pus decît jalea adevărată a mizeriei lui, mizerie pe care artistul a început s-o priceapă.

Și aceasta este arta care ne trebuie acum.

La noi, cîțiva scriitori de talent ne-au dovedit că mizeria acestei societăți e destul de mare, ca să nu le mai atingă coardele inimii — și bătăile sufletului omenesc să nu-i preocupe mai mult de cît nostalgiile vagi.

Negreșit că ineptiile la noi apar cît de dese; dar acestea nu ne preocupă. E destul că puținii scriitori de talent pe care îi avem, deși stăpîniți încă de acel decepționism caracteristic veacului, totuși au început să se pătrundă de marile principii moderne și să-și umple întrucîtva sufletul și de „viața celorlalți“.

(Icoana vremii, anul I nr. 1, București, 16 octombrie 1894, semnat N. Scrin)

CĂTRE CODRU (în formă populară)

Sărmane codruțule,
Greu oftez, drăguțule,
Greu oftez și rău mă doare
Și mă stîng de pe picioare:

Cînd îți văd frunza căzînd
Și cîntările plecînd,
Și-aud plînsul vîntului,
Vîntului pribeagului,
Prin sînul huceagului...

*N-ai mai fi, toamnă pustie...
Codrul să nu te mai știe,
Să nu-ți știe numele,
Numele și brumele!
Că mereu ni-l pustiești,
Apele-i posomorâști,*

*De cântări îl sărăcești...
Și ni-l bați cu ploii și vînt
De-i cerni frunza la pămînt,
Și mi-l lași să plîngă-n loc,
Cum plîng eu fără noroc!*

(„Icoana vremii“, anul I, nr. 1, 16 oct. 1894)

NOAPTE DE IARNĂ

*Cumplit se sbate firea.. Parcă
E-n agonie de-aș da duhul!
Fum de omăt, cernut în valuri,
Străbate lumea și văzduhul...*

*În zări de plumb, în aer rece,
Se mișcă negre ramuri goale,
Iar vîntu-n ele tainic spune
Legenda lumilor de jale...*

*Și-i groază și potop! În lume
Parcă-a bătut clipa pieirii!
Răcnește vișorul... Din toate...
Răsare glasul tînguirii!*

*Acum e noapte, vișor, groază...
În lume-i chin amar, și plîns...
O, noapte, cită lume tristă
Pe veci cu tine nu s-a stîns!*

(„Icoana vremii“, anul I, nr. 3, 30 oct. 1894)

CÎNTEC

*Vîntule, vîntuțule,
Ce tot plîngi, drăguțule?
Ce tot plîngi, ce tot jelești,
Prin sate cînd pribegesti?
Lasă plînsul, dragă frate,
Nu-mi fă zile-ntunecate,
Că destul jalea mă bate,
Și-mi umple oftările
Casa și cărările,
Și mi-e traiul fiere-amară,
Inimioara foc și pară,
Trupul de nevoie supt
Și straiul sărac și rupt!
Du mai bine, du departe,*

*Jalea vieții fără parte,
Du, mă frate, peste mări
Cel jălit, cele oftări!
Și-alungă-mi din piept mîhnirea
Și-mputernicește-mi firea:
Șus pe deal și jos pe vale
Să tot cînt voios pe cale,
Să cînt doină voinicească,
Și nădejdea să-mi tot crească,
Inima să nu se frîngă,
Bieții ochi să nu mai plîngă,
Puterea să nu mai stea
Plecată ca salcia!*

(„Drepturile țaranului“, anul I, nr. 2, 25 iulie 1899; reprodus în „Adevărul“, Budapesta, anul I nr. 6, 20 sept. 1903)

CÎNTECE

I

*Frate, frate norule:
Greu plîngi frățiorule
Pe căile vîntului
De jalea pămîntului
Și ești negru frățioare,
Ca straiul de-nmormîntare,
Ca noaptea fără de stele
Ca jalea inimii mele!*

II

*Inimă, de ce te frîngi
Șite sbați și mereu plîngi
Ca pruncul fără de mumă,
Ca lunca arsă de brumă?
Lasă-ncolo inimioară
Plînsul foc și jalea pară!
Că prin toate țările
Unde cresc oftările
Și-a sculat nădejdea vîntul,*

*Să bată cu el pământul,
Lunca-ntreagă să mi-o bată,*

*Și din ea s-alunge-odată
Plînsul tot și jalea toată!...*

(„Drepturile țaranului“, anul I, nr. 4, 22 august 1899; reprodus în „Adevărul“, Budapesta, anul I, nr. 8, 4 oct. 1903)

UNEI PROLETARE

*Tu ce te-mbeți cu basme, pe-al speranței val albastru,
Legănindu-te cu gândul, visînd umbra unei vieți
Ideală și senină ca lumina unui astru,
Ca o dulce primăvară, cu eterne dimineți,*

*Spune dacă nu ești pradă amăgirilor deșarte,
Arzînd lumea ta de gânduri pe-al iluziei altar,
Nevăzînd a lumii crudă întocmire ce desparte
De a vieții fericire pe sărmanul proletar...*

*Rupe vâlul amăgirii ce ai minții ochi îl leagă,
Inimă ce plîngi în chinuri, gînd bătut de-al grijii vînt,
Nu uita că numa-n lupta ce-a cuprins o lume-ntreagă
Vei gusta, luptînd eroic, mîngîierea pe pămînt!*

(„Icoana vremii“, anul I, nr. 4, 6 nov. 1894)

RUINE

(din Victor Hugo)

Mormîntul unde odihnește Belus se macină de vremuri în mijlocul pustiului... Ruină, el și-a pierdut zidul de granit verde și cupola măreață, rotundă și învecinată cu nourii. Acum, din ea păstorul vine să-și caute pietre pentru praștie. Acela care, seara, trece prin această cîmpie fioroasă, aude chiar zgomotul ce-l face șacalul prin ronțăitul dinților... Umbra aici este mai deasă, noaptea mai adîncă. Iar călătorul, cercînd cu bastonul marginile bolții ruinate, rostește vag: „Aici să fie acela care odinioară era zeul Belus?“

Mormîntul este așa de bătrîn că nu-și mai aduce aminte!

NEMROD

(din Victor Hugo)

Nemrod era un suveran măreț, asemenea unui zeu; numele lui este pe Babel, sublima colină; sceptra lui trușă cuprindea spațiul care se întinde de la marea apusului la aceea a răsăritului; Baal l-a făcut îngrozitor viețuitoarelor de la cerul sfînt la iadul spurcat, puindu-i în mini frinele lumii. Dacă cineva ar fi zis:

— „Nemrod va muri“, cine l-ar fi crezut? El trăia... Acum însă acest om a dispărut.

Unde?

Pustiul este adînc și vîntul sunător...

EUGEN CAMPUS

N. D. COCEA — UN MAESTRU AL PAMFLETULUI LITERAR

„Nu există forță de inerție în lume care să nu poată fi frântă de voința omenească“¹⁾
Sînt cuvintele lui N. D. Cocea. Cuvintele unui luptător.

Piedicele, pericolele nu l-au speriat niciodată. Cu cît erau mai mari, cu atît pornea mai impetuos la luptă, convins că nici o forță din lume nu poate împiedeca pînă la urmă victoria cauzelor drepte, că nimic și nimeni nu poate absolve pasivitatea, renunțarea lașă la acțiune.

Opuînd gazeta sa presei vîndute, Cocea scrie în articolul-program care deschidea noua serie, din 1925, a „Faței“, după suspendarea și confiscarea de către cenzură a „Chemării“: *„Intr-o țară de muți sau de limbuți, cu gura și coloanele închiriate cui dă mai mult, hotărîrea noastră e să vorbim răsplat, să spunem tot ce știm și să nu inchidem niciodată adevărul sub obroc“*.

Acte de luptă cutezătoare sînt cele mai bune scrieri ale lui Cocea, în indiferent ce gen, începînd cu lucrările sale de tinerete și sfîrșind cu cele din pragul morții. Dar, în primul rînd, pamfletele sale.

În istoria literaturii noastre, N. D. Cocea rămîne în deosebi ca un maestru al pamfletului literar.

★

Făcînd bilanțul vieții sale, Cocea conchidea:

„Am trăit... mult. Am trăit intens“²⁾

¹⁾ „Către cititori“, Fața, 17 iulie 1925.

²⁾ N. D. Cocea: „Pagini din viața mea“, „Contemporanul“, 1949

În notele autobiografice scrise la cererea „Contemporanului“, puțin înainte de moarte, și pe care gazeta nu a apucat să le publice decît după acest trist eveniment, în semn de omagiu, nu răsună nici un accent trist, demobilizant.

Asupra acestor pagini se profilează, nu umbra neagră a morții, ci aripa luminoasă a vieții atotbiruitoare. Chiar dacă se gîndea că într-o bună zi va fi silit să părăsească lumea, așa cum îi este dat fiecăruia, scriitorul dorea ca ziua respectivă să fie „cît mai departe cu putință, — fiindcă nu-i un păcat să iubești viața“. E adînc emoționantă această patetică adeziune la viață a unui om care nu mai avea mult de trăit și a cărui mărturisire spontană sună cu atît mai tragic cu cît ea e cuprinsă în rînduri ne ajunse, printr-o absurdă înlănțuire de împrejurări, să vadă lumina tiparului decît cîteva zile după moartea autorului.

Chiar atît de mult timp nu a trăit Cocea. 68 de ani... Nu în acest sens trebuie înțeleasă afirmația lui. A trăit însă intens pentru că a cunoscut oameni mulți și locuri diferite, a luat contact cu medii sociale diverse, a fost contemporanul unor evenimente importante pentru istoria țării noastre și chiar a lumii întregi: răscoalele din 1907, războaiele imperialiste din 1913 și 1914, Marea Revoluție din Octombrie, luptele revoluționare ale muncitorilor, creșterea fascismului în Europa, al doilea război mondial și eliberarea țării noastre de către Armatele Sovietice, instaurarea regimului de democrație populară. Și toate

aceste medii și locuri diverse, toate aceste evenimente, scriitorul nu le-a străbătut ca un simplu spectator pasiv, ci ca un participant activ.

Intensitatea trăirii, a participării la viață, la luptă, este o caracteristică esențială a omului Cocea și totodată baza activității lui scriitoricești.

Școala oficială, i-a trezit numai dezgust. Despre unul din dascăli săi de tipul lui Marius Chicoș Rostogan, profesorul de istorie din clasa a treia, își va aminti mai târziu cu ură, povestind cum acesta izbutise să-i facă antipatic pînă și pe marele Rafael. Vorbea despre opera lui „în același stil ditirambic, în care ne lauda faptele lui Tepeș-Vodă și vitojia marelui căpitan Carol I la luarea Plevnei“¹⁾

Ca elev, Cocea citea însă foarte mult singur, în afara obligațiilor școlare. Dobîndise astfel o cultură temeinică și destul de cuprinzătoare, care depășea cu mult nivelul obișnuit la vîrsta respectivă.

În clasa a treia de liceu, era elev intern la Sf. Sava. N-a dus-o de loc ușor. Nu numai cu profesorii, dar și cu colegii. Cei mai buni dintre ei îl țineau la distanță. Vedeau în el un coconăș răsfățat. Vedeau în el pe fiul maiorului Cocea, ofițerul care tocmai atunci organizează un atac împotriva unei gazete ce îndrăznea să publice cîteva articole anti-dinastice.

Era acesta și un semn al vremurilor. Lupta între forțele progresiste și cele reacționare devenise acută. Mișcarea muncitorească se întărise, și în acei ani—1892-93— se trecea la unificarea cercurilor socialiste din țara întregă, în cadrul partidului social-democrat al muncitorilor din România. Pe de altă parte, forțele reacționare nu se mai mulțumeau nici pe tărîm cultural cu dispute teoretice. Vremea controversei relativ academice din deceniul precedent trecuse. În noile polemici împotriva celor care îndrăzneau să critice instituțiile sacrosancte ale statului burghezomșoșieresc erau declanșate calomniile perfide, diversivunile șovine și, în ultimă instanță, acte de provocare, samavolnicii și atacuri huliganice.

¹⁾ N. D. Cocea, „Spre Roma“ pag. 57

...Și totuși, pe fiul maiorului Cocea îl vom găsi mai tîrziu de partea cealaltă a baricadei, alături de mișcarea muncitorească.

Lucrul nu s-a petrecut ușor și de la sine. „Crescut în belșug, ca mai toți copiii burgheziei — mărturisește scriitorul — credeam că ar fi de ajuns un pic de bunăvoință de o parte și de alta, ca viața să se schimbe într-o poezie și pămîntul într-o grădină de desfătări. Mi-au trebuit ani și ani de dezamăgiri, de încredere zdrobită, de experiențe avortate ca să deschid ochii. I-am deschis în sfîrșit“. (Interviu: „De vorbă cu N. D. Cocea“, publicat în „Facla“, 16 Martie 1931).

În anul 1897—98, extern în clasa VII-a la Sf. Sava, se află încă în faza visurilor utopice. La Sf. Sava îl reîntîlnește pe colegul din clasa a III-a, Grigore Pișculescu (Gala Galaction). Între acești doi tineri talentați și cu intense preocupări pentru cultură, se leagă o prietenie caldă ce va dăinui de-a lungul întregii lor vieți.

Anul 1897 este și anul debutului în literatură. Sub pseudonimul Nely, adolescentul publică poezii și schițe în „Foaie interesantă“, săptămînal ilustrat la care colaborau I. L. Caragiale, G. Coșbuc, A. Toma, Cerna, Gheorghe din Moldova, D. Teleor, etc. și care, începînd din luna iunie, purta pe copertă inscripția: „Apare sub îngrijirea lui George Coșbuc“.

Tînrul care la 30 noembrie 1897 abia împlinise 17 ani, avea însă planuri mai îndrăznețe. În toamna aceluiași an cînd legase prietenia cu Gala Galaction, îi mărturisise acestuia că lucra la un roman pe care vroia să-l termine în curînd și că avea nevoie de o prefață. Gala Galaction s-a oferit să i-o scrie el. Într-adevăr, în primăvara anului 1898, a ieșit de sub teascurile tipografiei „G. Cucu“ romanul „Poet-poelă“ (data: noembrie-aprilie 1898), cu o prefață semnată de Grigore Pișculescu.

Tonul entuziast al prefațatorului — explicabil prin dragostea ce-o purta autorului și prin tinerețea amîndorura—nu e justificat prin valoarea efectivă a cărții.

Vorbînd despre debutul său ca romanțier, Cocea scria în 1931: „Mi-aduc aminte cu oarecare roșeață în obraji de un roman

publicat la 16 ani. Noroc că nu-l cunoaște nimeni". În ciuda erotismului obsesiv care stăpânește cartea, lucrarea cuprinde totuși unele elemente pozitive: bogăția coloritului și armonia uneori cuceritoare a limbii, precizia observației și anumite ecouri ale frământărilor sociale. Atât trăsăturile negative cât și cele pozitive sînt semnificative pentru drumul de mai tîrziu al scriitorului.

Pe coperta interioară a romanului „Poet-poetă” fecundul autor anunța: „Vor apare în curînd: „Nebunii-nuvele. În pregătire Mariuca: roman”.

Volumul de nuvele se pare că a apărut tot în 1898. „Cu acelaș sentiment vag dar insistent destinghereală îmi aduc aminte—povestește Cocea —și de primul meu volum de nuvele, imprimat cam tot în zilele acelea. Și unul și altul, erori ale tineretii!” Gala Galaction de asemenea își mai amintește de un volum apărut sub pseudonimul Nely în 1898, intitulat „Copil din flori”.

În anii următori publică totuși puțin; plecase la Paris, pentru studii.

Într-o vreme cînd Franța întregă era agitată de afacerea Dreyfus și Zola scria celebrul său „J'accuse”, tînărul Cocea participă cu entuziasm la lupta pentru reabilitarea lui Dreyfus, la lupta pentru dreptate pentru salvarea demnității umane. „Cot la cot cu muncitori, cu artiști, cu intelectuali —povestește el — urlam cît puteam împotriva regimurilor de nedreptate și intoleranță”. („Pagini din viața mea”). Lupta aceasta a dus-o mai departe, atunci cînd, întors în țară, a înfierat prin articolele publicate în „Adevărul” și „Facla”, caracterul de clasă al justiției în regimul burghezo-moșieresc.

La Paris, Cocea a ascultat cu emoție glasul de tribun al lui Jean Jaurès și a luat contact cu socialiștii și sindicaliștii francezi.

În 1903 îl găsim proaspăt licențiat în drept al facultății din București, tipărindu-și teza „Asupra fundamentului pedepsei”. Curînd după aceea însă intră în magistratură și-și ia în primire postul într-un orașel de provincie. În loc să devină un om „respectabil”, un magistrat „de nădejde”,

servitor supus al claselor stăpînitoare, tînărul judecător a rămas un om cinstit, care privea cu simpatie pe oamenii simpli. În schimb, pe așa zișii intelectuali ai orașului și pe stăpînii acestora, i-a urît. Materialul de viață adunat atunci și apoi mereu îmbogățit, i-a servit mult mai tîrziu la alcătuirea cărții sale „Vinul de viață lungă”. Dar luptătorul Cocea nu putea aștepta atît de mult. Ne mai puțin răbda mirșăviile descoperite în culisele solemnelui palat al justiției burgheze, a izbucnit. Ca magistrat avusese prilejul să cerceteze dosarul muncitorilor din portul Brăila, cărora li se înscenase un proces pentru că îndrăzniseră să lupte împotriva marilor exploatare de cereale și a armatorilor din port, organizînd o grevă. Îndignat de nedreptatea organizată sub egida justiției, Cocea publică în „Adevărul” articole care i-au atras fulgerele și trănetele zeilor din Olimpul burghez. Ministrul de resort dispune să fie îndepărtat din magistratură și Cocea e silit să-și dea demisia. Astfel, în 1906, își încheia „cariera” magistratul Cocea. În locu-i apare în arenă pamfletarul Cocea cu rodnică-i activitate.

La baza acestei noi și principale activități nu stă numai revolta individuală a unui om cinstit. Vocația de pamfletar a lui N. D. Cocea nu poate fi înțeleasă în afara revoltei maselor populare, așa cum ea s-a manifestat cu deosebită violență în acea vreme dominată de răscoalele țărănești din 1907, nu poate fi înțeleasă fără a ține seama de legătura scriitorului cu mișcarea muncitorească organizată, din rîndurile căreia a făcut parte multă vreme și alături de care s-a aflat întotdeauna.

Mișcarea muncitorească, slăbită în mod trecător prin trădarea așa zișilor „generoși”, prinsese puteri noi sub imboldul revoluției ruse din 1905. Sub conducerea lui Frimu și a altor fruntași de nădejde, se organizează sindicatele (1906), și ceva mai tîrziu (1911), se reorganizează și partidul social-democrat.

La această muncă de reorganizare a mișcării muncitorești participă și N. D. Cocea cu entuziasmul și energia ce-l

caracterizează. În 1907, îl găsim membru activ al Cercului „România Muncitoare” din Brăila, luînd parte regulat la şedinţele clubului muncitoresc din Str. Braşoveni colţ cu str. Roşie şi vorbind la întruniri.

Acum cunoaşte Cocea mai îndeaproape pe oamenii din popor şi învaţă să-i preţuiască. Împreună cu oameni ca acel Moş Ştefan (despre care-şi va aminti cu drag mai târziu într-un articol din „Adevărul”, 10 Martie 1913), a pus bazele sindicatului muncitorilor din portul Brăila. Lucrează de asemenea în redacţia ziarului „Dezrobirea” (organ sindicalist săptămînal cu sediul la Cercul local al „Romîniei Muncitoare”), publicînd sub semnătură proprie sau sub pseudonimul Niccără al Lumii, articole în care îndeamnă la unirea forţelor muncitoreşti şi la organizarea lor în sindicate. După cîteva luni de apariţie, gazeta a fost suspendată. La Academia R.P.R., se păstrează scrisoarea prin care, în numele gazetei, Cocea explica de ce nu au mai fost trimise bibliotecii exemplare pentru colecţie: *„Domnule Bibliotecar, Ca răspuns la onor Dvs. din 15 XI a.c., am onoarea să vă răspund că ziarul „Dezrobirea” şi-a suspendat apariţia în urma prigonirilor întreprinse de guvernul liberal împotriva muncitorimii. Cînd împrejurările vor permite reapariţia ziarului, ne vom face o plăcută datorie să-l trimitem Academiei Romîne. Primiţi, Domnule Bibliotecar, asigurarea stimei ce vă păstrez, p. administrator, N. D. Cocea”.*

Prigonirile întreprinse de guvernul liberal împotriva mişcării muncitoreşti după răscoalele din 1907, le-a simţit Cocea nu numai în chipul acesta, ci şi direct, după închiderea clubului şi expulzarea unor fruntaşi socialişti din localitate. Cocea a fost şi el arestat de Siguranţa din Brăila, ţinut cîtăva vreme şi apoi trimis mai departe, la Buzău, unde a rămas închis mai bine de o lună în prevenţie.

După eliberarea din închisoare, îşi continuă cu aceeaşi energie munca în rîndurile mişcării muncitoreşti. Publică acum în „România Muncitoare”, organul central al Sindicatelor şi organizaţiilor social-democrate, înfierîndu-i pe liberali şi în genere politica claselor stăpînitoare, şi

demascînd caracterul diversionist al agitaţiilor cu privire la pericolul „instigatorilor” şi al „anarhiştilor” (articolul „Zi-i mamă guşată”, în „România Muncitoare”, 28 oct. 1907.)

În primul Congres al partidului social-democrat (31 ian. 1910), Cocea este delegat al cercului „România Muncitoare” şi unul dintre raportori. Susţine în faţa Congresului raportul cu privire la programul politic. Punînd concluzii în calitate de de preşedinte al acestui Congres constitutiv, I. C. Frimu, declară: *„De asemenea şi tov. N. D. Cocea merită elogiile noastre pentru stăruinţa ce a depus în diferite împrejurări spre binele mişcării”.* („România Muncitoare”, din 7 febr. 1910). Nu e de mirare deci că atunci cînd se fixează candidaturile pentru alegerile din 1911, lista partidului social-democrat cuprinde după numele lui Frimu pe al lui Cocea (Aceasta, pentru colegiul 2 Ilfov. Cocea mai figura şi pe lista colegiului 2 Cameră, Brăila).

Este un moment culminant în activitatea lui Cocea în cadrul mişcării muncitoreşti organizate. În faţa Congresului, unul din cei mai buni fii ai clasei muncitoare îi aducea elogii, iar în listele electorale ale partidului el figura imediat după cel ce-i fusese nu numai tovarăş şi prieten, ci şi îndrumătorul său şi-al altora. *„In mişcarea socialistă de pe vremuri, n-am cunoscut fire mai complexă şi mai simplă în acelaşi timp — scrie el despre Frimu. Solid ca o slîncă de granit şi maleabil ca un bulgăre de ceară. Bun ca pîinea caldă, şi tăios ca lama unui cuţit... Din cuvîntările lui abrupte şi din inima lui caldă am învăţat mai multă ştiinţă umană decît în toate operele cărturarilor”.*

Anul 1910 reprezintă şi din punct de vedere literar un moment însemnat în activitatea lui N. D. Cocea. Este anul cînd apar primele publicaţii conduse de el: săptămînalul polemic „Facla” şi revista lunară „Viaţa socială”.

Prin energia ei tinerească, prin atacurile curajoase împotriva puternicilor zilei, împotriva racilelor caracteristice regiunii burghezo-moşieresc, „Facla” şi-a cîştigat simpatia tuturor oamenilor cin-

știți, devenind un post înaintat de luptă în perioada premergătoare primului război mondial.

De la început, directorul noii publicații se situează în mod conștient pe o poziție de luptă. Cu dispreț mușcător vorbește despre presa pusă în slujba claselor stăpînitoare, despre puzderia de gazete „izvorite din interesele înguste și egoiste ale unei caste sau coterii politice”.

„Impotriva și de-asupra lor — se afirmă în articolul-program — „Facla” va agita flacăra unui ideal neînvinș de cultură și de dreptate socială... Ea va zgudui toate energiile, va trezi toate conștiințele, va arde putregaiurile inutile care înăbușă viața politică, intelectuală și socială a acestei țări”.

Este semnificativ modul în care pamfletarul revine mereu la amintirea înșinguratului an 1907. Trei ani după ce răscoalele au fost înecate în sînge, într-o vreme cînd, după o atare „victorie”, clasele stăpînitoare își exercitau cu și mai multă înverșunare exploatarea, Coccoa îndrăznește să-i înfrunte pe cei ce se socoteau acum invulnerabili. Ii înfruntă în numele acelor mase populare ce se ridicaseră la 1907 și înțelege lupta sa ca o continuare directă, cu alte mijloace, a aceleia ce se desfășurase atunci.

„Cei vechi își transmiteau din mîină în mîină, din generație în generație, focul sacru. Ca și dinșii, în ziua celei de a treia aniversări a marii răscoale țărănești, la ultimele răsfrîngeri ale incendiilor din primăvara anului 1906, aprindem Facla aceasta”.

În cuprinsul primului număr al „Faclei”, articolul cel mai important este cel închinat aniversării răscoalelor și intitulat „Jertfa celor douăsprezece mii”.

Mimînd stilul „oficial” al unui cronicar de curte impasibil față de suferințele poporului, scriitorul lasă să picure între rînduri amărăciunea corozivă a indignării sale:

„Povestea e simplă și pe înțelesul tuturor. În al patruzecilea an al domniei M. S. regelui Carol, cînd nu se stinseseră încă ultimele ecouri ale toasturilor oficiale, s-au răscolat țărani, robi sălbatici, leneși și inculți de pe întinsul nesfîrșit al moșilor boierești. Fără să fie nepoți de politicieni și de miniștri sau măcar alegători cu

trecre pe lîngă deputați, au îndrăznit să ceară pămînt, învoielii mai ușoare, dări mai puține și mai multă dreptate”. Mai departe se face relatarea modului cum „glorioasa armată” a „Maicătății Sale” a fost trimisă „să liniștească spiritele”, subliniindu-se apoi, în fraza imediat următoare, realitatea înfiorătoare ce se ascundea sub această formulă eufemistică. Tabloul se încheie cu imaginea cutremurătoare a aceluia nesfîrșit drum de cadavre pe care, „după socoteala unui statistician bizar”, regele ar fi putut să meargă de la palatul său și pînă la parlament „pășind pe un covor moale de carne țărănească”.

An de an „Facla” revine asupra răscoalelor din 1907. Fiecare articol constituie nu numai un omagiu la adresa celor uciși atunci dar rămași vii în amintirea poporului, ci și un violent act de acuzare, un rechizitoriu necruțător căruia trecerea vremii îi adaugă mereu alte piese convingătoare.

Înfățișînd spectacolul deprimant al scrinciobului electoral, arătînd cum „guvernul care a urcat treptele puterii proptindu-și picioarele în sîngele încheșat al țărănimii” a stat neclăburat la cîrmă pînă cînd a venit soroșul să fie înlocuit de celălalt partid, Coccoa scrie în martie 1911, cînd se împlineau patru ani de la răscoală:

„Ce-i pasă d-lui Marghiloman dacă robii de pe moșiile boierești crapă de foame, robii aceștia care nu sînt buni nici măcar să alerge la curse... Ce-i pasă d-lui Brătianu de această țărănime umilită, care se lasă împușcată, batjocorită, călcată în picioare, fără să crînească și fără să răzbune pe asasinii ei?”

Și mai presus de toate, ce să-i pese regelui Carol de soarta țării acesteia, cînd din nevoile, din durerile și din foamea ei, el poate să stoarcă milioane, să asigure puritatea dinastiei și să prefacă în aur lacrimile și truda poporului?”

Prin patosul lor, aceste întrebări pun în lumină prăpastia dintre cele două lumi, a exploataților și exploataților. Purtați de gradația ascendentă a acestor vehemente întrebări retorice, urcăm ca pe niște trepte către înțelegerea întregului mecanism specific regimului al cărui suprem și tipic reprezentant este regele,

cel care prefacă în aur lacrimile și truda poporului.

Tema răscoalelor revenind ca un leit-motiv capătă, în paginile „Faclei” și în general în activitatea lui Cocea, semnificații multiple și diverse, prilejuind o critică multilaterală și necruțătoare a sistemului de exploatare, dînd acestei critici o tonalitate și profunzime deosebite.

Orizontul „Faclei” nu se limitează însă la problema țărănimii. Nu trebuie uitat faptul că, în 1907, legăturile lui Cocea cu mișcarea muncitorească, în rîndurile căreia activa zi de zi, erau foarte strînse. Fără a fi direct o gazetă a mișcării muncitorești, „Faclea” sprijinea lupta proletariatului. Apar aci articole despre socialiștii dinainte de 1900, despre 1 Mai în trecut, articole de luptă împotriva renegaților deveniți frunțași ai partidului liberal, articole de caldă adeziune la acțiunile curajoase ale muncitorimii („Greva din Brăila”, „Greva tipografilor”, „Războiul social” etc).

Vorbînd în „Jertfa celor donăsprezece mii” despre mizeria maselor exploatare, Cocea prezenta nu numai tabloul suferințelor îndurate de țărani, ci și tabloul asupririi muncitorimii de la oraș. El arată că, după răscoală, afit la sale cît și la orașe situația a devenit încă mai grea decît înainte. Sub pretextul unui pretins pericol anarhist dovedit prin „atentate puse la cale în cabinetele siguranței generale” („cazul Jelea”), partidul liberal a luat măsuri draconice împotriva muncitorimii industriale. A restrîns dreptul la asociație, a interzis întruniri, a dispus confiscarea unor gazete, a intentat procese și a condamnat frunțași ai muncitorimii: „un vînt sălbatec de reacțiune suflă asupra țării”.

Cînd Frimu este condamnat de justiția burghezo-moșierească, „Faclea” publică, sub semnătura Lux, nota de o șfichiuitoare ironie intitulată „Condamnare meritată”. Prefăcîndu-se de acord cu verdictul, revista arată că această condamnare era inevitabilă în urma comportării curajoase a luptătorului.

Intr-un articol redacțional intitulat „Activitatea noastră” (4 sept. 1910), direc-

torul „Faclei” afirmă răspicat că revista a tins să fie și a fost „a clasei muncitoare și a acelor care i-au îmbrățișat năzuințele”.

Iată deci de unde vine forța pamfletelor lui Cocea: din contactul cu clasa muncitoare, din contactul cu masele largi populare ce se răscolaseră în 1907. Pamfletele lui sînt expresia acestei revolte a maselor asuprite.

Legătura cu masele i-a îngăduit lui Cocea să sesizeze problemele esențiale ale vremii, să meargă pînă la rădăcina relexelor constatate, să nu se piardă în polemici mărunte. Profunzimea și vastitatea acțiunii critice, ambele chezușuite de contactul cu lupta revoluționară a poporului, iată trăsături esențiale ale adevăratului pamfletar. Prezenței acestor trăsături se datorește locul însemnat pe care N. D. Cocea îl ocupă în istoria culturii noastre. Am avut și alți pamfletari, unii dintre ei de egală, dacă nu chiar superioară virtuozitate. Dar mulți dintre ei n-au devenit forțe puternice de care adversarul să fie obligat a ține seamă, n-au ajuns să intre în conștiința publică și în istoria literaturii ca mari pamfletari, reprezentanți de seamă ai genului. Motivul e foarte simplu: săgețile lor ținteau adesea obiective meschine, porneau dintr-un suflet dominat de preocupări egocentrice, dintr-o inimă care nu bătea în ritmul generos al revoltei populare.

Obiectivele pamfletelor scrise de Cocea în acești ani sînt dictate de necesitățile luptei democratice în momentul respectiv. Nimic nu scapă focului ucigător al satirei sale: exploatarea țărănilor și a muncitorilor industriali, comedia vieții parlamentare și identitatea întru nemernicie a liberalilor și conservatorilor chemați pe rînd la putere de către exploatatorul învestimîntat în purpură regală, justiția coruptă servind fără rușine interesele murdare ale stăpînilor, putreziciunea morală a „înaltei” societăți, șovinismul propagat cu surle și trîmbițat de la înălțimea catedrelor universitare, etc.

După șase luni de la apariția „Faclei”, Cocea putea scrie cu îndreptățită mîndrie: „Fie împotriva partidelor istorice, care n-au istoric în trecutul lor decît jaful și exploatarea nemiloasă, fie împotriva barba-

riei naționaliste care amenința să asfizieze într-o împletire de suspine, de vaete și de ură forțele vii ale acestui popor, fie împotriva celor cari, ca indivizi, încearcă să profite de nepăsarea și de tembelismul nostru oriental ca să se strecoare fără inteligență, fără suflet și fără muncă la situații nemeritate, ne vom lupta și vom afirma mereu punctul nostru de vedere cinstit și sincer democratic. Ca și pînă acum nu vom ierta nimic și nu vom cruța pe nimeni, de la cel din urmă jandarm rural ascunzîndu-și nedreptatea și teroarea în depărtarea satelor și pînă la jandarmul rural din fruntea guvernului și de la picioarele tronului, nu vom uita pe niciunul din cei care trăiesc din mizeria mulțimii și din miazmele reacțiunii politice“.

Acțiunea unui pamfletar este cu atît mai importantă cu cît pentru atingerea obiectivelor esențiale, indicate de mînia poporului, el duce o luptă continuă și perseverentă, folosind cu pricepere mijloace numeroase și variate, organizînd și conducînd campaniile ca un adevărat strateg.

Artă de strateg a lui Cocea poate fi deslușită urmărind fie și pe o perioadă limitată conținutul revistei pe care o conduce. Pivotal numărului I al „Faciei“ îl constituie articolul despre 1907 în care, ca într-o uvertură simfonică, sînt împletite în jurul temei principale diferite alte motive ce vor fi dezvoltate ulterior (situația exploataților, partidele politice, dinastia, sugrumarea libertăților, legile reacționare, etc.). Un alt articol deschide campania de lungă durată împotriva șovinismului. Insfîrșit, cîteva probleme de importanță relativ mai mică sînt puse fie sub forma unor scurte articole, fie sub forma notelor și comentariilor de la rubrica „Polemici“.

Cele două campanii mari sînt continuate apoi cu străduință și necruțătoare consecvență. Curînd „Facia“ cere să se instituie o anchetă pentru a se stabili numărul real al morților din 1907 („O anchetă necesară“), acuză pe liberali și în special pe Brătianu că au măsluit cifrele pentru a-și ascunde crimele, își urmărește adversarii pînă în pinzele albe, aducînd documente, contestînd și refăcînd socoteli („Cum a fost

primită propunerea noastră“, „De ce stăruim“, „Comunicatul guvernului în chestiunea represiei“, etc.), sfîrșind în cele din urmă prin țintuirea vinovaților la stîlpul infamiei („I. I. C. Brătianu a mințit“). „Facia“ afirmase de la început cu hotărîre: „Țara cere adevărul și-l va afla. Mușama e bună pentru gheșeurile mari și mici, dar nu poate acoperi multă vreme un ocean de sînge“.

Cu aceeași stăruință este dusă număr de număr și cea de a doua campanie, împotriva șovinismului: apar articole cu caracter teoretic, polemici bine argumentate cu privire la anumite teze false, dar și atacuri directe la adresa propagatorilor naționalismului șovin, punerea pe două coloane a plagiatului lui A. C. Cuza, parodia unui curs ținut de acesta la unversitate, etc. Rostul adînc al campaniei este explicat astfel în articolul redacțional intitulat „Tonul nostru“: „...ne dăm seama că atîta vreme cît naționalismul va pustii mințile și va împietri inimile, mișcarea noastră democratică va avea mereu în fața ei piedica aceasta“.

Arătînd că șovinismul a crescut „în mijlocul complicității“ tacite a multor intelectuali, revista condamnă atitudinea de pasivitate și se bucură cînd constată că după luni de luptă s-au ivit și alte glasuri care să se alătore „Faciei“: „A fost greșeala noastră, a tuturor, care avem credință în idealurile de înfrățire omenească, că am lăsat pe șefii hotentotismului românesc să-și organizeze sotniile negre și să otrăvească țara cu teoriile lor... va fi pentru totdeauna meritul „Faciei“ că a dat semnalul luptei. Simpatia cu care a fost salutată inițiativa noastră este o dovadă că răspundem unui sentiment public...“ („Reacțiunea“).

Simpatia aceasta a luat o formă deosebit de hotărîită atunci cînd A. C. Cuza a cutezat să intenteze proces de calomnie „Faciei“. Jurații, oameni cinstiti și de bună credință, au răspuns negativ la întrebările judecătorului și campania aceasta s-a încheiat deci cu o victorie. Deslușind cititorilor semnificația verdictului de achitare, redactorii „Faciei“, triumfători după un an și jumătate de luptă, strigau cu încredere: „...opinia publică este cu noi...“ („Procesul nostru“).

Pe lângă aceste două campanii centrale, „Faclea” pregătește terenul pentru o campanie împotriva regelui și începe să lovească sistematic, pe rând, diferitele elemente pe care se bazează regimul: astfel, în numărul doi apare un atac puternic împotriva liberalilor, partid pe care N. D. Cocea îl va urmări cu ura sa timp de zeci de ani, acționând parcă în numele celor asasinați la 1907 de către guvernul Brătianu. „*Liberarii* — spune el demascând demagogia „democratismului burghez” — și-au însușit numai pentru ei libertatea să lovească în toate libertățile publice.”

Pentru a nu lăsa loc la interpretări greșite cu privire la o eventuală superioritate a conservatorilor, numărul trei al „Faclei” dă o puternică lovitură și acestora, arătând prăpastia ce-i desparte de popor.

Însfârșit, în numerele următoare atacul izbește în celelalte instituții ale regimului: biserica („Biserica în descompunere”), justiția („Justiția de clasă”), școala („Universitatea noastră” etc.).

Pe măsură ce timpul trece, „Faclea” nu numai că duce la capăt campaniile începute și-și lărgeste sfera atacurilor, dar recurge la forme din ce în ce mai variate și mai eficiente. Încă din 1910 apar, ce-i drept încă sporadic, caricaturi. Nu sînt prea bine realizate artistic, dar ideea de la care pornesc e deplin edificatoare. Iată, de pildă, în numărul zece, caricaturi intitulate „Naționalistul român” și înfățișînd țărani care, înjugați la pluguri, ară cîmpul boierului. Sub desen se poate citi declarația moșierului naționalist: „Eu îmi muncesc moșiile numai cu țărani romîni”.

Începînd din 1912, fiecare număr al „Faclei” are pe copertă o caricatură. Caricaturile acestea — lucrute de Iser, pictorul de mare talent pe care Cocea îl descoperise și-l ajutase să se afirme — au contribuit în mare măsură la popularitatea revistei. Imbrăcînd forma concretă a imaginii plastice, atacurile dobîndeau o eficacitate mult sporită. Colaborarea aceasta între Cocea și Iser s-a dovedit extrem de rodnică.

După o scurtă perioadă în care pe verso copertei se tipărea numai un scurt comentariu al caricaturii — de pildă: *Apărătorul*

Constituției, — „Faclea” a introdus obiceiul de a publica pe contrapagină un pamflet virulent, de obicei sub forma unui portret satiric.

Astfel de portrete-pamflet sînt scrise de diferiți redactori ai „Faclei”, dar în primul rând de Cocea, deschizînd drumul celorlalți, dîndu-le tonul. Galeria de portrete literare satirice, ilustrată prin caricaturile de pe copertă, a pasionat pe contemporani și a rămas pe drept cuvînt celebră. Cele două imagini — cea plastică și cea literară — se completeau reciproc, folosind din plin mijloacele specifice artei respective, țintind cu aceeași necruțătoare vervă satirică în inima adversarului, dezvăluind esența fenomenului combătut. Cine dintre cei care au răsfoit vreo dată colecția „Faclei” au mai putut uita, de pildă, imaginea respingătoare a Ploșniței regale, sau tragica Alee Ferdinand, străjuită de spînzurători la umbra cărora se vota Noua Constituție?

Tot în 1912, „Faclea” inaugurează un alt mod de atac. Pînă atunci, chiar pentru campaniile mari, folosise exclusiv ceea ce am numi tactica lineară: o serie de lovituri succesive repetate cu perseverență pînă la zdrobirea adversarului. Acum, recurge uneori și la tactica atacului masiv, frontal. Un număr întreg este consacrat unei singure probleme care este disecată sub toate aspectele. Atacul devine astfel concentric. În locul unei serii de înpușcături, un adevărat bombardament nimicitor, izbînd simultan toate pozițiile inamicului, măturînd metru cu metru terenul atacat.

Iată, de pildă, numărul special închinat magistraturii (7 iulie 1912). Pe copertă, caricatura de rigoare, înfățișînd un judecător umflat de îngîmfare și îmbuibare, dormitînd în timp ce se hotărăște, conform prescripțiilor, soarta unor oameni. Pe verso, portretul moral al magistratului sub titlul „Hoitul”; pamfletul este construit pe ideea că magistratura burgheză e putredă, un hoit ambulat. Urmează apoi o serie de articole despre: „Cine ne prepară judecătorii”, „Justiția la sate”, „Justiția la popi”, „Magistratura oligarhică”, „Justiția de clasă”. Numărul cuprinde de asemenea o serie de caricaturi precum: „Visul magistratului român” (*Ah, dac-am avea și noi ghilotină!*), „Cum se cuceresc

măririle" (*tîrîndu-te!*) „Cariera“ (*Copilul nostru e crud, prost și leneș — o să facem dintr-însul un magistrat*) etc.

Cercetînd conținutul revistei de-a lungul cîtorva ani, constatăm o organizare sistematică a ofensivii, o treptată dezvoltare în amploare și adîncime, o creștere a puterii de foc a armei utilizate de pamfletar. Nu trebuie să tragem de aci concluzia greșită că avem de-a face cu un plan fixat înaintea pînă în cele mai mici amănunte și rupt de realitate. Dimpotrivă, acțiunea pamfletarului este atît de strîns legată de actualitatea vie, încît în afara acesteia își pierde orice rațiune de a fi. Nu faci operă eficace de pamfletar dacă nu izbești în ceva care reprezintă un pericol actual, într-un dușman a cărui prezență se face simțită într-un fel sau altul. Atunci, de unde acea impresie de ofensivă sistematică, de dezvoltare progresivă pe planuri și cu mijloace din ce în ce mai ample, pe care ți-o dă ansamblul operei marilor pamfletari, pe care ți-o dă și opera lui Cocea? Pentru că pamfletarul adevărat poate și trebuie să utilizeze evenimentele, împrejurările vieții în continuă desfășurare pentru a duce tot mai departe lupta lui, transformînd faptele inedite ale actualității în piese ale unui dosar mereu mai complet, dezvoltînd sensul profund al unor fapte în aparență banale.

Am văzut cum, pornind de la aniversarea răscoalelor din 1907, N. D. Cocea ajunge să pună în discuție toate marile probleme ale vremii, însuși esența regimului burghezo-moșieresc. Tot astfel, pînă la ultimele implicații și consecințe merg articolele care, pornind de la anumite fapte particulare, discută problema justiției și altele: „Cînd un partid și justiția unui partid ajung în halul acesta de descompunere, de decădere morală, de porniri răzbuuitoare și crude, e un semn că în sinul clasei pe care o apără și o reprezintă totul e putred, totul e viciat, totul e mort și că nu e departe ziua primenirii generale, cînd totul va fi plătit și răsplătit cu vîrf și îndesat“ („Justiția de clasă“).

Actualitatea vie este izvorul activității pamfletarului. Ea — și nu hotărîri din birou — îi dictează cînd și cum să treacă la alte forme de atac. Numai că prilejurile pe care le oferă actualitatea trebuie să înțeleasă și folosite just, iar aceasta pamfletarul nu o poate face decît participînd intens la viața poporului, învîțînd să descifreze tot mai profund sensul evenimentelor pe care le trăiește. Propria lui experiență de viață, activitatea în rîndurile mișcării muncitorești îl ajutase mai demult pe Cocea să înțeleagă esența de clasă a justiției burgheze. Mai demult se trezise în el dorința de a izbi în acest putregai investimîntat în intangibilă robă a magistraturii; schițase chiar cîteva atacuri. Ofensiva cea mare a pornit-o însă după o îndelungată pregătire și atunci cînd viața i-a oferit prilejul nimerit: scandaloaasa afacere a tramvaielor. „Panama națională“, cum numește el această nerușinată dar caracteristică potlogărie în stil mare a politicianilor brătienști, a făcut posibilă și necesară punerea în discuție a justiției burgheze în ansamblul ei, a făcut posibilă și necesară recurgerea la numărul special închinat magistraturii, la acea catapultă, armă neutilizată înainte. Niciodată pînă atunci potlogăriile politicianilor nu luaseră o atare amploare. Niciodată pînă atunci nu culezaseră magistratii să-și servească stăpînii cu atîta cinică nerușinare, niciodată pînă atunci nu se ivise prilejul de a ridica la proporții nebănuite valul de indignare ce cuprinsese pături sociale diverse, făcîndu-le să deslușească și ele caracterul de clasă al justiției puse în slujba exploataților.

„La lumina procesului tramvaielor — scrie „Facla“ în articolul „Magistratura“, semnat Justin — ne-am trezit în brațele ei (ale justiției — n.n.) asemenea bărbatului care după o noapte de iluzii și de iubire s-a deșteptat dimineața în patul unei prostituate“.

Limbajul acesta violent, uneori cu expresii voite „deochiate“, menite să scandalizeze fătarnica pudicitate a filistinilor, este caracteristic polemicilor din revis-

tele conduse de Cocea. Dar, așa cum scriitorul însuși a subliniat în repetate rânduri, și aci nu era vorba de o predicție pentru violență ca atare, ci defolosirea mijlocului celui mai adecuat scopului urmărit, de alegerea armii celei mai eficace în condițiile date: „*Facla*“ e un organ de luptă — citim în „Bilanțul unui an“ — o revistă de polemică săptămînală, un strigăt mereu reînnoit contra nedreptății, contra aspirării, contra ipocriziei. Sîntem prea violenți. Dar într-o țară cu o clasă stăpînitoare coruptă pînă în măduva oaselor, imorală și hrăpăreață, o clasă guvernantă organizată în bande, care se încalera în fața prăzii, cu o justiție de vînzare și cu o administrație de mercenari, nici o violență nu e nejustificată.“

Cea mai importantă dintre campaniile întreprinse de „*Facla*“ este aceea împotriva monarhiei. Urmărindu-i desfășurarea, ne apare deosebit de clară arta strategică a temutului pamfletar. Atacul nu este îndreptat numai împotriva unui anumit rege, în speță Carol I. Folosind din plin împrejurările concrete, particulare, pamfletarul își conduce astfel campania încît ea crește neîncetat ca o avalanșă, dărîmînd în iureșul ei toate instituțiile ce servesc interesele exploataților. De aci și marea însemnătate a acestei campanii care punca în discuție și condamna întregul regim burghezo-moșieresc, în fruntea căruia stătea cocoșat regele.

Cu astfel de concepții despre rostul luptei sale antimonarhice — concepții care decurg în linie directă din ideologia clasei muncitoare și constituie o reluare a tradiției campaniilor antimonarhice duse de gazetele muncitorești de la sfîrșitul veacului precedent — nimic din ce se petrecea în țară nu-i putea fi indiferent pamfletarului. Orice fapt nou, just interpretat, se alinia în ordinea de bătaie, se încadra organic sistemului tot mai vast, mai bine încheșat al ofensivei declanșate.

Toate aspectele vieții alimentau în mod firesc campania antimonarhică. La rîndu-i, campania arunca fascicolul ei de raze „luminoase și arzătoare“ asupra tuturor aspectelor vieții, dezvăluind fața adevă-

rată a lucrurilor, arzînd fără cruțare putregaiurile.

Se îndeplinea astfel și cu acest prilej năzuința atît de plastic exprimată în articolul-program al „*Faclei*“: „*Fie ca raza ei să lumineze, focul ei să încâlzească, flacăra ei să ardă, fără părtinire, fără cruțare*“.

În cadrul acestei campanii, redactorii „*Faclei*“ dezvăluiau poziția de mare moșier a regelui, complicitatea lui cu asasinii răsculaților din 1907 („Regele, complice al asasinilor“), situația lui de mare industriaș și de opresor al muncitorimii („*Ploșnița*“, „10 Mai, zi de rușine“), rolul său nefast în politica internă a țării ca „arbitru“ între cele două partide istorice chemate pe rînd să se înfrupte din buget („Regele oligarhiei, 1907“, etc), prăpastia dintre el și poporul pe care nu numai că-l exploatează și-l oprimă, dar e gata să-l și vîndă străinilor („*Chișețul regal*“), rolul său în promovarea șovinismului și acoperirea adevăratului exploataător („Regele și cămătarii satelor“), etc.

Incepînd cu implicațiile cuprinse în articolul „*Jertfa celor douăsprezece mii*“ din primul număr al „*Faclei*“, continuînd cu articole diferite, publicate în numerele următoare, campania capătă o amploare mereu sporită în 1912—1913, constituind un punct culminant al întregii activități polemice a revistei.

Pomînd de la imaginea palatului regal, căruia îi dă valoare de simbol, N. D. Cocea înfiercăză astfel esența „politicii“ regelui Carol I.: „*Cu cele două aripi turistice la pămînt ca două labe de pradă, cu zidurile dintre ferestre, în fond ca un șirag de dinți, palatul regal pare simbolul vieții și aspirațiilor regelui Carol. Rege cămătar, rege vîrit pînă la galbenile chipiului în afaceri și gheșefturi, rege interpus ca un samsar între partide ca să poată lua comisionul lui din fabrici, din petroluri, din zahăr, din hîrtie, din acțiunile societății de tramvaie... („10 Mai, zi de rușine“).*

Sau, într-o formulă și mai cuprinzătoare, care, în cîteva propoziții indică atitudinea regelui față de țărînime și muncitorime, față de problemele politicii interne și externe: „*Armata ta ai trimis-o să îm-*

puște cetele de țărani flămânzi. Pumnul jandarmilor tăi l-ai ridicat asupra satelor. Din viața muncitorului român ai făcut momîie de spaimă și de groază pentru frații lui de pretutindeni. Politica ta, spion prusac, ulan care ne-ai adus în cutele mantalei tale numai necinste și rușine, a încercat să sădească în sufletele noastre o ură absurdă împotriva poporului din dreapta Dunării“ („Marele căpitan“).

La 20 iulie 1912 apare în „Facla“ articolul „Ploșnița“, semnat de Alex. Filimon. Infuriat pste măsură, uitîndu-și o clipă prudența, Carol dă porunca să se intenteze revistei proces de lèse-majestate. În loc de a da înapoi, „Facla“ își întetește atacul: organizează un număr special închinat dinastiei. Intr-unul din articole se face declarația sfidătoare: „*Majestatea Sa la bară cu redacția „Faclei“.* *Ce șansă pentru noi, modești mînuitori ai condeiului...*“ Cu toate că, între timp, temîndu-se de ecoul pe care l-ar putea avea un atare proces, regele revine asupra ordinului dat, revista publică un reportaj satiric de la procesul care n-a mai avut loc. (Reportajul „Procesul nostru“ ocupă un întreg număr al „Faclei“).

Ceea ce imaginase „Facla“ în 1912, avea să se petreacă aveau în 1923, de sigur cu multe și nu mărunte schimbări datorite noilor condiții istorice, într-o perioadă de înăsprire a teroarei polițienești, de suprimare brutală a libertăților.

Dar și în aceste condiții Cocea nu dă înapoi. El știe că nici un fel de zid nu poate opri cuvîntul ce exprimă adevărul.

Incununîndu-și întreaga operă de pamfletar cu un gest impresionant, el scrie: „*Primesc provocarea. Nu voi fugi de proces... Vom ciocni paharele împreună. Și dacă, cum e lezne de prevăzut, al meu se va sparge, de-un lucru cel puțin sînt sigur: că în numele străvechii și ironice fatalități, conținutul lui va împrășca de sus și pînă jos toată mantia și toată purpura regală*“ („Procesul Cocea—regele Ferdinand“).

În legăturile lui cu mișcarea muncitorească Cocea a cunoscut și momente de sovăială. Pamfletarul n-a stat întotdeauna cu o egală consecvență pe pozițiile cele

mai înaintate ale proletariatului revoluționar. Presiunea ideologică a claselor stăpînitoare, presiune atît de puternică în stadiul imperialist al capitalismului, l-a influențat pe Cocea în unele momente în așa măsură, încît l-a făcut să părăsească vremelnice pozițiile de luptă ale mișcării revoluționare. Așa s-a întîmplat în 1914, cînd scriitorul s-a lăsat furat de agitația războinică a unor cercuri burgheze românești, de curentele social-șovine din conducerea mișcării muncitorești de la noi, ca și de simpatia sa oarbă pentru Franța. Așa se explică faptul că ajunsese să nu vadă caracterul imperialist al primului război mondial, să condamne pe oricine nu era gata să intre în război alături de Antantă împotriva Germaniei. Cocea și-a înțeles greșeala abia mult mai tîrziu, după ce a asistat la ororile războiului; după ce a văzut cum au fost asasinați mișelește fii credincioși al poporului muncitor numai pentru că nu vroiau să renege ideia internaționalismului proletar (articolul „Max Wechsler“, „Chemarea“, 2 iunie 1919); după ce a văzut cum năzuințele maselor au fost înșelate și de data asta, cum aceleași partide istorice jăcmăneau acum, în beneficiul aceleiași coaliții burghezo-moșierești, o țară mai întinsă, bogății mai mari și robi mai numeroși („Darul de Crăciun“, „Regele Țărânimii“, în „Chemarea“ din 7 ianuarie și 17 martie 1920), după ce a zărit răsărind zorii unei alte lumi în Petersburgul revoluționar.

N. D. Cocea se afla la Petersburg în zilele Revoluției. A trăit acolo, la fața locului, momentele acelea unice care des-părțeau în două istoria omenirii, deschizînd o nouă eră, era socialismului.

Clipele acelea i-au rămas adînc întipărite în minte, în inimă.

Înfruntînd cu îndrăzneala-i caracteristică pericolele la care se expunea — puțin după ce se întorsese în țară a și fost arestat și închis în lagărul de la Negrești, ca suspect de bolșevism — Cocea a povestit prietenilor și a scris în presă despre ceea ce văzuse și înțelesese în Rusia revoluționară.

Cu toate nelămuririle care mai stăruiau în conștiința lui, Cocea a fost entuziasmat de clocotul și energia revoluționară

a celor ce clădeau în Rusia o nouă lume, lumea visată și de el.

De aceea nu trebuia să ne mire faptul că, revoltat de regimul burghez și sfidându-l, scriitorul se declară „bolșevic“ și revoluționar chiar și în incinta parlamentului, înfruntând urletele indignate ale aleșilor națiunii din „România Mare“ (Cuvântarea rostită de Cocea, pe atunci deputat, împotriva legii polițiste a lui Trancu-Iași care interzicea grevele).

Pagina cea mai impresionantă pe care a scris-o Cocea despre Revoluția din Octombrie este cea închinată lui Lenin („Chemarea“, 20 aprilie, 1919). Cu o mare forță dramatică este înfățișată agitația furtunoasă din noaptea de 25 spre 26 octombrie... *„Un vuiet continuu, ca zgomotul mării, umplea sala imensă. Ușile se izbeau de perete. Muncitorii întirziți, cu ochii aprinși, cu fețele înnegrite de pulbere de pușcă, intrau armați, priveau aiurii și cădeau ca plumbul în fundul fotoliilor. Din cinci în cinci minute, vești uimitoare de noi lupte, de noi victorii ridicau sala în picioare“.*

Textul evocă apoi liniștea profundă care se așterne asupra adunării atunci când apare Lenin și citește decretul Puterii Sovietice, decrete ce nu lăsau „piatră peste piatră“ din toate așezămintele trecutului.

Tabloul final reține gestul simplu al lui Lenin care, citind ultimul decret, zvrile deoparte hîrțile răvășite și ridică brațul pentru a vota și el. *„Iar cînd a venit rîndul ultimului articol, al aceluia care încorona într-o singură frază toată opera de pace și socialism a marii nopți revoluționare, Lenin, aruncînd hîrțile răvășite, a ridicat și el brațul în aer, avolat și a lăsat să-i cadă palma întinsă, grea, masivă, peste toate privilegiile trecute, ca un cuțit de ghilotină“.*

Cu un caracter literar mai puțin pronunțat, dar de dimensiuni mult mai ample, este lucrarea intitulată „Cum se face revoluția“, publicată în foiletonul gazetei „Chemarea“ și rămasă din păcate neterminată. Încă de cînd se anunțase numai intenția lui Cocea de a publica o asemenea lucrare, au și început atacurile furibunde ale reacționarilor. Nici nu era

de așteptat altceva. Curînd după masacrul din Piața Teatrului Național și puțin înainte de declanșarea grevei generale, într-o vreme cînd clasele exploataoare, înspăimîntate de creșterea valului revoluționar nu ezitau să recurgă la cele mai brutale mijloace de represiune pentru a stăvili ceea ce nu putea fi stăvilit — într-o astfel de vreme să scrii o carte intitulată semnificativ „Cum se face revoluția“ echivala aproape cu un act fățiș de răzvrătire.

De altfel, exponenții claselor stăpînitoare nu au avut măcar răbdare să vadă și cum va scrie Cocea. Întrucît scria despre Rusia revoluționară și anume „Cum se face o revoluție“, în ochii lor „crima“ era evidentă, dosarul închis. De aceea nu e de mirare că încă din ianuarie, înainte de publicarea foiletonului, apare în „Renașterea Romîna“ un fulminant articol care îl condamnă pe Cocea pentru „crima“ de bolșevism și-l amenință că în curînd va fi silit să intre „în mormîntul neființei“.

Pamfletarul nu se lasă intimidat nici de data aceasta. Cu demnitate, el răspunde zdrobindu-și adversarul cu disprețul oamenilor cinstiți față de „patrioții de meserie“:

„Brr, d-le Goga! 1) Ce suflet de asasin ai sub apariția de om amabil și de conviu chefliu! Și cum m-aș alarma la rîndul meu, și cum m-aș speria, frate, și cum aș căuta un răspuns documentat și serios aiurărilor d-tale din Renașterea, numai că alături de... „dărîmători de meserie“, cum ți-ai intitulat d-ta articolul, mai există și naționalism și patrioți de meserie, al căror singur merit și singură superioritate asupra mea e că dumnealor exercită o meserie extrem de rentabilă“.

În ciuda încercărilor de intimidare, după cîteva amînări, lucrarea a apărut totuși, începînd cu numărul din 9 februarie 1920.

Ea cuprinde multe pagini grăitoare care înfățișează prăpastia dintre exploatați și exploataori, luxul și desfrîul claselor stăpînitoare sfidînd mizeria cruntă a

1) E vorba de Eugen Goga, semnatarul articolului.

maselor populare. În portretul țarului regăsim cele mai tari și virulente culori din paleta pamfletarului N. D. Cocea, dușman neîmpăcat al monarhilor.

Cu un adevărat patos revoluționar, Cocea descrie avîntul de luptă al maselor de greviști, demonstrația, ridicarea baricadelor. Cînd, în fața presiunii irezistibile a masei, cazacii, emoționați și ei, își întorc cații și pornesc în fruntea malțimii, e un moment de intensă și viguroasă bucurie colectivă: „Pe urmele lor, poporul năvălește intrînd. Valurile lui se revarsă. Steagurile filfiiie aprinse în razele soarelui. Femeile cîntă. Copiii cîntă. Poporul întreg cîntă imnul lui de răzbunare și de biruință“.

Într-o serie de alte articole publicate de asemenea în „Chemarea“ din acest an (1919-1920¹), precum și mult mai tîrziu în romanul „Fecior de slugă“, întîlnim accente de admirație față de Revoluția Socialistă din Octombrie, față de lupta victorioasă a Armatei Roșii împotriva intervenționiștilor. „*Ridicați-vă privirile din pămînt, noroadelor — strigă el cu sufletul îndurerat de mizeria în care se sbate încă, după inutilele jertfe din timpul războiului, propriul lui popor — priviți în zare, tovarăși! Armatele Roșii de la nord își oglindesc astăzi flamurile în valurile Mării Negre*“ („Dar de Crăciun“). Victoria armatei muncitorilor și țăranilor îi apare ca singura rază luminoasă pe cerul întunecat al acelor vremuri de amare deziluzii.

Mai categoric încă este afirmată această idee în „Avalanșa“. Vorbind despre mișcărilor revoluționare apărute în alte țări ale Europei, scriitorul își exprimă răs-picat nădejdea că valul revoluționar va cuprinde întregul continent și nu va trece fără a purifica mlaștinile Dîmboviței, unde „*se bălăcesc cu atîta delicioasă impudoare și fac atît de zadarnică larmă, brotăceii brătieniști, tachîști sau averescieni*“.

1) „Răspunzătorii“ — publicat în „Chemarea“ de la 27 martie 1919, Cronică - tragedie la 17 aprilie 1919, „Dar de Crăciun“ la 7 ianuarie 1920, „Avalanșa“ la 31 martie 1920, etc. Asupra aceste perioade vezi și un articol al subsemnatului: „Un scriitor român la Petersburg în timpul Revoluției“ „Viața Romînească“ Nr. 1, 1954.

★

Scriitorul constată cu amărăciune în anii stabilizării relative a capitalismului că iluziile pe care el, ca și atîți alți oameni cinstiți le-au nutrit cu privire la ceea ce se va întîmpla după război, se năruiesc.

În această epocă de întărire a reacțiunii — asemănătoare în acest sens cu anii de după 1907 — pamfletarul se simte obligat să-și reia lupta. Condițiile sînt incomparabil mai grele, fenomenele mult mai îngrijorătoare: „*Ca și în urma răscoalelor țărănești din 1907, un vînt cumplit de reacțiune suflă asupra țării... Sub pavăza protectoare a guvernului liberal, în exasperarea sufletelor și patimilor răscolite de război, încolțesc într-o măsură necunoscută pînă acum, germeii urii de rasă, de religie, de naționalitate*“ („Facla reapare“, în *Facla*, 6 ianuarie 1923).

„*Tocmai pentru că s-au întins negurile înăbușite și s-a lăsat greu întunericul asupra țării, pentru că s-a coborît răutatea în inimi și s-a lăbărțat ignoranța peste capete, tocmai pentru asta apare „Facla literară“!*... scrie N. D. Cocea. *N-am fi romîni și n-am fi oameni dacă am deznădăjdui de viitorul țării acesteia. N-am mai fi demni să trăim în epoca aceasta mare de zguduiri și de prefaceri profunde dacă din egoism sau din lașitate am renunța la luptă și am tolera ca de pe cîmpiile înflorite ale țării, spre cerurile spuzite de stele să se înalțe, în loc de innuri, mugetele animalelor cuziste*“ („Credința noastră“ în „Facla literară“, 4 februarie 1923).

Pe măsură ce situația internațională și internă se agravează, pe măsură ce procesul fascistării vicții politice din țara noastră se accentuează, scriitorul își afirmă din ce în ce mai răs-picat adeziunea la lupta proletariatului, înfruntînd cu curaj riscurile sporite ale unei atari atitudini.

În paginile „Reporterului“, începînd din 1933 și pînă în 1937, pamfletarul publică atacuri fulminante împotriva regimurilor fasciste din Italia și Germania („Procesul incendiarii Reichstagului“, „Germania a deschis focul asupra Europei“), trăgînd „semnalul de alarmă“ pentru ca oamenii de bună credință să înțeleagă „iminența cataclismului“ și să se unească în luptă, să oprească la timp „*cu mijloace efective aten-tatul imperialismului contra umanității*“.

La 7 noiembrie 1937, cînd primește sarcina de a prelua conducerea acestei gazete, la 20 de ani de la izbucnirea Revoluției din Octombrie, scrie în articolul redacțional intitulat „Către cititori”: „*Nimic nu e mai efemer pe lume ca durata tiraniilor. Nici rugurile, nici temnițele, nici surghiunul nu le-au putut asigura trăinicia. Toate s-au prăbușit cu vremea*“. Îndeplinirea acestor cuvinte profetice pe meleagurile patriei noastre, Cocea a avut necrocul s-o și trăiască.

În istoria literaturii noastre întîlnim numeroase lucrări cu caracter de pamflet, începînd chiar cu vremea cronicarilor. Multe din paginile operei lui Radu Popescu sau ale Cronicii Anonime au acest caracter. Același lucru se poate spune într-o anumită măsură despre scrieri ca „Viața lui Constantin Cantemir“ și „Istoria hieroglifă“ de Dimitrie Cantemir, „Cronica lui Șincai“, etc. Numărul acestor lucrări crește în secolul al XIX-lea, îndeosebi în preajma revoluției din 1848. Se cuvin citate aci pagini mai puțin cunoscute, cum ar fi „Starea Țării Romînești, acum în zilele mării Sale Caragea Voevod, pe vremea asidosiei“ (Iordache Golescu), „Fă-mă tată să-ți seamăn“ (C. Bălcescu), „Noul acatist al marelui vocod Mihail Grigoriu“ (Kogălniceanu), „Ziua bună a lui Mihai către deputați“, „Mihai și guvernul său“, etc. Dar se cuvin citate și lucrări mai cunoscute, cum ar fi unele scrieri în proză sau versuri ale lui Bălcescu, Cr. Alexandrescu, Al. Russo, C. Bolliac, Alecsandri precum și ale marilor clasici din generațiile următoare: Hașdeu, I. L. Caragiale. Tradiția aceasta a fost preluată de scriitorii de la „Contemporanul“: A. Bacalbașa, C. Mille, Tr. Demetrescu etc.

Fără a fi deci primul care să fi practicat pamfletul, Cocea este totuși acela care, preluînd și ducînd la înflorire tradiția înaintașilor, a făcut din acest gen centrul de gravitate al creației sale literare și, prin succesul obținut, i-a sporit considerabil prestigiul, cîștigîndu-i astfel dreptul deplin de cetățenie în cuprinsul literaturii, ca specie literară la fel de valoroasă ca oricare alta.

Pamfletele lui N. D. Cocea sînt extrem de variate atît în ceea ce privește conținutul

cît și în ceea ce privește mijloacele artistice folosite. Tocmai această unitate între conținut și formă le-a conferit marea eficacitate în luptă și o deosebită însemnătate în viața noastră literară.

Multe dintre pamflete atacă pe rege, dar nu atît ca persoană cît ca supremă expresie a întregului regim pe care el îl patronază în calitate de mentor și complice gras plătit („Palatul, gazdă de dehoți“), „Vițelul de aur“, „Motive vesele și triste“, „Regele țărănimii“) etc. În „Rabatul“, „Nemții în România“, etc., e înfierată trădarea intereselor naționale de către dinastie și de către clasele stăpînitore. Alte pamflete vorbesc cu indignare despre fățărnicia partidelor istorice, despre identitatea intereselor pe care sub aparenta diversitate și adversitate, acestea le reprezintă în calitatea lor de exponenți ai monstruoasei coaliții întru exploatare („Congresul șobolanilor“, „Sfișierea constituției“, „Strigoii“, etc.). Ca și alți alți dintre predecesorii săi, Cocea descrie cu sarcasm „Comedia parlamentară“, farsa așa zisei democrații burgheze („Camerele s-au deschis, comedia începe“, „Parlamentul s-a deschis“, „Parlamentul neputinței“) înfiercează atît pe liberali („Vin Brătienii“, „Hienele“) cît și pe conservatori („Corabia conservatoare se înneacă“, „Măgarul lui Buridan“), vorbește cu sarcasm de nulitatea celor care pretind a conduce destinele țării în calitate de miniștri („O audiență la Excelența Sa d. Em. Porumbaru“), arată că politica lor nu e altceva decît o meschină tîrguiață de afaceri („Tocmeala“, „Majoritatea“) într-o țară în care totul se vinde și se poate cumpăra cu bani („Pax vobiscum“). În culori sumbre este înfățișată exploatarea la sale și la orașe, din vremuri îndepărtate și pînă în epoca sa („Dunărea romînească“), prăpastia dintre exploatați și exploatați în vreme de pace și în vreme de război („Soldatul român“, „Armata țării“, etc.) Într-o serie de pamflete este dezvăluit caracterul de clasă al justiției burgheze („Justiția“, „Tabu“, „Revoltă?“ „Hoitul“), e înfierată putreziciunea artei și a culturii burgheze. Într-altele este purtată lupta necruțătoare împotriva obscurantismului, a șovinismului și fascismului. Cu vigoare neobișnuită este

dușă campania de dezvăluire a ororilor războiului și de demascare a intențiilor anexioniste ale clicii stăpînitoare („Eroii“, „Milionul Brătienilor“, „Stăpîna pămîntului“, „Realitatea“, „Cronica-tragedie“, etc.) Cu neclintită încredere în forța poporului, a clasei muncitoare („Căderea prefectului Atanasii“, „Activitatea noastră“, etc) sînt înfățișate luptele revoluționare ale maselor, grevele („Greva din Brăila“, Războiul social“, „Greva generală“).

Acestea și nenumărate alte probleme (autoritățile la sate, în armată, libertatea cuvîntului, votul universal, ecolul revoluției ruse din 1905, etc) formează tema pamfletelor lui Cocea. Varietatea nu este însă echivalentă cu haosul. Temele nu sînt alese la întîmplare. Constatăm că în fiecare perioadă, ele decurg din cercetarea și sesizarea problemelor celor mai acute ale momentului. În pamfletele publicate în „Facla“ dinainte de război, focul satiric este concentrat în primul rînd asupra dinastiei ca exponentă a coaliției burghezo-moșierești, și împotriva șovinismului ca fenomen tipic de otrăvire a spiritelor.

Situația este asemănătoare în perioada ulterioară primului război mondial, cînd activitatea pamfletarului se desfășoară la revistele „Chemarea“, „Facla“ și, mai tîrziu, la „Reporter“ sau „Era nouă“, acestea din urmă publicării în strînsă legătură cu P.C.R.

Și acum obiectivele atacului sînt dictate de însăși realitatea momentului istoric respectiv. Cu energie tinerească, sfidînd primejdiile, combate Cocea pe cei care calomniau Uniunea Sovietică sau pe comuniștii, luptînd cu hotărîre împotriva fascismului.

Insuflețit de un patriotism adevărat a scris pamfletarul atît înainte cît și după război. De aceea a izbutit să identifice dușmanii cei mai periculoși ai poporului din perioadele respective. De aceea a știut să lupte prin pamfletele sale — adevărate baricade — cu o încredere și o forță izvorîte din contactul cu poporul, cu clasa muncitoare. Inzestrat cu un incontestabil talent, a găsit de fiecare dată mijloacele artistice cele mai potrivite pentru a „zgudui

energiile“, a „trezi conștiințele“ și a „arde putregaiurile“.

Se impune și o a doua observație. Nu numai că, în epoci deosebite, a atacat problemele cele mai acute cu mijloace artistice cele mai potrivite, dar chiar atunci cînd problema pare să fie aceeași, Cocea știe să o trateze după caz, în mod deosebit. Cercetînd de pildă pamfletele îndreptate împotriva naționaliștilor șovini, împotriva Brătienilor sau împotriva monarhiei înainte și după primul război mondial, constatăm că tema capătă de fiecare dată o altă coloratură, alte implicații. Scriitorul a știut să dezvăluie caracteristicile esențiale ale epocii, așa că atari pamflete îngăduie cititorului să reconstituie procesul istoric, transformările sociale intervenite în decursul anilor. Atacul împotriva naționalismului șovin vizează astfel, după război, diversiunea fascistă. Cendamnarea Brătienilor ia în această perioadă aspectul unui rechizitoriu împotriva unui partid care, folosind mai departe o frazeologie demagogică despre democrație, nu mai are nimic comun cu democrația și ocrolește sub pavăza sa mișcări huliganice („*Sub pavăza guvernului liberal încolțesc într-o măsură necunoscută pînă acum, germenii urii de rasă, de religie, de naționalitate*“).

Tot astfel, regele este atacat sub semnul diferitelor aspecte pe care le lua politica reacționară a Curții în susținerea regimului de teroare și samavolnicie.

Să ne oprim asupra acestui din urmă exemplu.

În „Vițelul de aur“ („Facla“ 1913), atacul este îndreptat împotriva regelui Carol, cunoscut pentru lăcomia lui fără de margini. Insistînd însă asupra acestui aspect, scriitorul nu satirizează numai un anumit rege cu apucăturile lui, ci o caracteristică esențială a monarhiei ca atare, a regilor avizi de bunuri strînse din munca poporului. Scris în 1913, — în vremea cînd, cu binecuvîntarea monarhiei, burghezia și moșierimea din țara noastră acaparau un teritoriu aparținînd poporului bulgar și se pregăteau să participe la alte războaie imperialiste — pamfletul lui Cocea, centrat pe această nesățioasă poftă de aur, de castele și moșii a regelui capătă o semnificație și mai amplă.

„Vițelul de aur“ are caracterul unei schițe foarte scurte. Preludiul îl constituie bubuitul de tun din dimineața zilei de 10 Mai. „Un bubuit de tun trecu în tremur deasupra capitalei. Ferestre îngreunate de vitralii se zgîlțiră ușor și o rază pierdută, de zi, pătrunse în castelul regal.“ Acesta e cadrul schițat numai în câteva linii. Ferestrele palatului sînt „îngreunate de vitralii“, sugerînd luxul greoi al palatului, dar și dificultatea cu care pătrunde aci lumina, adevărul. Ideea prăpastiei dintre rege și popor este întărită prin momentul imediat următor. Regele se trezește și în primul moment se sperie: „deschise brusc ochii, îi holbă cu spaimă în întuneric“... Spaima regelui arată cît de precară e în fond stăpînirea lui, cît de falsă e strălucirea acestei zile „festive“, dacă și într-o atare zi prima reacție spontană a monarhului e teama să nu se fi răscurat poporul. Urmează apoi un scurt portret fizic și moral, realizat printr-un șir de date autobiografice recitate ca un monolog interior. Din nou, pentru ultima oară, lovitură de gong a bubuitului de tun. Și decorul rămînd același își schimbă tonalitatea, devine altul: „O rază de soare ca un fir de aur, străbătu în lung iatacul și se împleti între degetele lui“. Brusc se schimbă și tonalitatea monologului interior; se schimbă stilul. Monologul autobiografic devine „*imn de recunoștință, cîntec imens de slavă pentru puterea înfinită a aurului*“, frazele capătă amploare de perioade, cu repetări insistente și enumerări bogate: „*aurul îi modelase înțelepciunea, aurul îi netezise căile politice, aurul îi dăduse și-i asigurase victoria. Prin aur dobîndise totul: slugi, lachei, politicieni, miniștri, suflète, caractere, suflète de vînzare. Nimic nu-i rezistase. Nimic nu se împotrîvise aurului. Puterea lui era puterea eternă a Vițelului de aur*“. Finalul în crescendo de apoteoză îl înfățișează pe rege îngenunchiat, cu mîinile înfășurate în lumina de aur, rostindu-și parodia de rugăciune în acompaniamentul grotesc al accluiș bubuit de tun ce vrea să fie festiv.

În 1913, Carol se afla în culmea puterii sale și era un act de curaj civic să-l înfrunți pe cel pe care presa burgheză îl numea „bătrînul“ și „veneratul“ rege.

Cu atît mai mult era nevoie de curaj să-l ataci după 1918 pe Ferdinand, proclamat cu aceeași sfidătoare ipocrizie „rege al tuturor romînilor“ și „realizatorul visului de veacuri al poporului“. Cocea era conștient de pericolul la care se expunea scriindu-și pamfletul antidinastic „Răspunzătorul“, în timp ce țara întreagă gemea sub teroarea legilor marțiale și clasele stăpînitoare se pregăteau să voteze, cu surle și trîmbițe pseudo-democratice, constituția din 1923. Dacă îndrăznelile dinainte de război se soldaseră numai cu persecuții și procese, de data aceasta stăpînii aveau să treacă la fapte și mai grave. După un răsunător proces, Cocea a fost condamnat la 18 luni închisoare și întemnițat efectiv pînă la ispășirea pedepsei.

În pamfletul „Răspunzătorul“, cadrul evocării lui Ferdinand are cu totul alt aspect. El cuprinde întreaga țară sub stare de asediu, în preajma votării constituției din 1923. Frazele se înșiruie scurte, sacadate, punctate parcă printr-o izbitură de pumn în masă, marcînd indignarea crescîndă a povestitorului. Ea izbucnește în final într-o frază amplă, plină cu cuvinte tari, brutale: „*Satele sînt încercuite și izolate. Nimeni nu se poate urni din comuna lui fără prelabilul „ausweis*“. (n.n. barbarismul sugerează vremea ocupației germane). *Pumnul jandarmului și baioneta soldatului stăpînesc țara de la un capăt la altul. Zapcii sînt stăpîni, generalii guvernează. Iar guvernul, palid de spaimă îndărătul zidului de tunuri, puști și mitraliere, înregistrează actul de naștere al constituției lui avortate în duhoarea pestilențială a împușutului parlament din Dealul Mijropoliei*“.

Partea a doua a pamfletului nu mai are caracter de tablou, ci de rechizitoriu. Ca în fața unui nevăzut tribunal al poporului, regele Ferdinand și regimul burghez sînt trași la răspundere printr-o argumentare strînsă, logică, de procuror necruțător. Chiar cînd, ironic, pamfletarul pare să caute scuze în apărarea lui Ferdinand, acestea îl izbesc mai arzător („*Istoria ne învață că mulți regi înconjurați de camarile abjecte, sau slabi de înger, sau muieratici, sau bețivi, n-au fost vinovați todeauna de faptele sjetnicilor și slugilor lor*“). Enumerarea gradată a diferitelor alternative, echiva-

lează aci, stilistic, cu o însumare a tuturor acestor „calități” pe care, cu ironică mărinimie autorul le acordă monarhului.

După o serie de întrebări retorice, printr-o nouă schimbare de ton, finalul cade drastic, ca o lovitură de măciucă: „Baionetele, oricât de numeroase, n-au apărut niciodată pe regii nemernici de inevitabila răspundere”.

Mereu adecvate țelului urmărit, mijloacele folosite de N. D. Cocea sînt extrem de variate.

În „Holera”, de pildă, tabloul se desfășoară tot vast, dar nu pe dimensiunea spațială ci pe cea temporală. Asistăm într-o rapidă cavalcadă — de-a lungul anilor și secolelor — la ravagiile holerei, înfățișate în culori impresionante. Abia ultimul rînd aduce — surpriză motivată artistic — atacul direct: ravagiile liberalilor, ale brătienilor sînt mai rele decît ale holerei.

Foarte adesea pamfletul ia forma unui portret satiric. În „Facla” și „Chemarea”, dar și în romanele lui Cocea, întîlnim o întreagă galerie de monștri înfiți pentru veșnicie în acul necruțător al satiricului. Sînt în acest insectar ca într-un infern în miniatură: politicieni liberali, conservatori și țărăniști sau social-democrați; miniștri și prefecți; generali, avocați, ziariști, agitatori naționaliști, pseudo-filozofi și ariviști fără scrupule; cetățenii „turmentați” de băutura otrăvită ce li se servește zi de zi la întrunirile politice ale regimului; boieri cartofori și libidinoși; judecători corupți, notari tiranici și totodată slugarnici, etc. etc.

Procedeele portretistice sînt de asemenea foarte variate. Personajul este prezentat uneori printr-o mai mult sau mai puțin amplă biografie, punctată prin împunsături satirice sau prin invective ce stigmatizează cu fierul roșu pe criminalii respectați și cinstiți de societatea burgheză (G. Dissescu). Alte ori biografia este agrementată prin intercalarea, la loc potrivit, a unor anecdote semnificative circulînd pe seama respectivului (V. Gh. Morțun). În „Hienele”, silueta Brătienilor este conturată printr-un procedeu cu totul neașteptat: un tablou geografic-

zoologic, înfățișînd hienele pe întinderile nesfîrșite ale continentului negru:

„Trec hienele.

Sub cerurile crepusculare, în zarea frămîntată de cruci, de lespezi funerare și de morminte, trec hienele tăcute, sumbre, cu coamele sburlite de fiorul etern al morții. Cînd noaptea s-a lăsat întinzînd crepul ei de doliu peste durerile pămîntului și cînd stelele tremură în depărtare, cimitirurile îndepărtate se populează de oaspeți înfometați.

Sînt hienele”.

Tipul naționalistului șovin cu pretenții de savant atotștiutor este redat pregnant printr-o scurtă scenetă, cu personaje care dialoghează între ele. Asistăm la discuția între „Naționalist” (ucenic înflăcărat al savantului) și „Domnul cu scaun la cap”. Finalul este și aici surprinzător ca o bună lovitură de teatru: pe stradă, prin fața cafenelei, trece magistrul, fluturîndu-și barba amenințător în urmărirea unui copil de evreu. Naționalistul uită să-și plătească consumația, iese în stradă și urlă cu entuziasm de prozelit convins lozincile șovine.

În romane, unde spațiul mai larg permite o dezvoltare amplă, acelaș personaj este surprins de obiectiv în momente diferite, în care se demască din ce în ce mai profund. Sînt alăturate în mod semnificativ portrete satirice în serie ale unor oameni în aparență deosebiți dar în fond tot atît de venali și odioși: politicieni liberali și țărăniști, generali „salvatori ai neamului” și miniștri „patrioți” de tot soiul („Fecior de Slugă”), tipuri de intelectuali de provincie cu suflet meschin („Vinul de viață lungă”), stîlpi de cafeenea și „esteți” rafinați, supra modernişti de toate speciile („Andrei Vaia”). Trebuie spus că într-aceasta și stă în primul rînd valoarea unor romane ca „Fecior de Slugă”, care prezintă epoca dinaintea și din timpul primului război, prinzînd în centrul tabloului figura arivistului, și „Andrei Vaia”, care face rechizitoriul demagogiei național-țărăniște, sau a unor piese de teatru: „Canalia”.

Ca și în pamflete, Cocea își propunea prin lucrările sale epice sau dramatice să demaște fără cruțare descompunerea morală a claselor stăpînitore, mocirla vieții lor.

Intrebat de un ziarist dacă viitorul său roman cuprinde elemente de „scandal“, Cocea răspundea afirmativ, precizând: „*Dacă prin scandal înseamnă să pui degetul pe anumite răni și să spui lucrurilor pe nume, așa sînt*“ „Facla,“ 6 Martie 1935)

Din păcate, unele cărți ca: „*Nea Naie*“, sau într-o măsură chiar „*Andrei Vaia*“ alunecă în naturalism. Violența verbală și descrierea turpitudinii morale părăsesc intenția satirică și sînt cultivate ca un scop în sine, se transformă în trivialitate.

Rămîn însă în „*Fecior de slugă*“ și „*Andrei Vaia*“ pagini admirabile de demascare care-și păstrează și astăzi actualitatea. Interesant e aci și modul în care autorul construiește portretul - pamflet al personajelor sau mediului satirizat, ținînd seama de posibilitățile deosebite ale genului. Prima parte a romanului „*Andrei Vaia*“ — de exemplu — nu e altceva decît un vast pamflet îndreptat împotriva viciilor politice burgheze și a demagogiei național-tărăniste imediat după război. Pamfletul se desfășoară într-o succesivă alternare de planuri, conducînd printr-o gradație ascendentă către finalul culminant. Asistăm întîi la viața satului: țărani îi povestesc lui Vaia, gazetarul cinstit, legat de popor, necazurile lor. Oamenii ascultă cu bucurie făgăduielile eroului. Acesta, la rîndul lui se simte întărit sufletește la contactul cu oamenii simpli. Urmează apoi, în contrast, scenele în care ni se arată ce pătesc țărani după plecarea gazetarului. Din nou o rază de lumină: copiii din sat vin să-l caute pe Vaia. Apoi, iarăși brusca schimbare de planuri: lumea politicianilor țărăniști; Andrei, izbutește cu greu să pătrundă la unul dintre ei. Un alt interludiu luminos: Andrei, acasă, dă nădejdi copiilor. Din nou în lumea politicianilor: Andrei asistă fără să vrea cum se încheie tîrgul între adversarii politici pe spinarea țărănilor. Și, în sfîrșit, momentul culminant: copiii asistă la ședința Camerei, în care partidele politice burgheze, guvernanți și opozanți, se împacă acoperind sub un zgomotos entuziasm „patriotic“ afacerile încheiate în comun.

Atît în lucrările ample cît și în cele de dimensiuni reduse, Cocea dovedește o

mare capacitate de a prinde esența unui fenomen sau personaj prin mijloacele specifice satirei. Portretele sale satirice pornesc de la descoperirea ingenioasă a unei trăsături dominante, pentru evidențierea căreia concură apoi toate elementele portretului-pamflet. Iată-l, de pildă, pe Titu Maiorescu, vorbind elegant fără a spune nimic nou și trezindu-se din amorțirea după ani de tăcere politică în care nu a făcut nimic. Portretul îl prinde ducîndu-și mîna la ureche cu un gest automat: „*Aud*“. Vrea să audă ce spun stăpînii, ce spune regele. E simbolul politicianului burghez și al pseudo-intelectualului. Astfel, fie că-i numește sau nu, Cocea stigmatizează în pamfletele sale nu indivizi izolați, ai categoriei moral-sociale respective, ci tipuri artistice în care individualul servește pentru a pune în lumină generalul. Arion, de pildă, este prezentat ca tipul burghezului pentru care totul e de vînzare și totul poate fi cumpărat, plătit.

Pe această linie este realizat atît portretul fizic cît și cel moral al lui Pherekidy. Politicianul e prezentat astfel: „*Mustățile lungi, pleoștite, ascuțite, descind din Fanar*“. Intregul pamflet e construit apoi ca o dezvoltare a premizelor închise în această primă caracterizare a portretului fizic: Pherekidy este un exponent al putreziciunii morale a Fanarului, din toate punctele de vedere. „*Unsu-ros ca o lipitoare muiată în ulei de rișină, adormit, cu priviri piezișe de cartofoar obișnuit să-și alunece ochiul pe cartea vecinului*“. Portretul se încheie subliniind obiceiul politicianului de a-și pune mîinile la spate după ce a spus ceva: „*E deprinderea veche a mîinilor să aștepte pe furis bacșișul*“.

La Cincinat Pavelescu, dintre toate trăsăturile fizice, pamfletarul se oprește de la început asupra uneia: calviția. Pavelescu poartă „o chelie imensă, prodigioasă, strălucitoare, admirabilă. O chelie glorioasă în impudicitatea ei superbă...“ Scoțînd în evidență printr-o avalanșă de epitete „măreția“ și „impudicitatea“ acestui atribut al persoanei mondenului poet, Cocea țintește să sublinieze imediat că e vorba și de un atribut moral al omului,

și de o caracteristică a operei sale. Poeziile lui Cincinat Pavelescu, înșiruire de nimicuri elegante rostite cu aerele unui tânăr dandy, sînt desuete, vechi, de o grație cătutată, artificială, ca pretențiile omului îmbătrînit, ridicol prin încăpățînarea cu care vrea să rămînă mereu ce a fost odată. Cu amară ironie, încheie deci pamfletarul, reluînd ca un refren afirmația inițială și constatînd acum fără posibilitatea de tăgadă, ca un verdict de condamnare: „Poetul Cincinat Pavelescu e chel și bătrîn“.

Uneori trăsăturile fizice și morale ale personajului sînt sugerate în ceea ce au ele esențial, prin punerea întregului portret sub semnul unui simbol luat din lumea animalelor. Brătienii se conturează pe fundalul celor mai respingătoare animale: hienele. Alex. Bădărău apare cu „*un aer vag de pasăre de pradă*“, ca un vultur din alt veac.

Comparații prelungite pînă la ultimele consecințe, surprinzătoare hiperbole intenționat monstruoase, subliniază efectele satirice ale portretului-pamflet, realizat cu multă pricepere și în ceea ce privește folosirea limbii. Minulescu e „*plin de sonorități neașteptate, ca pivnițele cimentate de la Chartreuse*“, în glasul lui răsună „*cînd o zăcatoare lovită cu capul, cînd o butie împinsă spre ieșire, cînd un gol poloboc...*“

Verva satirică și inventivitatea ineputabilă a pamfletului se vădesc și în utilizarea figurilor de stil și a limbii, manifestîndu-se direct într-o serie de butade semnificative, considerații surprinzătoare, formule concludive care reliefează ideea de bază și conferă pamfletului agerime. Despre Pompilu Eliade, Cocea spune: „*Dacă aș fi bogat, l-aș cumpăra, să-l păstrez posterității într-un borcan cu spirit*“. După ce a prezentat biografia avocatului și politicianului afacerist Disescu, pamfletarul adaugă: „*Am lăsat să vorbească faptele. Căci, dacă mi-aș lăsa să vorbească numai revolta, simt bine că anumite siluete de oameni n-ar putea fi descrise decît cu piciorul*“.

★

Activitatea lui N. D. Cocea a avut un ecou puternic în conștiința contemporanilor.

De zeci de ani, din vremea „Contemporanului“, nu se mai pomenise ca o revistă să aibă un atît de larg răsunset în public, cum l-a avut la vremea ei „Facla“ lui N. D. Cocea.

Nenumărați cititori așteptau cu nerăbdare apariția ei săptămînală și-i urmăreau cu pasiune campaniile cutezătoare. Glasul revistei pătrundea și dincolo de hotare. Corespondența lui Caragiale cu Zarifopol ne arată cum, de acolo, din Germania, marele nostru clasic se interesa îndeaproape de campaniile „Faciei“, cerîndu-i prietenului său să-i trimită anumite numere care nu-i parveniseră la timp și exprimîndu-și simpatia față de caracterul combativ al materialelor publicate.

Eficacitatea atacurilor „Faciei“ se poate măsura nu numai prin răsunsetul lor în masa cititorilor. Revista aceasta și altele înrudite ei, „Viața socială“, „Rampa“, etc., polarizează la un moment dat numeroase forțe culturale în jurul ideologiei clasei muncitoare.

Pe lîngă nume strălucite în domeniul plasticii, cum ar fi acela al lui Iser, înțîlnim în paginile acestor reviste numele unor scriitori însemnați din epoca respectivă. În „Viața Socială“ și-au publicat lucrările Dimitrie Anghel („Calvarul florilor“, „Garda imperială“), Gr. Topîrceanu („Nopti“, „Ceasornicului meu“, „Unei doamne“), V. Demetrius (diferite schițe și poezii), Barbu Nemțeanu, Iuliu Săvescu, ș. a. m. d.

În „Cronica“, înrudită și ea cu „Facla“, publică P. Panaitescu Perpessicius și Demostene Botez, etc.

Printre cei care și-au făcut ucenicia la publicațiile conduse de Cocea se numără și Camil Petrescu. Amintindu-și mai tîrziu de acele vremuri, el scrie o caldă pledoarie în favoarea pamfletului ce-i îndrumase primii pași în literatură, condamnînd cu vehemență regimul de teroare fascistă ce ordonase suprimarea unei gazete a lui Cocea și arătînd cît de puternică și binefăcătoare a fost influența exercitată de

acesta asupra dezvoltării culturii noastre. „Facla” — spune Camil Petrescu în acel articol — aducea „un suflu intens de viață nouă în politică, literatură și artă”. Și adăuga: „Ar fi să nu cunoști nimic din frământarea sufletului românesc de la 1910 încoace ca să nu-ți dai seama cât a însemnat pentru cultura românească neastîmpărul lui Cocea...”

Cum se explică această influență? Cum de se strîng în jurul acestor publicații talente de frunte? Inregistrăm și în această privință un fenomen căruia nu-i putem găsi asemănări decît în perioada anilor 1890. Din multe puncte de vedere, „Facla” și „Viața Socială” ne amintesc de „Contemporanul” sau „Literatură și Știință”, marile reviste cu conținut științific și literar legate de mișcarea muncitorească. Tradiția glorioasă a acestor reviste o vor duce mai departe, în noi condiții, cînd în fruntea luptei clasei muncitoare pășește Partidul Comunist Român, publicații ca „Era Nouă” sau „Reporter”, conduse de asemeni de N. D. Cocea.

Apariția acestor gazete coincide în timp cu momente de intensificare a activității mișcării muncitorești, cu momente de sporire a avîntului luptei maselor. Nu este o coincidență lipsită de semnificație. Creșterea aceasta a avîntului de luptă explică de ce, în această perioadă, publicațiile combative legate de mișcarea muncitorească exercită o atracție deosebită asupra scriitorilor, alăturîndu-i, pentru totdeauna sau măcar pentru o bucată de vreme, frontului literaturii care milita pentru realizarea năzuințelor poporului. Pe acest avînt de luptă al maselor se sprijină și din el decurge eficacitatea acțiunii lui N. D. Cocea. Tocmai pentru că în glasul pamfletarului izbucnea strigătul de revoltă al mulțimilor, tocmai pentru că în forța cuvintelor sale se simțea ceva din forța de neînving a maselor revoltate, s-au temut de el stăpînitorii mai mult decît de orice alt polemist, fie el cît de talentat, și l-au urmărit cu ura lor înverșunată.

Greutățile pe care le-a întîmpinat Cocea în publicarea scrierilor sale sînt caracteristice pentru piedicile puse în calea unui scriitor cinstit și combativ de regimul oligarhic din trecut.

Pe înaintașii săi, pamfletarii din prima jumătate a secolului al XIX-lea, documentele oficiale îi declară „netrebnici”, „cuprinși de duhul cel turburător”, precizîndu-se cu indignare că „au ajuns într-o atît de mare nesimțire dobitocească”, încît cutează „a zice și către stăpînire cuvinte de îngrozire”.

În secolul al XX-lea, cînd a scris Cocea, stilul oficialitățiiilor s-a schimbat, iar atitudinea de ură împotriva stîrnitorilor de „vînturi” prin „scîrbavnice scrisori” a rămas în esență aceeași.

Intr-un interviu dat în 1931, autorul povestește că, în urmă cu cîțiva ani încercase să scrie teatru: o comedie și o dramă. Prezentele la două teatre diferite, comedia a entuziasmat, drama a speriat, nici una n-a fost jucată. La putere erau liberalii, pe care scriitorul nu încetase să-i atace. Scriitorul constată cu luciditate și amărăciune: „Nici un director de teatru n-ar fi îndrăznit să-mi puie numele pe afix”. Și al doilea argument, tot atît de „temeinic”: „Probabil că lucrările teatrale aveau prea subliniat caracterul actualității”.

Desigur că N. D. Cocea nu greșea. Chiar dacă piesele lui aveau lipsuri serioase, nu acestea, ci calitățile lor — și în special actualitatea și acuitatea problemelor aduse în discuție, necruțătoarea vigoare a atacului — determinau punerea lor la index.

Dar stăpînii zilei nu se mulțumeau întotdeauna numai cu presiunea aceasta indirectă — ce-i drept greu de suportat. Foarte adeseori articolele lui Cocea apăreau forfecate de cenzură. În unele epoci, spațiile albe întreceau pe cele rămase necenzurate. Cu cenzura a dus Cocea o necontenită bătaie, luptînd cu perseverență și neslăbită energie pentru a-și rosti totuși cuvîntul acuzator. Epuizînd imprecățiile, profesile de credință, apelurile patetice la luptă, recurgea și la... șotii. În articolul „Visuri și șotii”, se delectează imaginînd cum ar reacționa diferiți demnitari dacă li s-ar spune adevărul în față. Multe pasagii au fost evident, cenzurate, și au rămas albe. În finalul articolului, autorul își imaginează intrarea solemnă a regelui în parlament, pentru a-și rosti mesajul: „Dar cînd, în urale nemaisfîrșite, în zornăit de pînteni și zăngănit de săbii,

în clinchete de decorații, însăși majestatea sa regele Ferdinand îți face apariția, atunci... atunci... Zgîrci! domnule cenzor, poți să-ți lungești urechile foarfecilor pînă la mine". (Anticipînd intenția cenzorului, scriitorul jucase un renghi... de data asta, lăsase el însuși spațiu alb). Tot ca un fel de protest satiric, ziarul poartă titlul de „Chemarea cenzurată“...

Ca represalii aduse aceluia care se războia împotriva lor cu multă îndrăzneală, folosind arma deosebit de eficace a pamfletului satiric, oficialitățile ordonau confiscarea stocului de exemplare existente sau chiar suspendarea revistei și punerea gazetarului sub stare de acuzare. E deosebit de ilustrativ în acest sens episodul din anul 1919 al acestei lupte continue. „Chemarea“ fusese suspendată. Gazeta reappare imediat sub numele „Chemarea roșie“. E suspendată și „Chemarea roșie“. Reappare sub numele de „Facla“. Peste cîteva zile e suspendată și „Facla“. Reappare sub numele de „Torța“, cu un clișeu ce are următoarea legendă: „S-a stins „Facla! Aprinde-te, Torța“. Curînd e suspendată și „Torța“. Și toate acestea în mai puțin de 15 zile! Totuși, Cocea nu dezarmează. În noua gazetă, „Revolta“, el publică o notă cu titlul „Cartușe“, în care anunță că, din prudență, pentru a putea duce lupta mai departe, a înscris la Tribunal alte titluri de gazetă ce vor fi utilizate în caz de nevoie: „Steag roș“, „Talanga“, „Baricada“, „Focul“, „Șobolanul“, „Otrava“, „Otrava șobolanilor“ (n.n. șobolanii sînt Brătienii), „Șoricioaica“, „Răscoala“.

Pentru a reduce la tăcere pe un astfel de adversar, autoritățile nu s-au sfiit să-l arunce la închisoare. Cocea a fost închis înainte de primul război mondial, la Brăila, la Buzău, în lagărul de la Negrești (Moldova) în timpul războiului, iar după război la Craiova (18 luni!) și la închisoarea Văcărești din București. Nici acest lucru nu l-a intimidat. Procesele sale de lèse-majestate le-a transformat în atacuri publice împotriva dinastiei și a regimului.

Nu e de mirare că în astfel de condiții Cocea nu și-a putut da pe deplin măsura talentului său în opere mai cuprinzătoare și mai îndelung cizelate.

Totuși, dacă nu a scris decît tîrziu și puține opere de mai mare amploare, cauzele stau, într-o anumită măsură, și în el însuși. Deși lucrările sale par așternute dintr-un condei, Cocea scria greu, migălind fraza pînă ce găsea forma care să-l mulțumească. Foițele pe care obișnuia să scrie erau supraîncărcate de ștersături și îndreptări. Dar N. D. Cocea nu numai că scria greu, dar se și hotăra greu să se apuce de scris. Lucrările mai mari le amîna mereu. Făcea planuri peste planuri, anunța prin gazete ori povestea prietenilor romane și piese de teatru, ca „Măriuca“, „Ilarie Sfințitul“, „Spaime“, „Inadaptabili“, „Otrava“, „Familia Popescu“ etc., pe care le avea în minte și pe care urma să le aștearnă foarte curînd pe hîrtie. În ultimii ani ai vieții începuse o lucrare autobiografică intitulată „Cînd mugurul dă în floare“ și făcuse planul unui mare roman despre societatea romînească între cele două războaie. Cînd era vorba să treacă la realizarea acestor planuri, spunea: „Mai tîrziu. Am timp“. Era atît de îndrăgostit de viață, încît nu se hotăra să se lipsească nici o clipă de contactul nemijlocit cu torentul ei vijelios. Prefera să trăiască și să lupte ca om de acțiune, lăsînd creația literară de mari proporții pentru la bătrînețe. Moartea l-a surprins însă pe neașteptate, în noaptea de 1 februarie 1949.

Chiar și numai în cît a apucat să scrie, Cocea ne-a lăsat o moștenire de preț.

În ciuda teoriilor estetizante, tocmai prin caracterul lor strîns legat de actualitate, pamfletele lui Cocea n-au pierit. Ele, ca și paginile cele mai reușite din romanțele scriitorului trăiesc și vor trăi. Asemenea oricărei alte specii literare, pamfletul înfruntă vremea, în măsura în care reliefează prin mijloacele sale specifice, esența fenomenelor sociale oglindite.

Cele mai multe dintre pamfletele lui Cocea împlinesc aceste cerințe. Ceea ce spunea el despre romanul rămas nescris „Familia Popescu“, este valabil pentru întreaga sa operă de pamfletar, atît cea răspîndită în colecțiile gazetelor, cît și cea cuprinsă în capitolele cu caracter de vehement pamflet satiric din romanele sale. În această viguroasă operă de pamfletar, societatea din timpul regimului burghezoz-

moșieresc, „cu miniștrii, misiții, învîrțiții și slujbele ei se va recunoaște ca într-o oglindă... va trece mărturie viitorului înfiptă ca o ploșniță într-un ac“.

Se adevăresc astfel cuvintele profetice rostite pe vremuri de prietenul nedespărțit

al pamfletarului, Gala Galaction: „Cînd va veni vremea ridicării lacătelor de la sîpetele memorialiste, cînd casele noastre vor fi albe și curate, acest om cu suflet de auroră și de vijelie va apărea așa cum a fost — un generos protagonist al vremii sale“...

NESTOR IGNAT

CU PRIVIRE LA VALORIFICAREA MOȘTENIRII CULTURALE*)

Valorificarea moștenirii culturale este una din cele mai însemnate probleme ale construirii culturii noastre noi, socialiste în conținut și naționale ca formă.

Cultura socialistă este indisolubil legată de progresele culturale din trecut. Constructorilor societății și culturii socialiste le revine sarcina istorică de a prelua tot ce e valoros în literatura și arta mondială și, în primul rînd, în cultura națională, de a dezvolta marile cuceriri culturale ale trecutului, în condiții noi, superioare, spre culmi nemaiatinse.

Oamenii muncii prețuiesc din toată inima operele înaintate ale literaturii și artei naționale a trecutului pentru că ele au oglindit adevărat și profund viața, ajutîndu-ne astfel să cunoaștem mai bine trăsăturile morale, năzuințele și dezvoltarea istorică a poporului român.

Călăuziți de idei democratice asupra artei, militînd cu pasiune pentru înfățișarea adevărului vieții, clasicii literaturii și artei românești au adus o mare contribuție la dezvoltarea formei artistice.

Unul dintre cele mai mari merite ale scriitorilor noștri clasici constă în făurirea și slăuirea limbii romîne literare; ei ne-au lăsat moștenire un minunat instrument de expresie, capabil să comunice cele mai profunde și complexe gândiri și sentimente.

Literatura și arta națională înaintată a trecutului constituie un adevărat tezaur al poporului român, o strălucită întru chipare a geniului, a forței lui creatoare.

Poporul român este mîndru că din rîndurile sale s-au ridicat mari gînditori și artiști ca Nicolae Bălcescu și Mihail Eminescu, Ion Luca Caragiale și George Coșbuc, Ion Creangă și Mihail Sadoveanu, Theodor Aman și Nicolae Grigorescu. Operele lor sînt mereu vii, iradiază lumină și căldură, aducînd strădaniile și cuceririle spirituale ale unor vremi apuse, în vadul cel mare al luptei de azi a poporului pentru deplina sa înflorire materială și culturală.

I

Burhezia și moșierimea, stăpînind aparatul de stat și învățămîntul, fondurile culturale, academiile și editurile, au încercat timp de multe decenii să falsifice istoria literaturii și artei românești, au împiedicat operele literare și artistice înaintate să devină un bun al poporului și să-și exercite însemnatul lor rol social-educativ.

Istoria a dovedit că, în trecut ca și astăzi, singurii și adevărații păstrători și moștenitori ai tradițiilor naționale ale poporului român, ai moștenirii culturale, sînt oamenii muncii, este partidul clasei muncitoare. Bizuindu-se pe învăță-

*) Articol apărut în „Scinteia“ din 16 Iulie 1954, Nr. 3026

tura marxist-leninistă, partidul a chemat intelectualitatea noastră să desfășoare o măreață activitate patriotică de valorificare a tezaurului cultural al trecutului.

Partidul a sprijinit cu căldură toate eforturile rodnice depuse în această direcție și a combătut cu tărie manifestările atitudinii cosmopolite, nihiliste, față de moștenirea culturală, ca și tendințele vulgarizatoare, denaturările adevărului istoric.

Încă din primii ani de după eliberarea țării s-a produs astfel o cotitură hotărâtoare, au fost dobândite realizări însemnate în opera de valorificare a moștenirii culturale, îndeosebi în domeniul literaturii.

Se poate spune, cu legitimă mândrie, că cele mai de seamă creații ale literaturii române a trecutului au fost redade poporului.

Printre cei care au scris articole, studii, opere literare, au ținut conferințe închinete clasicilor literaturii române, problemelor moștenirii culturale, se află scriitorii ca Mihail Sadoveanu, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, Mihai Beniuc și mulți alții. Au apărut monografiile valoroase și volume de studii critice cu privire la Bălcescu, Eminescu, Caragiale, Sadoveanu, Neculuță și alții. Toate acestea au adus, în scurt timp, o mare contribuție la cunoașterea și înțelegerea justă, în lumina adevărului istoric, a moștenirii literare și la înlăturarea falsurilor istoriografiei burgheze.

O realizare pozitivă în înfățișarea științifică a istoriei literaturii române o constituie manualul — recent apărut pentru clasa a VIII-a.

Roadele valorificării moștenirii literare se văd și în dezvoltarea creației literare originale. Cele mai bune opere literare de astăzi stau mărturie că scriitorii noștri au început să studieze cu pasiune literatura clasică și să fructifice marile ei învățăminte.

Cu interes arzător poporul nostru ia cunoștință de comorile sale literare.

La aniversarea centenarelor lui Bălcescu, Eminescu, Caragiale au participat cu entuziasm, alături de fruntașii culturii

noastre și de reprezentanți de seamă ai culturii popoarelor prietene, mase foarte largi, ceea ce a transformat aceste centenare în adevărate sărbători naționale ale întregului popor muncitor.

Opere ale scriitorilor sărbătorești, ca și opere ale lui Budai-Deleanu, Alecsandri, Bolintineanu, Creangă, Coșbuc, Vlahuță și alții au apărut în tiraje care depășesc simțitor numărul total de volume tipărite din aceste opere de-a lungul multor decenii ale stăpînirii burghezo-moșierești. Nemuritoarele comedii ale lui Caragiale s-au jucat pe scenele noastre de mai multe ori decît în întreaga perioadă de pînă la 23 August și sînt reprezentate cu un mare succes pe scenele teatrelor din U.R.S.S., din țările de democrație populară și din alte țări.

Puterea democrat-populară a inițiat și a organizat o vastă operă de editare și popularizare a clasicilor, a literaturii realiste, sfărîmînd zidul pe care-l ridica burghezia între popor și scriitorii săi din trecut. Aceasta este una dintre cele mai mari realizări culturale ale regimului nostru de democrație populară.

★

Cu toate aceste succese trebuie spus că istoriografia și critica literară rămîn încă în urma cerințelor tot mai mari pe care le ridică neconținut dezvoltarea literaturii noastre noi, creșterea nivelului cultural al poporului. Studiul științific a moștenirii literare înaintează extrem de încet. N-au mai apărut monografiile consacrate clasicilor și altor scriitori realiști din trecut.

Nici pînă astăzi, de pildă, criticii și istoricii literari n-au dat atenția cuvenită operei unuia dintre cei mai mari poeți ai poporului nostru — George Coșbuc.

Preocuparea sporită în ultima vreme a ziarelor și revistelor pentru problemele moștenirii literare n-a dus încă nici pe departe la înlăturarea lipsurilor lor serioase în acest domeniu. Revistele literare continuă să nu publice articole și studii generalizatoare cu privire la problemele teoretice și practice ale moștenirii literare și nu se încumetă aproape niciodată să treacă la analizarea compe-

tentă, temeinică, a prefețelor și a modului în care sînt făcute reeditările scriitorilor din trecut. Publicațiile de specialitate n-au acordat atenția cuvenită lucrărilor de istorie literară apărute.

La unii critici și istorici ai literaturii, ca și în unele redacții, se manifestă tendința de a apare în arena publicistică numai la anumite prilejuri festive și, mai ales, după ce problemele complexe ale valorificării critice a operei unui sau altui scriitor au fost analizate. La baza acestei tendințe stă adesea lipsa de îndrăzneală și de spirit de răspundere — străine criticii marxiste — „prudența“ excesivă în formularea unor păreri proprii, originale.

O mare răspundere pentru rămînerea în urmă a istoriografiei literare îi revine Institutului de Istorie literară și Folklor al Academiei R.P.R., (director: acad. G. Călinescu) a cărui activitate continuă să fie cu totul nesatisfăcătoare.

Zadarnic au așteptat pînă în prezent iubitorii de literatură publicarea de către institut a unor lucrări strict necesare, consacrate clasicilor noștri, participării lor la frămîntările sociale, la lupta poporului, concepțiilor lor estetice realiste și democratice, măiestriei artistice și limbii literare în operele scriitorilor realiști din trecut etc., lucrări menite să contribuie la lămurirea problemelor actuale ale dezvoltării literaturii noastre.

Pe drept cuvînt mulți cititori și scriitori se întrebă: cu ce se poate ocupa un institut de istorie literară dacă a dat uitării tocmai valorificarea critică a moștenirii literare?

Și în activitatea de popularizare a literaturii realiste a trecutului, deși s-au obținut mari succese, se pot constata în ultima vreme unele rămîineri în urmă.

În timp ce, de pildă, la o editură principală ca E.S.P.L.A. se depune uneori prea mult zel pentru pregătirea de „culegeri“ din opere literare în care cu greu se pot găsi urme de realism, mulți dintre scriitorii de seamă din trecut sînt neglijați sau pur și simplu uitați.

Foarte mult a întîrziat editarea critică a operelor lui Dimitrie Cantemir, Barbu Delavrancea, Alexandru Macedonski, a

lucrărilor de critică literară ale lui C. Dobrogeanu-Gherea care, în timp ce în politică a avut o poziție oportunistă, reformistă, dăunătoare mișcării muncitorești, pe tărîmul criticii literare a desfășurat o activitate valoroasă, combătînd concepțiile lui Maiorescu și ale altor ideologi reacționari.

S-a editat prea puțin din operele unor scriitorii ca N. Filimon, Cezar Boliac, Ion Ghica, M. Kogălniceanu, B.P. Hașdeu, Ion Slavici, Em. Gîrleanu, din operele scriitorilor pașoptiști și ale celor din grupul revistei „Contemporanul“.

Editarea operelor complete ale lui Mihail Eminescu se desfășoară cu o mare încelinală; nu s-a pornit încă la pregătirea unor ediții complete a operelor lui Caragiale, Coșbuc și ale altor clasici ai literaturii noastre. Este necesar ca editurile care se ocupă cu operele literare ale trecutului, să-și revizuiască planurile de perspectivă în lumina problemelor actuale ale valorificării moștenirii literare, acordînd atenția cuvenită reeditării clasicilor și luînd măsuri pentru lichidarea cît mai grabnică a golurilor existente.

II

În rezolvarea justă a tuturor problemelor moștenirii culturale piatra de temelie este învățătura leninistă despre existența a două culturi în societatea împărțită în clase antagoniste și despre lupta neîmpăcată dintre aceste culturi.

„În sînul fiecărei culturi naționale — spune Lenin — se găsesc elemente, fie și nedezvoltate, de cultură democratică și socialistă, fiindcă în sînul fiecărei națiuni există mase de muncitori și exploatați ale căror condiții de viață crează în mod inevitabil ideologia democratică și socialistă. Dar în sînul fiecărei națiuni există și o cultură burgheză (iar în majoritatea cazurilor chiar o cultură ultrareacționară și clericală) și, ceea ce trebuie să remarcăm, nu numai sub formă de „elemente“, ci sub formă de cultură dominantă“.

Cultura dominantă din țările imperiale face parte integrantă din suprastructura capitalismului în putrefacție,

ca atare funcția ei este de a servi interesele de clasă ale burgheziei. În acest scop cultura decadentă burgheză de astăzi proslăvește pe de o parte jugul imperialist și proclamă „veșnicia” capitalismului, iar pe de altă parte se năpustește împotriva a tot ceea ce înaintat și progresist, încearcă să infecteze poporul cu cele mai retrograde idei, să-l abată de la lupta pentru libertate socială și națională și să-l împingă pe drumul dezlănțuirii unui nou război mondial. Literatura și arta decadentă contemporană sînt false și putrede din cap pînă-n picioare și duc la negarea însăși a artei.

Cultura înaintată, democratică, din țările capitaliste este produsul unui șir de perioade istorice și înglobează operele literare și artistice realiste ale trecutului și prezentului, care au oglindit just, în mod critic, realitatea vremii lor, au exprimat aspirațiile poporului; ea înglobează toate elementele de cultură democratică și socialistă.

Cultura înaintată, inclusiv cultura înaintată din etapa ascendentă a capitalismului, nu face parte din suprastructura capitalismului în putrefacție, ci, dimpotrivă, a slujit și slujește poporului, îl înarmează cu cunoașterea adevărată a realității trecute și prezente și îl însuflețește în lupta împotriva asupritorilor, pentru libertate și progres.

Prin natura și funcțiunea lor, aceste două culturi — cultura înaintată, legată de popor, expresie a năzuințelor sale și cultura decadentă, reacționară — sînt deci direct și radical opuse una alteia; între ele se desfășoară o luptă neîmpăcată.

Marxismul a dovedit că nu există „artă pentru artă”, artă „gratuită”, că în orice societate împărțită în clase antagoniste operele artistice au și nu pot să nu aibă un caracter de clasă, aparțin uneia sau alteia dintre cele două culturi. La baza luptei dintre cultura înaintată și cea reacționară stă lupta de clasă înverșunată dintre exploatați și exploatați, stau contradicții sociale, insolubile în condițiile capitalismului.

Această teză fundamentală marxist-leninistă este confirmată pe deplin de istoria literaturii și artei mondiale. De-

oarece literatura și arta realistă s-au născut și s-au dezvoltat în lupta împotriva curentelor antirealistice, reacționare, istoria literaturii și artei este istoria luptei seculare dintre concepțiile democratice, înaintate, și concepțiile reacționare în artă.

Lupta dintre cele două culturi se desfășoară din plin nu numai în creația literară și artistică, dar și pe tărîmul atitudinii față de literatura și arta trecutului.

Burghezia propagă, pe de o parte, disprețul cosmopolit față de ceea ce este înaintat, valoros în moștenirea culturală, încercînd să lipsească astfel poporul de una din armele sale cele mai puternice în lupta pentru o viață mai bună; pe de altă parte, burghezia cultivă diverse teorii de esență naționalistă, ca faimoasa teorie a „torentului unic” care, în numele unei așa-zise „unități” naționale a literaturii și artei, al unei arte naționale fără contradicții interne, caută să înglobeze în acest așa-zis „torent unic” laolaltă cu operele înaintate, și operele literare reacționare, vrăjmașe poporului, să înșele și să dezarmeze intelectualitatea și masele muncitoare, abătîndu-le de la lupta de clasă.

Iată de ce în problema moștenirii culturale partidul clasei muncitoare duce o luptă pe două fronturi: alături împotriva atitudinii nihiliste, proletcultiste, de negare a valorii moștenirii culturale, cît și împotriva atitudinii de preluare necritică, în bloc, a întregii culturi a trecutului, inclusiv ceea ce este reacționar, antipopular și antipatriotic în această cultură.

„...Noi luăm din fiecare cultură națională — spune Lenin — numai elementele ei democratice și elementele ei socialiste, le luăm numai pe acestea și în mod exclusiv în opoziție cu cultura burgheză, cu naționalismul burghez al fiecărei națiuni”.

Clasa muncitoare valorifică comoara moștenirii culturale naționale luptînd cu hotărîre și perseverență împotriva culturii putrede capitaliste și pentru lichidarea tuturor rămășițelor și influențelor cosmopolitismului și naționalismului.

III

Unii tovarăși și-au însușit teza leninistă cu privire la combaterea oricărei atitudini negative față de moștenirea culturală, fapt desigur laudabil; ei nu au înțeles însă adânc și nu și-au însușit și a doua teză leninistă — **indisolubil** legată. de cea dintâi — anume necesitatea de a prelua **numai** ceea ce este valoros în literatura națională a trecutului și de a respinge ceea ce e putred, reacționar.

Ignorarea caracterului **critic** al valorificării moștenirii literare i-a dus pe acești tovarăși la susținerea unor păreri greșite, îndeosebi cu privire la literatura dintre cele două războaie mondiale.

Astfel, unii scriitori au propus editurilor ca, alături de operele realiste, să retipărească și producții ale literaturii decadente din perioada dintre cele două războaie mondiale.

Revista „Tînărul scriitor“ (nr. 1, -1954) a dat curs unor păreri dăunătoare cu privire la poezia decadentă din perioada amintită.

Luînd inițiativa bună de a contribui la valorificarea literaturii dintre cele două războaie, revista „Viața Romînească“ a publicat unele studii valoroase, cu caracter științific, cum sînt cele despre L. Rebreanu și G. Topîrceanu, semnate de Ov. S. Crohmălniceanu. În revistă au apărut însă și articole care au lăsat cititorilor impresia că redacția nu este încă pe deplin clarificată în această privință. Lipsa în revistă a unui punct de vedere critic, limpede formulat, ca și propunerea de reeditare a unor scriitori la care tendințele reacționare au fost dominante, sînt de natură să creeze confuzii, sugerînd ideea nejustă a preluării „în bloc“ a literaturii din această perioadă.

Se știe că întreaga istorie a literaturii romîne — ca, de altfel, și întreaga istorie a literaturii universale — ne oferă un tablou viu al luptei ascuțite dintre cultura legată de popor și cultura reacționară, dintre realism și antirealism, demonstrînd astfel categoric cît de greșită

este orice preluare necritică a moștenirii literare.

Fîrște, perioada dintre cele două războaie mondiale nu face excepție de la această regulă generală a istoriei.

Dimpotrivă, istoria arată că lupta dintre cultura democratică și cea reacționară a ajuns la **apogeu** în țara noastră **toemai** în perioada dintre cele două războaie mondiale, ca urmare a putrezirii rapide a societății burghezo-moșierești și a ascuțirii luptei de clasă.

Perioada dintre 1920 și 1944 a fost o perioadă de sălbatică reacțiune, de crîncenă exploatare a maselor muncitoare, de înrobire deplină a țării de către imperialismul occidental, de instaurare a fascismului și transformare a Romîniei într-un cap de pod al războiului criminal antisovietic.

Exploatarea băștinași, monarhia prusacă, stăpînia imperialiști au făcut totul pentru a subordona cultura țărilor lor antinaționale, pentru a corupe intelectualitatea și a o izola de popor.

Clasele exploatoare au cultivat literatura fascistă, menită îndeosebi să capteze tineretul, să-i infiltreze veninul naționalismului, să-l transforme într-un instrument de presiune împotriva maselor muncitoare și în carne de tun pentru războiul de cîmp. Mistică bizantinizantă, șovinismul sălbatic, propovăduirea supunerii oarbe față de voința „șefilor“ fasciști, mitul „sîngelui“ și cultul morții, idealizarea înapoierii „patriarhale“ și „întoarcerea la Evul Mediu“ — propagate de trădători ca Nichifor Crainic, Radu Gyr, Aron Cotruș, Mircea Eliade și alți exponenți ai hulișmismului în literatură — au urmărit scopuri de clasă precise și fățișe: la școala lor au crescut bandele de asasini ale gîrzii de fier.

Burghezia nu numai că a generat și a promovat literatura reacționară dar a căutat în același timp să înăbușe literatura înaintată, tradițiile luminoase ale acesteia. Marii clasici ai literaturii romîne — Eminescu, Coșbuc, Caragiale — erau socotiți „demodați“, „depășiți“, în timp ce snobii literari cădeau în extaz în fața producțiilor

lor decadente ale unui Valéry sau O'Neill și ale imitatorilor lor autohtoni.

Copierca modelelor literare decadente apusene — dadaism, suprarealism, ermetism — transforma arta într-un joc de cuvinte sterp și găunos. În mrejele decadentismului burghez au căzut și unii scriitori talentați și de bună credință, care au trebuit apoi să ducă o luptă grea pentru a se scutura de balastul formalismului.

Niciodată cultura înaintată, legată de popor, n-a avut de întâmpinat în dezvoltarea ei condiții mai vitrege ca în perioada dintre cele două războaie mondiale. Împotriva unora dintre scriitorii progresiști critica burgheză a țesut conspirația tăcerii; operele altora au fost arse în piețe publice; mulți au avut de înfruntat cea mai neagră mizerie. Chiar scriitorii realiști care au dobândit notorietatea, creau cu conștiința că glasul lor răsună în pustiu, că între ei și masele poporului se ridică zidul negru al analfabetismului.

Ca o monstruoasă plantă parazită, cultura burgheză reacționară tindea să acopere și să înăbușe tot ce era curat și luminos.

Doborînd de la putere clasele exploataoare și aruncînd literatura și arta decadentă la lada de gunoi a istoriei, clasa muncitoare și partidul ei au salvat cultura poporului nostru din grava primejdie de a deveni sterilă, de a se rupe de viață, de lupta poporului pentru un viitor fericit.

Dacă nu poate fi ignorat sub nici un motiv răul imens pricinuit de decadentismul burghez, ar fi tot atât de greșit să se subaprecieze însemnătatea moștenirii culturale înaintate a anilor 1920—1944.

Perioada dintre cele două războaie mondiale a fost o perioadă de mari frămîntări sociale, de intensificare a luptei oamenilor muncii de la orașe și a țărănimii împotriva exploatării și a jafului burghezo-moșieresc; s-a născut și s-a dezvoltat un puternic curent democratic, antifascist în rîndurile intelectualității și ale micii burghezii. Cu toate „cordoanele sanitare” organizate de burghezie, victoria Marii Revoluții Socialiste, din Octombrie, uriașele transformări economice și culturale ale Uniunii Sovietice, au arătat oame-

nilor muncii din țara noastră calea eliberării lor sociale și naționale.

În această perioadă a luat ființă Partidul Comunist din România, s-a desfășurat lupta eroică a clasei muncitoare, în frunte cu comuniștii, pentru democrație și independență națională, pentru pace și socialism, pentru o cultură înaintată legată de popor. Toate acestea au exercitat o puternică influență, directă sau indirectă, asupra dezvoltării creației literare și artistice.

Procesul prin care au trecut mulți scriitori are un caracter complex, este plin de frămîntări, de căutări ale drumului just și, uneori, de ocolișuri și rătăcirii.

Nu numai scriitorii care s-au alăturat luptei clasei muncitoare, dar toți scriitorii cu adevărat valoroși care nu și-au trădat arta, păstrînd legătura cu marile tradiții culturale ale trecutului și cunoscînd viața poporului asuprit și huzurul dezgustător al exploataților, n-au putut să nu oglindească veridic în operele lor măcar unele laturi esențiale ale realității.

Marea linie realistă a literaturii noastre a fost continuată în această perioadă de operele realiste ale unor scriitori ca Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, G. Topîrceanu, Cezar Petrescu, de operele unor scriitori influențați direct de lupta clasei muncitoare și de ideile partidului, ca Alexandru Sabia, A. Toma, Geo Bogza, Mihai Beniuc, Ion Călugăru, M.R. Paraschivescu, D. Corbea.

Cele mai bune opere literare din anii 1920—1944 sînt tocmai acelea care au reflectat realist viața poporului, lupta muncitorilor și țăranilor muncitori, nemulțumirea, revolta și năzuințele acestora.

Fără îndoială că, în privința scoaterii la iveală și a studierii a tot ce s-a creat valoros în perioada dintre cele două războaie mondiale, mai este destul de făcut.

Opere ale unor scriitori ca Ion Agîrbiceanu, N.D. Cocea, G. Ibrăileanu, Hortensia Papadat-Bengescu, Victor Ion Popa, Mihail Sebastian, Mihail Sorbul, G.M. Zamfirescu, așteaptă să fie analizate științific.

Desigur, exemplele date mai sus pot fi îmbogățite.

Trebuie preluat cu căldură și populari-

zat tot ceea ce e înaintat, realist, și respins cu toată hotărîrea tot ceea ce e putred, fals, reacționar în literatura dintre cele două războaie mondiale.

★

Marxismul cere studierea **concret-istorică** a fiecărei opere literare, a contradicțiilor ei, stabilirea **rolului** pe care l-a jucat fiecare scriitor în procesul de dezvoltare a literaturii și societății, fixarea critică a limitelor sale.

Unii critici ignoră însă această cerință fundamentală. Ei raționează cam așa: la orice scriitor găsim o parte bună și una rea: să luăm deci partea bună și să nu mai vorbim de cealaltă...!

„Clasicii au fost desigur oameni mari. Atunci de ce să mai amintim laturile negative ale operelor lor, limitele istorice?” — și-or fi spus, de pildă, cei ce publică prefețe apologetice în „Biblioteca Școlară” (Editura Tineretului). Nu-i de mirare că o asemenea „metodă” duce la denaturarea adevărului istoric.

Pentru a ajunge la concluzii juste, pentru a da o apreciere științifică asupra operelor literare, istoricii literari trebuie să se adreseze adevăratei metode de investigație a realității — dialectica materialistă — să integreze întotdeauna opera și scriitorul studiat în procesul istoric de dezvoltare, în **întreaga** viață a epocii.

Aceasta este o obligație care-i revine nu numai studiului critic de proporții, ci și memorialisticii, articolului de ziar și oricărei aprecieri asupra unui scriitor, întrucît de redarea adevărului istoric nu poate fi scutit nimeni. Cu ce idee justă se vor alege, de pildă, cititorii articolului „Macedonski centenar” („Tînărul scriitor” nr. 3—1954), de prof. Tudor Vianu, cînd autorul uită să le spună că, pe lângă meritele sale incontestabile în creația literară, Macedonski a fost și unul dintre primii scriitori din țara noastră în ale cărui opere s-au manifestat influențe decadente?

O apreciere tot atît de unilaterală a făcut și tov. Ion Pas cu privire la opera lui Constantin Mille („Gazeta literară”, Anul I, nr. 11). Vorbind despre laturile pozitive ale activității lui Mille, autorul a trecut cu ușurință tocmai peste fap-

tul că Mille a fost și un reprezentant al liberalismului burghez care, după cum se știe, nu are nimic revoluționar, ci urmărește tocmai menținerea orînduirii capitaliste.

Dezvăluirea și însușirea ideilor înaintate, a părților pozitive dintr-o operă literară, este un lucru bun și obligatoriu, dar cine se mulțumește cu atît n-a ajuns încă nici pe departe să facă o analiză literară marxistă, științifică. Marxismul cere istoricului literaturii să arată în mod concret — oricine ar fi scriitorul studiat — care era situația relațiilor de clasă și a luptei ideologice în vremea respectivă, cum s-au reflectat acestea în opera lui literară, ce rol au jucat părțile ei pozitive și negative în dezvoltarea literaturii, care a fost **trăsătura caracteristică dominantă** a scriitorului, în ce direcție a acționat opera lui.

Această cerință capătă o însemnătate și mai mare atunci cînd istoricul literar analizează opere dintr-o perioadă atît de complexă și contradictorie cum a fost aceea dintre cele două războaie mondiale.

Despre operele unor scriitori din această perioadă se poate spune că au un caracter unitar, purtînd de la un cap la altul pecetea descompunerii fondului și a formei. În scrierile lui Lucian Blaga, de pildă, și-au dat întîlnire mai toate curentele decadente apusene filozofice și literare. Că s-ar putea găsi „bun”, „pozitiv” în teatrul lui Blaga — îmbinare a celui mai obscur misticism cu drame patologice freudiste — sau în poezia sa coțoasă, plină de senzații morbide, de aspirația pierderii în neant, poezie în care omul e coborît în regnurile inferioare, e transformat în plantă sau mineral?

Întreaga operă a lui Blaga este expresia ideologiei putrede burgheze și e sortită să piară odată cu clasa pe care a slujit-o.

Cu mult mai complicată este sarcina analizei literare concrete istorice în cazul operelor literare contradictorii. Contradicții se găsesc, de pildă, și în opera lui Liviu Rebreanu și în aceea a lui Tudor Arghezi și ele, evident, trebuie scoase la iveală. Cum s-ar putea da însă o apreciere justă asupra acestor opere dacă am ignora faptul că, deși la ambii scriitori se

găsesc părți bune și rele, în vreme ce la Rebreanu a fost dominantă latura realismului și de aceea el a adus o contribuție de seamă la dezvoltarea romanului românesc, la Argezi a biruit arta decadentă, iar o mare parte a operei sale a jucat un rol negativ în literatură?

A lua în considerare numai poeziile durabile, scrise îndeosebi în perioadele mai vechi ale activității lui Argezi și a trece cu vederea lucrările pline de mucigăuri și bube, de afectare mistică și de jocuri de cuvinte, sterpe și triviale, ar însemna o încercare de a strecura — odată cu ce e valoros în moștenirea literară — și uscăturile și putregaiurile literaturii burgheze, de a crea confuzii profund păgubitoare dezvoltării literaturii noastre.

Faptul că unii scriitori care au mers pe căi greșite în trecut fac astăzi lucrări utile, că de pildă poetul Tudor Argezi a dat o tălmăcire a fabulelor lui Krilov, iar Lucian Blaga lucrează la traducerea lui „Faust“ de Goethe, nu poate justifica o atitudine neprincipială față de scrierile lor decadente din trecut.

Lucrările valoroase din trecut trebuie să fie reeditate după o analiză critică, menită să-l orienteze pe cititor asupra drumului complicat și adesea contradictoriu al scriitorilor formați în alte vremuri.

Aprecierea concretă istorică a operelor literare este necesară și atunci când avem de-a face cu scriitori care au pășit într-o nouă etapă, realistă, a creației lor și au dobândit unele succese.

Sînt dăunătoare exercițiile obiectiviste ale unor critici literari care se străduiesc să descopere laturi pozitive tocmai în ceea ce a fost negativ, decadent în operele vechi ale acestor scriitori, în loc să le dea un ajutor principial, cu adevărat folositor.

Partidul a sprijinit și sprijină eforturile tuturor scriitorilor care se alătură luptei poporului nostru și care nu vegetează într-o zadarnică și ridicolă așteptare a „altor clipe“... Cei zece ani de la eliberarea țării dovedesc din plin că scriitorii noștri, inclusiv scriitorii care și-au început activitatea în perioada dintre cele două războaie mondiale, ca

Demostene Botez, Zaharia Stancu, Eugen Jebeleanu, Maria Banuș, Mircea Ștefănescu, Cicerone Theodorescu, Eusebiu Camilar și mulți alții, au creat, cu ajutorul cald și principial al partidului, opere valoroase, cunoscute și prețuite de popor.

De mare însemnătate pentru valorificarea critică a moștenirii literare și pentru dezvoltarea literaturii noastre noi este combaterea și lichidarea părerilor greșite care mai dăinuie cu privire la forma artistică, la tehnica literară și la raporturile dintre conținut și formă în opera de artă.

Astfel, unii cred că ar putea fi înlăturat conținutul reacționar, decadent, al unor opere literare din trecut, preluându-se în același timp forma, de la care pasă-mi-te ar fi ceva de învățat.

Desigur, în primul rînd, este absurd să-și închipuie cineva că pentru a satisface gusturile pervertite ale cutărui snob, sau pentru a „salva“ o imagine sau o figură de stil oarecare, poporul nostru muncitor ar accepta să fie repuse în circulație putregaiurile literaturii burgheze decadente!

În al doilea rînd, cei ce profesează asemenea păreri dăunătoare dau dovadă de o totală ignoranță în problemele procesului de dezvoltare a formei și tehnicii literare.

Istoria literaturii universale ne arată că și în domeniul expresiei artistice, al tehnicii literare, există două linii opuse: pe de o parte linia literaturii realiste, înaintate, care duce la dezvoltarea formei și a tehnicii literare, pe baza unității dintre un bogat conținut de idei și o înaltă formă artistică; pe de altă parte, linia literaturii decadente, cu fondul reacționar, care duce la descompunerea formei și a tehnicii literare și tinde să nimicească însăși arta.

Cele mai mari cuceriri pe tărîmul formei, al tehnicii literare le-au dobândit tocmai marii clasici — un Shakespeare, un Pușkin, un Eminescu — a căror operă creatoare a oglindit neasemuit de puternic bogăția vieții, a fost strîns legată de arta și limba poporului.

Tehnica literară înaintată este rezultatul unui proces milenar de dezvoltare a artei, la care și-au adus contribuția, pe rând, multe generații de scriitori, aparținând diferitelor clase sociale în perioadele acestora de ascensiune și înflorire.

Moștenitoarea legitimă a tehnicii literaturii clasice este literatura realist-socialistă. Noi am preluat și ducem mai departe tot ce este valoros în tehnica literară a trecutului. „Frumosul — spune Lenin — trebuie păstrat, trebuie să fie luat ca model, trebuie să pornim de la el, chiar dacă e „vechi“.

Scriitorii sovietici au izbutit să întru-chimpeze realitatea zilelor noastre în opere literare de o înaltă măiestrie artistică, tocmai pentru că au învățat și învață cu pasiune din arta marilor maestri ai literaturii realiste mondiale, din arta lui Shakespeare și Pușkin, a lui Gogol și Balzac, a lui Tolstoi, Cehov și Gorki.

Îndrumându-i pe scriitorii noștri să urmeze pilda scriitorilor sovietici și să învețe din arta clasicilor, partidul a combătut și combate încercările proletcultiste de a prezenta drept „învechită“, „demodată“, tehnica literară a marilor scriitori realiști ai trecutului și de a deschide astfel drumul „inovațiilor“ decadente.

Cu totul opusă este atitudinea burgheziei în declin față de cuceririle tehnicii literaturii realiste. Se știe că burghezia decadentă caută în primul rând să rupă forma artistică de conținut, transformând-o într-un steril joc de cuvinte potrivite, iar în al doilea rând tinde să descompună pe deplin forma artistică, să nimicească tehnica literaturii realiste, substituindu-i „tehnica“ decadentă, tehnica dadaismului, suprarealismului, ermetismului.

Cum s-ar putea sluji care poezia adevărată, poezia care oglindește bogăția infinită a vieții, de „tehnica“ decadentă a poeziei lui Ion Barbu, al cărui crez „estetic“ este tocmai negarea realității, „rarefierea lirismului absolut“, „purificarea“ lumii „pînă a nu mai oglinzi decît figura spiritului nostru“? Acest crez și-a găsit destui discipoli pe vremea

burgheziei, care ajunseseră să debiteze asemenea aiureli: „*De-acum — ireparabil — vei fi sentimental, / deși feminitatea e-n plină denitență / și vei jongla torpid cu ultima scadență / — trist perigeu cadrat decorului banal*“.

„Tehnica“ literaturii decadente a dus în cele din urmă la totala cufundare în iraționalism, la negarea însăși a limbii ca mijloc de comunicare între oameni și la înlocuirea ei cu combinații de sunete lipsite de orice sens.

Luptînd împotriva încercărilor profund greșite de a trata forma artistică independent de conținut și de a îngloba pe această cale, în moștenirea literară, „tehnica“ literaturii decadente, scriitorii și criticii trebuie să combată manifestările vulgarizatoare din critica și istoria literară.

În multe articole și studii operele literare sînt privite unilateral, numai din punctul de vedere al conținutului ideologic, ignorîndu-se specificul fenomenului literar — ogîndirea realității în **imagini artistice**.

Interesele dezvoltării culturii românești cer criticilor și istoricilor literaturii să lichideze nepăsarea față de problemele formei și tehnicii literare, să-i ajute cu competență pe scriitori în studierea și însușirea creatoare a înaltelor modele de măiestrie literară ale trecutului.

IV

În cei aproape zece ani de la eliberare s-au produs schimbări profunde în viața literară a Romîniei. Literatura noastră a căpătat pe drept cuvînt o uriașă însemnătate social-educativă, a devenit unul dintre cele mai puternice instrumente ideologice ale construirii socialismului.

Valorificarea moștenirii literare nu poate fi un simplu obiect de discuții teoretice și nici nu poate fi lăsată la voia gusturilor arbitrare ale unuia sau altuia; ea este o problemă de cea mai mare însemnătate obștească, o problemă vitală a dezvoltării literaturii noastre.

Existența a două culturi în cultura națională a trecutului a dus și la formarea a două tradiții literare, tradiții opuse, între care se dă o luptă ascuțită și în

zilele noastre: una este tradiția nobilă a marilor scriitori clasici și a întregii literaturi realiste, înaintate; cealaltă este „tradiția“ nefastă a literaturii burgheze reacționare, vrăjmașă poporului.

Clasei muncitoare nu i-a fost niciodată indiferent ce tradiții stau la baza literaturii noastre de astăzi, în ce direcție se dezvoltă ea.

Faptul că literatura noastră continuă și dezvoltă cu succes marea tradiție a literaturii realiste a trecutului și nu „tradiția“ literaturii decadente, se datorește tocmai victoriei clasei muncitoare aliată cu țărâna muncitoare, înfringerii burgheziei și moșierimii.

Atâta vreme cât va exista lupta de clasă în interiorul țării și cât va fi în viață imperialismul și cultura decadentă burgheză, va continua și lupta ideologică în jurul problemei moștenirii culturale.

Scriitorii, istoricii și criticii literari trebuie să aplece cu vigilență și hotărâre la linia justă, leninistă, în valorificarea critică a literaturii, împotriva oricăror abateri și confuzii.

Tocmai datorită rămânerii în urmă a criticii și istoriei literare, ignorării problemelor și sarcinilor actuale ale literaturii, a fost posibil ca unele recidive ale apolitismului și obiectivismului în domeniul preluării moștenirii literare să nu primească riposta cuvenită. Istoricii și criticii literari au datoria să demaște și să combată cu hotărâre influențele istoriografiei literare burgheze, ideile estetice reacționare ale lui Maiorescu, Lovinescu, Blaga, Cioculescu, Streinu și alții.

Atitudinea în lupta pentru stărpirea oricăror influențe ale literaturii și criticii decadente este, pe bună dreptate, o piatră de încercare a concepțiilor și a poziției

pe care se situează în general un scriitor sau un critic.

Este regretabil că unii scriitori sau critici, mai ales când sînt și comuniști, se așează în coada unor opinii filistine și oportuniste. Ei trebuie să ia exemplu de înaltă principialitate de la scriitorii sovietici care au aruncat peste bord, cu îndrăzneală și hotărâre, operele unor Arțibașev, Merejkovski, Andrei Belii, Zinaida Hippus, Fedor Sologub și ale altor reprezentanți ai obscurantismului și decadenței, au zdrobit teoriile burgheze naționaliste și aberațiile proletcultiste, formaliste și cosmopolite.

Uniunea Scriitorilor, Institutul de Istorie Literară și Folklor, revistele literare au datoria să curme starea de automulțumire călduță și de iertare reciprocă a greșelilor care s-au încuibat în rîndurile unor critici și istorici literari. Este necesară discutarea creatoare a celor mai însemnate probleme ale moștenirii literare în cadrul forurilor de specialitate și în coloanele presei.

În cei zece ani de la eliberare literatura din Republica Populară Română a dobîndit mari succese. Șantierul literar lucrează cu hărnicie pentru a întâmpina cu succes împlinirea primului deceniu de dezvoltare liberă a literaturii române.

Poporul nostru așteaptă cu încredere ca scriitorii, istoricii și criticii literari să ducă mai departe succesele însemnate în valorificarea moștenirii culturale. Să folosim din plin comoara literaturii înaintate a trecutului pentru a sluji poporul și patria, pentru a oglindi și mai profund mărețele realizări ale oamenilor muncii, transformările adînci petrecute în țara noastră, procesul de făurire al omului nou, pentru a ajuta literatura noastră de azi să-și desfășoare larg aripile de vultur, să-și ia zborul spre culmile realismului socialist!

MIHAI NOVICOV

SCENARIUL CINEMATOGRAFIC CA GEN LITERAR

Una din realizările importante ale regimului de democrație populară, este crearea cinematografeiei naționale românești. Inspirîndu-se din experiența Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, Partidul Muncitoresc Român a inițiat o vastă acțiune de dezvoltare a cinematografeiei. Numai construcția combinatului de la Buftca, de pildă, dă o idee clară asupra importanței pe care o acordă Partidul și guvernul artei cinematografice. Cînd construcția va fi terminată, studiourile noastre vor putea să producă 12 filme artistice de lung metraj pe an, în afară de numeroase filme de scurt metraj, filme de desen animat și cu păpuși, filme documentare, de știință popularizată, etc.

Lenin și Stalin au subliniat nu odată, însemnătatea artei cinematografice ca arta cu cel mai pronunțat caracter de masă, avînd cele mai largi posibilități de înfrîurire asupra oamenilor. Iată de ce o adevărată revoluție culturală e imposibilă fără dezvoltarea largă și multilaterală a producției și proecției cinematografice. Revoluția culturală ce se desfășoară în prezent — sub conducerea Partidului — în țara noastră, cuprinde și acest element component necesar. Cinematografia românească a realizat deja cîteva filme valo-

roase, producția anuală este în creștere, ca și nivelul de realizare artistică. Tînăra artă cinematografică romînească și-a çucerit de pe acum dragostea și prețuirea milioaneilor de spectatori.

La temeliea producției cinematografice stă scenariul literar. Teza: „Scenariul literar este baza ideologică și artistică a filmului“ este astăzi larg cunoscută și înșușită. De aceea este cît se poate de firesc ca odată cu dezvoltarea cinematografeiei noi să observăm și fenomenul dezvoltării dramaturgiei cinematografice, ca un fenomen al vieții literare. Este suficient să cităm cîteva nume de scriitori care și-au adus contribuția în dezvoltarea dramaturgiei cinematografice (Cezar Petrescu, Camil Petrescu, Mircea Ștefănescu, Geo Bogza, Petru Dumitriu, Aurel Baranga, Veronica Porumbacu, Miha Dragomir, Dumitru Corbea, Vladimir Colin, Tudor Mușatescu, Sütö Andraș, Eusebiu Camilar și mulți alții), ca să ne dăm seama cît de larg și cît de activ este fenomenul pătrunderii acestei preocupări noi în ansamblul preocupărilor scriitoricești.

Și totuși dezvoltarea dramaturgiei cinematografice este cu mult în urma posibilităților de dezvoltare a cinematografeiei.

Printre cauze se numără, de bună seamă,

și noutatea genului, cât și absența studiilor teoretice privind particularitățile sale.

Dar deși dramaturgia cinematografică este un gen relativ tânăr în literatura noastră, în jurul ei s-au și iscat controverse.

De pildă: sînt unii tovarăși care contestă scenariului cinematografic calitatea unui gen de sine stătător, *independent* de film, adică valabil ca lectură literară.

Acești tovarăși recunosc că asigurarea producției cinematografice cu scenarii literare este o problemă scriitoricească; ei recunosc, de asemenea, importanța ei. Dar o consideră ca un fel de îndatorire obștească, pe care scriitorii sînt dator să o împlinească pe lingă și în afara îndeletnicirii lor principale profesionale. Argumentînd, acești tovarăși susțin că un scenariu cinematografic se valorifică numai prin film, și în consecință nu constituie o valoare literară în sine. Ei pretind că un scriitor nu se poate realiza ca scriitor prin scenariu cinematografic, că pentru aceasta el trebuie să recurgă la genuri literare consacrate (epic, liric, dramatic), că e greu de închipuit ca un scriitor să dorească în mod spontan să transmită mesagiul său de idei poporului în mod special pe calea unui scenariu cinematografic.

Studiul de față conține o încercare de a se demonstra netemeinicia acestui punct de vedere.

Pe de altă parte, alți tovarăși, combătînd în aparență punctul de vedere expus mai sus, afirmă că în realizarea scenariului cinematografic, esențialul ar decurge din „specificul” genului. Tot odată expresia „specific” nu este folosită aici ca o aplicare a principiului general recunoscut după care creația literară nu e posibilă fără respectarea legilor genului (acest adevăr a devenit atît de comun încît în jurul lui nu s-ar putea duce nicio discuție), ci ca un fel de „secret misterios” al artei cinematografice, ascuns scriitorilor și fără însușirea căruia nici un scriitor, oricît de talentat și experimental ar fi, n-ar avea nici o șansă să izbîndească pe tărîmul „ales” al dramaturgiei cinematografice. Și acest punct de vedere este profund

greșit și dăunător, ceea ce ne vom strădui să demonstrăm în cele ce urmează.

În favoarea tezei după care scenariul cinematografic este un gen literar de sine stătător pot fi invocate mai multe argumente.

În primul rînd argumentul de ordin istoric. Și literaturii dramatice nu i se recunoștea mult timp cetățenia literară. După cum observa Goethe: — „Shakespeare, cînd își scria piesele, de bună seamă nici nu se gîndea că ele vor fi tipărite vreodată”... Într-adevăr, tipărirea operelor dramatice a început mult mai tîrziu. Cu toate acestea nimeni nu contestă astăzi dramaturgiei de teatru dreptul de a fi considerată literatură, în aceeași măsură ca și romanul sau poemul. Astăzi piesele de teatru se citesc ca orice alte producții literare. Scenariul cinematografic este un gen infinit mai tînăr decît piesa de teatru. De ce să ne mirăm atunci că în ochii cititorilor el n-a cucerit *încă* dreptul la cetățenie? Dacă nu l-a cucerit *încă*, înseamnă asta oare că nu-l va cuceri nici odată? Dimpotrivă. Exemplul istoric al dramei de teatru pledează pentru o concluzie contrarie.

În al doilea rînd poate fi invocat argumentul *practicei*. În Uniunea Sovietică scenariile se tipăresc în tiraje de masă și constituie o lectură foarte căutată de cititori, mai ales de acei care n-au apucat să vadă filmele respective. Sînt tineri care cunosc mult timp filmele sovietice celebre doar după scenariile literare. Cît de independentă este viața unor scenarii literare în U.R.S.S., se poate vedea și din faptul că multe din ele au fost transpuse în alte genuri (piese de teatru și chiar poeme). De altfel, scurta noastră practică de editare a scenariilor dovedește de asemenea aprecierea scenariului ca lectură de către cititori.

În al treilea rînd trebuie menționat argumentul de ordin teoretic. În cele ce urmează ne vom ocupa numai de acesta din urmă, celelalte putînd constitui obiecte ale unor cercetări separate.

Pentru a dezbate problema din punct de vedere teoretic, ne vom bizui pe considerațiile teoreticienilor sovietici asupra ge-

nurilor literare. Vom recapitula deci câteva principii de bază ale acestora.

După teoria literară sovietică, la temelia unui gen literar stă „*un anumit fel de zugrăvire a omului, un mod determinat de construire a caracterului*“ (Timofeev).

După Timofeev, deosebirile dintre genuri sînt în primul rînd deosebirile dintre modurile de compoziție, adică dintre modurile de organizare a materialului de viață pentru reliefaarea caracterului omului.

De aceea teoria literară sovietică nu recunoaște decît două genuri literare distincte: epic și liric. Explicația acestei diferențieri, teoria literară sovietică o găsește în viața însăși. Fenomenul diversității de genuri este considerat ca un exemplu de împletire a elementelor general-umane cu cele istorice determinate în literatură. Intra-adevăr, cercetînd istoria literaturii noi observăm că forma sub care se manifestă diferitele genuri literare este mereu alta (epopeea antică nu seamăna cu romanul modern, romanța medievală cu cîntecul de dragoste de astăzi), însă diferența între cele două genuri (epic și liric) este mereu aceeași, este permanentă. Acest fenomen este explicabil. Forma genurilor literare se schimbă pentru că se schimbă, în raport cu dezvoltarea vieții, și conținutul operelor literare. Însă diferența între genuri rămîne permanentă, pentru că ea oglindește o realitate permanentă a existenței sociale a omului. Această realitate rezidă în faptul că față de oricare fenomen al vieții, omul poate reacționa în două moduri: prin acțiune exterioară și prin frămîntare interioară. Alte moduri de reacție a caracterului uman față de faptele vieții nu există. De aceea și în literatură omul (caracterul) purtător — prin destinul său concret — al unei idei, poate fi zugrăvit, fie prin reliefaarea în primul rînd a activității sale, fie prin reliefaarea în primul rînd a frămîntărilor sale sufletești. În cazul în care într-o operă literară caracterele umane se reliefaază în activitatea lor, noi zicem că opera respectivă e epică, iar atunci cînd caracterul se reliefaază prin redarea directă a frămîntărilor sufletești ale omului, noi zicem că opera respectivă e lirică. Atunci cînd

cele două moduri se împletesc și se complectază reciproc, operele sunt epico-lirice.

După cum vedem, teoria sovietică a genurilor literare, izvorîită din aplicarea principiilor estetice marxist-leniniste, se deosebește fundamental de teoria respectivă a esteticei burgheze, prin aceea că ea explică diferențele între genuri ca o reflectare a diversității fenomenelor vieții, în timp ce estetica burgheză le prezintă ca pe un fel de legi prescise ce se impun literaturii prin intervenția unei rațiuni transcendente. După estetica idealistă, legile genurilor erau un fel de cătușe de care era obligată să țină seamă creația literară, în timp ce după teoria literară sovietică genurile sînt modurile pe care experiența milenară a creației literare și le elaborează pentru a putea reflecta cît mai bogal viața. Și din acest exemplu reiese cu evidență superioritatea teoriei literare sovietice.

În ceea ce privește drama, savantul sovietic Timofeev consideră că din punct de vedere pur literar drama este în esență o operă epică — ca un roman sau o nuvelă — care conține doar o singură particularitate specifică: drama este lipsită de cuvîntul povestitorului.

Dar tocmai această particularitate îndreptățește circumscrierea dramei într-un gen de sine stătător. Caracterul de sine stătător al modului prin care e zugrăvit caracterul într-o piesă de teatru izvorăște din faptul că în spectacol, pe baza textului scriitorului, personajele se definesc prin acțiune, direct. Piesa de teatru intră, ca parte componentă, într-o artă mai complexă — arta dramatică. Teoreticianul sovietic Abramovici arată că modul dramatic al „zugrăvirii literare“, îmbină organic celelalte două moduri (epic și liric), asigurînd „dezvăluirea lirică directă a caracterelor celor mai variate personaje participante în evenimentele arătate de scriitor.“

Dacă încercăm să aplicăm aceste principii generale la problema care ne interesează în studiul de față, vom putea trage concluzia că scenariul cinematografic poate și trebuie să fie considerat un gen literar de sine stătător dacă el definește un mod literar cu totul nou de construire a caracterului în literatură, un mod care nu se

identifică nici cu cel liric, nici cu cel epic, nici cu cel dramatic. În acest scop vom începe prin a constata o seamă de afinități între scenariul cinematografic și piesa de teatru. Aceste afinități izvorăsc dintr-o particularitate comună: și scenariul cinematografic și piesa de teatru se scriu pentru a fi reprezentate, deci în vederea unui spectacol. De aici s-ar putea — poate — trage concluzia că scenariul cinematografic nu reprezintă un gen literar de sine stătător, ci doar o varietate (nouă) a genului dramatic. Nu, nu se poate trage o atare concluzie și vom vedea îndată de ce.

Am arătat mai sus că din punct de vedere „pur literar“ (adică din punct de vedere al unui cititor), o piesă de teatru se prezintă (în aparență) ca o operă epică. Însă din punct de vedere al modului de zugrăvire a caracterelor, scrierea în vederea unei reprezentări scenice implică în cazul unei piese de teatru o seamă de particularități. Iată principalele dintre ele:

Spectacolul este limitat în timp. Mai mult, decât atât: într-un spectacol de teatru fiecare act (sau fiecare tablou) se petrece într-un timp determinat. Aceste împrejurări obligă pe scriitor la o mare concentrare a acțiunii. Posibilitățile de expoziție sînt reduse la minimum. Se știe că una din legile de bază ale creației literare este definirea personajelor în acțiune.*) Reducerea expoziției duce la definirea liniilor principale ale acțiunii din primele scene. Drama obligă pe scriitor să-și surprindă eroii în momentele cruciale ale vieții lor, cînd pasiunile cresc în asemenea măsură încît provoacă în mod inevitabil conflictul.

Iată de ce — spre deosebire de literatura epică — drama nu permite dezvăluirea treptată și multilaterală a caracterelor. Într-o piesă de teatru acțiunea nu se poate opri, pentru ca scriitorul să folosească răgazul obținut spre a explica starea lăuntrică a omului, în lumina unor antecedente din biografia sa, sau pentru a lămuri în același mod raporturile dintre

personaje. Într-o piesă de teatru caracterele și relațiile dintre caractere trebuie să se definească direct, „pe viu“, prin ceea ce fac sau vorbesc pe scenă. Iată de ce zugrăvirea vieții și a oamenilor va fi dintr-un punct de vedere și mai îngustă într-o piesă de teatru decît într-un roman. Caracterele se vor defini mai ales prin felul cum se comportă în clipele de deslănțuire a celor mai puternice pasiuni, în situații în care conflictul ajunge la o tensiune maximă. Evident, și literatura epică — pentru a emoționa și a sgudui — presupune dramatism, adică și surprinderea oamenilor în clipe de deslănțuire a unor pasiuni puternice și situații în care conflictul atinge maximum de tensiune. Dar literatura epică nu se reduce la asta, ea completează chipul oamenilor și cu alte tablouri, și cu descrierea mai amănunțită a ambiantei în care se mișcă, și cu relatarea profundă a frământărilor lor lăuntrice, etc. Drama n-are aceste posibilități. Ea trebuie să le compenseze prin ritmul extrem de viu al subiectului. Unitatea de loc a acțiunii duce la o și mai mare concentrare a desfășurării conflictului. Totodată, din cauza tuturor acestor împrejurări luate la un loc, posibilitatea de zugrăvire a chipurilor umane este și ea limitată.

Dacă comparăm particularitățile dramaturgiei de teatru cu dramaturgia cinematografică vom observa că aceasta din urmă se apropie în unele privințe de prima dar se și îndepărtează simțitor.

Spectacolul cinematografic este și el limitat în timp. În consecință, și o operă literară scrisă pentru a fi reprezentată în cadrul unui spectacol cinematografic cere o concentrare maximă a materialului de viață, reducerea la minimum a expoziției, intrarea directă în conflict, surprinderea oamenilor în momente cruciale ale vieții lor, pasiuni puternice, un ritm viu al unei acțiuni neîntrerupte cît și limitarea numărului eroilor principali.

Dar există și o deosebire esențială. În timp ce un spectacol de teatru este limitat în timp nu numai ca spectacol, dar și ca acțiune, în sensul că evenimentele unui act (sau ale unui tablou) trebuie să se petreacă într-o unitate de timp, în cazul

*) Evident, cu excepția operelor lirice, unde modul însuși de zugrăvire a personajelor ascultă de alte legi, specifice genului.

unui spectacol cinematografic această a doua limită nu există. Un spectacol cinematografic de o oră și jumătate poate să cuprindă o acțiune întinsă pe zeci de ani, mutînd data acțiunii, în ordine cronologică, la intervale alese de scriitor. Ca exemplu ar putea fi citat filmul sovietic „Djambul“. Acțiunea care definește caracterul unui singur personaj se întinde pe aproape o sută de ani, fiind fragmentată în zeci de episoade, separate în timp unul de altul.

În al doilea rînd spectacolul cinematografic nu cunoaște limitele de spațiu specifice scenei. Autorul unui scenariu nu este obligat să caute un loc în care acțiunea să strîngă întii pe eroii săi, ca să-i facă să se confrunte apoi. În cazul unui spectacol cinematografic, acțiunea se poate desfășura pe mai multe planuri, totdeauna în locul ales de scriitor, adică acolo unde viața însăși, așa cum este oglindită în scenariu, aduce personajul.

Vom vedea că aceste deosebiri *esențiale* între un spectacol de teatru și un spectacol de cinematograf duc la deosebiri tot atît de esențiale între genurile literare respective. Înlăturarea limitelor de timp și spațiu specifice scenei apropie dintr-o dată scenariul cinematografic de proza epică. După cum observă cunoscutul regisor sovietic Gherasimov, „un scenariu de valoare trebuie să poată fi citit ca o povestire, ca un roman, deși, firește, el are anumite însușiri care decurg din particularitățile artei cinematografice.“

Să analizăm cîteva însușiri ale scenariului cinematografic care-l deosebesc de dramaturgia de teatru și-l apropie de proza epică.

Într-o piesă de teatru acțiunea este legată de scenă. Într-un scenariu cinematografic eroii se mișcă liber, întocmai ca într-un roman. Un autor de scenariu descrie încontinuu odată cu acțiunea propriu zisă a eroilor și peisajul, ambianța, adică ceea ce se numește în limbajul cinematografic „planul doi“. În cazul unei piese de teatru scriitorul a descris la începutul tabloului ambianța (decorul) și nu se mai întoarce la ea. În cazul unui film, aparatul poate descoperi personajul la început doar într-un colț al unei odăi.

De pildă: „eroul stă la masă și scrie“. Scriitorul descrie deci la început *numai* această ambianță. Dar omul se ridică și trece într-o altă parte a încăperii; ambianța se schimbă împreună cu mișcarea lui pentru ca apoi, dintr-odată, de pildă în cazul intrării în cadru și a altor personaje, întreaga cameră să apară brusc. Apoi personajele trec într-o cameră alăturată, de acolo în curte sau pe stradă. Odată cu ele și cititorul trebuie să afle ambianțele respective. Ne dăm scama deci că lucrurile se petrec întru totul la fel ca în cazul unei narațiuni epice.

În al doilea rînd, posibilitatea de mișcare în timp și în spațiu permite zugrăvirea vieții și a caracterelor într-un mod cu mult mai multilateral decît într-o piesă de teatru. Acțiunea poate și chiar trebuie să se petreacă pe două și mai multe planuri. Să presupunem, de pildă, că subiectul filmului înfățișează lupta între două tabere. Mutarea succesivă a locului acțiunii dintr-o tabără în alta este un mijloc excelent de încordare a tensiunii dramatice, inacceptabil în teatru, dar foarte des folosit în proza epică. (De pildă descrierea luptei de la Borodino în „Război și pace“ de Tolstoi.)

În al treilea rînd, deși este dramaturgie, adică deși se scrie pentru reprezentare, scenariul cinematografic poate cuprinde și descrierea frămîntărilor sufletești ale oamenilor, în timp ce în cazul unei piese de teatru, acestea pot fi doar schițate prin cîteva aluzii. Această posibilitate scenariului cinematografic o capătă datorită aparatului de filmat care poate să se apropie cît de mult de omul descris. Frămîntările lăuntrice atît de necesare caracterizării personajelor pot fi ușor exteriorizate prin reliefaarea amănuntelor și mimica feței. De pildă scena descrisă în romanul „Secerișul“ de Galina Nicolaevna, cînd Vasile Bortnicov vrea să-l lovească pe Stepan, dar mîna îi se oprește pentru că observă cicatricea de pe tîmpla acestuia e nereprezentabilă în teatru, dar a căpătat o mare forță dramatică în film, ajutînd la caracterizarea eroilor. Am putea să dăm încă un exemplu: cunoscuta scenă din „Revizorul“, cînd șefii diferitelor instituții ale urbei se prezintă lui Hlestacov și cînd

acesta cere fiecărui bani de împrumut. În teatru, în această scenă, caracterele se definesc doar prin dialog și mișcare. În spectacolul filmat regisorul a adăugat următorul amănunt: când Hlestacov cere bani lui Zemlinica, acesta îi arată spre masă, unde suma cerută a și fost pusă sub scrumieră. Nu începe îndoială că prin acest amănunt lumca lăuntrică a lui Zemlinica se dezvăluie mai bogat. În teatru un asemenea amănunt nu poate fi văzut. În teatru este de neînchipuit ca un om să stea în nemișcare clipe în șir și noi, doar după expresia feței și privirea lui să ne dăm seama ce se petrece cu el. În film o asemenea redare a vieții lăuntrice a personajului e posibilă. Să negîndim, de pildă, la chipul Stancăi Dorobanțu din „Nepoții Gornistului”, când în sunetul marșului fanfarei militare, ea privește în urma trenului care se îndepărtează, ducînd în necunoscut, spre moarte poate, pe bărbatul iubit, tatăl copiilor ei, singurul sprijin al familiei. Tot astfel și frămîntările lăuntrice ale lui Barbu Lăutaru în momentul cînd preia din mîna bătrînului său tată vioara strămoșilor ca să susțină întrecerea lăutărească, întrecere ce trebuie să-i aducă libertatea, demnitatea, fericirea poate... Nu începe îndoială că ceea ce se vede pe fața lui este cu mult mai grăitor decît o mie de cuvinte. Autorul scenariului descrie acest „ceea ce se vede” relatînd gîndurile, sentimentele și frămîntările omului; apoi actorul interpretează aceste gînduri, frămîntări și sentimente prin mijloacele artei sale iar operatorul le face vizibile cu ajutorul luminii și al *compoziției* cadrului. Iată încă o trăsătură importantă care apropie scenariul cinematografic de arta prozei epice.

Cei care lucrează în cinematografia sovietică au subliniat nu o singură dată uimitoarea asemănare între scenariul cinematografic și proza epică, citînd pasagii întregi din operele marilor clasici, care parcă au fost scrise pentru transpunerea cinematografică.

Într-un articol recent apărut („Literatura și cinematograful” — „Iscusstvo chino” nr. 3/1954) regisorul sovietic M. Romm își ilustrează teza prin următorul pasaj din „Dama de Pică” de A. Pușkin:

„La zece seara era în fața casei contesei. Era o vreme fioroasă: vîntul urla. Cădeau fulgi mari de lapoviță; felinarele luminau slab; ulițele erau pustii. Har trecea cîte un birjar cu un cal prăpădit, în căutarea unui mușteriu întîrziat, Herman doar în tunică, stătea pe loc, nesimțînd nici vîntul, nici zăpada. În fine calcașca contesei trase la scară. Herman văzu cum lacheii o duceau de subțiori pe bătrîna contesă, învelită într-o blană de zibelină, și în urma ei, cu o pelerină subțire pe umeri, cu părul împodobit cu flori proaspete, venea sărmana protejată. Ușa trăsorii se închise. Calcașca înainta greoi în zăpada moale. Portarul închise ușa. Luminile se stinseră. Herman începu să umble pe dinaintea casei deșerte; se apropie de un felinar și se uită la ceas. Era unsprezece și douăzeci. Rămase sub felinar, cu ochii ațintiți la acele ceasului, așteptînd ora indicată.

Fix la ora unsprezece și jumătate, Herman urcă peronul casei contesei și intră în vestibulul puternic luminat. Portarul nu era acolo. Herman urcă în fugă scara, deschise ușa anticamerei și văzu un servitor dormind sub lampă într-un fotoliu vechiu și murdar. Cu pași siguri Herman trecu pe lîngă el. Sala și salonul erau întunecate. Lampa din anticameră le lumina foarte slab. Herman intră în odaia de dormit. O candelă de aur ardea în fața iconostasului plin de icoane vechi. De-a lungul pereților acoperiți cu tapete chinezești, erau rînduite cu o tristă simetrie, fotolii acoperite cu mătăsuri decolorate și divane cu poleiala ștearsă și perne de puf. Pe pereți atîneau două portrete pictate la Paris de „Madame Lebrun”. Unul, reprezenta un bărbat de vreo patruzeci de ani, rotofei și îmbujorat, cu uniformă verde închis, cu o decorație, celălalt, o frumusețe tînără, cu nas acvilin, cu părul ridicat pe tîmple și împodobit cu un trandafir. Prin toate colțurile se aflau păstorițe de porțelan, pendule ieșite din mîna vestitului Lorey, cuțite, evantaiuri și o sumă de nimicuri femeiești, inventate la sfîrșitul secolului trecut în aceeași vreme cu balonul lui Montgolfier și cu magnetismul lui Mesmer.

Herman trecu în dosul paravanului.

Acolo se găsea un pat mic de fier; în dreapta era ușa care ducea în cabinet; în stînga cea care ducea în culoar. Herman o deschise și zări scara strîmtă care ducea în odaia orfaneisărace. Dar else întoarse și intră în cabinetul întunecos. Timpul trecea încet. Era liniște deplină. În salon, o pendulă băteamiezul nopții; în toate odăile celelalte, pendulele bătură miezul nopții unele după altele; apoi se făcu tăcere din nou. Herman rămase în picioare rezemat de o sobă rece. Era calm, inima îi bătea, regulat ca a unui om care s-a hotărît să facă ceva primejdios, dar de neînălăturat.

Pendulele bătură ceasul unu, apoi două din noapte; el auzi uruitul îndepărtat al caleștei. Fără voie, îl cuprinse emoția. Caleașca se opri. Auzi șgomotul treptei care se lăsa. Casa începu să se agite, servitorii să alerge, se auziră voci și lumina umplu odăile. Trei bătrîne cameriste veniră iute în dormitor, contesa intră, pe jumătate moartă de oboseală, și se prăbuși într-un fotoliu Voltaire. Herman se uită printr-o crăpătură. Lisaveta Ivanovna trecu pe lîngă el. Ii auzi pașii iuți pe treptele scăriței sale. Ceva care semăna a remușcare îi cuprinse inima și apoi se stîmse. Se simțea împietrit. Contesa începu să se dezbrace în fața oglinzii. Ii scoaseră bonetul împodobit cu trandafiri; apoi peruca de pe capul cu păr alb tuns scurt. Acele plouau în jurul ei. Rochia galbenă, brodată cu argint, căzu la picioarele ei umflate. Herman era martorul tainelor respingătoare ale toaletei sale. În fine rămase în cămașa și scufia de noapte. În această toaletă potrivită cu vîrsta ei, părea mai puțin hidoasă și diformă.

Ca toți bătrînii în genere, contesa suferea de insomnie. Dezbrăcată, ea se așeză într-un fotoliu Voltaire, lîngă fereastră, și trimise cameristele la culcare. Luară și luminările; odaia rămase luminată numai de candelă. Contesa, lividă, își mușca buzele blegite și se legăna în dreapta și în stînga. În ochii ei tulburi se oglindea o lipsă totală de gînduri; văzînd-o așa, ai fi putut crede că legănatul oribilei bătrîne nu alîrna de voința ei ci de acțiunea vreunui galvanism ascuns.

De odată, expresia feței acesteia moarte

se schimbă într-un mod inexplicabil. Buzele încetară să se mai miște, ochii se însuflețiră. În fața contesei se afla un om necunoscut“.

În articolul său, M. Romm subliniază că în acest pasagiu nu numai că fiecare amănunt este absolut necesar din punct de vedere cinematografic, dar, de fapt, autorul, prin precizarea punctului de vedere din care este privită ambianța, indică și decupajul (adică împărțirea acțiunii în planurile de filmare), apropierea sau îndepărtarea aparatului, și chiar unghiurile de filmare.

Asemenea exemple am putea da și din proza noastră. Iată, de pildă, prea cunoscutul final din „O făclie de paști“ de I. L. Caragiale:

„Mijea de ziuă“ (plan general: camera de dormit a soților Zibal în semiîntuneric).

Sura se deșteptă de odată... parcă auzise din somn niște răgete îngrozitoare (plan apropiat, aparatul se apropie de Sura). Leiba nu era în odaie (din nou plan general, Sura se uita jur împrejurul odăii). Toate cele din ajun îi reveneau în minte. Se petrecea ceva rău. (Prim plan, ochii îngrijorați ai Surei, două-trei evocări ale unor imagini cunoscute din secvențele anterioare). Sări jos din pat și făcuiumină (plan apropiat cu Sura). Patul lui Leiba era nedesfăcut. El nu se culcase deloc (Plan apropiat de pat fără Sura: ce a văzut Sura).

Unde era? (Ceea ce urmează e un tablou cinematografic de o uimitoare frumusețe). Femeia își aruncă ochii pe fereastră: pe dealul din față se plimba un stol de lumini mici și vioaie, care se mișcau, săltau, aici ascunzîndu-se, aici ivindu-se iarăși. Ieșeau de la înviere (panoramic rapid prin fereastră). Sura deschise oleacă fereastra; atunci auzi gemele înfundate afară (imagine simplă; efect sonor). Înfiorată, coborî iute pe scară. Gangul era luminat. Ieșînd pe prag, femeia fu izbită de o grozavă priveliște. Așa, însăilînd imagine de imagine, „scenaristul“ pregătește tabloul desnodămîntului. Ultimul cadru fusese al Surei, în prim plan, îngrozită. Apoi descoperim ceea ce a îngrozit-o, tabloul descris cu minunțiozitate, dar în așa fel încît

fiecare amănunt poate fi transpus în film:

„Pe un scaun de lemn, cu coatele pe genunchi și cu barba rezimată în mâini, sta Zibal. Ca un savant care, în amestecul unor elemente, ar căuta să prinză un secret subtil al naturii ce de mult îi scapă și-l necăjește, Zibal ține ochii ațintiți asupra unui lucru spânzurat, negru și inform, sub care, pe un alt scaun, la o potrivită înălțime, arde o făclie mare“.

Sau, de pildă, următorul pasagiu din „Județ al sârmanilor“ de Mihail Sadoveanu: „Atuncea, între oameni, prietinel meu a cunoscut pe Răducan Chioru. A simțit zbâlcindu-se în el o dihanie, — dar s-a stăpînit. Ș-a zis:

— Bădiță Vasile, acesta-i stăpînul meu, carele m-a miluit.

— Așa? a răspuns hoțul. Tare bine!

Ș-a, strigat cu mare strășnicie, înălțându-se în scări:

— Oameni buni, stați!

Oamenii au stătut.

— Creștinilor și oamenilor! a răcnit Vasile cel Mare, stați cu liniște și pace, căci eu n-am nimica cu dumneavoastră. Aflați că eu sînt Vasile cel Mare, hoțul. De numele meu știți și de urmările mele ați auzit. Avem pistoale și nu ne temem de nimeni; și mai sînt alții care străjuiesc aproape.

Oamenii au murmurat și s-au tras la o parte cu supunere. Iar hoierul și-a sălțat barba din gulerul giubelei și-n ochiul lui cel sănătos s-a aprins mare spaimă, cînd a cunoscut pe prietinel meu.

— Ne-am înfățișat, zice iar hoțul, ca să facem un județ, după vechi obicei. Căci pînă la judecata cea din urmă, a lui Dumnezeu, neavînd ascultare nici la Isprăvnicii, nici la Divan, cată să facem dreptate singuri cu brațul nostru. Pentru muiere te iertăm, luminate stăpîne, — dar am tremurat cu capu-n gard și cu gleznele-n ghița morii, și cu picioarele-n butuc și cu ochii în fum de ardei, stupindu-ne sufletul; și ne-ai ars cu harapnicul, ne-ai rupt unghiile. Ne-ai umplut de otravă viața, căci n-am adus aminte de toate în toate zilele și n-am găsit nici într-un fel alinare și izbîndă! Ne-am înfățișat să-ți plătim,

cucoane!

Răducan Chioru înțelegînd, a căscat mare ochiul și-a urlat la oameni și la slujitori; a căutat scăpare înlături, a căutat scăpare înainte. Dar hoțul și prietinel acesta al meu l-au luat în piepturile cailor și l-au dărîmat. După aceea au descălecat și l-au lovit cu cuțitele. Prietinel meu a stat pînă ce-a văzut singele bălîndu-se în pulbere. Cînd cel căzut și-a conținut lînguirile și-a suspinat de moarte, l-a pipăit cu vîrfu piciorului și l-a întors cu fața-n sus și cu ochiul deschis cătră cer. Și nimenea dintre oameni n-a zis nimica, ci stăteau martori cu spaimă, la judecată.

Asta a fost. Ș-au lăsat lîngă mort punga cu opt galbeni, cîtă avere aveau, pentru sfînta biserică. După aceea fiind o vreme frumoasă, cu soare de primăvară, au încălecat iar, ieșind din sat, și s-au pustit prin locuri ferite, pînă ce s-au suit iarăși sub codrul verde“.

Și aici fiecare cuvînt, repet: *fiecare cuvînt* își poate găsi o transpunere filmică.

Pomînd de aici s-ar putea poate trage concluzia că scenariul cinematografic nu este totuși un gen literar de sine stătător, că este doar o proză de gen deosebit. Poate orice lucrare de proză să fie considerată într-un anumit sens un scenariu? Nu, nu se poate trage o asemenea concluzie. Și nu numai pentru că nu orice bucată de proză are calitățile bucăților citate (sînt, în operele de proză, amănunte absolut intransmisibile prin film, cum ar fi, de pildă, monoloagele interioare din „Desfășurarea“, care au trebuit să fie omise în tratarea filmică), dar și pentru că proza epică se deosebește ca gen prin trăsături esențiale de scenariul cinematografic.

Am vorbit deja de acele trăsături care apropie scenariul cinematografic de piesa de teatru, și care tocmai din această cauză îl îndepărtează de proză. Dar sînt și alte trăsături specifice ale scenariului care îl îndepărtează deopotrivă și de proză și de drama scenică.

În primul rînd trebuie să ținem seamă de o trăsătură fundamentală a artei cinematografice: caracterul ei de masă. O carte se adresează (poate cu excepția poeziilor și a unor bucăți scurte de proză

care pot fi citite în spectacol) unui cititor individual. Cititorul își alege lectura după preferințele sale. Un spectacol de teatru se adresează, evident, unui cerc mai larg de oameni. Dar și aici, intervenția organizatoare a statului reglementează repertoriul după preferințele publicului. Într-un an au loc zeci de premiere. Spectatorul alege deci, și în acest caz. Însă filmele se adresează *tuturor* spectatorilor: și din orașe, și de la sate, și din centru, și de la periferie și celor vîrstnici și celor tineri și savantului și unui lucrător simplu. Iată cum specificul spectacolului cinematografic îl obligă pe scriitor, atunci cînd vrea să scrie un scenariu, să se adreseze temelor celor mai generale, adică acelor teme care pun într-un mod cuprinzător problemele cele mai importante pentru viața întregului popor. Un roman care prin tema sa interesează un cerc mai îngust de cititori, poate fi un roman de succes. De asemenea o piesă de teatru, un film, care prin tema sa nu interesează, mai mult: nu pasionază, *toate* categoriile de spectatori este un film ratat. După cum observă și scriitorul sovietic Gabrilovici: „Nu întotdeauna ceea ce poate fi tema unei nuvele sau a unei piese — e suficient pentru un scenariu cinematografic“. S-ar putea răspunde: dar sînt și asemenea romane care prin amploarea lor pun problemele cele mai importante pentru viața întregului popor. Da. Sînt. Însă filmul (adică scenariul) nu poate avea amploarea acestor romane. Fiind un spectacol limitat în timp (ca spectacol), el cere maximum de concentrare. Scenariul cere deci teme foarte largi, care să fie zugrăvite foarte concentrat. Este o cerință pe care nu o întîlnim decît în cazul scenariului. Pentru ilustrarea problemei e foarte grăitor exemplul pe care-l aduce scriitoarea sovietică Smirnova, autoarea scenariului „Învățătoarea“. Ea povestește că „prima versiune“ a scenariului a avut o temă mult mai îngustă, dar „în procesul muncii (la scenariu) i s-a lărgit cadrul și în biografia învățătoarei a intrat *viața țării*; numai atunci s-a putut realiza filmul“.

Din practica noastră ar putea fi dat ca exemplu scenariul „Oameni pe graniță“ de Luscalov. Scenariul a ajuns la o formă

demnă de transpunerea pe ecran numai în momentul în care autorul, pornind de la fapte din viața grănicerilor, a sesizat probleme de viață interesînd direct pe toți oamenii muncii, numai în momentul în care a reușit să ridice problema patriotismului exemplificată prin eroismul grănicerilor la nivelul unei probleme a întregului popor. De asemenea autorii scenariului „Cheia văii“ — Veronica Porumbacu, Mihai Dragomir și Mihail Petroveanu — și-au dat seama că nu pot reduce scenariul la o simplă oglindire artistică a evenimentelor din 1929 de la Lupeni, ori cît de dramatice ar fi ele, ci trebuie să transmită prin ele și un mesaj de mare valoare generalizatoare. Ei au găsit acest mesaj în pledoaria pătîmașă pentru demascarea reformismului. Și aceasta a dat forță scenariului, a umplut de umanitate caracterele oamenilor.

În al doilea rînd filmul este văzut. Subiectul se transmite spectatorului printr-o succesiune de imagini care nu se repetă (nu poți întoarce paginile ca să-ți reamintești unde ai rămas), această împrejurare cere un subiect care să fie totodată și clar și simplu, și ușor de reținut, și captivant. Din primele cadre filmul trebuie să fixeze atenția spectatorului și s-o țină încordată pînă la sfîrșit. E ușor de văzut că aceste particularități se transformă în cerințe de mare exigență pentru subiectul scenariului. Din punct de vedere compozițional, scenariul cuprinde o succesiune de scene scurte, care se reunesc în capitole mai mari pe care le numim secvențe. Fiecare secvență reprezintă o unitate de acțiune. Scenariul, spre deosebire de proză, nu poate prezenta acțiunii mai mari în continuitatea lor. El este prin natura sa fragmentar. În scenariu, caracterele se construiesc din episoade izolate. Dar acest caracter fragmentar nu trebuie să îngreuneze cu nimic înțelegerea subiectului în ansamblu. Din acest punct de vedere, al compoziției, scenariul are multe asemănări cu poemul. Dar spre deosebire de poem (și de proză), caracterul fragmentar al subiectului în scenariu se împletește cu continuitatea spectacolului, ceea ce se transformă pe planul problemelor creației literare într-o mare exigență cu privire

la legătura logică între scene. Într-un roman autorul poate să-și permită să părăsească un grup de eroi cu care cititorul s-a familiarizat la un moment dat, să urmeze un alt fir de acțiune, pe urmă al treilea, și a.m.d., pentru ca mult mai târziu să le lege într-un nod. Într-un scenariu acest procedeu nu poate fi folosit decât într-un fel limitat, și întotdeauna lipsa de continuitate în acțiune trebuie să fie compensată prin legătura de idei, directă, pipăibilă, aproape brutală.

De pildă: tocmai această calitate a nuvelei lui Marin Preda „Desfășurarea“ face din ea o operă susceptibilă de ecranizare. Această nuvelă cu numeroasele ei monoloage interioare și caracterizări ale autorului, părea inaccesibilă pentru cinematografie. Dacă totuși după ea a putut fi făcut un scenariu, aceasta, credem noi, se datorește mai ales caracterului strâns al subiectului și unei minunate logici a acțiunii, care leagă toate epizoadele desfășurării dramatice într-un singur tot. Din această cauză și oamenii sînt alți de bine reliefați de la prima apariție, ceea ce e esențial pentru film.

În cadrul unui spectacol cinematografic personajele nu se află tot timpul pe scenă în fața spectatorilor, ca în teatru. Dimpotrivă, ele apar și dispar din cadru cu mare repeziune. Dar este necesar ca spectatorul să memoreze figura fiecărui personaj mai important de la prima apariție, pentru ca atunci cînd va apare din nou să-și dea seama fără greutate cine este. De aici decurg alte exigențe. Personajul trebuie să fie caracterizat prin ceea ce are esențial în caracterul său, chiar de la prima apariție. El trebuie să se comporte în conformitate cu trăsăturile esențiale ale caracterului său în toate împrejurările; nu i se admite nici o vorbă, nici un gest gratuit, nici un amănunt de valoare pur decorativă. După cum se exprimă criticul sovietic Cravenco, în film nu sînt îngăduite „pete albe“ în prezentarea caracterului. Din acest punct de vedere ar putea fi găsite și exemple pozitive cît și negative în filmul „Brigada lui Ionuț“. Aici chipul lui Ionuț și al tatălui său se înțipăresc bine, de la început, pentru că

din primele cadre aceste două personaje acționează în conformitate cu caracterele lor. Iar, dimpotrivă, din scena următoare (pe stradă), spectatorul nu rămîne cu imaginea nici unui personaj, pentru că toate nu fac decît să rostască platitudini absolut asemănătoare. Secretarul de partid Neagu este în acest film o adevărată „pată albă“, pentru că prin grija autorului el a fost condamnat să nu facă nimic în tot lungul scenariului.

În sfîrșit, dialogul este într-un scenariu cinematografic cu totul diferit în comparație și cu proza, și cu piesa de teatru. Elementul principal al spectacolului este acțiunea. Ea este susținută de muzică. Aceasta din urmă are și ea cîteodată o funcție dramatică, dar și atunci cînd nu are, cînd se reduce la ceea ce se numește „muzica de fond“, adesea înlocuiește cuvîntul. În consecință: pentru dialog rămîne mult mai puțin loc decît în dramă, numai vorbind de proză. Totodată cinematografia prin substanța ei este dinamică și nu suportă nici o „dezlănțuire“ retorică; cuvîntul în film trebuie să fie și foarte firesc, adică vorbit, și expresiv și plastic, fără ca prin aceasta să se reducă măcar cu puțin funcția de comunicare a limbii, care joacă și ea în dialogul scenariului un rol de prim ordin. Din această cauză credem că n-ar fi hazardat să afirmăm că limba unui scenariu cinematografic se ascămăne din multe puncte de vedere cu limba poeziei.

Am arătat mai sus că teoreticianul sovietic Abramovici consideră dramaturgia (de teatru) ca o sinteză a liricului și epicului. Dacă vom admite această idee și dacă o vom dezvolta mai departe, vom trebui să ajungem la concluzia că scenariul cinematografic este o sinteză și mai complexă a epicului, liricului și dramaticului. Alitudinea lirică a autorului față de materialul reprezentării artistice se transmite în spectacolul cinematografic mai cu seamă prin intermediul imaginii picturale. Scenariul cinematografic servește ca bază ideologică și artistică celei mai complexe arte — cinematograful, care adună într-o sinteză unică: literatura, arta scenică, arta actorului, pictura, arhitectura și muzica. Este lesne de înțeles că o asemenea

operă literară nu poate fi considerată nici ca subdiviziune a dramaturgiei (de teatru), nici ca subdiviziune a prozei. *Este un gen literar de sine stătător.* Prin toate particularitățile sale, scenariul cinematografic aduce în literatură un mod cu totul nou și original de zugrăvire a caracterului uman, în care elementele epice și cele lirice se împletesc într-un fel cu totul deosebit de orice alt gen. Toate acestea îndreptătesc concluzia că sîntem în fața unui gen literar nou, de sine stătător, cu mari posibilități de dezvoltare.

Este semnificativă din acest punct de vedere și atitudinea esteticii burgheze, ca și a practicii cinematografilei apusene aservită imperialismului. Ele neagă scenariului valoarea literară. Pentru esteticienii burghezi scenariul este doar un pretext care „dezlănțuie” inventivitatea regisorului. În Statele Unite este în floare „comerțul de idei”. Deținătorii acestei mărfi de gen deosebit, o „patentează”, așteptînd producătorul interesat să realizeze un film după „ideea” respectivă. Atunci abia se produce tîrgul. O asemenea „teorie” și practică oglindesc marele dispreț pentru viață și pentru om, care caracterizează și estetica și arta cinematografică burgheză. Un scenariu literar (cu condiția să fie chiar în mică măsură „literar”, adică să aibă subiect, personaje, conflict), nu poate să nu aducă în film măcar unele probleme ale vieții reale. Ori tocmai de viață se ferec stăpîinii cinematografilei proimperialiste. În sistemul de propagandă al ațîțătorilor la război, menirea principală a cinematografului este să ascundă omului (spectatorului) problemele reale ale vieții, să-l abrutizeze, să-l educe în spiritul neîncrederii și disprețului față de om, în spiritul goanei după plăceri și profituri ușoare, în cultul crimei și al mîrșăviei. Pentru că numai așa cetățeanul va deveni carne de tun a războaielor plănuite. Iată de ce „subiectul” filmelor capitaliste este de obicei doar o succesiune de întîmplări „tari”, fără legătură, fără sens. Evident, pentru o asemenea producție nu este nevoie de o bază literară. Pentru că literatura se definește ca atare numai în măsura în

care reflectă și apreciază fenomenele vieții sociale.

Și dimpotrivă: tocmai cinematografia sovietică, ca o cinematografie a marilor probleme de viață, nu putea să se dezvolte fără dramaturgie cinematografică. Imprejurarea că dramaturgia cinematografică s-a născut și s-a dezvoltat ca un gen literar nou într-o țară socialistă, corespunde legilor obiective de dezvoltare a vieții și artei.

Disprețul față de scenariu, desconsiderarea scenariului ca literatură este în fond o atitudine formalistă. Pentru că disprețuiește și desconsideră ceea ce este esențial în artă — conținutul. Scenariul literar dă filmului conținut. Expresia cinematografică este forma care exprimă, valorifică și îmbogățește conținutul. Tocmai de aceea acei creatori din domeniul cinematografilei care și-au propus să facă o artă de conținut, și-au îndreptat atenția în primul rînd spre izvorul conținutului — scenariul. Estetica sovietică și practica cinematografică sovietică condamnă ca formalistă orice atitudine de îngăduință față de slăbiciunile literare ale scenariului, sub pretext că imaginea ar putea acoperi lipsurile. Este poate deosebit de sugestiv argumentul scriitorului Găbrilovici: „acei redactori și regisori care spun scriitorului „dă-ne doar materialul de viață și vom face singuri un scenariu din el”, sînt ai domnului oameni care ar spune unui poet: „descrie-ne în proză versurile dumitale, și noi vom scrie singuri aceste versuri”.

Practica creației a dovedit cît de crunt se răzbună atari rătăcirii.

Cinematografia sovietică a adus în patrimoniul artistic al omenirii cele mai mari creații cinematografice. Filmele sovietice se ridică pînă-n culmile creației prin vastitatea și importanța problemelor pe care le atacă, prin înălțimea ideilor pentru care militează, prin adîncimea zugrăvirii caracterelor umane, prin minunata poezie a vieții noi socialiste, prin impetuosul patos demascator. Izvorul principal al acestor calități rezidă în valoarea literară a scenariilor.

Din cele de mai sus reiese cît de importantă este pentru dezvoltarea cinematografilei munca scriitorilor. Deci, pentru

asigurarea unei dezvoltări înfloritoare a cinematografului românesc, este necesar în primul rând un efort larg și multilateral de creație literară. Dacă e așa, atunci orice „teorie” care frânează acest efort nu este numai greșită dar și profund dăunătoare. În rândul unor asemenea teorii se include și faimoasa teorie a așa zisului „specific cinematografic”.

Desigur, nu este greșită nici dăunătoare părerea după care realizarea unui scenariu bun presupune din partea scriitorului cunoașterea și stăpânirea legilor specifice ale artei cinematografice. Dar a repeta la infinit acest lucru înseamnă a repeta mereu cu gravitate adevăruri banale. Evident, nu se poate scrie o piesă de teatru fără cunoașterea legilor teatrului, nu se poate scrie un poem fără cunoașterea legilor versificației, nu se poate scrie un roman fără cunoașterea legilor compoziției epice. Tot astfel nu se poate scrie un scenariu cinematografic fără cunoașterea legilor artei cinematografice. A discuta în jurul unei asemenea probleme înseamnă a cheltui de pomană și hîrtia și cerneala.

Dar chestiunea se complică atunci cînd partizanii „specificului” cinematografic proclamă această cerință drept problema principală a dramaturgiei cinematografice. Punînd problema așa, ei, în mod implicit contestă scenariului cinematografic calitatea de gen literar de sine stătător și astfel — fie că o vor sau nu — alunecă pe pozițiile formalismului.

În studiul „Problemele dramaturgiei sovietice” (Novii Mir. nr. 4/1949), criticul sovietic Scerbina precizează pe drept cuvînt că „teoria specificului” izolează legile creierii scenariului de anumite legi ale întregii literaturii sovietice și de teoria realismului socialist”.

Dacă scenariul cinematografic este un gen literar de sine stătător, atunci problema principală a dramaturgiei cinematografice este problema calității literare a scenariului, problema aplicării în scenariu a legilor creației literare.

Pînă și practica, atît de restrînsă a creației noastre cinematografice, a dovedit că greutățile principale în muncă, lipsurile cele mai supărătoare ale filmelor provin nu din nerespectarea a nu se știe cărui

„specific” misterios, ci din neglijarea legilor creației literare. De pildă, spectatorii filmului „Nepoții Gornistului” au fost foarte nemulțumiți de prima parte a filmului (perioada 1915—1917). Ei au imputat în special realizatorilor caracterul fragmentar și incoherent al subiectului în această parte.

De unde provine slăbiciunea? În primul rând din absența unei idei artistice clare, din prezentarea expozitivă a caracterelor, din lipsa unui nod de conflict puternic.

Tot în filmul „Nepoții Gornistului”, dintre personajele principale mai slab realizat este Andronie Ruja. De ce? Pentru că el nu poartă vreo problemă umană, nu are o trăire proprie, apare doar atunci cînd trebuie să-și îndeplinească „funcția”.

În filmul „Brigada lui Ionuț” este prezentată simplist, în afară de subiect, dragostea dintre Ionuț și Irina. De ce? Pentru că autorul scenariului a încercat s-o „dramatizeze” într-un chip absurd, ireal, fantezist, fără vreo corespondență cu caracterele eroilor și ideile întruchipate în ele și prin ele. Desigur, filmul *n-a putut* să reflecte asemenea soluții anterialiste.

În scenariul „Barbu Lăutaru”, mai slab și mai palid sînt zgrăvite figurile pașoptiștilor. Din ce cauză? Pentru că prezența lor nu este cerută și nici pregătită de desfășurarea anterioară a evenimentelor. Pentru că drama artistului Barbu, purtător al unui ideal național, drama căreia pașoptiștii îi caută rezolvare, n-are în prima parte a scenariului o aceeași intensitate artistică ca și drama pasională a croului. De aceea capeti la un moment dat impresia că, odată cu moartea Glirei, scenariul în fapt se termină.

În scenariul „Oameni pe graniță”, decăderea grănicerului Minu nu are întreaga valoare emotivă pentru că autorul n-a avut grijă să ne sublinieze de la început origina socială și morală a slăbiciunilor care-l duc la pieire. Sînt toate acestea probleme de specific cinematografic? Noi credem că sînt probleme de măiestrie literară. Tot astfel cum și succesele cinematografului noastre sînt în primul rând succesele literaturii. Succesul filmului „Mitreă Cocor” își trage originea din bogatul

material de viață și înalta valoare artistică a romanului care i-a stat la bază.

În filmul „Nepoții Gornistului“ critica a apreciat ca pozitivă și emoționantă secvența grevei. Nu începe îndoielă că la izvorul reușitei stă valoarea literară a acestei părți a scenariului.

Exemplele de mai sus ajută să răspundem la întrebarea: Ce este esențial în film? (deci și în scenariu). Criticul sovietic Scerbina, punând aceeași întrebare dă, de pildă, următorul răspuns: „punctul de vedere just asupra evenimentelor, pătrunderea ideologico-filosofică, politică a esenței materialului de viață“. Practica cinematografului românești confirmă întru totul această apreciere. Dramaturgiei cinematografice românești i se cer în primul rând idei mari. Din acest punct de vedere, publicistica literară sovietică are o expresie minunată, devenită curentă: „scriitorul este dator să se amestece în viață“, să aducă în problemele vieții un cuvânt nou. Originalitatea operei depinde de originalitatea problemei de viață și a felului cum se dă un răspuns artistic acestei probleme.

În patria noastră se desfășoară preraferențe revoluționare grandioase. Din inițiativa și sub conducerea partidului au loc acțiuni mărețe. Milioane de oameni se frământă cum să lucreze ca să împlinească mai repede și mai bine sarcinile noi. Să ne gândim doar la uriașa acțiune de lichidare a rămânerii în urmă a agriculturii, sau la bătălia pentru reducerea prețului de cost al produselor industriale, la mișcarea pentru creșterea productivității muncii, sau la întrecerea socialistă, revoluția culturală, felul cum noua atitudine față de muncă schimbă morala omului, aduce elemente noi, superioare și în raporturile de dragoste, de prietenie, în familie, în școală, pe stradă. Câte eforturi umane, câte frământări, bucurii, speranțe și deziluzii, câtă fericire, și câte greutăți totodată nu aduc toate aceste probleme noi! Oamenii muncii așteaptă din partea cinematografului filme care să-i ajute să se descurce în complexitatea acestor probleme, să-i învețe cum trebuie să muncească, să lupte, să trăiască în așa fel încât să aducă o cât mai mare contribuție la crearea fericirii

omenești. Este aceasta o problemă a „specificului cinematografului“? E clar că nu. Este o problemă de măiestrie literară.

Principala slăbiciune a dramaturgiei cinematografului românești în actualul ei stadiu de dezvoltare este caracterul ei descriptiv. Scenariile nu prea pun probleme. „Se amestecă“ cu totul insuficient în viață, adesea sînt lipsite de patosul afirmării unor idei, de pasiunea promovării ideilor celor mai noi, celor mai înaintate, împotriva manifestărilor vechiului, împotriva ideologiei burgheze. O problemă de bază a dramaturgiei cinematografice este subordonarea tuturor elementelor literare, tuturor mijloacelor de expresie ideii principale. Este aceasta o problemă a „specificului cinematografic“? Nicidecum. Este o problemă a măiestriei literare.

În realitatea noastră economică, sectorul dominant este sectorul socialist. Existența însăși și mai ales poziția predominantă a sectorului socialist naște în mod inevitabil, în virtutea unor legi obiective, noua morală socialistă, noua atitudine socialistă față de muncă. Dar sectorul socialist coexistă alături de alte două: sectorul capitalist și mica producție de mărfuri, care generează capitalism. Această realitate, tot atât de inevitabil, tot în virtutea unor legi obiective, generează deprinderi burgheze individualiste, ostile moralei socialiste, ostile atitudinii socialiste față de muncă. Ciocnirea dintre cele două forțe se concretizează în viață într-o varietate înfinită de probleme umane, conflicte, tragedii și comedii, care pun față în față adesea oameni apropiați, câte odată membri ai aceleiași familii, provoacă zguduiri puternice în sufletele unor persoane, pune la grea încercare tenacitatea oamenilor înaintați, astfel încît reliefează și mai puternic superioritatea, dar totodată și josnicia acelor care cedază în luptă și prin atitudine lor trec de fapt în tabăra dușmanilor socialismului.

Dramaturgia noastră cinematografică nu a reușit decît într-o foarte mică măsură să reflecte bogăția și varietatea acestor probleme umane. Este aceasta o problemă a „specificului cinematografic“? Nimeni nu va primi s-o spună. Este o problemă a măiestriei literare.

Veriga principală în rezolvarea pro-

blemei este zugrăvirea chipului omului. Dramaturgia cinematografică românească este chemată astăzi să creeze chipul eroului pozitiv al zilelor noastre, luptător dîrz pentru victoria socialismului în toate domeniile: în politică, în economie, în cultură, în morală, în familie. Sarcina principală de astăzi a dramaturgiei cinematografice este crearea unui asemenea erou, cu orizonturi largi, model de comportare în viață pentru milioane de spectatori, puternic factor ideologic de mobilizare a energiilor umane pentru îndeplinirea sarcinilor concrete de construire a socialismului. Totodată oamenii muncii cer scriitorilor să dezvăluie caracterele acestor eroi înaintați în luptă aprigă cu dușmanul. Aceasta presupune zugrăvirea — în antiteză cu eroii pozitivi — a unor eroi negativi expresivi, puternici, în măsură să întruchipeze — nu în vorbe ci în fapte — esența forței sociale pe care trebuie să o zdrobim. Eroii negativi ai filmelor sînt chemați să devie factori ideologici de mobilizare a oamenilor muncii în lupta pentru lichidarea apucăturilor negative, putrede, moștenite de la capitalism. Zugrăvirea omului — iată problema numărul unu a dramaturgiei cinematografice. După cum subliniază într-un studiu și criticul sovietic Cravenco, această problemă cere o mare măiestrie în împletirea vieții particulare cu viața obștească. Orice unilateralitate duce la sărăcirea și donaturarea vieții. Aceasta este o problemă a măestriei literare.

În strînsă legătură cu problemele dez-

voltate mai sus se pun în cadrul dramaturgiei cinematografice și alte probleme subordonate lor, cum ar fi problema dialogului și a limbii în general, problema compoziției, etc. După cum vedem, toate sînt probleme ale măestriei literare.

Desigur, în practică toate aceste probleme se rezolvă în cadrul unui gen literar de sine stătător, care își are legile lui. Aceste legi se cer cunoscute și respectate. Dar este limpede că această din urmă sarcină este secundară, subordonată. „Fiecare gen de literatură — remarcă sub acest raport scriitorul sovietic Gabrilovici, — cere mijloacele lui proprii, însă pe toate le apropie un singur lucru: atît în poezie, roman, nuvelă, povestire, cît și în scenariu, la bază stă omul, în toată măreția lui, în toată originalitatea lui, și dacă de acest lucru se va convinge orice scriitor de scenarii, atunci va fi posibil să înțeleagă legile de construire ale spectacolului cinematografic, cea mai importantă dintre arte.“

Desvoltarea dramaturgiei cinematografice este o realitate nouă și pasionantă a vieții noastre literare. Dezvoltarea ei cere dezbateri, schimb de experiență, luptă de opinii. Asemenea discuții nu sînt posibile fără o bază teoretică. Iată motivul principal care pledează pentru elaborarea multilaterală a problemelor teoretice ale scenariului cinematografic ca gen literar. Studiul de față nu are altă pretenție decît să aducă o primă și modestă contribuție în acest sens.

DESPRE UNITATEA CARACTERELOR ÎN SATIRA REALISTĂ

Schița satirică a lui Ștefan Luca: „Cișmele și noroi“, la un an de la apariție, formează încă obiectul unor interesante dispute. Din nevoia de a ilustra o teză, altminteri justă, cu privire la raportul între verosimil și absurd în arta realistă, tov. Vera Călin consideră această lucrare un rău exemplu, afirmând deschis că tinărul autor „cade dincolo de realism“. Invinuirea e serioasă și merită a fi discutată. Concluzia autoarei articolului se întemeiază pe observația că Bălic, eroul schiței, se mișcă „într-o lume de oameni normali“, el fiind un om anormal, cu o logică absurdă și răsturnată, cerînd un mediu adecvat. „*Ne mirăm — se spune — că cei din jurul lui nu reacționează grabnic, internîndu-l*“. Obiecției ridicate de tov. Vera Călin i-a răspuns tov. Al. Oprea, într-un spiritual articol care, recunoscînd că neconcordanța între planuri e caracteristică schiței lui Ștefan Luca, arată că acest lucru nu este incompatibil cu arta realistă. Controversa are însă loc în afara schiței, prin aglomerare de modele clasice. După părerea noastră, neconcordanța de planuri — indiferent că poate sau nu poate fi acceptată în genere de satira realistă — nu caracterizează schița „Cișmele și noroi“. Credem de asemenea, mai ales, că nu aceasta este problema esențială. Ceea ce ar trebui să constituie în cazul respectiv preocuparea criticii literare, ar fi cu totul altceva decît neconcordanța între planuri, discutate în sine. De fapt, problema pe care o ridică schița amintită este problema unității organice a caracterului. Ea prezintă o deosebită importanță, deoarece nu se limitează

la schițele lui Ștefan Luca, ci și la alte lucrări literare. Să revenim însă la chestiunea controversată.

Mirarea tov. Vera Călin se întemeiază pe o contradicție închipuită care ar submina caracterul realist al schiței. Nu e adevărat că mediul înfățișat de Ștefan Luca este format din „oameni normali“. Re-prezentantul tipic al acestui mediu pretins normal este însuși autorul scrisorii (schița ne apare sub forma unei scrisori expediate dintr-o localitate în alta), la rîndul său om cu o logică răsturnată, manifestînd entuziasm pentru zelul inovator al lui Bălic și mirîndu-se de însuccesul idolului său. Omenește vorbind, la scara proporțiilor normale, nici mediul în care se mișcă croul nu e verosimil decît dacă am exagera și prelungi foarte mult, pînă la absurd, unele date negative existente în viața noastră reală; mediul este, așa dar, adecvat acțiunii unui personaj în genul lui Bălic. Nota caracteristică a orașului din schiță e prezența noroiului. „*Prin asta sîntem celebri*“ — se spune în scrisoare — după cum într-alt oraș celebritatea vine din aceea că adăpostește „*un profesor de muzică vegetarian sau un diriginte de poștă calm*“. În orașul acesta, care i se pare tovarășei Vera Călin a fi format din oameni normali, între care Bălic e un demn demn de ospiciu, „*copiii merg la școală în catalige. Mai mult, se umblă pe după grădini, pe străzi încumetîndu-se numai cei tari de înger, bețivii, ori cei atrași de alte distracții*“. Secretarul de partid este de părere că Bălic e „*un om cu cap*“; exponentul tipic al

acestui mediu „normal“, autorul scrisorii, prezintă sistemele absurde ale lui Bălic ca „planuri, așa cum numai oamenii cu mult suflet și curaj pot face“. E, așa dar, un întreg complex în care, cu excepția unor inconsecvențe pe care le vom semnala de îndată, Bălic nu poate trece drept un dement — cum spune tov. Vera Călin, — dimpotrivă, el își găsește printre asemenea figuri grotești un mediu prielnic de admiratori și susținători entuziaști. După părerea noastră, Ștefan Luca nu numai că nu se situează dincolo de realism, ci dimpotrivă, ne-a dat un exemplu izbutit de realism, de păstrare a datelor principale, tipice fenomenelor negative din societate, toate acestea într-o lume unde laturile realităților satirizate au fost exagerate conștient până la grotesc. Ceea ce e ridicol în Bălic și formează coloana vertebrală a caracterului său, decurge din contrastul comic existent între aparențele de om cu o minte sistematică, de pretențiile de priceput organizator și absurditatea, nulitatea interioară a planurilor propuse de el. Într-o măsură însemnată, Ștefan Luca reușește, așadar, să creeze un caracter realist, de pseudoplanificator birocrat, găsind esența tipului ridiculizat pe care o ilustrează în scene de autentică satiră.

Modul în care Balic reglementează consumul apei spre a evita noroiul, prin planuri întortochiate și imposibil de memorat, e de un comic izbutit, și rîdem cu poftă pentru că în tot acest timp Bălic are aerul de a face mari înfăptuiri, demne de entuziasm. Planurile nebuloase, pe care fantezia absurdă a eroului le pune la cale, se izbesc de bunul simț practic al cititorului, convins că lucrurile se pot soluționa neted prin pavarea orașului.

Nimic nu e mai comic, mai demn de haz decît a acoperi un conținut absurd, josnic, într-un vestmînt solemn. Aici stă conținutul specific al talentului satiric: aptitudinea de a sesiza și a demasca necruțător orice tentativă de a se camufla deșertăciunea, nulitatea interioară, prestația, ticăloșia, sub șgcmotoase pretenții de valoare.

Nu-i mai puțin adevărat că cititorul schiței „Cișmele și noroi“ nu rămîne pînă la capăt cu o impresie excelentă, și chiar în-

ainte de a se fi lămurit prea bine teoreticește, se resimte de oarecare nesatisfacție. De unde această impresie? Mai mulți critici au încercat s-o explice. Opinia tov. Vera Călin nu se susține. După părerea noastră, nesatisfacția ce-o resimțim vine din faptul că Ștefan Luca, fixînd coloana vertebrală a caracterului lui Bălic, n-a reușit totuși să dea un caracter ireproșabil. Mai simplu: în caracterul lui Bălic, Ștefan Luca a săvîrșit un șir de inconsecvențe, a introdus scene pitorești și pline de haz, dar neconsolidate laolaltă cu partea viabilă, autentică a tipului Bălic: care, cum am văzut, se întemeiază pe un contrast comic specific, cu o anume semnificație, reprezentativă pentru o anume formă de manifestare a nepriceperii îngîmfate, a incapacității organizatorice.

Fără nici o tangență cu caracterul eroului, se introduc în biografia lui Bălic următoarele versuri:

Suim mercu și gîfîm pe stîncă
Și nu ajungem nicăieri nici mîne.
E tristă viața! Ca un urlet de cine
Dragostea de inimă mă mîncă.

Versurile sînt triviale, nimic de zis, poate că trezesc și rîsul, dar asta nu e suficient ca să dea dreptul autorului să le introducă în biografia lui Bălic; nu se potrivesc cu caracterul acestuia. Pentru un caracter de poet imbecil, care toarnă pe hîrtie vorbe goale, ar merge. Dintr-un cap sistematic ca acela al lui Bălic: trebuie să convenim că asemenea versuri nu pot să se nască. Ștefan Luca are un ascuțit spirit de observație. El a remarcat ridicolul cuprins în versurile citate, și a vrut neapărat să le prezinte publicului cititor, fără a se preocupa de logica lăuntrică a caracterului înfățișat. Ștefan Luca a mai observat că în lumea asta există oameni care, avînd aerul că sînt întru totul de acord, răstoarnă lucrurile cu capul în jos. Ei bine, Ștefan Luca nu a rezistat tentației pitorescului și a pus și această trăsătură pe seama lui Bălic: „Sînt de acord, de acord — zice Bălic în schiță — aproape întru totul. Dar vedeți, aș vrea o lămurire, așa, de amănunt, în general pentru a lumina mai bine problema“ ș.a.m.d. Iarăși facem observația că trăsă-

tura aceasta e rizibilă în sine, dar nu are nici o atingere cu caracterul lui Bălic, nu se subsumează, nu se subordonează axei fundamentale a tipului creat, fenomenului pe care autorul își propune să-l satirizeze. Mai departe: Ștefan Luca, fiind înzestrat cu spirit de observație, a remarcat că există printre noi oameni care-și fac o falsă autocritică, o autocritică lipsită de sinceritate. Nimic de zis, viciul e condamnable, n-are nimic comun cu adevărata principialitate a autocriticii. E bine că Ștefan Luca dorește să supună acest obicei focului satirei, dar ne întrebăm iarăși: de ce pune și acest obicei pe seama lui Bălic, fără a-l lega în chip convingător de logica lăuntrică a caracterului său? Iată ce se spune în schiță: „Nu sînt doi în orașul nostru care să își facă o așa autocritică. Parcă s-ar despărți în doi Bălici. Unul care a greșit și altul care-l julecă. De primul te-apucă mila. Il admiri pe-al doilea“. Am reprodus acest citat numai pentru a vă convinge că luat aparte n-are nimic reproșabil. Ultima frază: „De primul te-apucă mila. Il admiri pe-al doilea“, poate intra în limbajul nostru zilnic ca un aforism de tip caragialesc. Observația asupra acestui sistem de autocritică ar fi fost armonică într-un caracter corespunzător, dar cu Bălic nu are legătură. Mai departe. Autorul a observat că sînt printre noi flecari cărora le face o deosebită plăcere să vorbească mult despre nimic. Ei bine, caracterul lui Bălic se resimte și de pe urma acestei observații pe care autorul schiței nu s-a îndurat s-o lase în afară. Bălic ia cuvîntul și spune: „Tu, Bălic, ești de vină. Vina aceasta nu ți se poate ierta. Pentru că e de neiertat vina aceasta“, ș.a.m.d. Așa dar, există în schița „Cișmele și noroi“ câteva elemente care submincăză unitatea lăuntrică a personajului, arătînd că Ștefan Luca, oricît de talentat ar fi, are încă de învățat știința compunerii unui caracter bine consolidat pe toate laturile.

Aceeași obiecție, desigur într-o mai mică măsură, poate fi formulată cu privire și la schița „Avansarea lui Chipăruș“. Socotim schița „Avansarea lui Chipăruș“ cea mai valoroasă realizare a tînărului humorist Ștefan Luca. Prin Chipăruș — (numele personajului ni se pare cu totul nepotrivit

pentru că sugerează na ceea ce a intenționat autorul) — Ștefan Luca a dat tipul arivistului de astăzi, al carieristului lipsit de principii. Iată imnul șarjat al arivismului: „Să avansezi! Să schimbi funcțiile! Să lași în urmă clase și categorii de salarizare! Ca pe niște trepte să urci de la o masă de lucru, de vîrstă și culoare îndoelnice, la una cafenie, cu sticlă și catifea, cu un raft elegant, umplut cu colecțiile legate ale buletinului oficial. De la trei-patru mese înșirate într-o odaie — la o singură masă, într-o încăpșere, să-ți devină familiar luciul negru al receptorului; să-ți intre în viață o măsuță rotundă pe care să se așeze, masivă, o scrumieră lîngă o vază pîntecoasă de flori“.

Scriitorul a dovedit că posedă simțul nuanțelor psihologice, caracterizînd starea de spirit a arivistului prin alternarea momentelor de îngrijorare și febră cu alte momente de bună dispoziție, voioșie; e exuberanța omului trăind cu impresia „că peste tot bate un vînt de avansare“.

Eroul trece prin momente de singurătate și visare, lucru care la prima vedere pare să contrazică linia interioară a caracterului său. Dar nu este așa. De la „Cișmele și noroi“ la „Avansarea lui Chipăruș“, scriitorul s-a deprins mai mult cu construcția caracterelor. Pauzele de reculegere și visare nu sînt întîmplător dispuse, nu contrazic unitatea caracterului, arivistul cîntărind acum în sinea lui posibilitățile strategice și mai ales făcîndu-și visuri, cu certitudinea de a și le înfăptui curînd. Schița expune un adevărat manual de morală practică și de tactică a arivistului, demascînd cu virulență esența lui josnică.

Ni se face teoria ședințelor din punctul de vedere al carieristului: „ședința-i ca un loc fermecat din care poți să ieși plouat sau surîzător, umilit sau biruitor“. Pentru carierist nu e tot una cînd ia cuvîntul în ședință. Există și aci principii tactice care trebuie respectate fără abatere: nu e bine să vorbești la început. Dacă vorbești la început, pînă la sfîrșitul ședinței lumea uită ce-ai spus. Spre sfîrșit, dacă iei cuvîntul e și mai rău: nu mai e nimeni atent. Concluzia: „Trebuie vorbit după cel mai înalt grad aflător în ședință“, în struna acestuia.

Totuși, și în construcția caracterului lui Chipăruș, deși în general viguros conturat,

se pot semnala inconsecvențe de aceeași natură cu cele constatate în analiza schiței „Cismele și noroi”. Chipăruș are momente când încetează de a mai fi tipul arivistului și devine tipul demagogului fără logică, în genul lui Farfuridi: „Datoria tovarășului Marinescu era să mă învețe să cînt... recunosc, e adevărat, dar trecutul de tristă memorie avea interesul să nu-mi desvolie urechea muzicală”. ș.a.m.d. Altcova era dacă Ștefan Luca integra tendințele demagogice în caracterul lui Chipăruș ca un mijloc de cucerire a popularității, ca un procedeu tipic caricarist. Dar n-a făcut așa și a creat scene de amuzament superficial, fără o finalitate precisă, existentă în ideea artistică a lucrării, în țelurile ei satirice.

În schița „Numai două cuvinte”, Ștefan Luca își propune de asemeni să satirizeze un tip de arivist, de astă dată însă, procedeu principal de parvenire este limbajul demagogic de tipul lui Farfuridi: „Eu, tovarăși, am ca de obicei numai două cuvinte... Nu-i permis să trîncănim... treburile nu așteaptă. Am auzit aici lucruri... și-s emoționat. Emoția-i sarea sufletului, dar am uitat că noi nu sîntem decît atît și nimic mai mult sub care înțeleg principiul modestiei” sau: „N-au fost la examen, vorbesc de cei trei. Răspund printr-o întrebare: au putut? Întreb printr-un răspuns: Cine cere mai multă bătaie de cap?”

Ca individ în capul căruia se află un mare vid intelectual, ca om căruia îi place să se asculte vorbind, Feflea nu e rău realizat, deși incoherența lui oratorică e uneori redată grosolan, fără îndeminare. Dar intenția autorului schiței de a ne da prin personajul său și un tip de arivist, a eșuat. Pasagiile menite să sublinieze oportunismul personajului sînt palide în comparație cu celelalte și rămîn neintegrate caracterului, adăogate artificial. Din cînd în cînd, Feflea se trezește vorbind despre conducătorii întreprinderii, cărora le ia apărarea sperînd că și aceștia îl vor avea în vedere; cînd află că au fost destituiți, adoptă o poziție contrarie, vorbind de astă dată cu o foarte strînsă logică: „ce-au crezut acești tovarăși? Că nu vor răspunde pentru acel 14% sub plan?” etc. E vizibilă aici o neclaritate a ideii centrale, resfrîntă în neputința precizării țelurilor satirei. De aci caracterele neunitare.

19*

Este aceeași obiecție care poate fi adusă și rondelului lui Cicerone Theodorescu consacrat birocratului, avînd leit-motivul: „El știe tot ce-i de făcut”. Pe lîngă versuri ca: „Se-nșurubează pe șezut/ Și pun-te la taișă neneacă”, apar și unele versuri care n-au legătură cu tipul ridiculizat, intrînd în altă sferă caracterologică:

*Se viră spadei tale teacă,
Fidel, să nu greșești, ți-e scut.*

A aglomera scene și trăsături specifice, contradictorii, pierzînd din vedere o anume linie de conduită interioară unică, nu înseamnă a face un tip complex. Cum putem evita în satiră formula unei psihologii schematice, unilaterale, fără a aluneca în prolixitate și confuzie caracterologică prin amestecarea planurilor, ne arată operele marilor scriitori clasici. Rezolvarea constă în a găsi linia dominantă, fundamentală, coloana vertebrală a caracterului și a-i subordona firesc trăsăturile particulare cele mai felurite. Aceasta revine, de fapt, la reliefaarea curajoasă a esenței fenomenului satirizat. La Hagi Tudose al lui Delavrancea, pînă și sentimentul ordinii naturale universale devine o manifestare a trăsăturii sale dominante: zgîrcenia, lăcomia de aur. „O! Doamne, Doamne, ce bun și înțelept ești! De n-ai fi spusit stelele pe cer, de n-ai fi aprins luna ca o candelă și de n-ar străluci soarele din porunca ta, cîte lumînări n-am fi ars ziua și noaptea! O, ce de cheltuială!” Obsesia aurului este împinsă pînă la grotesc. Dar autorul nu pierde nici o clipă din vedere ideea operii sale, țelul satirei. La Hagi Tudose nu avem de aface cu inexistența trăsăturilor umane, ci mai degrabă cu anihilarea lor, cu desființarea lor sub tirania trăsăturii fundamentale: uluitoarea avariție. În fragmentul citat, nu este vorba de carența sentimentului uman; acest sentiment există, dar suferă o modificare monstruoasă sub influența mentalității dominante a tipului. Iată cum relatează Hagi Tudose vizita sa la sfîntul mormînt: „Și patriarhul mi-a pus amîndouă mîinile pe creștet și cu glas tare: Hagiule să fii, sfînt să fii... și calic rămăseși”. Chiar sentimentul evlaviei există aici, dar în stare rudimentară, fiind sufocat — pînă și în-

tr-un moment atît de solemn ca acel al sfințirii — denemaivăzuta avariție a personajului, de dorința sa de a da permanent impresia unei mari sărăcii, spre a evita invidia periculoasă. Nici simțul estetic nu-i lipsește, dar se aplică la aur... „*Sună așa frumos, așa de dulce, — spune Hagi Tudose despre aur — că privighetoarea nu face două parale pe lingă sunetul lui*“; și aici este izbitoare alienarea unei reacțiuni omenești sub apăsarea obsesiei — devenită automatism — a aurului. Pînă și meditațiile sale asupra vieții, maximele și aforismele au un caracter financiar: „*ținerețea e capital mic cu dobîndă mare*“. În concluzie, natura grotescă a tipului a scos mai puternic în evidență esența fenomenului satirizat: dezumanizarea săvîrșită de lumea în care domnește supremația banului.

Modul cum, chiar în cadrul grotescului, trăsături variate se subordonează axei morale centrale, poate fi urmărit și pe alt model clasic. Pristanda e mai complex decît s-ar părea la prima vedere. El manifestă o omenească curiozitate: „*Curat caraghios! Pardon, să iertați, coane Fănică, că întreb: bampir, ce-i aia bampir?*“ Dar această curiozitate este foarte umilă, subordonată fiind trăsăturii principale: servilismul. Pristanda mai este și misterios uneori, ascunde ceva în sufletul său: „*altele am eu în sufletul meu, dar de! n-ai ce-i face!*“ — dar și această trăsătură se manifestă cu umilință și timiditate („*de! n-ai ce-i face!*“).

Pristanda manifestă și duplicitate, fiind oricînd gata să treacă de partea lui Cațavencu pe care-l admiră ca pe un ipotetic prefect ideal. În sfîrșit, chiar trăsătura fundamentală: servilismul, se manifestă în diferite moduri: într-un fel este umil și servil față de Tipătescu, în altfel față de Cațavencu, în alt fel față de propria sa soție ale cărei aforisme la repetă („*pupă-l în bot și papă-i tot*“, etc.). După cum se vede, Pristanda, — omul care rostește automat: „*curat murdar*“, „*curat caraghios*“, „*curat bampir*“, „*curat condei*“. — pînă și Pristanda este un caracter complex, deține o serie de trăsături intime — care însă toate se subordonează unei trăsături morale fundamentale. De altfel aceasta este legea după care sînt create toate tipurile realiste din literatura

satirică, tipuri adînci pe latura lor socială, dar nesimplificate din punct de vedere psihologic. De la marii scriitori clasici, Ștefan Luca are de învățat că adevărata complexitate a caracterului nu se realizează printr-o simplă aglomerare de trăsături. „Complexitatea“ și „bogăția psihologică“ obținute cu astfel de mijloace simple, vulgarizatoare, nu constituie un lucru recomandabil.

De altfel, în legătură cu un anume simplism în construcția caracterelor, mai avem de făcut o observație. Vidul intelectual care-l definește pe Feflea, nu poate fi în general caracteristic pentru un arivist; se presupune că arivistul, în cazurile cele mai frecvente, dispune de oarecare însușiri de abilitate, ca să nu zicem de inteligență. Considerăm că printre mijloacele folosite în scopul parvenirii, de către Chipăruș, sînt unele prea de tot simpliste.

E poate locul aici să cităm cîteva versuri dintr-o poezie satirică a lui Malacovski intitulată „Manual pentru lingușitorii începători“: „*Dar pe șefi /cum îi poți capta? /Trebuie să ai însușiri /Firește /nu-i poți cîștiga /cu cîteva grosolane /lingușiri/. De pildă /să deschizi în fața șefului /ușile /n-or să te creadă...“; „Sau ia-l /încă un procedeu grosolan /să trîmbițezi /cu trîmbița pionierului /tam-nesam /aniversările șefilor“.*

Ori, mijloacele de lingușire, în scopuri oportuniste, folosite de Feflea, și în mică măsură de Chipăruș, sînt totuși de categoria procedeele grosolane care, cum spune Malacovski, nu caracterizează un adevărat oportunist. Deși ridiculizat fără cruțare, lui Cațavencu nu i se poate contesta o anume abilitate... Știe să-și iluzioneze alegătorii, este sentimental, plînge cînd se gîndește la țărișoara lui, ceea ce nu-l împiedică să devină numai peste un moment agresiv și lătrător („*Da, fraților*“); într-o măsură oarecare, este și inteligent, știe să speculeze o situație favorabilă, are o incontestabilă vervă; arrogant și disprețuitor, el știe să fie și servil cînd situația i-o cere, etc. La fel Dandanache, pe care chiar Caragiale l-a definit ca fiind mai canalie decît Cațavencu și mai prost ca Trahanache, nu este pur și simplu peltic și ramolit, ci se dovedește mai abil decît

toți prin modul în care știe să asigure continuitatea familiei sale în parlament, căci, vorba lui, „nu se poate să rămână fără coledzi“.

Din cele expuse pînă aici, se poate deduce concluzia că în arta realistă, grotescul nu presupune arbitrar, simplism, după cum nici „îmbogățire“ artificială, fantezistă a caracterelor. Cele mai bune opere clasice se întemeiază pe un comic de caractere, pe satirizarea, ridiculizarea

unor personaje a căror nepotrivire de structură între ființă și mască, între esență și aparență are o valoare tipică, e semnificativă pentru un anumit fenomen social negativ.

În atenția scriitorului satiric care folosește grotescul, ca și în atenția oricărui creator de tipuri trebuie să stea grija respectării unității caracterelor, aceasta fiind pînă la urmă o problemă principală a individualizării realiste.

PE DRUMUL UNUI POET TÎNĂR

Dintre volumele de poezii recent apărute ne vom ocupa de cel al lui Aurel Gurghianu — „Drumuri“ — care strînge la o altă cea mai mare parte din versurile publicate de poet în „Almanahul Literar“ din Cluj. Numele tînărului poet clujan este cunoscut cititorilor, mai ales din paginile acestei publicații. Volumul este alcătuit din trei cicluri: „Cîntecele cîmpiei“, cuprinzînd alături de pasteleuri înfățișarea unor momente din viața țărănimii noastre runcitoare, care parcurge „drumul spinos al înțelegerii“ spre colectivizare; „Oaspeții noștri“, o suită de versuri închinată tinerilor delegați participanți la cel de-al patrulea Festival al Tineretului și „Prin țară“, — poezii inspirate din realitățile noi ale țării noastre, alături de poezii satirice antiimperialiste ca: „De vorbă cu o statuie care ar trebui să fie a libertății“, „Balada nopților de odinioară“, etc. Volumul se încheie cu un poem de mai mare întindere: „Întîmplarea cu Sodomia și găinile“. Așa dar, preocupări numeroase și variate care atrag dintru început atenția cititorului.

Dintre căile străbătute de tînărul poet, una îl atrage îndeosebi. Este vorba de zugrăvirea vieții satului de astăzi. În economia volumului, și în general în opera poetică a lui Gurghianu, versurile închinată cîmpiei, melcagurilor copilăriei, scenelor și momentelor din viața de la țară, ocupă partea cea mai însemnată, cantitativ, dacă nu uncori și cea mai realizată.

Prezența în realitatea construirii socia-

lismului, prezență mai susținută la Aurel Gurghianu decît la majoritatea confrăților săi clujeni, se face simțită prin unele poezii izbutite, care se desprind ca puncte luminoase din volumul său. În poeziile „Chifor“, „Cuvîntul starostelui“, „Seară la căminul cultural“ sau „Pe lingă Mureș“, tînărul poet izbutește să surprindă diferite aspecte din viața nouă a țărănimii noastre muncitoare.

În poemul „Chifor“, A. Gurghianu zugrăvește cu înțelegere zbuciumul lăuntric al unui om care nu știe bine pe ce drum să se îndrepte. După ce se înscrie în gospodăria colectivă, Chifor, elătinat în convingerile sale de chiaburul Trifan și tras înapoi de balastul vechii sale mentalități de mic proprietar — începe să regrete pasul făcut și în cele din urmă se retrage din gospodărie. Poetul ne sugerează gravitatea acestei hotărîri, pe care Chifor n-a luat-o fără îndelungi deliberări cu sine însuși. Ea a luat naștere în urma unei adînci frămîntări, în care vreme sufletul și conștiința acestui om cîstît, dar insuficient de convins de adevăr, sînt hărțuite în același timp de părerea de rău că s-a înscris în colectivă (părere de rău ațîțată de glasul viclean al chiaburului) dar și de gîndul că totuși părăsirea gospodăriei este o greșeală. Soluția retragerii din gospodărie nu pune capăt zbuciumului său. Abia mai tîrziu, în urma înfrîngerii organizației de partid, Chifor ia hotărîrea cea dreaptă de a reveni în gospodărie. Toată drama lui Chifor, pe care tînărul poet

reuşeşte să o redea în adâncime, constă în faptul că acest om cinstit, — învăţat cu munca şi cu sărăcia — se teme să nu fie înşelat. Pământul e avuţia cea mai de preţ pentru dânsul. Pământul îi aminteşte nu numai de truda palmelor lui „strîmbe, negre şi crăpate“, dar şi de aceea a părintelui său, care i l-a lăsat moştenire. Tocmai de aceea-l tulbură şi-l pun pe gânduri vorbele perfide ale chiaburului, care ştiuse să-i răscolcască amintiri dragi:

*Ţi-ai dat la Colectiv pământul
Tu, gospodar fruntaş în sat;
O viaţă l-a muncit bătrînul
Şi iată, l-ai înstrăinat.
Priveşte: sub acest cires
Venise tatăl tău să moară;
Bietul bătrîn, de-ar învia,
Ştiu c-ar muri o deva oară.*

Pledoaria, apelînd abil la sensibilitatea ţăranului, este în aparenţă convingătoare. Chifor trăieşte un zbucium lăuntric puternic, care-l determină în ultimă instanţă să iasă din gospodărie. La dezvăluirea acestui moment psihologic al evoluţiei personajului, autorul foloseşte cu pricepere elementele peisajului:

*Şi l-a lăsat Trifan în cîmp
Privind la holdă, aiurit.
Şi noaptea ce-a trecut întreagă
O clipă n-a mai aţipit.
Pe gânduri, Chifor par-aude
Prin crângi, un şerarat de vînt:
Ciresul parcă se frămîntă
Ameninîndu-l, mohorît.*

Dar activistul de partid vine să-l lămuirească pe Chifor, să-i arate că ceea ce a făcut nu e bine, că el poate, şi are dreptul, să rupă cu o tradiţie nenorocită şi să-şi asigure, lui şi copiilor lui, o viaţă mai bună. Momentul psihologic e bine prins. Activistul vorbeşte cald, înţelegător. El e mai înţîi de toate un om care ştie să se apropie şi să aline durerea altui om; de aceea apare convingător faptul că el îl va determina pe Chifor să rupă cu vechea viaţă, arătîndu-i că pasul acesta hotărîtor îi va schimba soarta, că el nu va repeta tragica istorie

a tatălui, său mort înainte de vreme, din cauza muncii prea grele pe ogor:

*De-o fi să intri-n colectivă,
Nu vei ara cu doi juncani
Pe care să-i omori pe brazdă
Şi să te stingi în cîţiva ani.*

*Tractoarele vor duce greul
În Dîmb, în Luncă, lângă Tău,
Aşa cum ai văzut deunăzi
În colectiva dia Birsău.*

Poezia cîştigă de asemeni mult prin faptul că A. Gurghianu nu rezumă transformarea intervenită în viaţa lui Chifor la un singur moment — convorbirea cu activistul de partid — ci el sugerează doar faptul că eroul său, răscolit de vorbele acestuia, nu e departe de drumul cel bun:

*E Chifor singur. Griji, nevoi.
Pătrunde-n grajd. Cu mîna aspră
Dezmiardă coarnele la boi.
Sub ceruri norii se desfac
El încă stă pe gânduri trist
Dar simte-aşa ca o dorinţă
S-alerge după activist.*

Un alt aspect al transformării vieţii satului este prezentat în poezia „Pe lângă Mureş“. Anii puterii populare au adus oamenilor muncii de orice naţionalitate din ţara noastră eliberarea de sub jugul apăsător al exploatării, lichidînd politica aţîţării şovine dintre romîni şi minorităţile naţionale. Regimul democrat-popular a scos populaţia satelor la lumină, apropiindu-o de cultură, punîndu-i la îndemînă operele celor mai de seamă artişti ai noştri. În poezia amintită, se face constatarea emoţionantă că în satele noastre opera marelui poet Eminescu este cunoscută şi apreciată de copiii maghiari.

Descrierea cîmpiei dă posibilitate tînărului poet să-şi manifeste realul său talent de pastelist. În cîteva linii e schiţat cadrul:

*Sat pe lângă Mureş. Lunci se-ntind —
Iar cărarea, — o-nghiţi zăvoiu.
Dau peste-un copil ascuns, citind
Sub răchite ce-şi apleacă boiul.*

Versuri pline de sensibilitate redau chipul lui Ianoș, copilul maghiar care citește cu dragoste din cartea marelui nostru poet Mihail Eminescu:

*Cartea-n mână. Părul ciufulit,
Peste ochi ca florile de in.*

Finalul extrage semnificația bogată a acestei întâmplări:

*Și cu gândul încă-l mai petrec
Pe copilul ce-a trecut zăvoitul.
Îndrăgind poetul țării noastre,
Un copil de ungur, dintr-un sat.*

Și în „Cuvîntul starostelui“, poetul reușește în mare măsură să redea conținutul nou al vieții țăranilor. De fapt poezia e un fel de urare de nuntă a starostelui către mireasă — o fată de țăran sărac care, căsătorindu-se, pășește spre o viață nouă, spre bună stare și belșug; ea devine membră într-o gospodărie colectivă, punînd capăt sărăciei:

*Tu, prima din fetele casei
Te duci în momentele-acestea
Și lași sărăcia-napoi.*

*Și cînd vei ajunge-n hotare,
In celălalt capăt de sat,
Privește cîmpia mănoasă
Ce toată, din zare în zare
A ta e: pe veci ți s-a dat...*

A. Gurghianu ne mai apare și ca un cîntăreț al păcii și al belșugului patriei în poeziile: „Patriei, pace“ și „Șoapte“. În poezia „Mormîntul ostașului“, se arată recunoștința poporului nostru față de ostașii sovietici care ne-au eliberat patria.

După evocarea momentului încordat al luptei, în care ostașul sovietic și-a găsit moartea, poetul alătură imaginii omului eliberator, bogăția holdelor de grîne ce-i împrejmuiesc mormîntul, ca simbol al vieții, al înnoirii aduse de jertfa sa:

*In fiecare vară spice cresc
Mai nalte, unduind peste grilaj
Și-aplecate parcă se-mpletesc
Coroană-n jurul căștii de ostaș.*

Sînt însă unele poezii ca „Prin țară“, „Sămînța“, „Vecinul meu“, (acestea se află și în volum) care, deși pornesc de la fapte interesante de viață, sînt slab realizate artistic. Tînărul poet s-a mărginit să rămînă la suprafața faptului de viață, să relateze împlinirea de la distanță parcă, din goană, și astfel a înșirat generalități neconvingătoare, ca în poezia „Prin țară“:

*Căci, iată, azi puterea populară
Mai face-un pas în clipele de-acum,
Cu solii noi pe care și-i alege
Se va-ndrepta mai sigură pe drum.*

Poezia „Sămînța“ este de asemenea o redare destul de searbădă a unui fapt. Într-o gospodărie recent înființată, țăranii — noii colectivști — aduc sămînța pentru viitoarele lanuri ale colectivei. Momentul nu e lipsit de importanță, de semnificație pentru oamenii care-l trăiesc, care au pășit pragul unui nou fel de viață, deosebit de cel de pînă acum. Și totuși poezia nu face decît să-l consemneze cuminte și plat ca într-un proces verbal:

*La sediu s-a adus sămînța
Ca mîini va fi a tuturor.
Curînd va izbucni dintr-însa
In larg, al holdelor covor.*

*E bobul mic. Lipsit de soare
Crescu în vara ce-a trecut —
Și-i ultimul ce-n tre răzoare
Acești țărani l-au mai avut.*

O intenție, de sigur bună, l-a făcut pe poet să se oprească asupra unui fapt de genul aceluia din poemul care încheie volumul: „Întîmplarea cu Sodomia și găinile“.

Că poetul vrea să combată superstițiile de care se mai lasă dominați și azi unii oameni de la sat, că el vrea să satirizeze pe cei care se mai încred încă în vrăji și descîntece, este, evident, un lucru pozitiv! Dar poemul nu ne oferă mai mult decît intenția bună a autorului.

Contactul poetului cu o serie de fenomene caracteristice ale realității noastre sociale a

dat naștere și acelor poezii ale lui A. Gurgianu a căror tematică o formează demascarea dușmanului de clasă. Dintre acestea fac parte: „Vrăjmașul“ (în care poetul creionează un tip de chiabur), „Baroana“ — mult mai reușită decât prima — „Discuție“ (și aceasta nu știm pentru ce nu a intrat în volum deoarece e una dintre bunele sale poezii satirice), unde printr-un dialog meșteșugit, spiritual, între un „domn meschin“ (fost general sub regimul burghez) și un muncitor francez (venit la Festival), poetul fixează fizionomia acestor foști „domni“, care regretă trecutul și cărora le repugnă prezentul cu toate realizările lui, adorînd cu fervoare cosmopolită tot ce e „occidental“:

*Arhitecturi greoaie,
Lipsește linia de fum,
Ce parcă-și ia-ndrăzneală
Zborul
Spre înălțimile cerești.
Pe legea mea,
Ador Parisul,
Și mă sufoc în București.*

În legătură cu poezia de acest fel, trebuie remarcat faptul că tînărul poet încearcă să-și croiască un drum al său, să găsească nuanțe satirice adecvate.

De pildă, în rondelul „Poetul și divanul“, în care e vizată o întreagă categorie de scriitori dintre cei ce fac promisiuni mari dar practic nu scriu nimic, ci se mulțumesc să elaboreze planuri pe divan, găsim versuri în care ironia sprintărară țintește bine:

*Mărețe planuri, cîte vrei,
Dar pe divan e bine, cald,
Te crezi pe țărni de smarald;
Privești portretele-n ulei,*

*Vișînd volume-n viitor,
Mai răsfoiești albume, foi...
Dispar Ruslan și Cernomor,
Dispar pe rînd poeți, eroi...*

*Și timpul curge monoton...
Caelul gol așteaptă-n schimb
Să urci poete-ncins de nimb
De pe divan — în Pantheon!*

Atunci însă, cînd poetul face uz de ter-

meni „tari“, de invective sau de trivialități — chiar în poezii izbutite ca „De vorbă cu o statuie care ar trebui să fie a libertății“:

*Oricum, statuie, ai rămas un truc —
De sub pulpana hainei tale vechi
E trasă libertatea de urechi,
Și trepădușii veseli din Wall-Street*

Te cred un armăsar de călărit, ...

se pierde însuși efectul dorit: acela de a satiriza puternic, convingător „modul de viață“ american. Folosirea acestor arme, care, oricum, sînt de calitate inferioară, minimalizează efectul satiric, scade din greutatea și din eficacitatea loviturii poetului. Și aceasta cu atît mai mult cu cît lui Gurgianu îi este propriu un ton grav, serios, nu gălăgia stridentă a trompetei. În sprîjinul afirmației noastre stă acest „Cîntec despre studenți“ din volum, unde accentul liric dominant e cel serios, grav:

*Prieteni din cuprinsul țării mele,
Studenți ce mîine-o să-mpînziți orașul,
Cînd patria întreagă vă primește
Și nu v-așteaptă foamea ori șomajul,*

*Mi se-ntristează gîndul pe nevrute
De veștile aduse de ziare:
În India orașelor vîndute,
Studenți ce scriu pe străzi sub felinare,*

*Studenți hamali în porturi mari, yankee,
Studenți ce dorm sub ziduri, sub perete;
Studenți portari, văcsuitori de ghețe,
Studenți trimiși să moară în Coreea.*

*Și peste tot unde pămîntul poartă
Capitalismul putred ca pe-o plagă,
Pentru studenți e primăvara moartă
Și niciodată toamna nu li-i dragă.*

Un alt aspect al liricii lui Gurgianu, în care tînărul poet vedește reale posibilități, este aceea de pastelist. Volumul de față se deschide cu cîteva dintre pastelurile închinete cîmpiei. Discuțînd despre acest aspect al creației tînărului poet, ne vom lua permisiunea să ne referim și la alte poc-

zii de acest fel — pe care volumul de față nu le cuprinde, dar pe care Gurghianu le-a publicat în revistele literare de la noi, în deosebi în „Almanahul din Cluj“. În pasteluri poetul apare ca un călător însetat de priveliștile pe care, reîntors dintr-o călătorie lungă, le contemplă cu emoție, ca pe niște locuri dragi și cunoscute, cărora le-a dus dorul:

*Voi șesuri dragi, prea cunoscute mie
Ce-mi înflorești sub pași, aromitoare,
Vă regăsesc din nou ca-ntr-o beție
Ce-o dă de mii de ani bătrînul soare*
(„Pastel“)

Ceea ce-l atrage în deosebi și-i provoacă o puternică nostalgie este vastitatea cîmpiei necuprinse, cu valurile ei de grîu asemeni valurilor unei ape. Poetul mărturisește că:

*Mă simt în largul vostru ca o barcă
Ce-a părăsit spre ape mari nisipul.*
(„Pastel“)

În toate pastelurile lui Aurel Gurghianu cîmpia apare ca un izvor de belșug de grîne și de roade. Poetul închină adevărate imnuri bogăției vegetale a cîmpului:

*Neliniștite cîmpuri cu ape scilipitoare
Cu păpușoi ce-și urcă puterea din
pămînt
Cu ierburi ce vibrează din munți și
pîn-la mare
Ca niște corzi în vînt.
Vă port în nări mireazma în fiecare
vară;*
(„Cîmpurile“)

Tablourile de natură, așa cum apar în viziunea poetică a lui Gurghianu, sînt vaste, de necuprins. Belșugul de rod, mirosurile tari, foșnetul ierburilor, „moara albă pe care-o învîrte riul“ și „cumpenele-nalte ce urcă și se-ndoaie“, întinderile nesfîrșite „pe care trec mai dese sub zările albastre/Tractoarele mînate aproape de-un copil“ îi pricinuesc poetului o bucurie și o dragoste mai puternice azi ca în copilărie, cînd pămîntul nu aparținea celor ce munceau:

*Privesc în jur ogoarele sîntate,
Brigăzile ce-n larg se desfășoară.
De mii de ori mai dragi mi-s astăzi
toate*

De cum mi-au fost copil odinioară
(„Pastel“)

Revederea peisajului are mai toldeana asupra poetului un dublu efect: bucuria prezentului contrastează puternic cu jalea amintirii timpurilor trecute de asupra burghezo-moșierescă. El e cînd uimit, plăcut surprins de ceea ce descoperă nou, înfloritor, neașteptat, în calea sa:

*De cînd au răsărit pe Coasta Popii
Aceste șiruri dese de puieți
Și profilat în alba depărtare
Scheletul unei sonde prin nămeți?*

cînd se întoarce întristat spre trecutul de asupra, și din lumea amintirilor scoate la iveală aspecte întunecate ale vieții poporului:

*O, timpuri ce se șterg din amintiri,
De cînd pe Mureș se porneau răscoale,
Tăcut-au zvonurile-adînci, străvechi,
Ce ne vorbesc de cîmpurile goale!*

*Pe-aici pe unde pasul mi-l aud,
Pe unde riul pe sub ghiață trece,
Erau aduși feciorii și mînați
Sub pajurile mari, austriece.*

*Și mulți, pe-aiurea și-au găsit mormîntul
În munți streini lîng-un pîrîu uitat
Și frunzele în fiecare toamnă
Cu jale i-au cuprins, i-au îngropat.*

Numai că, uneori, adresîndu-se mai des amintirii, poetul se oprește cu precădere asupra trecutului întunecat de exploatare, iar ceea ce-i spune prezentul rămîne estompat, șters; sentimentul de bucurie, de prospețime pe care-l oferă noul se pierde, și precumpănitore rămîne amarăciunea amintirilor, ca-n pastelul „Meleagurile copilăriei“, nepublicat în volum, deși ultima strofă încearcă o revenire la prezent:

*Feciorii morți cu vremile se uită
Ca lucrurile simple și firești,*

*Ci voi renașteți mai frumoase încă,
Meleagurile mele-ardelenești.*

În acest final consolator croul liric nu reușea să se facă ecoul omului zilelor noastre. Ideea cu care se încheie acest pastel al lui Gughianu merge pe urmele unei filozofii a resemnării. Jertfa feciorilor morți „sub pajurile mari austriece“, poetul o consideră ca pe un „lucru simplu și firesc“, iar uitarea care se așterne asupra lor, de asemeni. Ori, această resemnare și cufundare în uitare nu este de loc proprie omului nou al plaiurilor noastre.

Trebuie să remarcăm și faptul că pastelurile lui Gughianu plutesc adesea într-o atmosferă de atemporalitate, care în unele poezii este de-a dreptul izbitoare. Tendința aceasta se manifestă și în acele pasteluri („Meleagurile copilăriei“, „Cîmpurile“ sau chiar „Pastel“) în care poetul caută să evite pericolul apolitismului prin anexarea sau intercalarea artificială printre versurile referitoare la natură, a citorva elemente care să dea culoarea epocii noastre (existența tractoarelor pe cîmp, a unor perdele de puiți, a unei sonde noi, a unor brigăzi, etc.) Ea este cu totul evidentă într-un pastel ca „Iarna în cîmpic“, în care amprenta epocii noastre este cu totul absentă. Și faptul e regretabil, mai ales cînd e vorba de un tînăr poet talentat ca A. Gughianu, care în cele mai multe poezii ale sale nu este rupt de viață, ci, dimpotrivă, manifestă un viu interes pentru realitatea în care se vrea mereu prezent.

O problemă de ordin general pentru lînerii noștri poeți, pe care o ridică și volumul de versuri al lui A. Gughianu, este problema limbii. Deși în multe cazuri tînărul poet clujan dovedește o înțelegere jusă a folosirii limbii, cu ajutorul căreia creează imagini frumoase, clare, apar însă adesea plititudini și prozaisme rinate de genul acestora:

*Doi s-au întîlnit în drum:
—Să trăiești, nene Mihai,
Zice Negrea. Cum mai stai?*

*Parcă te grăbești spre casă,
Bine faci, găina-i grasă, etc, etc.*

Uneori se întîlnesc pcezii în care, de dragul păstrării măsurii versului, poetul sacrifică acordul gramatical, ori claritatea exprimării:

*Puică dalbă ni se cere
Cu picioare gălbene,
Dedițel să samene;*

Aici, probabil poetul a vrut să spună că picioarele puichii trebuie să fie galbene ca să semene cu dedițelul, — dar cititorul nu e obligat să deslege obscuritățile și versurile cu o gramatică chinuită.

În general se observă în unele poezii ale lui A. Gughianu o insuficientă grijă pentru exprimare, care se vedește în ciudățenia și neinteligibilitatea construcțiilor unor fraze de felul acestora:

*Sînt unii cu totul zmințiți
Ca Mihai bunăoară.
Și iată, pe-acesta-ar vrea
Bătrîna anume să-l coase (!)*

Alteori poetul spune trivialități:

*Căci multe lucruri nu le simți pe
plac
Ideile de-ți vin de la stomac*

În sfîrșit, sensul propriu al unor cuvinte este compromis:

*Nu pot ascunde-n urma ta nici cînd
Ale-nchisorii ziduri fremătînd.*

Imaginea din urmă nu e demnă de un poet care se respectă.

Acordînd atenția necesară limbii folosite, ferindu-se de orice banalități și plititudini existente încă în număr destul de mare în versurile volumului, împletind talentul său de sensibil pastelist, pe care-l apreciem cu sentimentele noi și puternice caracteristice oamenilor muncii din țara noastră, căutînd să înțeleagă și să pătrundă mai în adîncime faptele de viață importante asupra cărora își oprește privirea, A. Gughianu va da acordurilor lirei sale trăinicia adevăratei arte.

DE LA PREISTORIE LA ISTORIE...*)

În conștiința iubitorilor de literatură de la noi s-a statornicit temeinic imaginea neștearsă a ostașului Vasili Tiorchin.

Marea artă a poetului Alexandr Tvardovski, care a creat această imagine vie, stă tocmai în capacitatea de a trezi în cititor sentimentul puternic de comunicare directă cu eroul, — o emoție artistică simplă, umană și firească, așa cum e și povestea aceasta a eroismului dezbrătat de orice poză sau caracter declarativ. Te bucuri ori te întristezi alături de vrednicul apărător al pământului natal, Vasili Tiorchin — sol al descătușării popoarelor din ghiarele fascismului, îi gusti snoavele pline de humor sănătos, te întărești sorbind din optimismul lui neseecat, care îți dă vigoarea necesară pentru a birui pînă și moartea; împărtășești cu el tot sbuciumul momentelor grele de cumplită bătălie, gîndurile lui despre război sau amintirile din viața de pace, încrederea fierbinte, nestrămutată, în izbîndă. Măreață în simplitatea ei, figura ostașului sovietic Vasili Tiorchin capătă, cu tot anonimatul ei, dimensiuni de semnificație istorică.

Înalta concepție a răspunderii față de popor, față de istorie, imprimă întregii creații a lui Tvardovski un caracter profund popular, izvorît din cea mai autentică principialitate partinică comunistă.

Iată de ce atenția poetului se îndreaptă spre momentele cruciale din viața poporului sovietic, momente care prin semnificația

lor istorică ating cadrele vieții umanității în general. De altfel, la baza marilor sale poeme — „Calea spre socialism“, „Țara Muravia“, „Vasili Tiorchin“, „Casa de lingă drum“ — nu stă un episod oarecare, particular, soarta unui individ, ci fenomene de mari proporții istorice.

Poemul „Țara Muravia“, pe care cititorii noștri au prilejul să-l cunoască în versiune romînească, oglindește unul din procesele istorice esențiale ce au avut loc în Uniunea Sovietică în jurul anului 1930 și anume: procesul de transformare, în condițiile edificării socialismului, a psihologiei țăranelui dominat pînă atunci de instinctul proprietății private, mai precis drumul țăranelui mijlocăș spre socialism, spre viața nouă, colhoznică.

Eroul poemului este — așa cum arată subtitlul primei ediții apărute în 1936 — „cel din urmă țaran cu gospodărie individuală“. Subiectul e simplu: țăranel mijlocăș Nichita Morgunov (în graiul popular Morgunoc), sclav al prejudecăților seculare, nedorind să intre în colhoz, pornește în căutarea „Țării Muravia“, care în reprezentarea lui se conduce după vechile norme de viață ale țărănimii patriarhale:

*Pământul peste verste-nregi
E tot al tău,
Tu sameni, și-apoi tu culegi*

*) „Țara Muravia“, de Alexandr Tvardovski, „Cartea Rusă“, 1954.

E tot al tău.

*E totu-al al tău: și deal și văi,
A ta e mierea-albinelor,
E puțu-al tău, sînt pini-ai tăi
Și chiar și roada pinilor.*

Compoziția poemului este construită pe elemente convenționale, de basm, care se împletesc strîns cu cele reale. Însăși călătoria lui Morgunoc, semifantastică, semireală, în căutarea unei țări imaginare, guvernată de legile proprietății private, nu este decît o formă alegorică printr-care autorul redă ciocnirea dintre tendințele individualiste (rămășițe ale trecutului orînduirii) și principiul nou al colectivismului. Tocmai acest conflict istoric stă la baza sensului adînc al poemului și el se vădește nu numai în ciocnirea dintre reprezentanții forțelor sociale, dar și în frămîntările, în șovăielile înseși ale lui Morgunoc, ilustrînd dualitatea psihologică a țaranului mijlocaș, în care se luptă două elemente contrarii: pe de o parte tendința de mic proprietar, pe de alta aceea a truditorului de pămînt.

Acest proces complicat și anevoios, tipic pentru acea epocă, îl urmărește Tvardovski în poem, demonstrînd cum în peregrinările sale, ciocnindu-se de realitatea vie, Morgunoc se convinge de superioritatea sistemului colhoznic, ajunge să înțeleagă și să recunoască adevărul și superioritatea colectivizării.

Autorul e destul de sgîrcit în ceea ce privește datele biografice ale țaranului Nichita Morgunoc. Din poem aflăm puține lucruri despre viața personală a acestui căutător al unei fericiți iluzorii, stăpînit de visuri sterpe despre o țară inexistentă. Prejudecățile vieții întunecate de veacuri s-au statornicit atît de adînc în sufletul lui Morgunoc, încît micul său petec de pămînt îi pare singurul mijloc posibil de existență. El nu concepe altfel de viață, și, mînat de idealul său fantomatic, își înhamă calul iubit la căruța și pleacă de acasă „spre un țarm îndepărtat”, ca să caute țara fără colhoz: „Muravia, Muravia, bătrîn pămînt bogat”.

Dintru început, autorul îl plasează pe eroul său într-un cadru real care cuprinde semnele epocii încordate a colectivizării,

clocotul vieții în perioada primului plan cincinal, cînd în Uniunea Sovietică se puneau bazele noilor relații, socialiste, la sat. Acest fapt tipic este redat în episodul trecerii rîului pe un pod plutitor:

*Scrîșnește podul sub poveri,
Învălmășeala-i grea;
Dau buzna-n drum un curier
Și-o babă cu boccea.*

*Iar podul — bietul — lunecă
Precum un carusel;
Și merg conduși de-armonică
Dulgherii din artel.*

*Foșnind cîmpiile se-ntind,
Fug sîlpii rînd pe rînd,
Trec trenuri rezezi huruînd,
Trec rîuri murmurînd —*

Intr-un alt episod revine imaginea țării în plin avînt constructiv:

*Duđie tractoarele-n dumbrăvi,
Trenuri iuți dau patriei ocolul,
Sue avioanele în slăvi
Și vapoarele-nconjoară Polul.*

Simbolic este de asemenea sensul episodului „ca-n povești” despre baba și moșul care „singuri-singurei”, „într-o izbă viața-și duc”. Dar „Primăvara-n spume apa dă năvală peste ei...” și hasmul cu baba și moșul care se cramponau de vechile forme de viață:

*„Eu din izba mea, de-aice,
Nu m-oi duce, că nu vreau!
Să mă țină-acuși poporul?
D-apoi ce? Eu mi-s beteag?”*

se încheie cu triumful concepției noi despre viață:

*Apele s-au dus ca spuma.
Izbei soarele-i stă-n față...
„Bătrînico, de acuma
Vom începe altă viață”.*

Autorul subliniază în decursul poemului varietatea și complexitatea căilor pe care apucă diferite personaje: popa cel hoinar,

chiaburul Bugrov, mijlocașul Morgunoc, țigani deveniți colhoznici, minunata figură a tractoristului, care „pilot va fi — se știe“:

*In lume, drumuri sînt — duium,
Sînt căi prin orice loc
Și merge, merge pe-al său drum
Nichita Morgunoc.*

Fiecare capitol, fiecare epizod al poemului constituie o nouă fază a procesului de transformare prin care trece conștiința lui Morgunoc, ilustrînd trecerea de la epoca „preistoriei“ eroului său — adică a satului vechi — la adevărata istorie a țărănimii muncitoare care începe odată cu orînduirea colhoznică. Dintr-un rob al pămîntului, Morgunoc va deveni adevăratul lui stăpîn.

Găsim multe asemănări, multe puncte comune între eroul lui Tvardovski și personajul Kondrat Maidannicov din „Pămînt deștelenit“ al lui M. Șolohov.

Acest proces de transformare a conștiinței lui Nichita Morgunoc nu este înfățișat desprins de realitate, ca un proces în sine, ci dimpotrivă, ca fiind determinat de factori obiectivi, de fapte de viață, de elementele luptei de clasă — care atinsese o intensitate deosebită în vremea aceea:

*Pîn' la mormînt mi-or fi vrăjmași,
C-au fost bandiți, nu oameni.
Azi unde ești tu, Steopca Praci
Și clasa ta de fameni?*

În orice loc pe unde trece Nichita în căutarea Muravici, această țară legendară făurită de propria lui închipuire dispăre treptat din conștiință, se destramă și se împrăștie ca ceața, pe măsură ce Morgunoc vede uriașă masă a poporului din viața reală, care muncește cîștit, construind un trai omeneșc, o viață de belșug. Ciocnirea cu lumea trecutului întunecat îl convinge de contradicția de neîmpăcat între idealul făurit de el și realitatea sovietică pe deoparte, iar pe de altă de falsă reprezentare care se înrădăcinase în conștiința lui despre forțele ostile acestei orînduirii. Chiaburul Ilia Bugrov, a cărui viață Morgunoc o lua, înainte vreme, ca nor-

mă de conduită și pe care rîvnea să-l aibă ca oaspe în casa lui, îi dă o lovitură din cele mai grele.

Ieșind în calea lui Nichita ca cerșetor, Bugrov îi fură noaptea calul — pe Surul, prietenul lui iubit; mare este durerea lui Morgunoc:

*Mi l-a furat un chiaburoi
Un lotru și-un neom.
Nu era cal de orice soi,
Nu cal, ci-aproape om.*

*Și tihnă n-am, n-am somn ades,
Șug visele înlături...
Parcă-l aud gonind pe șes
Ori nechezînd pe-alături.*

*Copitele parcă-i aud,
Sînt calda-i răsufleare,
Fosnește ierbărișul ud
Sub iușile-i picioare.*

*Tăceau cu toții... Morgunoc,
Tăcea-ntristat și dînsul,
Trăgîndu-și șapca peste ochi —
Mi-l înecase plînsul...*

Cu Surul se sfătuiă Morgunoc cînd îl prindeau îndoielile dacă să intre sau nu în colhoz:

*— Mă-ntreb, măi, Surule, așa:
Ce zici? Să intru oare?*

O altă dezamăgire încearcă Morgunoc în peregrinările sale cînd ajunge în satul Ostrova, locuit de țărani care, ca și el, se opunea cu îndărătnicie orînduirii colhoznică. S-ar părea că aici ar trebui să găsească el fericita „țara Muravia“, și totuși, cît de primitivă și sărăcăcioasă e viața acestor țărani:

*Căsuțe scunde răsfire
Sub soare, satul Ostrova...*

*În ziduri — găuri cîte vrei,
Nu-i coperiș la izbe
Și coșuri fumegă doar trei
La treizeștrei de prispe.*

De altfel, imaginea satului apare simbolic învăluită într-o atmosferă de basm, ca și

cum oamenii s-ar afla undeva într-un loc uitat de lume, în afară de timp și spațiu:

*Și Ostrovenii n-au habar
Ce zi e, cât e ceasul.*

Impresionat de sărăcia acestor oameni, Nichita Morgunoc începe să-și dea seama de inutilitatea căutărilor sale:

*Pierdut, Nichita simte cum
Se strînge ȧalea-n suflet,
Ce știe-acum,
După atîta umblet?*

Fondul lui cîstit de țaran muncitor învinge tendințele individualiste ce-l trag înapoi către „preistorie“. Atunci cînd rătăcitorul popă îi propune să se asocieze cu el, încercînd să-l convingă de avantajele unui cîștig ușor:

*Am mînoasă meserie...
Om trăi și om vedea...*

Nichita îi răspunde:

*Dar ai calea ta, părinte,
Iar eu am calea mea.*

Structura lui de om obișnuit să trăiască din munca proprie reiese și din discuția cu chiaburul Bugrov. Nichita, care iubește munca, îl îndeamnă să muncească: „Munca nu e grea, să nu te temi de muncă“, la care Bugrov îi răspunde: „... n-are rost“ căci „mîna nu mă-ndeamnă“.

Mare este mirarea lui Morgunoc cînd nimeresc într-un colhoz de țigani:

*Se uimește Morgunoc:
Pe cîmpia joasă
Vezi țigani, din loc în loc,
Cum se duc la coasă.*

El spera să-și găsească aci calul furat și cînd colo vede munca liberă a unor oameni cinstiți care, constrînși în trecut să ducă viața nomadă, aveau faima unor hoți de cai. Și omul muncii din el, natura lui de truditör al pămîntului, învinge:

*Vin miresme dinspre lan,
Munca e voioasă,*

*Că s-ar vrea printre țigani
Morgunoc, la coasă.*

Nichita Morgunoc se convinge de avantajele vieții și muncii pentru ȧărănimea muncitoare într-o mare gospodărie colectivă abia cînd, după ce trecuse „prin mii de sate aproape“, ajunge să vadă un colhoz înfloritor și asistă aci la o nuntă, unde bătrînii cu înfățișare patriarhală cîntă și joacă alături de tineret. La întrebarea lui Morgunoc pentru cîți ani au plănuit să trăiască „așa cu-ndestulare?“ —președintele colhozului, Frolov, îi răspunde: „Dura-va-n veci de veci... Da, va dura!“

Om cinstit, dar naiv în rătăcirile lui deșarte, Morgunoc se trezește la realitate:

*— Doar nu-s un terchea-berchea, eu,
Doar nu sînt omul cel mai rău.*

El își dă seama de superioritatea morală a țaranilor muncitori care au intrat în colhoz și construiesc o viață nouă.

Plină de tîlc este întîlnirea de la sfîrșitul poemului cu bătrînul dezamăgit de morala lumii vechi, căruia Morgunoc îi împărtășește sovăielile sale și visurile despre țara Muravia. Acest bătrîn, care a găsit calca cea adevărată spre colhoz, îi răspunde:

*Nevoie cine ar avea
De-o țară ca Muravia,
Cînd viața clocotește-n jur
Și cînd e mult mai bine —
(Izbi toiagu-n colbul sur)
In țară-aici, la tine?*

*Se-așterne, uite-n sus și-n jos
O cale neoprită.*

Peripețiile prin care trece Morgunoc, peripeții avînd uneori aparența unor situații hazlii și alitudîni naive, sînt de fapt acumulări cantitative dintr-un proces dialectic de transformare a conștiinței omului care, de la stadiul mentalității „muicului“ trece în mod necesar, printr-un salt calitativ, în concepția superioară, proprie țaranului colectivist.

Furtul calului lui Morgunoc depășește de bună seamă cadrul unui fapt divers, merit

să caracterizeze rapacitatea și viclenia. Autorul proiectează în poem adevărul unor relații sociale existente în trecut, avînd temeuri în apriga luptă de clasă, determinată de procesul de diferențiere a țărănimii. Truditorii pămîntului — țărani muncitori — erau sortiți să suporte jugul bogătașilor, care-i spoliau fără milă, așa cum Nichita Morgunoc se înhămasă la căruța-i văduvită de cal:

*Iar mușicul, stors de gînduri
Se căina și aștepta...
El nu prea știa ce-i graba
Ci ar fi scuipat, și-apoi
Ar fi tras în ham, ca gloaba
Drum de mii de verste noi.
Blestemînd această lume
Ar fi tras în ham, mereu.*

Întîlnirea cu oameni înaintați ca Frolov, care îl ajută pe Morgunoc să se elibereze de vechile lui prejudecăți, capătă de asemenea valoare de simbol. Patosul muncii constructive, al slujirii patriei socialiste îl însufleșește pe comunistul Frolov care, „dreapta cale a urmat, ce-a arătat-o Lenin“, și ar vrea să colinde țara pentru ca toți oamenii muncii să afle:

*„Ce viață-i astăzi viața mea
Și viața țării mele.“*

Elemente de basm, ca, de pildă, reproducerea legendei populare care imagina pe Stalin în „anul mării cotituri“ cutreerînd țara călare pe un roib pentru a sta de vorbă cu țărani despre păsurile lor, sau însăși călătoria lui Morgunoc, care, deși durează numai o vară, înregistrează evenimente începînd din 1929 și pînă în 1934—36, capătă de simbol. Regăsindu-și Surul, pe care călărea acum popa cel pribeag, Morgunoc se hotărăște să se întoarcă pe meleagurile sale natale. În drum i se înfățișează un tablou cu totul diferit de acela pe care-l zugrăvisese autorul la începutul poemului, tablou care evocă semnele unei epoci mai avansate din punct de vedere al tehnicii:

*Pe stîlpi, lungi sîrme țiuiesc,
Și colo-n depărtare,
Orașe mari, orașe cresc,*

De parcă-s năvi pe mare.

*.....
Cresc grîne...Pasc pe cîmp cirezi,
Uzini se-nalță-n stepe.*

Dar exagerarea voită, conștientă, a unor fenomene și situații nu face decît să scoată în relief ideea centrală a poemului — triumful vieții colhoznice, idee care se realizează în mecanismul interior al personajelor, în dinamismul acțiunii, în fondul realist al situațiilor.

Deși acest poem, ca și „Vasili Tiorchin“ de altfel, „Inceput... Sfirșit... Nu are...“, se vede limpede că Nichita Morgunoc renunță, pînă la urmă, la prejudecata după care în viață „totu-i sorocit“:

*Putere, minte sau noroc,
Și traiu-navușit!*

și că el nu va mai dori, așa cum îi mărturisise lui Stalin, să:

*Rămînă-un om ciudat de-acum
Doar unu-n țara toată.*

Materialul pe care-și construiește poemul Tvardovski este luat din viață, iar în prelucrarea lui artistică poetul se inspiră din limbajul viu al poporului, din cîntecele, basmele și proverbele caracteristice creației populare orale, care se îmbină organic în țesătura realistă a poemului.

Procesul de descătușare, anevoios și complicat, al lui Morgunoc, este urmărit de autor în amănuntele lui cele mai semnificative, de la caracterul spontan, instinctual al refuzului de a intra în colhoz, pînă la trezirea conștiinței de clasă și revelația istoricește determinată a noului care triumfă asupra mentalității înrădăcinate de veacuri. Cu tot umorul unor întîmplări și ironia fină abia strecurată, poemul este străbătut de tragismul situației lui Morgunoc ca reprezentant tipic al acelei categorii sociale care, deși năpăstuită în trecut, totuși nu s-a putut orienta dintr-o dată pe făgașul noilor forme de viață socialiste. Frămîntările lăuntrice ale eroului ating diapazonul tragicului, cu toată gama suferințelor umane. Călătoria și peripeți-

ile lui Morgunoc, departe de a avea un caracter de aventură, sînt documente umane vii ale unor stăruitoare căutări de a găsi o ieşire, un răspuns, un drum real spre fericire. De aceea, izolarea vremelnică îi pricinuieste lui Nichita atîtea chinuri: „*Se-ntinde drumul lung, stingher, / iar jalea nu se curmă... Şi orice s-ar spune, hai-hui / doar pe Nichita-l vezi / drumar pe-această lume*“. Apoi îndoiala care-l cuprinde la sfîrşit dacă va mai fi primit în colhoz sau nu, dacă merită încrederea celor ce construiesc o viaţă nouă, demonstrează creşterea, maturizarea conştiinţei lui Morgunoc, un om apt să se integreze în această viaţă. Dinamica interioară se acordă cu versul lapidar, de multe ori eliptic. Personajele trăiesc nu numai prin particularităţile lor individuale cît şi prin forţa climatului social care le dă substanţa, condiţionînd psihologia lor, conştiinţa şi manifestările lor exterioare. Succesiunea aproape caleidoscopică a situaţiilor (în aparenţă epizodice, fără o legătură internă între ele), scoate de fapt în valoare varietatea fenomenelor în plină prefacere revoluţionară din realitatea sovietică a acelei vremi. Nimic artificial, nimic forţat sau declarativ în viziunea asupra lumii, nici cea mai mică tendinţă de idealizare a materialului uman sau istoric.

Visurile utopice ale lui Morgunoc — eroul pe care autorul îl configurează cu atîta simpatie şi înaltă înţelegere umană — se dărîmă de la sine, asemenea unui don-quickottism modern, cu accente romanţioase, anacronice. Şi chiar dacă pînă la sfîrşit nu-l vedem pe Nichita Morgunoc muncînd cu zel pentru propăşirea colhozului, încheierea poemului ne sugerează transformarea ce s-a produs în conştiinţa lui, noua cale pe care va apuca după ce moşneagul drumeţ îl convinge că va fi primit în colhoz:

— *De este-aşa, ce vesel mi-s!*
Spun asta cu căinţă.
Dar chiar de m-ar lua în rîs,
Mi-o fi cu folosinţă.

Pe mii de verste tot mi-e clar
Cîl ţine-n larg azurul.

20 — Viaţa Romînească

Hei, cîte zile-muncă în darn
Am drumuit cu Surul!

Atît tematica cît şi elementele compoziţionale ale poemului „Ţara Muravia“ au rezonanţe comune cu marele poem-epopee al poetului democrat-revoluţionar N.A. Necrasov: „Cui i-e bine în Rusia“. Ideea diriguitoare şi concluzia ce se desprinde din „Ţara Muravia“ apar ca un răspuns pe care, în condiţii istorice noi, îl dă Tvardovski la întrebarea pusă de marele său înaintaş.

În acest poem, alfit de actual pentru noi prin tematica sa ca şi prin conţinutul de idei, toate imaginile create de Tvardovski, figura lui Morgunoc, situaţiile în care este plasat, conflictul central şi procesul dialectic în care se încheagă conştiinţa omului nou sînt tot atîtea simboluri ce corespund unor fenomene istorice concrete. Tocmai în această capacitate de a da faptelor şi evenimentelor reale semnificaţia de simbol — aceasta fiind una din particularităţile specifice creaţiei lui Tvardovski — stă marea valoare artistică a poemului său.

★

Şi acum cîteva cuvinte despre talmăcirea în romîneşte a poemului. Tînărul poet Aurel Covaci a izbutit, într-o măsură, să se identifice cu vibraţia artistică a originalului. Atmosfera, dinamismul şi tonalitatea generală a poemului lui Tvardovski şi-au găsit corespondenţe valabile în versiunea romînească, dar numai parţial. Traducerea, în general merituosă, păcătuieşte prin unele asperităţi supărătoare de limbă şi versificaţie, prin redarea inegală a imaginilor în intensitatea şi conţinutul lor, ştirbind astfel din unitatea ei organică. Cea mai mare slăbiciune a traducerii stă mai cu seamă în sărăcia rimelor, în structura versului, care de multe ori schiopătează în desfăşurarea lui ritmică precum şi în folosirea unor expresii improprii sau a unor regionalisme care n-au darul de a valorifica coloritul specific al textului original. Strofe slab realizate, plate, deslinate, de genul celui de mai jos se întîlnesc destul de des:

Şi zăcea sub droşcă... Parcă
Ii zicea:

„Mină, graba nu mă cearcă.
Uite-aşa...”

— Ar fi o minune
Însă uite, zău,
Eu mă tem, pot spune,
De căruţă, rău.

Sau altele confuze, în care predicatul trebuie căutat în strofa precedentă, ca de pildă în versurile:

Ziua marilor frământuri
Cum foşnea din grîne, grea,
Peste-întinsele pământuri
Iar muşicul, stors de gânduri,
Se căina şi aştepta.

La pag. 11 se foloseşte o expresie improprie atât ca sens cât şi gramatical:

— Ce prohod e?
— Unul mare!
— Cine-l dau?

Cu toată latitudinea unor inerente licenţe poetice, aici este o forţare a limbii, căci un prohod se cîntă, se zice, se slujeşte şi nu se dă şi chiar dacă în răspuns urmează substantivul la plural, se spune: *Cine-l dă?*

La pag. 6 în locul imaginii sugestive a desprîmăvării apare aceea a iernii:

Omătul argintiu s-a prins,
Ici-colo, de-un tufiş.
Şi-i alb de parcă-i şi el nins
Acel mestecăniş.

Ritmul trepidant al capitolului al XVIII-lea — descrierea nunţii într-un colhoz — cu efecte sonore atât de surprinzătoare prin spontaneitatea lor, ca ropotul impetuos al unei cascade, unde imaginile şi ideile sînt prinse parcă din zbor şi strigăturile alternează cu tonul grav, solemn, al strofelor închinatelor noilor relaţii în sînul fărânimii colhoznice — toate acestea pălesc în versul chinuit oarecum al versiunii româneşti. Alteori — inversiunile nefireşti, forţate, îngreuiază lectura, potic-

nindu-se în construcţii puţin poetice, care nu reuşesc să redea stilul lapidar, laconismul naraţiunii şi preciziunea imaginilor lui Tvardovski. Nu poţi fi de acord cu expresii ca „piepţii-i voiniceşti” — vorbindu-se despre cal, şi nici cu inadvertenţa între „Surul” şi „murgul” care revine de cîteva ori în decursul poemului. Toate aceste scăderi distonează izbitor cu unele capitole şi pasaje realizate artistic, vădind realele posibilităţi ale poetului-traducător.

Aşa, de pildă, o tonalitate majoră au primele strofe din cap. III şi V, iar capitolele VI şi mai ales IV te încîntă de-a dreptul prin ţinuta lor artistică.

Nu ne putem reţine de a nu cita cîteva strofe din cap. IV — remarcabile prin fidelitatea lor artistică faţă de original. Ritmul nestăviluit al versului conturează relieful plastic al imaginilor:

Pe drumul lung prin colbul sur
Purcede-un om, de zor,
Zări limpezi sînt jur-împrejur
De-asupra nori uşori.

Şi ierburi groase-au năpădit,
Ca şubele se-ntind,
De două zile-au înfrunzit
Mestecenii de-argint.

Şi seve curg pe vergi de soc,
Curg seve alburii,
Şi cu cit merge Morgunoc,
Mai verde-i pe cîmpii,

E cald ca-n luna lui cuptor
Şi calul saltă-n frîu;
Se vede-un negru cîrd de ciori
Ce ciugulesc din grîu.

Iar brazdele s-au rînduit
Lungi, late şi adînci.
Pămîntu-i un colac dospit
Ce-ţi vine să-l mînînci.

Cititorul de astăzi, dornic să găsească în literatura epocii noastre răspuns gîndurilor şi sentimentelor ce-l frămîntă, este

„CINE-I DE VINĂ?“*)

Pînă la apariția în limba română a romanului „Cine-i de vină?”, cititorii din țara noastră au avut posibilitatea de a cunoaște doar una din laturile vastei și în același timp variate activități a lui Herzen: activitatea de gînditor, de filozof materialist (ilustrată prin articolele și studiile publicate în culegerea de „Opere filozofice alese”, apărută în editura „Cartea Rusă”). Odată cu publicarea romanului „Cine-i de vină?”, marele democrat-revoluționar se înfățișează în fața cititorului nostru și ca scriitorul cu o reală forță de zugrăvire a lumii sociale, ca un profund cunoscător al vieții omenești.

Romanul lui Herzen este un răspuns la marea întrebare ce răscolea conștiința gînditorilor înaintași din Rusia secolului al XIX-lea: cine e de vină? Cine poartă răspunderea nedreptății și asupririi maselor, a oprimării și degradării intelectualului cinstit, a destrămării familiei și a umilirii personalității umane?

Și Herzen, pagină cu pagină, descoperă pe vinovați, chemîndu-i la judecată în numele poporului. Scriitorul demonstrează că, în ultima analiză, vinovatul principal este însăși orînduirea socială întemeiată pe asuprire și nedreptate. La întrebarea: ce-i de făcut? rămasă însă fără răspuns în romanul lui Herzen, va răspunde mai îlrziu un alt mare scriitor și gînditor revoluționar-democrat, Cernîșevski, indicînd drept model de viață comportarea lui Rahmetov, revoluționarul care luptă pentru înlăturarea exploatării și a inechității sociale.

★

Două lumi opuse, cu interese, preocupări și idealuri diferite se conturează sub pana

realistă a lui Herzen: lumea vinovaților și aceea a victimelor.

În obscuritatea unei vieți monotone, lîncede, se profilează contururile obeze ale soților Negrov. Două existențe parazitare, trăgînd după ele o biografie seacă, banală, se înfățișează în fața cititorului. „Oamenii aceștia de treabă — remarcă ironic scriitorul trăiau fiindcă apucaseră să se nască și continuau să trăiască în virtutea insincințului de conservare”. Nici un ideal nu animă viața stearpă și plictisitoare a Negrovilor, viața a cărei uniformitate seamănă cu pendularea limbii unui ceasornic.

Aceasta însă nu împiedică pe moșieri să întunece viața altora, să umilească și să batjocorească pe acei care nu stau pe aceeași treaptă socială cu dînșii.

În virtutea calității de boier, Negrov își ia dreptul de a distruge viața fărâncii Avdotia Emalianovna, de a dispune de ea ca de un obiect oarecare. În virtutea aceleiași calități, soții Negrov supun pe fiica Avdotiei, Liubonca, la cele mai grosolane jigniri care în conștiința jetei lasă creștături adînci și dureroase.

Deși sînt inculți și mîrginiți, moșierii și înalții funcționari din romanul lui Herzen își dau aere de intelectuali, își permit să „atace” unele probleme culturale. Negrov se silește să dea „verdicte” asupra inutilității limbii latine, așa cum ar da, de pildă, ordine vizitiului său. „E o limbă cu totul nefolositoare” — spune el cu privire la limba latină „Medicii, bineînțeles, au nevoie de ea, că doar n-o să vorbească pe înțelesul bolnavului, ca să aște omul că mîine dă ortul popii! Dar nouă la ce ne-ar sluji, rogu-te?” Președintele tribunalului

1) A. I. Herzen, „Cine-i de vină?” E.S.P.L.A. 1954.

din N. N. se avîntă în discuții „literare“ cu un consilier, „care nu citise nimic în afara hotărîrilor administrației guberniale“ și își încearcă „ascuțișul critic“ pe opera lui Pușkin: „Știu, și încă prea bine, că toate periodicele de astăzi îl laudă pe Pușkin, l-am citit și pe Pușkin. Versurile sînt bunicele, dar le lipsește ideea, sentimentul, și pentru mine, dacă lipsește asta (arată însă din greșeală partea dreaptă a pieptului) toate sînt o vorbire goală!“

Ochiului critic al scriitorului nu-i scapă nici birocratismul care înfloreste nestin-gherit în aparatul de stat țarist. Figura lui Osip Evseici, pe care îndelungata experiență funcționărească l-a transformat într-un fel de „doctrinar“ al birocratismului este caracteristică. Lui Osip Evseici „nicicînd nu i-a trecut prin minte să facă vreo legătură între ceea ce lucra pe hîrtie la birou și existența reală a unor circumstanțe și personaje la care aceste hîrtii se refereau. Dosarele erau pentru el ceva abstract, o înlănțuire de adrese, comunicări, rapoarte și referate, aranjate într-o anumită ordine și crescînd la număr după anumite reguli“.

Pe o vastă întindere în spațiu și timp (pentru că autorul își clădește romanul pe o serie de biografii care converg către firul central al acțiunii), se desfășoară tabloul uriaș, întunecat, al societății feudale din Rusia. Pînă aici am desprins doar cîteva figuri din acea categorie pe care am numi-o „a vinovaților“. Ironia lui Herzen este o ironie tristă. Zîmbetul provocat de humorul scriitorului, humor de o factură deosebită, este însoțit de o strîngere de inimă dureroasă.

★

Din altă lume decît cea a paraziților,— dintr-o lume tristă, din lumea nevoită să alimenteze huzurul celor care o apasă, Herzen desprinde alte figuri, privite cu compasiune, cu o înțelegere adîncă și cu o dragoste mărturisită.

Evocînd căsuțele modeste, povîrnite de ani, în care trăiesc „oamenii preocupați de gîndul dacă vor avea ce mîncă a doua zi“, Herzen spune: „Căsuțele acestea se vor nărui în curînd, în locul lor vor apărea altele noi, și nimeni nu-și va mai aduce aminte de ele; și totuși, acolo, între zidurile lor, s-au născut și au crescut oameni,

au clocotit pasiuni, s-au perindat generații după generații, cu toate că despre aceste existențe nu se știe mai mult decît se știe despre sălbaticii din Australia. Ca și cum omenirea le-ar fi scos în afară de lege, ignorîndu-le cu desăvîrșire“... *Intr-una din aceste căsuțe a văzut lumina zilei Dmitri Iacovlevici, fiul bunului, dar oropsitului medic Cruțiferski. Medicul Cruțiferski este una din victimele societății ostile în care trăiește. Toată clientela îi este luată de un medic tînăr și ignorant adus de un moșier. Soarta bătrînului Cruțiferski este soarta intelectualului cinstit, înzestrat, care într-o societate ingrată este dat de-o parte, strivit, tocmai pentru cinstea, modestia și capacitățile lui. „Viața medicului Cruțiferski a fost o luptă eroică, îndelungată și uriașă, pe un tărîm lăsat în întuneric, iar răsplata i-a fost doar pîinea de toate zilele, pentru a doua zi, și teama de a fi lipsit în viață de ea“. De aceea acest intelectual plin de avînt, însușețit de dragostea de a crea, de a fi folositor umanității, se ofilește înainte de vreme, devine gîrbov și istovit.*

Purtînd stigmatul originii „obscure“, în fața societății „înalte“ plătînd și de o exagerată sensibilitate, Dmitri Cruțiferski va fi expus la nesfîrșite umiliri. El e nevoit să îndure grosolăniile și ofensele lui Negrov și ale infidelei sale soții, care în sufletul său prea sensibil au o rezonanță dureroasă, chinuitoare. In casa lui Negrov, el se simte ca într-o apăsătoare captivitate. „Tînărul era ca o pasăre care nimerise singură într-o colivie. Prizonieratul îl înăbușă, dar tînărul nu schițează nici un gest de împotrivire, nici o acțiune de revoltă. O singură dată Cruțiferski își exprimă cu glas tare indignarea față de purtarea lui Alexei Abramovici: atunci cînd acesta din urmă îi cere cont (cu cinismul și lipsa de delicatețe care-l caracterizează) asupra dragostei tînărului pentru Libonca. Dar protestul acesta este singular, este un accident în viața lui Cruțiferski. Nehotărîrea și pasivitatea, resemnarea în fața cruzimii vieții, dublate de o falsă viziune asupra lumii, de idealism, îl transformă în cele din urmă pe erou într-o jalnică epavă omenească. Cruțiferski este doborît de dragostea soției sale pentru Beltov și sfîrșește prin a deveni alcoolic și bigot. Tragismul vieții lui

Dmitri Iacovlevici este acela al intelectualului cinstit, dar umil, și care din pricina neparticipării efective la viața socială, la o activitate largă pentru un scop luminos, din pricina idealurilor sale înguste și a închistării în viața familiară, se prăbușește la cea dintâi lovitură mai puternică.

Deși are un sfârșit nu mai puțin tragic. Liuba Cruțiferskaia întâmpină în alt mod loviturile pe care i le destinează viața. Ea încearcă să se împotrivescă, în felul ei, să protesteze, chiar dacă o face izolat și oarecum naiv. Jignirile Negrovilor deși o fac să sufere, nu le primește cu umilință, ci cu demnitate, cu un dispreț tacit față de cei care o jignesc. Cruțiferskaia nu împărtășește resemnarea soțului ei, scepticismul și mizantropia cu fumuri „idealiste“ ale acestuia. Ea aspiră către idealuri înalte, perspectiva ei este largă, dorința „de a face ceva“ este vădită. Incepe să-l iubească pe Beltov, tocmai pentru că acesta era răscolit de aceleași probleme mari și însuflețit de idealuri pe care ea le-a înțeles. Nenorocirea Liubovcâi este aceea că Beltov, „omul de prisos“, nefiind capabil să-și realizeze aspirațiile, să construiască puntea între năzuință și realitate, fuge. În afară de aceasta, în conștiința femeiei (totodată soție și mamă) se dă o luptă chinuitoare între dragostea pentru soț și copil pe de o parte, și dragostea pentru Beltov pe de altă parte, luptă care o macină. Lipsa de înțelegere a egoistului Cruțiferski contribuie la prăbușirea femeii, dar dragostea pentru Beltov și visurile ei avântate rămân neatînse.

O figură interesantă este doctorul Crupov, un protestatar hotărât, care observă cu ironie falsitatea și putreziciunea societății moșierești și rupe cu brutalitate vălul ce-i acoperă plăgile. Printre altele, el demască duplicitatea și convenționalismul familiei în societatea feudală: „În viața familială de la noi domnește un fel de convenționalism; există numai ceea ce se vede, ca într-un decor de teatru; dacă nu s-ar vedea că soțul își ceartă soția, că părinții își sîcîie copiii, nici nu s-ar putea bănui măcar ce au comun oamenii aceștia, de ce-și amărăsc zilele reciproc și de ce trăiesc împreună“.

Luciditatea și optimismul doctorului Crupov se opun fumurilor „idealiste“ și scepticismului îngust al lui Cruțiferski. Cititorul se

alătură argumentelor logice dictate de bunul simț, ale doctorului.

Joseph, preceptorul lui Beltov, este un visător întârziat, un entuziast trecut de 40 de ani, care se consacră cu venerație activității de educare a tineretului. Principiile sale sînt umaniste: „Numai iubirea pentru aproapele tău, numai iubirea față de binele tuturor să-ți fie scop“, spune el într-o scrisoare adresată lui Beltov. Dar marea eroare pe care o comite Joseph și pe care „mai târziu“ o va regreta, este aceea de a fi insuflat lui Beltov principii „pure“, rupte de realitate, de a-i fi oferit un tablou idilic, edenic, al vieții.

Mama lui Beltov și preceptorul „au făcut totul ca el să nu poată înțelege realitatea vieții; au căutat cu grijă să-i ferească privirile de tot ce se petrecea în lumea asta mohorâtă, și în loc să-l facă să guste din amărăciunea realităților zilnice ale vieții, i-au insuflat idealuri strălucitoare; în loc să-l ducă în piață și să-i arate sălbăticia și lăcomia gloatei avide de bani, ei l-au dus la un spectacol feeric de balet, asigurîndu-l că și în viața de toate zilele domnește grația și îmbinarea armonioasă dintre mișcări și sunete...“

Această educație i-a fost fatală tinărului Vladimir, l-a lăsat nepregătit, dezarmat în fața asprimilor vieții.

Pe Beltov, Dobroliubov l-a considerat, pe bună dreptate, unul dintre acei „oameni de prisos“ care și-au făcut cunoscută prezența în multe din cele mai însemnate scrieri literare din secolul al XIX-lea („Evghenii Oneghin“ de Pușkin, „Un erou al timpului nostru“ de Lermontov, „Rudin“ de Turgheniev, „Oblomov“ de Goncarov, etc.). Beltov este, datorită altă educației „de sihastru“ pe care a primit-o cît și mediului nefavorabil în care trăiește, un rob al principiului în sine, al idealurilor și aspirațiilor „pure“. El se dovedește a fi incapabil de a desfășura o activitate serioasă, incapabil de a dărîma acel zid chinezesc care desparte (pentru dînsul) principiul de aplicarea lui în viață, teoria de practică. Despre oamenii de felul lui Beltov, Dobroliubov spune că „se dovedesc cu toții neputincioși în fața pasiunii unor împrejurări adverse, toți devin în egală măsură nuli atunci cînd trebuie să desfășoare o activitate ade-

vărată și serioasă¹⁾. *Belto*v încearcă pe rînd diverse profesii, dar în fiecare poposește un scurt timp. Este funcționar, dar se plictisește, învață medicina, se ocupă cu pictura, dar toate îl plictisesc deopotrivă. Incepe să rătăcească prin bătrîna Europă, dar curînd își dă seama că pretutindeni e musafir, că în timp ce toți oamenii fac ceva, el trîndăvește.

*Belto*v vede mai departe și mai adînc decît contemporanii săi, își dă seama de anomaliiile sociale, dar nu luptă pentru stîrpirea lor.

„*Belto*v și *Rudin* — spune *Dobroliubov* — oameni însuflețiți de năzuințe cu adevărat înalte și nobile, nu numai că nu fuseseră în stare să se pătrundă de necesitatea unei lupte dîrze, pe viață și pe moarte, împotriva împrejurărilor de care se simțeau apăsați, dar nici nu și-au putut închipui că o atare luptă ar fi cu putință într-un viitor apropiat²⁾.”

Atît *Belto*v cît și ceilalți din galeria „oamenilor de prisos“ se prezintă ca niște „caractere puternice, strivite de un mediu defavorabil³⁾.”

1) *Dobroliubov*, *Opere Alse*. Art : „Ce este obломovismul?“ Ed. „Cartea Rusă“, pag 104

2) *Ibidem*, pag. 105

3) *Ibidem*, pag. 104

Ceea ce-l caracterizează pe *Belto*v este conștiința că e un om superior, că ar fi putut deveni cineva, dar că aceasta nu se va întîmpla.

*Belto*v este conștient de inutilitatea sa, de incapacitatea de a activa. El recunoaște cu tristețe că e un om de prisos: „fapt este că sînt un om inutil“; sau „nu-i boală mai rea decît conștiința inutilității forțelor tale“.

Se pune însă întrebarea: oare *Belto*v n-a dat nimic pozitiv societății, oare a fost cu desăvîrșire un om nefolositor? Nu, *Belto*v a adus ceva pozitiv, cu toată miopia și dezorientarea sa, cu toată neputința de a crea ceva durabil. Acest „ceva“ îl constituie ideile sale înaintate și patosul cu care le afirma, protestul (firește destul de vag) împotriva orînduirii feudale. Dovadă o constituie ura cu care era înlîmpinat de clasele dominante. Moșierii și înalții funcționari îl urau „simțind că *Belto*v reprezintă un protest, un fel de demascare a vieții lor, un fel de ripostă împotriva întregii ei rînduiri“.

Dar cei care vor transforma protestul nedeslușit și șovăitor într-o luptă activă, revoluționară, nu vor fi *Belto*vii sau *Rudinii* (care au evoluat în *Oblomovi*), ci democrații revoluționari, „tînăra generație“ cum îi numește *Dobroliubov*, din care vor face parte atît *Herzen* cît și *Dobroliubov*.

Dan Sorcanu

CONTEMPORANUL

(Nr. 407-408, 23. VII—30.VII.1954)

Lărgindu-și în mod simțitor obiectivul prin publicarea de materiale interesante cu privire la diferite probleme ale artei (teatru, cinematografie, plastică, muzică) și științei, revista „Contemporanul” — din acest punct de vedere — și-a sporit utilitatea. O vădită moliciune, însă, a cuprins sectorul literar al revistei. Observația nu se referă numai la cantitatea sau proporția diferitelor materiale (în câte un număr se publică un reportaj uriaș care cuprinde o pagină de revistă și o poezie sau două, articolele de critică lipsind în mare măsură), ci și la calitatea lucrărilor publicate. Astfel, Dragoș Vicol în poezia „Patriei” reconstituie cu material și mijloace împrumutate de la alții (Eminescu, Beniuc) o atmosferă ce nu corespunde realității noastre. Poezia începe cu un ton săltăreț, haiducesc:

Eu drumuri multe am bătut în viață;
Atâtea mari furtuni m-au sfichiuit
Atâtea arșiți greu m-au toropit...

în care poetul mimează neexpresiv după unele cunoscute versuri ale lui Mihai Beniuc. După ce ne pune imaginația într-o mare încurcătură transformând poetic „pădurea” într-un fluier (...„pământul frate mi-i, pădurea, fluier“...) poetul comite o mare împietate rupind din Eminescu bucăți de versuri, ca apoi să scrie:

Și dacă-n ram se coc atâtea poame
Și-n lanuri grîul freamătă în vînt,
E că pe însoritul...

Poezia continuă pe același ton dulceag, avînd darul miraculos de a arăta viața

noastră lipsită de orice greutăți și contradicții.

Talentul lui Nicolae Labiș se realizează inegal în cele două balade pentru 23 August. De la poezia „Spre înaltul cel mai înalt”, închinat alpiștilor care în cinstea zilei de 23 August vor înălța drapeluri pe piscurile neatînse pînă acum, ne așteptam la o mai profundă generalizare poetică. După ce începutul poeziei crease un fundament durabil pentru o construcție poetică valoroasă:

Spre înaltul cel mai nalt,
Către creste de bazalt,
Unde nu mai nasc izvoare
Și nici negre căprioare...

poetul întrebuițează mijloace poetice uzate care întunecă ideea poeziei. În schimb, cealaltă poezie, „Ca-n zece milenii”: deși cuprinde unele versuri prea abstracte și asociații poetice riscate, se ridică totuși la înălțimea unei poezii valoroase. Mîndria poetului, asemănătoare mîndriei sălbatice a naturii, capătă forme de o remarcabilă forță poetică:

A văzut cineva cuochii vii cum semișcă
Soarele-n cercuri înalte pe cer?

A văzut cineva munții veșnici născîndu-se
Din straturi de calcar, de nichel și fier?
Noi într-un deceniu văzut-am aievea,
Ca-n zece milenii rapide, crescînd]

O patrie nouă — din plaiuri flămînde
Și suflete noi — din durere renăscînd.

Izbutit ni se pare reportajul „Prin bătrînul și veșnicul tînăr Iași“ de Al. Ivan Ghilia; reportajul „Cu alt simțămînt te-nlîmpin, vale a Jiului“ de H. Rohan, este străbătut pe alocuri de o exaltare nefirescă și uneori autorul recurge la figuri stilistice improprii („...străbăteau drumul de la suprafață spre rinichii pămîntului“). Nu știm în ce măsură este sugestivă compararea galeriilor subterane ale minci cu niște rinichi (care din punct de vedere anatomic au o funcție precisă), dar lucrarea evocă destul de bine vremurile grele, eroice prin care au trecut minerii din Valea Jiului, schișînd uneori și profiluri umane. Din păcate, ultima parte a reportajului, care se referă la viața de azi a

minerilor din Valea Jiului, este mai puțin realizată și mai mult expozitivă.

Sectorul de critică literară este foarte puțin reprezentat în ultimele numere ale revistei „Contemporanul“. În cadrul discuției asupra cîntecului de masă, Ion Vasilescu publică articolul despre „Cîntecul satiric“; fără intenții analitice adînci, articolul conține unele idei interesante, cum ar fi folosirea tradiției populare în acest gen de cîntec, problemă ce ar trebui discutată mai departe.

„Concluziile la discuția despre limba operelor literare“ sînt, după cum recunoaște și articolul respectiv, „departe de a avea pretenția de a fi lămurit problemele ce s-au ivit“.

GAZETA LITERARĂ

(Nr. 19-20, 22.VII — 29. VII. 1954)

Dacă nu putem spune că „Gazeta Literară“ s-a sincronizat pulsului vieții noastre, lucrul acesta țînînd încă de domeniul idealului, nu-i putem contesta totuși preocuparea vădită de a se afla în centrul unor probleme actuale. Ultimele poezii publicate în gazetă atrag luarea aminte prin varietatea temelor. Trebuie subliniată în primul rînd prezența lui Cicerone Theodorescu, care în „Blok-notes-ul polonez“ transmite imagini din țara prietenă. Uriașa umbră a lui Kosciusko, simbol al luptei pentru libertate al poporului polonez, stă de strajă mărețelor realizări și idealuri:

Țar vezi — în slavă — dealul cu cetate
Al lui Kosciusko... Aprigă, înaltă,
Aicea e Polonia, cealaltă:
Kosciusko! Parc-ar zice: Libertate

(„Cracovia“)

După ce creează imaginea unei manifestații de 1 Mai din cunoscutul centru minier („Stalinograd“), Cicerone Theodorescu, în același ciclu, publică poezia de o deosebită forță motiivă „Oșwiencim“. Poezia nu este numai un înflăcărat mesaj pentru pace, ori tabloul tragic al demenței cotropitorilor fasciști, ci

și o exprimare limpede a valorii libertății pe care și-a cucerit-o poporul polonez.

Poezia evocă o atmosferă grea, apăsătoare; în fața acestei situații, fiecare element invocă își simte existența amenințată:

Țigara e amară. Un chibrit
Și-a dat suflarea, iute pîlpînd

Cuvintele, doar fumegă și — iute —
Se sting, în scrum se risipesc, pierdute.

Poezia este străbătută de o sonoritate gravă. În fiecare vers, cuvîntul parcă transmite imaginea crimei:

Cuvintele se ghemuie în fund,
Ființe parcă sînt! Să nu răspund...

... Cu brațele înnebuind spre ușe,
Sculpturi incandescente, de cenușe...

Un sentiment de gravitate străbate întreaga poezie, fără a se transforma într-o amară filozofie mic burgheză. Patetică este ura neierlătoare a poporului care construiește o viață nouă:

Apus... Pămîntul — în văpăi tresare!
El înfierbîntă altfel de cuptoare.

E altul focul. Și se-aprind în el
Sculpturi incandescente, de oțel.

Cuvintele au os și carne-acu
Și se ridică — pumn — și strigă: Nu!

Deosebit de interesant se anunță a fi poemul lui Mihu Dragomir „Tudor din Vladimir”. Fragmentul publicat în „Gazeta Literară”, redă câteva întâmplări prin mijlocirea cărora poetul reînvie atmosfera vieții sociale în preajma răscoalei lui Tudor. Ni se dezvăluie o latură mai puțin cunoscută pînă acum a talentului lui Mihu Dragomir, și anume forța epică. Acțiunea poemului — așa cum este concepută (după cum reiese din fragmentul publicat), conține în sine episoade și întâmplări care pot reconstitui foarte bine epoca, prin dezvăluirea obiceiurilor, moravurilor, și în primul rînd prin crearea de oameni ai epocii. Semnalăm, însă, că în lectura poemului am fost obligați să recitim de câteva ori unele fragmente pentru a putea înțelege despre ce e vorba. De exemplu: „Oaspeți în ceardac se adună/Temenele-și fac, cu șart/Dar cam plictisiți... de o lună/tuscăneală nu s-a spart.”

Inspirîndu-se din recentul succes al conferinței de la Geneva, Ștefan Iureș scrie „Mesaj luptătorilor de la Geneva”.

În preajma zilei de 23 August, poetul Eugen Frunză își cîntă dragostea față de partid („Stegarul”), îndrumătorul scriitorilor patriei noastre, iar Nicolae Tăutu închină versurile întitulate: „Desrobitorii”, eliberatorilor patriei.

Tînărul poet Nicolae Stoian, a publicat în ultimele numere ale „Gazetei Literare” două poezii. Prima: „Impreună”, este o poezie modestă, în care ideea prieteniei oamenilor noi este întunecată uneori în unele versuri neizbuțite și lipsite de emoție:

Cînd zile noi prin luptă-au prins să vină,
Inaripați, — cu slobodele zori
Am năvălit în iureș, spre lumină,
Ca albatroșii cei cutezători.

În cealaltă poezie: „Dreptul meu”, e laudabilă atitudinea tînărului poet îndreptată împotriva cosmopoliților aroganți:

Foști domnișori sătui de-nvățătură,
Așa cum eu am fost de sărăcie,
Pe unde pot mă-mproașcă toți cu ură
Și vin să-mi ceară socoteală mie.

Versurile sînt sincere și străbătute de-o îndreptățită mîndrie a omului simplu, căruia i s-au deschis astăzi perspective luminoase:

Că an de an învăț prin școli mereu
Nu mă fălesc ca un curcan prin sat,
Dar o mîndrie am; e dreptul meu:
Că și-un argat ajunge învățat!

În versurile libere ale poemului „Fericirea mea”, tînărul Daniel Drăgan, pe un ton adesea prea retoric, încearcă să-și motiveze poetic atitudinea sa de om nou în societate. Poetul spune că deși nu și-a vărsat sîngele pentru viața ce-o construim, și-a pus inima „la temelie acestor prefaceri”. Ne așteptăm însă la o dezvăluire mai amplă a legăturii dintre eroul liric și popor. Legătura este probată destul de facil, prin faptul că iubita eroului a fost omorîta de dușmanul de clasă. Fără îndoială că eroul liric încă nu a descoperit esența legăturii între el și clasa sa. Cu toate acestea versurile sînt pline de delicatețe atunci cînd descriu chipul iubitei și cuprind unele accente tragice atunci cînd eroul îi deplînge moartea.

În ultimele numere ale revistei proza a fost mai puțin reprezentată. O lucrare reușită se dovedește a fi schița „Scrisoarea” a tînărului prozator Ioan Grecea. Schița surprinde cu perspicacitate firea eroului într-o întâmplare obișnuită din familie. Moș Toma, un țăran, primește de la colonelul regimentului în care feciorul său Ion își făcea stagiul militar — o scrisoare. Această întâmplare cu totul obișnuită, devine un prilej fericit de dezvăluire a firii personajului. Ion, fiul lui Moș Toma fusese în sat un flăcău cam sburdalnic, ceea ce îl face pe Moș Toma să cugete că fiul său a comis o greșală care a atras nemulțumirea comandantului. Această bănuială se întemeiază și pe amintirea unei întâmplări petrecute în țară cu cîțiva ani în urmă. Un alt flăcău fugise din armata burghezo-moșierească, fapt care a declanșat o adevărată dramă în familia sa. Pe Moș Toma îl cuprind gînduri rele.

Firecumpătată, dar bănuitoare, el trece prin momente de grea încercare, frământându-se în cele mai negre presimțiri. Din fericire, conținutul scrisorii este contrariu așteptărilor, Ion fiind evidențiat în armată. Principala calitate a schiței constă în faptul că reușește să contureze bine un caracter. Lucrarea ar fi câștigat mai mult dacă s-ar fi lipsit de un episod convențional, intervenția unei fete pe care o jucase Ion înainte de a pleca la armată, și care la vestea că flăcăul a fost evidențiat, sugerează deodată eventualitatea unei căsătorii.

Și în ultimul timp, „Gazeta Literară” a continuat o foarte bună tradiție publicând materiale, care ne sînt de un real folos, din critica și estetica sovietică. Astfel, articolele „Mica trilogie” de Z. Papernii și „Esențialul în viață și dramaturgie” de C. Simonov constituie nu numai un exemplu pentru critica și estetica noastră, dar răspund unor probleme ce frământă viața noastră literară. La zece ani de la eliberarea Patriei noastre, se impunea necesitatea unor articole-bilanț despre luptele, realizările și lipsurile ce le avem în literatură. Un arti-

col asupra poeziei marelui deceniu a și apărut sub semnătura Veronicăi Porumbacu.

În critică semai remarcă articolele: „Calea spre suflul copilului” de Miron Dragu, „Un poet al tinereții” de V. Mîndra și „Nucleul unui ciclu de romane” de Mihnea Gheorghiu, articole ce se evidențiază prin actualitatea problemelor abordate, dar care suferă ca putere de analiză. Cu o îndreptățită bucurie a întâmpinat D. Micu succesele poezilor din Cluj („Realizările poezilor din Cluj”).

Probleme noi ridică articolul lui S. Damian: „Unele recidive ale naturalismului”; scris cu combativitate și acuitate critică, articolul se ridică împotriva manifestărilor naturaliste în literatura noastră, combătînd îndeosebi naturalismul ce se manifestă în unele lucrări satirice, prin înregistrarea im-pasibilă, antidialectică a fenomenelor negative din viața noastră. Rubrica de note și comentarii în ultimele numere riscă să devie o rubrică de simple informații. Reactivizarea acestei rubrici este mai mult decît necesară.

D. C.

TÎNĂRUL SCRIITOR

(Nr. 4-5, aprilie-mai, 1954)

Din lucrările în proză publicate de revista „Tînărul Scriitor” merită a fi discutată, atît pentru calitățile cît și pentru lipsurile ei, nuvela lui Ion Lăncrănjan, „Cordovani”.

Lectura acestei nuvele ne relevă un talent autentic, de o evidentă forță epică, ceea ce însă nu l-a ferit îndeajuns pe tînărul prozator de unele deformări naturaliste (mai ales în prima parte a povestirii). Nuvela este scrisă într-un stil viguros, inspirat cu pricepere din experiența artistică a clasicilor literaturii noastre. În mod deosebit se observă influența lui Slavici (vezi „Moara cu noroc”, figura lui Lică Sămădău), a lui Liviu Rebreanu (vezi romanul „Ion”), a povestirilor pline de vigoare ale maestrului Mihail Sadoveanu, de unde tînărul autor a învățat multe lucruri privitoare la tehnica povestirii și la utilizarea unei limbi poetice

îngrijite și îmbogățite prin folosirea crea-toare a limbii populare. Autorul narează materialul faptic într-un mod degajat, fără încorsetări aride, fără a încălca însă regulile elementare ale compoziției povestirii, ale construcției ei artistice.

Povestirea reușește să țină cîlitorul toată vremea atent, interesat de acțiune. Dar această capacitate de a reține atenția cîlitorului nu se întemeiază întotdeauna pe zugrăvirea realistă a elementelor tipice din viață, lunecîndu-se adesea spre o preocupare excesivă, exagerată — vădînd influența metodei naturaliste — pentru scenele violente, de dezlanțuiri fiziologice necontrolate. La început, ni se dă o imagine fugară a unei mulțumitoare stări de liniște și împăcare în familia Cordovaniilor. Oamenii (Cordovani): Lugo-
jan Androne (tatăl), Simion (fiul), Lae (fiul

cel mai mic) care-și povestește întâmplările, sînt fericiți. E o familie plină de demnitate: „Am trăit laolaltă, cum am nimerit-o și cum s-a putut. În fața găzdoilor nu ne-am plecat. Umblam cu cuțitul după șerpar și cu bîta-n mîină“. Cordovanii erau oameni cumsecade, dar și amarnici la mînie: „Nu odată ne-am luat cu alții de piept — ne spune Lae — pentru o brazdă de loc și pentru altceva. Ne-am bătut cu alții, dar între noi, nu. Pînă în primăvara aceea păcătoasă nu ne-a știut nimeni cum am trăit și ce-am făcut.“

Dar iată că brazda aceea de pămînt pentru care se luau cu alții de gît, setea de pămînt, văzut ca proprietate capitalistă, roade ca o rugină legătura de fier a familiei Cordovanilor, stîrnește neînțelegeri, dezlănțuie patimi și acțiuni animalice între frate și frate, între tată și fiu. Androne Lugojan, aliat cu fiul său Simion și cu o „curviștină“, soția acestuia, se bat cu Lae pentru pămînt. Incepe o ură cîinească între ei, care stăruie peste conștiința lor ca o negură grea, înfiorătoare. Se taie cu securea, se lovesc cu furca, se pîndesc peste tot, se amenință; ura crește, se pîndesc peste tot, se amenință; ura crește, lăcomia de pămînt o alimentează din plin.

În jurul lor se țese întreaga imagine a satului. Se amintesc simbolic oameni care s-au stîns pe front, se îrguiesc căsnicii după tipul societății capitaliste, pe care oamenii cu o voință mai puternică le refuză (vezi atitudinea Parascăi, iubita lui Lae, față de bogătanul de la Sebeș), alții sînt vicimile lor; oamenii beau la crîșma chia-burului Ieronim, care-i exploatează sîngeros; cîțiva membri de partid țin ședințe acasă, la unul dintre ei; forța lor, firavă la început, crește, și după cîțiva ani satul începe să se schimbe. Se înființează o gospodărie colectivă. În jurul ei, chiaburii și alți dușmani ai poporului stîrnesc o atmosferă de împotrivire. Oamenii se înscriu cu mai multă sau mai puțină trageră de inimă. Pe cei mai slabi, zvonurile îi derutează. Simion se înscrie și el din vreme. Lae, însă, se încăpățînează. Bătălia dusă pentru pămînt i-a crescut pofta de proprietate privată. Continuă judecata cu fratele Simion.

La început, gospodăria merge mai slab; Lae se bucură că n-a intrat și el. Dar în toamna viitoare, cînd se împart roadele, rămîne uimit de cantitatea de cereale pe care a luat-o

fratele său. Secretarul de partid din sat vede în Lae un om cu un fond sufletesc cinstit și nu vrea să-l lase să se piardă. După îndelungi frămîntări, Lae se dumirește și vrea să se împace cu Simion.

— „Măi, frate Simioane, glia ne-a despărțit, glia să ne unească. Destul ne-a încălecat ea pe noi, s-o mai încălecăm și noi pe ea... Și-apoi, las' să vadă tot satul ce pot, eînd e vorba de Cordovani“.

Cu această perspectivă se încheie nuve-la lui Ion Lăncrănjan.

Trebuie semnalat un pericol care — ignorat — ar avea consecințe nefaste asupra dezvoltării ulterioare a tînărului prozator. Din navelă răzbate adesea ideea nejustă că dintr-o sete atavică, bolnăvicioasă pentru pămînt, din cauza unei iubiri mistice a gliei, au loc ciocnirile și dramele dintre oameni. Ori, trebuie făcută delimitarea între această idee și aceea că la baza conflictelor din mediul țărănesc stă proprietatea privată capitalistă, care-l subjugă pe om și ucide în el toate sentimentele frumoase.

Această din urmă idee apare totuși încețoșată. Se poate vedea astfel acel imn al gliei de la pagina 9 (Nr. 5), pe care Lae îl rostește transfigurat, ca pe-o rugăciune a pămîntului: „Cine zice că glia-i făptură moartă, fără viață și fără suflet, minte!... Glia-i vie, trăiește și răsuflă ca omul!“ etc. Și-apoi, întocmai ca Ion al Glanetașului, Lae, privind pămînturile din Obreja, rostește înecat de pofta de pămînt: „Oi pune stăpînire pe jumătate din lucrurile noastre și i-o fugări pe toți de-acasă. Și din sat i-o fugări!“ Și apoi face exact același gest pe care cu vreo 40 de ani în urmă l-a făcut în Nordul Ardealului Ion al Glanetașului: „Așa mă socoteam eu în vreme ce ieșeam din vale, de la Calea Amară. Și-n căușul dreptei frămîntam niște țărîină luată din locul nostru din Obreja“ (sublinierea noastră).

De asemenea, pentru a reda și mai mult autenticitatea vieții satului nostru din perioada de după 23 August 1944, cînd lupta de clasă ia formele cele mai ascuțite și mai variate, era necesar ca această luptă să fie și mai reliefată. Lupta dintre chiaburime și țărănimea muncitoare este adeseori umbrită de lupta din familia Cordovanilor.

Grigore Kirîțescu publică în numărul 4

nuvela „Se topesc zăpezile“, în care ne înfățișează figura unui tânăr muncitor, Șerban, plecat din București să lucreze la o stațiune de mașini și tractoare, unde își dezvoltă toată priceperea și toată abnegația lui în munca pentru construirea socialismului, pentru dezvoltarea agriculturii noastre pe baze științifice. Prezentându-ne trăsăturile noi ale acestui tânăr muncitor înaintat, autorul nu reușește să păstreze peste tot o anume sobrietate artistică, lăsându-se furat de unele aspecte neesențiale, „șmecherești“ ale eroului, oglindite și în limbajul acestuia, elemente care își pierd pitorescul și farmecul atunci când nu sînt dozate cu chibzuință.

Alexandru Popescu în „In drum spre casă“, poposind la moș Banu Bădilă îi dezvoltă acestuia un adevăr care stîrnește în familia moșneagului o adevărată dramă. Povestirea e simplă. Cu ani în urmă venise-n sat la ei un ins care i-a cunoscut fata și apoi i-a cerut-o în căsătorie. Căsătoria are loc și în scurt timp Săcăreanu (ginerele), ajunge să aibe munci obștești în Sfatul Popular. În preajma alegerilor, când moș Banu Bădilă află că înainte ginerele său a fost un dușman al poporului, un asupritor al celor umiliți pe o moșie boierească — pleacă apăsător de durere și necaz la Sfatul Popular să-l denunțe.

În „Trandafirul ofilit“, Ion Friduș ne prezintă chipul odios al unui funcționar, Ghiță Popescu, arivist intrigant și fățarnic, care umblînd să submineze poziția șefului său Vasile Ionescu, „un bătrînel bolnav și ramolit“, cum îl credea el, ajunge pînă la urmă să cadă el însuși în groapa pe care i-o sapă acestuia cu altă perversă răutate. „...Totuși“, o scurtă schiță a lui V. Nicorovici, menită să satirizeze scriitorii cu „un nivel ideologic scăzut“, care se documentează superficial și-apoi merg fanțoși în redacții unde refuză orice observație — fie ea oricît de justă — putea fi mai ascuțită și mai spirituală.

În reportajul literar „Intr-un sat pe vatra Mureșului“, Adrian Cernescu vorbește despre transformările revoluționare care au avut loc în satul Cucu, unde s-a înființat o frumoasă gospodărie colectivă. Întîlnim aci figuri de oameni noi, ca brigadierii de pe cîmp, ca îngrijitorul de porci Brendus baci sau ca ciobanul gospodăriei Neica Chirian, oameni îndrăgostiți de muncă, preocupați

neconținut de creșterea avutului gospodăriei, a rezultatelor muncii lor.

★

Dacă în proză am întîlnit unele materiale valoroase, inspirate din realitatea zilelor noastre, din anii gloriosului deceniu, în poezia din numerele 4 și 5 ale „Tînarului Scriitor“, oamenii și faptele lor, din aceste vremi de luptă și izbîndă, sînt prezentați cu sfiială. În multe poezii nu-i întîlnim deloc. În poeziile sale din nr. 4, Boris Buzilă încearcă să prezinte unele aspecte ale noului din patria noastră dar reușește prea puțin, deoarece bazîndu-și construcția poeziilor pe antiteza trecut-prezent, nu izbutește să ne însufle sentimentul puternic al noului care se dezvoltă și învinge vechiul. Aceasta, fie din pricină că antiteza e făcută artificial, fie că prezentarea trecutului este mai puternică de cît a prezentului (vezi poezia „Valea Frumoasei“). Cititorul rămîne, în urma lecturii mai mult impresionat de întunecatul trecut decît de zorii vieții noi din patria noastră.

Mai fericit inspirate sînt însă poeziile „Caimanul“ (omul care face de mîncare muncitorilor forestieri), „Fluerașii“, „Furca“ și „Școala“, unde poetul reușește să ne înfățișeze oameni noi, o viață nouă, rod al transformărilor revoluționare care s-au petrecut la noi în ultima vreme. Interesantă este poezia „Școala“, în care poetul arată cu cîtă dragoste învață limba rusă copiii oamenilor de pe malurile Frumoasei. Deși clădirea școlii a rămas cu aceeași înfățișare modestă de stîină, interiorul ei, în care răsună astăzi cuvinte despre Lenin și versuri din Maikovski, este înseninat și sufletele copiilor mult mai luminoase.

Ceea ce îngreuiază adeseori versul — de altfel lucrat cu meșteșug — al poeziilor lui Boris Buzilă, este abuzul de regionalism. Numai în trei strofe întîlnim, puse pară ostentativ, patru regionalisme care nu sînt numai decît necesare pentru a crea culoarea locală a poeziei: bai, cîrcă, bolîndă, păing, ci dimpotrivă, îi dau un aer arhaic care umbrește elementul nou pe care poetul vrea să-l afirme în poezia sa.

Andi Andrieș scrie un fel de fabulă sau poezie cu îtle, despre „Papagalul“ ce:

Semeț se crede-n sinea lui
cît creasta munților înalți...
Dar stă acolo unde-l pui
Și spune numai ce spun alți.

Radu Cîrneci, în „Mulțumire“, își exprimă bucuria în fața lanurilor întinse și imbelșugate de grîu, care-i amintesc însă și de-o vreme întunecată, cînd poetul, copil fiind, păștea trei miei pe lîngă drumul din marginea lanului, pe-atunci boieresc, și cînd vătaful i-a împușcat un miel de lîngă el. Amintirea este dramatică, stîrnind ura neîmpăcată împotriva acelor vremi de asuprire, și întărind dragostea pentru lanurile noi de grîu.

Mai slabă, prin idilismul ei, este poezia „Zi de martie“ a aceluiaș autor.

Ion Petrache publică poeziile „Întîlnirea pe graniță“, „Scrisori“ („Răvașul instructorului“ și „Răspuns“). Prima poezie ne vorbește despre vigilența soldaților armatei noastre populare, care apără cu sfințenie hotarele patriei din fața oricărui dușman ce-ar îndrăzni să le atingă.

Unele versuri sînt însă confuze. Astfel, cînd soldatul îi amintește „domnului Jean“ pe care-l prinsese la graniță, despre felul brutal în care l-a maltratată în 1945, cînd grănicerul de acum era ucenic în fabrică:

—Să v-amintesc. Era în '45:
În fabrică un grup de ucenici,
Lipea pe ziduri manifeste. Nu?
Cînd pe culoar patronul apăru.
Înverșunat, spre el v-ați năpusit.

Cititorul rămîne cu impresia că domnul Jean s-a aruncat înverșunat împotriva patronului, cîtă vreme mai jos autorul arată că furia domnului Jean s-a dezlănțuit asupra grupului de ucenici. Poetul trebuie să lucreze cu mai multă grijă la claritatea poeziilor sale, căci astfel de echivocuri strică tot farmecul poeziei.

În nr.5, Florin Mugur publică două poezii: „La atac“ și „Rîul cel tînăr“, dintre care prima ni se pare reușită și interesantă. Iată un citat în care se arată cum pe locul unde altă dată s-au desfășurat victorioase oștile lui Ștefan cel Mare, acum trec colectivității:

Aici, unde-n străfunduri armuri fărmate zac,
Și unde zac oștenii unor străbune veacuri,
Înaintează-o nouă oștire la atac,
Dar fără strai de zale și fără-nalte steaguri.
Pășesc colectivști spre depărtări, tihnit,
În soarele văratec, la prașilă ieșiră.
Și pare curcubeul ce slava l-a boltit
Arc de triumf sub care rînduri lungi
se-nșiră.

Înaintează-n tihnă și s-au pornit să cînte.
Înaintează fără din cale să se-abată.
Dușmanii au de ce să se-nspăimînte
Și de această pașnică armată.

Trebuie semnalate însă unele nepotriviri de limbă care dăunează reușitei poeziilor sale.

Vasile Balașca publică poeziile „Focuri de răscoală“ („Calea Robilor“), „În poaia luminată“, „Focuri pe dealuri“ și „Un fel de plată“, în care într-o seamă de versuri frumoase, de factură populară, vorbește despre chinuita viață a țăranelor noastre în timpul regimului burghezo-moșieresc. Deși tînărul poet a știut să învețe cu succes din frumusețea și tehnica versului popular, în mare măsură el a rămas numai la atît, neexplorînd conținutul bogat în idei și sentimente al poeziei noastre populare. De aceea poetul nefolosindu-se de un bogat material de viață, forța dramatică a poeziilor sale scade, se poticnește adeseori în goluri, și poezia alunecă pe versuri lipsite de idei, fără să lase urme în sufletul cititorului.

Frumoase sînt însă descrierile de natură, imaginile în care tînărul poet a știut să prezinte natura ca participant activ la sentimentele omului, reliefindu-i stările sale sufletești:

Glasul vîntului se pierde
pe drumeag de codru verde.

Cu scînciri de ușurare
Vîntul zace în frunzare.

Drumețînd din sat vecin
Șapte oameni vin și vin...

După ce oamenii bat cale lungă povestindu-și necazurile și nevoile, la auzul lor:

Crengile tresar oftînd
murmură din cînd în cînd.

Stelele-au ieșit din strungă,
luna bate frunza-n dungă.

Un merit al revistei „Tînărul Scriitor“ îl constituie grija cu care descoperă și publică noi tinere talente din cenaclurile literare. Astfel, numerele de care ne ocupăm publică poeziile: „Păstrează și-acum Bărăganul“ și „Reîntoarcere“ de Ioana Albotă, „Să nu mă-ntrebi“ de Vanda Maria Panaitescu, „Taina“ și „Rîndumica“ de George Iancu, „Povestea cucului“ de Aurel Schwartz, „Azi noapte, munții“ de Teodor Balș, „Mureșul“ de Ion Filip, „Copăcel“ și „Poetul ce scrie din birou“ de Ilie Tudor (țăran muncitor din regiunea Craiova), „Cîntecul partizanului spaniol“ și „Cîntecul deținutului grec“ de Nicolae Fătu, precum și traducerea poeziei „Invitație“ de tînărul poet din R.P.D. Coreeană, Kim-Un-Be, student la Facultatea de filologie din București.

Acest lucru nu exclude însă exigența și o mai serioasă îndrumare a tinerilor poeți, în vederea satisfacerii unor cerințe elementare ale poeziei.

La sectorul de „Insemnări critice“, deși e publicat articolul „Cîteva probleme ale creației tinerilor scriitori“, apărut în aprilie în „Scînteia“, în care se spune limpede că: „Tinerii scriitori simt necesitatea ca revista „Tînărul Scriitor“ să le dea un mai mare ajutor în ce privește orientarea lor în problemele concrete ale construcției socialiste, să publice mai multe articole de îndrumare a începătorilor, să intensifice schimbul de experiență al tinerilor scriitori în problemele cele mai actuale“, — aceste imperioase cerințe, care au menirea să contribuie din plin la creșterea tinerelor talente din domeniul literaturii, încă nu și-au găsit o suficientă rezolvare. Se simte nevoia unui mai mare număr de articole, recenzii și note ale lucrărilor tinerilor scriitori din care să se tragă adevăruri generale, sfaturi prețioase pentru îndrumarea tinerelor condeie.

Totuși, se pot cita unele realizări în această privință. Așa este articolul scriitorului Al. Philippide despre „Arta traducerii“, din care tinerii scriitori îndemnați să tra-

ducă din poezia altor literaturi pot învăța lucruri dintre cele mai folositoare. De asemenea demne de amintit sînt articolele „Cuvîntul ce exprimă adevărul“ de Gh. Bulgăr și „Din experiența cercului literar „Al. Sahia“ din Buzău“ de Gh. Ceașu.

Este adevărat, însă, că în ceea ce privește analiza operelor unor scriitori consacrați sau mai cunoscuți, acest sector a făcut progrese evidente.

Putem cita în acest sens articolul lui D. Micu despre „Anii împotrivirii“ de Geo Bogza — intitulat „Reportajul-Poem“, „Aristofan, poetul cetățean“ de Gh. Bulgăr și o cronică de Titus Priboi la „Ana Nucului“. Prin sesizarea specificului personalității artistice a lui Geo Bogza, a genului în care scrie autorul și a frumuseții poeziei sale poetice, articolul lui D. Micu se înscrie printre aprecierile competente care s-au emis în ultima vreme despre „Anii împotrivirii“. Criticul demonstrează că opera lui Geo Bogza, scrisă în anii dominației burghezimii și moșierimii — „anii împotrivirii“ — „este expresia unei revolte, a unei îndrjiri neînduplecate împotriva odiosului regim de asuprire“ și arată cum Geo Bogza „a ridicat reportajul la nivelul celei mai autentice arte“.

Argumentul esențial pe care criticul îl aduce — pe drept cuvînt — în explicația măestriei artistice a lui Geo Bogza, constă în faptul că: „scriitorul trăiește necontenit în miezul fierbinte al faptelor. Izvorul tuturor emoțiilor estetice pe care le comunică aceste pagini se află în această trăire intensă a problemelor pe care le ridică ele“.

Articolul nu este lipsit însă de un anumit pedantism al limbajului, care pe alocuri vrea să învăluie în haina notății anumite locuri comune.

Slab și confuz ni se pare articolul „Eminescu și cîteva din părerile sale despre artă“.

Încă de la titlu, în care intervin elemente de statistică, spunîndu-și „cîteva din părerile sale despre artă“, H. Zalis dă dovadă de neînțelegerea noțiunii de concepție despre artă, de derută și lipsă de orientare justă. În afara repetărilor unor adevăruri arhicunoscute, susținute în mod statistic prin citate tot atît de cunoscute, autorul articolului emite niște teorii asupra lui Eminescu,

cu totul ciudate și superficiale. Superficialitatea articolului o confirmă și neglijența cu care a fost scris. Versurile eminesciene cu acea distinsă muzicalitate, cu acel farmec gingaș, și-ades ori trist, sînt apreciate parcă de un vechi tambur armurier: „fiecare vers (al lui Eminescu n. n.) devine o gură de tun prin care poetul deschide focul cu violență împotriva întregii poezii convenționale care se complăcea în divagații sterile, goale de conținut“.

Iar cînd vorbește despre frumusețea limbii lui Eminescu, despre preocuparea poetului de a păstra și îmbogăți limba în spiritul graiului popular, H. Zalis are exprimări ca acestea: „Eminescu s-a împotrivit cu înverșunare încercărilor unor filologi din epocă care...“ sau: „Poet de o pilduitor de înaltă conștiință artistică... (N-o fi greșit, dar nu sună bine),

După H. Zalis, Eminescu „s-a străduit să pătrundă viața și să o exprime în stihuri la înălțimea frumuseței“. Lăsînd la o parte exprimarea, ne întrebăm numai, cum concepe autorul articolului frumusețea? Așa, o frumusețe în sine, înălțată undeva sus, sus de tot, pe care poeții se străduiesc s-o ajungă?

Credem că astfel de sfaturi nu sînt de loc folositoare tinerilor poeți, ba dimpotrivă, îi îndrumă pe căi greșite.

Dar ca să nu lungim prea mult discuția, să arătăm sentința pe care o dă H. Zalis asupra locului lui Eminescu în literatură noastră: „In lumina tuturor acestor precizări, Eminescu trebuie considerat prin opera sa, nu numai o culme a romantismului românesc, ci, în același timp, o punte de trecere de la romantism la realism în literatura noastră“. Sentința este simplistă și eronată, străină de cunoașterea adîncită a dezvoltării literaturii romîne moderne, unde nu întîlnim un curent romantic de sine stătător pînă la Eminescu, prin care s-ar face trecerea la realism. V. Cîrlova, Grigore Alexandrescu, Bolintineanu, Hrisoverghi, Alecsandri, Negruzzi, Odobescu și alții nu au în același timp în opera lor și elemente romantice și elemente realiste? Desigur că da! Deci Eminescu nu este o punte de trecere de la romantism la realism, cu atît mai mult cu cît și după el, și chiar după Coșbuc, în literatura noastră întîlnim concomitent cu realismul, elemente romantice. In privința recenziilor ede dorit ca să fie discutate mai multe lucrări ale literaturii noastre noi, și în deosebi ale tinerilor scriitori. Și aceste lucrări să fie cercetate cu mai multă răspundere din partea criticilor literari, căutîndu-se specificul fiecărui tînar scriitor, lipsurile lui cele mai caracteristice pentru a putea fi ajutat să le evite.

I. B.

Rugăm stăruitor pe cititorii și colaboratorii noștri să ne comunice observațiile lor critice privitoare la materialul publicat de noi și să ne facă sugestii și propuneri referitoare la cele ce doresc să găsească în cuprinsul revistei.

★

MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE INAPOIAZA.

★

REDACTIA: Bd. Ana Ipătescu Nr. 15, Raionul
I. V. Stalin, București
Telefon: 1.88.85, 1.94.91 și 2.20.40

ADMINISTRAȚIA: Bd. Ana Ipătescu Nr. 15, Raionul
I. V. Stalin, București
Telefon: 1.17.92

★

ABONAMENTE ANUALE: lei 60
ABONAMENTE SE FAC LA OFICIILE POȘTALE, PRIN
FACTORII POȘTALI ȘI DIFUZORII VOLUNTARI DIN
INTREPRINDERI ȘI INSTITUȚII.

Faceți abonamente pe 3, 6 și 12 luni.